

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
YENİÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

VENEDİK TERSANESİ YÖNETİMİ VE GEMİ
İNŞA FAALİYETLERİ (1570-1670)

Bahtınur ADIYEKE

2502170416

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. İdris BOSTAN

İSTANBUL – 2025

ÖZ
VENEDİK TERSANESİ YÖNETİMİ VE GEMİ İNŞA FAALİYETLERİ 1570-1670

Bahtınur ADIYEKE

Venedik Tersanesi'nin erken modern dönemdeki endüstriyel organizasyonun öncülerinden biri olduğu ve Venedik'in Akdeniz'deki hakimiyetinin bu dönemde tersane faaliyetleriyle doğrudan bağlantılı olduğu bilinmektedir. 1570-1670 yılları arasında Venedik Tersanesi'nin yönetim yapısı ve gemi inşa faaliyetleri incelenirken kadirga ve kalyon teknolojisinin değişimi ele alınmaya çalışılmıştır. Ayrıca Venedik'in teknolojik değişimler karşısındaki tutumu incelenirken Osmanlı Devleti ile olan ilişkilerinin bu teknolojik değişimlerde ne kadar etkili olduğu görülmektedir. Tersanenin yönetim mekanizmaları, iş gücü organizasyonu, kullanılan malzemeler ve temin edilmesi, kullanım alanları detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Ayrıca, tersanede üretilen gemilerin çeşitliliği ve nitelikleri ile bu üretimlerin Venedik Cumhuriyeti'nin deniz ticareti ve askeri gücü üzerindeki etkileri 1570- 1670 yılları çerçevesinde analiz edilmiştir. Araştırma sürecinde, arşiv belgeleri ve dönemin literatürü titizlikle incelenmiş, tersanenin işleyişine dair kapsamlı bir değerlendirme sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Venedik Tersanesi, Kadirga, Kalyon, İnebahtı Deniz Savaşı, Girit Savaşı.

ABSTRACT
THE MANAGEMENT OF THE VENETIAN ARSENAL AND
SHIPBUILDING
ACTIVITIES, 1570-1670
Bahtınur ADIYEKE

The Venetian Arsenal is known as one of the pioneers of industrial organization in the early modern period, and Venice's dominance in the Mediterranean during this era is directly linked to the activities of the Arsenal. This study examines the administrative structure and shipbuilding activities of the Venetian Arsenal between 1570 and 1670, focusing on the technological transition from galleys to galleons. Furthermore, it explores Venice's response to technological changes, highlighting the influence of its relations with the Ottoman Empire on these transformations. The research provides a detailed analysis of the Arsenal's management mechanisms, labor organization, materials used, procurement, and application areas. Additionally, the diversity and characteristics of the ships produced in the Arsenal and their impact on the maritime trade and military power of the Venetian Republic are analyzed within the framework of 1570-1670. The study rigorously examines archival documents and contemporary literature, offering a comprehensive evaluation of the Arsenal's operations.

Keywords: Venetian Arsenal, Galley, Galleon, Battle of Lepanto, Cretan War.

ÖNSÖZ

Venedik Tersanesi, dünya denizcilik tarihinin en önemli endüstriyel ve stratejik merkezlerinden biri olarak kabul ediliyordu. Orta Çağ'dan itibaren Akdeniz'deki denizcilik faaliyetlerinin merkezinde yer alan Venedik, deniz gücünü büyük ölçüde tersane faaliyetlerine borçluydu. *Arsenale di Venezia*, olarak bilinen bu yapı sadece bir tersane değil, aynı zamanda Venedik Cumhuriyeti'nin ekonomik, askeri ve siyasi üstünlüğünü gösteren bir simge haline gelmişti. Bu tezde, 1570-1670 yılları arasındaki Venedik Tersanesi'nin gemi inşa faaliyetlerinin tarihsel süreci, organizasyonu ve teknik detayları ele alınmıştır. Bu faaliyetlerin Venedik Devleti'nin denizcilik gücü üzerindeki etkisi incelenmiştir. Çalışmamızda bu süreci etkilediği ölçüde Venedik Cumhuriyeti'nin Osmanlı Devleti ile olan ilişkileri de göz önünde bulundurulmuştur. 1570-1670 yılları, Venedik'in Osmanlı İmparatorluğu ve diğer denizci güçlerle olan ilişkilerinde önemli çatışmaların yaşandığı bir döneme denk gelmektedir. Akdeniz'deki güç dengeleri değişirken Venedik Tersanesi'nin bu değişim karşısında nasıl bir süreçten geçtiği bu çalışmada incelenmeye çalışılmıştır. Tersanenin yönetim yapısı, iş gücü organizasyonu ve teknik yenilikleri, bu çalışmanın odak noktalarını oluştururken, Venedik Cumhuriyeti'nin denizcilik gücünün temel taşlarını anlamaya katkı sağlamaktadır.

Tersanenin organizasyon yapısı, üretim teknikleri ve kullanılan malzemeler, Venedik'in denizcilik alanındaki yaklaşımını anlamak açısından oldukça önemlidir. Bu bağlamda, çalışmada özellikle tersanenin yönetim yapısı, gemi inşa faaliyetleri, iş gücü kullanımı ve malzeme tedarik yöntemleri detaylı olarak analiz edilmeye çalışılmıştır. Venedik Tersanesi'nin gemi inşa faaliyetlerinin Akdeniz coğrafyası üzerindeki etkilerini ve dünya tarihindeki yerini anlamayı hedeflemektedir. Bu çalışma, Venedik arşiv kaynaklarının detaylı analizi ve mevcut literatürün kapsamlı bir değerlendirmesi ile ortaya çıktı. Gemi inşa süreçlerinde kullanılan tekniklerin ve tersanenin işleyiş mekanizmasının anlaşılması hem denizcilik tarihi hem de erken modern dönemdeki ekonomik yapıların analizi açısından önem arz etmektedir.

Araştırmamız, giriş, sonuç ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde araştırmamızın konusu, amacı, yöntemi ve arşiv kaynakları üzerinde durulmuştur. Birinci bölüm 1570-1670 yılları arasındaki Venedik Tersanesi'nin kuruluşu ve organizasyonu hakkında bilgi vermektedir. İkinci bölümde İnebahtı Deniz Savaşı

çerçevesinde Venedik Tersanesi yönetimi ve gemi inşa faaliyetleri incelenmiştir. Yine bu bölümde çevre koloni tersanelerinin de durumları incelenmiştir. Üçüncü bölümde ise Girit Savaşı döneminde Venedik Tersanesi yönetimi ve gemi inşa faaliyetlerine değinilmiştir.

Bu tezin konusunun belirlenmesinden tamamlanmasına kadar olan sürecin her aşamasında büyük katkılar sağlayan danışman hocam saygıdeğer Prof. Dr. İdris Bostan'a verdiği destek için teşekkürü bir borç bilirim. Bu süreçte desteklerini esirgemeyen Doç. Dr. Özgür Oral ve Doç. Dr. Güneş Işıksel hocalarıma teşekkür ederim. İstanbul Üniversitesi Tarih Bölümü hocalarıma bana kattıkları değerler için teşekkür ederim. Prof. Dr. Zeynep Tarım ve Prof. Dr. Feridun M. Emecen hocalarıma bir kez daha teşekkür etmek isterim. Ayrıca her zaman sorularıma sıklıkla yanıt veren ve enstitü işlemlerimde yardımcı olan Dr. Ahmet Tekin ve Dr. Seyfullah Aslan'a teşekkür ederim. Ayrıca tezin son aşamasında akademik bir destek sunan hocalarım Prof. Dr. Ayşe Nükhet Adıyeke'ye ve Dr. Öğr. Üyesi Nuri Adıyeke'ye de teşekkürü bir borç bilirim.

Tezin araştırma sürecinde *Archivio di Stato di Venezia* ve *Marciana Kütüphanesi* çalışanlarına teşekkürlerimi sunmak isterim. Ayrıca bu tezin tamamlanmasında katkısı olan Türk Tarih Kurumu'nun doktora öğrencileri için sağladıkları burs adına Türk Tarih Kurumu'na teşekkür ederim.

Her daim desteğini esirgemeyen eşim Nida Adıyeke'ye ve aramıza yeni katılan kızımız Ada'ya bu süreçte bana farklı bir perspektif kazandırdığı için minnettarım. Tez sürecimde desteklerini esirgemeyen kardeşlerim Gönül Gülmez ve Aysu Gülmez'e teşekkür ederim.

Bahtınur ADIYEKE

Bursa-2025

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZ.....	ii
ABSTRACT.....	iii
ÖNSÖZ.....	iv
KISALTMALAR LİSTESİ.....	x
TABLolar LİSTESİ.....	xi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

VENEDİK TERSANESİ'NİN KURULUŞU VE PERSONEL İSTİHDAMI

1.1. Venedik Tersanesi'nin Kuruluşu.....	14
1.2. Venedik Cumhuriyeti Devlet Bürokrasisi.....	17
1.3. Venedik Tersanesinde Gemi İnşa Organizasyonu ve Görevliler.....	23
1.3.1. Venedik Tersanesi Yönetim Kadrosu.....	24
1.3.2. Venedik Tersanesi Halkı: Arsenalotti.....	27
1.3.3. Arsenalotti Yönetim Kuralları ve Disiplini.....	38
1.3.4. Arsenalotti Eğitimi ve Lonca Teşkilatı.....	39
1.3.5. Venedik Tersanesinin Diğer Görevlileri.....	47
1.4. Venedik Tersanesi Bütçe Yönetimi	49
1.4.1. Venedik Gemi İnşa Faaliyetlerinde Ustabaşı Etkisi.....	56
1.4.2. Gemi İnşa Ustalarının İş Bölümü	60
1.4.3. Tersane Ustalarının Maaşları	63
1.4.4. Tersane Ustalarının Emeklilikleri ve Aileleri.....	68
1.5. Gemi İnşasında Gerekli Malzemeler: Tersane Malzeme Üretimi ve Malzemenin Temini.....	70
1.5.1. Kereste Temini.....	70
1.5.1.1. Kereste Temininin Sürekliliğinde Ormanların Korunması.....	71
1.5.1.2. Kerestenin Taşınması ve Depolanması.....	75
1.5.1.3. Kereste Ölçüleri.....	78
1.5.1.4. Kerestenin Kadırğa İnşasında Kullanımı.....	81
1.5.1.5. Kerestenin Tersane Dışında Kullanımı.....	85
1.5.1.6. Kereste İkmali Sıkıntıları.....	88

1.5.1.7. Kereste ve Gemi İthal Edilmesi.....	91
1.6. Kürek Kerestesi Temini.....	93
1.6.1. Kürek Temini.....	101
1.6.2. Kürekler ve Değişimleri.....	104
1.7. Kenevir Temini.....	108
1.7.1. Keten Kumaş Temini.....	113
1.7.1.1. Keten Kumaş ve Kadirga Tenteleri.....	116
1.7.1.2. Keten Kumaş ve Personel Giyimi.....	117
1.7.1.3. Kenevir Temininde Kurallar.....	117
1.7.2. Silah Fitol Temini.....	120
1.7.3. Halat Temini.....	121
1.8. Katran Temini.....	123
1.9. Yelken Bezi Temini.....	124
1.9.1. Yelken Bezi Dikimi.....	126
1.9.2. Yelken Bezinin Kullanımı ve Kuralları.....	127
1.10. Maden Temini.....	131

İKİNCİ BÖLÜM

İNEBAHTI DENİZ SAVAŞI ÇERÇEVESİNDE BARIŞTA VE SAVAŞTA VENEDİK DONANMASI VE GEMİ İNŞA FAALİYETLERİ

2.1. İnebahtı Deniz Savaşı Öncesinde Gemi İnşa Faaliyetleri ve Venedik Donanması.....	136
2.1.1. Kadirga İnşa Faaliyetleri.....	136
2.1.2. Kadirga Yönetimi ve Görevlileri.....	141
2.1.3. Donanmaya Bütçe ve Malzeme Desteği.....	145
2.2. İnebahtı Deniz Savaşı Sırasında Gemi İnşa Faaliyetleri ve Venedik Donanması.....	151
2.2.1. Merkez Faaliyetleri.....	151
2.2.1.1. Yararlılık Gösteren Personele Verilen Mükafat.....	152
2.2.1.2. Donanmaya Malzeme ve Personel Temini.....	155
2.2.1.3. Ustabaşı ve Personel Temini.....	155
2.2.1.4. Kürekçi Temini.....	162
2.2.1.5. Mürettebatın Yönetilmesi Kuralları.....	168

2.2.2. Taşra Faaliyetleri: Üslere İkmal Sağlanması.....	171
2.2.2.1. Kıbrıs'a Malzeme Temini.....	171
2.2.2.2. Dalmaçya'ya Malzeme Temini.....	172
2.2.2.3. Girit'e Malzeme Temini.....	173
2.2.2.4. Korfu'ya Malzeme Temini.....	175
2.2.2.5. Kotor'a Malzeme Temini.....	177
2.2.2.6. Zadar'a Malzeme Temini.....	178
2.3. İnebahtı Deniz Savaşı Sonrasında Gemi İnşa Faaliyetleri ve Venedik Donanması.....	180
2.3.1. Merkez Faaliyetleri.....	180
2.3.1.1. Donanma Faaliyetleri.....	180
2.3.1.2. Kadirga Kaptanlarına Malzeme Temini.....	181
2.3.1.3. Tüccarlar Aracılığı ile Malzeme Temini.....	186
2.3.1.4. Masrafları Kısımaya Yönelik Önlemler.....	187
2.3.2. Taşra Faaliyetleri: Üslere İkmal Sağlama.....	191
2.3.2.1. Dalmaçya'ya Malzeme Temini.....	191
2.3.2.2. Girit'e Malzeme Temini.....	192
2.3.2.3. Korfu'ya Malzeme Temini.....	195

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GİRİT SAVAŞI'NA HAZIRLIK VE SAVAŞ ESASINDA TERSANENİN ÇALIŞMALARI

3.1. Girit Savaşı Sırasında Gemi İnşa Faaliyetleri.....	200
3.2. Girit Savaşı Sırasında Kadirgaların İhtiyaçlarının Karşlanması.....	205
3.2.1. Kandiye'ye Gönderilen Gemi Donanım Malzemeleri.....	207
3.2.2. Kandiye'ye Mürettebat İçin Gönderilen Giysiler ve Yiyecekler.....	210
3.2.3. Kandiye'ye Silah ve Askeri Yardımlar.....	212
3.2.4. Kandiye'ye Usta Desteği.....	221
3.2.5. Girit Savaşı Sırasında Kürek ve Kürekçi Temini.....	222
3.2.6. Tersanenin Tüccarlar ile Yapmış Olduğu Anlaşmalar Üzerinden Malzeme Temini.....	225
3.2.7. Malzeme Temininde Yasal Düzenlemeler.....	226

3.3. Venedik Devleti’nde Kalyona Geçiş Süreci ve Kalyon

İnşa Etme Aşamaları.....235

3.3.1. Venedik Devleti’nde Erken Kalyon Örnekleri.....235

3.3.2. Venedik Devleti’nde Kalyon İnşasına Giden Sürecin Aşamaları.....242

3.3.3. Girit Savaşı Esnasında Kalyon İhtiyacının Karşılanması.....247

3.3.4. Girit Savaşı Esnasında Kiralanan Büyük Tonajlı Gemiler.....249

3.3.5. Kalyon Mürettebatının Sorunları.....252

3.4. Venedik Devletini Kalyon İnşasına Yaklaştıran ve

Uzaklaştıran Süreçler.....253

3.4.1. Kalyon İnşa Sürecinde Kereste Temini.....254

3.4.2. Milli Büyük Gemilerin Azalması.....256

3.4.3. Girit Savaşı Sırasında Kalyon İnşası Konusunda Komutanların Etkisi.....261

3.5. Girit Savaşı Esnasında Ele Geçirilen Osmanlı Gemileri.....265

3.6. Girit Savaşı Sırasında Personele Verilen Mükafat ve Cezalar.....271

SONUÇ 279

KAYNAKÇA.....285

ÖZGEÇMİŞ.....301

KISALTMALAR LİSTESİ

A.S.V.e. :Archivio di Stato di Venezia

bkz. :bakınız

c. :cilt

çev. :çeviren

ed. :editör

reg. :reggistri

s. :sayfa

sy. :sayı

vb. :ve benzeri

vd. :ve devamı

TABLÖLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1.1 : Büyük ve Küçük Küreklerin Değerleri.....	107
Tablo 2.1 : Nisan 1569 Alınan Malzeme ve Bedelleri.....	146
Tablo 2.2 : Nisan 1570 Tarihinde Temin Edilen Malzeme ve Bedelleri.....	147
Tablo 2.3 : İnebahtı Deniz Savaşı'na Giden Süreçte Kıbrıs Yönetiminde Yer Alan Görevlilerin Maaşları	150
Tablo 3.1 : Kasım 1665 Tarihindeki Kandiye'ye Teçhizat Yardımı.....	214
Tablo 3.2 : Aralık 1665 Tarihindeki Kandiye'ye Teçhizat Yardımı.....	216

GİRİŞ

Venedik Cumhuriyeti, Akdeniz ülkeleri arasında Adriyatik'te dönemin teknolojisinde ve ticaretinde söz sahibi olan bir deniz gücüne sahipti. Osmanlı Devleti'nin 15. yüzyıldan itibaren Akdeniz'de oldukça etkin olmaya başlaması ile bir deniz ticareti ve teknolojisi imparatorluğu olan Venedik'in çıkarları zarar gördü ve bu durum iki devleti karşı karşıya getirdi. Osmanlı Devleti'nin bitmek tükenmek bilmeyen maddi kaynakları karşısında Venedik, diğer Avrupa devletleri ile kimi zaman ittifaklar kursa da sonunda ticaret söz konusu olduğu için Osmanlı Devleti ile uzlaşmaya çalıştı. Bu süreçte, her iki devlet gemi inşa teknolojisi konusunda birbirlerini etkiledi. 1571 İnebahtı Deniz Savaşı ile 1645-1669 yılları arasında gerçekleşen Girit Savaşı, Osmanlı Devleti ve Venedik Cumhuriyeti ilişkileri açısından bir dönüm noktası oldu. Bu iki savaşın sonuçlarının siyasal, sosyal ve ekonomik yansımaları yanında, bir takım savaş araç-gereçleri ve gemi yapımı teknolojisine de katkıları büyük olmuştu. Öncelikle belirtmemiz gereken şudur ki Venedik Devleti, gemi inşa faaliyetlerinde her daim parçası olduğu Akdeniz geleneğinin etkisini yansıtmış ve 16. ve 17. yüzyılın gemi teknolojisinde Akdeniz ülkeleri üzerinde de etkili bir güce sahip olmuştur.

Venedik şehrinin birleşik bir yapısı vardı.¹ Venedik Devleti, anakarasında ve Venedik'ten uzak topraklarda, adalarda, Adriyatik ve Akdeniz'in arasında bir ağ meydana getirmişti.² Venedik Devleti'nin ana kara ve denizlerden sağladığı ekonomik kaynaklar arasında önemli bir tamamlayıcılığı ve sürekli bir etkileşimi vardı. Venedik denizde egemenliğini en az bin yıl boyunca savaşarak bir dizi ilerleme ve geri çekilme ile savunmak durumunda kalırken, karada ise bir kez egemenliğini kurduktan sonra çok büyük sorunlarla karşılaşmamıştı. Kara cephesi yüzyıllar boyunca neredeyse sessiz kalırken, denizlerde sürekli çatışmalara maruz kaldı ve bir an olsun tetikte olmayı bırakmadı. Ana karada, garnizon, yönetici ve bölgeyi yönetmek üzere atadığı soylular ile toprak sahiplerinin güç dengeleri konularıyla ilgilendi. Ancak İstria'dan Karadeniz'e, Ege'ye ve Kıbrıs'a kadar durum daha farklı seyretmişti. Venedik

¹ Elizabeth Crouzet-Pavan, **Venice Triumphant The Horizons of a Myth**, çev., Lydia G. Cochrane, The John Hopking Universty Press, London, 2002, s. 272.

² Alberto Tenenti, **Venezia e il senso del Mare Storia di un Prisma Culturale del XIII al XVII Secolo**, Istituto Italiano per gli Studi Filosofici Saggi, c. XXXIV, Guerini e Associati, 1999, İtalya, s. 11, 12.

Cumhuriyeti gerçek meydan okumasını Akdeniz çevresinde durmadan sürdürmesi gerekiyordu. Bu yüzden anakara ve deniz arasındaki ilk fark askeri alanda kendini gösterdi. Karada savaş çabası sınırlıydı. Denizde ise her zaman teknik ve gemi inşasında başarılı olmalıydı. Bu sebeple giderek daha geniş ve karmaşık bir tersane faaliyetine girişmesi kaçınılmazdı. Denizlere verilen bu önem ve yönelimin ağırlığı barış zamanlarında dahi geçerliydi. Çünkü Akdeniz’de barış zamanları her daim geçici olmuştu.³ Batıda İspanyol Habsburgları, kuzeyde ve doğuda Avusturya Habsburgları ve güneyde Papalık Devletleri her daim potansiyel düşman güçlerdi. Ayrıca Venedik, Adriyatik’in ötesinde, kazançlı ticaretinin temel kaynağı olan Osmanlı Devleti ile her an savaş riskini taşımaktaydı.⁴ Bu yüzden tersanesini ve buna bağlı faaliyetleri sürekli dinamik ve güçlü tutmalıydı.

Teknik bir konunun, sosyal bilimler çerçevesinde tarihsel yöntemle ele almasından kaynaklanan karmaşıklığa dayanarak, bu konuda bir kuram oluşturmak oldukça zordu. Ancak devlet arşivlerindeki belgeler ve arkeolojik kalıntılar bir hipotez oluşturmayı mümkün kılmıştır. Venedik Tersanesi’nde tek tip bir sıralama söz konusu değildi. İstasyon şeklinde bir ilerlemeden ziyade, melez olarak adlandıracağımız teknik gelişim söz konusuydu. Bu melez yapıda ince kadirga (galea sottile) ve kalyonun belirli özellikleri alınarak üretilen büyük kadirgalar (galeazze-mavna) tersanenin ana inşa faaliyetini oluşturmuştu. Özellikle İnebahtı Deniz Savaşı’ndan sonra ticarete kullanılan kadirgaların tersanede en baştan savaş için inşa edilmesinin önemli olduğu görülmüştü. Bu yüzden bu savaş ile birlikte tersane içerisinde ince kadirgalar yanında savaşlar için mavna inşası yoğun bir şekilde başladı. Mavnaların ince kadirgalara göre hareket kabiliyeti daha kısıtlı olduğundan hem kürek hem de yelken bir arada kullanıldı. Venedik için kalyonlar daha çok yük taşıma gemisi ya da savaş esnasında saldırıdan ziyade savunma gemisi olarak kullanılmıştı. Ancak değişen gemi teknolojisi ile birlikte ticaret kalyonlarının silah donatılarak kullanılması Hollanda ve İngiltere’nin hat gemileri karşısında zayıf kaldı. Bu yüzden ticarete kullanılan kalyonları dışarıdan kiralamak ve silahla donatmak yerine Venedik kendi savaş kalyonlarını 1660 yılında kamu bünyesinde inşa etmeye yoğunlaştı. Ancak bu

³ Tenenti, **Venezia e il senso del Mare Storia**, s. 15, 16, 29.

⁴ Gregory Hanlon, **The Twilight of a Military Tradition**, Italian Aristocrats and European Conflicts, 1560-1800, Routledge, New York, 2014. s. 2, 8.

durum için oldukça geç kalmıştı. Özellikle Hollanda'nın bu konuda büyük bir gelişim gösterdiği açıktı.

Çalışmamızda, gemi inşa faaliyetleri bağlamında söz konusu olan teknik açıklamaların yanı sıra dönemin ticari hayatı, pratik anlayışları, antropolojik, kültürel ve coğrafi faktörler de konunun bütünleyicisi olarak kapsama dahil edilmiştir. Tezimizin temel araştırma soruları Venedik ve Osmanlı Devleti'nin gemi teknolojisi konusunda dünyada tam olarak nerede ve hangi şartlar altında yer aldığı, Venedik tersane kurumunun nasıl işlediği, çağdaş devletler ile benzerlikleri ve farklılıklarının değerlendirilmesidir. Venedik Devleti'nin inşa ettiği gemi türleri, gemilerin nasıl inşa edildiği, bir geminin inşa maliyeti ve süresi, yıllara göre ne kadar gemi yapıldığı, tamire ne kadar gemi gittiği, donanmadaki gemi mevcudu, gemi muhafaza yerleri, donanmanın mali kaynakları, tersane yönetiminin hiyerarşisi, tersane görevlileri, tersanede sürekli çalışanlar ve gündelik çalışanlar, malzemeler ve bu malzemelerin nakliyesi, gemi yönetimi ve kuralları, döneme damgasını vuran kereste ikmali sıkıntıları ve kürekçi istihdam sorunları çalışmamıza konu oldu. Bu süreçlerin izahı ve metodolojik açıdan çizdiğimiz çerçeve Venedik gemi tiplerini daha iyi anlaşılmasını sağladı. İnce kadirga ve mavna Venedik donanmasının temelini oluşturmuştu. Özellikle ince kadirga donanmanın ana savaş gemileriydi. Mavnalar, yuvarlak geminin avantajlarından bazılarını kadirga ile birleştirmek için tasarlanmıştı ve neredeyse ayrı bir tip oluşturmuştu. Önceleri daha çok genel ticari faaliyetler için kullanılan mavnalar ihtiyaç halinde toplarla donatılarak ince kadirgalara eşlik etti.⁵

⁵ İnce kadirga ve mavna hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.; Frederic Chapin Lane, **Venetian Ships and Shipbuilders of the Renaissance**, The Johns Hopkins University Press, Baltimore and London, 1992, s. 32, 33; 1571 yılında mavnalar, İnebahtı Deniz Savaşı'nda önemli bir rol oynamıştı. Savaş esnasında bu kadirgaların sadece güçleri ortaya konmamıştı. Aynı zamanda zayıflıkları da ortaya çıkmıştı. Çünkü bu mavnalar (galea grosse ve İnebahtı Deniz Savaşı ile birlikte daha çok galeazze olarak anılan büyük savaş kadirgası) ticaret için üretilmiş büyük kadirgalardı ve savaş esnasında gerek görüldüğünde bu gemilere top eklenebiliyordu. Bu savaşta, Venedikliler mavnaları savaş hattının önüne yerleştirdi. Çünkü Osmanlı donanmasının hattını düzensiz bir hale getirmek amaçtı ve daha önce 1571 yılında ön hattın dağıtılması için ince kadirgalar denenmişti ancak az başarı getirmişti. Ayrıca rüzgâr olmazsa yelkenli gemiler de başarısız olmaktaydı. Mavnalarda durum böyle değildi. Rüzgârın yetersiz olduğu durumlarda kürekleri devreye giriyordu. Fakat bu gemilerin bir sorunu vardı. Her ne kadar kürekleri olsa da ince kadirgalardan daha yavaş hareket etmekteydi. Mavnaların yavaşlığı küreklerin kısıtlılığı ve avara çerçevesinin gövdeye yakınlığı nedenine bağlıydı. Onların bu başarısız dizaynı, bu gemilerin tüccarlar tarafından küreklerin yalnızca yardımcı bir itici güç olarak kullanıldığı zamanda geliştirilmiş olmasından kaynaklanıyordu. Onlara hız vermek için kürekler uzatıldı. Bu değişim ile mavna, 17. yüzyılın başında en az ince kadirga kadar itibar görmeye başladı çünkü neredeyse ince kadirga kadar hızı artmıştı. Askeri alanda mavna, ince kadirga ve yelkenli yuvarlak gemi arasında başarılı bir uzlaşma sağlamıştı.

Özellikle İnebahtı Deniz Savaşı sonrasında büyük kadirga olarak adlandırılan bu mavnalar donanmanın vazgeçilmez bir parçası haline geldi. Bu süreçte Venedik Devleti, deniz teknolojileri konusunda değişen dünyaya ayak uydurmaya çalıştı. Büyük tonajlı gemiler olarak bilinen kalyonların inşası için girişimlerde bulunsa da bu durum devamlı olmadı. Bu nedenle kadirga ve kalyon inşası sırasında alınan kararlar ve bu kararları etkileyen faktörler çalışmanın kapsamına dahil edildi. Venedik Devleti'nin kalyon inşası konusunda kararsız kalmasının nedenlerini irdelemek, eğilimin neden daha çok kadirgadan yana olduğunun anlaşılmasını sağlayacaktır. Venedik Devleti donanmasını hangi gemilerle donatması gerektiğinin kararını verirken bu kararda Osmanlı Devleti'nin ne derece etkili olduğu konunun bir diğer kapsamını oluşturmuştur.

Araştırma sorularından biri de 1650'lerde her iki devlet için de önem taşıyan kadirga teknolojisinden kalyona geçiş aşamaları ve sonuçlarıdır. Bu değişimin nasıl gerçekleştiği; başka bir deyişle bu değişim sürecinde Venedik tersanesinde, tersane yönetimi, gemi inşa faaliyetleri, gemi yapımında kullanılan malzemelerin temini aşamalarını belgelerden takip etmek mümkündür. Bu süreç ele alınırken Osmanlı Devleti'nin tersane faaliyetleri ile bir karşılaştırma yapmak, her iki devletin bu konuda birbirlerinden nasıl ve ne kadar etkilendiğini tespit etmek tezimizin amaçlarından biridir.

Tezimizde öncelikle tarihsel yöntem kullanılmıştır. Gemi inşası, teknolojisi ve bunun uluslararası güç dengelerine etkisi tarihsel süreçte ele alınmıştır. Ayrıca denizlerdeki hakimiyet mücadelesinde gemi teknolojisinin kullanımı Akdeniz'de Osmanlı ve Venedik güçlerinin karşılıklı verdiği bir mücadele olması nedeniyle bu iki ülke zaman zaman karşılaştırılmıştır. Bu nedenle de kısmen örnekleme ve kısmen de karşılaştırma yöntemlerinden yararlanılmıştır.

Tezimizde temel olarak nitel araştırma tekniği benimsenmiştir. Venedik Devlet Arşivi'nde (Archivio di Stato di Venezia) bulunan tersane kayıtları, iş gücü ve malzeme listeleri, ticari anlaşmalar, gemi inşa üretimine dair verilen kararların envanterleri detaylı bir şekilde incelenmiştir. Bu belgeler, tersanenin yönetim ve işleyiş bağlantılarını anlamada temel kaynak olarak kullanılmıştır.

Tezimizin en önemli kaynak yığını Venedik Devlet Arşivi'nde bulunan tersane kayıtları oluşturur. Burada Venedik Devleti'nin denizcilik tarihi hakkında

oldukça geniş bir envanteri söz konusudur. Özellikle başta Patroni e Provveditori all'Arsenale Capitolare ve Patroni e Provveditori all'Arsenale Terminazione önemli veriler sunmaktadır. Tezimizin ana çerçevesi ile örtüşen Capitolare dosyasında 11, 13, 14, 15 numaralı dosyalar önemli bilgiler içermektedir. Bu dosyalar, tersane işletmesi ile ilgili kararları, gemi inşa aşamaları, ustaların atanması, maaşlarının arttırılması gibi daha çok günlük işleyiş ile ilgili bilgileri kapsamaktadır. Ancak 12. dosya kayıptır. Tezimizin bir diğer kaynak demeti Terminazione tasnifindeki 137, 138, 139, 140, 141 nolu dosyalardır. Terminazione dosyaları tersanenin yönetmeliğini içerir. Yönetmelikle ilgili değişiklik ya da eski kuralların teyidi söz konusu olduğunda, bu dosyada kayıt altına alınmıştır. Bir diğer tasnif Senato Mar dosyalarıdır. Bu dosyalar, Venedik denizcilik tarihi ile ilgili her konuda bilgi vermektedir. Ticaret hayatının işleyişinden askeri harekatlara, gemi inşa faaliyetlerinden tersane için gerekli malzemenin teminine kadar birçok konuyu içermektedir. Belgelerin bize sunduğu verilere göre gemi inşa teknolojilerinin değişim ve dönüşümünü belirleyen süreçler İnebahtı Deniz Savaşı ve Girit Savaşı'dır. Senato Mar Registri olarak anılan bu dosyalar oldukça düzenli bir şekilde tutulmuştur ve kronolojik bir sıra izlemektedir. Bu dosyalar arasında özellikle tezimiz için önemli bulduğumuz registri 36, 39, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 110, 111, 114, 113 ve 130 numaralı dosyalar kullanılmıştır. Senato Mar Registri dosyalarının yanı sıra, Senato Mar Filze dosyaları da önemli bilgiler sağlamıştır. Senato Mar Registri dosyaları son derece düzenli olmasına rağmen, Filze dosyaları daha düzensiz olup kronolojik sıra takip etmemektedir. Senato Mar Filze tasnifinde 547, 549, 554 numaralı dosyalar incelenmiştir.

Venedik Tersanesi yönetimi ve gemi inşa faaliyetleri hakkında hemen her bilgi bu dosyalardan sağlanmıştır. Ancak tersane halkına dair isim listelerinin, işe giriş çıkış tarihlerinin, maaşlarının ya da statü olarak yükselmelerinin yer aldığı muhasebe defterleri Napolyon döneminde kaybolduğu düşünüldüğü için tersane halkına ait düzenli bilgi akışı sağlanamamaktadır. Bu bilgiler, gemi inşasında görevlendirilen ustanın adının geçtiği belgelerle, tersane halkından bir ustanın maaşının yükseltilmesine karar verildiği süreçlerde üretilen belgelerle, ustaların ölümü halinde devlet yönetiminin ailelerine yardımı ve varsa çocuklarının tersanede işe alınması noktasında üretilen belgelerle dolaylı olarak bize ulaşmaktadır.

Kaynakların kısmen yetersiz kaldığı hususlardan biri de malzeme temini konusudur. Ulaştığımız kaynaklarda tersane için sağlanan kereste, keten kumaşı gibi malzemelerin temininde bir yoğunluk görülse de donanmada kullanılan demirin tedarikine dair bilgilere ender rastlanmıştır. Bu durumun iki sebebi olabilir. İlki demirin ve bakırın daha çok top dökümlerinde kullanılması ve dökümlerin tersane dışında gerçekleştirilmesidir. İkincisi de bu konu ile ilgilenen bir topçu birliğinin olmasıdır. Topçu birliği ile ilgilenen Provveditore Sopra le Artiglierie e le Munizioni'ye ait envanter kaybolmuştur. Bu nedenle eksikler, yukarıda sözü edilen dosyalar aracılığı ile olabildiğinde tamamlanmaya çalışılmıştır.

Çalışmamızda Venedik arşivlerinden sağlanan belgelerin tarihlerine sadık kalınarak bir kronoloji izlenmiştir. Venedik Cumhuriyeti'nde yeni yıl başlangıcı olarak 1 Mart tarihi belirlenmiş ve arşiv evrakı bu şekilde tarihlendirilmiştir. Bu tarihlendirmeler Miladi takvimle kıyaslandığında Ocak ve Şubat ayları özel bir duruma sahip olur. Bu nedenle tezimizde Ocak ve Şubat aylarının geçtikleri tarihin Miladi takvime göre bir sonraki yıla işaret ettiği göz önüne alınmalıdır. Örneğin Venedik takvimine göre belgede Ocak 1569'a tarihlenen olgu Miladi takvime göre Ocak 1570'e karşılık gelmektedir.

İncelediğimiz belgelerde soldi, lira ve duka gibi farklı para birimleri kullanılmaktadır. Bu paraların birbirleri ile olan oranları ve Osmanlı paraları ile oranlarının tespiti yol gösterici olabilirdi. Ne var ki yüzyıllık bir süreyi kapsayan çalışmamızda bunun dönemler içerisindeki seyrini izlemek imkân dahilinde değildir. Üstelik bu oldukça vakit alıcı bir iktisat çalışması olabilirdi. Bu yüzden ki bedeller verilirken belgedeki haliyle olduğu gibi aynen verilmiştir.

Anılan arşiv malzemelerinin dışında, Marciana kütüphanesinde bulunan kaynaklar çalıştığımız dönemi kapsamamaktadır. Kütüphanede tersaneye dair kaynak eserler vardır ancak bu eserler 19. yüzyılı kapsamaktadır. Bunun yanı sıra Venedik Cumhuriyeti'nin denizcilik tarihi üzerine İtalyan kütüphanelerinde literatür oldukça geniştir. Bu çalışmalar, araştırmanın teorik çerçevesini oluşturmak ve birincil kaynakların yorumlanması açısından önemli katkılar sağlamıştır. Özellikle Frederic Chapin Lane'in *Venetian Ships and Shipbuilders of the Renaissance* adlı eseri oldukça önemlidir.

Venedik denizcilik tarihi hakkındaki bu zengin literatür eleştirel bir bakış açısı da gerektirir. Venedik tarih yazıcılığındaki bir tartışma bizim tezimizde de önemli bir argümanı oluşturmuştur. Bu çerçevede Venedik Devleti'nin tamamen bir deniz devleti olduğu teorisi tarih yazımında önemli bir yer tutmaktadır. Osmanlı Devleti'nin sadece tarım devleti olarak kabul edilmesi nasıl yanlışsa Venedik Devleti'nin de tamamen sadece bir deniz devleti olarak kabul edilmesi o denli yanlıştır. Venedik Devleti'nin yüzünün denizlere dönük olduğu, ağırlıklı olarak denizlerden beslendiği, ekonomik, askeri ve kültürel alanda yaşamsal ağırlık merkezinin denizler olduğu açıktır. Ancak bu noktada Cumhuriyet'in kara hakimiyeti ve gücü göz ardı edilmiştir.⁶ Bu konuda birçok yazar farklı bakış açıları sunmuştur. Literatür değerlendirilirken bu farklı bakış açıları tarafımızca da göz önüne alınmıştır.

Venedik tarih yazıcılığının bir başka sorunu da Batı tarih yazıcılığının egemenliğinde olmasıdır. Batı yazımında 16. yüzyılda değişen gemi teknolojisinin etkisi gereğinden fazla öne çıkarılmıştır. Bu anlayış, Osmanlılara Bizanslıların denizlerde faaliyet gösteren halefleri gözüyle bakılması anlayışı ile paralelliğe sahiptir. Osmanlı Devleti'nin denizlerdeki başarıları tek başına Batının merceğinden ulaşılması gereken hedefler olarak değerlendirilemeyeceği gibi Venedik gemi teknolojisinin gelişiminin de sadece Batı'nın başarı kıstasları doğrultusunda değerlendirilemeyeceği açıktır. Ayrıca Osmanlı deniz gücünün oluşturduğu tehdit, Akdeniz'de pek çok ülke tarafından birbirlerine karşı diplomatik üstünlük sağlamakta araç olarak kullanılmıştır.⁷ Kısaca Batı tarih yazımında Osmanlı Devleti için hâkim bakış açısının bir benzeri Venedik Devleti tarihine bakış açısında da görülmüştür. Osmanlı gemi teknolojilerindeki tarih yazımı tutumu, çağdaş tarih yazımı baskısı ve yanlışlarının benzer şekilde Venedik Devleti üzerinde de kurulduğunu görmek mümkündür. Batı yorumu, Osmanlı Devleti'nde olduğu gibi Venedik Cumhuriyeti'nin Bizans Devleti'nin geçmişi ile uzun süren bağlarına vurgu yapmaktaydı.

Venedik Devleti'nin denizlere olan ilgisinin tarih yazımına yansımaları ve Osmanlı Devleti ile bu anlamda benzerliklerine baktığımızda birçok husus öne çıkmaktadır. Eric R. Dursteler Venedik Devleti tersanesi konusunda yazdığı makalede

⁶ Brummett, **Osmanlı Deniz Gücü**, s. 187.

⁷ Brummett, **Osmanlı Deniz Gücü**, s. 136.

otorite kabul edilen Frederic Chapin Lane'nin çalışması konusunda bazı görüşler dile getirmişti.⁸ Lane'nin kıymetli çalışmasından bahsederken, bu çalışmada esasında Amerika'yı idealleştirip anlattığına değinmişti. Batı tarih yazımında Venedik kurumlarının yozlaşması oldukça eleştirilmiş ve bu kurumlar arasında tersane de yer almıştı. Bu durum Avusturyalı tarihçi Pierre Antoine Daru'nun⁹, Venedik'e hiç gitmediği halde Venedik tarihini bir ansiklopedi şeklinde yazmasından kaynaklandığı kabul edilmişti. 19. yüzyılda yeni bir Venedik tarihi anlayışı ortaya çıktı. Venedik Cumhuriyeti'nin yıkılmasından sonra 1819'da Fransa'da 8 cilt *Histoire des Republiques de Venise* yayınlandı. Eser Almanca ve İtalyanca'ya çevrildi ve etkili bir sonuç yarattı. Daru, 1797 tarihli Fransız büyükelçilik raporlarına, senato müzakerelerine ve Paris'e aktarılan arşiv kaynakları ile birlikte 4.000 belgeye dayanan bu eseri ortaya koydu. Ancak kaynaklarının birçoğunun sahte olduğu anlaşıldı. Daru, genel anlamda Venedik'in neden çöktüğünü ele aldı. Buna göre, Venedik Devleti stereotipik olarak çökmekte olan oligarşi politik sistemi içerisindeydi. Montesquieu ve Gibbon'un Roma devletinin düşüşü anlatımından etkilenecek, Venedik'in düşüşünü hem yapısal hem de ahlaki başarısızlıklara bağladı. İktidardaki seçkinlerin çekişmesi, Avrupa siyasi ortamına ayak uyduramama, Venedik'in umutsuz tarafsız politikası, kötü anayasa anlayışı gibi konuları ele aldı. Venedikli tarihçiler dahi bu kaynağı otorite olarak kabul etti.¹⁰ Venedik'i yozlaşmış oligarşi yapısı olan ve reform yapma kapasitesine sahip olmayan bir yer olarak tasvir ederken, İtalya seferi sırasında ve sonrasında hizmet ettiği Napolyon'a olan sadakati göz önüne alındığında, Daru'nun Venedik'e yönelik sert eleştirisi, kısmen yıkılmasına yardımcı olduğu bir siyasi sisteme yönelik taraflı bir saldırı olarak okunabilir. Buna karşın Daru'nun eseri kimi yazarlar tarafından direkt alındı ve kimi edebiyat eserlerinde kullanıldı.¹¹

Osmanlı Devleti ve Venedik Devleti'nin tarih yazımında var olan taraflı bakış açıları söz konusu olduğunda karşımıza methiye tarih yazımları çıkmaktadır. Bu tarih yazımı da sıkıntılıdır ve Venedik miti olarak değerlendirilen olguyu ortaya çıkarmıştır.

⁸ Eric R. Dusteler "Introduction: A Brief Survey of Histories of Venice", **A Companion to Venetian History 1400-1797**, c., IV, ed., Eric R. Dusteler, Brill-Leiden-Boston, 2013, s. 1, 24.

⁹ Pierre Antoine Daru, **Historie de la Republique de Venise**, Paris, 1819.

¹⁰ Dusteler "Introduction: A Brief Survey of Histories" s. 1, 24.

¹¹ Martin and Dennis Romano, **Venice Reconsidered, The History and Civilization of an Italian City-State 1297-1797**, ed., John, The Johns Hopkins University Press, Baltimore and London, 2000, s. 2, 3.

Bu bakış açısı tersane çalışanlarının sayısının abartılması, dönemin en büyük tersanesi olduğu anlayışı ya da bir gemi inşasının pek mümkün olmayan bir sürede içerisinde tamamlanabildiği yorumlarını beraberinde getirmişti. Geç Orta Çağ'da ilk olarak tutarlı ve etkili bir temsil olarak ortaya çıkan bu mit, Venedik'i ideal bir cumhuriyet, güçlü bir deniz imparatorluğu ve Venedik soylularının medeni hümanizm ideallerine, sıkı çalışma ve fedakârlık gibi ticari erdemlere bağlı olduğu bağımsız bir devlet olarak tasvir ediyordu. Yine de Venedik her zaman olumlu temsil edilmemişti. Açık, adil, hoşgörülü ve hayırsever bir cumhuriyet olduğuna dair görüşün yanında, bir karşı-mit de Venedik'i baskıcı bir devlet, yozlaşmış ve gizli bir oligarşi tarafından sert bir şekilde yönetilen güç olarak tasvir etti. 15. yüzyılın başlarında şekillenmeye başlayan bu görüşe göre, Venedik'in kuzeydoğu İtalya'da ana karadaki kasaba ve köyler üzerinde gücünü genişletmeye başlayan küçük bir aristokrat grubu siyasi güçlerin kontrolünü ele geçirdi. Venedik bu anlamda baskıcı ve gizli bir tiranlık olarak tanımlandı. Karşı-mit ancak 18. yüzyılda, tutarlı bir biçim aldı. 1743-44 yıllarında Venedik'teki Fransız büyükelçisinin sekreteri olarak görev yapan Jean-Jacques Rousseau gibi birkaç eleştirmen, Venedik hükümetini gizli ve baskıcı bulmuştu. Rousseau, Toplum Sözleşmesi'nde Cumhuriyeti "taklitçi" olarak nitelendirmiş ve Onlar Konseyi'ni "kanlı bir mahkeme" betimlemesiyle kınamaya kadar gitmişti. Rousseau, İtirafname eserinde Venedik toplumunun yozlaşmışlığını, Cumhuriyet'in çok övülen anayasasındaki kusurlarla ilişkilendirerek vurgulamıştı. Bu iki güçlü temsil, bir yanda Venedik'i idealize eden bir mit, diğer yanda onu kötüleyen bir karşı-mit, bilim insanlarının Venedik'e, tarihine ve medeniyetine yaklaşımını şekillendirmede belirleyici rol oynamıştı.

19. yüzyılın ortalarına kadar, modern tarihçilerin Venedik Cumhuriyeti'nin olumlu mitini etkili bir şekilde dirilttiği görülmedi. Samuele Romanin'in *Storia Documentata di Venezia* adlı eserinin yayımlanmasıyla bu gerçekleşti. Romanin'in çalışması, belgesel katılığını büyük ölçüde Leopold von Ranke'nin örneğine borçluydu. Ranke, sadece erken modern Avrupa siyaseti üzerine çalışmaları için Venedik arşivlerini didiklemele kalmadı, aynı zamanda Venedik tarihi üzerine iyi araştırılmış makaleler de yazdı. Hem mit hem de karşı mit Venedik tarihine yönelik

yorumlarda belirgin bir şekilde görülmüştü.¹² Bu süreçte, Rönesans dönemindeki cumhuriyetçi ideallerin Amerikan bilim insanları tarafından yeniden keşfedilmesi ve yorumlanması öne çıktı.¹³ Rönesans cumhuriyetçiliği teması Frederic C. Lane ve William Bouwsma tarafından en kapsamlı şekilde benimsendi. İkisi de Amerikan Tarih Derneği'nin başkanı olarak görev yapmıştı. 1965'teki başkanlık konuşmasında, Amerika'da Venedik çalışmalarının öncüsü olan Frederic C. Lane, Venedik'i Batı cumhuriyetçiliği geleneği içine yerleştirdi. Lane, geç Orta Çağ'daki Venedik kapitalizmini, Rönesans cumhuriyetçiliğinin temelini oluşturan bir unsur olarak övmüştü. Ona göre, bu kapitalizm, İtalyan şehir-devletlerinin en belirgin ve önemli özelliğiydi. Lane'in Venedik hakkındaki değerlendirmeleri, tarihsel gerçeklik yerine, Venedik'in efsanevi imgesini yansıtmaktaydı. Amerikalı bilim insanları, kent soylu bakış açısından Rönesans'ı değerlendirerek, genellikle yalnızca başkentle ilgilenmişlerdi. Bunların karşısında yer alan bilim insanları daha farklı konular üzerinde durdular. Cumhuriyet'in rolünü ve etkinliğini vurgulamak yerine, Venedik'in çöküşünü vurguladılar.

Fernand Braudel'in çalışmaları, Venedik'in ekonomik tarihi ve 16. yüzyıl boyunca değişen ekonomik yapılarla başa çıkma konusundaki başarısızlığına odaklanmaktaydı. Braudel, Venedik'in bu dönemde ekonomik açıdan uyum sağlayamamasını, şehrin çöküşünün temel nedenlerinden biri olarak görüyordu. Bu yaklaşım, Venedik hakkındaki geleneksel miti sorgulatarak, şehrin tarihsel gerçekliğinin farklı bir bakış açısıyla değerlendirilmesinin önünü açtı. Kimi yazarlar, çöküşü 18. yüzyılda ele aldı ve ana kara ile Venedik arasındaki ilişkiye odaklandı. Buna göre Venedik Devleti'nin çürümesini, aristokrasinin iktidarı paylaşma yeteneğinin olmaması ve adaleti kötüye kullanması, mahkemeleri kendi çıkarlarına hizmet etmek üzere şekillendirmesi sonucu olarak gördü ve Venedik'in anakarayı sömürmesine odaklandı. Özellikle kendi yetkisini ve otoritesini yerel soyluların özerkliğini ve otoritesini zayıflatmaya yönelik kullanması eleştirildi.

Venedik Cumhuriyet mitinin ve karşı mitin durumu, özellikle 1945 yılından sonra bilim insanları arasında çokça tartışıldı. Buna karşın bazı bilim insanları hala

¹² Romano, **Venice Reconsidered**, s. 4.

¹³ Romano, **Venice Reconsidered**, s. 5.

Venedik Cumhuriyeti'nin mitini ve zafer dolu tarihini öne çıkarırken, diğerleri çürüme ve gerileme dönemini vurgulayan karşı miti savunuyorlardı. Bu farklı yaklaşımların çoğu, Venedik tarihi ve kültürü üzerine yapılan araştırmaların genişliği ve çeşitliliği nedeniyle ortaya çıkmaktaydı. Her bilim insanının, kendi araştırma alanı, yöntemi ve ilgi alanlarına göre farklı bir bakış açısına sahip olması doğaldı. Sonuç olarak, Venedik Cumhuriyeti hakkındaki mit ve karşı mit, günümüzde de hala önemli bir tartışma konusu olarak varlığını sürdürmektedir. Şüphesiz gelecekte de akademik araştırmalarda ve tartışmalarda yerini koruyacaktır.¹⁴

Venedik'te yer alan alt sınıf popolodan bahsedilmeye başlanması ile birlikte Venedik tarihine her iki yönelimi de harmanlayan farklı bir bakış belirginleşti. Bu Venedik'in tarihindeki bir değişikliği temsil etti. Çünkü özellikle Frederic Lane gibi önceki otorite tarihçiler, Venedik'in tarihsel gelişiminde popoloya neredeyse hiç yer vermemişlerdi. Nitekim son yıllarda, sosyal tarihçiler, Venedik alt sınıfına daha fazla dikkat çekmeye başladılar. Bu durum tarih yazımına kapsamlı bir bakış açısı sağladı. Çünkü artık Venedik'in tarihini sadece aristokratlar ve üst sınıflar üzerinden değil, toplumun tüm kesimlerinin deneyimleri ve etkileşimleri üzerinden anlama çabası su yüzüne çıkmıştı. Geleneksel olarak Venedik'teki alt sınıf gruplarının tarihi, genellikle soylu ve cittadino adı verilen vatandaşların kamu yardım programları bağlamında ele alındı. Tersanede çalışan işçiler alt sınıflar arasında bulunuyordu.¹⁵ Diğer yandan Venedik'in sürekli hareket halinde olan sosyal ve ticari dünyası ile istikrarlı bir toplum olarak temsil edilmesi arasındaki çelişki, daha fazla çalışma ve detaylandırma gerektiriyordu.¹⁶

Batı merkezli bilim insanlarının tarih yazımında Doğu ve Batı arasında teknolojik ve kültürel bir ayırım olduğu fikri her zaman ön planda oldu.¹⁷ Bu yaklaşım

¹⁴ Romano, **Venice Reconsidered**, s. 5, 7.

¹⁵ Romano, **Venice Reconsidered**, s. 18, 20

¹⁶ Romano, **Venice Reconsidered**, s. 22.

¹⁷ Marco Morin, "La Battaglia di Lepanto Alcuni Aspetti della Tecnologia Navale Veneziana", **Meditando sull'Evento di Lepanto Odierne Interpretazioni e Memorie**, Venedik, 2002, s. 2; İspanyol ve Fransız tarihçilerin bir kısmı, Venedik katkısını en aza indirmiş ve İnebahtı Deniz Savaşı'nın olumlu sonuçlarını neredeyse tamamen II. Felipe'nin başarısına atfetmişti. Özellikle bu durumda tarih yazımı etkili olmuştu. Bu etkide Venedik'in kullandığı silahlar ve toplumun ergonomilerine dair bilginin Venedik özelinde değil İspanya top literatürüne göre değerlendirilmesi rol oynadı. Ayrıca Kutsal İttifak'ta yer alan İspanya ile müttefik olmasına karşın savaşta konumunun hakkının verilmemesinin nedeni, Venedik'in geçmişe dayalı "güvenilmez olma" imajı bakış açısı da tarih yazımını etkilemiş olabilir. Ayrıca bkz., Camillo Manfroni, **Storia della Marina Italiana, Dalla**

hem Venedik hem de Osmanlı Devleti için geçerlidir. Osmanlı Devleti de Batı standartlarına göre ve genelde de olumsuz olarak değerlendirilmiştir. Kültürel, siyasal, ekonomik durumlar zihinlerden zihinlere, bölgelerden bölgelere daha geniş anlamda kıtalara göre farklılıklar arz etmektedir. Devletlerin ideolojileri ve o dönemdeki reflekslerini göz önünde bulundurmak yerinde olacaktır. Fiziksel ve psikolojik refleksler bu konjonktürü etkiler. Bu konuda Salih Özbaran'ın çalışmaları önemlidir.¹⁸ Sınırdaki ilişkileri anlamak farklı bakış açıları sunmakla birlikte bizi doğru analizlere yönlendirir. Çalışmamıza konu olan dönemde Akdeniz ülkeleri arasında kültürel alışverişler mevcuttu. Braudel'in deyiimiyle Akdeniz, Hristiyan dünyası ile İslam dünyasının hem çatışma alanı hem de bir arada yaşama alanıydı. Bu yüzden Avrupa merkezli tarih yazımını geniş çerçevede ele almak önemliydi.¹⁹ Örneğin, Verhaaren, donanma yönetimi konusunda Osmanlı Devleti ve özellikle Barbaros'un hakkını teslim etmektedir.²⁰ Barbero da İnebahtı Deniz Savaşı'nı ele alırken daha geniş tabana yayılan bir bilgi ağı sunmaktadır.²¹

Sevillalı Thome Cano İtalyanlar için "Bunlar açık deniz denizcisi değildir"; tam anlamıyla "ne Biskay ne Fransa arasında gidip gelenler... ne de Doğu Akdeniz'in tümüne doğru gidenler açık deniz denizcisi değildir"²² tespitinde bulunmuştur. Açık deniz denizcisi olmamakla itham edilen İtalyanların, denizci olmadığına dair genel bir anlam çıkarılamayacağına göre bu ve benzer yorumların kim tarafından, hangi yüzyılda yapıldığına dikkat edilmesi önem kazanmaktadır. Avrupalı tarihçiler, geleneksel yaklaşımlarıyla Osmanlı gemilerini de korsan gemileri, tüccar gemileri ve Osmanlı donanmasının yetkisiyle işleyen gemiler olarak ayırt etmeden incelerler. Bu tür bir genelleme, doğu Akdeniz'de aslında var olan deniz ticareti ve denizcilik faaliyetlerinin karmaşık yapısını ortaya koymaktan uzaktır.²³

Caduta di Costantinopoli alla Battaglia di Lepanto, Roma, 1897, s. 433; Marco Morin, "La Battaglia di Lepanto", s. 6.

¹⁸ Salih Özbaran, **Yemen'den Basra'ya Sınırdaki Osmanlı**, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2004.

¹⁹ Merry E. Wiesner-Hanks, **Erken Modern Dönemde Avrupa 1450-1789**, çev., Hamit Çalışkan, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2009.

²⁰ Christine Isom Verhaaren, **Kafirle İttifak**, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2015.

²¹ Alessandro Barbero, **İnebahtı**, Alfa Tarih, çev., Erdal Turan, İstanbul, 2017.

²² Fernand Braudel, **II. Felipe Döneminde Akdeniz ve Akdeniz Dünyası**, c. I, çev., Mehmet Ali Kılıçbay, Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2017, s. 172.

²³ Camillo Manfroni, **Storia della Marina Italiana**, s. 452, 453; Venedik, 1538 yılından itibaren kuşku dolu ve gözü açık şekilde tarafsızlığa yönelmişti. Ancak barışın er ya da geç bozulacağı açıktı ve öngörülebilirdi. Cumhuriyet ile Osmanlı Devleti arasında süregelen anlaşmazlık sebepleri vardı ve

Sonuç olarak, Venedik, Batı'nın en işlek liman kentiydi. Akdeniz, deniz yollarının ve Alp geçitlerinin kesiştiği noktada stratejik bir konuma sahipti. Venedikliler, zenginlik kaynağı olarak denize ve ticarete yöneldi. Venedik'teki yönetici sınıf, zengin tüccarlardan oluşan bir sınıftı ve hükümet, bu tüccarların çıkarlarını korumaya önem verirdi. Venedik'te tüccar locası gelişmedi çünkü hükümetin kendisi bu rolü oynadı.²⁴ Ayrıca 1574 yılında Venedik hala ticaretin önemli bir merkeziydi ancak Venedik soyluları artık ticaretin yanı sıra tarıma da yatırım yapmaya başlamışlardı. Bu değişim, uzun mesafeli ticaretin artık sadece Venedik soylularının elinde olamayacağına dair bir kararın alınmasına yol açtı ve bu da Osmanlılar dahil olmak üzere çeşitli yabancı tüccarların Venedik'e gelmesine neden oldu.²⁵ Böylece Osmanlı ve Venedik Devleti'nin etkileşimi farklı bir noktaya ulaştı.

Avrupa siyasi ve ekonomik tarihinde devletler arasındaki üstünlük mücadelesi Osmanlı Devleti'nin Akdeniz'de önde gelen bir güç olarak yükselmesiyle kesişmekteydi. Bu açıdan Venedik Devleti gemi inşa faaliyetleri değerlendirilmesinde Osmanlı Devleti ile olan savaşların etkili olduğu açıktı. Uzun vadede bakıldığında Osmanlı Devleti, Venedik Devleti'nin en yorucu rakibi oldu.²⁶ Venedik Devleti'nin deniz gücünün zayıflamasından tek başına Osmanlı Devleti'nin ilerleyişinin sorumlu olmadığına da unutulmaması gerekir. Ayrıca Osmanlıların ilerlemesi sadece toprak kaybı sorunu değil, aynı zamanda ekonomik politikalar sorunudur.²⁷

bunun en nedeni korsan saldırılarıydı. Bu yüzden, "Türklerle yapılan müzakere, bir cam top ile oynamaya benzerdi; eğer arkadaşınız topu güçlü bir şekilde size fırlatırsa, onu şiddetle geri vurmak ya da yere düşmesine izin vermek akıllıca olmaz."

²⁴ Dennis Romano, **Patricians and Popolani: The Social Foundation of Venetian Renaissance**, Baltimore: John Hopkins University Press, 1987, s. 7.

²⁵ Stephen Ortega, "Across Religious and Ethnic Boundaries: Ottoman Networks and Spaces in Early Modern Venice", **Mediterranean Studies**, 2009, s. 66, 89.

²⁶ Renard Gluzman, **Venetian Shipping from the Days of Glory to Decline, 1453-1571**, Brill, London, 2021, s. 2.

²⁷ Gluzman, **Venetian Shipping**, 2021, s. 3.

BİRİNCİ BÖLÜM

VENEDİK TERSANESİ'NİN KURULUŞU VE PERSONEL İSTİHDAMI

Venedik Devleti'nin hem kara hem de deniz devleti olmasının nasıl karakterize edileceği konusunda bir fikir birliği yoktur. Venedik yönetimi, küçük şehirlerin ve kasabaların yanı sıra, kontrol altına aldığı ancak asla kıramadığı güçlü feodal ailelerin ve denizlerindeki ticaret kolonilerinin, farklı topraklarının üzerinde bir tür Prensler topluluğu gibi hareket etmişti. Geleneksel bakış açısıyla Venedik, hem bir cumhuriyet hem de bir prenslikti.¹

1.1. Venedik Tersanesi'nin Kuruluşu

Venedik Cumhuriyeti gücünü denizden alıyordu ve askerî gücünü deniz üzerinden örgütlemişti. Tersanenin kuruluş tarihi hakkında kesin bir bilgi olmamakla beraber,² kuruluşundan önce gemi inşa faaliyetleri yürüten tersane benzeri küçük inşa alanlarının varlığı söz konusudur.³ Kronikler, Venedik'te 7. yüzyıldan itibaren tersane olduğuna işaret etmektedir. Ancak San Marco bölgesinde bulunan bu tersaneler "squeri" olarak tanımlanan basit inşa alanlarıydı. Hükümet, bu tersanelere askeri deniz seferleri için ihtiyaç duyduğunda başvuruyordu. Zamanla, deniz trafiğini geliştirmek ve Levant'ta kurduğu ağların sahipliğini güvence altına almak için askeri seferler yoğunlaştı. 12. yüzyılın başlarında özel tersaneler bu ihtiyaçlara yanıt veremiyordu. Bir devlet tersanesi gerekliydi. Bu yüzden 12. yüzyılda merkezi bir tersane inşasına karar verildi. İnşası için, şehrin doğu ucunda, San Marco havuzuna kolayca erişilebilen ve aynı zamanda yerleşim alanlarından izole bir bataklık bölgesi seçildi. San Marco havuzuyla bir kanal aracılığıyla bağlantı kuracak şekilde küçük bir rıhtım açılmıştı. Bölgenin doğu ve batısında ise çok sayıda açık inşa rampası yerleştirilmişti. Başlangıçta tersane içerisinde herhangi bir bina inşa edilmemişti. Önce surları boyunca savunma ve gözetleme amaçlı kuleler inşa edildi. Karayolu girişi dış dünyayla olan iletişimi gözetlemek için iki kanatlı döner bir ahşap kapıyla donatıldı. Cumhuriyet'in hayat alanında önemli bir yere sahip olan Venedik Tersanesi'nin binasının temelleri

¹ Dennis Romano, **Verice Reconsidered, The History and Civilization of an Italian City-State, 1297-1797**, ed., John Martin, The Johns Hopkins University Press, Baltimore and London, 2000, s. 10.

² Giorgio Bellavitis, **L'Arsenale di Venezia**, Marsilio, Venezia, 1983, s. 20; Giovanni Casoni, **Breve storia dell'Arsenale**, Nell'i R. Priv. Stabilimento Nazionale, Venedik, 1847.

³ Mario Nani Mocenigo, **L'Arsenale di Venezia**, Ufficio Storico della Marina, Roma, 1938, s. 19, 26, 29, 30, 37, 44.

13. yüzyılın başlarında atıldı. Tersane, kuruluş aşamasında dört tarafı duvarla çevrili bir depolama alanıydı. Ana faaliyeti tam olarak gemi inşası değil, mevsimlik onarım ve bakımdan oluşuyordu.⁴ 14. yüzyılda gelindiğinde bir tersane birliği vardı ve özel tersaneler de bu birlik içerisindeydi.⁵ 15. yüzyılın ikinci yarısında tersane, Cumhuriyet için çok önemli bir hakimiyet gücü haline geldi ve Venedik'in kalbi oldu. Buna paralel tersanenin alanı büyümeye devam etti.⁶ Bu genişlemeyle birlikte tersane çevresinde çalışanların yaşaması için yeni yerleşim yerleri inşa edildi.⁷ 16. yüzyılın başlarında tersane organizasyonu daha net bir hale geldi. Ticari ve savaş gemilerinin inşa alanı olarak faaliyet gösterdi. Silah ve savaş aletlerinin üretimini de gerçekleştiren tersane bunların depolama alanlarını da barındırıyordu. Tersanenin organizasyonunun kadirga inşasına göre tasarlandığı görülmektedir.⁸

Venedik devlet tersanesinin birçok tanımlaması vardı. 1509 yılında resmi olarak kabul edilmiş adı Venedik'in Kalbi anlamına gelen (Il Cuore di Venezia)'ydi.⁹ Arsenale adı Venedik'te Arzana, Darsena, Darsenale, Cenova lehçesinde Tersane iken Arapçada gemi yapım evi, imalathane gibi anlamlar taşıyan Dāru-ş-şanāa kelimesine denk düşmekteydi.¹⁰ Venedik Tersanesi, San Marco yakınlarındaki konumu ile San Pietro di Castello stratejik bir konuma sahipti. San Pietro adası ve San Marco adası arasındaki boşluk demirleme iskeleleri için olanaklıydı. Bu bölgede tersane adına 1303

⁴ Ennio Concina "Venezia: Arsenale, Spazio Urbano, Spazio Marittimo, L'età del Primato e L'età del Confronto" **Arsenali e Citta nell Occidente Europe**, La Nuova Italia Scientifica, Roma, 1987, s. 11, 12.

⁵ Romano, Ruggiero, "Economic Aspects of the Construction", s. 59, 68; 14. yüzyılda kompleks bir yapı halini almaya başladı.

⁶ Mocenigo, **L'Arsenale**, s. 51.

⁷ Ersie C. Burke, **The Greeks of Venice 1498-1600: Immigration, Settlement, and Integration**, Brepols, Belçika, 2016, s. 9; Yunanlar, Dalmaçyalılar ve Arnavutlar tersanede ve donanmada işçi olarak çalıştığı için tersane çevresindeki yerleşim yerlerini tercih ederdi. Özellikle San Martino, Santa Ternita ve San Pietro mahallerinde edilirdi. Crouzet-Pavan, **Venice Triumphant**, s. 147, 149; 14. yüzyılda San Biagio'da başıboş denizciler için ev inşa edilmesi kararı alınmıştı. 15. yüzyılda tersane ve çevresinde onlar için bir alan yaratıldı. Maria Pia Pedani, "Ottoman Ships and Venetian Craftmen in the 16th Century", **Seapower, Technology and Trade Studies in Turkish Maritime History**, ed., Dejanirah Couto, Feza Günergün, Maria Pia Pedani, Denizler Kitabevi-Kaptan Yayıncılık, İstanbul, 2004, s. 460, 461; Gemi inşa ustalarının kimisi Venedikli idi ama çoğunlukla Dalmaçyalılar ve Yunan kökenli ustalar ön plandaydı. Bunlar tersane çevresinde ikamet ediyordu.

⁸ Ennio Concina "Venezia: Arsenale" s. 13, 15.

⁹ Romano, "Economic Aspects of the Construction" s. 59.

¹⁰ İdris Bostan, Osmanlı Bahriye Teşkilâtı: XVII. Yüzyılda Tersâne-i Âmire, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1992, s. 1, 2; Henry ve Renée Kahane-Andreas Tietze, **The Lingua Franca in the Levant, Turkish Nautical Terms of Italian and Greek Origin**, Abc Kitabevi, İstanbul, 1988, s. 428, 430.

yılında bir genişleme yaşandı.¹¹ Bu genişlemede gemilerin kızağa çekildiği alan olan 24 kızak (scalo), yeni liman ve halat üretilen yer Tana dahil olmak üzere depolama alanları inşa edildi.¹² Hükümetin gemi inşa sürecini geliştirmek istemesi ile birlikte tersanenin hâlihazırda gerçekleştirdiği işlevlerin niteliği de arttı. 1450 ve 1473 yıllarında genişleme devam etti.¹³ Belirtmek gerekir ki Osmanlıların denizlerdeki faaliyetleri ve Fatih Sultan Mehmet'in Eğriboz'u almasının bu genişlemeleri tetiklediği aşıkardır. Bu dönemde gemilerin inşa edildiği alana 46 kızak daha eklendi.¹⁴ Tersane, 1564 yılında bir yenileme daha yaşadı ve en geniş halini aldı.¹⁵ Yaklaşık olarak 60 dönümü kapsayan¹⁶ Venedik Tersanesi entegre bir yapıya uzun bir süreçte dönüşmüştü.¹⁷ Tersane 16. yüzyılda, yönetim olarak büyük bir otorite pozisyonu alacak şekilde hem boyut hem de işlevsel bakımdan büyümüştü.¹⁸

Venedik Tersanesi, Venedik şehrinin stratejik bir noktasındaydı. Zamanla artan ihtiyaçlara, ticarete ve tam teşekküllü bir filo gereken neyse onu üretmek üzere donatılmıştı. Yelken, direk, kürek, mühimmat gibi birçok ihtiyaç burada organize edildi.¹⁹ Bu organizasyonu merak eden yabancı devlet adamlarının tersaneyi ziyaret

¹¹ Luca Zan, "Accounting and Management Discourse in Proto Industrial Settings The Venice Arsenal in The Turn of The 16th Century", **Accounting and Business Research**, s. XXXII, 2004, s. 148.

¹² Ennio Concina "Venezia: Arsenale" s. 11, 12. Ruggiero Romano, "Economic Aspects of the Construction of Warships in the Sixteenth Century", **Crisis and Change in the Venetian Economy in the Sixteenth and Seventeenth Centuries**, ed. Brian Pullan, London, 1968, s. 59, 68.

¹³ Crouzet-Pavan, **Venice Triumphants**, s. 139, 143; İstanbul'un fethi ile birlikte tersanede hareketlilik artmıştı. Tersane binasına yeni yapılar eklendi, olanlar onarıldı. Bunların hepsi 1473 yılında başlamıştı.

¹⁴ Dennis Romano, **Patricians and Popolani: The Social Foundation of Venetian Renaissance**, Baltimore: John Hopkins University Press, 1987, s. 16, 17; Devletin kalıcı modern tersane kavramı, 1473 ile 1546 arasında oluşturuldu. Bu alanda rakibi Osmanlı Tersanesi'ydi.

¹⁵ Romano, **Patricians and Popolani**, s. 18, 19; 1530 yıllarında, Venedik gemi inşası konusunda üstünlüğünden hala emin iken, 1550 yıllarından sonra artık emin değildi. Bu yüzden, Cumhuriyet ve Osmanlı Devleti arasında bir çatışma olması durumunda güçlü bir donanmaya sahip olmak için tersanede bir dizi genişlemeler yaşandı. Crouzet-Pavan, **Venice Triumphants**, s. 143; 1570 yılına gelindiğinde iki yeni havuz inşasına başlandı.

¹⁶ Robert C. Davis, **Shipbuilders of the Venetian Arsenal**, Johns Hopkins University Press, London, 1991, s. 3; Venedik Tersanesi, döneminde en büyük endüstriyel alana sahipti. Kapladığı alan yaklaşık 60 dönümü kapsamaktaydı. Ortalama 1.000 ve 2.000 kişi arasında işçi çalışıyordu. Yıllık 100.000 veya 200.000 duka harcanmaktaydı. Chambers, **Venice a Documentary**, s. 18.

¹⁷ Romano, "Economic Aspects of the Construction", s. 60, 68.

¹⁸ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 61, 10 Nisan 1601; Tersane patronisi, tersane zemininde kullanılmak üzere Piero Antonio Michiel ile 600 duka değerinde kereste levhası anlaşması yaptı. Ayrıca 15 Mayıs 1601 tarihinde yine tersane zemininde kullanılmak üzere 20 miara (miara bir ölçü birimidir. 1 miara 34.7 cm denk gelmektedir) ip için bir tüccar ile anlaşma yapıldı. İplerin maliyeti 20 dukaydı. 4 Ağustos 1601 yılında tersanenin bakım işleri için yine adı belirtilmeyen bir tüccar ile çiviler üzerinde bir anlaşma imzalandı.

¹⁹ A.S.V.e., Patroni e Provveditori, Capitolare 11, 19 Nisan 1567; Tersanede üç ayrı imalathane vardı. Gemi inşa bölümü, donatım ve tamir için iken, diğerler bölüm halat ve silah-barut üretimi içindi.

etme niyetiyle Venedik'e geldikleri oldu. Romano'nun verdiği bilgilere göre, Peter Mundy, 1620'de İngiliz Büyükelçisi ile birlikte seyahat etmişti. Tersane hakkında "Venedik'teki en değerli şey" yorumunda bulundu. Mundy yazdığı raporda; "Onlar için birkaç günde dümeni, döşemesi vs. filoya iyi bir kadirga inşa etmek mümkündür" demektedir. Sir John Reseby mübalağalı bir anlatım ile şöyle yazıyordu; "Bir keresinde acil bir durumda on günde otuz kadirga hazırladılar." 1574 yılında bir kadirganın inşa edilmesi Fransa Kralı III. Henry'nin bir yemek zamanını alır diye de eklemişti. 17. yüzyılın başlarında İngiliz gezgin Thomas Coryat, tersaneyi ziyaret etti. O Venedik Tersanesi'ni "Dünyanın 8. Harikası" olarak tanımladı. Yine Romano'nun aktardığına göre Coryat tersane için "her türlü mühimmat için en zengin ve en iyi şekilde döşenmiş depodur. Bu hem deniz için hem kara içindir. Ayrıca sadece Hristiyan dünyasının değil tüm dünyanın en iyisidir. O kadar ki, bütün yabancılar bu durumu düşündüklerinde hayranlıkla hareket ediyorlardı" demektedir.²⁰ Bu seyyahlar için özellikle etkileyici olan gemi inşa faaliyetleriydi.²¹ Görüldüğü üzere Venedik Tersanesi hakkında oldukça farklı tanımlamalar vardı. Onun emsali olabilecek tek kurum Osmanlı Devleti'nin tersanesiydi.²²

Venedik şehrinde yer alan merkez tersanesinin yanı sıra 14. yüzyılda Cumhuriyet'in farklı bölgelerinde küçük tersaneler de açıldı. 1305 yılında Kandiye, 1319 yılında Eğriboz, 1325 yılında Hanya'da tersaneler bulunmaktaydı.²³

1.2. Venedik Cumhuriyeti Devlet Bürokrasisi

Venedik Tersane bürokrasisini anlamak açısından Cumhuriyet'in genel bürokrasisine bakmak faydalı olacaktır. Venedik Devleti Akdeniz bölgesinde farklı coğrafyalarda, geniş alana yayılmış kesintili bir bütün oluşturan yapıya sahipti. Venedik'in denizden genişlemesi sonucu idari yapısında farklılıklar meydana geldi. Deniz ve anakaradaki idari bölümler 1440 yılında Mar (Deniz) ve Terra (Kara) olarak ikiye ayrıldı. Bu ayırım, sınırları sürekli genişleyen bir devlet için anlamlıydı. Bununla

Tersanede barut ile ilgili kararların alınmasında yetkili olan Francesco bilgi vermişti. Belgeye göre Alvise Gritti tarafından 16 Ekim'e topçu malzemeleri konusunda gerekenlerin yapılması lazımdı. Özellikle barutun iyileştirilmesi önemli bir husustu.

²⁰ Romano, "Economic Aspects of the Construction" s. 60.

²¹ Davis, *Shipbuilders of the Venetian*, s. 4.

²² Bostan, *Osmanlı Bahriye*, s. 3, 7. Romano, "Economic Aspects of the Construction" s. 60.

²³ Alberto Tenenti, *Venezia e il senso del Mare Storia di un Prisma Culturale del XIII al XVII Secolo*, Istituto Italiano per gli Studi Filosofici Saggi, c. XXXIV, Guerini e Associati, 1999, İtalya, s. 34.

birlikte anakara ve deniz arasında yasal açıdan önemli bir ayırım yoktu. Kimi uygulamalar metropole uzaklık, kültürel özellikler, Osmanlı tehdidine karşı savunma ihtiyaçları ve bölgenin deniz ticaretindeki önemine bağlı olarak değişirdi. Özetle bazı yerel değişiklikler olsa da Venedik yönetimi altındaki tüm topraklara aynı yönetim prensipleri uygulanıyordu.²⁴

Venedik Cumhuriyeti bir devlet olarak aristokrat yapıya sahipti. Bu yüzden Venedik idaresini anlamak için aristokrat sınıfın davranışlarını da anlamak gerekiyordu. Soylu sınıfın yüzyıllar boyunca en önemli faaliyeti ve kendilerini ayırt etmenin yollarından biri denizcilik ile uğraşmak ve donanmada yer almaktı. Savaş kadirgalarında hizmet etmek ya da denizasıri ticaretle ilgilenmek önemli bir kariyerdi. Bazı istisnalar haricinde komutanlıklar aristokratlara verilirdi. Ancak doğrudan birliklere komuta etmemişlerdi. Aristokratlar devletin çıkarlarına uygun inisiyatifler almış ve bunları denetlemişti. Aristokratların donanma komutanlıklarının sürekliliği, onların çocuklarının da kariyer yönünden çıkış noktası olmuştu. Ancak belirtmek gerekir ki bu ayrıcalıklar ve görevler bir dizi yükü de beraberinde getirdi. Prestij de sağlayan bu durumda savaş kadirgalarına komuta etmenin yanı sıra kendi bayraklarının kadirgalarda yer alması gurur verici ve toplumda ön plana çıkılmasını sağlıyordu.²⁵

Venedik Cumhuriyeti'nin tarihi boyunca karşılaştığı en büyük endişelerden biri sosyal ve siyasi istikrarsızlık olmuştu. Venedik toplumu patrici ve aristokratlar olmak üzere ikiye ayrılmıştı. Kimilerine göre Venedik toplumu üç kategoriye ayrılıyordu. Soylular, cittadini yani vatandaşlar ve zanaatkârlar veya daha az önemli insanlar olan popolalardı.²⁶ Diğer bir kategori de doğuştan soylular olan cittadini

²⁴ Benjamin Arbel, "Venice's Maritime Empire in The Early Modern Period", **A Companion to Venetian History, 1400-1797**, ed., Eric R. Dursteler, s. 4, Brill, Boston, 2013, s. 125, 253.

²⁵ Tenenti, **Venezia e il senso del Mare**, s. 12, 14, 18.

²⁶ Ioanna Iordanou, "Pestilence, Poverty, and Provision: Re-evaluating the Role of the Popolani in Early Modern Venice", **The Economic History Review**, c. LXIX/III, 2016, s. 801, 822; Romano, **Patricians and Popolani**, s. 28, 30; Ayrıca patrisyenler ve popolani hakkında bkz; Frederic Chapin Lane, **Venice: A Maritime Republic**, The John Hopkins University, Baltimore, 1991, s. 11, 17, 98, 109, 271; Bernardo Giustiniani, **Venetian of the Quattrocento Uomini e Dottrine**, Edizioni di Storia e Letteratura, Roma 1969, s. 330. Venedik'te popola, Venedik toplumunun en yüksek seviyelerinden yani Venedik yönetici sınıfı olan patricianlardan ve Venedik vatandaşlarından olan cittadinilerden ayrılan bir sosyal gruptu. Kendi içerisinde popola minuto ve popola grande olarak ikiye ayrılırdı. Popolani minuto, Venedik halkının büyük bir kısmını oluşturuyordu ve yasal statüye sahip değillerdi. Bu grup Venedikli yazar Marino Sanudo'nun ifade ettiği gibi şehrin becerikli veya beceriksiz işçileriydi. Popola grande ise varlıklı orta sınıf olarak tanımlanıyordu. Cittadino statüsünden yararlanmasalar da atölyelere

originariydi. Doğuştan soylu olmayan ama bunu sonradan satın alan şehirli ise ayrı bir kategori teşkil ediyordu. Orijinal vatandaşlık, kamu görevi için bir nitelikti. Cumhuriyet’te doğmuş olmakla (Per nazione) gelen orijinal vatandaşlık ve uzun süreli ikamet temelinde göçmenlere verilen edinilmiş vatandaşlık (Per privilegio, per grazia) arasındaki ayrım önemliydi. Maggior consiglionun (büyük konseyin), 1569 yılında aldığı kararla cittadini originari olarak kabul ettiği orijinal vatandaşlık, kendileri, babaları ve dedelerinin Venedik’te meşru evliliklerden doğduklarını resmi olarak avogadori di comuna (yargıça) kanıtlayabilen kişilere verilen vatandaşlık anlamına geliyordu.²⁷

Venedik yönetimin en başında olan doge, monarşiyi, maggior consiglio demokrasiyi, Senato ve consiglio die dieci (onlar meclisi) ise aristokrasiyi temsil ettiler.²⁸ Venedik Cumhuriyeti’nin ana yönetim merkezinde beş ayrı kol yer almaktaydı. Maggior consiglio, senato, collegio (yürütme organı), doge ve consiglio dei dieci. Senato, yasama organı olarak ön plana çıkmıştı ve 60 üyesi vardı. Bu kişiler konsey tarafından seçilirdi. 60 kişilik bu ekibe ek olarak “zonta” adı verilen bir ekip

sahip olmaları, işçi çalıştırmaları ve mülk sahibi olmaları ile bilinirlerdi. Tersane ustabaşları olan prota kategoriye dahil ediliyordu. Cittadini yani Venedik vatandaşları sosyal ölçekte patriciler ve popolani arasından konumlanmıştı. Bir tür ikincil elit kesimdi. Cittadini kendi içerisinde ikiye ayrılıyordu. Cittadini originarii özel sekreterlik, hukuki ve diplomatik görevler ile ayrıcalıklardan yararlanan Venedik kökenli erkeklerdi. Cittadini de intus ya da de intus et extra kategorisinde olan cittadiniler ise şehirde belirli bir süre yaşayıp vergilerini ödeyen yabancılar tarafından özel bir vatandaşlık statüsü kazananlardı. Cittadini de intus, Venedik koruması altında, Venedik topraklarında ve Levant’ta ticari faaliyetlerini yürütme hakkı verilen tüccarlardı. Tam olarak siyasi haklara sahip olmasalar da onları popolani kesiminin çoğunluğundan ayıran birkaç ekonomik ve idari ayrıcalıktan yararlanırlardı. Cittadini, patriciler gibi Venedik nüfusunun yaklaşık %5 kısmını oluşturuyordu ve onları nüfusun geri kalanından ayıran bir dizi ayrıcalıktan yararlandı. İki vatandaş kategorisi vardı. İlki cittadini originariydi. Bunlar soylu ailelerden gelirdi. İkinci kategori cittadiniydi. Şehirde ikamet eden ve vergi ödeyen yabancılar erilen vatandaşlıktı. Çoğu tüccardı. Cittadini, Venedik toplumunda diğerlerine verilmeyen bir dizi ayrıcalıktan yararlandı. Cittadini doğuştan soylu değildi. Venedik, 13. yüzyılda ekonomik olarak zor duruma düşmüştü ve bunu telafi etmek için şehrin zengin tüccarlarına vatandaşlık hakkı verdi. Bu zenginler cittadini oldu. Patricii vecchio ve patricii nuovi durumu ortaya çıktı. Doğuştan soylular ve yeni soylular bu yönden birbirlerini küçümsedi. Bu bağlamda doğuştan soylu olup fakirleşen bazı aileler kızlarına çeyiz bulamayınca cittadiniler ile evlenmesinler diye kızlarını manastırlara verdi. Bu bir yerden sonra kalktı ve doğuştan soylular ve cittadineler arasında evlilikler oldu. Patricilerin oğulları da cittadinili kızlar ile evlendiğinde iyi bir miktarda çeyiz aldı. Cittadini aileleri daha fazla derece unvan istedi. Onlar, patrici gibi yaşadı, Cumhuriyete borç verdi. Ancak bürokraside etkili olup, collegioya kadar yükselmiş olsalar da Senato’ya alınmadılar. Popoloni ise tersane için gerekli sınıftı. Marangozlar, kalafatçılar, kürekçiler, yelkenciler, halatçılar ve diğerleri, kadirgaları inşa etmek için gerekli olan sınıftı.

²⁷ James S. Grubb, **Elite Citizens, Venice Reconsidered The History and Civilization of an Italian City-State, 1297-1797**, ed. John Martin-Dennis Romano, The Johns Hopkins, University Press, Baltimore, 2000, s. 339, 341, 343.

²⁸ Crouzet-Pavan, **Venice Triumphant**, s. 185.

daha vardı. En üst düzeyde yer alan Maggior consiglio, yargıydı. Savaş filolarının silahlanması ve olağanüstü durumlarda yürütme ve müzakere yetkisi bu konseyin elindeydi.²⁹ Doge seçimi, kanun hazırlama, hâkim seçimleri, yasama görevleri gibi birçok konu burada karar bağlanırdı. Venedik vatandaşları 25 yaşında konseyde yerini alırdı ve her yıl aralık ayının dördünde seçim yapılırdı. 30 soylu arasından 20-25 yaş aralığında soylular konsey için seçilirdi. Maggior consiglio devlet hazinesinden yapılan harcamaları da denetleyen bir koldu. Gereksiz harcamada bulunanlar cezalandırılırdı ve cezalardan elde edilen paranın üçte biri tersaneye gönderilirdi.³⁰ Senato'da görüşülen yasalar da dahil olmak üzere diğer tüm organlarda görüşülen yasaları bu konsey oylardı. Konsüller ve sulh yargıçları bu konseyden seçilirdi. Konseyin, Senatörler, San Marco yargıçları, consiglio dei dieci üyeleri dahil 131 kolu vardı. Konseyde bulunmanın ön koşulu, babadan oğula geçen soyluluk durumunu ifade etmenin bir yolu olan asaletti. Ancak daha sonra kimi soylu ailelerin Girit ve İnebahtı gibi bölgelere gitmesi konseyde açılan boşluğun tüccar burjuvazisi tarafından doldurulmasına sebep oldu. Bu durum hizipleşmeyi de beraberinde getirdi. 14. yüzyılda konseyin üye sayısı 1.100 kişiyi buldu. Bu kadar kalabalık olmasındaki amaç bir anlamda tiranlığı önlemenin yoluydu. Aileler arasında bir güç dengesi oluşturulmuştu. Seçkinler arasında karşılıklı gözetim, hak ve ayrıcalıkların dağılımını sağlamıştı. Bu konseyde oldukça ayrıcalıklı konumda yer alanlar, balla d'oro adlandırılan bir gruptu. Bunlar 20 yaşında konseyde yer alabilirken, bu kriterlere sahip olmayanlar 25 yaşını beklemek durumundaydı. Soylu olduğunu ispatlama kriterleri giderek zorlaşmıştı. Bu kriterler ile avogadori di comun yargıcı ilgilenirdi.³¹ 16. yüzyıl ile birlikte bu makam, soyluların evliliklerinin kayıt altına alındığı libri d'oro kayıtlarını da tutmaya başladı. Ancak soylu olmak demek her zaman zengin olmak demek değildi. Bazı soylu aileler zengin iken bazılarının maddi durumları kötüydü. Bu soylu ailelere devlet yardım ederdi. Genel olarak bakıldığında soylular devlet işleri

²⁹ Frederic Lane, "Venetian Shipping During The Commerical Revaolution", c. XXXVIII, **The American Historical Review**, 1933, s. 239.

³⁰ David Chambers, **Venice a Documentary History 1450-1630**, Renaissance Society of America, Brian Pullan, Oxford, 1992, s. 178.

³¹ Chambers, **Venice: A Documentary**, s. 245; Maggior consiglio üyesi de soylu biri ile evlenmek zorundaydı. Bunun dışına çıkarsa dünyaya gelen evladı konseye asla katılamazdı. Bu durum ile ilgili şüphe varsa durumu avogadori di comune ispatlamak durumundaydı.

ile meşgul olmuştu. Ayrıca hem devlet işlerinde yer alan hem de kendi işlerine devam eden soylular da vardı.³²

Chigoggia Savaşı ile birlikte yaşanan ekonomik sorunlar toplum hiyerarşisinde bazı değişimlere sebep oldu. Zengin olan halk yani popola, borç verme mekanizması aracılığı ile soyluluk unvanına sahip oldu. Bu sınıf burjuva sınıfıydı. Özellikle 15. yüzyıldan sonra çok sayıda görevi devraldı. Levant ile olan ticaret geleneksel olarak soylulara ve Venedik vatandaşlarına ayrılmıştı ancak bu durumdan sonra her şey değişti ve imtiyazlar yabancı zanaatkarlara da verildi. 16. yüzyılda Venedik'in en üst zümresi artık doge ve aristokratlar değildi.³³

Collegio kurumu ise kabineydi. Üyeleri arasında doge, altı danışmanı ve temyiz mahkemesinden üç yargıç vardı. Bu on kişi collegio minoreyi oluşturmuştu. Bu gruba ayrıca Serenissima Signoria adı da verildi. Cumhuriyetin genel denizcilik işleri ile ilgili kararları bu devlet organına aitti. Collegio'nun en prestijli üyeleri arasında savii di grandi vardı. Senato'nun onayına sunulacak konular önce burada tartışılıp düzenleniyordu. Büyük elçileri kabul etmek bu kurumun görevleri arasındaydı. Doge, collegioya başkanlık etse de savii di grandi kararları alan kişiydi. Collegio, savilerin yanında doge meclis üyeleri ve temyiz mahkemesi yargıçlarını da içerirdi.³⁴

Savi ogli ordini denizcilik işlerinden sorumluydu. Venedik yönetiminde, ekonomik hayatta ve tersane yönetiminde gemi inşa faaliyetlerinde, su yollarının gözetiminde bulunurdu. Görevleri, deniz ticareti ve genel olarak Stato da Mar ilgilendiren tüm konuları içermekteydi. Savi agli ordini, ilk defa 1321 yılında oluşturuldu ve 1442 yılında daimî hale geldi. Ardından Senato'ya dahil edildi.³⁵

Doge meclis üyeliği makamı Venedik'te en saygıdeğer makamıydı. Bu makam altı kişiden oluşmaktaydı. Bu kişiler, doge görevini bir bakıma üstlenen ve onun otoritesini somutlaştırmış kişilerdi. Doge, konseyi yanında değilse devlet işleri ile ilgili evrakları kontrol edemezdi. Ancak konsey, doge olmadan bu işi yapabiliyordu. Doge, tek başına hükümetin tüm departmanlarında hareket etmiş olsa da güçleri hiçbir zaman

³² Crouzet-Pavan, **Venice Triumphant**, s. 209, 211, 224.

³³ Crouzet-Pavan, **Venice Triumphant**, s. 226, 228.

³⁴ Renard Gluzman, **Venetian Shipping from the Days of Glory to Decline 1453–1571**, Brill, London, 2021, s. 19.

³⁵ Gluzman, **Venetian Shipping**, s. 19.

sınırsız değildi. Doge, anayasal piramidin en üstündeydi, tüm devlet işleri onun önüne gelirdi. Savaşlar, anlaşmalar, kanunlar onun adına yapılırdı ama bu departmanlarda üstün bir konuma sahip değildi. Doge, Venedik oligarşisi fikrinin temsilcisiydi. Venedik'in ilk dönemlerinde, 1172 yılına dek Doge makamı despotikti ve birkaç ailenin yönetimindeydi. Bu aileler Particiaco, Candiani ve Orseoli idi. Rekabetleri birbirlerini tüketti ve Venedik Düklüğü'nün bir krallığa dönüşmesini engelledi. 1172-1457 döneminde maggior consiglio temelinde oligarşi gelişti.³⁶ Halk dışlandı, aristokrasi halkın hükümetten bir pay almasını dizginledi. 1457-1797 döneminde ise doge artık figürandan başka bir şey değildi. Yakından takip edilen, denetlenen, titizlikle riayet etmesi istenen uzun bir yasaklar listesine tabiydi. Venedik'ten izinsiz ayrılamazdı, yabancı elçileri özel olarak kabul edemezdi, danışmanları yanında olmadan resmi mektupları açamazdı ya da gönderemezdi. Hatta izin almadan yönetimden dahi çekilemezdi. Ömür boyu seçilmişti ancak iktidarı konsey aracılığı ile elinde tuttuğu her seferinde anımsatılırdı. Zorla çekilme ya da suikast sonucu iktidardan ayrılmadıysa ölene dek iktidarda kalmalıydı. Doge bir primus inter pares yani eşitler arasında birinci konumundaydı, süreklilik arz eden bir temsiliyeti vardı. Anayasa, doge, maggior consiglio, collegio ve Senato elindeydi. Yasama, yürütme ve yargı güçlerinin belirli bir simetrisi yoktu. Piramit vardı ama arasındaki geçişler tartışmalıydı. Geçişlerdeki karmaşa ilişkilerin net bir şekilde belirlenmesini engelledi. Senato olmadan collegio harekete geçemez, Senato da collegio olmadan işlere başlayamazdı. İdarenin bu iki kolu arasında bağlantı kurmak zaman alırdı. Hızlı ve gizli şekilde yapılması gereken siyasi öneme sahip işler yapılamazdı. İşlerin daha hızlı ve gizli yapılması için doge başkanlığında consiglio dei dieci oluşturuldu. On asilzade, altı üye ve ek konsey olarak bilinen on beş üyeye sahip zontası vardı. Hükümet mekanizması üzerindeki beklenmedik baskıyı karşılamak için tasarlanmış bir mahkeme konumundaydı. Kuruluş tarihi 1310 yılından öncesine dayandığı söylene de bu tartışmaya açıktı.³⁷ Consiglio dei diecinin düzene katılması ile yine dengeler

³⁶ Stanley Chojnacki, "Identity and Ideology in Renaissance Venice: The Third Serrata", **Venice Reconsidered The History and Civilization of an Italian City State, 1297–1797**, ed., John Martin, Dennis Romano, Baltimore-London, The Johns Hopkins University Press, 2000, s. 268; Soylu aileler oğullarının büyük konseye girmesi için yarış halindeydi. Bu yarışın olmasındaki sebep ticari fırsatların azalmasına bağlı olarak daha fazla rekabet oluşmasıydı. Hükümet bu artan baskıya cevap olarak yenilemelerde bulundu ve denge sağlamaya çalıştı.

³⁷ Samuele Romanin, **Storia Documenta di Venezia**, c., VI, Venedik, 1857, s. 542.

değiştii. Yetkilerin bölünmesi ile bürokrasi yine karmaşık hale geldi.³⁸ Consiglio dei dieci başlangıçta iki ay süre ile geçici olarak kurulmuştu. Sonrasında görev süresi beş yıla çıkarıldı ve ardından da kalıcı hale geldi. Collegio'nun altında yönetim Senato ve Consiglio dei dieci olarak ikiye ayrılmıştı. Consiglio dei dieci daha çok olağanüstü durumlarla ilgilenirdi. Bunlar savaş, iç ve dış siyaset, mali işlerdi. Bu anlamda savaş dairesinden topçu bölümü ve tersanedeki c.x. olarak işaretlenmiş bazı kadırgalar onların kontrolündeydi.³⁹ Consiglio dei diecinin gücü 16. yüzyılda doruğa ulaştı.⁴⁰

Genişleyen şehir ile bürokrasi daha karmaşık bir hal aldı ve ihtiyaçlara göre yeniden şekillendi. Venedik'in bu kolektif yönetimi devletin resmi zirvesi olan Signoria'ya emanetti. Signoria, tüm meclis işlerinden üstündü. Kanun teklif etme yetkisine, gündemi belirleme, çeşitli yargı ve idari organlar arasındaki yetki uyuşmazlıklarını çözme, yabancı ofis işleri ile ilgilenme gibi birçok alanda yetkileri vardı. Bu alandaki işlerin ofisleri diyebileceğimiz Ufficio olarak adlandırılan bölümler San Marco'da toplanmıştı. Officiolar arasında tersane patronilerinin ofisleri de yer almaktaydı. Merkezden adalara, Akdeniz'den, Chioggio'ya, Zadar'dan İstria'ya, İstanbul'dan Girit'e ve Lübnan'a dek bu ofislerden vardı.⁴¹

İdari yapı içerisinde saviiler önemli bir yer tutuyordu. Savii olarak adlandırılan grup, hükümetin sekreteriydi. Bu sekreter, Senato'nun temsilcileri olarak onun emirlerini yerine getirme ve raporlama görevlerini üstlenmişti. Osmanlı donanmasının tehdidi karşısında birçok kez silah ve donanım hazırlanması gerektirdiğinde, yardım eden saviiler zamanla bürokrasinin kalıcı unsurları haline geldi.⁴²

1.3. Venedik Tersanesinde Gemi İnşa Organizasyonu ve Görevliler

Tersanenin bir endüstriyel kuruluş olarak üç görevi vardı. İlk görev, kadırgaların, silahların ve ekipmanların üretimi oldu. Malzemelerin depolanması ikinci göreviydi. Tersane, üretilen malzemelerin saklanması için bir depo görevi görüyordu. Üretilen kadırgalar, silahlar ve diğer ekipmanlar, ihtiyaç duyulana kadar tersanede saklanıyordu. Bu, malzemelerin güvenli bir şekilde muhafaza edilmesini ve gerektiğinde kullanıma hazır olmasını sağlıyordu. Montaj ve yeniden düzenleme ise

³⁸ Crouzet-Pavan, **Venice Triumphant**, s. 200, 206.

³⁹ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 11, 8 Temmuz 1571.

⁴⁰ Crouzet-Pavan, **Venice Triumphant**, s. 208.

⁴¹ Crouzet-Pavan, **Venice Triumphant**, s. 196.

⁴² Crouzet-Pavan, **Venice Triumphant**, s. 196, 198.

üçüncü göreviydi. Üretilen malzemelerin bir araya getirilmesi, kadirgaların donatılması ve bakımı için gerekli olan işlemleri yapıyordu. Bu görev yeni kadirgaların hazırlanması, mevcut kadirgaların iyileştirilmesi ve onarımı için önemli bir görevdi. Kısaca, tersanenin ana işlevleri, üretim, depolama ve montaj işlemlerini içermekteydi. Bu şekilde, donanmanın ihtiyaçları karşılanıyor ve malzemelerin etkin bir şekilde yönetimi sağlanıyordu.⁴³

1.3.1. Venedik Tersanesi Yönetim Kadrosu

Tersane yönetiminde en üst düzeyde yetkili olan kurum Patroni e Provveditori all'Arsenale'ydı. Bu kurumda yer alan iki önemli görevli vardı. Bunlar patroni ve provveditoriydi. Tersanedeki tüm kararlar bu iki yetkiliye danışılıyordu. Bu yetkililer, 1442 yılında bürokraside yerini almıştı.⁴⁴ 16. yüzyılın ikinci çeyreğinde tersane yönetim kurulunun düzenli bir parçası oldu. Patroni ve provveditori soylu bir gruptu. Onlar, Collegio da milizia da marin resmen üyeleri idi.⁴⁵ Bu görevliler birbirlerini denetlerlerdi. 32 aylık döngüler halinde görev süreleri vardı.⁴⁶ Gemi inşası, onarımı, bakımı, mühimmatlar, kereste kesimi gibi birçok görevleri vardı.⁴⁷ Aynı anda birden çok patroni ve provveditori görev alabiliyordu. Bu görevlilerin sayıları yıllara göre değişkenlik gösterdi. Tersane genişledikçe ve sorumlulukları arttıkça, tersaneyi ilgilendiren neredeyse her konuda patroni ve provveditori söz sahibi oldu. Patroni, maggior consiglio tarafından seçilirdi. Patroni, organizasyonun teknik ve işe alım bölümü ile ilgilenirken, provveditori ise mühimmat üretimi, erzaklar için mali kaynak bulma ve erzakların takibi ile ilgilenmişti. Patronin görevleri zamanla arttı ve 14. yüzyılda kişisel olarak görevlendirildikleri ustaların çalışmalarını ve gemilerin bakımını doğrudan denetleme görevi onlardan alındı. Bu süreçten sonra daha çok

⁴³ Lane, *Venetian Ships*, s. 160.

⁴⁴ Chambers, *Venice a Documentary*, s. 19.

⁴⁵ Lane, *Venetian Ships*, s. 147, 148.

⁴⁶ Davis, *Shipbuilders of the Venetian*, s. 48.

⁴⁷ Mocenigo, *L'Arsenale*, s. 52, 56, 65; Tersanede en üst yönetim 15. yüzyılda oluşmaya başladı. Üyeleri, Senato üyeleri arasından seçilirdi. Bu kişilere tersanenin provveditorisi denirdi ve Senato'ya görevleriyle ilgili her konuda rapor verirdi. Aynı yüzyılda tersane üst yönetiminde bulunan diğer görevli patroniydi. Bu yöneticilerin görev süreleri 32 aydı. Bu süre boyunca tersaneye yakın bölgede ikamet etmeleri gerekiyordu. Bu görevlilerin işe başlama tecrübeleri derecelerine göre ikamet ettikleri evler, "Cennet", "Araf" ve "Cehennem" olarak adlandırılmıştı. Patroni görevinde bulunan kişinin görevi esnasında tersaneden ayrılması yasaktı. Patroninin görevlerini düzgün bir şekilde yerine getirdiğini kontrol etmesi için bir tersane yönetimi denetçisi atanmıştı. Tersanede mesai bitiminden sonra patroni, tersanenin güvenlik görevlisi diyebileceğimiz amiraglio'ya kara ve deniz giriş kapısının anahtarlarını günlük olarak teslim etmek zorundaydı.

finansal yönetim, teçhizat ve malzeme alım-satın alımı ve mühimmatların gönderimiyle meşgul oldu.⁴⁸ Ayrıca sayısız sevkiyat ve satın alma görevleri de vardı. Patroni ve provveditori yardımcı donanma ekiplerinden, kalelere, mühimmat alımlarından, depolamaya kadar geniş görev yelpazesinden sorumluydu.⁴⁹ Görevleri merkez tersane ile sınırlı değildi. Bu görev konumlandırmaları Venedik Devleti'ne bağlı birçok yer için geçerliydi. Korfu, Zadar, Kıbrıs ve Kandiye gibi birçok bölgede patroninin görevleri vardı.⁵⁰ Ayrıca rapor ve önerilerini collegio, Senato'ya ve consiglio dei dieci sunmaları gerekiyordu.⁵¹

Patroni, daha çok finansal yönetimde yer aldı ancak zamanla görevlerinin yükü arttı. Devletin ve askeri yöneticilerinin arasında gerekli bağlantının oluşmasını sağlıyordu. Sadece tersane duvarlarının arasında değil, gemi inşa alanının ötesine uzanan genel bir idari güç elde etmişti. Patroni ve provveditori, devletin halat üretim merkezi Tana'da kenevir yetkilileri üzerinde de söz sahibiydi.⁵² Kenevir endüstrisi onlar tarafından teşvik edilmiş ve düzenlenmişti.⁵³ Üç patroniden biri 13. yüzyıldan beri var olan visdomini alla Tana görevlisiydi.⁵⁴ Ayrıca gemi yapımında oldukça

⁴⁸ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 11, 6 Şubat 1570; Muhasebeci Zuan Battista ve tersane patronilerinin tersane muhasebesi konusunda birlikte hareket etmesi istendmişti.

⁴⁹ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare, 11, 20 Mart 1570; Tersaneden izin almadan ayrılması yasak olan patroni, devlet yönetimi tarafından uygun görüldüğü takdirde tersane dışında farklı görevlere atanabilirdi. Tersane patronisi Piero Pisani'ye, kadirga kaptanı olarak hizmet vermek üzere tersane dışında göreve gittiği için, kadirga kaptanlığı süresince, kardeşi Lorenzo Pisani'nin onun yerine tersanedeki görevine gelmesine karar verildi. Frederic Chapin Lane, **Venetian Ships and Shipbuilders of the Renaissance**, The Johns Hopkins University Press, Baltimore and London, 1992, s. 150.

⁵⁰ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 36, 29 Eylül 1563; Bu hükümde provveditore ve patronilerin Korfu'daki mühimmat durumundan sorumlu oldukları açıkça dile getirilmişti. Özellikle donanma için gerekli silahlar, küreklerin sağlanmasına dikkat edilmeliydi. A.S.V.e., Senato Mar, reg. 36, 29 Ocak 1563; Lesina'nın mühimmata ihtiyacı vardı. Bu yüzden tersane yönetimi derhal gerekli mühimmatları bölgeye göndermeliydi. Kaptan Soranzo'ya mühimmatları bölgeye taşımak için görevlendirildi.

⁵¹ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 18 Şubat 1570.

⁵² A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Terminazione 137, 12 Nisan 1604; Tana yönetiminde yer alacak kişi patroni tarafından seçildi. Görev için Martini Zorzi uygun bulundu. A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Terminazione 141, 20 Nisan 1654; Tana'daki yönetici seçimi tersane patronisi tarafından yapıldı. "Tersane patronileri, Giacomo Baron'un vefatından sonra Tana'daki baş usta görevine seçim yapmak için tersane ve Tana yönetiminde bulunan kişiler ile bir araya geldi ve görev ilanı verildi. Bu göreve aday olan herkesin kendilerini ve yetkinliklerini anlatmalarına söz hakkı verildi. Oylamalar sonucunda, Tana'daki bu görevine Anzolo Gerrimo Arseni seçildi. Arseni'nin sadakati ve yetkinliği konusunda her türlü bilgiye sahip oldukları ve kendisi hakkında çok olumlu değerlendirmeler yapıldığı belirtildi. Giacomo Baron'un sahip olduğu tüm haklar, maaş, yükümlülükler, imtiyazlar ve sorumluluklar Anzolo Arseni'ye devredildi. Arseni, iyi bir yönetim yürüteceğine dair yemin ederek bu görevi kabul etti."

⁵³ A.S.V.e., Senato Mar, reg.39, 18 Şubat 1569; Liesena yöneticisinin isteği üzerine işlenmemiş kenevir ihtiyacı patroni sorumluluğunda karşılandı.

⁵⁴ Mosto, L'**Archivio**, c., I, Roma, 1937, s. 161.

önemli bir yere sahip olan ormanların denetlenmesinde de sorumluydu. Malzemelerin tersaneden ayrılması için patronilerin izin belgesini imzalaması gerekmekteydi. Kapı bekçileri, tersaneden ayrılacak olan malzemelerin izin belgesi olmadan çıkmasına izin veremezlerdi. İzin belgeleri olan malzemelerin de belgeleri alınır ve saklanırdı.⁵⁵

Patroni sorumlulukları zamanla artmıştı. Bu yüzden zamanla farklı görevlilerin sayısı da arttı. Tersaneye gelen malzemelerin girdi ve çıktıları önemli bir yer arz ediyordu. Patroni tersaneye gelen silahlardan da sorumluydu ama ayrıca silahlardan sorumlu bir görevli daha vardı. Bu kişiye mühimmatın detaylı kaydının tutulması ve sevkiyat için malzemelerin hazırlanması sorumluluğu verildi. Mühimmat görevlisi, silahların tersane patronisi ya da provveditoileri tarafından gönderilip gönderilmediğine bakmaksızın hepsinin kaydını ayrıntılı olarak deftere yazmak ile sorumlu tutulmuştu.⁵⁶

Tersane yönetiminde yer alan patroni ve provveditori, oldukça geniş yetkileri ve görevleri olsa da hükümetin sürekli denetimi altındaydı.⁵⁷ Tersane içerisinde bir kişi ya da tek bir kurum tam yetkiye ve sorumluluğa sahip değildi. Senato, college ve consiglio dei dieci gibi birçok otorite söz sahibiydi. Tersanede yer alacak ustalar ve onların ücretleri, ustalara verilecek gemi inşa işleri gibi süreçlerde patroniler öneriler de bulunabilirdi. Ancak son kararı bu kurumlar verirdi.⁵⁸ Özellikle patroninin üçü de tersaneyi gece gündüz korumak zorundaydı.⁵⁹ Görevleri sırasında tersane civarında kendilerine tahsis edilen evde kalırlardı. Bu döneme dek tersanenin kapılarının gecenin belli bir saatinden sonra açılması gerektiğinde üçünün de hazır bulunması gerekliydi. Bu görevliler ayrıca her ay sonunda collegio önünde hesap verirdi.⁶⁰ 1565 yılında

⁵⁵ Lane, *Venetian Ships* s. 157.

⁵⁶ Lane, *Venetian Ships*, s. 156.

⁵⁷ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Terminazione 141, 1 Nisan 1654; Tersane patronilerine bir uyarıda bulunuldu. Bu uyarıya göre Montagna'dan her yıl temin edilen kenevirin taşınması esnasında masraflar yapılyordu. Fakat bu dönemde gerçekleşen bir harcama oldukça fazla yapılmıştı ve yönetim tarafından bu harcamanın hesabının verilmesi istendi. Ayrıca Tana ve Castello'daki eşyaların taşınması, ikamet için gerekli eşyalar, komutanlar, kapıcılar ve diğer görevlilere hediyeler veya iyi niyet gösterileri gibi harcamalar da yapılmaktaydı. Bu harcamalar, Senato'nun 29 Ağustos 1613 tarihli kararına aykırı olup, proveditörlerin sadece 20 lira ile sınırlı kalamarı ve ekstra harcama yapmaları gerektiği söylendi. Bundan böyle Tana'da herhangi bir ihtiyaç doğması durumunda harcama yapıldığında proveditörler bu ihtiyacı ve harcamanın miktarını uzmanların yeminli raporları ile birlikte tersane yönetimine sunmalıydı.

⁵⁸ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Terminazione 141, 5 Haziran 1654.

⁵⁹ Ennio Concina, *L'arsenale della Repubblica di Venezia*, Milano 1984, s. 88.

⁶⁰ A.S.V.e., Senato Mar, Filze 547, 1665; Tersane, kuruluşundan 17. yüzyıla değin yönetim kendisinden hesap vermesini istediğinde raporlar sunuyordu. Tersane yönetimi yani *Reggimento dell'Arsenale*

provveditori, iki savi di terra ferma, iki savi agli ordini, bir consigliere, bir savio del consiglio ile tersanenin ana heyeti oluşturuldu. Bu heyet yılda bir kez toplanırken daha sonra yılda iki kez toplanmaya başladı. 1637 yılından itibaren heyeti toplama görevi Patroni'ye verildi. Patroni ve provveditorilerin sayısı 1753 yılında resmi olarak dört kişi oldu.⁶¹

1.3.2. Venedik Tersanesi Halkı: Arsenalotti

Venedik Tersanesi'nde çalışan ustabaşlarından oluşan bir topluluk vardı. Bu topluluğa Arsenalotti adı verilmişti. Bir anlamda aile demek olan Arsenalotti sosyal bağları ve lonca yükümlülükleri ile ön plana çıkmıştı.⁶² Ayrıca tersanede yer alan ustabaşlarının etnik kökeni yani ustanın dışarıdan mı yoksa tersane bünyesinde yer alan arsenalotti olarak adlandırılan bu yapıdan mı geldiği konusu önemliydi. Bu anlayış kısa süre içinde bir sınıfın oluşmasında rol oynadı. Bu geleneksel ustabaşları için ilk zamanlarda inşa geleneğinde Grek etkisi ön plandaydı.⁶³ Özellikle 15. yüzyıla kadar Grek ustalar tersanede etkin rol oynadı. Bu yüzyıldan sonra Venedik vatandaşı olan kişiler ustabaşı olarak seçilmeye başladı.⁶⁴ Arsenalotti olarak bilinen ustaların mensup olduğu sınıf bir iş gücü olarak olgunlaşmıştı. Bu ustaların tersane içerisindeki istek ve önerileri dikkate alınırdı.⁶⁵

Tersaneye gelen tüm usta zanaatkarlar gemi yapımcısı değildi ve gemi yapımcısı olanların tamamı da gerçek anlamda arsenalotti olarak kabul edilmezdi.

Senato talimatına uygun bir şekilde çalıştığını ve yasal çerçevede hareket ettiğini raporlar halinde sunuyordu. Tersanedeki yönetim, Senato'nun talimatına uygun olarak bir değerlendirme veya yanıt hazırlamakla yükümlüydü.

⁶¹ Mosto, *L'Archivio di Stato*, s. 160, 161.

⁶² Davis, *Shipbuilders of the Venetian*, s. 8. Zanaatkarlara Arsenalotti adı verildi. Bunun anlamı "tersane çocukları" idi. Venedik toplumundaki çeşitli işlevleri, gemi inşa faaliyetleri onları bir kurum haline getirdi. Gemilerin inşa edilmesi için zanaatkarlara olan talep büyüktü. 16. yüzyılda denizcilerin giderek daha fazla Slav ve Yunan olduğu görüldü.

⁶³ Lane, *Venetian Ships*, s. 56, 60; 15. yüzyılda Grek zanaatkarlar ile karşı karşıya kalındı. Theodoro Baxon, oğlu Giorgio Baxon ile yeğeni Nicolo Palopano bu dönemde oldukça önemli ustabaşlarıydı. Senato, bu ustabaşların, Venedik zanaatkarlarına bir gemi için hayati öneme sahip olan bilgileri öğretmeden önce vefat etmelerinde endişeleniyordu. Baxon'un uzmanlığı hafif kadirge üzerineydi. Onun yeniliği bu tür savaş gemilerini hızından ödün vermeden geniş yapabilmesinde yatıyordu. Ona atfedilen hafif kadirgalar, standart kadirgalara oranla daha kısaydı ama daha ağır bir yapıya sahipti. İnşa ettiği kadirgalarının diğer zanaatkarlara örnek model oluşturacak şekilde hizmet vermesini emredilmişti. Venedik zanaatkarları vefatından sonra da tekniklerinin uzun süre etkisi altında kaldı.

⁶⁴ Lane, "Wages and Recruitment of Venetian Galeotti 1470-1580", *Studi Veneziani*, 1982, s. 18.

⁶⁵ A.S.V.e., Senato Mar Filze 547, 24 Nisan 1661; Tersane patronileri, marangoz Nicolo Antipa'nın önerilerine göre Stefano'nun işe alınmasını kararlaştırdı. Stefano, tersanede armiraglio olarak görevli olan babası Puce tarafından eğitilmişti. Ancak babası vefat etmişti. Babasının yerine tersanede bu göreve alınmasına karar verildi.

Tersane işçilerinin birçoğu gemi yapımcıları olarak değil, daha çok yardımcı olarak hizmet etti. Arsenalotti olarak kabul edilen kadroda tersanenin üç büyük loncası yer aldı. Bunlar marangozlar, kalafatçılar ve kürek yapım ustalarıydı. Bu üç loncanın ustaları, çıraklarıyla birlikte, devlet tersanesinde toplam işgücünün en az %75'ini oluşturdu. Maestranze ordinarie yani tersanenin düzenli işgücü, bu ustalardı. Bir kez işgücü maaş listesine (Libro delle maestranze) kaydedildiklerinde, istedikleri zaman tersanede ücretli iş bulabilirlerdi. Yaşlı ve hasta olduklarında devlet onlara günlük ücretler (Ordinario) verirdi. Bu üç büyük loncanın yanı sıra, ana loncalardan birine bağlı olmak şartı ile yan loncalar olarak birkaç küçük zanaat grubu vardı. Bu yan loncaların başında direk yapımcıları (Alboranti) ve makara yapımcıları (Tagieri) gelirdi. Her ikisi de marangoz loncasına bağlıydı. Ayrıca tahta oymacıları (Intagliadori) varil yapımcıları (Botteri) ve top arabası yapımcıları (Carreri) gibi çalışanlar da düzenli işgücünün bir parçası olarak sayılmışlardı.⁶⁶

Kalafatçılar kendi aralarında gövdeyi kaplayanlar ve açık dikişlerin kalafatlanmasından sorumlu olanlar şeklinde ikiye ayrılmıştı. Gövde birleştirenlere calafati da fizer, diğerlerine ise calafati da maggio denirdi.⁶⁷ Ayrıca bu işçiler arasında yüzlerce hamal (Facchini veya Bastasi), dökümcüler (Fondatori), çeşitli duvar ustaları (Murieri), demirciler (Fevri-Ferro-Haddad)⁶⁸ ve testere ustaları (Segadori) vardı.⁶⁹

Tersanedeki üç büyük loncada yer alan ustaların sayılarını belirlemek hayli zordur.⁷⁰ Usta listesine kaydolmuş birçok usta ile düzenli olarak tersanelere gelen usta arasında dikkatli bir ayırım yapmak gerekir. Tersaneye kayıtlı zanaatkârların sayısı ile günlük çalışan zanaatkârların sayısı arasında fark vardır. 16. yüzyılda 2.183 ustanın ismi kadrolarda yer almışsa da bir hafta içinde yapılan sayımda 960 kişi tersaneye çalışmaya gitmiştir.⁷¹ Bunun birçok sebebi vardır. Tersane çalışanlarının kayıtlı

⁶⁶ Davis, *Shipbuilders of the Venetian*, s. 10, 12.

⁶⁷ Lane, *Venetian Ships*, s. 98.

⁶⁸ Bostan, *Osmanlı Bahriye*, s.68.

⁶⁹ Davis, *Shipbuilders of the Venetian*, s. 10, 12.

⁷⁰ Romano, "Economic Aspects of the Construction" s. 72, 74, 75; Tersanede çalışan işçiler konusunda ayrıntılı veriler eksik olduğundan, tümünden gelim ile bir sonuç elde edilmeye çalışılmıştır. Venedik tersanesinde arsenalottilerin sayısı, 1565'de toplam 1.940 iken, 1570 yılında 2.509'e çıkar. Fakat 1580 yılında tersanede toplam 1.395 çalışan vardır. 1641'de Paolo Contarini tarafından sunulan rapora göre, 1641'de Venedik tersanesindeki toplam çalışan sayısı 2.239 olarak verilmektedir. A.S.V.e, Patroni e Provveditori all'Arsenale, Terminazione 141, 15 Eylül 1670.

⁷¹ Davis, *Shipbuilders of the Venetian*, s. 20.

olduğu defterler, muhasebe personeli tarafından düzenli bir şekilde tutulmamıştır. Bunun sonucu olarak ustaların vefatları, donanmada hizmete gitmeleri sağlıklı bir şekilde takip edilememiştir.⁷² Örneğin; Francesco Domenego listeler güncellenirken tersane kadrosunda olmasına rağmen denetimde yoklamaya cevap vermemiştir. Bu nedenle kadrodan çıkmış görünüyordu. Oysa kendisi kadrosunu koruyordu. Bu nedenle tersanenin kadrosuna tekrar kaydedilmesi talimatı verildi.⁷³ Antonio Paolo, donanmada aktif hizmetteyken bir kazada yaralanmış ve tersaneden kaydı silinmişti. Durumu patroni tarafından onaylanmış ve yeniden kayda alınması uygun bulunmuştu.⁷⁴ Venedik tersanesinde kürek ustası olarak çalışan Gasparo Domerego yanlış tutulan muhasebe sebebi ile maaşını eksik almıştı. Patroni Zorzi Cornet Gasparo'nun yarım gün çalışması için verilen yetki belgesinin kaybolduğunu bildirmişti. Bu nedenle, tersanedeki kürek ustalarının denetleyicisi 18 Kasım 1667'den 27 Mart 1669'a kadar olan süre için Gasparo'ya ödeme yapacaktı. Bu ödemeler, denetleyici tarafından tutulan defterde görüldüğü üzere 313 lira ve dokuz soldi tutuyordu. Ancak kayıp belge bulunursa tekrar ödeme yapılmaması için ödeme kaydının düzenli bir şekilde yapılması gerektiği belirtilmişti.⁷⁵ Listelerin tutulduğu bu defterler *Rollo delle Maestranze* olarak adlandırılan defterlerdi.⁷⁶ 25 Temmuz 1670 yılına ait bir belgeye göre bu işçi defterlerindeki ustaların kayıtlarına ilişkin olarak sıkıntı yaşanmıştı. Yetkili Bernardo tarafından bildirilen listeye göre kimi kalafat ve marangoz ustalarının ölümleri kaydedilmiş ancak bunlardan bazılarının ölüm tarihleri listede belirtilmemişti. Zuanne Antonio, Domenego Piero ve Piero Tamaria Gabillo'nun ölüm tarihleri yoktu. Bu durum muhasebecinin yapması gereken maaş

⁷² A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 22 Haziran 1655; 1647 yılında tersane çalışanları listesinden çıkarılan kalafatçı Nicolo Lucono vardı. Nicolo Lucono, tersanede kalafatçı olarak çalışıyordu ama ancak adı, belirli bir zamanda görünmediği için ustalar listesine dahil edilmemiştir. Sonrasında, o dönemde, donanmada görevde olduğu ve hizmetine devam ettiği kanıtlanmıştı, bu nedenle tekrar tersanedeki görevine alınması gerektiği söylendi. Nicolo Lucono'nun donanmada çalışırken yanlışlıkla tersane listesinden çıkarılması durumu hemen düzeltildi ve geçmişte olduğu gibi hakları ve maaşı ile birlikte listeye kayıt edildi.

⁷³ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 24 Şubat 1656.

⁷⁴ A.S.V.e., Senato Mar, reg.130, 12 Ekim 1665.

⁷⁵ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Terminazione 141, 22 Şubat 1669.

⁷⁶ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Terminazione 141, 15 Eylül 1670; Bu defterler muhasebeci-quadernier tarafından tutulan defterlerdi. Tersanedeki ustalar bu defterlere unvanları, görevleri, çalışma süreleri ve maaşları, giriş tarihleri ile birlikte kayıt edilmişti. Bu defterlere günümüzde ulaşamamaktadır. Çünkü Napolyon'un işgali esnasında defterlerin yok edildiği düşünülmektedir.

hesaplarını tamamlamasını zorlaştırmıştı. Kalafatçıların başı Zorzi Agostin Tabacco'nın tuttuğu farklı bir kayda bakılarak eksik tarihler buradan elde edildi. Ayrıca bu işçilere yönelik diğer hesaplama ayrıntıları da belirlendi.⁷⁷ Marangoz Marc Antonio Colombin ve Giacomo Bortolo, kalafatçı Zamaria Antonio ve Lorenzo Agostin Tabacco, komutanlar Zorzi Moresini ve Andrea Corner'in emri ile donanmaya katılmıştı. Ancak bu kişiler tersane işçi listesine kayıt edilmediği için ödemelerini almakta zorluk yaşadı. Patroninin durumla ilgilenmesi sonucu bu kişiler işçi listesine dahil edildi. Böylece maaşları ve gıda yardımları donanmaya katıldıkları günden geri dönecekleri güne dek ödeneceği kesinleşmiş oldu. Ayrıca marangoz Bortolo Zuanne, kalfat ustası Batta Piero, oduncu Bastian Bastian vefat etmişti. Bu işçiler tersanede çalışırken dört maaşı avans almış ve ölümlerinden dolayı bu borç ödenmemişti. Tersane yöneticileri hayatta olan tanıdıklarının bu borcu ödemelerinin adil olmayacağına karar verdi ve bu yüzden muhasebeciden ölen kişilerin hesap listesinden çıkarılmasını istediler. Kalafat ustası Giacomo Andrea tersane çalışanlarının listesinden yetersizliği sebebi ile çıkarılmıştı. İki ay sonra geri döndü ve bu süre yolculuk süresi olarak hesaplandığı için muhasebeci dönüş tarihine kadar olan süre için ödemede bulundu.⁷⁸

Osmanlı Devleti ile olan savaşlar çalışanların sayılarının stabil kalmasını engelleyen sebepler arasındaydı. Venedik, savaş dönemlerinde hem işgücünü hem de mürettebatının sayısını doğal olarak arttırmaktaydı. Savaş bitiminde bu sayılarda bir düşüş yaşanması normaldi.⁷⁹ Örneğin; İnebahtı Deniz Savaşı'ndan sonra işgücünde bir

⁷⁷ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale Terminazione 141, 15 Eylül 1670.

⁷⁸ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale Terminazione 141, 15 Eylül 1670.

⁷⁹ Mocenigo, **L'Arsenale**, s. 74, 76; "İnebahtı Deniz Savaşı'ndan sonra tersanenin faaliyetlerde önemli bir azalma meydana geldi. Bu durumdan etkilenen Senato, 7 Temmuz 1588 tarihli bir kararla, tersanede her zaman tam donanımlı ve hazır 100 ince kadirga ve 12 mavna bulundurulmasına karar verdi. Aynı zamanda, her altı ayda bir bu gemilerin durumunu Senato'ya bildirmekle görevli bir provveditore atandı. Bu konuyla ilgili ilk rapor, 30 Temmuz 1591 tarihli Zuane Priuli'ye ait olan rapordur. Bu rapordan, 20 yeni kadirganın karaya çekilmiş ve hazır durumda olduğu, 19 tanesi onarılmak üzere toplam 80 kadirga, 7 fuste, 18 mavna ve bir kalyonun hazır olduğu anlaşılmaktaydı. Depolar, gerekli olan tüm malzemeler, silahlar ve mühimmat açısından geniş bir şekilde donatılmıştı. Ancak Priuli, işçi sayısının ihtiyaçlara uygun olmadığından şikâyet etmekte ve tersanede mevcut depolar ilgili sert sözler sarf etmekteydi. "Mahzen, ne kadar güzel ve görkemli olursa olsun, o kadar düzensizdi ki sayısız dolandırıcılık ve hırsızlıkla doluydu. Pietro Mocenigo'nun, Mart 1659 yılından Eylül 1659 yılına kadar olan raporu ilginçti. Bu rapor, Cumhuriyet'in "Türk Efendisi" ile 14 yıl süren savaşın ardından ne kadar büyük bir zayıflık içinde olduğunu göstermekteydi."

azalma görüldü.⁸⁰ Tersanede kayıtlı zanaatkar sayısı oldukça sınırlı tutuldu. Düzenli işçi sayısının bulunduğu dönemde sadece birkaç düzine gemi ustası devlet tersanelerinde çalışma hakkına sahipti. Acil durumlarda ve gemi inşa ihtiyacı arttığı zamanlarda zanaatkarlar geçici hizmete alınıyordu.⁸¹ İnebahtı Deniz Savaşı'nda ele geçirilen Osmanlı gemilerinden dolayı bir süre yeni gemi inşa etme ihtiyacı duyulmamıştı.⁸² Hatta yıllar sonra o dönemden kalan birçok gemi gövdesi tersane için sorun oluşturdu. Zira tersane savaş esnasında edindiği gemiler üzerinde çalışmaktan, ellerinde var olan gemi gövdelerinin donanımı ile pek ilgilenmemişti. 1626 yılında, tersane deposunda 45 ile 50 yıl önce inşa edilmiş ve hiç kullanılmamış birçok kadirga gövdesi bulunmuştu.⁸³ Yeni gemilerin inşa edilmemesi, var olan gemi gövdelerinin boş kalması nedeniyle marangozların işi azalırken, kalafatçıların işleri artmış, buna

⁸⁰ Davis, *Shipbuilders of the Venetian*, s. 14, 16; İnebahtı Deniz Savaşı ardından iş gücünde azalma yaşanması nedenleri arasında savaş sonrasında Venedik'in payına düşen gemi ganimetleri olmuştu. Yeni gemi inşa etmek yerine bunların onarılması uygun görüldü. Bu yüzden marangozlardan ziyade onarımda etkili olan işgücü ön plana çıktı. Marangozlar, devlet tersanesine gelme hakkına sahip olsalar da hükümet onları bunu yapmaya teşvik etmedi ve çoğunun çocuklarını çırak olarak kaydetmelerine izin vermedi. Romano, "Economic Aspects of the Construction" s. 66, 67; İnebahtı Deniz Savaşı'ndan sonra Venedik'in ekonomisi kötü durumdaydı ve kamu harcamalarına kısıtlama getirmek zorundaydı. Bu durumdan bir süre tersanede etkilendi.

⁸¹ Davis, *Shipbuilders of the Venetian*, s. 14, 15.

⁸² Michael Knapton, "Lo Stato Veneziano Fra la Battaglia di Lepanto e la Guerra di Candia 1571-1644", *Venezia e la difesa del Levante da Lepanto a Candia*, 1570-1670, Arsenale Editrice, Venice, 1986, s. 233; Bu tercih zamanla tersane çalışanlarının sayısını azalttı. Tekrar gemi yapımı için harekete geçildiğinde, tersanenin kalifiye pek çok elemanı çoktan yer değiştirmişti. İnebahtı Deniz Savaşı'ndan sonra Venedik, denizcilik konusunda bir şeyler bilen bütün Osmanlıları öldürmek için büyük gayretler göstermişti. Çünkü biliniyordu ki ne kerestesi ne de parası eksik olmayan Osmanlılar için gemi inşa etmek kolaydı.

⁸³ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 14, 7 Ocak 1626; 1626 yılında, tersane deposunda 45 ile 50 yıl önce inşa edilmiş birçok kadirga gövdesi bulunmuştu. Gemi gövdeleri hiç kullanılmamıştı. Bu gövdeler, uzun süre kullanılmadan bekledikleri için zamanla bozulmalara maruz kalmıştı. Tamamen kullanılmaz hale gelmeden önce önlemler alınması gerekiyordu. Ayrıca yeni inşa edilen gemiler ve tersanedeki mevcut gemi gövdelerinin nasıl kullanılacağını düzenlenmesi gerekiyordu. Patronilere, Levant ve Dalmaçya'daki gemi gövdeleri bitmeden gemi gövdesi inşa edilmemesi gerektiği emri verilmişti. Böylece tersanede gemi gövdeleri ziyan olmayacaktı. İnşa edildikleri sıra ile mevcut olan gemi gövdelerinden bu bölgelere gönderim yapılması kararı alınmıştı. Eski gemi gövdeleri yetersiz kaldığında yeni gemi gövdeleri kullanılacaktı ve tahsis süreci de sıkı bir şekilde düzenlenmişti. Bu gemiler tersaneden çıkarken kayıt altına alındı. Tersane kâtibi scrivan grande tarafından ayrı bir deftere kaydedildi. Bu yazman, armiraglio, muhafız ve marangozların ustabaşı ile birlikte, gövdelerin çıkışını kontrol etti ve geminin tersaneden ayrıldığı her seferde, o gövdeyi yönetmek üzere görevlendirilmiş kaptanın ellerine bizzat ellerine teslim edilmeliydi. Her detayın kayıt altına alınması gerekiyordu. Eğer bu kurala uymayan yöneticiler olursa cezası 1.000 duka olarak belirlenmişti.

karşın birçok marangoz işsiz kalmıştı.⁸⁴ Venedik'te tersanenin bu yeri doldurulamaz işçi sınıfından tamamen mahrum bırakıldığı gözlemlendi.

16. yüzyılın sonlarına doğru tersane işçilerinin çalışma ve ücret konularında şikayetleri artmıştı. Geleneklerde bozulmalar görüldü ve işçiler, işlerini özensizce yapmaya başladı. Tersanede çalışan işçiler ya da ustaların maaşlarına dair istatistiksel verilerin net bir şekilde mevcut olmadığını bir kez daha belirtmek gerekir.⁸⁵ Çalışanların maaşları dönemin ekonomisinde zayıf kaldığı için tersanede bu şikayetler artmıştı ya da kimi ustaların maaşlarında gereğinden fazla artışlar olmuştu. Kimi alanlarda verilen ücretlerin yetersizliği nedeniyle çalışacak eleman bulmak hayli zordu. 1570 yılından sonra Venedik'in Akdeniz'deki gücü giderek azaldı. Kıbrıs Savaşı, Cumhuriyetin finansal gücünü oldukça sarsmıştı. Gıda tedariğindeki sıkıntılar veba sonrası daha da gözle görünür oldu. Bu sorunlar, halkın tahıl gibi ana gıda malzemesini oldukça yüksek fiyatlara almasına ve maaşların ödenememesine sebep oldu.⁸⁶ Veba özellikle Doğu Akdeniz'den dönüşlerde gerçek bir tehdit oluşturuyordu.⁸⁷ 1575-1577 yılları arasında ölümcül bir veba salgınında yaklaşık 50.000 kişi hayatını kaybetti.⁸⁸

Venedik yönetiminin tersanede işgücünü asgari düzeyde tutma kararı 16. yüzyılda Osmanlı saldırıları ile değişti. Sürekli bir acil durum hali gündeme geldiği için Senato, her an savaşa hazır şekilde bekletilmesi gereken 100 kadirga rezervi için tersanede usta bulundurma politikasını geliştirdi.⁸⁹ 100 kadirga rezervi bulundurma kararına ek olarak bir bölüm gemi yapım ustası tersaneye sürekli işçi olarak

⁸⁴ Nani Moncenigo, *Storia della Marina Veneziana da Lepanto alla Caduta Della Repubblica*, Roma, 1935, s. 71; Oysaki 16. yüzyılın başında tersane ustaları arasında en fazla maaşı alan marangozlardı. Yılda 120 duka kazanabiliyordu.

⁸⁵ Romano, "Economic Aspects of the Construction" s. 63; Lane, bazı ayrıntılara yer verir ancak bunlar yeterince açıklayıcı değildir. Ayrıca bir dizi ücret rakamlarının yer aldığı seri kayıptır.

⁸⁶ Ionna Iordanou, *Pestilence, Poverty, and Provision: Re-evaluating the Role of the Popolani in Early Modern Venice*, *Economic History Review*, c., 69, 2016, s. 801, 806, 822.

⁸⁷ Benjamin Arbel, "Daily Life on Board Venetian Ships: The Evidence of Renaissance Travelogues and Diaries, *Rapporti Mediterranei, Pratiche Documentarie, Presenze Veneziane: Le Reti Economiche e Culturali*" XIV-XVI Secolo, ed., Gherardo Ortalli, Alessio Sopracasa, *Dall'Istituto Veneto di Scienze*, Venedik, 2017, s. 203.

⁸⁸ Ersie C. Burke, *The Greeks of Venice 1498-1600: Immigration, Settlement, and Integration*, Brepols, Belçika, 2016, s. 7.

⁸⁹ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 11, 8 Ağustos 1545; Buna göre 16 yaşını doldurmuş ustalar tersane listesine eklendi. Şehrin loncalarında da -arte- aynı işlem yapıldı. Ayrıca 50 yaşını geçmiş olan ustalar listeden çıkarıldı ve onların yerine yukarıda belirtilen kişiler getirildi. A.S.V.e., Senato Mar reg. 39, 23 Temmuz 1569.

kaydedildi. Ayrıca oğullarını da bu konuda eğitmiş olurlarsa onlar da bu listeye kayıt edilebilirdi. 16. yüzyılın ortasında bu hak önce kürek yapımcılarına verildi. Bu süreden 10 yıl sonra kalafatçılar yarı zamanlı olarak bu haktan faydalandı.⁹⁰ Bu durum zanaatkarlar için oldukça önemli bir karardı. Zira tersane, hem özel sektördeki kadar ücret verdi hem de zaman uygun olursa ustaların özel tersanelerde çalışmasına izin verdi. Böylece ustalar hem kendini kamuda garanti altına almış oldu hem de istediklerinde dışarıdan çalıştı. Ancak kimi durumlardan dolayı yöneticiler bu kararı sorguladı. Özel tersanelerde özgürce çalışmaya alışkın ustalar disiplin konusunda devlet tersanesinde bazı sıkıntılar yaşadılar. 16. yüzyılda maaşlar ve mesailer dolayısıyla su yüzüne çıkan bir problem collegionun işçiler tarafından basılmasına neden oldu.⁹¹ Senato, tersaneye alınacak çıraklar konusunda kısıtlama yaptı. Ustalar, çıraklara verilen eğitim sayesinde belirli bir miktar ek kazanç sağladıkları için hem ek gelirlerini hem de yardımcılardan bekledikleri yardımı kaybetmiş oldular. 1590 yılların sonlarına gelindiğinde, maddi açıdan birçok gemi marangozu için durum dayanılmaz hale gelmişti.⁹² Özellikle de özel gemi yapım sektöründeki durgunluk, dışarıda iş bulmalarını engellemişti. Sonunda, tersaneden bir tür toplu kaçış gerçekleşti ve 500 kadar usta işi bıraktı.⁹³ Bu sıkıntıların ardından tersanede işgücü giderek daha yaşlı ve verimsiz hale geldi.⁹⁴ Tersanede yaşanan işgücü verimsizliği, yeni çırakların yetiştirilmemesi, tersane patronisi tarafından endişe verici bulundu. Önlem amacıyla 22 Mayıs 1589 tarihinde, tersanede marangozların çırakları ve kürekçilerin sayısının artırılmasına karar verildi. Bu karar 1591 yılına dek uygulanmış olsa da tersanede işçi eksikliği devam ettiği için üretim süreci yavaşlamıştı. Patronilere verilen talimata göre yıl içerisinde 150 marangoz çırağı ve 30 kürekçi alınması öngörüldü. Bir sonraki yıl ise 100 marangoz çırağı ve 10 kürekçi daha alınacaktı. Bu bir acil ihtiyaç olduğu için patronilere seçim konusunda esneklikler tanınmıştı. Ucuza çalışabileceği düşünülen olan bu işçiler hem şehir içinden hem de dışından seçilebilecekti.

⁹⁰ Davis, **Shipbuilders of the Venetian**, s. 16.

⁹¹ Chambers, **Venice a Documentary**, s. 289, 290. 1581 yılında bir grup usta, San Marco yakınındaki tahıl depolarına zorla girdi ve 120 kilo unla kaçtı.

⁹² A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Terminazione 137, 7 Nisan 1604; Marangoz Geronimo maddi sıkıntı yaşıyordu. 13 Ocak 1602 yılındaki karar göre Geronimo d'Alvise az maaş alıyordu. Durumunu düzeltmek adına günlük ödeneği 4 soldie çıkarıldı.

⁹³ Davis, **Shipbuilders of the Venetian**, s. 16.

⁹⁴ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Terminazione 137, 7 Nisan 1604; İnebahtı Deniz Savaşı'ndan sonra yeni gemi inşa edilmediği için özellikle marangozların iş gücü azaldı.

Tersanede ustabaşı olarak çalışmak isteyenlerin ustabaşı sınavından başarılı olması gerekiyordu. Sınavda başarılı olanların diğer ustalar gibi maaşı 24 soldi oluyordu. Ayrıca sekiz yıllık çıraklık süresini tamamlamamış olmalarına rağmen tersanede çalışan bazı işçilere yetenekli oldukları için ustalık sınavına girebilme hakkı tanındı.⁹⁵ Nihayetinde bu tür önlemler alınmaya çalışılsa da işçi sayısındaki azalmanın önüne yeterince geçilemedi. Yaşlanan ustaların vefatı ile ustaların sayısı oldukça azaldı. Buna şehir dışında ölenler ve Osmanlılar tarafından esir alınanlar dahil değildi.⁹⁶ 1605 ile 1615 yılları arasındaki on yıl içinde şehirde 331 kalafatçı, 183 gemi marangozu ve 48 kürek yapım ustasının öldüğü tespit edilmişti.⁹⁷ Tersanede gemi marangozlarından çok daha fazla sayıda bulunan kalafatçılar da aniden azalmıştı. Bu nedenle patroni, marangozlar tarafından bitirilen iskeletlerin yıllarca kaplama ve dikiş beklediği konusunda Senato'ya endişelerini belirtti.⁹⁸ Mevcut işgücünün daha etkili bir şekilde yeniden organize edilmesi için bazı girişimlerde bulunuldu. Daha önce iki hafta aralıklarla çalışmak üzere tersane kadrolarına kaydedilen kalafatçılara, kendi zanaat kollarında hem kalafatlama hem de kaplama dallarında ustalaşmaya istekli oldukları sürece sürekli olarak gelme imkânı sağlandı.⁹⁹ Ayrıca çırakların sayıları endişe verici bir şekilde azalınca, Senato masraflarla yüzleşmek zorunda kaldı. Derece derece tersane işgücü yeniden inşa edildi. 1614 yılından itibaren 100-200 kalafatçı ve gemi marangozu büyük gruplar halinde kaydedildi. 1620 yıllarının sonunda gemi marangozları ve kalafatçıların toplam kaydı 1590 yılından fazla oldu.¹⁰⁰ Ancak her iki veya üç yılda bir yeni çırak kaydetme pratiği de kimi sorunlara yol açtı. Kısa kayıt

⁹⁵ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 13, 30 Kasım 1591.

⁹⁶ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 29 Haziran 1600; Patronilerin ve İstanbul'dan dönen baylos Matio Venier'in tavsiyesi üzerine, marangozluk sanatında her zaman yetkin olan ve özellikle kadirgalarda marangoz olarak çalışmış Gianni Calibiti'nin tersanede işe alınması istendi. Belgeye göre bu kişi İstanbul'da bulunmuştu ve İstanbul'da fakir Hristiyan kölelere, dindaşlarına yardım etmişti. Calibiti'nin tersanede günlük 24 soldi ile marangoz olarak işe başlamasına karar verildi.

⁹⁷ Davis, *Shipbuilders of the Venetian*, s. 17.

⁹⁸ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Terminazione, 137, 27 Nisan 1604; Tersane kalafat ustası Francesco vefat etmişti. İşlerin kesintisiz devam etmesi için yerine Marco d'Andrea Santurini seçildi. Francesco'nun sahip olduğu tüm haklar, sorumluluklar, maaş ve ödenekler ile ataması yapıldı. A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Terminazione 141, 2 Ocak 1653; Senato'nun 27 Şubat 1648 tarihli kararına göre Antonio Cesani'nin tersanede bıraktığı malların mirasçılara devredilmesi emredildi. Söz konusu çocukları ve mirasçıları üç ay içinde hazır bulunmak ve mirasını devralmak zorundaydı. Vefat eden ustaların mirası yakınlarına teslim edilirdi.

⁹⁹ Davis, *Shipbuilders of the Venetian*, s. 17.

¹⁰⁰ Davis, *Shipbuilders of the Venetian*, s. 17.

dönemlerinde tersaneden uzakta olan birçok arsenalotti, oğullarını kaydetme şansını kaçırdı. Senato, oğulları kayıt dışı bırakılanları mağdur etmemek adına olağanüstü kayıt durumunu onaylamak zorunda kaldı.¹⁰¹

Büyük gruplar halinde çırak kaydetme pratiği, sıradan işgücündeki istikrarsızlık sorununu yeniden ortaya çıkardı. Senato, 1629 yılında işgücü konusundaki dalgalanmaları ortadan kaldırmak amacıyla çırakları kaydetmek için yeni bir yönteme başvurdu.¹⁰² Tersanenin baş kâtibi olan scrivano grande, hizmet veren ustaların çıraklarını kayıt etmek için bir defter oluşturdu. Bu deftere çırakların isimlerinin alfabetik sırayla kaydedilmesinden dolayı alfabeto adı verilmişti.¹⁰³ Çıraklar bu deftere vaftiz esnasında kayıt edilecekti. Bu defter, Venedik soylu çocuklarının resmi listesiyle benzerlik taşıdığı belirtilerek libro d'oro ismi ile anıldı. Çırak olarak deftere yazılacak kişiler on yaşına geldiklerinde büyük gruplar halinde değil, sürekli bir akış halinde babalarına ya da gerektiğinde büyükbabalarına çırak olarak tescil edildi. Ancak bu durum arsenalotti çocukları dışında yer alan yetenekli kişiler için sorun oluşturdu. Venedik gemi inşa ustaları kendilerini ayrı bir sınıf olarak kabul etmişti. Senato'nun arsenalotti çocukları konusunda almış olduğu kararlar bu durumu pekiştirdi.

Gemi inşa ustaları adeta işçiler arasında bir aristokrasiye dönüşmüştü. Arsenalotti, Cumhuriyet'in soyluları gibi, doğdukları andan itibaren kayıt altına alındı. Ancak 1629 yılında yaşanan veba salgını bu sistemi de etkiledi. Veba salgını sonrası işgücünü yeniden inşa etmek için, patroniler Venedik'in her bölgesinden zanaatkarları toplama ve çalışan ustaların yakın akrabaları olup olmadığına bakılmaksızın büyük gruplar halinde çırakları kaydetme uygulamasına geri döndü. Ayrıca patroniler, 1650 yılında vaftiz kaydının tekrar denemesini önerdiler. Arsenalotti vaftiz kaydı, devlet tersaneleri için istikrarlı bir işgücü sağladı. Ayrıca çırak sayısının Cumhuriyet'in gemi inşa programının ihtiyacını aştığı her durumda, patroniler kaydedebileceği çocuk sayısını sınırlama özgürlüğüne sahipti. Girit Savaşı'ndan dönen çok sayıda ustanın kendilerini ve ailelerini tekrar devletin tersanelerine yerleştirmeye çalıştıkları ortaya

¹⁰¹ Davis, *Shipbuilders of the Venetian*, s. 17.

¹⁰² Davis, *Shipbuilders of the Venetian*, s. 18.

¹⁰³ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 11, 31 Mart 1569. Alınan bazı kararlar dönemin ihtiyaçlarına göre tekrar edebiliyordu. Venedik Devleti benzer kararı daha sonra Girit Savaşı esnasında alacaktı.

çıktığında, Senato vaftiz kayıtlarındaki denetimi arttırdı ve sınırlandırdı.¹⁰⁴ 1676 yılında yeni çıraklık eğitimlerini bir süreliğine tamamen durdurmaya karar verdi. Üç yıl sonra kayıtlara yeniden izin verildi.¹⁰⁵

Tersanede belirli bir sayıda gemi yapım ustası kaydetmek yeterli değildi. Binlerce zanaatkâr ve işçinin aynı anda onlarca farklı görevi yerine getirdiği tersanede, ustaların düzenli olarak işyerlerine gelmelerini sağlamak, devletin sorunlarından biriydi. Devlet, aynı zamanda günlük üretim ihtiyaçları için yeterli sayıda ustanın tersaneye geldiğinden ve bir kez orada olduklarında gerçekten bir iş yaptıklarından emin olmak zorundaydı. Serbestçe tersaneden tersaneye geçmeye alışkın olan işçiler gerektiğinde bu zanaatı tamamen bırakabiliyordu. Onlar için önemli olan iyi bir ödeme almalarıydı. Bu yüzden devamsızlık oranı yüksekti. Kimi zaman patroniler ile anlaşamamanın yanı sıra sıkı bir çalışma ve disiplin ustaları bunaltabiliyordu.¹⁰⁶ Tersanede düzenli çalışma ağı oluşturmak zordu. Çalışanların, yönetim tarafından sürekli takip edilmesi gerekiyordu. Bu yüzden ustalar hakkında birçok kural getirildi. Ustalar iş bulduklarında tercihlerini özel tersaneden yana kullanıyorlardı. Çünkü özel tersaneler daha iyi ücret ödüyordu. Birçok arsenalotti en verimli dönemlerinde özel sektörde daha yüksek ücretlerle iş buldu ve sadece yaşlandıklarında tersaneye gelip devletten emekli maaşı talep etti. Tersane, çırakları eğitime ve yaşlı ustalara sığınak sağlama görevi görüyordu. Bu yüzden Senato, kayıtlı arsenalottiyi devlet tersanelerinde aktif olarak çalıştırmak için asgari çalışma süresi talep etti. Bundan böyle tersane emekliliği gençken devlete olan yükümlülüklerini yerine getirenlere verildi.

Yapılan düzenlemeler ile yılda 150 çalışma günü belirlendi. Loncaların düzenlemelerden hoşnut olmamaları nedeniyle kimi zaman 150 günlük kural esnetildi. Ustalar, tersanede ayda bir hafta çalışıp diğer günler özel tersanede çalışmalarını sürüyordu. Ancak özellikle salgın hastalıklar nedeniyle durum değişti. Veba salgınlarında özel tersanelerde talep azaldığından ustalar eskisi gibi kazanç elde

¹⁰⁴ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 15 Haziran 1650; Deftere sadece ustaların çocukları değil aynı zamanda onların kız kardeşlerinin de çocukları kayıt edildiği anlaşıldı. Bu yüzden önelemler alındı. Sadece ustaların çocuklarının kayıt edilmesi gerekiyordu.

¹⁰⁵ Davis, *Shipbuilders of the Venetian*, s. 18, 19.

¹⁰⁶ Davis, *Shipbuilders of the Venetian*, s. 20.

edememişti ve sürekli olarak devlet tersanesinde çalışmak zorunda kaldı.¹⁰⁷ Marangozların, kürek, direk ve makara yapıcılarının ise her yıl en az altı ay boyunca çalışmaları kuralı söz konusu idi. Aslında savaş zamanında işçilere talep yüksek olduğunda, patroni bazı ustabaşlarının her yıl çalışma günlerinin en az üçte ikisinde tersanede çalışmalarını isteyebilirdi.¹⁰⁸ Bu sorunların yanında, ustalar festival, tatil benzeri günlere ya da tersanede çalışanlar arasında vefat edenlerin cenazelerine katılmak için işe gitmek istemezdi. Bir yıl içerisindeki takvimden özel günler çıkarıldığında geriye çalışılabilir gün olarak yaklaşık 265 gün kalıyordu. Ayrıca Patroniler, yılda 70-150 ustanın öldüğünü fark ettikten sonra loncalar arasında bir ayırma gitti ve her ustanın sadece kendi meslektaşlarının cenazelerine katılmasına izin verdi. Bu günlerin yanında tatil olarak kabul ettikleri Saint pazartesi günü vardı. Pazar günü yapılan etkinliklerin, toparlanma günüydü. Pazartesi günü devamsızlık, üretimi kesintiye uğrattığından bu durum ustalarla yönetimi birbirine düşürdü. 1630 yılında Loncalar, Pazartesi günlerinin çalışma günü olmaması için çok kez talepte bulunsa da Senato işi sıkı tuttu ve patroniden hasta ya da tersane dışında devlet adına çalıştıklarını gösteren imzalı belge almadıkları sürece bahanelerinin kabul edilemeyeceği ustalara bildirildi. Ücret kesintileri, geçici uzaklaştırma veya işten çıkarma, uygulanan disiplinin sınırlarını tanımladı. Ancak ustaların becerileri dikkate alındığında,

¹⁰⁷ Davis, **Shipbuilders of the Venetian**, s. 21, 27; Gemi inşaatçılarının zorunlu çalışma günlerini yerine getirmesini sağlamak için devletin başlıca otoritesi collegio idi. İşçilerin zorunlu çalışma günlerini denetlemekle, ücretlerini belirleme görevine sahipti. Daha sonra yetkisi kürek yapımcılarının da ücretlerini kapsayacak şekilde genişletilmişti. Çalışma programları gereği ayrı bir şekilde ele alınmaları gereken kalafatçılara kendi collegioları verildi. Kurul, başlangıçta her iki yılda bir genel ücret incelemeleri için toplanması planlanmıştı. Ancak 1600 yılında, collegionun yönetim kurulunu toplantıya gelmesi yedi yıl kadar uzun süreler geçebilirdi. Arsenalottiden gelen birçok zam isteğinin rahatsızlığını sona erdirmek için toplanırdı.

¹⁰⁸ Davis, **Shipbuilders of the Venetian**, s. 21, 27; Senato'nun vermiş olduğu kararlara göre bu kurulun diğer görevi iyi ustaları ödüllendirmek ve kötüleri cezalandırmaktı. Ancak çok az ceza verdiği gözlemlenmişti. Çünkü kurulun soyluları, herhangi bir tersane ustasının yeteneklerini adil bir şekilde değerlendirmek için yetersiz teknik bilgiye sahipti ve genellikle zam verme kararlarını sadece kıdem esasına göre yapmaktaydı. Kurul, toplandığında ve arsenalottiye davet ettiğinde gelmeyen veya en azından yerlerine birini göndermeyenler kayıtlarından çıkarıldı. Buna cassato uygulaması denmekteydi. Arsenalotti böyle bir düzenlemenin adaletsiz olduğunu dile getirir. Çünkü kurulun oturumları o kadar düzensizdi ki isimlerinin ne zaman çağrılacağını bilmek mümkün değildi. Bu sorunu çözmek için kurul 150 gün ya da 6 ay çalışma yapmayan ustaları otomatik olarak ihraç etme kuralı getirdi. Bu ihraç etme yetkisi ile ustaların kamu görevlerini ciddiye almaya ikna etmesi etkili oldu. Birkaç basit devamsızlıkları olanlarda ihraç ediliyordu ama kimi zaman işçi ihtiyacı durumu onların geri alınmasına da sebep oluyordu. Kimi karışıklıklar sebebi ile kayıtlardan çıkarılan ustalar da oluyordu. Bir usta hasta olmasına rağmen öldü söylentileri üzerine listeden çıkarılmış ama usta iyileştiğinde ölmediği anlaşılmıştı.

itaatsizleri cezalandırma veya kara listeye alma girişimlerini zayıflatabilmekteydi. Hatta Senato bu açıdan arasını iyi tutmak adına görevlerini iyi bir şekilde yerine getirenlere de kimi kolaylıklar sağlamaktaydı.¹⁰⁹

Kayıtlı ve aktif olan işçilerin hangi kategori ve konumlarda olduğunu bu açıdan netleştirmek oldukça zordu. Maliyetlerin düşürülmesi ya da kısa süreli acil durumlarda çalışmak adına işçilerin istihdamı gerçekleştiriliyordu. Bir istikrardan söz etmek bu anlamda pek mümkün değildi. İstikrar sağlanmış olsa da çalışanların kaliteli işler üretip üretmediğini takip etmek önemliydi.

1.3.3. Arsenalotti Yönetim Kuralları ve Disiplini

Tersaneye tecrübeli ustabaşı bulmak oldukça zordu.¹¹⁰ Bulunan ustaların tersane içerisinde disiplinini sağlamak sorunun bir başka boyutuydu.¹¹¹ Tersanede

¹⁰⁹ Davis, *Shipbuilders of the Venetian*, s. 21, 27.

¹¹⁰ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 13, 30 Kasım 1591; Davis, *Shipbuilders of the Venetian*, s. 48; Devlet ihtiyaç duyduğunda dışarıdan uzman kişiler alırdı.

¹¹¹ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 11, 31 Mart 1569; "Tersanemizin ustaları oldukça karmaşık bir şekilde çalışıyorlar. Bazıları tersane içerisinde hiç iş yapmadan dolaşıyor, bazıları ise kendi tercih ettikleri alanlarda çalışıyor. Bu durum, işin düzenli bir şekilde yapılmamasına neden oluyor ve yöneticiler sürekli olarak sabit işçi bulamıyorlar. Ayrıca işçiler de yöneticilerini tanımıyor. Bu karmaşıklık büyük zarara yol açmakta, bu kadar çok ustayla gerekli olan iş yapılmamaktadır. Yöneticiler, işlerin yavaş tamamlanmasından dolayı sürekli olarak az işçi çalıştırıldığını öne sürüyor. Bu durumun karşısında ne yapılabileceği bilinmiyor. Her gün yapılan deneyimler ve birçok örnek gösteriyor ki, düzen ve kural olmadan her şey karmaşaya ve eksik işlere neden oluyor. Bu nedenle, bu ustaların düzenli bir şekilde yönetilmesi ve iyi bir düzenin sağlanması kamu yararı için gereklidir, böylece yöneticiler, gereken işin tam olarak yapılmasını sağlayabilir. Bundan böyle, aşağıda belirtilen kurallara ve bölümlere tam olarak uyulması gerekecektir. Tüm ustaların, özellikle gemi inşasında görevli olanların, yetkin, yeterli ve dikkatli olanları seçilmelidir. Her bir usta, kendisine bağlı marangozları belirli harflerle işaretlemelidir. Böylece bir kategori oluşturulmuş olacaktır. Bu harfler patroni tarafından belirlenen çalışmaya göre düzenlenecektir. Marangozlar, alfabenin 17 harfi altında listelenmiş olup, 14 gruba ayrılacaktır ve her grup, bir usta tarafından yönetilecektir. Herhangi bir marangozun bir gruptan diğerine geçmesi gerektiğinde, bu durum patroniler tarafından geçerli bir neden var olduğunda kabul edilebilir. Ustaların, kendi emrindeki marangozlar arasında disiplini sağlamaları ve uymayanları yetkili olarak disipline edebilmeleri için yetkileri olacaktır. İşlerin düzgün yürütülmesi için, ustaların şu anki görevlerini yerine getirmeleri gerektiği açıklanmıştır. Ayrıca, marangozlar arasında özel görevlere sahip olanlar, yükleyiciler, denetleyiciler vb. belirlenmeli ve geri kalan marangozlar 14 ustanın yönetimi altında düzenlenmelidir. Özellikle kendisine spesifik bir görev verilen marangozlar kendi özel görevlerine odaklanarak çalışmalıdır. Kapıdaki kayıt memurları, her grup için bir liste üzerinde tüm marangozları not etmelidirler ve bu listeyi, kapıdaki büyük kayıt defterine göre düzenlemelidirler. Bu liste, kapıdaki kayıt memurları tarafından, ilgili grubun baş ustasına teslim edilmelidir. Baş usta, listedeki marangozları kontrol ederek listeyi onaylamalı ve listeyi tersaneye teslim etmelidir. Sabahları, marangozlar öğle yemeği için çıkarken, listeyi kapıdaki kayıt memuruna götürmelidirler. Kayıt memuru, öğle yemeğinden sonra listeyi kontrol etmeli ve tekrar baş ustaya teslim etmelidir. Akşamları, baş usta listeyi kapıdaki kayıt memuruna geri götürmelidir. Kayıt memurları, bu prosedüre kesinlikle uymalıdır. Herhangi bir ihlal durumunda, her bir kayıt memuruna 10 duka ceza uygulanacaktır ve bu ceza, tersane patronları tarafından kesilecek ve tersane için kullanılacaktır. Üç değerlendirme uzmanı (stimadori) de ayrı ayrı ve ustaların yapması gereken işlerin sürelerini yeminli olarak belirlemelidir. Bu süreler bir deftere not edilmelidir ve bu defter gizli bir yerde saklanmalıdır. Patroniler, yemin ederek ve geçerli bir engel olmadıkça, her hafta en az bir kez tersanedeki çalışmalarını kontrol

üretimi en üst düzeye çıkarmak için işçilerin bireysel bağımsız alışkanlıkları ya da işten kaçınmaları takip edilmek zorundaydı.¹¹² Marangoz, kalafat ve kürek ustaları arasında gereken niteliklere sahip olmadıkları halde yetkili ve uzman ustabaşı gibi davranıp, yaşlı ve tecrübeli ustabaşları arasında kendilerini öne çıkarmaları ya da işten yarım saat erken ayrılmaları problem yarattı. Böyle bir durum sadakatle çalışanlar arasında memnuniyetsizlik yaratmıştı.¹¹³ Bu durum karşısında Senato patronileri hemen uyardı ve gerekli önemler hemen alındı. Bu konuda birçok farklı örnek vardı. Bir denetim sırasında tersanenin ihtiyaçları için getirilen kimi işçilerin yetkileri olmadan ve patronilerden izin almadan çalıştırıldığı ortaya çıktı ve yönetim tarafından ciddi uyarılarda bulunuldu. Yük taşıyıcı hamallar, el işçileri, marangozlar, yelken yapımcıları ve kenevir işçileri yetkileri olmadan izinsiz şekilde çalıştırılmaktaydı. Bu nedenle tersane patronileri karar aldı ve tersane yöneticilerinin yalnızca marangoz, kalafatçı ve kürekçiler ile onların yardımcılarını olarak kamuya açık kayıtlara göre listelenenleri işe alabilecekti. Bunlar ustalık yetkinliğine sahip olan kişilerdi.

Marangozlar, kalafatçılar, kürek ustaları ve Tana'da bulunan kenevir işleme ustaları üç patroninin sınavından geçmek zorundaydı. İyi ve yeterli oldukları tespit edildikleri zaman işe alınırlardı. Atanan işçilerin isimlerinin alfabetik sıra ile kayıt edilmesi ve bir defter oluşturulması zorunlu tutuldu. Böylece isimleri kaydedilmiş ve düzen sağlanmış oldu. Ayrıca kurallara uymayanların cezalandırılacağı da kayıt altına alındı.¹¹⁴

1.3.4. Arsenalotti Eğitimi ve Lonca Teşkilatı

Tersane halkının en üst kademesini oluşturan arsenalotti içerisinde ustabaşı olma süreci belirli aşamalardan geçiyordu. 15. yüzyıla kadar tersane halkına seçilecek

etmelidirler. Eğer ustalar, değerlendirme uzmanları tarafından belirlenen süre içinde işlerini tamamlamazlarsa, patronlar onları tamamlamaya zorlayacaktır. Süre sonunda işler tamamlanmazsa, patroniler, tembel veya dikkatsiz ustalardan maaşlarının 10 soldisini kesmek zorundadır. Maaş kesintisinin yanı sıra, o ustanın inşaettiği gemide elinde alınacaktır ve yerine yeterli, dikkatli bir baş usta atanacaktır. Disiplinsiz olmaya devam eden ya da görevini kötü yapan baş ustalar, bir daha baş usta olamayacaktır.”

¹¹² A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Terminazione 136, 23 Mart 1601.

¹¹³ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Terminazione 136, 23 Mart 1601; Tersane patronileri tarafından alınan karara göre bu ustalar arasında gerekli yetkinliğe sahip olmayanlar işten yarım saat önce ayrılamazdı. Her bir işçi günde 4 soldi alıyordu. Kuralları ihlal edenlere 100 duka ceza kesilirdi. Cezanın bir kısmı bu kuralları ihlal edenleri bildiren kişilere verilirdi. Ayrıca ihbarı yapan kişilerin ismi açıklanmazdı. Ayrıca bu kural her bir işçiye bildirilirdi. Böylece bu kuraldan haberim yoktu gibi bahanelere yer verilmemiş oluyordu.

¹¹⁴ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Terminazione 141, 14 Nisan 1654.

olan marangoz ya da kalafatçı çırakları aileden gelen kişilerden oluşuyordu. Marangozlar ve kalafatçılar erkek çocuklarını çırak olarak yanlarına alıp yetiştirmişti. Önceleri herhangi sabit bir çıraklık süresi veya bir usta adayının geçmesi gereken herhangi bir sınav yoktu. Ustasının referansı ile zanaatı öğrendiği kabul ediliyordu. Yetersiz çırakların istihdamı durumunda 100 duka ceza veriliyordu.¹¹⁵ Ancak 15. yüzyılda şartlar genel olarak sıkılaştırıldı. 16. yüzyılda bütün tersane halkı patroniler tarafından yapılan sınavdan geçmek zorundaydı. Ustaların bu sınava girebilmesi için belirli bir çıraklık sürecini tamamlamaları gerekiyordu. Sınavda başarılı olduklarında tersanedeki ustabaşı listelerinde yerlerini alabiliyorlardı. Patroniler, arasında seçim konusuna bir anlaşmazlık olduğunda duruma College müdahale ederdi.¹¹⁶ Tecrübe ve sınavlardaki rutin kurallar özellikle savaş dönemlerinde artan ihtiyaca paralel gevşetiliyordu.

Arsenalotti içerisinde yer alan ustabaşları proto unvanına sahipti. Diğerlerine grup çalışanı (capi d'opera) denilmiştii.¹¹⁷ Ustabaşları, Senato ve college tarafından ödenen belirli bir maaş alıyordu. Bu yıllık ödemelere patroni müdahale edemiyordu. Tersanenin birçok alt düzey yetkilisi gibi onlar da tersane çevresindeki devlet tarafından sağlanan evlerde yaşıyordu. Tersanede çalışma esnasında ustabaşlarının iki çırak tutma hakkı vardı. Diğer çıraklara göre ayrıcalıklı olan bu çalışanların ücreti de iki kat fazlaydı. Marangozların, kalafatçıların ve direk yapımcılarının çırakları en az 12 yaşında olmak zorundaydı. Çıraklarına ilk üç yıl günlük 10 soldi, sonraki dört yıl için günlük 12 soldi verilmişti. Eğer bu çıraklar ustaların çocukları ise onlar 10 yaşında çalışmaya başlayabilir ama 12 yaşında maaş alabilirdi. Kürek ustalarının çıraklarına ve günlük 7 soldi ödenirdi. Belirlenmiş dört ustabaşı, teknik açıdan patroni ve provveditorilerin danışmanıydı. Hep birlikte tersanenin çalışmalarını planlamak için bir komite kurmuşlardı. Ustabaşların tersaneden ayrılması ve özel bir tersanede çalışması yasaklanmıştı.¹¹⁸ Ayrıca ustabaşı marangoz gemi inşasında kereste olacak

¹¹⁵ Lane, **Venetian Ships**, s. 83.

¹¹⁶ Lane, **Venetian Ships**, s. 164.

¹¹⁷ Lane, **Venetian Ships**, s. 164.

¹¹⁸ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Terminazione 141, 25 Ağustos 1665; Kimi zaman tersane çalışanları marangozlar, kalafatçılar, kürek yapımcıları tersaneden yeterli miktarda para kazanamadıkları ya da işsiz kaldıklarında özel tersanelere gidebiliyor ya da farklı işlerde bulunabiliyorlardı. Tersane'nin ustalar için cezbedici en önemli özelliği olağanüstü durumlar dışında rutin bir maaşın olması ve ardından ustalara emeklilik sunabilmesiydi. Bu yüzden ya da farklı sebepler ile tersaneden ayrılan kimi ustalar tersaneye geri dönmek isteyebiliyordu. Örneğin; "Ben Baldissera

ağaçların belirlenmesi ve tersane içerisinde organizasyonunu elinde tutmuştu.¹¹⁹ Ustabaşı kalafatçıların dört yardımcı alma hakları vardı. Bu kişiler, keten, katran¹²⁰, kereste ve çiviler ile ilgilenme görevini üstlenmişti.¹²¹ Kalafatçılar ve marangozlar kimi dönemlerde kazançlarını arttırmak için tersane dışında iş yapabiliyordu. Ancak tersane işlerini aksatmamaları için önlemler alınmıştı.¹²²

Francesco Grassetto'yum. Gençliğimden itibaren Venedik tebaası olarak tersanede işime devam ettim. Orada gençliğimden beri güvenilir bir kalfa olarak çalıştım. Ustam Bodolfo de Santo'nun disipliniinde güvenilir bir çırağı oldum. Kendim de birçok gemide çalıştım ve 12 görevde bulundum. Spiviro'nun yardımıyla iyi hizmet verdim, çeşitli vesileler ile farklı işler de yaptım. Farklı görevlerle şehre çeşitli katkılarda bulundum ve tüccarlar ile çalıştım. Levant tersanelerinde birçok kişiyle birlikte çalıştım, Benedetto Michiel ve Mergano ile birlikteydim. Ancak diğer görevler sırasında patronlarımdan en sonuncusu tarafından bana hiçbir ödeme yapılmadı. Ancak şimdi tersaneye geri dönmek ve tüm kamu hizmetinde bulunan kardeşlerim gibi orada yaşamak ve ölmek istiyorum. Tersanede yeniden çalışabilmem adına bana izin verilmesi için yalvarıyorum. Beni tekrar "calafat" görevine yerleştirmenizi rica ediyorum. Çünkü tersanede çalışarak geçimimi sağlıyorum. Orada 796 gün çalışarak para kazandım. Tersanede kalafatçı olarak kabul edildikten sonra günde 2 lira maaş kazandım ama yetersiz kaldı. Bu yüzden maaşımın da arttırılmasını istiyorum. Ailem gözyaşlarıyla zorluk çekiyor ve yardımınızı bekliyor. Yardımınız için minnettar olurum." Hemen ardından gelen diğer belgede ise Francesco konusu devam etmekteydi. "Baldissera Francesco Grassetto'nun ataları bu evin işçileri olmuşlar ve halen hayatta olan babası, her gün bu işyerinde kalafat ustası olarak çalışmaktadır. Kendisi, 1617 yılının mayıs ayında kaydedilmiş ve 796 iş günü hizmet vermiştir. Bu durum aynı zamanda denetçi Zorzi Zogna'nın verdiği belgede de görülmektedir. Daha sonra ise yapılan seyahatler nedeniyle işinden ayrılmıştır. Bu durum da sonraki belgelerde ortaya çıkmaktadır. Bu kişinin tersaneye tekrar kalafatçı olarak alınması ve günlük 2 lira maaş alması uygun bulunmuştur."

¹¹⁹ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Terminazione 141, 16 Mart 1654; "Montello Ormanı'nda ustabaşı olarak görev yapan marangoz Todano de Zuanne hastadır ve görevini yerine getirememektedir. Bunun üzerine, marangozların kaydını tutan Franco Zuanne'nin onun yerine atanmasına karar verilmiştir. Yapılan değerlendirmeler sonucunda, Carlo Agustin de kalafat işinde deneyimli olarak marangozların kaydını tutma görevine uygun görülmüştür."

¹²⁰ **Vocabulario di Marina Tre Lingue**, Dalla Stamperia Reale, Milano, 1813, s. 238; Tersane bu konuda sadece yerel kaynaklara değil ithalata bağlıydı. Alvise Molin'in 1633 yılında belirttiği üzere katran daha çok Osmanlı Devleti'nden temin edilmekteydi. Ayrıca Amsterdam'dan da bu ürün alınmaktaydı. Luca Zan, Franco Rossi, Stefano Zambon, **Il Discorso del Manneggio, Pratiche Gestionali e Contabili all'Arsenale di Venezia 1580-1643**, Bologna 2006, s. 361; **Deonomasticon Italicum Dizionario Storico dei Derivati da Nomi Geografici e da Nomi di Persona**, Wolfgang Schweickard, 2006, s. 354. Pegolanun antik adı pece greca olarak geçmektedir. Bu katran çam, sedir ve huş gibi ağaçlardan elde edilirdi. Gluzman, **Venetian Shipping**, s. 202; Mocenigo, **L'Arsenale**, s. 58. Ayrıca bkz; Alberi Eugenio, **Relazioni degli Ambasciatori Veneti al Senato**, c., I, Firenze, 1844, s. 17, 341, 342. "Osmanlı Devleti'nin büyük ormanları vardı ve demir-katran eksik değildi. Osmanlı katran konusunda zorluk yaşamadı."

¹²¹ Lane, **Venetian Ships**, s. 165.

¹²² A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 13, 12 Mart 1597; Kalafatçı yöneticisi (gastaldo) olan kişi bir dilekçe yazdı. Bu dilekçe tersane yönetimi tarafından dikkate alındı. Dilekçeye göre kalafatçılar yaz aylarında tersanede yeterince çalışmamakta ve bu durumda tersane işlerini aksatmaktaydı. Farklı kazançlar elde etmek için tersanedeki işlerine odaklanamamışlardı. Kalafatçıların kamu hizmetine de katkıda bulunması ve gerekirse dışarıdan kazanç elde etmelerinin engellenmesi gerektiği böylece tersanede çalışmaya mecbur hale getirilmeleri istendi. Tersanede hizmet veren tüm kalafatçılara şu anda aldıkları 24 soldi üzerine 6 soldi daha eklenerek günde 30 soldi ödenmesi kararlaştırılmıştı. Bu ödeme, sadece belirli bir dönem için yapılacak olup, 1 marttan 30 eylüle kadar olan süreyi kapsayacaktı. Bu uygulama her yıl aynı şekilde devam edecekti. Kararın uygulanması patronilere verilmişti.

Gemi inşa ustalarının belirli bir aile geleneği ve bu geleneğe dayalı bir prestijleri söz konusuydu. Bunu arsenalottinin oluşum sürecinde açıkça görmekteyiz.¹²³ Arsenalotti'nin haklarının korunduğu bir lonca sistemi de mevcuttu.¹²⁴ Venedik loncaları, amaç ve köken bakımından farklı iki kurumun birleşmesi sonucu ortaya çıkmıştı. İlki, ortak ibadet, yardım ve ziyafet için oluşturulmuş olan scuola idi. İkincisi, zanaat disiplini sürdürmek, işçilerin mesleki faaliyetlerini düzenlemek ve aralarındaki küçük anlaşmazlıkları halletmek için bir dernek olan arte idi. Ayrıca Arte, zanaatkârların devlet tarafından denetlenebilmesini de sağlıyordu.¹²⁵

Venedik'teki tüm zanaatkarların, zanaatlarının tüzüğüne uygun bir yemin ederek arteye katılmaları gerekliydi. Ancak diğer lagün şehirlerinden Venedik'e çalışmak için gelenlerin tümü bir scuola üyesi olamazdı.¹²⁶ Çünkü Venedik dışından gelen ustalara vatandaşlık durumundan dolayı daha farklı bakıldı. Zanaatkarlar arasında kabul edilmeleri oldukça zordu. Gemi inşa ustaları erken bir tarihten itibaren üç loncada örgütlenmişti; bunlar, gemi marangozları, kalafatçılar ve kürekçilerdi. Loncanın başındaki yönetici (gastaldo), loncalar arasındaki anlaşmazlıklarda, lonca mallarının bakımında ve aidatların tahsilinde zanaatkarları temsil ediyordu ama aynı zamanda Signoria'nın da temsilcisiydi.¹²⁷ Loncanın üyelerinden toplanan yardımların büyük bir kısmı tersane ustalarının emekliliklerine, beklenmedik talihsizlikler sonucu ortaya çıkan problemlerine ya da evlenecek kız çocuklarının çeyiz ve ölen ustaların cenaze masraflarına harcanıyordu.

¹²³ Mocenigo, *L'Arsenale di Venezia*, s. 59, 61; "Tersanedeki personele "arsenalotti" denmekteydi. Cumhuriyet, bu işçileri ayrıcalıklı bir sınıf haline getirmeye çalıştı. Amaç, gemi inşa sanatını ailelerinde kalıtsal olarak sürdürmektir. İşçiler, sabah gün doğarken bir saat boyunca çalan çanla tersaneye geliyordu. Aynı çanın sesiyle gün batımında çıkıyordu. Yaz aylarında, öğle saatlerinde çalışma iki saatliğine kesiliyordu ve bu süre zarfında işçiler tersaneden ayrılabilirdi. Cumartesi öğleden sonraları tersanede çalışılmıyordu ve o zaman işçilere ödeme yapılıyordu. Tatillerde tersane genellikle çalışılmıyordu, ancak hırsızlık ve yangınlara karşı nöbet tutmakla görevlendirilen arsenalottiler dönüşümlü olarak görev yapıyordu. Arsenalottiler, çeşitli kamu törenlerinde de yer alır ve Doge'un tören gemisinde kürek çekerlerdi. Arsenalottilerin çocukları, daha küçük yaşta çalışmaya kabul edilirdi böylece büyüdüklerinde meslekte gerekli beceriyi kazanmış olurlardı. 10 yaşından itibaren maaş almaya başlarlardı. Veba salgını durumunda, gemi donatım işlerinin durmaması ve aynı zamanda salgının işçiler arasında yayılmasının önlenmesi için işçilerin bir kısmı ve aileleri tersaneye kapatılırdı. Bu süreçte Cumhuriyet, onların geçimini sağlardı."

¹²⁴ Concina, *L'arsenale* s. 88; Davis, *Shipbuilders of the Venetian*, s. 1, 2; Güncel anlamada lonca olarak adlandırılan bu sisteme belgelerde arte adı verilmişti.

¹²⁵ Lane, *Venetian Ships*, s. 72.

¹²⁶ Lane, *Venetian Ships*, s. 73.

¹²⁷ Lane, *Venetian Ships*, s. 73.

Marangoz ve kalafatçılar arasında yaşlı ustaların istihdamı için belirli sistem oluşturuldu. Buna göre altı usta kiralayan armatörlerin bu ustalar arasına elli beş yaşını doldurmuş kıdemli bir ustayı dahil etmesi zorunlu kılındı. Ustaları işe alan kişi, kıdemlilerden birini almazsa, zanaatın gastaldosu ona bir tane atayabilirdi. Kıdemlilere ne kadar ücret ödeneceğine dair bir hüküm olmadığından, gemi sahipleri doğal olarak onlara istediklerini öderdi.¹²⁸ Sonrasında kıdemlilere en iyi işçiye verilen ücretin ödenmesi şart koşuldu. İşverenler, doğal olarak, en güçlü ve en yetenekli olan kıdemlileri işe aldı. Böylece zayıf ve muhtaç olanlar işsiz kaldı. Bu yüzden yaşlı ustaları işe alma zorunluluğu, onların emeklilik süreçlerini iyi geçirme amacını tam olarak karşılayamadı. Buna göre lonca, dönüşümlü olarak yaşlı usta alınması gerektiğine karar verdi. Özel tersaneler arasında az sayıda ustaya ihtiyaçları olan küçük işletmeler yaşlı ustaları işe almada da zorluklarla karşılaştı. Bu işletmeler, üç kişinin çalıştığı yerde bir yaşlı usta almak zorundaydı. Muhtemelen ek masrafları müşterilerine yansıtabilirdi. Ayrıca özel tersaneler, her defasında yeni iş ile birlikte, yeni işe alacakları bu tecrübeli ustalar için San Marco'daki gastaldo ile görüşmek zorundaydı ve zaman kaybı olarak düşündükleri bu durumdan şikâyetçilerdi. Bu yüzden tüm hafta boyunca aynı yaşlı ustayı çalıştırma izni verildi. Yaşlı usta çalıştırma zorunluluğu sıkıntı veren bir durumdu. Bunun yerine 15. yüzyılda işçi sayısına oranla loncaya vergi ödeme durumuna dönüştürüldü ve sonraki yıllar için kural haline geldi.¹²⁹

Lonca üyelerinden biri, hastalık, çalışma sırasındaki kazalar, düşen kereste ve aletlerden kaynaklanan yaralanmalar neticesinde aciz durumda düşenleri teftiş ederdi. Rahatsız olan kişiye bu süre için maddi olarak destek olunurdu.¹³⁰ Loncalar, yalnızca üyelerini bu dünyanın talihsizliklerine karşı korumak ve bir sonrakinde şanslarını artırmak için değil, aynı zamanda istihdam koşullarını iyileştirmek için de vardı. Ancak loncalar kimi durumlarda işveren ile zanaatkâr arasında bazı temel kuralları belirlemekten öteye gidemedi.¹³¹ Örneğin Cumartesi günleri tersanede yarım gün tatil

¹²⁸ Lane, **Venetian Ships**, s. 76.

¹²⁹ Lane, **Venetian Ships**, s. 77; 60 yaşında olmayan ve emekli olmak için ödenek (luminarie) ödemeyen kimse emekli maaş alamazdı.

¹³⁰ Lane, **Venetian Ships**, s. 78.

¹³¹ Lane, **Venetian Ship**, s. 79; Romanin, **Storia Documenta**, s. 499; Tersanede düzgün bir şekilde usta istihdamı sağlanırsa bu ustalar Türklerin arasında iş bulmaya çalışmazlardı.

edilmesi 1504 yılından itibaren gelenek haline gelmişti. Ancak 1570 yılında bu durum Senato’da tartışma konusu oldu ve yöneticiler cumartesi günü tam gün çalışılmasını istediler.¹³² Lonca sistemi bazı durumlarda etkisiz kalmış olsa da işveren ve ustalar arasındaki düzeni sağlama konusunda yetkindi. Belli bir işi yapmayı kabul eden ve ücretini peşin alan bir usta, iş bitmeden işvereninden ayrılması yasaktı. Bunu yaparsa, loncanın gastaldosu onu işi bitirmeye zorlayabilirdi. Bir işveren, tüm iş bitmedikçe işçisini hafta sonundan önce işten çıkaramazdı. İşveren, işçilere kabul ettiği gibi ödeme yapmazsa, gastaldo herhangi bir ustanın onun için çalışmasını yasaklayabilirdi. Eğer yine bir işveren sözleşmeli olarak bir marangoza belirli bir ücret karşılığında bir iş vermişse, o marangoz işi bitirmek zorundaydı.¹³³ İhtiyaç oldukça başka ustalar tutulabilir ama o işi başka ustalara devredemezdi. Ayrıca ustalar işleri üzerinde ne kadar çalıştıklarına dair denetlenirdi. Her usta üzerinde çalıştığı malzemenin kusurunu armatöre bildirmekle yükümlüydü ve ekibin gastaldosu hangi ustanın daha az iş yaptığını ve buna göre az ücret alacağını işverene bildirmekle yükümlüydü. Yapılan işin yüksek kalitesini güvence altına almak için çok az hüküm vardı.¹³⁴ Lonca üyesi ustalar bir işi kabul etmeden önce kendi aralarında alacakları ücret konusunda ortak bir karar vermemiş olurlarsa mağdur olabilirlerdi. İşveren onlara ne kadar ücret vermeyi seçerse onu almak zorunda kalabilirlerdi. Çünkü armatörler aralarında anlaşıp fazla ücret ödememek konusunda iş birliği yapabiliyordu.¹³⁵ Bu yüzden devletin adil bir ücret belirlemesi önerildi.¹³⁶

¹³² A.S.V.e., Patroni e Provveditori all’Arsenale, Capitolare 11, 5 Mart 1569; A.S.V.e., Senato Mar reg. 39, 10 Mart 1569; Tersane işçilerinin yarım gün çalışması gündeme gelmiş olsa da bu kabul edilmedi. Kabul edilemeye gerekçesi vardı. “Tersanemizin 1504 yılında aldığı karara göre cumartesi günleri yarım gün ve tatil günlerinde çalışmaların devam etmemesi uygulamasını yeniden uygulamaya koyduğu görülmektedir. Collegionun bu doğrultuda bir kararı olmadan bunların olmasına izin verilmemesi gerekir. Tersanede cumartesi günleri öğleden sonra ve diğer tatil günlerinde iş verilmemesi ve buna rağmen ödeme yapılması konusu yeniden ele alınmalıdır. Bu duruma göre eğer bir işçi cumartesi sabah gelip öğlen gelmiyorsa ya da sabah gelmeyi öğlen geliyorsa tam gün değil yarım gün ödeme almalıdır. Tatil günlerinde çalışmama durumunun belirli tatil günleri için geçerli olduğu kararı alınmıştır. Eğer bu düzene uyulmaz ve çalışanlara yarım gün çalıştığı halde tam ücret ödemesi yapılırsa sorumlular uyarılacak ve gerekirse görevlerinden alınacaktır.”

¹³³ Lane, *Venetian Ships*, s. 79.

¹³⁴ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 30 Ekim 1570.

¹³⁵ Lane, *Venetian Ships*, s. 80.

¹³⁶ Lane, *Venetian Ships*, s. 121; Devlet standart bir ücret belirleyinceye kadar kalafatçıların ücretini armatörler belirlerdi. Mal sahibi ya da ustabaşı, işçileri işe alır ve onlara ücretlerini verirdi. Zanaatkar kuralları gereğince ustabaşı yapılan iş üzerindeki herhangi bir kusuru bildirmekle görevliydi. Ayrıca lonca gastaldosu kusurlu ilan ettiği işçilerin ücretini düşürmek, işçilerin uygun saatte akşam yemeğine gitmesini sağlamak ve işe geç gelenlerin ya da mesai sırasında gidenlerin ücretini kesmekle sorumluydu.

Locanın diğerk bir işi özellikle 16. yüzyılda ortaya çıktı. Venedik Devleti'nin kadirğalar için kürekçi bulma konusunda yaşadığı zorluk sebebi ile her lonca belirli bir kürekçi tahsis etmek durumunda kaldı. Kürekçilerin ikmal yükü tamamen squerariolide çalışan diğerk marangozlara düştü. Bu yüzden 1589 yılında kendilerine ait ayrı bir lonca hakkı için dilekçe verdiler. Lonca kurma talepleri kabul görmedi ve bu nedenle 1606 yılına kadar squerariolilerin bir loncası olmadı. Öte yandan Squerarioler, loncalarını kurduktan sonra, tersanedeki marangozlar ile bir konuda ters düştü. Buna göre tersanedeki marangozlar, özel tersanede çalıştıklarında kürekçi sağlamalıydı ya da özel tersanede çalışmamalıydı. Fakat squerariolerin bu istekleri kabul edilmedi. Tersanenin marangoz ustalarının tersane dışında çalışmasına asla karışılmayacaktı. Squerariolinin faaliyet alanı, 94 tonun altında gemiler inşa etmelerine izin veren bir yasa ile güvence altına alınmıştı. Gondol ve benzeri kanal teknelerinin kalafatlanması durumunu da zanaatlarına dahil etmek istediler. Kalafatçılar marangozların, kalafatlama yapmalarını ya da yaptırmalarını, kalafatlanmamış tekneleri satmalarını ya da bunu kalafatlama sözü vermelerini collegeye şikâyet etti.

Loncalar, çalışma koşullarını mümkün olduğunca iyileştirmeye çalışmıştı. Ancak üyelerinin ait olduğu sektörü kontrol edememişti. Ayrıca yönetmelikler, gemi inşa sürecinin teknik detaylarına değinmediği gibi, kaptanların tersane sahibi veya ücretli çalışan olup olmadığına da değinmemişti. Loncalar, zanaatlarının tekniğine standartlaştırıcı bir formül de getirmedi.¹³⁷ Bir yerden sonra artan ihtiyaçları karşılamak, özellikle 100 kadirga idealine ulaşmak adına tersane yönetim şeklinde kimi planlamalar yapıldı. Gerçekleştirilmek istenen 100 kadirga rezervi ideali ile cumhuriyetin mevcut ekonomik durumu birbiri ile çelişkili olsa da buna ulaşmanın yolları arandı. Bu amaçla hazırlanan raporlar da sonuca ulaşmada başarılı olamadı. Özellikle Baldissera Drachio 1586 ve Bartolomeo Tadini 1593-1594 ait raporlar bu konu hakkında fikir sahibi olmamıza yardımcı olmuştur.¹³⁸ Drachio Loncaların başaramadığı standartlaşma hakkında fikirlerini dile getirdi. Ele aldığı konular arasında kerestenin elde edilmesi, seçimi, nakliyesi, yaşlandırılması ve depoya erişimi

¹³⁷ Lane, *Venetian Ships*, s. 84-87.

¹³⁸ Zan, Rossi, Zambon, *Il Discorso del Manneggio*, s.78.

için prosedürler vardı. Özellikle kerestelerin uzunlukları konusunda standartlaşma yapılmasını önerdi. Keresteleri her gemiye ayrı ayrı uyarlamak yerine, üretimi ve yenilemeyi basitleştirmek adına ölçümlerin standartlaştırılması daha uygundu. Bir diğer konu inşaların nasıl yapılacağıydı. Yeni kadirgalar ve yenilenen kadirgalar için belirli alanlar oluşturulması gerekiyordu.

Drachio'nun değindiği diğer bir konu ise sorumluların organizasyonudur. Bu örgütsel bir piramit olmaktan ziyade soylu ailelerin etkin olduğu bir organizasyondur. Bu noktada tersanede reform yapabilecek bir denetçinin olması için öneride bulundu. Drachio sadece üretim süreci ile ilgilenmeyip tüm sosyal sistemi de sorguladığı için yazdığı raporun ardından 10 yıl sürgüne gönderildi. Çalışma ekibinin kontrolünü sağlamak için eski ustaların değiştirilmesi gerektiğine dair yazdıkları ve toplumsal normları sorgulaması Drachio'nun sürülmesine sebep olmuştu.¹³⁹ Tadini ise raporunda tersanenin en büyük giderlerinin işçiler ve malzemelerden oluştuğuna değindi. Malzemeler ve onların depolanmasını, hırsızlık olaylarını ele aldı. Lonca geleneğinde atık ve artıklar zanaatkarlara kalıyordu. Bunu fırsat bilen kimi zanaatkarlar büyük malzemeleri gereksiz atıklar haline getiriyorlardı. Tadini raporunda bu konuyu eleştirerek tersane masraflarının azaltılması için bu atık hususuna dikkat edilmesi gerektiğini vurguladı.¹⁴⁰ Tadini sadece 100 kadirgaya odaklanmak yerine öncelikle yönetim organizasyonu yapılırsa sorunların çözüleceğini de raporunda ilave etti.¹⁴¹ Diğer bir sorun kadirgaların birim maliyetlerinin hesaplanmasıydı. Örneğin 50 kadirga inşa edilmiş ve 50 milyon duka harcanmış ise de her biri için ayrı birim başına maliyet hesaplaması yoktu. Her kadirga için ayrıntılı bir muhasebe tutulursa bir kadirganın birim maliyetinin 650 bin, bir diğerinin 1.3 milyon tuttuğu anlaşılabilirdi. Ayrıca bir kadirgada 5 işçi 1.000 saat çalıştıysa diğerinde 5 işçi 650 saat çalışmış olabilirdi. Sonuç olarak loncaların sisteminde bu bilgi yer almıyordu. Hem teknik, hem de birim maliyetleri bu yüzden eksikti. Bu duruma yol açan sebepler arasında dönemin gemi inşa etme geleneği, alışkanlıklar, ustaların gemilerden kalan kimi malzemeleri alması,

¹³⁹ Zan, Rossi, Zambon, **Il Discorso del Manneggio**, s. 78.

¹⁴⁰ Mocenigo, **L'Arsenale di Venezia**, s. 57; 1589 yılına kadar işçilere, işten çıkarken "stelle" denilen küçük miktarda ahşap işleme artıklarını yanlarında götürmelerine izin verilmişti. Ancak bahsedilen yılda, ortaya çıkan suiistimaller nedeniyle bu izin iptal edildi ve işçilere, işten çıkarken iş kıyafetlerini bir anlamda işteyken kullandıkları ceketlerini omuzlarında taşımaları gerektiği bildirildi. Bu kurala uymayanlar, 18 ay kürek cezasına çarptırılıyordu.

¹⁴¹ Zan, "Accounting and Management" s. 155.

yönetimsel sorunlar, organize olamamak, ekonomik koşullar, gemi inşa malzemelerin temin edilmesinde yaşanan sıkıntılar gibi birçok madde sayılabilir. Bu konuda bazı tarihçiler farklı görüşler bildirmektedir. Lane'e göre sorunlar montaj hattının icadı ile başlamıştır. Concina, Lane kadar ileri gitmemektedir. Concina'ya göre tersane organizasyonu ve lonca, arte sisteminde yaşanan sıkıntıların büyük kısmı yönetsel becerilerin eksikliğinden kaynaklanmaktadır.¹⁴² Zan'a göre ise tersane yönetimi hakkında yazan tarihçilerin hiçbirinin organizasyon, yönetim, muhasebe konusunda herhangi bir arka planı yoktur.¹⁴³ Bu yüzden tarihçiler arasında Venedik tersanesinin işletme kısmı gözden kaçırılmaktadır. Sadece savaşlar için üretilen gemilerin türlerine ve ne kadar üretildikleri sonucuna odaklanılmakta ve işin mutfak kısmında nelerin yaşandığı göz ardı edilmektedir. Bu yüzden yönetim ve organizasyon konuları önemsizleştirilme tehlikesi ile karşı karşıya kalmıştır.

1.3.5. Venedik Tersanesinin Diğer Görevlileri

Tersanede en üst düzey yetkilere sahip olan patroni ve proveditoriler yanında, yönetimde etkili olan diğer bir görevli armiraglio unvanına sahip kişiydi. Venedik'te armiraglio unvanı, birkaç ayrı ofise sahip kişilere verilmişti.¹⁴⁴ İlki Venedik filolarında görev alan armiraglio'du. Bu konumda yer alan armiraglio statüsü maggior consiglio tarafından savaş ve diplomatik işleri denetlemek üzere seçilen bir soylu olan capitano tarafından üstlenilmişti. Venedik San Nicolo limanının deniz trafiğini yöneten kişi de armiraglio'du. Bu kişi, tersanede bir sınavdan geçtikten sonra göreve başlar ve bu sınavdan sonra tersane görevlileri arasında sayılırdı. Armiraglio ayrıca halat, yelken ve çapa gibi malzemelerin tedarikinden, ürünlerin depolanmasından, montajından ve yeniden onarılmasından resmi anlamda sorumlu tutulmuştu. Bu görevleri çerçevesinde armiraglio, patroni ve provveditorilerin yönetimi altındaydı.¹⁴⁵ Deniz ticaret yasalarının uygulanması konusu başlangıçta, consiglio dei mercantinin göreviydi. Ancak 1516 yılında Venedik gemilerinin transferleri görevi armiraglio'ya devredildiği

¹⁴² Concina, *L'Arsenale*, s. 142, 144; Concina özellikle kadirga üretiminde modern montaj hattı ile üretimin gerçekleştiğine dair olan düşünceleri oldukça iddialı bulmuştur.

¹⁴³ Zan, Rossi, Zambon, *Il Discorso del Manneggio*, s. 9, 10.

¹⁴⁴ Proveditori, sopra, sopracomito gibi unvanlar birçok alanda çalışan kişiler için de kullanılabilirdi. Genel olarak bu unvanlar görevli, yönetici vasıflarını taşıyordu. Bu unvanları tersane faaliyetlerini ilgilendiren hemen her belgede görebiliyoruz. Bu yüzden hangi görevi üstlendiğine dair spesifik bilgi o belgenin hangi konuda olduğuna bağlı olmaktadır.

¹⁴⁵ Lane, *Venetian Ships*, s. 160

için 16. yüzyılda, consiglio dei mercati ile birlikte deniz ticaretini denetleme ve teşvik etme görevi tersanenin görevi haline geldi.¹⁴⁶

Patroni ve provveditoriler tersane yönetiminde belirli periyotlarda görev aldığı için kalıcı bir yürütme organı olmayıp tersane işlerini bu yönde idare eden consiglio dei dieci, maggior consiglio vardı. Bu otoriteler, istihdam edilen ustaların yönetmeliklerini hazır hale getirmek ve hak eden ustalara ödül ve cezaları vermekle yükümlüydü.¹⁴⁷ Consiglio dei dieci, tersanenin korunmasından da sorumluydu. Bu yüzden tersanenin kapı bekçilerine, tersane patronisi gün içinde farklı bir emir verse bile görev yerlerinden asla ayrılmamaları gerektiği bildirilmişti. Ayrıca tersanede herhangi bir yangın durumunda kullanılmak üzere kovalar ve küreklerin sürekli hazır tutulmasını kontrol ederdi. Yine tersanenin güvenliğini sağlamak amacıyla gece nöbetçilerinin görevlendirilmesinden ve denetlenmesinden sorumluydu. Bunun için gece boyunca duvarların etrafını devriye gezen bekçiler ile kulelerde görevlendirilen personeli kontrol ederdi. Bu görevliler her saat başı birbirine seslenmek zorundaydı ve iki kez birbirlerine cevap vermeyen olursa kurum tarafından görevden alınırdı. Ayrıca consiglio dei dieci, patronilere ve diğer tersane görevlilerine gece boyunca kapıları açmayı ve balık avlamak için tekne getirmeyi de yasaklamıştı.¹⁴⁸ Bu görevliler yanında, tersaneye gidip gelen kişileri ve işçileri denetleyen, portaneri adı verilen kapı görevlileri vardı. Muhafızlar (vardiani), silah kahyası (masser), ikmal kaptanı (provisionato), kadirgaların kayıtlarını tutan kâtip (scrivan), zil çalan kişi (sonar la campanella), saat görevlisi (conzer le hore), gümrük muhasebecisi (scrivan a doana), mektup memuru (tenir conto di le lettere) da tersanede istihdam edilen diğer görevliler olarak sıralanabilir.¹⁴⁹

¹⁴⁶ Lane, **Venetian Ships**, s. 151.

¹⁴⁷ A.S.V.e, Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 14, 31 Ekim 1626; İseppo Santo, tersane patronilerine bir dilekçe göndermişti. Kendisi 25 yıldır hizmet ettiğini belirterek demircilerin körüklerini korumanın ve tamir etmenin bir yolunu bulduğunu belirtmişti. Bu dilekçe dikkate alınarak İseppo'ya marangozluk sınavını başarıyla geçmesi ve yeterli bulunması durumunda marangoz ustası olarak kabul edilmesi, günde 40 soldi alacak şekilde maaşa bağlanması kararlaştırıldı.

¹⁴⁸ Lane, **Venetian Ships**, s. 153.

¹⁴⁹ **Venice Cita Excelentissima Diaries of Marin Sanudo**, ed., Patricia H. Labalme ve Loura Sancquetti White, çev., Linda L. Carroll, Baltimore, Johns Hopkins University, 2008, s. 245.

1.4. Venedik Tersanesi Bütçe Yönetimi

Tersanenin harcamalarından patroni ve provveditoriler sorumluydu. Bütçenin bir kısmı günlük olarak çalışan personele,¹⁵⁰ önemli bir miktarı marangozlara, kalafatçılara, kürek yapımçılarına giderdi. Bu ödemelerden sonra bütçenin kalan kısmının neredeyse tamamı malzeme alımı için harcanıyordu.¹⁵¹ Ancak gemilerin inşası ile donanma malzemeleri ve mühimmat masraflarının net bir şekilde ayırt edilemediğini bu noktada belirtmek gerekmektedir. Tersane malzemelerinin imalatı sürecinde harcananlar arasında kesin bir ayırım yapılamazdı. Venedik tersanesinin işleyişinin karakteristik özelliği bu faaliyetlerin birbiri ardına kademeli olarak gerçekleşmesinden kaynaklanmaktaydı. Aynı ürünler bazen işlenmiş ürünler olarak satın alınırdı, bazen de yarı mamûl halde alınırdı ve üretim patroninin gözetiminde tamamlanırdı.¹⁵² Gemi inşası ve malzemeleri üretiminde patroni iki yöntem izlemişti. Kimi zaman bu iki yöntemin bir kombinasyonunu da kullanabiliyorlardı. İlk yöntemde, patroniler, ustaları günlük iş için istihdam ederek üretimi gerçekleştirirdi. İkinci yöntemde ise, malzemeleri ustalara vererek üretimi kendi dükkanlarında hazırlamalarını sağlardı. Bu durumda patroniler, hem tersanede çalışan ustaları istihdam etmiş hem de belirli görevleri bağımsız ustalara vermiş oluyordu.¹⁵³ Bu

¹⁵⁰ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 30 Aralık 1603; Vicenza'dan gelen Pietro Chilesi tersane için belirli ürünler getirmekteydi. Bu malzemelerin yüklenmesi sırasında çalıştığında kendisine günlük 30 soldi ödenirdi. Oğlu Sebastiano tersanede marangoz olarak çalışmaya başlamıştı ve oğlu günlük 16 soldi alırdı. Bu ve buna benzer belgelerde ustaların, tersaneden çalışan günlük ya da sürekli işçilerin aldıkları ödemeler hakkında net ve düzenli bir bilgiye sahip olmak pek mümkün değildir. Bunun sebebi muhasebe defterlerinin kayıp olmasıdır. Bu yüzden tersane çalışanlarının ne şartlar altında ücret aldıklarını dolaylı bir şekilde öğrenebiliyoruz. Ücretler hakkında bilgiye yeni yapılan atamalar, başarılı olanların maaşlarına zam yapılması durumu ya da savaşlar esnasında yararlılık gösterenlerin mükafatlandırılması sırasında ulaşılabilmektedir.

¹⁵¹ Mocenigo, *L'Arsenale*, s. 58; Belirli malzemelerden belirli personeller sorumluydu. Malzemeler aşağıdaki şekilde dağıtılırdı: "Armiraaglio: Çapalar, halatlar, kablolar. Yelken sorumlusu: Yelkenler, çadırlar. Amiralin yardımcısı: Donanım, halatlar, vb. Remer ustabaşı (proto remeri): Kürekler, vinç kolları. Direk ustabaşı (proto agli alberi): Direkler, serenler, direk uçları, dümenler. Demirci ustabaşı (proto dei fabbri): Demir malzemeler, kömür, makineler, aletler. Marangoz ustabaşı (proto dei marangoni): Küçük tekneler, yüzer araçlar, çeşitli malzemeler. Calafati ustabaşı (proto dei calafati): Katran. Büyük demir işleri sorumlusu (deputato alla ferramenta grossa): Demir malzemeler, çiviler. Küçük demir işleri sorumlusu (deputato alla ferramenta minuta): Demir malzemeler, çiviler. Zift sorumlusu (deputato alla pegola): Zift. Kenevir sorumlusu (deputato alla stoppa): Kenevir. Mahzen sorumlusu (canever): Mahzendeki şarap. Topçu sorumlusu (masser dell'artiglieria): Toplar ve mühimmat. Potasyum nitrat sorumlusu (proto dei salnitri): Potasyum nitrat."

¹⁵² Lane, *Venetian Ships*, s. 151; Bu durumu özellikle kenevir üretiminde oldukça fazla görüyoruz. Kenevir, kimi zaman mamul, kimi zaman yarı mamul olarak satın alınır ve Tana'da işlenmeye devam ederdi. Ayrıca yine aynı durumu kereste için de söyleyebiliriz. Bu konu kereste bölümünde ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

¹⁵³ Lane, *Venetian Ships*, s. 151.

sistemin doğru işleyebilmesi sıkı bir muhasebe sistemini gerekli kılıyordu. Tersanenin piyasadan satın aldığı malzemelerin tedarigi ve tesliminin eksiksiz olması sıkı bir denetim gerektiriyordu. Özellikle tersanenin büyümesi ile birlikte kontrol edilmesi gereken en büyük sorun muhasebe oldu.¹⁵⁴ Senato bu konuda oldukça dikkatliydi ve patronilere de dikkat etmesi konusunda ciddi uyarılarda bulunuldu.¹⁵⁵ Ürünlerin zamanında teslim edilmemesi, eksik olması gibi sorunlarda anlaşma yaptığı kişilere karşı belirli yaptırımları söz konusu idi.¹⁵⁶

Tersanenin büyümesi ile patroni, karşı karşıya kalınan daha kapsamlı muhasebe talebine yetişemedi. Bu yüzden 14. yüzyıla gelindiğinde iki muhasebeci ve üç yardımcı daha atandı.¹⁵⁷ 16. yüzyılda ise muhasebecilerin geliştirdiği bir uygulama ile oğullarının yardımcı olarak yetiştirilmesi durumu, yardımcı muhasebeci pozisyonlarının ortaya çıkmasına yol açtı.¹⁵⁸ 16. yüzyılda tersane patroni kişisel

¹⁵⁴ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Terminazione 141, 13 Nisan 1654; Senato'nun 13 Mart 1653 tarihli kararına göre borçluların kaydedilmesi için bir defterin tutulması gerektiği emredilmişti. İlgili borçların tahsil edilmesi için quadrano denilen muhasebeye teslim edilmişti. Ancak bu emir yerine getirilmemişti. Patroniler, hem kamu yararının korunması hem de düzenin sağlanması adına bu işin tam bir titizlikle yerine getirilmesini istemişti. Bu nedenle borçluların defteri mümkün olan en temiz şekilde düzenlenerek collegioya teslim edilmeliydi.

¹⁵⁵ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Terminazione 141, 14 Ocak 1653; Tersanedeki patroniler, tersanenin bazı görevlileri tarafından onların haberi olmadan günlük olarak bazı küçük harcamalar yapıldığını fark etmişlerdi. Bu harcamalar yağ, deri, havlu, küçük kutular, macun, törpü, kitaplar, kilitler, anahtarlar, marangoz aletleri ve diğer benzer şeyleri kapsamaktaydı. Patroniler düzensizliğe bir çözüm getirmek istedi. Buna göre hiçbir görevli, patroniler onaylamadan herhangi bir malzeme satın alamaz ya da tersaneden dışarı çıkaramazdı. Özellikle marangoz aletleri, testereler tersaneden ancak patroniler tarafından verilen bir emirle çıkarılabilirdi. Bu duruma dair bir emir verildiyse bu emir malzeme satın alma ya da taşıma yetkisini veren belgelerle birlikte dikkatle korunmalıydı. Emirler, ilgili görevliler tarafından onaylanması için günlük olarak kaydediliyordu. Ayrıca belgelerin haftalık olarak gözden geçirilmesi gerekiyordu. Görevliler, bu onay süreci tamamlanmadan hiçbir malzeme üzerinde harcama yapamazdı. Bu karar, herkesin net bir şekilde bilgilendirilmesi amacıyla tersanenin çeşitli bölümlerinde yer alan ve açıkça görülebilecek panolara asıldı.

¹⁵⁶ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenal, Capitolare 11, 19 Şubat 1568; Antonio Boeto kendisine verilen kereste temini konusunda zorlandığını dile getiren bir dilekçe sundu. Buna göre iki önemli yükümlülük söz konusuydu. Biri beş yıl içerisinde belirli bir miktarda odun temin edilmesi diğeri büyük ve ince kadirgalar için meşe kerestesi teminiydi. Boeto'nun bu anlaşmaları zamanında yerine getiremeyeceği anlaşıldığı için bir yıl süre daha tanındı. Sözleşmelerde belirtilen tüm şart ve koşullar aynı kaldı. Belirtilen sürede Boeto yükümlülüklerini yerine getiremezse Kıbrıs yönetimindeki görevliler tarafından kalan teslimatın sağlanması için zorunluluk getirilecekti ve ceza uygulanacaktı. Malzeme alım-satım şartlarında oldukça açık kurallar vardı. Bir ürünün tedariginin karşılanması için yapılan anlaşmaların zamanında yerine getirilmesi tersane için hassas bir konuydu.

¹⁵⁷ Lane, **Venetian Ships**, s. 153.

¹⁵⁸ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Terminazione 141, 2 Mayıs 1654; "Ben Franco Seagnelli, gönüllü olarak oğlum Zuanne'nin muhasebede yapacağı tüm işleri üstlenip, patronilerin lütfuyla bu göreve kabul edilmesi durumunda, onun aynı görevde hizmet vermesi için kefil olduğumu beyan ediyorum. Bu nedenle, mevcut ve gelecekteki tüm taşınır ve taşınmaz mallarımla, ayrıca şahsımla, sorumluluğu tamamen üstleniyorum ve bu beyanı kendi elimle yazıyorum." Bu duruma gelen

yardımcıları ve habercileri olan 5 görevli vardı. Bu yardımcıları ayrıca borçları da topluyordu.¹⁵⁹ Patroni diğer yetkililere haberleri iletiyor veya tersane için ihtiyaç olan işçilere mesajlar ve emirler taşıyordu.¹⁶⁰ Muhasebeden her ay bir patroni sorumlu olurdu. Her patroninin ayrı kaydı vardı ve tuttukları kayıtlar ana muhasebe defteri ile karşılaştırarak hata olup olmadığını kontrol ediliyordu.¹⁶¹ Her Eylül ayında defter dengelenir, hesaplar yeni bir deftere aktarılırken eski defterler denetim için hazine yetkililerine gönderilirdi. Ustalara ödenecek ücretlerin kaydedilmesi için ayrı bir defter de tutuluyordu.1530 yılından sonra bu defterden derlenen maaş bordrosu her cumartesi sabahı patroniler tarafından provveditorelere sunuluyor ve onlar da onayladıktan sonra ödemelerin yapılması için kayıtlar collegioya gönderiliyordu.¹⁶²

Tersaneye gelen malzemelerin muhasebesinden sorumlu diğer bir görevli armiraglioydu. Bu görevli, özel gemi sahiplerine temin edilen kereste, halat gibi malzemelerin ayrıntılı kaydını tutuyordu. Bu malzemeler özel gemi sahiplerine kimi zaman borç olarak veriliyordu.¹⁶³ Tersane kaynaklarının bu şekilde kayıt altına alınması hesap verilebilirliği ve düzenli yönetimi sağladı. Ayrıca tersane tarafından satın alınan ya da kesilen kerestelerin bütçede takibi için özel görevliler oluşturulmuştu. Bir anlamda uzman olan bu görevliler tersaneye gelene keresteyi değerlendiriyor ve kayıt altına alıyor, kerestelerin kalitelerini ve değerlerini tersane patronilerine rapor ediyordu.¹⁶⁴ Uzman olarak görülen ve yönetim tarafından da

cevap ise; “Patroniler, 27 Ağustos 1653 tarihli Senato kararı uyarınca muhasebeci görevine bir atama yapmayı planlamışlardı. Bu süreçte, Franco Seagnelli’nin yaptığı başvuru göz önünde bulundurulmuştu. Seagnelli, patronilere oğlu Zuanne’yi bu göreve atamaları için başvuruda bulunmuş ve daha önce de belirttiği gibi oğlunun bu görev için uygun olduğuna kefil olmuştu. Zuanne’nin bu zamana kadar sunduğu sürekli hizmet, bağlılık ve patronilerin memnuniyeti dikkate alınarak, Zuanne Seagnelli yönetimde muhasebeci olarak oylama sonucu atanmıştır. Bu atama, Senato’nun kararına uygun olarak, Zuanne’ye günlük 24 soldo ücretle yapılmıştır.”

¹⁵⁹ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all’Arsenale, Capitolare 11, 14 Ekim 1570; 16 Ağustos’ta alınan bir karar doğrultusunda, tersanenin tahsis etmesi gereken ceza ödemelerinin hemen sağlanması gerekiyordu.

¹⁶⁰ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all’Arsenale, Terminazione 136, 20 Şubat 1566.

¹⁶¹ Muhasebe kayıtları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz; Fabio Besta, **La Ragioneria**, Tipografia Emiliana, Venezia, 1880; Muhasebe kaydı iki ana unsurdan oluşuyordu; Giornale ve Quaderno. 1400’lere kadar patroniler, her ay tersane yönetimini kontrol etmek için Quaderno ve Giornale’yi karşılaştırırdı. Bu iki defter basit sisteme göre iken bu tarihten sonra çift girişli sisteme geçmişlerdi.

¹⁶² Lane, **Venetian Ships**, s. 154.

¹⁶³ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 59, 10 Temmuz 1599; Pietro Canello tarafından inşa edilen geminin suya indirilmesi için malzeme eksikti ve tersaneden geçici olarak malzeme verilmesi istendi.

¹⁶⁴ Lane, **Venetian Ships**, s. 157.

oldukça değerli kabul edilen bu kişiler sadece hammadde denetimini değil aynı zamanda marangoz ustaları ve bıçkı ustalarının ortaya çıkardığı ürünlerin kalitesini de denetliyordu.¹⁶⁵

Tersanenin masraflarını azaltmanın bir yolu da malzemelerin korunması idi. Bu açıdan en önemli tasarruf kerestelerin korunması ve verimli kullanılması ile ortaya çıkabilirdi. Gemi inşasının en temel malzemelerinden biri olan kerestenin saklanması, türlerine göre tasnif edilmesi başlı başına bir sorun olmuştu. Bu noktada kereste rezervlerinin tasnifi düzenli değildi ve bu düzensizlik kerestelerin israfına yol açıyordu. Ustalar gemi inşa ederken küçük bir parça imalatı için büyük bir levhayı kullanabiliyordu. Tasnif de düzenli olmadığı için bu kullanımdan sonra geriye kalan parçalar âtil hale geliyordu. Ayrıca usta gemi inşasında kullandığı ve kullanmaya devam edeceği levhayı tekrar bulmakta zorlanıyordu. Bu hem zaman hem maliyet kaybıydı. Bu koşullar altında keresteler her zaman en uygun şekilde kullanılmadığından birçoğu yağmur ve güneşe maruz kalarak çürüyordu.¹⁶⁶ Tersanede malzemelerin düzensizliği kronik bir sorundu. Tersane patronilerine bu konuda büyük sorumluluk düşüyordu. Antoni Maria Bernardo tersane patronisi olarak düzeni sağlama konusunda görevlendirilmişti. Çünkü kereste ve diğer malzemelerin düzeni sağlanmadıkça gemi inşa faaliyetleri aksıyor ve giderler artıyordu. Malzemelerin düzenlenmesi üzerinden bütçenin de belirli bir düzende olması istenmişti. Yönetim, oluşturulan kuralların ve prosedürlerin dikkatli bir çalışma ile uygulanması konusunda uyarılmıştı.¹⁶⁷ Kerestelerin tasnifi konusunda ilk adım 1544 yılında atılmıştı. Süreçle ilgilenmesi için altı inşa şefi görevlisi atandı. Bunlar tersaneye gelen keresteyi belirli

¹⁶⁵ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 11, 27 Mart 1570.

¹⁶⁶ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 44, 24 Ağustos 1579; Tersanede uzun zamandır büyük miktarda çeşitli türde kullanılmayan ve işe yaramayan malzeme bulunuyordu. Bu malzemeler 25 Eylül 1488 yılındaki karara göre tersaneden çıkarılamaz ve satılamazdı. Çünkü alınan karara göre malzemelerin tersaneden çıkarılması ve 5 yıl boyunca satılması yasaktı. Ancak malzemelerin durumu oldukça kötüydü ve gittikçe daha kötüleşmekte kullanılamaz hale dönüşme sürecindeydi. Bu yüzden kamu yararı için 1488 yılındaki karar bu seferliğine askıya alındı. Malzemelerin satılmasına izin verildi. A.S.V.e., Senato Mar, reg. 114, 7 Eylül 1652; “Tersane patronları, tersanede 1.500 adetinde bulunan küreklerin bakımı ve düzeni ile kamu yararını gözетerek ilgilenmelidir.”

¹⁶⁷ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 22 Haziran 1655. Bu kararın ardından belirli düzenlemeler yerine getirildiği için Senato patronileri tebrik etmişti. A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 21 Temmuz 1655; “Patronilerin gösterdiği çaba ve özen, övgüye değer bulunmuştur. Tersane yönetiminin gösterdiği özen ve dikkat açıkça görülmekte olup, bu çaba en büyük övgülere ve en yüksek memnuniyet ifadelerine layıktır.”

depoları taşımakla yükümlü tutuldu.¹⁶⁸ Kerestenin uygun olmayan şekilde boşa kesilip harcanmadığına emin olmaları gerekiyordu.¹⁶⁹ Ayrıca bitmiş kadirgaların ekipmanlarını koruma ve hırsızlıkların önüne geçmek de onların görevleri arasındaydı. Malzemelerin sistemli bir şekilde düzenlenmesi, montaj sırasında kazanılan zaman ve emek tasarrufu muhasebe açısından önemliydi.

Venedik Tersanesi'ni finansal yönden besleyen bir takım kamu vergi gelirleri mevcuttu. Kamu ödemelerinde öncelik tersaneye aitti. Borcu olan kurum ve kişiler ödemelerini öncelikle tersaneye yapmak zorundaydı.¹⁷⁰ Bu nedenle borçların tahsil edilmesi konusu bütçe için doğal olarak önemli konular arasında yer aldı ve Gerekli ödemeler yapılmadığında bu konu üzerine hassasiyetle duruldu. Özellikle İnebahtı Deniz Savaşı sırasında tersaneye olan borçların tahsil edilmesi konusunun oldukça sıkı tutulduğu görüldü. 1570 yılında Padova yönetimine ve varislerine, Temmuz, Ağustos ve Eylül ayları için mali birimin tersaneye 4.320 duka borcu olduğu ve hemen tahsil edilmesi bildirilmişti.¹⁷¹ Tersanenin gideri oldukça fazlaydı ve nakit paraya ihtiyacı bitmiyordu. 15 Ağustos 1570 tarihinde alınan kararla tersaneye olan borçlar ve cezalar hakkında sıkı denetim başladı. Bu karar gereğince cezalar ve borçların her türlü yol ve yöntemle ödemelerin yerine getirilmesi sağlanmaya çalışıldı. Ayrıca ceza ve borçların tahsilatının geciktirilmemesi ve engellenmemesi için de önlemler alınmıştı. Özellikle ceza verilen kişilerin itirazlarının hızla çözüme kavuşturulması gerekiyordu. Zira çözümün gecikmesiyle tersane zarar görüyor ve alacaklarını tahsil edemiyordu. Bu yüzden bazı tedbirler alındı. Kararname ile yapılan düzenlemeler çerçevesinde; "Ceza alan kişilerin itirazda bulunmaları durumunda dava süreleri belirlendi. 50 duka ve altında olan cezalar için 3 ay, 50 duka üzerinde olan cezalar için 6 ay içinde davaların tamamlanması kuralı geldi. Bu süreler, ilk aşamada ceza alan kişiler için itiraz ettikleri tarihten, sonrakiler için ise ceza kararının verildiği tarihten başlatıldı. Avogadori, bu davalara öncelik verecek diğer davalardan önce işleme alacaktı. Eğer yanlış bir karar

¹⁶⁸ Lane, *Venetian Ships*, s. 157.

¹⁶⁹ Lane, *Venetian Ships*, s. 158.

¹⁷⁰ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 16 Ağustos 1570.

¹⁷¹ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 3 Ekim 1570; "Bu paranın neden gönderilmediğini bilmiyoruz. Şu anda tersanenin ihtiyaçları çok fazla ve bu dönemin olağanüstü durumunu çok iyi biliyorsunuz. Önceki yazılarda belirttiğimiz gibi, bu konuda en hızlı şekilde borçlu olunan miktarın tersaneye gönderilmesini sağlamanızı emrediyoruz. Eğer belirtilen tahsilat için ayrılan parayı başka bir işte kullanmışsanız, bu durumu düzelterek tersanenin borcunu ödeyin ve harcamaları diğer tahsilat hesabına kaydedin. Bu durumu bildirmeniz gerekmektedir."

alınırsa, kamu avukatları bunu iptal etme yetkisine sahipti. Ayrıca tersanenin mali denetçisi olmadan hiçbir temyiz davası çözüme bağlanamazdı. Bu karara aykırı olarak yapılan her türlü işlem geçersiz sayılacaktı. Bu davaların kaydedilmesinde görevli olan noterler bunu yapmazlarsa, her biri 100 duka ceza ödeyecekti. Davaların savunmasında bulunan avukatların alacakları para, kereste davalarında aldıkları ücretle aynı olacaktı. Cezalar, borçluların borçlu oldukları ofisler tarafından belirlenen yasalara uygun olarak uygulanacak ve ihbar eden kişilere de ödül olarak bir kısmı verilecekti. Bu tür borçların tahsilatında görev alan memurların da bir kısmı ödüllendirilecekti. Ayrıca, ihbarcı olmadığı durumlarda, tersane yöneticileri bu cezaları hak eden kişileri kendi vicdanlarına göre belirleyip cezalandırma yetkisine sahipti. Yöneticiler, şehirdeki her ofisin defterlerini inceleyebilir ve tersaneye ait herhangi bir paranın kaydını tutan defterleri alabilirdi. Bu emre aykırı davranan her bir yazman veya muhasebeci, tersaneye veya yöneticilerin uygun gördüğü bir kişiye 100 duka ödemekle yükümlü olacaktı. Herhangi bir ceza belirlenmemiş olan borçlular, %25 oranında ceza ödemek zorundaydı. Bu cezalar tersane adına uygulanacaktı ve hiçbir başka ofis bu borç tahsilatını engelleyemezdi. Aksinediğer ofisler tersaneyi bu tahsilat sürecinde desteklemeli ve yardımcı olmalıydı. Aynı şekilde, tersane de diğer ofislerin borç tahsilatlarını engelleyemezdi. Bu düzenleme, borçların daha kolay toplanmasını sağlamak amacıyla yapılmıştı. Tahsilatı gerçekleştirecek olan ofislerin memurları kendilerine ait ödüllendirmeyi hak etmeleri için tahsilatı üç gün içerisinde tersaneye teslim etmeliydi. Aksi takdirde ödülü alamayacak ve ödül tersane memurlarına kalacaktı. Her bir kâtip veya muhasebeci belirli aralıklarla tüm tahsil edilenleri ve tahsil edilmesi gerekenleri tersaneye bildirmek zorundaydı. Böylece tersane kendisine ait olan tüm parayı, hakkı olan şekilde ve uygun biçimde alabiliyordu. Bu görevlerini yerine getirmeyen memurlar işlerinden çıkarılma cezası ile karşı karşıya kalıyorlardı. Kâtipler tarafından söz konusu borçların saklanması, tahsilatın geciktirilmesi ya da iptal edilmesi amacıyla bir sahtekârlık yapılmaması için, ihbarcı, borcun belirtilen ödeme süresinin sona ermesinden bir ay sonra tersaneye bildirimde bulunursa, ilk tahsilattan %10 ödeme alacaktı. Ödeme, ihbarcıya, tersaneye ait olan borcun tahsil edilmesinden hemen sonra sekiz gün içinde borcu gizleyen

kâtipler, muhasebeciler veya diğer sorumlular tarafından karşılanacaktı. Bu süreçleri avogadori di comun ve mali görevliler tarafından denetlenenecekti.”¹⁷²

Girit Savaşı sürecinde de borçların alınması konusunda girişimler söz konusu oldu. Ancak bu kez zorla tahsil yöntemi değil, kolaylaştırıcılık söz konusuydu. Gerolemo Semitevolo, 1559 yılında görevinde kullanmak üzere kılıç, zırh gibi teçhizatlar almıştı ve 1.200 duka borcu oluşmuştu. 1.200 dukanın 300 dukasının ödemesi için ona kolaylık sağlandı. Geri kalan borcu cezai yaptırımsız kapatıldı.¹⁷³ Kamu vergileri yanında tersane gelirleri arasında kaçakçılıktan yakalanan ve ceza alanların ödemelerinden üçte biri de tersane gelirine kayıt ediliyordu.¹⁷⁴ Tersane

¹⁷² A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 14 Ekim 1570; A.S.V.e., Senato Mar, reg. 59, 30 Ekim 1599; 1592 yılında Michiel, devletin izni ile gemi inşa etmek için 6 yıl içerisinde geri ödemeli olarak 3.000 duka borç almıştı. Bu borç hala geri ödenmemişti. Bu yüzden borcun tahsil edilmesi gerekiyordu. Ancak bu borcun tahsili için defalarca yönetime uyarılarda bulunulmuşsa da herhangi bir geri dönüş olmamıştı. Araştırmalara göre Micheil de geniş serveti nedeniyle bu borç rahatlıkla ödenebilirdi. Borcun üzerinden zaman geçtikçe tahsil edilmesi zorlaşacağı için bir an önce Michiel ya da varislerinden 3.000 dukanın tahsil edilmesi için kendilerine ve mülklerine karşı sıkı yaptırımlarda bulunulması emredilmişti. Bu tahsil edilen para devlet hazinesine gelecek ardından askerler için kullanılacaktı. A.S.V.e., Senato Mar, reg. 59, 2 Haziran 1599; Bu örnek ilginç bir örnektir. Kont Stonorio Scotto’nun oğlu Kont Ascanio’nun konseyde alınan bir karar gereği Senato hizmetine göndermeyi oğlu adına kabul etmiş, bundan dolayı pişman olmuş ve görevden vazgeçmişti. Ancak oğlunun bu görevin karşılığını vermesi gerektiği hususunda karşılık olarak 1000 asker temin edeceğini etmişti. Bu nedenle oğlunun kişisel olarak bu görevi yerine getirmesi gerektiğine dair bir gereklilik olmadığı kabul edildi. Görev borcu bu şekilde ödenmişti.

¹⁷³ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 110, 28 Temmuz 1650; Kimi yönetici ve ikmal sağlayan kişilere bazı toleranslar sağlanabiliyordu. A.S.V.e., Patroni e Provveditori all’Arsenale, Capitolare 11, 6 Eylül 1561; Barut taşıyan kadirga kaptanı Thomas Michiel’in tersaneye 1.821 duka 19 soldi borcu vardı. Ancak bu borca rağmen 940 duka daha kendilerine bir kredi verilmesini talep etmişti. Tersane bir kereliğine mahsus olarak 940 duka ödemeyi kabul etti ama hemen ardından tüm borcun tahsil edilmesi için talimat verildi. A.S.V.e., Patroni e Provveditori all’Arsenale, Capitolare 11, 23 Eylül 1561; Kaptan Bortio Campi ve kardeşleri Somerso adlı kalyon inşasında kullanılmak üzere belirli malzemeleri tersaneden temin etmişti ancak inşa aşamasında bazı aksiliklerden dolayı gemi tamamlanamadı ve malzemelerin birçoğu ya kayboldu ya da çürüdü. Bu yüzden 7.690 duka borç kalmıştı. Bu kişilerin borcu hemen ödeyecek durumda olmaması sebebi ile devletin benzer durumlarda sağlığı yardımcı kendilerine gösterilmesi kararı alındı. Buna göre geri ödeme 8 yıl içerisinde taksitler şeklinde olacaktı. Ayrıca borcun bir miktarı olan 3.000 duka kardeş Andrea tarafından ödenmişti. 1.000 dukalık kısmı da banka aracılığı ile tamamlandı. Kalan kısımdan 2.500 duka kadarı Giovanni Fiorentino tarafından ödendi. Kişilerin Lubia’daki mülklerinden sağlanan gelir teminat gösterildi ve yardımlaşma fonundan da 500 duka verildi. Teminatlar borcun tamamı için geçerliydi ve yıllık ödeme yapılmadığında Andrea ve diğer teminat sağlayıcılar borcun tamamının ödemesinden sorumluydu.

¹⁷⁴ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all’Arsenale, Capitolare 11, 11 Şubat 1567; “Kaçakçılığı önlemek için birçok farklı düzenleme getirildi, ancak açıkça görünmektedir ki tüm bu düzenlemelere rağmen kaçakçılık yapılmaya devam etmektedir. Bu durum devletimizin başlıca üyelerine zarar vermektedir. Bu yüzden, büyük bir zarara yol açmaması için uygun bir çözüm bulmak gereklidir. Eğer bundan böyle herhangi bir kimse şehrimizde herhangi bir şekilde kaçakçılık yaparsa ve kaçakçılığın değeri 25 duka miktarında olursa, kaçakçılığı yapan kişi, eğer asilzade ise, beş yıl boyunca herhangi bir görevden, konseyden ve gelirden men edilecektir. Eğer kaçakçılığı yapan asilzade değilse, iki yıl boyunca bu şehirden sürgün edilecektir ve kaçak malları kaybederek, tüm bunların yanı sıra kaçak malların değerinin iki katı ceza ödeyecektir. Bu ceza, Senato’ya ait tüm diğer ilgili vergilerle birlikte ödenecektir.

bütçesi genel anlamda bu temeller üzerinde işliyordu. Öte yandan yarı navlun bedelleri üzerinden biriken borçların büyük miktarlara ulaştığı ve bu borçların gecikmeden tahsil edilmesi önemli bir unsurdu.

1.4.1. Venedik Gemi İnşa Faaliyetlerinde Ustabaşı Etkisi

Venedik Devleti gemi inşasında, Senato ve tersane yöneticilerinin çağın şartlarına göre istekleri önemli iken, kimi ustaların tecrübeleri ve yetenekleri de bu istekler kadar teknik konuyu şekillendirmekteydi. Dönemin önde gelen ustalarının kişisel anlamda aldıkları eğitimi, hırsları ya da becerileri bu konuya yön veren unsurlar arasındaydı. Ustabaşı vefat ettikten sonra dahi tersanede gemi inşa etme konusunda yarattığı geleneksel anlayış etkisini sürdürmeye devam ediyordu. Gemi inşa etme tekniklerinin uygulanması konusunda ustalara itimat oldukça fazlaydı. Bu durumu devlet açıkça belirtmişti.¹⁷⁵ Gemi ustanın uygun gördüğü teknikle inşa ediliyordu. Bu gemi denendikten sonra başarılı olursa ustanın itibarı artıyordu. Ancak inşa ettiği gemi başarılı olmazsa usta da itibarını kaybediyordu. Ayrıca ustabaşı standart bir gemi üzerinde yeni bir teknik denedikten sonra başarısız olursa, inşa ettiği gemiyi eski haline getirme masrafını bizzat kendisi karşılıyordu. Gemi inşası konusunda başarısız

Cezanın üçte biri tersanemize, diğer üçte biri ise bu işlemi gerçekleştiren görevlilere gidecektir. Görevliler, bu kararı tamamen veya kısmen uygulamazlarsa, hırsızlık suçundan sorumlu tutulacaklardır.”

¹⁷⁵ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39; 26 Ağustos 1570; “Tersane içerisinde en büyük etki ve fayda sağlayanlar tecrübeli ustabaşları olmuştur. Diğer çalışanlara emir verenler onlardı ve böylece organizasyon konusundan onlar sorumludur. Bu kişilerin, işlerini hatasız bir şekilde yapmaları için mesleklerinde yetkin olmaları son derece gereklidir. Aksi takdirde, işlerdeki düzensizlikler ciddi zararlara yol açabilir. Niteliksiz kişilerin bu önemli görevlerini engellemek ve işlerin düzgün, profesyonel bir şekilde yönetilmesini sağlamak için, marangoz, kalafatçı, kürek, direk ve yelken ustalarının tecrübeli olmasına, önceden bu görevi üstlenmiş ve yeterince deneyimli olmasına dikkat edilmelidir. Bu işlerde yerlerini almadan önce usta unvanını kazanmış olmaları gereklidir. Eğer bu ustalar arasından birisi disiplinsizliğe yol açarsa tersane patronileri hakkında denetim işlemi başlatabilir. Disiplin uygulaması süreci sonunda eğer hatası varsa collegio gereken ceza ve yaptırımları vermektedir. Ustabaşı seçimlerinde tersanede tüm patronların onayı olmalıdır. Eğer bir patroni onaylamazsa konu consiglieri, capi di 40’ın başkanları ve yine patroniler arasında görüşülürdü ve ona göre tekrar karar verilirdi. Ayrıca bu kez, daha önceki yıllarda olmayan yeni bir kural getirildi. Ustabaşaların seçiminde patroniler yer alırken artık proveditoriler de yer alacaktı ve bu dönemde seçilen ustabaşılar konusunda proveditorilerinde oy kullanma hakkı geldi. Bir ustabaşı patron ve proveditorilerden 4 oy almalıdır. Eğer alamazsa oylama tekrar edilir ve yine oy tamamlanmazsa bu kez consiglieri ve kırlar meclisinin başkanlarına danışılırdı. Oylamaya müdahale eder ve çoğunluğa göre karar verilirdi. Conseglieri, kırlar meclisi, patroniler ve proveditoriler dışında kimse oy kullanamazdı. Ayrıca geçen ay bu kişiler toplanmış ve kürekçi, kalafatçı, marangoz ustabaşıları seçimi konusunda anlaşmazlığa düşmüştü. Bu yüzden seçim gerçekleşmemişti. Bir an önce tersanenin yararı için usullere uygun bir şekilde seçim yapılmalıydı.”

olduğu takdirde ustabaşının Senato tarafından görevden uzaklaştırıldığı da oluyordu.¹⁷⁶

Venedik gemi inşasının tüm teknik detayları zanaat geleneği kapsamındaydı. Deneysel ve geleneksel kurallar geminin şekillenmesi için yeterliydi.¹⁷⁷ Ustabaşların tersane yönetiminde bir aile geleneği olarak yeteneklerini devam ettirmesi önemli bir unsurdur.¹⁷⁸ Ustabaşı oğlu, kardeşi ya da yetenekli bulduğu birini kendi yerine tersane patronlarına önerebiliyordu. Patroni, ustaları yeteneklerine ve diğer zanaatkarları yönetebilme kabiliyetine göre seçerken, önerileri de değerlendirmekten geri durmazdı. Çünkü bu referans tersane yönetimi için önemliydi.¹⁷⁹ Patroniler denge sağlayabilmek için ustalar arasında aile geleneği ve tavsiyeleri önemseydi kadar yetenekleri ile kendini göstermiş olanları da görmezden gelemezdi. Arsenalotti kadrosu ile tersanede yerini alan diğer çalışanlar arasında kendilerini yetenekleri ile kanıtlayan ustalar da

¹⁷⁶ Lane, **Venetian Ships**, s. 56, 57.

¹⁷⁷ Lane, **Venetian Ships**, s. 54.

¹⁷⁸ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 64, 23 Kasım 1604; Francesco Comino'nun dilekçesinde anlatılanlara göre kendisi uzun yıllar boyunca babasının tersanede büyük titizlikle üstlendiği denetçilik görevini devralmıştı. Patronilerin de onayı ile kendisine babasının maaşında olduğu gibi her ay olarak 7 duka verilmesi kararı alındı. A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Terminazione 141, 20 Temmuz 1653; Zuanne Antonio Briol'un vefatının ardından marangoz ustabaşı görevine başka birisinin atanması gerekiyordu ve kadirgaların inşasında deneyimli olan marangoz Franco Bernardo Bellanda bu görev için düşünüldü. Patronilerin araştırmalarına göre tersane içerisinde sevilen ve hakkında iyi değerlendirmeler bulunan biriydi. Bir önceki marangozun aldığı ücretin aynısı olan günde bir duka ücret ile işe başladı. A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Terminazione 141, 1 Eylül 1653; Kalafat ustası Giacomo Giuglio vefat etmişti. Tersanedeki patroniler onun yerine yeni bir kalafat ustası seçmek istedi. Yeni seçilecek olan kalafat ustası için birçok kişinin başvurusu dikkate alındı. Felippo Franco adlı kalafat ustasını seçildi. Maaşına on soldi zam yapıldı. Seçilen kişi görevinde özverili davranmazsa yerine başka biri atanabilirdi. A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Terminazione 141, 22 Nisan 1654; "Marangoz Franco Bernardin Bellanda'nın ölümünden sonra marangozların işlerinin başında duracak birinin atanması gerekiyordu. Bu durumu göz önünde bulunduran tersane patronileri kadirga yapımında yetkin ve deneyimli bir kişiyi onun yerine atamayı düşündüler. 1632 yılının Nisan ayında Senato'nun bu konuda alınmış olan kararının yerine getirilmesi amacıyla, marangoz Camillo Nicolo Duamolin hakkında olumlu bilgiler edindiler ve oylama sonucunda Duamolin'i bu göreve seçtiler. Bu noktadan itibaren, Duamolin, Bellanda'nın sahip olduğu hak ve sorumlulukları üstlenecek ve onun yerini alacaktır. Ancak bu atama, Senato tarafından onaylanana kadar geçerli olmayacaktır."

¹⁷⁹ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 11, 16 Temmuz 1570; Marco Fornereto'nun oğlu Lanetto, hayatını kaybeden Usta Alessio'nun yerine kürekçilerin ustabaşısı olarak seçilmişti.

vardı.¹⁸⁰ Bu yeteneklerini kanıtlayan kişilerin hepsi arsenalotti kadrosunda çalışmak zorunda değildi.¹⁸¹

Ustabaşların fikirleri ve geleneğinin gemi inşa faaliyetlerinde önemli bir unsur olduğundan söz etmiştik. Fakat resmi anlamda gemi inşa faaliyetlerinde son sözü söyleyen Senato ve college idi.¹⁸² Ayrıca gemi inşa yönetiminde ustaların rekabeti iyi bir gemi yapma yarışında Senato'nun kullandığı bir araç oldu. Bu amaçla San Marco'da, Doge'un da katıldığı yarışmalar düzenleniyordu.¹⁸³ Ayrıca ustabaşının gemi yapımı konusundaki etkisi, onun kısıtlanamayacağı anlamına gelmiyordu. Bir teori sunduğunda, bu projede yer alan geminin, mevcut geleneğe ne kadar uyum sağladığı, diğer üst düzey zanaatkarlar tarafından da tartışılıp, projenin uygulanıp uygulanamayacağına karar veriliyordu. Ancak zanaatkârların, bir geminin, geleneğin ve teknik yapının çok dışında olduğuna karar vermesi demek, o projenin

¹⁸⁰ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 43, 27 Ekim 1584; Yetkinliğini ve değerini kanıtlayan bu kişi tersanede usta marangoz olarak atandı. Bu kişiye günlük 24 soldi ödenmesine karar verildi. A.S.V.e., Senato Mar, Filze 547, 7 Şubat 1663; Daha ileri bir tarihte bir marangoz ustasının yetenekleri göz önüne alınarak üst görevlere atandığını görmekteyiz. Bir marangoz ustası olarak görev yapan Stefano adlı kişinin, önce tersanede çalıştığı, ardından deniz işlerine atandığı belirtildi. Bu kişi, iyi bir şekilde hizmet sunduğu için Antonio Mocenigo tarafından mavna yolculuğunun gecikmemesi için yardımcı olması görevi verilmişti. A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Terminazione 141, 13 Nisan 1669; Tersane yönetimi kalafat ustası ihtiyacı için bir seçim ilanı açmıştı. Kalafat ustalarını yönetecek cappo l'opera de calafadi (baş kalafatçı) görevi için kalafatçılar arasında bir seçim yapılması gerekiyordu. Bu kadro için tersanede gerekli duyurular yapıldı ve Nadalin Biasio'nun başvurusu uygun bulundu. Yetkililer onun deneyimi ve yeterliliği konusunda iyi duyumlar almıştı. Göreve atanan Nadalin için günlük maaşına ek olarak her iş günü için 20 soldi ödenmesi daha uydun bulundu. A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Terminazione 141, 5 Haziran 1669; Tersanedeki yöneticiler, 26 Nisan 1557 ve 21 Ocak 1585 tarihli kararlarına uygun olarak, Montona vadisinde görev alan Francesco Domenico Resetti'nin beş yıllık görev süresi bittiği için onun yerine tersane marangozlarından biri seçildi. Buna göre Piero Simon göreve uygun bulundu. Görevi beş yıl olarak belirlendi. A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Terminazione 141, 6 Haziran 1670; Marangoz ustabaşı Girolamo Francesco vefat etmişti ve patroniler bu görevi gemi yapımında deneyimli marangoz Stefano Zuanne Michiel'a verdi.

¹⁸¹ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenal, Capitolare 11, 19 Nisan 1567; Patronilerin deneyimli denizcileri seçme konusunda da yetkileri olduğu açıktı. Liman görevlisi yetkilisi armirio del porto, uzun süredir hastalandığı için görevini yerine getiremez hale gelmişti. Bu durum üzerine, yetkilinin yerine geçecek yeni bir kişi atanması gerekmekteydi. Atama süreci, daha önce benzer durumlarda alınan kararlara dayanılarak yapılmalıydı. Bu süreç, işlerin ve ticaretin zarar görmemesi için gecikmeden gerçekleştirilmeliydi. Yeni yetkiliyi seçmek için adayların belirlenmesi gerekiyordu. Adaylar, deneyimli kaptanlar ve kadirgaların amiralleri tarafından titizlikle incelenecek, bu inceleme proveditorlerin ve en az iki patroninin huzurunda gerçekleştirilecekti. Adayların, özellikle daha önceki İstria şehre gemileri getirme konusundaki yetenekleri ve deneyimleri göz önünde bulundurulacaktı ve Venedik'e olan seyahatlerindeki deneyimleri baz alınacaktı. Tüm bu incelemeler tamamlandıktan sonra, collegio tarafından nihai seçim yapılacaktı. Bu görev için belirlenen maaş yıllık 100 dukaydı; ayrıca ev kirası için 12 dukalık bir ödeme yapılacaktı."

¹⁸² Lane, *Venetian Ships*, s. 56.

¹⁸³ Lane, *Venetian Ships*, s. 55.

gerçekleşmemesi anlamına gelmiyordu. Eğer ustabaşının, Senato’da yer alan soylularla iyi iletişimi varsa, zanaatkarların onaylamadığı bir proje, soyluların ustabaşına olan desteği ile hayata geçirilebiliyordu. Bu açıdan bir ustabaşının, devlet yönetimi ile olan ilişkileri, tersanede ki diğer işçilerden bazılarını kimi zaman rahatsız edebiliyordu.¹⁸⁴

Ustabaşların her biri farklı tipteki gemileri inşa edebilme yeteneğine sahip olsalar da aslında ustaların uzmanlık alanları vardı. Ustaların yaptıkları gemiler genel olarak incelendiğinde, her bir ustanın bir gemi tipi alanında uzmanlaştığı görülmüyordu. Bir usta, teknik açıdan kadirgada uzmanlık sağladıysa, kendisine verilen farklı tipteki gemi yapımında bir kadirgada sergilediği teknik hünelerlerini tam anlamıyla

¹⁸⁴ Lane, **Venetian Ships**, s. 55, 64, 71; “Bu dönemde tersanede etkili olan ustalar arasında Bressan ailesi ön plana çıkmıştı. Leonardo Bressan kalyon ve barça inşaatı ile ilgileniyordu. Rakibi, tersanede ünlü bir ailenin üyesi ya da bir gemi kereste ustası değildi. Bu kişi hümanist, Hesiod ve Pindar hakkında dersler veren bir Yunan profesörü Vettor Fausto’du. Matematik üzerinde çalışmış ve Aristoteles’in *Mechanica* eserini çevirmişti. Fausto, quinquereme ve eski çağa ait gemi modellerini gündeme getirdi. Quinquereme ile ilgili eski Yunan kitaplarında birçok şey olduğundan bahsetti. Sonuç olarak, 1525-1526 yıllarında college ve Senato korsanlara karşı hangi gemi ile önlem alabileceklerini düşünürken, Matteo Bressan onun modeli olan kalyonu sundu. Vettor Fausto da quinquereme modelini sundu. Bressan’ın modeli ilk tercih oldu ama Fausto’nun, Senato’daki bazı soylular tarafından sempati duyulan biri olması quinquereme inşaatını gündemde tuttu. Leonardo Bressan, bu düşünceye oldukça tavizsiz karşı geldi. Ancak Senato, Fausta’ya şans vermişti. Bir başarda yapabilmeyi için gerekli imkanlar verildi. Fausto kürek teorisini bu örnekte uyguladı. Collegio, Fausto’nun kanıtını görünce hemen onun quinquereme yapmasını onayladı. 1529 Nisan’da, quinqueremenin yapımına başlandı. Birçok insan başarısız olacağını söyledi. Bu gemi, hafif kadirga ile bir yarışta denendi ve başarılı oldu. Quinquereme filoda görevli Gerolamo’ya gönderildi ve ondan övgü ile bahsedildi. Ancak yelken altında daha iyi olan bu gemi Gerolamo’nun emri altındayken bir talihsizlik yaşadı. Girit yolunda bir fırtınaya yakalandı ve 14 gün boyunca fırtınada kaldı. Kürekçileri güneşten ve yağmurdan korumak için kadirganın ortasında olan tenteyi yükseltmeye cesaret edemedi. Çünkü dengesi bozuluyordu. Kötü hava şartları ve bu imkansızlıklardan dolayı kürekçilerin birçoğu soğuktan vefat etti ve quinquereme mezar evi unvanını aldı. Yüksek ölüm oranı öncelikle şüphesiz hava şartlarından dolayı oldu. Ancak hava denizcilerin her zaman hesaba katması gereken bir şeydi. Bu kadar adamı bir oturağa yerleştirmek ölüm oranını arttırmıştı. Belki bu nedenle belki pahalı olmasından dolayı Fausto’nun inşa etmeyi umduğu 5 adet quinquereme inşaatı hiç olmadı. Senato’nun 1540 yılında iki adet kalyon inşa edilmesini istedi. Kalyonlardan biri Matteo Bressan’a bir diğeri Vettor Fausto’ya inşa edilmesi için verilmişti. Fakat ömrü gemiyi bitirmesine yetmedi. Fausto’nun fikirlerini ve yeteneklerini miras alanlar olmuştu. Fausto, gemi inşaatını Romalılar ve Antik Yunan’ın matematiği, mekaniği birleştirmişti. Tersane yönetimi Fausto’ya “Büyük Fausto” demişti. Fausto’nun geleneksel inşa tarzını ne kadar etkilediği tartışılır. 16. yüzyılın sonunda, mavnalar, savaş için dizayn edilmişti. Bu mavnaydı. Ticaret için kullanılan birkaç mavnadan farklıydı. Bu ağır savaş gemisini ilginç kılan onların ağır değerli toplarla yüklenmesi ve aynı hafif kadirgalarda olduğu gibi hareketli olabilmesiydi. Francesco Bressan 1570’de vefat edince onun yerine gemi inşa ustası Giovanni Zaneto geldi. Giovanni, Fausto’nun öğrencisi olmaktan gurur duyuyordu. Fausto bir oturakta beş kürek çeken beş kürekçi düzenlemişken, Giovanni, yeni savaş kadirgasında birçok kürekçinin tek bir kürek çekmesini düşündü. Ancak ikisinde de mekanik sorun söz konusu idi. Bunlar küreklerin uzunluğu, kürek yataklarının konumu ve kürekçi oturakları idi. En azından Fausto’nun teorik eğitimi ona diğer deneysel zanaatkarlara göre avantaj sağlamıştı. Bu yüzden hükümet yerel profesörü Galileo Galilei’den tavsiye istedi. Bu incelikli bağlantılar, Fausto’nun bir quinquereme hayalini ve 17. yüzyılın ünlü Venedik mavnasını birbirine bağlamaktaydı.”

sergileyemiyordu. Kısaca, bir ustabaşı, her gemi tipini yapabilme yeteneği yanında, tek bir gemi tipinde uzmanlaşması tersanedeki konumuna yansıyor.

Sonuç olarak, Venedik gemi inşasının neredeyse tüm teknik detayları, zanaat geleneği kapsamındaydı. 16. yüzyılda ustabaşı grubundan bazıları oğullarını Latince ve matematik öğrenmeleri için okula gönderip belirli bir eğitim aldırır da gemi inşa faaliyetlerinde geleneksel yöntem ve deneyimler ön planda kaldı.¹⁸⁵

1.4.2. Gemi İnşa Ustalarının İş Bölümü

Devlet tersanesinde üretim ince kadirgalar etrafında şekillenmişti. Tersanede daha çok savaş kadirgaları donatılmış ya da silahsızlandırılmıştı.¹⁸⁶ Tersane bürokrasisi ve ustaları kadirga üretiminde tecrübeliydi. 17. yüzyıla gelindiğinde Venedik Tersanesi hem işgücü hem fiziksel olarak büyümeyi bırakmış olsa da gemi işçileri kendilerini geliştirmeyi bırakmamıştı.¹⁸⁷ Ustaların kişisel eğilimleri, yetenekleri, deneyimleri değişikliklere izin vermekteydi. Bu değişiklikler tersane gözetiminde ve Senato'nun kuralları çerçevesinde gelişebilirdi. Venedik devlet tersanesinin kadirga üretimi konusunda belirli kalite standartları olsa da savaşlar her durumu etkilediği gibi kadirga inşasının kalitesini de etkiledi.¹⁸⁸ İnebahtı Deniz Savaşı esnasında kötü kadirga yapımının önüne geçilmesi adına önlemler alındı. Deniz kuvvetleri komutanlığının da belirttiği üzere inşa edilen kadirgaların yapısal sorunları vardı. Alçak seviyede inşa edilmeleri savaş performansını ve taşıma kapasitesini olumsuz etkilemişti. Bu nedenle kadirgalar daha yüksek ve uygun şekilde inşa edilmeliydi. Böylece savaşta performansları ve insan taşıma kapasiteleri artmış oldu. Tersanede inşa edilen 40 kadirgadan, 6 ya da 8 tanesi 1.5 metre derinliğinde, 1.8 metre genişliğinde ve 3.6 metre uzunluğunda olacaktı. Diğerleri ise 5 1.5 metre derinliğinde 1.2 metre genişliğinde ve 4.7 metre uzunluğunda olacaktı.¹⁸⁹ 1560 yıllarında temelleri

¹⁸⁵ Lane, *Venetian Ships*, s. 55.

¹⁸⁶ Davis, *Shipbuilders of the Venetian*, s. 48.

¹⁸⁷ Davis, *Shipbuilders of the Venetian*, s. 5.

¹⁸⁸ Fernand Braudel, *II. Felipe Döneminde Akdeniz ve Akdeniz Dünyası I*, çev., Mehmet Ali Kılıçbay, Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2017, s. 227, 228, 470, 476; Venedik büyük tonajlı teknelere geçişte yavaş davrandı. Her şeyden önce o, ana faaliyetinin merkezi olarak kalan Doğu Akdeniz'e Cenova'dan daha yakındı.

¹⁸⁹ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 31 Ekim 1570; Bir kısım kadirga; derinlik: 5 piedi (bir piedi yaklaşık 35 cm) yaklaşık 1.5 metre, genişlik: 6 piedi yaklaşık 1.8 metre, uzunluk: 12 piedi yaklaşık 3.6 metre. Geriye kalan kadirgalar ise şu ölçülerde olacaktı; Derinlik: 5 piedi yaklaşık 1.5 metre, genişlik: 4 piedi yaklaşık 1.2 metre, Uzunluk: 15.5 piedi yaklaşık 4.7 metre. Patroniler, bu kadirgaların yıl boyunca tamamen hazır hale getirilmesi için gerekli şekilde çalışmaları hızlandırmalıydı. Bu şekilde, aralık

atılan ancak 1571 İnebahtı Deniz Savaşı'ndan sonra ön plana çıkan mavnalar ile birlikte tersanede iş bölümleri değişmişti.¹⁹⁰ Bu gemi türü daha önce vardı ama ilk kez bir savaşta kullanılmıştı.¹⁹¹ Doğal olarak tersanede iş bölümü ve iş tanımlaması da

ayında tamamen hazır olmaları gerekiyordu. A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 11, 31 Ekim 1570; İnce kadirgelerde bazı değişiklikler yapıldı. Daha fazla asker alması için bu kadirgalar genişletildi. A.S.V.e., Senato Mar, reg. 61, 3 Nisan 1601; Tersanede kadirgaların ölçüsü konusunda bir değişiklik daha oldu. 50 ince kadirga yapımı kararlaştırılmıştı. Bu kadirgaların boyu 16 piedi yaklaşık 4.9 metre, genişliği 5.5 piedi yaklaşık 1.7 metre olmalıydı. Kadirgaların inşasında tecrübeli marangoz ve kalafatçıların yer almasına dikkat edilmeliydi. Katranlanacak düzeyde hazır olması gereken bu kadirgaların her biri için 10 duka verildi ve kereste, demir gibi ihtiyaçları konusunda ne gerekiyorsa sağlanmalıydı. Kadirgalarda çalışacak işçilerin ücretini tersane ödüyordu ve bu işçiler gemiler tamamlana dek başka bir yerde çalışamazdı. Eğer farklı bir işte yer aldığı öğrenilirse 25 duka ceza kesilmeliydi. Ödemeler haftalık yapılıyordu. Belirtilen süre içerisinde gemiler tamamlanmazsa inşa faaliyetinde bulunan kişiler zarardan sorumlu tutuluyordu. İnşa edilmesi kararlaştırılan 50 kadirgada yer almasına karar verilen ustaların isimlerine bu belgede açıkça yer verilmişti. Buna göre Zuanne Grassi ve onun yeğeni Rocho'nun 20 gemi, marangoz Pasqualin Andres'in 10 gemi, Zaretto Piero Pirar'ın 10 gemi, Mattiho Ragusi Curzula'nın 5 gemi, Marco Pasqualin'in 5 gemi inşa etmesine karar verildi.

¹⁹⁰ Mocenigo, *L'Arsenale di Venezia*, s. 71, 73; "16. yüzyılın ikinci yarısında, ince kadirga ve başardalara ek olarak tersanede mavna inşaatı da başladı. Bu gemi türünün inşası tersanede yapılmaktaydı ama kısıtlı sayıdaydı ve İnebahtı Deniz Savaşı ile birlikte önemi arttı. Bu savaşta ilk kez sahada yer almışlardı. Ancak bu gemiler savaş için özel üretilmemişti. Ticaret kadirgası olarak kullanılan bu gemiler askeri amaçlarla uyarlanmışlardı. Sonuç olarak, özellikle kürekle seyir konusunda birçok kusur göstermişlerdi. O kadar ki, armadanın hızını geciktirmemek için bu gemiler, ince kadirgalar tarafından desteklenmek zorunda kaldı ve savaş başlamadan önceki düzenlerine yerleştirilmek için yine bu ince kadirgalar kullanıldı. Bu kusurlar, esas olarak tersanenin giriş kuleleri arasındaki mesafe nedeniyle gemilerin genişliklerinin sınırlandırılması gerekliliğinden ve küreklerin yeterince uzun olmamasından kaynaklanıyordu. Daha sonra bu kadirgalar revize edildi. Tamamen savaş için üretimleri başladı. İşte bu büyük kadirgalara/mavna "galeazze" adı verildi.

¹⁹¹ Camillo Manfroni, *Storia della Marina Italiana, Dalla Caduta di Costantinopoli alla Battaglia di Lepanto*, Roma, 1897, s. 183, 184; "Bastarde" olarak adlandırılan kadirgalar, genellikle ticaret için kullanılırdı. Çünkü daha geniş bir kapasiteye sahipti ve deniz fırtınalarına karşı daha dayanıklıydı. Yüksek direkleri ve yelkenleri, uygun rüzgârlar estiğinde rüzgârın gücünden yararlanmalarını sağlardı. Ancak savaş zamanlarında devlet hizmetine alınarak askeri seferlere katılırlardı. Ticaret için ideal olan bu kadirgalar ihtiyaç halinde savaş gemisi olarak da kullanılmış ve özellikle Venedik'in Osmanlılarla yaptığı savaşlarda önemli roller üstlenmişlerdi. Ancak ticari ve askeri işlevlerin bir araya getirilmesinin ciddi sorunlara yol açtığı durumlar da olabiliyordu. Fustalar ise daha ince ve daha çevik yapıdaydı. Her bir oturakta iki kürekçiye sahip olma özelliği dikkat çekti. Bu gemiler hafif gemilerdi. Keşif, taarruz veya denizde hızlı manevra kabiliyeti gerektiren görevlerde kullanılırlardı. Barbaros'un liderliğindeki Akdeniz korsanları arasında yaygın olarak kullanılıştı. Akdeniz'de, özellikle Berberi korsanları tarafından kullanılan fustalar, ticaret gemileri için ciddi bir tehdit oluşturacak üne sahipti. Mavnalar ise kürekli savaş gemisiydi. Kadirga ve kalyon arasında bir türdü. Aslında hibrit bir türdü. Kadirganın kürekleri, kalyonun yelkenleri ile yeni bir gemi inşa edilmişti. Bu türün önemi İnebahtı Deniz Savaşı'nda fark edilmişti. Bu savaştan sonra Venediklilerin en başarılı olduğu ince kadirgaların yanında bu gemilerden de tersanede sürekli üretimde bulunulmaya çalışıldı. Bu gemiler genellikle 25 ila 28 kürek sırasına sahipti. Bu gemilerde üç veya dört büyük direk ve yelkenler bulunurdu. Hem küreklerin hem de yelkenlerin kullanımıyla hızlı seyir edebilme yeteneğine sahipti. 20 ila 60 arası büyük kalibreli (colubrina, uzun namlulu bir top türü) top taşıyabilen bir gemiydi. Yaklaşık 400 kişilik bir mürettebatı vardı. Mavna, 16. yüzyılın ikinci yarısında daha yaygın hale gelmiş olsa da daha önceki dönemlerde de örnekleri bulunmaktaydı ama daha çok ticaret için kullanılmıştı. Yelkenler ile hareket eden ve yelkenlerin ön planda olduğu diğer gemi türü ise "caracca" veya "carraca" tipi gemilerdi. Bu gemiler genellikle Portekiz kökenli olup nave olarak biliniyordu. Caracca genellikle üç direğe sahipti, şişkin yanlara, kale benzeri bir yapıya, üç veya daha fazla güverteye sahipti. Büyük caraccalar genellikle

değiştirdi. Bu süreçte yönetim, tersanede ateş gücü ile ilgilenilebilecek bölüme daha çok önem verdi.¹⁹² Ayrıca bu kadirgelerde kürekçiler etkin rol oynadı. Tersane yönetimi, kürekçi sayısını arttırmaya yönelik girişimlerde bulundu ve buna göre bir program düzenledi.¹⁹³ Kadirga ölçülerindeki değişimler 17. yüzyılda da görüldü. 1619 yılında ince kadirganın uzunluğu 43.48 metreye çıkmıştı. Genişliği 4.35 metreden 5.48 metreye uzandı, derinliği 1.78’den 1.83 metreye ulaştı. Giorgio Zorzi Zulle’nin gemisinin modeline göre mavnalar inşa edildi. Bu mavnayı Franco Morosini komuta etmişti.¹⁹⁴ Venedik Tersanesi 1660 yılından önce neredeyse tamamen kadirga yapımı

bin ila iki bin ton arasında yük taşıyabilirdi. Ticaret için kullanılmalarının yanı sıra, top donanımlarıyla donatıldıklarında güçlü savaş araçlarına dönüşebilirlerdi. Örneğin, büyük caraccalar arasında kırk veya daha fazla büyük ve orta büyüklükte top bulunabilirken, bazı Türk caraccalarında monte edilmiş yüz top bulunabilmekteydi. Venedik gemi inşa faaliyetlerinde birkaç gemi türüne ve isimlerine dikkat etmek gerekiyordu. Bunların yanında savaş kadirgası olarak büyük kadirgalar 1570 yıllarında ön plandaydı. Bu durum İnebahtı Deniz Savaşı’nda açıkça görülmüştü. Venedik’in savaşta kullandığı mavnalar böyle gemilerdi. Maddi durumların yetersiz kaldığı dönemlerde ticari gemilerin savaş dönemlerinde küçük değişiklikler ile kullanılması görülmüştü. Özellikle İnebahtı Deniz Savaşı’nda kullanılan üç mavna savaşın gidişatında da kilit noktayı oluşturmuştu. Ayrıca İnebahtı Deniz Savaşı’nda gemi teknolojisinin zaferi üzerinden daha çok gemilerde kullanılan silahların konuşulmasının konuyu daha anlaşılır bir noktaya taşıyacağı muhakkaktır. Bu noktada geminin ergonomisine uygun topların gemilerde yer alması demek bir anlamda gemi teknolojisi demek olsa da top gücünün savaşta çok daha etkili olduğu açıktı.

¹⁹² Mario Nani Mocenigo, *La Sala D’Armi, Rivista Marittima*, Roma, 1908, Venedik Devleti’nde kullanılan silahlar hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız. Mocenigo, *L’Arsenale di Venezia*, s. 71, 73; Ayrıca, her kadirga için top türlerini belirledi: 2 adet 40’lık kalibre pruva bölmesinde, 2 adet 20’lik kalibre pruvada, 2 adet 14’lük kalibre pruva balkonunda, 2 adet 122’lik petriere pruvada, 2 adet 20’lik top beşinci sırada pruvada, 2 adet 12’lik petriere (petriere, taş gülle atan bir küçük top türü), altıncı sırada pruvada, 2 adet 30’luk top geminin ortasında, 2 adet 20’lik top dördüncü sırada kıçta, 2 adet 20’lik kalibre kıç koridorunda, 2 adet 14’lük kalibre kıç bölümünde, güverte altında, 2 adet 6’lık falconi (hafif top) kıç üstü kastırasında, 2 adet 12’lik top onuncu sırada kıçta, 2 adet 12’lik petriere altıncı sırada kıçta yer aldı.

¹⁹³ Mocenigo, *L’Arsenale di Venezia*, s. 71, 73; “1593 yılında, Francesco Duodo, mavnaların bu sorununu çözmek için görevlendirildi. Duodo, gemilerin uzunluğunun 29 piedi 50.41 metre olmasını ve diğer tüm oranların bu uzunluğa göre ayarlanmasını önerdi. Küreklerin 12 piedi 4.16 metre uzunluğunda bir sap kısmına ve 24 piedi 8.32 metre uzunluğunda bir kürek başına sahip olmasını, her sırada bir kürek bulunmasını ve bu küreğin 5 kişi tarafından çekilmesini önerdi. Donanmadan sorumlu yetkiler küreklerin daha uzun olması gerektiği düşüncesiyle Kürek sapı 14 piedi 4.85 metre ve kürek baş kısmını 28 piedi 9.70 metre olacak şekilde uzatılmasını önerdi.” A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 22 Haziran 1570 yılında 40 kadirga için Dalmaçya’dan gönderilmek üzere 250 kürekçiye ihtiyaç vardı. 27 Haziran 1570 Pontifice’nin kadirga donanımı için lazım olan 40 kürekçi vardı ve derhal bulunması emredildi. Bu kişilerin maaşları belirlendi. Fustalarda kullanılmak üzere kürekçi ihtiyacı görüldü. 29 Haziran 1570 yılında Dalmaçya’dan kürekçi temini hazırlıkları vardı. Deniz kuvvetlerinin ihtiyacını karşılamak için buradan kürekçi temin edilmeliydi. Frederic Chaplin Lane, “Venetian Seamen in the Nautical Revolution of the Middle Ages, in: Venezia e il Levante Fino al Secolo XV, *Pertusi Agostino*, 1973, c., I, s. 418, 419. İlk kez 1330 yılında kürekçi sıkıntısı baş gösterdiği için üçlü oturaklarda bir kişiyi geçmeyecek şekilde Dalmaçyalıların kürekçi olmasına izin verilmişti.

¹⁹⁴ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all’Arsenale, Capitolare 14, 2 Kasım 1619; 12 piedi 43.46 metre, (ince kadirgaların uzunluğu 25 metre), gemi gövdesi genişliği 15 piedi 5.48 metre, gemi güvertesinin yüksekliği 5 piedi 1.82 metre, kıç tarafı yaklaşık 1.5 piedi 60 cm alana sahip olacaktı ve direk buraya sığmalıydı. Direktan başa koridor uzunluğu 2 piedi yaklaşık 70 cm olmalıydı. Kürek çekme yüksekliği

ile ilgilendi. Tersane büyük gemilerin inşasına da uygun olmadığı için bu tür gemiler hükümet tarafından en düşük teklif verene ihale edilerek özel tersanelerde inşa edildi.

Kadırga üretiminde standart boyutlar oluşturulmaya çalışılsa da inşa ustalarının deneyimleri ve işlevsel çözümleri buna engel oldu. Bu yüzden malzemelerin belirli bir kısmı için bu standart durum yakalanabildi. Aslında standartlaşma arayışının temel sebebi tersanede rezerv kadırga bulundurma, israfı önleme ve seri üretimde bulunabilmektir. Bu noktada Lane'nin, montaj hattı uyarısı inşa ile ilgili bir durum olmakdan ziyade hazırlıklarla ilgili bir sistem olarak ele alındığında daha mantıklı olacaktır. Çünkü bu durum belirli bir sistem ve düzen gerektirip bunun için zaman, mekân ve sürekli bir işçi kadrosuna ihtiyaç vardı ve oldukça masraflı bir işti.¹⁹⁵

1.4.3. Tersane Ustalarının Maaşları

Venedik Tersanesi'nde çalışan ustaların maaşlarına dair bilgiler daha önce de ifade ettiğimiz üzere muhasebe defterlerinin kayıp olması nedeniyle günümüze ulaşamamıştır. Dolayısıyla burada vereceğimiz bilgiler periyodik değildir. Maaşlara dair bölük pörçük veriler başka konulara dair perakende belgelerden derlenmiştir. Bu belgeler bir muhasebe defteri gibi düzenli maaş listeleri sunmamaktadır.

Öncelikle Venedik Devleti'nin tersanenin ana kadrosunda yer alan gemi inşa ustalarını düzenli olarak çalışmaya ikna etmesi gerekiyordu. Çünkü özel tersanelere

geminin ortasından 3 piedi yaklaşık 1 metre, gemi küreklerinin desteklendiği bölümler 2.5 piedi yaklaşık 80 cm, beşten fazla demir bağlantı yeri olmayacaktı. Mavnalar da Zulle'nin gemi modeli örnek alınmalıydı. Misketlerden korunmak için geminin üst güvertesinin kısmı dayanaklı olacak şekilde inşa edilmeliydi. Antonio Lazzarini, **Boschi, Legnami, Costruzioni Navali**, Viella, Venezia, 2021, s. 39; Bir önceki yüzyılda mavnalar için olan ölçümler de ise, 41.21 metreden 50.43 metreye, genişlik 6.06 metreden 8.70 metreye, yükseklikte 2.74 metreden 3.313 metreye uzandı. Bu durum ayrıca kereste miktarının artması demektir.

¹⁹⁵ Frederic C. Lane, **Storia di Venezia**, Torino, 1973, s. 419; Lane, seri üretim konusunda montaj hattından söz etmişti. Concina, **L'Arsenale**, s. 142, 144; Concina ise modern montaj hattı ile kıyaslandığında bu durumun çok fazla standart hale getirilemeyeceğini, her kadırganın kendine özgü ihtiyaçları olduğunu, tedariklerin de buna göre olduğundan bahsetmişti. Romano, "Economic Aspects of the Construction" s. 59, 88; Romano ise 16. yüzyılda inşa faaliyetlerinde böyle bir standartlaşmanın olduğundan bahsetmektedir. Zan, "Accounting and Management" s. 145, 175. Bu düşüncüyü destekleyen Zan akademik çalışmalarında konuya yer vermiştir. Sanayileşme ve organizasyon konusunda İngiltere ve Amerika örnekleri verilse de bunlar iki yüzyıl önce olan yapılanmalardır. Chandler'ın Amerikan sanayileşme modeli için 1850'lerde yaptıkları ele alınır. Ancak Zan çok daha önce Venedik tarafından muhasebe organizasyonuna dair düzenlemelerin Venedik tersanesi tarafından yapıldığına değinmiştir. Bu düşünceler çerçevesinde tersane standart kadırga üretimi konusu gündeme gelmiş olsa da Frederic Taylor hareket etüdü olarak bulduğu teorisi ya da Henry Ford'un modern anlamda düzenlediği, uyguladığı ve Taylor'un teorisini geliştirdiği bir montaj hattı gibi düşünmek yerinde olmaz.

göre devlet tersanesinin maaşı sürekli ancak düşüktü.¹⁹⁶ Maaşların belirlenmesinden collegio sorumluydu.¹⁹⁷ 16. yüzyılın sonlarına doğru ustaların ortalama ücreti 24 soldiyeye ulaştı. En yüksek günlük ücret 40 soldiyeyi buldu. Bir usta daha fazla ücret talep ederse bunun için kurula başvurmak zorundaydı. Venedik'te bulunan diğer inşaa ustalarının, arsenalottide yer alan ustaların ücretleri ve maaşları bu dönemde neredeyse aynı iken zamanla bu eşitlik bozuldu. 1600 yıllarında gemi inşaa işçilerinin ücretleri günlük 38 soldiyeye, 1630 yılında da 68 soldiyeye, 1670 yılında ise 78 soldiyeye kadar çıktı.¹⁹⁸ Gemi inşaa ustalarının maaşları 40 soldiye de kaldı.¹⁹⁹ Bu durum tersane ustalarının işi bırakmasına yol açtı. 17. yüzyılda ustaların sürekli maaş artış talebinde bulunması bu ekonomik krizin en önemli göstergesidir.

Tersanede her alanda çalışan personelin maaşlarının iyileştirilmesi gerekiyordu. Bu yüzden farklı alanlarda çalışan personelden bu doğrultuda talepler geldi. Tersanede çalışan kalafatçılar, çalışma koşullarının ve maaşlarının iyileştirilmesini talep etti. Bu talep dikkate alındı ve yönetim gerekli toplantıları yaptı.²⁰⁰ Kürek yapımında usta olan Lorenzo Nicolo tersanede 23 yıl kesintisiz olarak görev yapmıştı. Ayrıca 12 yıl donanmada farklı kadırgalarda kürek ustası olarak yer aldı. Bu uzun süreli tecrübesine rağmen aylık 8 duka olan maaşı yetersizdi. Oysa dışarıdan iş yaptığında 12 duka kazanabiliyordu. Ayrıca bir önceki kürek ustabaşı ayda 20 duka maaş almıştı. Bu yüzden maaşında iyileştirilmeye gidildi ve maaşına 4 duka zam yapıldı.²⁰¹ Lorenzo Nicolo bir yıl sonra yine bir maaş artışı talebi ile karşımıza

¹⁹⁶ Davis, *Shipbuilders of the Venetian*, s. 28.

¹⁹⁷ A.S.V.e., Senato Mar reg. 39, 11 Kasım 1570; Collegio, İnebahtı Deniz Savaşı sırasında son derece önemli işlerle meşgul olduğu için haftalık belgeler ve ticari alım-satım anlaşmaları ile ilgili yazışmalarla ilgilenemedi ve onay veremedi. Bu yüzden tersane alışverişlerinde büyük sıkıntılar çekmişti. Durumu çözüme kavuşturmak için collegio üyelerinden dört kişi seçildi. Bu dört görevli haftalık ihtiyaçları onaylarsa collegio da onaylamış sayılacaktı.

¹⁹⁸ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Terminazione 141, 15 Eylül 1670; Davis, *Shipbuilders of the Venetian*, s. 28.

¹⁹⁹ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 3 Mayıs 1654; Marangoz Ottavio Bortolo Baron tersane sınavını başarı ile geçmişti. Bu alandaki diğer çalışanlarda olduğu gibi günde 40 soldi almasına karar verildi.

²⁰⁰ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 14, 23 Temmuz 1625; Marangoz ve kürekçilerin maaşları ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi için düzenleme yapılması gerekiyordu. A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 14, 9 Ekim 1627; Kalafatçıların maaşları hakkında toplantı yapılmasına karar verildi.

²⁰¹ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 13 Ağustos 1655; Bu 4 dukalık maaş zammı Lorenzo'nun bulunduğu göreve değil şahsına yapılmıştı. Yapılan maaş zamlarının tamamında bu durum özellikle belirtilmişti. Çünkü herkesin tecrübesi ve yetenekleri farklıydı.

çıktı. İşinde oldukça dikkatli olan Nicolo donanmadaki 12 yıllık çalışması ile birlikte 40 yılı aşkın süredir hizmet etmiş, kadirga ve mavnalarda görev almıştı. Ancak aldığı maaşla ailesini geçindirebilecek durumda değildi. Bu yüzden aylık 5 duka zam yapılması ile maaşı 17 dukaya çıkarıldı.²⁰² Tersanenin silah ustaları olan Piero Osimo, Gerolemo Andrea, Lunardo Bernardo, Andrea Gerrimo'nun görevleri dört ana salonda ve diğer alanlarda bulunan silahları paslanmadan korumaktı. Savaş esnasında işlerinin artması nedeniyle her birine aylık iki duka zam yapıldı. 30 duka olan aylık maaşları 32 duka oldu.²⁰³ Direk yapımında usta olan ve tersanede yaklaşık 40 yıldır çalışan Zorzi Grandi ayda 18 duka alıyordu ve 19 yıldır maaşına herhangi bir zam yapılmamıştı. Bu yüzden maaşına 6 duka zam yapılması uygun bulundu. Böylece maaşı 24 duka oldu.²⁰⁴ Bazı ustalara zam yapmak yerine emeklerinin karşılığında tatil günlerinde maaş ödemesi yapılmıştı. Geronimo Luca, 50 yıl boyunca tersane için kadirga ve mavna inşa etmişti. Dört yeğenini bu meslekte yetiştirdiği halde görevine halen devam ediyordu. Bu yüzden resmî tatil günlerinde maaş alma hakkı tanındı.²⁰⁵

Tersanede uzun zamandır görev yapan ve sadakatle çalışmaya devam eden Nicolo Piero, kürek ve kalafatlama işleriyle gemi direklerini tamir etmekte ustaydı. Patroni, onun liyakatini onaylamış ve aldığı maaşı az bulunmuştu. Piero, günlük aldığı 40 soldi maaş ile yoksulluk içerisindeydi ve ailesini geçindiremiyordu. Bu nedenle maaşına 6 soldi eklenmesine karar verildi.²⁰⁶ Paolo Garzoni, kadirga ve küçük gemileri inşa ediyor ve eski gemileri onarıyordu. Bu hizmeti karşılığında günlük yalnızca 58 soldi maaş alıyordu. Usta, yoksulluğunu dile getirip maaşında artış istedi ve maaşına 6 soldi daha eklendi.²⁰⁷ Tersane yöneticileri, ustaları yönetmek için seçilen usta baş yöneticisi cappel'opera için de ek ücretin tahsis edilmesini uygun bulmuştu. Günlük maaşına ek olarak her gün için 20 soldi daha ödeme yapılmasına karar verilmişti.²⁰⁸

Tersanede çalışan ustaların, işçilerin aldıkları ücretler bulundukları konuma ve tecrübelerine göre değişiyordu. Tersane halkının yönetiminden en alt işçi kademesine kadar aldıkları maaşlarını düzenli bir şekilde listelemek hem bu nedenle

²⁰² A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 24 Ocak 1656.

²⁰³ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 12 Şubat 1655.

²⁰⁴ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 25 Ağustos 1656.

²⁰⁵ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 16 Nisan 1654.

²⁰⁶ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 20 Ekim 1655.

²⁰⁷ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 27 Kasım 1655.

²⁰⁸ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Terminazione 141, 2 Nisan 1669.

hem de belirttiğimiz gibi muhasebe defterlerinin kayıp olması nedeniyle mümkün olamadı. Tersane çalışanlarının maaşları konusundaki aktardığımız bu bilgilere kısıtlı belgeler üzerinde ulaşılabilmektedir. Elimizdeki belgeler genelde terfi ve bir ustanın vefatı ile yeni bir atama üzerinden verilen bilgiler ve maaş artışı talepleri ile ulaşılan rakamlarla sınırlıdır. Bu yüzden maaş miktarları hakkında kısıtlı da olsa bilgi edinebiliyoruz.²⁰⁹

Venedik Devleti ve tersane yönetimi ekonomik sıkıntının farkındaydı. Durumun ciddiyeti yönetmeliklere yansımıştı. Cumhuriyet yönetimi Girit Savaşı'ndan önce maaşlarda iyileştirme yapmak için adımlar atmıştı. Ancak bu adımların ne derece yeterli olduğu tartışmalıdır. 21 Mart 1640 tarihinde serbest piyasayı kontrol etmek ve kamu bünyesinde çalışanları mağdur etmemek amacıyla memur ve işçilerin maaş tarifeleri konusunda bir düzenleme yapıldı. Tersanenin, Girit Savaşı esnasında özellikle dışarıdan işçi talebi göz önünde bulundurulduğunda bu yönetmelik çok daha anlamlı ve yerinde kararları içeriyordu. Ancak 1655 yılına gelindiğinde bu kararların hala yürürlüğe girmemiş olduğu görülmektedir.²¹⁰

Savaşlar ekonomiyi büyük ölçüde etkilediği tartışmasızdır. Ancak ekonomik sıkıntıların başka nedenleri de vardı. Veba gibi salgınlarda işçi ve ustabaşılar arasındaki maaş farkları daha fazla arttı.²¹¹ Ayrıca kendi dükkanlarını işleten zanaatkarlar daha fazla kazanç sağlıyordu. 1630 yıllarında top arabası yapımcıları, fıçıcular günlük 120 ile 180 soldi arasında kazanç sağlayabiliirdi. Özel tersanelerde çalışanların da kazançları fazlaydı. Günlük ücret 80-120 soldi arasında değişmekteydi.

²⁰⁹ A.S.V.e., Senato Mar, Filze 546, 29 Mart 1666; Zanelli Marin, tersanede marangozluk görevinde 35 yıldır bulunuyordu ve bu yüzden devletten maaşında bir iyileştirme olmasını istedi. Hizmetleri göz önünde bulundurulan Marin'in istediğini yönetim kabul etti. A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Terminazione 141, 8 Temmuz 1669; Tersanede arabalardan sorumlu capo di carro görevinde bulunan Giacomo Tentoretti'nin vefatı üzerine yerine biri seçim yapılması gerekiyordu. Bu kapsamda Vassili Rettino seçildi. Günlük olarak ödenecek maaşı ile yükümlülükleri Tentoretti'nin görev süresince yerine getirdiği yükümlülüklerle aynı kalmıştı.

²¹⁰ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 21 Eylül 1655; "Bazı yerlerde hâlâ ücret sınırları konulmamıştı ve bu durum, işçilerin kendi isteğine göre yüksek ücretler talep etmelerine yol açmıştı. Ücretlerin belirli bir sınır olmadan artması, vatandaşları büyük mali yük altına sokmuştu ve hükümdarın adil düzen sağlama isteğini zorlamış durumdaydı. Yerleşmiş olan düzenlemelerin de ötesine geçilerek, doyumsuz bir açgözlülükle yasaların zorunlu hale getirdiği ödemelerin fazlasıyla talep edilmesine yol açmakta ve bu ağır masraflar, haklı bir öfke uyandırarak, hükümdarın merhametli zihnini yormaktadır. Bu bağlamda yürürlükte olan yasaları, özellikle 21 Mart 1640 tarihli yasayı, koruyarak, San Marco ve Rialto müfettişlerine, eksik olan işçiler ve memurlar için altı ay içinde ücret tarifelerini belirlemeleri konusunda görev vermiştir. Tarifeler, ücretlerin aşırıya kaçmaması ve hukuk davalarına zarar vermemesi için ölçülü olmalıdır."

²¹¹ Davis, *Shipbuilders of the Venetian*, s. 29; Kalafatçılara kışın 30 soldi, yazın 42 soldi ödendi.

Bunların yanında tersane eğer acil ihtiyaç yoksa ustaların günlük çalışma sürelerini kısıtlamıştı. Buna bağlı olarak ayda 22 gün için ödeme yapıldığı da oluyordu. Yeni ustalar günlük 18 soldiye kadar çalışmak zorunda kalabiliyordu. Tersanede çalışan ustaların maaşlarının az olması motivasyonu etkiliyor ve bu durum iş kalitesine yansiyordu.²¹²

Yöneticilerin gözlemlerine göre 17. yüzyılın ortasında, tersanede çalışan birçok ustanın ve işçinin, iş yapmadan ücret aldıkları rapor edilmişti. Genç çıraklar, sırf maaş defterlerine kayıtlı olabilmek için tersanede işe başlamıştı. Amaçları çalışmak ya da zanaat öğrenmek değildi. Bu kişiler canları istediklerinde gelip giderler ve gittiklerinde de yanlarında kimi ürünleri izin almadan götürürlerdi. Tüm gün tersanede hiç bir iş yapmadan dolaşıyorlardı. Çalışmak için tersaneye gelen çok az sayıda usta vardı.²¹³ Bu suiistimalin en önemli sebebi disiplinsizlikti. Bu disiplinsizliği ekonomik koşullar tetikliyordu. Disiplinsizliğin başkaca bir nedeni de tersane içerisinde ustalara dağıtılan şaraptı. Şarap, tersane ustaları için oldukça önemli bir içecekti ve bu konuda tersane halkının tüm ihtiyacının karşılanması için birçok anlaşma yapılmıştı. Ancak bu durumda ustalar rahatlıkla şarap mahzenlerine giderek kaytarma bahanesi yaratıyorlardı. Mahzenler onların işten kaçmak için sosyal merkezi haline gelmişti.²¹⁴

²¹² Davis, *Shipbuilders of the Venetian*, s. 30.

²¹³ Davis, *Shipbuilders of the Venetian*, s. 30, 31.

²¹⁴ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Terminazione 141, 12 Haziran 1654; Tersanenin şarap giderleri ve şarap üzerinden yaptığı ticari anlaşmalarda nasıl bir prosedür izlendiğine dair; "Tersane patronilerinden Antonio Maria Bendo tarafından 20 ve 23 Mayıs tarihlerinde yapılan iki kayıt inceledikten sonra, Novello Antivari'ye, 1.420 lira değerinde olan şarap alımıyla ilgili olarak 71 amforaya karar vermişlerdi. Bu şarap, Nisan ayında Antivari'den alınmış ancak Mayıs ayında tüketilmişti, çünkü o dönemde yapılan anlaşma gereği şarap teslim edilmemişti. Yukarıdaki kayıtlarda belirtildiği üzere, Antivari'ye şarap için ödeme yapılması ve geri kalan para için gereken tahsilatın da yapılması gerekmektedir. Ayrıca Bortolo Grigis'e de aynı şekilde işlem yapılmalı ve Grigis, kendi anlaşmasının sonunda bu tersane mahzenine 47,5 amfora şarap teslim etmiş olmalıdır. Bu şarap Mayıs ayında Antivari'den gelen ve onun yerine tüketilen şaraba karşılık gelmektedir." A.S.V.e., Senato Mar Filze 547, 26 Kasım 1665; 1666 yılı Ekim ayında Venedik Cumhuriyeti'nin tersane için şarap temini konusunda yapılmış olan bir düzenlemeye göre; "Patroniler, tersanede Senato'nun emirleri doğrultusunda tersanenin mahzeninin önemli ihtiyaçlarının sağlanmasında kamusal yararın en üst düzeyde olmasını sağlamalıdır. Mattio Cogmanter ile bir anlaşmaya varılmıştır. Diğer rakiplerden çok daha düşük bir fiyat sunmuştur ve tersanenin mahzen ihtiyacı olan şarabın tümünü ve sürekli olarak tedarik etme yükümlülüğünü üstlenmiştir. Bu anlaşma Senato'da onaylanmıştır. Şarap iyi kalitede ve tersane kullanımı için uygun olmalıdır. Mahzenin zarar görmemesi ve bu tedarikin düzenli bir şekilde sağlanması için gerekli olan tüm önlemler alınmalıdır. Bu şarapların ödemesi için mevcut durumda olduğu gibi Toreschi (bu fon muhtemelen bölgesel bir yerden edinilen fon) fonundan yararlanılacaktır. Bu fonun başka hiçbir amaç için kullanılmasına izin verilmemelidir. Bununla birlikte yukarıda belirtilen şarap miktarı yeterli gelmezse eksiklikleri tamamlamak için her ay 1.000 duka daha bütçe ayrılacaktır.

Tersane yönetimi sorunların farkındaydı ve arsenalottiye kimi konularda yardımcı olmaya çalışmıştı. Aletlerini alabilmeleri için belirli avanslar vermiş ve yılda ücretli olarak dört tatil günü hakkı tanımıştı. Ayrıca tersane özellikle kış aylarında gemi inşa ustalarından çok uzun saatler çalışmalarını talep etmedi. Bu neredeyse yaz aylarındaki çalışma sürelerine kıyasla yarı zamandı. Kimi vergilerden de muaf tutulmuşlardı.²¹⁵ Senato, tersanede iş kalitesini arttırmak için bazı kararlar aldı. Kalafatçıların çalışma şartlarında iyileştirmelerde bulundu. Kalafatçılar kendi aralarında dış ve iç kalafatlama şeklinde ikiye ayrılmıştı.²¹⁶ Bu ayırıma göre dış kalafatlamayı yapan bölüm ön plandaydı ve daha fazla maaş alıyordu. Senato, iki sınıfı birleştirmek amacıyla girişimde bulundu. Her iki bölümde de dörder yıl eğitim alacaklar, birbirlerini eğitecekler ve sekiz yıl eğitimlerinin ardından görevlerini tamamlamış olacaklardı.²¹⁷ İkna etmek amacıyla ücret artışı, yaz-kış maaş farklarının kaldırılması gibi çeşitli teşvikler sunulduysa da kalafatçılar bunu kabul etmedi.

1.4.4. Tersane Ustalarının Emeklilikleri ve Aileleri

Tersane ustalarının en büyük avantajlarından biri emekli olabilmeleriydi. Belirli ekonomik kriz dönemlerinde tersanede düşük maaş aldıklarında dahi çalışmaya devam etmelerinin en önemli sebebi yaşlandıklarında devlet tarafından emekli olma haklarının olmasıydı. Ayrıca bu ustalar emekli olamadan vefat ettiklerinde aileleri destekleniyordu. Özellikle ustaların vefatı ardından zor durumda kalan aileler devletten yardım, maaş, ödenek ya da tersanede bir iş talebinde bulunuyorlardı. Örneğin; marangoz ustası olan 73 yaşındaki Zanetto Todaco uzun yıllar tersanede

Şarap teslimatları için zorunlu olarak her ay düzenli bir şekilde herhangi bir engel ya da gecikme olmaksızın bu ödemeler yapılmalıdır. Aksi takdirde, şarap tedarik eden kişi, teslimat yapma zorunluluğundan muaf tutulacak, tedarikçinin şarap teslimatını gerçekleştirme yükümlülüğü ortadan kalkacaktır. Belirtilen yükümlülükler göre şarapları taşıyan gemilerin bu şehre gelir gelmez tersane limanına gitmesi sağlayacaktır. Şarap tedarikçisi gümrük vergisini ve diğer olağan masrafları ödemek zorundadır. Ayrıca şarapların yüklendiği yerlerden alınan belgelerin, faturaların yasal bir şekilde sağlanması gerekmektedir. Bu belgeler olmadan, tedarikçinin getirdiği şarap kamuya açık bir satış için sunulamaz.”

²¹⁵ Davis, *Shipbuilders of the Venetian*, s. 34; Noel arifesi, Kutsal Perşembe ve Cumartesi.

²¹⁶ *Vocabulario di Marina Tre Lingue*, Dalla Stamperia Reale, Milano, 1813, s. 133, 208, 466; Commento ya da chimento denizcilikte bordaların arasındaki dikiş ve aralıklarına verilen isimdir. Bir geminin dış kaplamasının arasındaki boşlukları ifade eder. Kalafatçılar buraların kapanmasında görev alır. Kadırgaların güverte arkasına kalafatçılar daha kolay çalışabilsin diye ince bir koridor inşa edilmişti. Bu koridor kadırga savaş halindeyken, özellikle top atışları sırasında zarar görmüşken kalafatçıların rahatça bir yerden diğer yere geçmeleri kolaylaştırmak için inşa edilmişti. Böylece zarar gören yerleri onarabilirlerdi. Bu koridor su hattı seviyesindeydi.

²¹⁷ Davis, *Shipbuilders of the Venetian*, s. 37.

hizmet etmişti. Birçok gemi inşa etmiş, ustabaşı olarak görev yapmıştı. Ayrıca San Antonia tersanesinde kalyon inşasında da bulunmuştu. Bu yüzden yaşlılık döneminde çalışmadığı halde çalıştığı zamanda aldığı günlük ödemesini almayı talep etmiş ve yönetim bu talebi yerinde bularak kabul etmişti.²¹⁸ Namıdiğer Crosetta olarak anılan Gerolemo Lucca, 84 yaşına ulaşmış ve tersanede ve donanmada 54 yıl hizmet vermişti. Pek çok ince ve mavnanın inşasına katkıda bulunmuş ve dört torununu meslekte yetiştirmişti. Torunları aynı beceriyle tersanede çalışmaya devam ediyordu. Hizmeti ve yaşlılığı göz önünde bulundurulduğunda yönetim patroninin de onayı ile ona karşı şefkatle yaklaşılmasının uygun olduğunu belirtti. Yaşamının son yıllarında aldığı maaşı ve kamu kararıyla tahsis edilmiş ödenekleri kesintiye uğramadan almaya devam etmesine izin verildi.²¹⁹

Cesare Antonio, tersanede uzun yıllar görevde bulunmuş ve bir yangın tatbikatı sırasında vefat etmişti. Vefatından sonra ailesi zor durumda kalmış, yönetime dilekçe yazmış ve durumlarını bildirmişti. Antonio'nun hizmetleri göz önüne alınarak oğlu tersanede günde 44 soldi maaş ile işe alındı.²²⁰ Marangoz ustası Leonardo Michiel, tersanede uzun bir zaman hizmet etmişti. Michiel'in vefatı üzerine oğlu Andrea ailesini geçindirmek için marangoz ustası sınavına kabul edilmeyi istedi. Sınavı geçen Andrea günde 24 soldi ile marangoz olarak tersanede göreve başladı.²²¹ Fabauo olarak da anılan Marangoz ustası Agostin Domenico, donanma hizmetinde bulunduğu esnada hayatını kaybetmişti. Cavalier, Morosini'nin emrinde de görev almıştı. Vefat eden marangozun yedi çocuğu vardı. Ailesi yoksulluk içerisinde olduğunu bildiren bir dilekçe yazmıştı. Kalan yedi çocuğu, babalarının donanmada çalıştığı süre içindeki günlerine karşılık kalan ödeme talep etti. Bu talebe karşılık tersane yönetiminden çocuklara, babalarının donanma hizmetinde geçirdiği 1 Nisan 1662'den 27 Mayıs 1663'e kadar olan süre için günlük 30 soldi ödeme yapılmasına karar verildi.²²²

Tersanede çalışan ustaların vefatı ardından ailelerine yardım edildiğinden ve oğullarının işe alındığından söz etmiştik. Bunun yanı sıra ustalar faydalı işlerde bulunduklarında kendileri ve aileleri destek görebiliyordu. Marangoz ustası Lorenzo

²¹⁸ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 14, 25 Eylül 1629.

²¹⁹ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 23 Aralık 1636.

²²⁰ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 14, 2 Haziran 1629.

²²¹ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 11 Şubat 1654.

²²² A.S.V.e., Senato Mar, reg. 130, 9 Ekim 1665.

Daron, Avusturyalı bir ailenin evinde usta işçiler arasında çalışmıştı. Eşi ve altı çocuğunu geçindirmek için donanmada marangoz ustası olarak görev aldı. Tersanede sınava girdi ve başarılı olarak günde 40 soldi ile tersane kadrosunda yerini aldı. Lorenzo'nun çalışkanlığı ve devlete olan katkıları ile çocuklarından bazıları eğitim imkanına sahip oldu. İki oğlu tersanede kalafatçı olarak kayıt edildi ve sonrasında oğullarından biri Kandiye'ye gönderildi.²²³ Marangoz ustası Zuanne Marco Grando tersaneye yaptığı hizmetlerin yanı sıra Kandiye'ye gitmiş ve buradaki donanmanın onarımında çalışmıştı. Yönetim kendisine bir lütufta bulundu. On yaşındaki oğlu, patroni onayı ile tersane ustalarının yanına çırak olarak kayıt edildi.²²⁴ Kürek yapım ustası Paulo Camillo tersanede iyi hizmet vermiş ve ardından o da Kandiye'de çalışmak üzere gönderilmişti. Burada oldukça zorluk yaşadığı için patroninin de onayı ile günde 4 soldi alan kalafatçı çırağı oğlu Camillo, yasaların olağan gerekliliklerine bakılmadan usta bir kalafatçı sayılarak ailesinin geçimini sağlamak amacıyla maaşının bu pozisyonda yükselmesine izin verildi.²²⁵

Venedik Devleti, tersane içerisinde kendisine hizmet eden her kademedeki çalışanı için talepleri doğrultusunda olabildiğinde yardım etmeye çalışmıştı. Tersane ustalarının bu açıdan desteklenmesi daha iyi gemi inşa faaliyetlerinde bulunulması anlamına geliyordu.

1.5. Gemi İnşasında Gerekli Malzemeler: Tersane Malzeme Üretimi ve Malzemenin Temini

1.5.1. Kereste Temini

Gemi inşasında temel yapı malzemelerinden biri keresteydi. Kereste türleri arasında en önemlisi meşe ağacı kerestesi idi ve dayanıklı bir yapısı olması nedeniyle bu kereste kadirga yapımında ön plandaydı. Meşe ağacının yanı sıra çam, köknar, sedir ağaçları da kadirgalar için oldukça önemli bir yere sahipti.²²⁶ Gemi inşa faaliyetlerinde

²²³ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 5 Eylül 1654.

²²⁴ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 3 Ocak 1656.

²²⁵ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 25 Ekim 1654.

²²⁶ Romano, "Economic Aspects of the Construction" s. 4, 7; Türk karamüselleri, suya çok dayanıklı ve mükemmel bir kereste olan çamdan inşa edilirdi. Kadirgaların uzun süre dayanabilmeleri için, amaçlandıkları parçaya göre bir dizi farklı kerestenin bir araya getirilmesi gerekiyordu. Meşe, akçam, mavi çam, karaağaç, karaçam, kayın, ceviz bunların arasındaydı. Mocenigo, **L'Arsenale**, s. 79; "Tersane için gereken ahşap malzemeler, büyük ölçüde Cumhuriyet'in sahip olduğu devlet ormanlarından temin edilmişti. Bu ormanlardan, gemilerin iskeletleri için meşe, kaplama için ladin ve

meşe kerestesinin ilk sırada olması nedeniyle Venedik Devleti ve tersanesi için bu kerestenin ikmali sürekli gündemdeydi.²²⁷ Meşe kerestesinin her an ulaşılabilir olması gerekiyordu. Fakat incelenen dönem aralığına bakıldığında bu kerestenin bulunmasının çok da kolay olmadığı görülmüştür.

1.5.1.1. Kereste Temininin Sürekliliğinde Ormanların Korunması

Venedik belgelerinde giderek artan ormansızlaşma dikkat çekici boyuttadır. Özellikle gemilerin gövdesinin yapıldığı meşe ağacı konusunda ciddi bir kıtlık söz konusudur.²²⁸ Venedik, bu yüzden ormanlarının talan edilmesini önlemek için sert

karaçam, direkler için ise kayın kullanılmaktaydı. Ayrıca, dümenler için ceviz gibi çeşitli ağaçlar da temin edilirdi.

²²⁷ Mocenigo, *L'Arsenale*, s. 63, 64; “Cumhuriyet, kara topraklarını fetheder etmez ormanları güvence altına almayı planlardı. Çeşitli bölgelerde, ormanların gözetiminden sorumlu özel yetkililer atanırdı ve bazı soylular, provveditore ve sopraprovveditore unvanlarıyla görevlendirildi. Tersane patronilerinden biri görev süresi sonunda ormanları denetlemeye gönderilirdi ve ormanların durumu hakkında Senato'ya rapor sunardı. Genel olarak, ormanlar 10 yılda bir kiraya verilirdi. Kira, tersaneye sağlanan kereste ile ödenirdi. Her yıl kesilecek ağaçlar, görevlendirilen ustalar tarafından işaretlenirdi. Meşe ağaçları, “denizin kutsal sütunları” olarak kabul edilirdi ve devletin bu ağaçlar üzerindeki denetimi son derece sıkıydı. Savaş zamanında, Cumhuriyet'in tüm topraklarında ağaç kesimi için kesin emirler yayımlanırdı ve çoğu zaman kullanılabilir tüm ağaçlara el konulurdu. Buna rağmen, deniz inşaatlarının yoğunlaştırılması gerektiğinde Cumhuriyet, komşu devletlerden de kereste ithal etmek zorunda kalırdı.”

²²⁸ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 11, 26 Eylül 1561; Belgeye göre, “1569 yılının ağustos ayında alınan karara göre kereste ofisine kayıtlı olan ormanlar serbest bırakılmıştı. Bu geçen iki yılda düzensizlik ve aksaklıkların önüne geçilemedi. Çünkü bu ormanlar şehirde odun temin etmek amacıyla kullanılması gereken süreçte kullanılmamıştı. Bu yüzden devletin yararı ve ormanların korunması için bir yönetici belirlenmesi gerekiyordu. Ormanlar herhangi bir koruma olmadan bırakıldığından tamamen kaybolmadan düzensizlikleri giderilmeliydi. Ormanların korumasız bırakılması onların tamamen yok olma riskini doğuruyordu. 17 Ağustos 1559 yılındaki karar iptal edildi. Böylece artık belirlenen ormanlar on yıllık dönemler ile kiraya verilmeliydi. Kiralama usulü bölgedeki yasalar göre yapılmalıydı. Kira ödemesinin nakit değil odun karşılığında olmasına karar verildi. Kiracılar belirtilen koşullar dışında ormanlarda hasar meydana gelmemesi için önlem almakla yükümlüydü. Aksi takdirde ortaya çıkan zararı telafi etmek sorunda kalırlardı. Ayrıca zarar veren kişiler kereste ile ilgilenen ofise bildirilmek zorundaydı. Ormanlar on parsel halinde bölünecek ve bu bölümlenmeden bir parsel kesilecekti. Parsel kesimi yapılmadan önce parseller tersaneden gönderilen görevliler tarafından incelenecekti. Böylece tersane için gerekli olan sağlıklı ağaçların ya da sağlıklı hale gelebilecek olanların kesilmesi önlenmiş olacaktı. Kesilen ağaçların üst kısımları kiracılara kalacak alt kısımları su işleri ofisine teslim edilecekti. Kiracılar, belirtilen ağaçların kesimini yasaların belirttiği ölçülerde kereste haline getirmek ve bu keresteleri şehre taşımak ile yükümlüydü. Ayrıca bir kiralama yapıldığında müfettişler tarafından kiracının adı ve kiralanan bölge derhal bu konseye bildirilmeliydi. Kesilen keresteler her biri 2 lira ve 10 soldi karşılığında satılmalıydı. Müfettişler kerestelerin kaydını ayrıntılı ve özenli tutmak zorundaydı. Ayrıca görev süreleri boyunca belirli sayıda kereste alma ve yılda 100 dukalık bölgesel tahsisat alma hakları vardı. Katipler ve diğer ofis çalışanlarının da maaşlarına ek olarak belirli bir miktarda kereste aldıkları bilinmekteydi. Bu nedenle yasalarla belirlenen ve müfettişlere ve çalışanlara ait olan kereste haklarının para yerine kereste şeklinde alınması kararı verilmişti. İşlemler sırasında yolsuzluk yapılması durumunda kereste ofisi muhasebecisi sorumluydu. Kasayı her yıl dengelemek zorundaydı. Sorunları ve hesapları ayrıntılı şekilde collegioya bildirmeliydi. A.S.V.e., Senato Mar, reg. 48, 31 Temmuz 1587; Ormanların korunmasında kullanılmak üzere tersane patronilere 1.000 duka verildi. Provveditori bu paranın kullanımı için şehirden ayrıldığında paranın nasıl harcandığına dair ayrıntılı bir hesap tutmak zorundaydı.

tedbirler almıştı.²²⁹ Kerestenin temin edilmesi ormanların kontrol edilmesinden geçmekteydi ve bu nedenle ormanlar sıkı denetime tabiydi.²³⁰ Tersane patronilerine düşen önemli görevler arasında ormanları korumak ve yönetmek de yer almıştı. Daha önce de belirttiğimiz gibi tersanede görev alan üç patroniden biri ormanları ziyaret etmek ve buralarda gereken işlemleri yapmak adına provveditore olarak atanıyordu. Bu görev için seçilen patronilerin belirli özelliklere sahip olması gerekiyordu. Buna göre patroni olarak seçilen son kişinin daha önce ormanlarda görev yapmış, tecrübeli olması ve şu an halihazırda bir görevde bulunmaması gerekiyordu. Özetle tersane dışına, ormanlara gidecek bir patroni seçilecekse bu özelliklere sahip olması gerekliydi. Ancak seçilen patroninin uzun süre tersaneden uzak kalması da sıkıntıya yol açacağı için görevin değişen bir sıra ile yapılması kararı alındı. Her patron belirli periyotlarda bu görevde bulunacak ve ardından diğerleri sırası ile göreve gelecekti.²³¹

Tersanenin kereste ihtiyacını karşılamak için ön plana çıkan belirli ormanlar vardı. Özellikle Montona, Montella, Cargna, Alpago, İstria ve Dalmaçya'daki ormanlar tersane için oldukça önemliydi. Bu yüzden bu ormanlarda sıkı bir denetim yürütülüyordu. Montona bölgesindeki orman fazla kesime uğradığı için 1564 yılında koruma altına alındı. Bu bölge hem tersanede kadirga inşasında hem de yakacak odun

²²⁹ Lane, *Venetian Ships*, s. 219; Zan, Rossi, Zambon, *Il Discorso del Manneggio*, s. 243, 244. “Bu yüzden devlet ağaçların korunması adına çeşitli yasalar düzenlemişti. Belirli ormanların kesilmesi yasaklanmıştı. Belirli orman ve ağaç kayıtları oluşturulmuş, bunlar damgalanmıştı. Meşe ağacı hemen büyümezdi. Eğer üretim konusu sıkıntılıysa tüketim konusunu en azından kontrol altına alınmalıydı. Meşe ağaçları işlenirken dikkat edilmeli ve belirli bir düzeyde optimize edilerek, sestibölüm-deste şeklinde işlenmeliydi. Bu sestibölüm durumu formatına uygun biçimlendirmektir. Condotte yani taşımacılığı yapılırken de belirli başlı noktalara dikkat edilirse elde edilen kerestelerin zarar görme olasılığı azalır. Buna göre ağaçların bir kısmı ormanda işlem görmeden taşınmalıydı. Tersaneye gelen kütükler de hemen işlenmemeliydi. Önce belirli bir süre suda bekletilmeliydi. Çünkü bu işlem kerestenin dayanıklı hale gelmesini sağlardı. Keresteler tersaneye geldiğinde türlerine ve miktarlarına göre de ayrılmalıydı. Bu tasnif yapılırsa marangozlar zaman kaybı yaşamazdı ve keresteler ziyan olmazdı. Böylece tasarruf sağlanırdı. Ayrıca karışıklık esnasında doğru olan keresteyi bulmak için yaşanan zaman kayıpları yaşanmazdı. Çünkü zaman kaybı bir maliyet kaybı demektir.”

²³⁰ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 11, 24 Mart 1564; A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 21 Mart 1569; A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 11, 5 Nisan 1570; A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Terminazione 137, 9 Ekim 1602, A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Terminazione 137, 22 Mart 1604; A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 14, 6 Temmuz 1623; Zan, Rossi, Zambon, *Il Discorso del Manneggio*, s. 243, 244. Korfu ve Kefalonya'daki karaağaçların da tersanede kullanılabileceğine değinilmişti. Özellikle toprakların yataklarında kullanılan kereste ve gemilerin döşemeleri için bu ağaç türü idealdi. Böylece meşenin de aşırı kullanımı engellenmiş olacaktı.

²³¹ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 11, 26 Eylül 1571; Provveditorilerden bir görevli Montagna'daki ormanda nöbetçi olarak kaldı.

elde etme açısından önemli bir konuma sahipti.²³² İstria, Dalmaçya ve Hırvatistan bölgesinde bulunan ormanların korunması için iki yıl boyunca görev yapacak bir proveditore seçildi. Emrine yazman, iki kaptan ve altı atlı hizmetli verilmesi ve giderleri için ayda 100 duka, at almak ve kâtip için ayrıca 70 duka ödenmesi kararlaştırıldı. 26 Mart tarihinde İstria'daki ormanların denetimi için de başka bir proveditore seçildi ve 15 gün içerisinde görev yerine gitme talimatı aldı. Proveditorenin dört aylık masrafı 400 duka, at alması 60 duka, kâtibi için 25 duka, iki kaptan için 32 duka olmak üzere toplamda 600 duka ödenek verildi. Kerestelerin taşınmasında görevli kaptanlara her ay 4 duka verildi ve bu ödemeler bizzat provveditore tarafından yapıldı. Bu kaptanlar, provveditore için kalacak yer, taşıma için barça ve at arabası bulmakla yükümlüydü. Provveditore bölgeye gelince yerini değiştiremez, kendi adına başka birini atayamazdı. Bunu yaparsa her sefer için 100 duka ceza ödemek zorunda kalırdı. Ayrıca ormandan kereste temin edilirken barçalar farklı yerlere kiraya verilemezdi.²³³ Patroninin, Montona'da bulunan meşe ağaçlarını, diğer küçük ağaçların büyüyüp kaliteli hale gelebileceği şekilde kesmesi gerekiyordu. Bu amaçla daha sık olan yerlerde kesmeye özen göstermeleri gerekiyordu. Böylece bu küçük ağaçların zamanla büyüyüp tersanede kullanılması planlanmıştı. Yanı sıra tersanenin ihtiyaç duyduğu kazma sapları ve benzeri diğer malzemeleri yapmak için kullanılacak olan kül ağaçlarının (frasseni) da kesilmesine izin verilmişti.²³⁴

2 Şubat 1587 tarihli meşe kesiminden sorumlu kişinin görevleri hakkında tersane patronisine gönderilen emir doğrultusunda belirli bölgelerin meşe ağaçlarının denetlenmesi amacıyla denetçilerin seçimi yapıldı. Üç yıl olan görev sürelerinin bitiminde yeni bir denetçi seçilirdi. Bu dönemde seçilen denetçiler Trevisana'daki Piave, Friuli ve Padova bölgelerinde görev aldı.²³⁵ Trevisana ve Friuli'de ormanların kesimi on yıl süre ile tersanenin çıkarlarını korumak adına durduruldu.²³⁶ Devlet tarafından belirli kişilere ormanlarda kesim yapılmasına izin verilmişti. Bunlar arasında orman bölgelerindeki yerel halk, soylu ya da yöneticiler olabiliyordu.

²³² A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 11, 24 Mart 1564.

²³³ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 21 Mart 1569.

²³⁴ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare, 11, 5 Nisan 1570.

²³⁵ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Terminazione 137, 9 Ekim 1602, A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Terminazione 137, 22 Mart 1604.

²³⁶ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 14, 6 Temmuz 1623.

Yönetim ormanları koruyabilmek için sıkı denetim sağladığı halde kimi zaman bu kişiler kesimleri kural dışı bir biçimde gerçekleştiriyordu.²³⁷

Öte yandan Devlet, ormanların korunması için birçok önlem almış olsa da belirli kişilere verilen ağaç kesme izinleri kimi zaman amaçları dışında kullanılabilirdi. Kişilerin suiistimali yanında devlet görevlilerinin de ormanları koruma görevlerini yanlış yönde kullandığı görülmüştü. Venedik Tersanesi için ayrılmış olan belirli meşe ağaçlarının izinsiz bir şekilde kesildiği tespit edilmişti. Andrea Alvise Vio'ya verilen ağaç kesme izninde bir yanlışlık vardı. Bu izne göre Vio, tersaneye ait ormanlardan ağaç kesebilir görünüyordu ama bunun olması mümkün değildi. Vio, kendisine verilen ağaç kesme izni doğrultusunda San Batian bölgesindeki Cavalier köyünde tersane ihtiyaçları için ayrış olan meşe ağaçlarını kesmişti. Meşe ağaçları 15 Ağustos tarihinde verilen 870 numaralı izin ile kesilmişti. Durum tersaneye bildirildiğinde bir yetkili tarafından yanlışlıkla izin çıkarılmış olduğu anlaşıldı. Kesilen ağaçlar, uzmanların gözetiminde tersaneye geri taşındı. Ancak Andrea Vio kesilen meşe ağaçlarının kendisine iade edilmesini istedi ve patroniye başvurarak kendisinin bu konuda bir suçu olmadığını, kötü niyet ve kusur olmaksızın kesimi gerçekleştirdiğini dile getirdi. Ayrıca ağaçların kesilmesi ve taşınması sırasında masraf yapmıştı. Ağaçlar elinden alınırsa harcamaları kendisini zor durumda bırakacaktı. Ailesini geçindirmek zorunda olduğunu belirten Vio'nun bu isteklerini patroni tarafından haklı bulundu ve kesilen ağaçlar kendisine iade edildi. Yönetim böyle bir yanlışlığa yol açan görevlilerin peşine düştü.²³⁸

Kereste ve keresteye bağlı malzeme ihtiyacının artması, ormanların ne kadar korunduğunu gündeme getirmiş olsa da ormanların tersane dışında kullanım alanları oldukça genişti. Birçok otoritenin ormanlar üzerinde çıkarı ve beklentisi söz

²³⁷ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 14 Temmuz 1655; "Belirli kişilere verilen meşe ağaçlarını kesme izinleri, çoğunlukla devlete zarar verebilecek bir şekilde uygulanmaktadır. İzin verilen miktardan daha fazla ağaç kesilmektedir. Ayrıca kesim sırasında genç ağaçlar hem kesimden hem de kesim esnasında ağacın düşmesinden kaynaklanan zararlar olabiliyordu. Bu işlemi gerçekleştiren kişilerin dikkatsizliği zararın artmasına yol açmaktaydı. Bu gibi zararlı ve olumsuz sonuçların önüne geçmek için bir çözüm bulunması gerektiği anlaşılmıştı. Gelecekte belirli kişilere herhangi bir amaçla ağaç kesme izni verildiğinde, bu izin yalnızca orman dışında bulunan ve açık alanlarda dağınık halde bulunan ağaçları kapsamalıdır. Ormanlardaki ağaçlara ancak verilen izinde açıkça belirtilmişse müdahale edilebilir. Bu şekilde ormanlar, yalnızca tersanenin kullanımına ve yararına korunmuş olacaktır. Bu kararın bir kopyası, uygulanması için ilgili yönetimlere gönderilecektir."

²³⁸ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Terminazione 141, 2 Ekim 1669.

konusuydu. Ormanları koruma konusunda devlet tersane ile hareket etmişti ama bazı durumlarda bu iş birliği bozuluyordu. Devlet yönetimi, kimi ormanların sahibi soylular, kurum ve kuruluşlar ile arasını bozmak istemiyordu.²³⁹ Tersane için ormanların kesimi özel izne bağlı oluyordu. Ancak yasadışı kesimlerin yanı sıra ormandan yararlanan imtiyaz sahipleri izin verilenden daha fazla kesimde bulunuyor, kanunlara uymuyordu.²⁴⁰

Osmanlı Devleti ile olan savaşlar ve Akdeniz’de baskısının artması ile orman koruma yasalarına karşı hassasiyet artmıştı. Bu durumu belgelerde savaş arifelerinde ve hemen sonrasında alınan önlemler ve yöneticilerin uyarılması ile açıkça görmekteyiz. Bu ormanlar içinde en çok korunması gereken, tersanenin vazgeçilmez unsuru meşe ağaçları oldu. Ormanlar adına tersaneyi temsil eden en yetkili kişi tersane yönetiminde yer alan patronilerdi. Genel olarak yasalar Consiglio dei Dieci ve Senato arasında alınsa da kararlar patronilerin şikayetleri, istekleri ve tersanenin ihtiyaçlarına göre belirlenirdi. Buna bağlı olarak patronilerin de bu konuda görev ve yetkileri zamanla arttı.

1.5.1.2. Kerestenin Taşınması ve Depolanması

Venedik Tersanesi için ayrılan ormanlarda uygun ağaçların mevcudiyeti, bu ağaçların yenilenebilir şekilde kesimi, tekrar ağaçlandırılması, kesilen ağaçların nakliye planlaması gibi faaliyetler de tersane faaliyetleri arasında yer alıyordu.²⁴¹

²³⁹ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all’Arsenale, Capitolare 15, 24 Haziran 1650; Gasparo Moroso ve Francesco Donatis 328 dönümlük bir orman satın almıştı. Bu işlemde bir usulsüzlük yapılmıştı. Bu kadar dönüm arazi 4 duka karşılığında satılmıştı. Ayrıca bu kişiler yasak olmasına rağmen meşe ağaçlarının büyük bir kısmını da kesmişti. Kendi arazileri dahi olsa bir metre kadar bir yerde dahi meşe ağacı kesmeleri ağır cezalara tabiydi. Yapılan bu kesim onlar meclisine iletildi ve yalnızca yapılan kesim değil, yapılan sahtekarlığında araştırılması kararı alındı.

²⁴⁰ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all’Arsenal, Capitolare 11, 30 Ağustos 1569; “Podesta ve Treviso’daki yöneticiler tarafından bir şikâyet vardı. Montello başkanı ve görevlileri Montello Ormanı sakinleri tarafından şikâyet edilmişti. Bunun üzerine bir dava açıldı. Hemen ardından ikinci bir dava tersane patronilerinin talimatıyla Nicolo Surian tarafından Valle Montona’nın başkanı Gasparo Vitturi’ye karşı oluşturuldu. Bu davalar gereğince suiistimallerde bulunan yetkili kişiler hakkında uygun görülen cezalar verilecekti. Ayrıca Gasparo Vitturi ve Bastia denetleyicisi Francesco Sforza arasında çıkan tartışma ile ilgili durum hakkındaki bilgiler ve resmi evraklar Podesta ve İstria yöneticisine gönderilip burada da bir dava oluşturulması talimatı verildi. Dava açıldıktan sonra ilgili belgeler tersane patronilere gönderilmeliydi. Patronlar bu davalar ile adil şekilde ilgilenmeli ve gerekli cezaları vermeliydi.

²⁴¹ Zan, Rossi, Zambon, *Il Discorso del Manneggio*, s. 123, 167, 241, 264; Tersaneyi daha iyi bir hale getirmek adına bazı raporlar hazırlandı. Baldissera Drachio ve Bartolomeo Tadini bu rolü üstlendi. 16. yüzyılda başlayan tersane içerisindeki dönüşümde etkili oldular. Yazdıkları raporlar kimi otoriteler tarafından hoş karşılanmadı. Bu raporların ana amacı tersanede düzenli çalışmayı sağlamak ve israfı engellemekti. Drachio, 1594 yılında “Ricordi” denilen bir dizi rapor sunmuştu. Bu raporlar reform

Ağaçlar kesildikten sonra gecikmelerden dolayı çürüme yapabiliyordu.²⁴² Kesilmiş meşe ağaçlarının hava koşullarına maruz kalması sonucu büyük zarar görme riski ile karşı karşıya olduğu açıktı. Bu yüzden meşe ağaçlarının kesim yerlerinden hızlıca tersaneye taşınması için patroniye emirler veriliyordu. Bu taşımayı üstlenen kişi veya kurumlar, bu işlemi zamanında ve düzenli olarak yapması konusunda uyarılıyordu.²⁴³ Bu yüzden gemi inşa faaliyetlerinin sürmesi için kerestenin temin edilmesi kadar bu kerestenin taşınması ve korunması da önemli bir konuydu.²⁴⁴ Taşınma esnasında yaşanan zorluklar düzenli ikmalin önündeki engellerden biriydi. Kerestelerin merkeze genelde su yolu ile taşınması uygun ve daha az maliyetli görüldüğü için sel baskınlarına, nehir taşkınlarına hazır olması gerekiyordu.²⁴⁵ 1556 yılında 11.161

niteliğindeydi. Sunulan raporlar, tersane tarafından kısmen kabul edilmişti. Çünkü bu rapor, uzun süredir yerleşik olan ayrıcalıklara sahip personelin kimi çıkarlarına dokunduğu için şiddetli tepkilere yol açtı. Hatta Drachio çok büyük tepkiler aldığı için evini terk etmek zorunda kaldı. Ancak 8 yıl aradan sonra dönebildi. Tepki görmesindeki bazı unsurları şu şekilde ele alabiliriz; Drachio, kadırgalara bazı standardize uygulamalar getirilmesini önermişti. Buna göre bir kadırga önceden belirlenmiş ölçülere indirgenebilirdi. 1594 yılında bu durumu ayrıntılandırmıştı. Tersanede alanların yenilenmesi, düzenli hale getirilmesi, depolama alanlarında malzemelerin korunması, gereksiz harcamaların belirlenmesi ve bunlardan kaçınılması, bütçe kontrolü, yöneticilerin görevlerinin belirlenmesi ve yeniden düzenlenmesi özellikle bu konuda çekirdek bir kadronun oluşturulması, personel seçiminde yeteneklere dikkat edilmesi ve bu personellerin görev tanımlamalarının kesin şekilde yapılması gibi birçok konu raporunda yer aldı. Ayrıca kendisi meşe ağaçları konusunda uzman olduğu için kereste konusuna dikkat çekmişti.

²⁴² A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Terminazione 136, 137, 138, 139, 140, 141; A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 11, 13, 14, 15; Tersane için kesilmesine karar verilen ağaçların özellikle ağustos ayının ay döngüsüne dikkat edilerek kesim yapılması gerektiği neredeyse tüm belgelerde yer almaktadır. Yusuf Alperen Aydın, **Sultanın Kalyonları**, Küre Yayınları, İstanbul, 2011, s. 226, 239; Donanmaya sağlanan kerestelerin ne zaman kesileceği de önemliydi. Kasım, Aralık, Ocak gibi kış aylarında kesim olmalıydı. Çünkü ağaçların kış aylarında daha kuru olmasına dikkat edilmeliydi. Yaş keresteden düzgün gemi inşa edilemezdi. Ayrıca yaprak dökmeleri gövdelerin daha iyi incelenmesini de sağlar ve işi kolaylaştırırdı. Ağaçların karda kolay sürüklenmesi de vardı. David Goodman, **Spanish Naval Powder, 1589-1665: Reconstruction and Defeat**, Cambridge Studies in Early Modern History, Cambridge University Press, 1997 s. 11; Bir kerestenin kullanıma hazır hale gelmesi için uzun işlemlerden geçmesi gerekirdi. Çürümeyi engellemek için bir müddet suda bekletilirdi. Venedik kadırgaları bu ritüellere uyduğu için 30 yıla kadar dayanıklı olabiliyordu. Çünkü kereste kullanılmadan önce tersanede 3-4 yıl kadar bekletilirdi. İşlem görmemiş keresteler açık alan ya da geminin açık kısmında kullanılırsa çürüme yapmaz ama kapalı alanda kullanılırsa bu sorun olabiliirdi. Venedik belgelerinde yer alan kereste kesimlerine dair belgelerde ağustos ayındaki ay evresi göz önüne bulundurulmasının altı çizilmişti. A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 4 Eylül 1655; "Tüm kesimlerin, uygun olan mevcut ağustos ayında yapılması sağlanarak tüm bu ağaçların iyi bir şekilde kurutulması amaçlanmalıdır."

²⁴³ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 4 Eylül 1655.

²⁴⁴ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 21 Temmuz 1655; "Tersanede meşe kerestesinin korunması, son derece önemli bir konuydu. Keresteler boş alanlarda, özellikle inşa işlerinin yakını olan yerlerde depolanması gerekiyordu. Keresteler depolandıktan sonra güvenliğinin sağlanması sorumluluğunu ise tersaneden maaş alan fakat yaşları nedeniyle fiziksel olarak çalışmaya uygun olmayan ustalara verildi."

²⁴⁵ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 21 Mart 1569; Ormanlardan ağaç kesme nakletme işlemleri oldukça uzun ve zorlu bir süreçti. Bu konuda yerel toplulukların gücünden de faydalanırdı ve bu topluluklara

adet kürek yapımı için kesilen kereste levhalarından 1.130 adedi taşınma esnasında Licenza Nehri taşınca kaybolmuştu.²⁴⁶ Bernardin Martinelli'nin İstria'daki Quietto bölgesinden elde ettiği kamuya ait kereste yüklü burchio (yük gemisi) batmış ve yükü kaybolmuştu. Kazadan sonra Martinelli, kaybolan gemisinin yerine uygun niteliklere sahip başka bir gemiyi hizmete sundu ve bu yeni gemiyle Friuli, Piave ve Licenza gibi bölgelerdeki meşe kerestesini tersaneye getirmek için çalışmaya devam etti.²⁴⁷

Ormanlardan kesilen kerestelerin düzgün taşınmaması kadar iyi şartlarda depolanmaması bir diğer sorundu.²⁴⁸ Kerestenin tersanede depolanması sürekli gündemde olan bir konu oldu. 16. yüzyılın ortalarında tersaneye taşınan kereste için 500 duka harcandığı, getirilen kerestelerin rıhtımlardaki havuzların önlerinde dağınık bir şekilde durduğu ve her gemi denize indirildiğinde bu keresteleri yoldan çekmek için 1.200 duka harcandığı bildirildiğinde, yönetim yeni bir kereste deposu yerinin belirlenmesi için talimat verdi. Ancak kerestelerin çürümemesi adına 1564 yılına kadar neredeyse pek bir şey yapılmadı. 1564 yılında kerestelerin depolanması için Santa Maria della Celestia keşişlerinin bahçesi kullanılmaya başlandı. Bu bahçe kuzeyde barutun depolandığı yere doğru uzanıyordu ve güneyde de eski tersane olarak adlandırdıkları yerle bitişikti.²⁴⁹ Ayrıca tersanede bulunan malzemelerin yanlış kullanımı ve bunun getirdiği zararlar hakkında patroni bir rapor sunmuştu. Raporda özellikle, malzemelerin karışıklığı ve suyla temas etmesi sonucunda meydana gelen zararlar ele alınmıştı. Bu duruma bir çözüm getirilmesi gerekiyordu. Özellikle kerestenin suda bekletilmesi konusunda uyarılar vardı. Keresteler bırakıldıkları sudan karışık bir şekilde toplanıyordu. Daha sonra tekrar suya atılıyordu. Bu durum masrafların iki katına çıkmasına sebep olmakla birlikte daha kötüsü keresteler uzun süre suda kaldığı için çürüyordu. Bu yüzden tersanedeki tüm kerestelerin gözden

bazı zorunluluklar devlet tarafından getirilmişti. Senato Mar, reg. 40, 4 Mart 1571; Tersane içerisinde kullanılan keresteler konusunda da bu sorunlar mevcuttu. Kerestelerin tasniflendirilmesinden kullanım alanlarına kadar yaşanan düzensizlikler ve sorunlar bu durumda etken olmuştu.

²⁴⁶ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Terminazione 136, 24 Ocak 1555-1556.

²⁴⁷ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Terminazione 141, 10 Eylül 1670.

²⁴⁸ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Terminazione 137, 25 Ağustos 1610; Tüccar Tisana Domenego Santorini ile tersaneye taşınacak direkler için anlaşma yapılmıştı. "Domenego zattaları (sal. Bu sal kereste taşımasında kullanılan düz bir platformdur.) kendisi karşılamak üzere tersaneye 55 direk kerestesi taşıyacaktır. Ancak zattaları kendisi sağlayamamıştır. Bu ihtiyaç tersane patronileri tarafından karşılanmıştır. Bu yüzden hesabına bu durum borç olarak yazılacaktır. Teslimat bittiğinde zattaları tersaneye geri teslim edecektir."

²⁴⁹ Lane, **Venetian Ships**, s. 158.

geçirilmesi kararı verildi. Kullanılabilecek durumda olanların düzenli bir şekilde tasnif edilmesi gerekiyordu. Bu kerestelerin mavnalar ve diğer gemiler için uygun olanlar şeklinde muhafaza edilmesine, böylece gerektiğinde daha kolay bir kullanımın sağlanmış olacağına karar verildi. Kullanılmayan diğer malzemeler kapalı bir alanda saklandı. Ayrıca bir kerestenin tekrar suya atılması gerektiğinde belirlenen kurallar çerçevesinde bunun yapılması uyarılarında bulunulmuştu. Bu düzen sağlanırsa karışıklıklar önlenmiş ve daha iyi bir gemi inşa faaliyeti yürütülmüş olacaktı.²⁵⁰

Kerestenin tersane içerisinde depolanması önemli bir konuydu. En az onun kadar önemli olan diğer konu ise kesimin olduğu bölgede düzeni sağlamaktı. Tersane yönetiminin kesimi yapılacak ağaçlar konusunda titizlikle hazırladıkları raporda mevcut meşe ağaçlarının sayısı ve bunların ihtiyaçlara uygun şekilde kullanılması gerektiği vurgulanmıştı. Patroni, bu ağaçlardan belirlenen şekil ve yöntemlere uygun olarak üç bin meşe ağacının kesimini organize etmekle görevlendirilmişti. Bu kesimin kamuya ait ormanlarda, çeşitli alanlarda ve bölgelerde uygun görülen zamanlarda ve bölgeye uygun oranlarda, adım adım gerçekleştirilmesi gerekiyordu. Kesilmiş meşe ağaçlarının hayli zaman ormanlarda veya yükleme noktalarında kaldığı bilindiğinden, yetkililer bu ağaçların toplanmasını hızlandırmakla da görevlendirilmişti. Kesilen ağaçların sulara yerleştirilerek korunması ve böylece ileride yapılacak işlerde en iyi kaliteye sahip olmalarının sağlanması gerekiyordu.²⁵¹

1.5.1.3. Kereste Ölçüleri

Kerestenin daha verimli bir şekilde kullanımını sağlamak ve israfını önlemek için kadirgaların standartlaştırılması kimi otoriteler tarafından dile getirilmişti.²⁵²

²⁵⁰ A.S.V.e., Patroni e Provvedtori all'Arsenale, Capitolare 15, 16 Haziran 1655.

²⁵¹ A.S.V.e., Patroni e Provvedtori all'Arsenale, Capitolare 15, 11 Temmuz 1654.

²⁵² Zan, Rossi, Zambon, *Il Discorso del Maneggio* s. 244, 281, 321. Standartlaşma sağlanırsa kereste maliyeti de azalacaktı. Rezervde 100 kadirga bulundurma planını gerçekleştirebil için belirli düzenlemeler gerekliydi. Bu konuda iki kişi ön plana çıkacaktı. Yönetim hakkında bu önemli bilgileri veren raporlar Baldissera Drachio (1586) ve Bartolomeo Tadini (1593-1594) oldu. Raporlar konusunda ayrıntılı bilgi için; Luca Zan, "Accounting and Management Discourse in Proto Industrial Settings The Venice Arsenal in The Turn of The 16th Century" *Accounting and Business Research*, No:32/2, ss.145-175, 2004; Rezervi sağlamak adına düzenlenen bu raporların ele aldığı konular arasında kerestenin elde edilmesi, seçimi, nakliyesi, bekletilmesi ve depoya erişimi için prosedürler tartışıldı. Kerestelerin uzunlukları konusunda ortak karar ele alındı. Buna göre her gemiye ayrı ayrı keresteleri uyarlamak yerine, üretimi ve yenilemeyi basitleştirmek adına ölçümler standartlaştırıldı. Çünkü kıdemli gemi inşa ustalarının kendi kerestelerini seçme geleneği vardı. Doğal olarak önerilen standartlaşma tecrübeli ustaların hoşuna gitmeyecekti. Bir diğer konu inşaların nasıl yapılacağı hakkındaydı ve yeni kadirgalar ya da yenilenecek olan kadirgalar için belirli alanlar oluşturuldu. Farklı kullanımlara göre bu alanlara kereste siparişi vermek, buna göre düzeni sağlamak malzeme israfına engel olmamanın yanında malzeme

Fakat geleneksel gemi inşa faaliyeti yaklaşımı içinde olan Venedik Tersanesi'nde bunun uygulanması pek mümkün olmadı. Tersane için temin edilen kerestenin kesim süreci iki kategoriye ayrılıyordu. Bunlardan birisi kerestelerin kesilip tersaneye taşınması, diğeri kullanım amacına yönelik yerinde kesimdi. Kesim yapılan ağaçların hangi tür gemi için ve ne derece uygun olduğu yönetim tarafından bildiriliyordu. Kerestelerin hangi boyut ve ölçümlerde kesileceğine tersanede bulunan bilirkişiler karar veriyor ve ölçümleri ihtiyaçlara göre devlet tarafından belirleniyordu.²⁵³ Tersane

beklerken çalışmaların aksamasını önlemek, zaman kaybı yaşanmasının önüne geçmek amaçtı. Tersanenin her bir yanına dağılmış kereste yığınları yerine standartlaşma ile birlikte hangi kerestenin nerede olduğu kategorize edilecekti. Böylece inşa sürecindeki aksaklıklar, emek, zaman israfı önlenmiş olacaktı. Bu raporlara göre, tersane sorumlularını denetleyen bir görevli olmalıydı. Raporlardan birini hazırlayan Drachio sadece üretim süreci ile ilgilenmeyip tüm sosyal sistemi de sorguladığı için raporu ardından 10 yıl sürgüne gönderildi. Tadini'nin hazırladığı rapora baktığımızda; kendisi aslında tersanede muhasebeciydi ve raporunda tersanenin en büyük giderlerinin işçiler ve malzemelerden oluştuğuna değinmişti. Malzemeler ve onların depolanmasını, hırsızlık olaylarını ele almıştı. Dikkat edilmesi gereken bir diğer unsur kadirganın maliyeti konusuydu. Düzgün hesaplama yapılamamasında kadirga inşasında kullanılan birim maliyeti hesaplanması etkili oluyordu. Kısaca elli kadirga yapıldıysa her biri için ayrı birim başına maliyet hesaplanırdı. Örneğin toplam elli kadirga yapıldı ve maliyeti elli milyon tuttu ve bu orana göre bir hesaplama yapıldı birim başı ortalama maliyet ortaya çıkardı. Sonrasında iş gücü hesaplamaları yapıldı. Ancak her kadirga için ayrıntılı bir gider tutulursa her kadirganın farklı farklı maliyetleri olduğu netleşirdi. Bir kadirga bir milyon tutarken diğeri beş yüz bin tutmuş ya da bir kadirgada beş işçi bin saat çalışmışken diğerinde beş işçi yedi yüz saat çalışmış olabilirdi. Kadirga üretimi devletin tekelinde olduğu için devletin bu gemiler üzerinden bir kar etme amacı yoktu. Bu yüzden gelir yok gider vardı. Sadece maliyeti vardı. Eğer düzenli bir sistem yoksa bu devlete iktisadi olarak büyük zararlar verebilirdi. Kimi noktalarda özellikle kalyon yapımında Venedik'in özel sektöre yönelmesi de bunun sağlamasıydı. Bu konuda özel sektöre yönelmesinin birçok nedeni olsa da en önemli sebebi ekonomiydi diyebiliriz. Ayrıca kadirgaların inşasında standartlaştırma ne kadar sağlandı, tartışılır. Lane'e göre bu değişim montaj hattının icadı ile örtüşürken, Concina'ya göre bu konuda yönetsel beceriler eksikti ve modern anlamda montaj hattından bahsetmek çok ileri gitmek demektir. Üstelik 17. yüzyıldan sonra her yıl kadirga rezervi bulundurma konusunda sadece ekonomi değil veba gibi hastalıklarda söz sahibi oldu. İnsan gücünü etkileyen birçok farklı etken gemi inşa sürecinde inişleri çıkışları etkilemişti.

²⁵³A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 21 Mart 1569; Dalmaçya ormanlardaki ağaçların kesiminin gerçekleşmesi için belirli ölçülere dikkat edilmeliydi. Keresteler, 2 piedi genişlik ve uzunlukta olmalıydı. Ölçü kerestelerden sorumlu ofis tarafından denetlenip, damgalanacaktı. A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 14, 5 Eylül 1620; Senato aldığı kararlarda özellikle meşe ağaçlarının türlerini belirtmeyebiliyordu. Çünkü kesilecek ağaç türleri zaten belliydi. Görevliler hangi ağaçlar konusunda kesim yapılacağını bilmekteydi. Belgelerde daha çok meşe ağaçlarının isimlerinin ön planda olduğu görülmektedir. Senato ağaçların hangi boyutlarda kesileceğine karışırdı. Bu ölçüler tersanede inşa edilecek gemi tiplerine göre olurdu. Özellikle 1610 yılından kalan mavnaların bitirilmesi ve ince kadirgaların inşası için önemli bir kereste ihtiyacı vardı. A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 14, 7 Ağustos 1621; Yeterli miktarda ve kalitede meşe ağacı sağlanmazsa ince kadirga ve mavnalarda kullanılmak üzere kavisli, eğik diyebileceğimi meşe ağaçlarından da kereste kesimi yapılması yetkisi verildi. Venedik'in nitelikli kadirga yapımındaki düşüşün tek sebebi olmasa da sebeplerinden biri nitelikli meşe ağacının bulunamamasıydı diyebiliriz. Bu aşırı tüketimin en büyük sebebi hem belgelerden hem de yazılan raporlardan anlaşılacağı üzere Osmanlı Devleti'ydi. Özellikle Osmanlı Devleti'nin Akdeniz'deki faaliyetleri Venedik'in sürekli bir üretim konusunda zorlayıcı güç olmuştu. Bir anlamda bu baskı karşısında Venedik filosunun genişleme politikası olduğu açıktı. Zan, Rossi, Zambon, **Il Discorso del Manneggio**, s. 243, 244. Senato, 1545 yılında yedek filo olarak bulundurulması gereken rezervi 50 kadirgadan 100 kadirgaya çıkarmıştı. 100 kadirga olası bir savaş

içerisinde ihtiyaç duyulan kerestelerin seçiminden ustabaşı marangoz sorumlu tutulmuştu. Bu yüzden ustabaşı, birlikte çalıştığı görevliler ile ormana gidiyordu.²⁵⁴ Ormanlarda hangi ağaçların kereste için ayrılacağı bilirkişiler tarafından belirlendikten sonra ağaçlar damgalanıyordu.²⁵⁵ Damgalanan ağaçlardan hangilerinin kesilip kesilmeyeceği konusunda bilirkişiye danışılıyordu. Keresteciler, gemi marangozlarının talimatına uygun olarak kütükleri kesiyordu.²⁵⁶ Senato hangi ağaç türlerinin kesileceğini her belgede belirtmemiş olsa da tersane ustalarının bu ağaçları

esnasında hemen donatılabilecek şekilde tersanede hazır bulundurulacaktı. 1570 yılına geldiğimizde de aynı durumu görmekteyiz. Savaş hazırlıkları, donanmasını hemen toparlaması sürekli bir endişe kaynağı olmuştu bu durum Venedik'in kadirge üretimine yansımıştı. Endişe giderek o kadar artmıştı ki 1580 yılında rezervi bulundurulacak kadirgalarla ilgilenen bir alan oluşturulmuştu. Bu hedefin kereste bulma durumunun sağlanıp ne kadar gerçekleştirildiği kere tartışmalıdır. Meşe ağaçları, yanında Korfu ve Kefalonya'daki karaağaçların da tersanede kullanılabileceğine değinmişti. Özellikle top yatak keresteleri ve gemilerin döşemeleri için bu ağaç türü idealdi. Böylece meşenin de aşırı kullanımı engellenmiş olacaktı. Bir kadirge 8-9 yıl kadar sağlıklı bir şekilde dayanır ve bir meşenin uzaması, gerekli boyutlara ulaşması için ise gereken zaman 50-60 yıl kadardı. Ona göre en iyi meşeler Alp Dağlar'ındaki meşelerdi. Ancak buradaki ağaçlar neredeyse yok olmuştu. 1548 yılından bu raporun tarihine kadar geçen süreçte 38 yıl boyunca tersaneye en fazla kereste girişinin olduğu dönemdi ve bu dönemden sonra hiçbir zaman bu kadar kereste tersanede görülmedi. İstria ve Dalmaçya'daki ağaçlar ise doğaları gereği sıcak ve kuru olanlardı, çünkü kireçtaşı ve verimsiz yerlerde doğmuşlardı. Kesildikten ve doğal nemini kaybettikten sonra aslında nemi hızla emerler ve kısa sürede çürürlerdi. Rüzgâra dayanamaz, çünkü hemen açılır ve sinirli, sert ve ağır yapıları nedeniyle şekil değiştirirdi. Taşların arasında büyümüş oldukları için de işlenirken zarar görürdü. Bu yüzden en iyi olanlar kaybedilmiş olabilirdi. Bununla birlikte, belirli durumlarda aşağıda belirtilen ağaçlardan yararlanmak mümkündü çünkü bunlar bazen küçük teknelerin yapımında da kullanılabildi, yani meşe, çam, kızılğaç, fındık, armut, kestane, elma, yabani erik, dut ağaçları ve diğerleri arasında karaağaç, sedir, karaçam, çam, kayın, karaağaç ve incir ağaçları. Bunların bazıları kavisli formlar, kürekler, kürek sapları ve çeşitli işler için uygundu.

²⁵⁴ A.S.V.e., Senato Mar reg. 39, 21 Mart 1569; 16. yüzyılda bir kereste kesimi talimatında İstria'daki ormanlar için bir provveditori seçimi yapılmıştı. Bu kerestelerin düzenli gönderimi için organize olmak gerekliydi. Orman idaresi olan all'ufficio delle legne görevlilerine taşıma işi için 600 duka verildi. Denetimi sağlayacak provveditoreye 4 ay için toplam 400 duka ödendi. Ayrıntılara baktığımızda bu 400 duka içerisinde, iki kaptan için 32 duka, at satın almak için 60 duka, bu işleri kayıt altına alacak kâtip için 25 duka verildi. A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 11 Temmuz 1654. "Kesim işleri için ağaçların durumunu değerlendirecek deneyimli uzmanlar oldukça önemliydi. Bu konudaki uzmanlar eksikti ve eksiklik bir an önce tamamlanmalıydı. Çünkü bu kişilerin eksikliğinin yol açabileceği önemli zarar geri dönülemez olabilirdi. Bu yüzden uzmanlara hakettikleri ücret ödenmeliydi. Ayrıca bu konuda yetenekli görevliler, yetiştirebilecekleri 4 çırak seçmeliydi. Böylece deneyimli kişilerin sayısı artırılmış olacaktı. Ölüm ya da başka bir durumda deneyimli kişiler konusunda herhangi bir sıkıntı yaşanması bu şekilde engellenmiş oldu.

²⁵⁵ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Terminazione 141, 25 Temmuz 1653; Patroni Antonio Maria Bernardo ve diğer görevliler ile birlikte Bellano şehri civarındaki ormanda, farklı kalınlık ve uzunluklarda meşe ağaçları tespit etti. Söz konusu ağaçlar, "G" damgası ile ustabaşılar tarafından damgalanmış ve bu ağaçların bir kısmı meşe dalları ve hasarlı, bozuk, işe yaramaz olduğu tespit edildikten sonra kategorilendirilmişti.

²⁵⁶ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 16 Mayıs 1646; "Tersane yönetimine Treviso'daki S. Tomaso bölgesinde yapılacak kesime nezaret etmesi için bir ustabaşını görevlendirmesi emredildi"

hangi ölçülerde kesmesi gerektiğini belirtmişti.²⁵⁷ Bu konuda özellikle tersane ustaları görevlendirmişti.²⁵⁸ Uygun ölçülerde kesilmeyen keresteler denetçilere (sopraproveditori) teslim ediliyordu.²⁵⁹

1.5.1.4. Kerestenin Kadırga İnşasında Kullanımı

Venedik donanmasının ana gücü ince kadırgaydı ve ince kadırgaya İnebahtı Deniz Savaşı'ndan sonra mavnaların katılımı artmıştı. Tersanenin gemi inşa faaliyetlerinin temelini oluşturan bu iki kadırgada ne kadar kereste kullanıldığını tespit etmek hayli zordu. Bunun başlıca nedeni bir kadırganın geleneksel yöntem ile inşa edilmesi ve ustabaşların inşa sürecindeki kişisel tecrübeleriydi. Ayrıca bir geminin inşası için gerekli olan meşe ağaçlarının ormanlarda bulunmasından tersaneye getirilmesine kadar geçen süreçte yapılan işlemler de bu durumu zorlaştırıyordu. Bir kadırga için kesilecek kereste miktarının doğru hesaplanabilmesi için ağaçların kereste haline getirilirken ne kadarının işlenmiş ne kadarının işlenmemiş olduğunun tespiti gerekiyordu. Devletin ağaçlar konusundaki farklı kullanımları, kimi ağaçların kesildikten sonra uygun görülmemesi, görevlilerin taşıma esnasındaki tutumları, kayıplar, kerestenin tersaneye geldikten sonra depolanması gibi aşamalardan sonra uygun bir şekilde kullanılıp kullanılmadığını kestirebilmek pek mümkün değildi.²⁶⁰ Kereste maliyetine taşıma maliyetlerinin dahil olup olmadığı belirtilmiyordu. Elde mevcut olan kerestenin hangi kadırga için kullanılacağı belirsizdi. Hizmette olan kadırgalar, rezerv kadırgalar, suya indirilmiş ama henüz hazır olmayanlar, bakıma ihtiyacı olanlar, eski kadırgaların kerestelerinin diğer kadırgalarda kullanılması, hurdaya çıkacak gemiler gibi kategorilerde netlik yoktu. Bu durum inşa faaliyetlerinin ve maliyetlerin net bir şekilde takip edilmesini de zorlaştırmaktaydı. Kısaca hangi

²⁵⁷ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 21 Mart 1569; Kereste ölçüleri Senato tarafından belirlenirdi. Ölçümlere göre kesilen keresteler kereste ofisine getirilirdi.

²⁵⁸ A.S.V.e., Patroni e Provveditori, Capitolare 13, 18 Şubat 1593. Burada Francesco Batolameri adında bir marangoz ağaçların kesimi hakkında görevlendirilmişti. Bu görevlinin belirlenen orman, bölge dışında herhangi bir kesim yapması yasaktı. Yapacağı kesimde tamamen tersane için olacaktı.

²⁵⁹ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 21 Mart 1569; Bu teslimat sırasında bölgedeki öküzleri ve at arabaları olan herkesin yardım etmesi gerekiyordu. Çalışanların bu sorumluluklardan şikâyet etmesi yasaklanmıştı. Görevini yerine getirmeyen olursa onlara ceza verilirdi.

²⁶⁰ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 14, 7 Ocak 1627; Tersane patronilerinin collegioya bildirdiği üzere Montagna'dan 22.000 adet ince kereste levhalarının ve yine Montagna'dan 5.000 bin adet büyük kereste levhalarının Tana'da olduğu ve artık bunların hiçbirinin tersanenin işine yaramayacağı anlaşılmıştı. Bu malzemeler, tersanede ihtiyaç duyulan başka işlerde kullanılmak üzere değerlendirilmeliydi.

kadırga baştan inşa edildi, hangisi vardı ve tamir edildi net olarak belli değildi. Ayrıca belgelerde kimi zaman gerekli malzemenin sayıları ve maliyetleri karşılıklı verilirken, kimi zaman da sadece talep edilen malzemenin ayrı ayrı maliyetleri yazılmamış liste adetleri verilmişti. Patroni'ye bunlar için yapılan ödemeler toplu olarak bildiriliyordu. Bunun sonucu olarak elde ettiğimiz veriler bize yaklaşık değerler sunmaktadır.²⁶¹

Kadırga yapımı konusunda karar alındıktan sonra kereste eksikliği, boş tersane gözü olmaması, işçi eksikliği²⁶² ya da siyasi durum gibi gerekçelerle bu kadırganın inşası kimi zaman hemen yerine getirilemiyordu.²⁶³ Bir kadırga için ortalama 300 kadar çam ağacı kesilirken, bir kalyon için 900-1.000 kadar meşe ağacı gerekiyordu.²⁶⁴ İnce kadırgalar için kullanılan kereste miktarı ortalama olarak daha net belirlenebiliyorken, mavnalar için bunu kestirebilmek daha zordu.²⁶⁵ Kereste ihtiyacının hareketliliği, Osmanlı Devleti ile olan savaş arifesi, sırası ve sonrasındaki süreçlerde belgelere de açık şekilde yansımıştı.²⁶⁶ Özellikle mavna inşası ve kullanımı

²⁶¹ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 40, 4 Mart 1571; Dalmaçya'nın yöneticisine emir gönderilmişti. Zadar için silah ve kereste temini yapılması kararı alındı. Ancak kereste miktarı ve değerinden bahsedilmiyordu. Kereste miktarından bahsedilmiyordu. A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 14, 7 Ağustos 1621; 1621 yılında tersaneye çok acil olmak üzere ince kadırga ve mavnalar için meşe kerestesi gerekiyordu. Piave ve Livenza arasında kalan ormanlardan 1.000 ağaç kesme yetkisi tersane patronilerine verilmişti.

²⁶² Zan, Rossi, Zambon, *Il Discorso del Manneggio*, s. 363, 367; 1630 yılında veba salgını ile tersanede çalışan sayısı yetersiz kaldı.

²⁶³ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 14, 7 Ocak 1626.

²⁶⁴ Eugenio, *Relazioni*, s. 68, 425.

²⁶⁵ Belgelerde büyük bir kadırganın inşa faaliyeti sırasında ne kadar miktar kereste kullandığı bilgisi bu anlamda sınırlı kalmakla birlikte, tersanenin hangi keresteleri tercih ettiği, hangi ormanlardan bu keresteleri temin ettiği, nasıl temin ettiği, Venedik'e bu keresteleri nasıl taşındığı, görevlileri, bölgeleri ve neden buraları tercih ettiği yansıyor.

²⁶⁶ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 11, 11 Temmuz 1561; Montona vadisinden mavnalar için 1.000 meşe ağacı kesilmesi tersane tarafından istenmişti. A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 11, 10 Ekim 1561; Marino vadisinden tersane ihtiyaçları için meşe ağacı tedarik edildi. 16 Ekim 1561 yılındaki belgeye göre Marino vadisinden mavnalarda kullanılmak üzere meşe ağacı tahsis edildi. Ayrıca 10.370 duka bütçe bu kadırgaların inşasında kullanılmak üzere patronilere teslim edilmişti. Kadırga sayısını arttırmak için inşa edilecek 30 kadırganın kereste temininin yapılması gerekiyordu. A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 11, 24 Mart 1564; Önemli kaynaklar arasında yer alan Montona Ormanı fazla kesime uğramıştı. 1564 yılında onlar konseyi kararı ile koruma altına alındı. Bu bölge hem tersanede kadırgalar için kereste hem de yakacak odun elde etme açısından önemli bir konuma sahipti. A.S.V.e., Senato Mar, reg. 40, 10 Mart 1571; Kereste temininin bir kısmı Seravalle ve Val de Marino ormanlarındaki ağaçlardan karşılanıyordu. A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 11, 5 Nisan 1570; Tersanedeki patronilere, Montona vadisindeki ormanlardan gerekli olan kadar eğri ağaçları kesme izni verilmişti. Ayrıca, odun elde etmek için düzenli olarak yapılan kesim sırasında, patroniler tarafından kadırgalar için ihtiyaç duyulan meşe ağaçlarının da bu vadiye kesilmesine izin verilmişti. Patronilerin, meşe ağaçları, diğer küçük ağaçlar büyüyüp kaliteli hale gelebileceği yerlerde, yani daha sık olan yerlerde kesmeye özen göstermeleri gerekmekteydi. Böylece bu küçük ağaçlar zamanla büyüyüp tersanede kullanılabilir hale gelecekti. Tersanenin ihtiyaç duyduğu kazma sapları ve benzeri diğer malzemeleri yapmak için kullanılacak olan

İnebahtı Deniz Savaşı ardından artmıştı. Mavna olarak adlandırılan bu büyük savaş gemisinde pruva, kış kalesi, güverte ve kenarları boyunca küpeştelerin eklenmesi, daha fazla kereste demekti. Kereste artışı maliyet artışı anlamına geliyordu. Malzeme maliyetlerinin artışı sebebi ile ince kadirgaların da maliyeti artmış ancak kereste miktarları sabit kalmıştı. Mavnanın maliyetlerinin artma sebebi tek başına kereste değildi ancak en önemli sebepler arasındaydı.²⁶⁷ İnebahtı Deniz Savaşı'ndan sonra mavna inşasında bir artış olsa da belirli bir süre kadirga üretiminde bir duraklama olduğu açıktı.²⁶⁸

Venedik Devleti'nin savaş öncesi ve sonrasındaki gemi inşa çalışmaları bütçeyi etkiledi. İnşa faaliyetlerinin tümüyle durduğunu söylemek mümkün değilse de 1563 ve 1573 yılları arasındaki kadar olan yoğunluğun devam etmediği açıktı. 5 Ağustos 1545 yılında alınan karar doğrultusunda bu yıllar arasında tersanede her an donatılmaya hazır 100 kadirga rezervi söz konusu olmuştu. Yönetim kadirgaların her an donanımaya hazır halde bulunmasını önemsiyordu.²⁶⁹ 1 Mart 1570 yılında 40 ince kadirga inşasına daha karar verilmişti.²⁷⁰ Değişen dünya karşısında Venedik'in kadirga inşası ve kadirga inşasındaki geleneksel yaklaşımı 1600 yılından sonra da devam

kül ağaçlarının (frasseni) kesilmesine izin verilmişti. A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 10 Haziran 1570; Kandiye'nin kereste ihtiyacı için 615 duka harcandı.

²⁶⁷ Zan, Rossi, Zambon, **Il Discorso del Manneggio**, s. 220, 221; Marcello Forsellini, **L'organizzazione Economica dell'Arsenale di Venezia nella Prima Meta del Seicento Archivio**, Veneto, V, 1930, s. 116; Top, mühimmat, donanımda yer alan diğer unsurlar da maliyetleri etkiledi. Büyük bir kadirganın maliyetini kalem kalem çıkarmak zor bir işti. Belgeler net olarak bunu sunmamaktaydı. Ortalamam hesaplamalara göre 1628 yılında Morosoni'nin raporu ince kadirganın maliyetini 8.000 duka verirken, mavna maliyeti 25.000 vermektedir. 1633 yılında Molin'in yazdığı rapora göre ince kadirga toplam maliyeti 8.800 duka iken, mavna 27.351 dukaydı. 17. yüzyılın ortasında ince kadirga maliyeti toplam 15.552 dukaydı.

²⁶⁸ Giovanni Casoni, **Breve Storia dell'Arsenale**, Venezia, 1827; Giorgio Bellavitis, **L'Arsenale di Venezia, Storia di una Grande Struttura Urbana**, Venezia, 2009; Ennio Concina, **L'Arsenale della Repubblica di Venezia**, Milano 2006, s. 156; Venedik Devleti bir süre İnebahtı Deniz Savaşı'nda ganimet olarak ele geçen Osmanlı gemilerinin revizyonu ve tamiri ile idare etmeyi uygun gördü. 1570 yılından sonra Osmanlı Devleti'nden elde edilen kadirgaların tamirâtı için dahi yeterince kereste malzemesi olmadığı anlaşıldı. Çünkü kerestenin tasnifi ve saklanması sıkıntılıydı. Lane, **Venetian Ships**, 184, 185; Kereste tedarikinin pahalılaşması tersanede yeni gemi yapımını zora sokmuştu.

²⁶⁹ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 11, 13 Kasım 1563, 29 Kasım 1565, 7 Ocak 1629; 5 Ağustos 1545 yılında alınan, tersanede her an donatılmaya hazır 100 ince kadirganın rezervi hakkında ilerleyen yıllarda birçok atıf yer almaktadır. Çünkü bu kadirgaların donatımı için gerekli malzemelerin sürekli temin edilmesi gerekiyordu.

²⁷⁰ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare, 11,1 Mart 1570; "En kısa sürede 40 kadirganın inşası için yeterli kereste temin edilmelidir. Kereste için Saraval Ormanı ve Val de Marini bölgesi uygundur." A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare, 11, 18 Nisan 1570; tersanede hazırlanan 40 ince kadirga için Montello'dan kereste temini gerçekleştirilecekti. A.S.V.e., Senato Mar, reg. 61, 3 Nisan 1601; 50 ince kadirga yapımı kararlaştırıldı.

etti.²⁷¹ 1650 yıllarına kadar ince kadirga ciddi anlamda varlığını korumuştur. Tersane yetkililerinin Senato'ya sundukları raporlara göre mevcut kadirga durumu analiz edildiğinde kullanılamaz durumda olan kadirgalar vardı. Bu kadirgaların tersaneye yük olmaması ve verimli bir şekilde kullanılması için ince kadirga ve mavnaların durumu ayrıntılı şekilde ele alınmıştı. Olası deniz seferi için kaç kadirga gövdesinin donatılabileceği, uzun bir hazırlık gerektiren kadirgaların sayısı ve nitelikleri belirlenmiş ve kullanılamayacak durumda olanlar da netleşmiş oluyordu. Tamamen bitmiş bir mavna on bir ince kadirga suya indirilmeye hazırdu. Ayrıca iki mavna ve altı ince kadirganın inşası için acil bir şekilde çalışmaların hızlandırılması ve bu gemilerin bir sonraki sefer için hazır tutulması gerekiyordu. Bir ticaret gemisi ve iki küçük savaş gemisi fusta oldukça eskiydi ve tersanede bakımları gereksiz bir hal almıştı. Çünkü sadece kereste kısımları değil demir aksamaları da paslanmıştı.

Bu hazırlıkların yanı sıra diğer gemi inşa projeleri de ihmal edilemezdi. İnşa hazırlık aşamasındaki ince kadirga ve mavnalara kürek ve silah malzemelerinin teminini için çalışmaların da ayrı bir koldan yürütülmesi kaçınılmazdı. Özellikle kürekler için kesilen kerestenin derhal tersaneye taşınması ve yeni kürek kerestelerinin temin edilmesi gerekiyordu. Bunların yanında Dalmaçya'ya gitmek üzere hazırlanan kadirganın tersaneden çıkışının sağlaması için de çalışmalar hızlandırılmıştı.²⁷²

Venedik donanması için ince kadirga yerini hep korumuş olsa da zamanla mavnanın ağırlığı ve ardından yelkenli gemilerin varlığı ön plana çıktı. Buna bağlı olarak ince kadirgaların inşa sürecinde giderek bir azalma söz konusu oldu.

²⁷¹ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 14, 20 Eylül 1625; 12 adet ince kadirga yapımına karar verildi. 26 Kasım 1625; 30 ince kadirganın suya indirilecek şekilde donatılması kararı alındı. 29 Kasım 1625; Yeni mavnaların yapılma kararı alındı. 27 Mart 1629; Tersanede boş bulunan tersane gözlerinde 12 adet ince kadirga inşasına karar verildi. Ölçüleri 2 Kasım 1619 yılında alınan karara uygun şekilde olması gerekiyordu. 2 Kasım 1619; Zulle'nin verdiği ölçülere göre yapılan mavnayı komuta eden kişi Franco Morosini'dir. Mora Fatihi olarak adlandırılan, Franco Morosini geleneksel bir komutandır. Ona göre ince kadirgalar bir savaş filosunun vurucu gücüdür. Bu dönemde ince kadirgalar da bir artış yaşansa da bu geçici ve dönemsel olmuştur. Bu durumda etkili olan kişi Morosini olur. Savaş ardından mavnalar ve yelkenlilere olan eğilim devam etmiştir. Özellikle 1650 yılından sonra ince kadirga üretiminde bir azalma görülmüştür. Bu tarihten sonra daha çok mavna üretimi ve yelkenlilerin kiralanması ön planda olur. A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 8 Ocak 1647; 10 adet ince kadirga ve 2 adet mavna inşası kararı alındı. 15 Temmuz 1651; 14 ince kadirga gövdesinden 10 tanesinin tam donanımlı hale getirilmesi istenmişti. Ayrıca 20 ince kadirga ve 2 mavnanın inşasına başlanmalıydı.

²⁷² A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 3 Temmuz 1654.

1.5.1.5. Kerestenin Tersane Dışında Kullanımı

Ormanlar sadece tersanenin ihtiyacı için değil, şehrin güvenliğini sağlamak ve odun ihtiyacını karşılamak için de önemliydi.²⁷³ Belirli ağaçlar temini kömür yapımı için tasarruf ediliyordu.²⁷⁴ Bu tarz farklı ihtiyaçlar için gereken kerestenin temin sürecinde de tersane patronileri görevlendirilmişti. Ormanlarda yapılan her türlü kesim tersanenin denetimindeydi.²⁷⁵ Kesim bölgelerine tersaneden bir görevli gönderiliyor ve farklı ihtiyaçlar için kesim onun gözetiminde, tersanenin işine yaramayacak ağaçlar arasından yapılıyordu.²⁷⁶ Tersane tarafından görevlendirilen Lorenzo Bernardo başkanlığında ve tersane ustası Sabastian yardımı ile Padova ve Licenza bölgesinden şehrin köprü, duvar çalışmaları için 55 ton ağacın kesilmesine izin verildi. Malzemelerin taşınmasında sorun yaşanmaması için önlemler de yine tersane

²⁷³ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 21 Mart 1569; 1569 yılında Kandiye’de şehrin ihtiyacı olan odun ve kereste satımı için devlet arazisine belirli ölçülerde ve kira karşılığında dükkanlar yapılmıştı. Bir ölçüde kontrolün sağlanması adına önemli bir karardı. “Devlet tarafından, devlet arazisi olan Kandiye’deki Borgo meydanının yanında yer alan arazide Zorzi Carchiopulo’nun 12 ve 15 metre genişliğinde iki dükkân yapmasına izin verildi.” Meşe ağaçları sadece tersane rezervleri için değil şehrin her anlamda koruması gereken bir kaynaktı. Şehrin savunması için ormanların şehri çevrelemesi ya da buradan elde edilecek kerestelerin bataklık alanlarda kullanılması, genel olarak oluşacak olan sellerden korunması için, yakacak, ev inşaları, fırınlar ve şehrin genel anlamda etkilendiği ekonomik faaliyetler için önemliydi. A.S.V.e., Patroni e Provveditori all’Arsenale, Capitolare 14, 6 Kasım 1626; Brenta Nehri üzerindeki Bogion Köprüsü’nün tamiri için Padova topraklarından belirli sayıda meşe ve kavak ağacı kesilmesine izin verilmesi hakkında bir karar alındı. Ağaçların tersanenin ihtiyaçları için kullanılmayacak nitelikte olanlarından seçilmesi gerekiyordu. Kesim işlemi, Padova’nın yetkilileri tarafından önerilen uzmanlar tarafından incelendikten sonra, tersaneye bağlı uzman gözetimi altında gerçekleşti. Padova topraklarından 64 meşe ağacı ve 50 kavak kesilmesine izin verildi.

²⁷⁴ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 59, 21 Mayıs 1599; A.S.V.e., Senato Mar, reg. 58, 30 Ocak 1598; Tersane ihtiyaçları için barut yapmak adına 500 kilo kömür alınacaktı. 1599 yılına kadar teslimat tamamlanmalıydı. Tersane patronları Anzolo Reato ve kardeşleri ile bir anlaşma imzalamış ama bu anlaşma kaybolmuştu. Anlaşma yenilendi ve salgher ağacından olacak olan kömürden 400 çuval sipariş edildi. Ödeme teslimattan sonra olacaktı.

²⁷⁵ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 21 Mart 1569; İstria, Dalmaçya ormanlarında kesim yapılmasına karar verildi. Bahsedilen ormanlardaki ağaçların kesiminin gerçekleşmesi için belirli ölçülere dikkat edilmeliydi. 2 piedi genişlik ve uzunlukta olmalıydı. Ölçü kerestelerden sorumlu ofis tarafından denetlenip, damgalandı. Kesilen keresteler hemen yüklenmeli ve taşınmalıydı. Kesilen keresteler için her araba başına 20 soldi bedel verildi. Düzgün kesilmeyen keresteler ile kereste ofisi ilgilenenecekti ve ilgili denetçi değerlerine karar verecekti. Ödemeler kereste ofis kâtipi Antonio Bon kontrolünde gerçekleşti. Bu görevi için Bon’a 3 duka maaş verildi. Kâtip Bon, ödemeleri her hafta rapor etmeliydi. Ödemeler sadece proveditorinin onayı ile gerçekleşirdi ve görev tamamlandığında hesaplar düzgün bir şekilde sonuçlandırılmalıydı. Belirli kişiler ve yöneticiler kerestelerden yararlanabilirdi ama kereste ofisi kontrollünde ve ihtiyacından fazlasını almadan buna izin verilebilirdi. Kurala uymayanalar için 100 duka ceza vardı. Bu cezanın yarısı proveditore ve diğer yarısı ilgili ofise tahsis edilirdi.

²⁷⁶ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all’Arsenale, Capitolare 15, 19 Ağustos 1655; Montagna’da ağaç kesimine izin verildi. Bu ağaçların kesimi tersanede ki uzman kişiler tarafından gerçekleştiriliyordu. A.S.V.e., Patroni e Provveditori all’Arsenale, Capitolare 15, 2 Eylül 1655; Senato tarafından onaylanan bir talimat doğrultusunda, Montona Ormanı’ndan 150 karaağaç kesimine izin verildi. Bu karaağaçlar, topçu yataklarının yapımı için kullanılacaktı. Ayrıca kesimin deneyimli ustalar ve denetleyicilerin gözetiminde yapılmasının altı çizilmişti.

tarafından alındı. Malzemelerin yetersiz kaldığı durumda yeniden kesimin yine tersane kontrolünde gerçekleşmesi gerekiyordu. Zira şehirde genel olarak odun kıtlığı vardı.²⁷⁷ Lonigo'daki rahiplerin, manastırın önüne bir haç yapmak için iki meşe ağacını kesmesine, bu ağaçların tersaneye iyi bir katkı sağlayacak durumda olmaması kaydıyla, kesim işleminin tersanenin bir ustasının gözetiminde yapılmasına izin verildi.²⁷⁸ Feltre bölgesindeki Veses deresinin taşması, Andreo Varoti'nin bazı mülkleri ile oradaki sakinlerin mülklerinin büyük zarar görmesine yol açmış, bazı bölgeler sular altında kalmıştı. Andreo Varoti'ye hasarını onarmak için yakınlardaki ormanlardan on iki adet kavak ve aynı sayıda meşe ağacı kesme izni verildi. Bu ağaçlar, tamir işinde kullanılacaktı. Bunun tersaneye ait bir uzman gözetiminde yapılması ve patroni uygun gördüğü talimatlara göre gerçekleştirilmesi, kesilen ağaçlar, tersane için yararlı olmayan ağaçlar olmasına dikkat edilmesi ve belirtilen sayının aşılması gerekiyordu.²⁷⁹ Mazorbo'daki St. Catherine Manastırı rahibelerin, manastırdaki ihtiyaçlarını karşılamak adına tersane için kullanılmaya uygun olmayan ağaçların kesilmesini izin verildi. Tersane için kullanılmaya uygun olmayan ya da gelecekte de uygun hale gelmesi beklenmeyen bu ağaçların kesim işlemi, tersanedeki yetkililerin tavsiyelerine uygun olarak, uzman nezaretinde ve baş denetçinin vereceği talimatlarla gerçekleşti. Bu işlemin belirlenen sınırları aşmaması ve kesimin kanunların öngördüğü şekilde yapılması şarttı.²⁸⁰ Palona kalesinde su oluklarının bakımı için 200 de ağacın kesilmesine ihtiyaç vardı. Bu yüzden kesimi denetlemek için tersane bir ustabaşı görevlendirdi.²⁸¹ Yanı sıra Lido kıyılarının ihtiyaçları doğrultusunda Montello ormanında, tersane için uygun olmayan ve uygun hale gelmeyecek ağaçlardan on bin adet kesilmesine, tersane patronilerinin bilgisi dahilinde, izin verildi. Özellikle kesilecek bu ağaçların yoğun, sık alanlarda olması gerekiyordu. Ayrıca sağlıklı meşe ağaçlarının büyümesine engel olan zayıf meşe ağaçları varsa bunların da kesilip ormanın sağlıklı hale gelmesi planlandı.²⁸²

²⁷⁷ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 21 Mart 1569.

²⁷⁸ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 14 Nisan 1646.

²⁷⁹ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 19 Mart 1650.

²⁸⁰ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 13 Haziran 1654.

²⁸¹ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 5 Eylül 1654.

²⁸² A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 10 Ocak 1655.

Bachilione Pesadore ve Gradelle bölgelerinde kullanılmak üzere tersane için işe yaramayan 100 ağaç kesimi patronilerin gözetiminde yapıldı.²⁸³

Santa Teresa Tarikatı'na bağlı rahibeleri için Conegliano kasabasında bir manastır inşası edilmesi kararı alınmış ve bu inşaat, özel kişilerin bağışları ve kamu yardımlarıyla finanse edilmişti. Aynı zamanda tersane gözetiminde, manastırın yakınındaki mevcut akarsuyun sel riskine karşı korunması için meşe ağaçlarının kesilmesine karar verilmişti.²⁸⁴ Antonio, Bartarigo, Franco ailelerini üyeleri, Brenta Nehri boyunca uzanan ve Pigozza köprüsü yakınında bulunan evlerinin karşısındaki yolun onarımını sağlamak için bölgeye bir duvar inşa etmek istemişti. Böylelikle Padova'ya sürekli gidip gelen yolcuların rahat geçiş yapabilmesi de sağlanmış olacaktı. Bu amaçla tersane için uygun olmayan yüz seksen adet ağacın kesilmesine izin verildi. Kesim işlemi Moncelese çevresinde tersaneden bir uzmanının gözetiminde belirlenen sayı aşılmadan yapılmalıydı. Ayrıca tüm malzemenin belirtilen yapı işinde kullanılması gerekiyordu.²⁸⁵ Diğer yandan Oderzo dışındaki Essonticano üzerindeki köprü neredeyse tamamen yıkılmıştı. Bu durum gelip gidenler için büyük bir rahatsızlık yaratıyordu. Köprünün onarılmasının, yalnızca yolcuların rahatı için değil, aynı zamanda malların kolay taşınması açısından kamusal yararı olduğu da aşıkardı. Bu yüzden tersane 81 ağaç ve kesim giderleri, demir aksamalar ve zanaatkarların masrafları ile ilgilenmek üzere görevlendirildi.²⁸⁶

Pietro Coronello, Monticano üzerindeki kötü durumdaki değirmenini onarabilmek için, meşe ağaçlarını kesme izni verilmesini talep etmişti. Tersane yönetimi, değirmenin ihtiyacını ve kullanışlılığını göz önünde bulundurarak bu talebi kabul etti ve tersane gözetiminde izin verildi.²⁸⁷ Bugge şehrinin meydanında yer alan bayrak direği için kereste temini konusunda da tersane yönetiminde talimat

²⁸³ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 4 Mart 1655.

²⁸⁴ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 17 Temmuz 1655.

²⁸⁵ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 10 Eylül 1655; A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 10 Eylül 1655; Tersane, yalnızca gemi inşası ve onarımı ile ilgilenmiyordu. Aynı zamanda su yolları ve köprü gibi altyapı projeleri için de sorumlu tutulmuştu. Padova yönetimi, San Martino Servarese'deki Bacchiglione üzerinde yer alan köprünün onarımı için başvuruda bulunmuştu. Köprünün yapımında tersanenin yapı ve onarım işleri konusunda deneyim ve teknik bilgi sahibi bir görevlendirilmişti.

²⁸⁶ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 7 Eylül 1656.

²⁸⁷ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 22 Eylül 1656.

verilmişti.²⁸⁸ Tersane yönetimine, Tovello topluluğunun temsilcilerine Burano bölgesinde zamanla hasar gören diğer direğin yerine kullanılmak üzere bir direk teslim etmeleri talimatı verildi.²⁸⁹

Tersane kontrorlünde kereste kesimi ile birlikte tersane ustalarının bu keresteleri kesmek ve kullanmak üzere farklı işlerde görevlendirildiği de görülmüştü. Tersane, sadece çevre tersanelerine ustalarını göndermiyor, aynı zamanda farklı alanlarda çalışmak üzere tersane ustalarının görevlendirilebiliyordu. Malta Şövalyelerinden bir yetkilinin talebi üzerine Avusturya'da yapılacak dini tören için ağaç kesim işine destek sağlamak amacıyla bir ustabaşı görevlendirildi ve maaşının tersane tarafından ödenmesi kara altına alındı.²⁹⁰

Sonuç olarak, kereste üretimi her ne kadar gemi inşası için rezerv edilse de tersane yönetiminin kontrolünde farklı amaçlara da hizmet etmiştir. Kentlerin imarı çerçevesinde setlerin ve bazı ibadethanelerin yapımı için kontrollü bir kereste temini sağlanıyordu. Bu işlemler sırasında gemi yapımında kullanılan kereste ve ağaç rezervine zarar verilmemesine özellikle dikkat ediliyordu.

1.5.1.6. Kereste İkmali Sıkıntıları

Meşe ağaçlarının yetersizliği standartların ve geleneğin dışına çıkılmasına yol açtı. Meşe ağaçları yeteri kadar temin edilemediği durumlarda farklı ağaç türleri tercih edilebiliyordu. Özellikle 1600 yıllarından sonra sıkıntılar daha fazla hissedildi. Gittikçe artan ağaç sıkıntısı sebebi ile gemi direklerinde pek de tercih edilmeyen köknar ağaçları kullanılmaya başlamıştı.²⁹¹ 1620 yılında Senato, Friuli bölgesinden 1.000 adet kadar meşe ağacının kesilmesi, bunların yetersiz kalması durumunda

²⁸⁸ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 27 Kasım 1655.

²⁸⁹ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 130, 19 Eylül 1665.

²⁹⁰ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 29 Temmuz 1656.

²⁹¹ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 14, 4 Nisan 1618; Patronilerin ve baş marangozun raporlarında belirtildiği üzere tersanede mavnalara gerekli malzemeler ve direklere olan büyük ihtiyaç nedeniyle gereksinimi karşılamak için düzenlemelerin yapılması zorunludur. Tersane patronilerine, Cargna'daki Rio Storto Ormanı'nda mavnaların ihtiyacını karşılamak üzere dört direk kesilmesi için gerekli talimatları vermeleri görevi verilmişti. Bu hizmette çalışacak ustalara, tersanede uygulanan ücret standartlarına uygun olarak ödeme yapılması sağlandı. Söz konusu ormanın güvenliğini sağlamak için, tersane yetkililerinin bu orman için gerekli kuralları ve düzenlemeleri belirlemesi gerekiyordu. Ayrıca, deneyimli kişilerden, ormanlarda inceleme yaparak, ince kadırgalar için direklik olarak kullanılabilecek ağaçların bulunup bulunmadığını gözlemlemeleri istendi. Böyle ağaçlar bulunduğu, uygun şekilde korunmaları sağlanmalıydı. Cargna Ormanı'nın diğer adı Carnia'dır. Tersanenin Carnia ormanına yönelmesi kereste sıkıntısı nedeni ile olmuştur. Carnia Ormanı coğrafi konumu itibarıyla iğne yapraklı ağaçlar ile ön plandadır. Alp dağlarına yakınlığı sebebi ile buradan kereste taşınması yapmak oldukça zordur.

meşenin eğik türde kereste sağlayan bölgelerinin de kullanılabileceği gündeme geldi. Normalde tersanede bu tür meşe ile mavna gövdesi yapmak geleneklere uygun bir durum değildi. 1626 yılında tersanede inşa edilmesine karar verilen ince ve mavnalar için kereste bulunamamış, yönetim kereste arayışına gitmişti. Özellikle ince kadirgaların kerestesi bir şekilde sağlanmış olsa da mavna ve kalyonların kerestesini bulmak oldukça güçtü.²⁹² Kereste teminini sağlamak amacıyla Korfu'ya yakın Türk topraklarından kesim yapılması istendi. Ancak Osmanlı yönetimi keresteyi bölgeden taşıma hususunda zorluk çıkardı. Osmanlı yönetimi denizlerde tüketilmek üzere işlem görecektir bu tür malzemenin kesimine sınır getirmişti. Konunun çözümü için pratik önlemler devreye sokuldu. Korfu ve donanma yöneticilerinden Türklerin rızasını almaları için çalışmalarda bulunulması, dikkatlice araştırılıp devlet yönetimine bildirmeleri istendi. Diğer yandan İstria'da da bu kerestenin sağlanması için yapılan kesim ve taşıma işlemlerinde halk zor durumda kalıyordu. Bu konuda da dikkatli olunması gerektiği ayrıca ilave edildi.

Kereste ikmalî konusundaki sıkıntıyı çözümlmek için daha önce de başvurulmuş Monte dell'Angelo bölgesinden yeterli miktarda kerestenin sağlanabilir olup olmadığına, Arşidük'e bağlı bölgeler olan Buccari ve Bucarizza çevresinde ihtiyacı karşılayabilecek yeterli miktarda malzeme olup olmadığına dair çalışmalar başlatılması gerekiyordu. Bu çalışmalar yanında Hırvatistan yakınlarında yer alan Pola bölgesinden tersanede kullanılmak üzere zorlu şartlar altında ve oldukça yüksek bütçelerle temin edilen kerestenin açık havada beklediği için bozulduğu, işe yaramaz keresteler ayıklandıktan sonra bu kerestenin ihtiyaç dahilinde hemen kullanılması gerektiği de bildirildi.²⁹³ 1658 yılında ağaç iyileştirilmesine gidilmiş, Montello bölgesinde gerçekleşen iyileştirme sonucu 8.000 meşe ağacı elde edilmişti.²⁹⁴ Ancak tüm çalışmalara rağmen 1670 yıllarında Venedik'in çevresinde neredeyse işe

²⁹² A.S.V.e., Patroni e Provvedtori all'Arsenale, Capitolare 14 7 Ocak 1626; "Tersane deposunda, en fazla ve sürekli tedarığı gereken ve temini en zor hiçbir şey yoktur ki, bu özellikle mavnalar ve kalyonların inşası için gerekli olan storta (eğik ağaç, kıvrımlı) kerestesi olsun."

²⁹³ A.S.V.e., Patroni e Provvedtori all'Arsenale, Capitolare 14 7 Ocak 1626.

²⁹⁴ A.S.V.e., Patroni e Provvedtori all'Arsenale, Capitolare 15, 8 Haziran 1658.

yarayacak durumda orman kalmamıştı. Son çare olarak zor zamanlar için saklanan İstria'ya başvuruldu.²⁹⁵

Kereste sıkıntısını çözebilmek için tersane yöneticilerinden ayrıntılı raporlar isteniyordu. Bu raporlar doğrultusunda düzeni sağlamak ve kereste sıkıntısına bir çözüm bulmak için yoğun çalışmalar söz konusu idi. Ne var ki dikkatli kesim yapılmasından ve elde edilen kerestenin doğru saklanmasından başka bir çözüm yolu da bulamadılar. Bir başka çözüm yolu da aşağıda ayrıntılı olarak değindiğimiz kereste ithali oldu. Tersane patronlarının hazırladığı ayrıntılı raporlara göre tersanede ince kadirga ve mavnalar için büyük boyutta meşe kerestesi stoğu eksikliği vardı ve durum acil ihtiyaç boyutundaydı.²⁹⁶ İhtiyaç duyulan kereste miktarı karşılanamadığı için bin adede kadar yeni meşe ağacı kesimi yapılması emredildi. Kesim işlemleri, Conegliano bölgelerine yönelikti. Bu bölgelerde uzun yıllardır bu tür bir kesim yapılmamıştı. Tersanedeki 4 mavna için ana direk ve mezana direklerinde kullanılmak üzere Rizza ormanında, Cadore altında 40 adet büyük ağaç, 20 ince kadirganın direkleri için 60 uygun ağaç, 6 köknar ağacı ve küçük odun çıkarılabilecek bin kadar küçük ağaçlardan kesilmesi kararı alındı. Aralardaki küçük ağaçların kesilmesi ile orman daha verimli hale getirildi.²⁹⁷ Öte yandan tersanede görevli patronlara, belirli bölgelerde 2.000 meşe ağacının kesilmesi görevi verilmişti. Bu ağaçlar, alışılmış şekilde, Ricentina'da 500 adet, Piave ve Livenza arasında 500 adet, kalan 1.000 adet ise Friuli'deki belirli yerler ve ormanlardan sağlandı. Bu iş için görevlendirilen kişilerin, kesim sırasında orada bulunan diğer değerli ağaçları da büyük bir özenle kesmeleri, bu ağaçların tersane için çok gerekli olduğu da ifade edildi. Bu ağaçların zarar görmemesi için patronilerin de özen göstermesi gerekiyordu. Ayrıca kesilen ağaçların hemen toparlanarak suya yerleştirilmesi emredildi. Böylece kereste için tam kalite sağlanmış olacaktı. Bu süreçte patronilerin uzun zaman önce kesilmiş ve hâlâ ormanlarda kalan meşe

²⁹⁵ Zan, Rossi, Zambon, **Il Discorso del Manneggio**, s. 243; İstria ve Dalmaçya'daki ağaçlar ise doğaları gereği sıcak ve kuru olanlardı, çünkü kireçtaşı ve verimsiz yerlerde doğmuşlardı. Kesildikten ve doğal nemini kaybettikten sonra aslında nemi hızla emerler ve kısa sürede çürürlerdi.

²⁹⁶ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 21 Temmuz 1655; "Bir dizi kadirganın tersanede inşasına başlanması gerektiği açıkça görülmektedir, çünkü birçok boş alan mevcuttur. Yeterli kereste olduğunda, 10 ince kadirganın yapımına başlanmalıdır."

²⁹⁷ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 4 Eylül 1655.

ağaçlarının yanı sıra bu yeni kesilmiş olanların taşınmasını da hassasiyetle denetlemeleri gerekiyordu.²⁹⁸

1.5.1.7. Kereste ve Gemi İthal Edilmesi

Tersane ihtiyacı olan kereste stoğu sağlayan Venedik ormanları hayli azalmıştı. Kereste tedarikinde yerli ürün temini ihtiyaca yetmemeye başladı. Venedik Devleti'nin gemi inşa faaliyetlerinde dışarıya bağımlı hale gelmesinin kereste ikmalı ile ciddi bir bağlantısı vardı.²⁹⁹ Dışarıdan kereste ikmalinin yapılması özellikle büyük gemilerin, kalyonların kiralanmasının veya satın alınmasının önünü açtı.³⁰⁰ Kerestenin bulunamaması ve maliyetlerin artması dışarıdan gemi kiralamayı cazip hale getirdi. Bu nokta da Hollanda ön plana çıktı.³⁰¹ Hollanda, kendi gemileri için Baltık ve İskandinav ormanlarından faydalanırken, Venedik'teki binaların ahşap tamiratları dahi gecikmeye başlamıştı. Armatörler bu süreçte kısıtlı olsa da Dalmaçya'daki Curzola adasından kereste temin edebiliyorsa da devlet kereste konusunda hayli sıkıntıdaydı.³⁰² Kereste temini bunalımı Akdeniz'de denizciliği teknik ve ekonomik açıdan oldukça etkilemişti. Bu durum Akdeniz'de tonajların düşürülmesine, inşaların pahalılaşmasına ve kuzeyli rakiplerin avantajlı duruma geçmelerine yol açtı. Bu durumun en büyük nedeni kereste idi ancak tek neden değildi. Her şeyin hammaddeye

²⁹⁸ A.S.V.e., Patroni e Provvedtori all'Arsenale, Capitolare 15, 31 Ağustos 1656; "Tersanede meşe kullanımının ne kadar acil ve çok yönlü olduğu düşünülürse, her geçen gün ortaya çıkan gereksinimlere iyi bir şekilde yanıt verebilmek için meşe tedariki de o ölçüde büyük olmalıdır. Ancak, söz konusu patronlar mevcut meşe miktarının oldukça sınırlı olduğunu ve bu nedenle mevcut ihtiyaçları karşılayabilmek için, içinde bulunduğumuz ağustos ayında deniz yoluyla sağlanacak uygun tedarikin yapılması gerektiğini belirtmektedirler."

²⁹⁹ A.S.V.e., Patroni e Provvedtori all'Arsenale, Terminazione 137, 1 Mart 1610; Domenego Piero Spoluerato tersane için kereste ihtiyacı karşılayan bir tüccardı. Farklı kereste türlerini Venedik toprakları dışından getiriyordu. Tersane için Chiusa Komünü'ne bağlı Sırbistan'daki Grantagor Ormanı'ndan 7 adet uzun kereste ve direk getirmişti. Ayrıca bu yıl içerisinde yine bu ormandan 30 adetten fazla kereste kestirmişti. Fakat bu kez tersanenin sipariş verdiği bölge burası değildi. Domenego buna rağmen durumun patroniler tarafından değerlendirilmesini ve kerestenin kabulünü istedi. Tersane yönetimi kerestelerin kaliteli olduğuna ve ihtiyaçları karşıladığına karar verdiği için kabul etmişti. Aynı tarihte yine aynı bölgeden Gio Antonio 222 adet kayın ağacı kestirmişti. Bu keresteler tersane için yeterli kalitede ve dayanıklı olarak değerlendirilmişti.

³⁰⁰ Lane, **Venetian Ships**, s. 232; Böylece 1590 ile 1616 arasında ona Hollanda'dan 11, Patmos'tan 7, Karadeniz'den 4, İstanbul'dan 1, Bask ülkesinden 1, Cebelitarık Boğazı'ndan 1 gemi gelmişti.

³⁰¹ A.S.V.e., Patroni e Provvedtori all'Arsenale, Capitolare 15, 20 Nisan 1650; Kritik malzeme eksikliğinin giderilmesi için Hollanda ve diğer yabancı ülkeler ile anlaşmalar yapılmıştı.

³⁰² Lane, **Venetian Ships**, s. 232. Osmanlılar kereste konusunda henüz daha iyi durumdaydı. Karadeniz ve Marmara ormanları ve özellikle İzmit'teki ormanlar kaynağı karşılıyordu.

bağlı olamadığı bu süreçte ekonomik durum ve emek gücünün pahalılığı da önemli rol oynamıştı.³⁰³

İthalî sürecinde, kerestenin daha çok ihtiyaç duyulduğu büyük gemiler konusunda Venedik'in tutumunu şu şekilde özetlemek mümkündür.³⁰⁴ Venedik yönetimi, 1535 yılından itibaren hem Venedik'te hem de başka şehirlerde büyük gemilerin inşasına sübvansiyonlarla yardım etmeye başlamıştı. Yardım, tersanede inşa edilen büyük bir gemi için armatörlere tahsis edilen krediler biçimindeydi. 1588 yılından itibaren bu krediler gittikçe arttı. Dışarıdan gemi satın alma yasağı 1584 yılında kaldırıldı. Aslında Venedikliler 1570 yılından itibaren Kuzey Avrupa'dan gemi almaktaydı. Senato, 1590 yılında yerli ve yabancı gemileri birbirinden ayırarak yerli olanlara daha çok imtiyaz verdi.³⁰⁵ Ancak bu çaba yabancı gemilerin artmasını engellemedi.³⁰⁶ Yurt dışından kereste almak yurt dışından gemi satın almanın ilk adımı oldu. Bu adım resmen 1590 sonrasında atıldı. Venedik'in gemi inşa faaliyetlerini bir daha eski haline getirememesinin nedenlerinden biri de bu durum oldu. Yabancı yapımı gemilere karşı olan kanun yürürlükten kaldırıldı. 1606 yılında 27 gemiden 14 tanesi yabancı yapımıydı. Yabancı gemi alımı artarak devam etti.³⁰⁷ Bu nedenle

³⁰³ Braudel, **Akdeniz Dünyası I**, s. 237.

³⁰⁴ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 14, 7 Ocak 1626. Kalyonlar için kereste bulmak ve bunu sürekli temin etmek oldukça zordu.

³⁰⁵ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 13, 28 Ağustos 1601; "San Gio di Patino Manastırı'na ait gemi ve teknelerin, 27 Mayıs 1578 tarihli Senato kararı gereğince demirleme vergisinin (ancorazo) sadece yarısını ödemeleri gerektiği belirtilmektedir. Ancak bu gemiler yabancılara (Patino halkı dışında kişilere) satıldığında, yabancılar için belirlenen demirleme ve taşıma (noli) vergilerini tam olarak ödemeleri gerekecektir. Gemiler ise Venedik vatandaşlarına veya Senato tarafından Venedikli sayılmalı kabul edilen kişilere satıldığında, diğer Venedikli gemilerin sahip olduğu tüm muafiyet ve ayrıcalıklardan faydalanabileceklerdir. Bu muafiyet ve ayrıcalıklar, sadece Venedik'te üretilmiş olan diğer Venedik gemilerinin yararlandığı haklar doğrultusunda geçerli olacaktır. Venedik vatandaşı olmayanlara satıldığında vergi yükümlülüklerinin artırılması ve Venedik vatandaşlarına satıldığında vergi muafiyetlerinin korunmasını amaçlamaktadır. Venedik dışındaki (yabancı) her türlü gemi türünün büyük gemiler (galeoni), küçük yük tekneleri (bertoni) ve diğer gemi türleri Venedik'te veya başka bir yerde herhangi bir Venedik vatandaşına satıldığında, bu gemilerin Venedik gemisi gibi muafiyetlere sahip olamayacağı belirtilmektedir. Yabancı gemiler, Venedik vatandaşlarına ait gemiler gibi işlem görebilmeleri için Senato'dan özel bir izin alana dek yabancı statüsünde vergilendirileceklerdir. Ancak, Senato'nun açık ve özel bir kararı ile belirli bir gemiye Venedik gemisi olarak işlem görmesi için özel bir ayrıcalık tanınmışsa, bu özel duruma dair herhangi bir şart değiştirilmeyecektir."

³⁰⁶ Maurice Aymard, "XVI. Yüzyıl Sonunda Akdeniz'de Korsanlık ve Venedik", **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası**, c., 23, sy., 1-2, 1963, s. 231, 232.

³⁰⁷ Frederic Lane, "Venetian Shipping During The Commerical Revaolution", c., XXXVIII, **The American Historical Review**, 1933, s. 235; 1590-1599 yıllarında, kayıtlara bakıldığında 15 adet büyük gemi vardı. Bu gemiler Venedik yönetiminin onayını almış gemilerdi. Aynı periyotta 8 büyük gemi Venedik'te inşa edilmişti. Tüccarlar da maliyetler sebebi ile gemilerini ülke dışında inşa edebiliyordu. Girit üzerinden yapmış olduğu şarap ticareti ile ilgilenen Morosini, kendi gemisinin Venedik yerine Hollanda'da yapmıştı. 720 ton ağırlığındaki gemisi Hollanda'da yapmaya başladıktan sonra 4 gemi

Venedik gemi inşasındaki düşüş, Venedik gemi ticaretindeki düşüşten çok daha büyük boyutlara ulaştı.

17. yüzyılda Akdeniz’de ticaret amacıyla seyreden Venedik yapımı gemiler, Venedik’in elinde bulunan işleri taşımaya yeterli değildi. Bu düşüşünün temel nedeni doğal kaynaklar olan gemi kerestesinin tükenmesiydi.³⁰⁸ 16. yüzyılın sonlarına doğru başlayan meşe kereste eksikliği tüm Akdeniz ülkelerinde hissedildi. 17. yüzyılda ise üstünlük kereste ikmaline sahip olan Baltık ülkeleri ve özellikle Hollanda’ya geçmiş oldu. Venedik okyanuslarda siyasi anlamda var olamadı. Hammadde sıkıntısının yanı sıra özellikle deniz ve askeri kaynaklar konusunda, Osmanlı Devleti oldukça zorlu bir rakipti. Kereste sıkıntısı ve buna benzer nedenlerle Venedik, ticaretin önemli araçları gemiler konusunda rakiplerine bağlı kaldı ve bunun dezavantajlarını yaşadı. 16. yüzyılda gemilere ihtiyaç okyanus ticareti için oldukça arttı.³⁰⁹

1.6. Kürek Kerestesi Temini

Venedik yönetiminin, tersaneye sürekli gemi gövdesi ile diğer ihtiyaçları, kereste ve kadirgalar için kürek kerestesi tedariki sağlanması gerekiyordu. Kürek ve geminin diğer ihtiyaçlarında kullanılan kerestelerin temin edildiği belirli ormanlar vardı. Belgelerde bu ormanların başında Montello, Montona, Alpago, Consiglio, Bellunese, Trevigiano ve Friuli bölgelerinin geldiği ifade edilmektedir.³¹⁰ Ayrıca Bellunese ve Trevigiano arasındaki Carnia ve İstria da bu konuda ön plana çıkmıştı. Özellikle Osmanlı Devleti ile savaş dönemlerinde kürek tedariki konusunda bir sıkıntı yaşamamak adına kürek kerestesi yapımına uygun ağaçları temin etmek ve korumak için yasalar çıkarıldı. Bu kanunları uygulama yetkisi diğer kereste ihtiyaçlarında olduğu gibi consiglio dei dieci ve üç tersane patronisine verilmişti. Kereste kesimleri tersanede çalışan teknisyenler tarafından gerçekleştiriliyordu. Ağaçları sınıflandırma,

daha inşa edeceğine söz verdi. Ancak şartı vardı. Buna göre eğer ona onlar için prim ve Venedik sicil kaydı verilirse olurdu. Ayrıca kereste sıkıntısı ardından yeni gemi inşa etmeme kararı ustabaşlarını da zor durumda bıraktı. Ustabaşlarını başka yerlerde iş armaya teşvik etti.

³⁰⁸ Frederic Lane, “Venetian Shipping”, s. 236. Hükümetin meşe bitimi hakkında endişeleri ve özel gemi yapımı yerlerinde meşe eksikliği hakkında bilgiler verilmişti.

³⁰⁹ Frederic Lane, “Venetian Shipping”, s. 237.

³¹⁰ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all’Arsenale, Capitolare, 11, 18 Nisan 1570; Tersanede hazırlanan 40 ince kadirga için Montello’dan meşe ağacı ve eğri ağaçların kesimi gerçekleşecekti. “provveditori sopra le legne” kerestelerden sorumlu kişiydi. Bu yetkili genel olarak Montello ve Montona ormanları üzerinde consiglio dei dieci yetkisini sürdürürdü. Alpago Ormanı, Friuli, Dalmaçya ve İstria’da bulunan ormanlar tersanenin kereste kaynakları arasında ön plana çıkmaktaydı.

mühürleme, ölçülerini alma gibi işlemler için patronilerin yanında ağaçları kesen ve seçen kişi olarak marangozlar, yani protiler yer almıştı.³¹¹ Bu kişiler usta-çırak ilişkisi içinde işlemleri gerçekleştiriyor ve sahada eğitim alıyordu.

Kürek yapımında dayanıklı olduğu için meşe ağacı tercih ediliyordu. Ancak kereste sıkıntısı yaşandığı durumlarda kürek yapımı için köknar ve çam ağacı tercih edilebiliyordu.³¹² Kürek kerestesinde kullanılan ağaçların tercihindeki değişiklikler gibi kereste temini ve taşıma maliyetleri konusunda sıkıntılar yaşandığında, orman tercihleri değişebiliyordu. Carnia ormanında maliyet artınca devlet maliyeti daha az olan Alpago ormanlarına yöneldi.³¹³ Alpago'dan temin sıkıntısı yaşandığında ise Carnia'dan kereste temin ediyordu.³¹⁴ Bu çerçevede Carnia'dan kürek tedarikleri

³¹¹ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Terminazione 141, 29 Temmuz 1654; "Tersane patronilerinden Senato'nun 2 Temmuz tarihli kararıyla dört deneyimli marangoz ustasının kamu ve özel ormanlarda meşe ağaçlarını kesmek üzere görevlendirilmesi için bir değerlendirme yapılması istenmişti. Patronilerin değerlendirmesi sonucunda meşe kesimi için, Anzolo ve Zuanne Fante Boni'nin yönetimi altında ormanlara görevliler gönderildi. Bu görevliler ormanlarda kesim, bakım ve ağaçların işaretlenmesi gibi görevleri yerine getireceklerdi. Her marangoz, sıradan maaşlarına ek olarak, 8 soldi daha alacaktı ve bu ücret onlara hemen ödenmesine karar verildi. Bu ek ödeme, onların bu özel hizmette daha büyük bir özveriyle çalışmaya teşvik edilmesi amacıyla verilmekteydi. Marangoz ustaları olarak Marin Antonio, Franco Povetto, Marco Antonio, Antonio Zuanne seçilmişti. Bu hizmetten geri döndükten sonra tersanedeki görevlerine kaldıkları yerden devam edebilirlerdi.

³¹² A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 4 Eylül 1655; Farklı ağaç türleri yanında farklı coğrafyalar da tercih edilmişti. Ancak bu durum maliyetlere yansdı. A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 14, 4 Nisan 1618; A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 14, 13 Eylül 1605; Alpago ormanlarından kesilen kerestenin taşınması için 2 lira, Cargna ormanlarından kesilen kerestenin taşınması için 8 lira maliyet çıkarıldı. Alpago ormanları kürek yapımına uygun ormanlar arasında en önde yer alıyordu. Bu bölgede yeterli miktarda kürek kerestesi bulunmadığında Cargna ormanlarına yönelme olmuştu. Ancak buradaki ağaçlar kürek yapımı için kesilen kerestenin taşınmasında oldukça zorlu bir coğrafyaydı. Bu yüzden taşıma maliyeti fazlaydı. A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 14, 28 Ağustos 1629; Kandiye, Zante, Korfu ve Zadar'dan gelen talepler üzerine 2.000 ince kadirga küreği ve 300 adet barça küreği ve 800 adet küçük tekneler için kullanılacak kürekler sipariş edildi. Bunlar Cargna'da bulunan Bombasina ve Valscura ormanlarındaki kayın ağaçlarından elde edilecekti.

³¹³ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 13, 11 Ağustos 1601; Alpago ormanlarından 300 kürek için ağaç kesimi yapıldı. A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 14, 13 Eylül 1605.

³¹⁴ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 14, 12 Ağustos 1616; "Tersane için kürek temin edilmesi gerekmektedir ancak mevcut nedenlerden dolayı herhangi bir devletten, dış kaynaktan kürek sağlanması engellenmiş durumdadır. En kısa sürede, yakın zamanda görevi sona ermiş ve bu şehirde başka bir görevi olmayan üç tersane patronisinden biri için collegioda bir seçim yapılması ve bu kişinin, diğer benzer durumlarda olduğu gibi gerekli harcama tahsisi ve görevlilerle birlikte, herhangi bir gecikme olmaksızın Cargna ve Alpago ormanlarına gitmesi gerekmektedir. Orada uzman görüşüne göre en uygun görülen yerlerde üç bin kadirga küreği ve iki yüz mavna küreği kesimi yapılmalıdır, bu işlemler mevcut ay sona ermeden önce tamamlanmalıdır. Ayrıca bu kararda yalnızca ormanların faydası veya en az zararı değil, aynı zamanda taşımaların kolaylığı ve uygunluğu da göz önünde bulundurulmalıdır." 23 Ağustos 1616 tarihli belgeye göre seçimde bir değişikliğe gidilir üç patroni arasından seçim yapılması yelpazesi genişletirilir. "Bu konseyin ayın 12'sinde alınan Cargna ve Alpago'dan kürek teminine ilişkin kararında, tersaneden son dönemde görevden ayrılan ve şehirde

devam ederken bir yandan da Alpago'dan da kesimler yapılıyordu.³¹⁵ Kereste bulmanın zorluğunun farkında olan tersane belirli bazı yerlerde ormanları da koruma altına aldı ve tamamen tersaneye tahsis etti. Venedik Devleti'nde ormanlara dair ilk envanteri Nicolo Surian hazırlamıştı.³¹⁶ Ardından tersane patronisi Piero Emo, consiglio dei dieci tarafından orman müfettişi olarak atandı ve ormanların korunması adına teftişte bulunması istendi. Piero Emo, Onlar Meclisi'nin ona verdiği yetki ile Val L'Arco, Val Piana, Val Paula, Monte ve Cinespe ormanlarındaki sınırları belirledi. Bu ormanlar kürek yapmak için uygun şartlara sahipti.³¹⁷ Piero Emo'nun görevi

başka bir yükümlülüğü olmayan üç patrone birinin seçileceği belirtilmişken, tersaneden görevden ayrılan ve kamuya ait başka bir yükümlülüğü olmayan herhangi bir patroniden seçim yapılması için collegioda bir oylama yapılması öngörülmektedir. Bu, üç veya başka bir sayı ile sınırlı olmaksızın, seçim daha özgür yapılabilir ve en yüksek vasıflı, yeterli kişi seçilebilir diye düşünülmüştür.” 3 Temmuz 1618 tarihli belgede Cargna ve Alpago tekrar karşımıza çıkmaktadır. “Tersane için kürek temini yapılması gerekmektedir. Mevcut nedenlerle başka devletlerden temin edilmesi engellenmiş durumdadır. Bu nedenle en kısa sürede, tersanede patron olarak görev yapmış birinin seçilmesi gerekmektedir. Bu kişi, kendisine harcamaları için yapılan tahsisat ve benzer durumlarda olduğu gibi gerekli görevlilerle birlikte, uzmanların en uygun gördüğü yerlerde 3 bin kadirga küreği ve 200 mavna küreği kesimi yapması için herhangi bir gecikme olmaksızın görevlendirilmelidir. Bu işlemler, mevcut ayın sonundan önce tamamlanmalıdır. Bu kararda yalnızca ormanların faydası veya en az zararı değil, aynı zamanda taşımaların kolaylığı ve uygunluğu da göz önünde bulundurulmalıdır.” 23 Ağustos 1619 tarihli belgede; “Tersanenin ihtiyacı için patroniler tarafından Cargna ormanlarında, 2.000 mavna küreği, barçalar için 1.000 kürek ve 2.000 direğe yetecek kadar ağaç kesilmesi sağlanmalıdır.” 23 Temmuz 1625 tarihli belgeye göre Alpago ormanlarına dönüş söz konusuydu. “Tersanenin kürek ustalarının Alpago ormanına gönderilmesi ve dört mavna küreği yapılması gerekmektedir. Aynı zamanda, görevlilere mavna küreklerini yaparken bazı ağaçların mavna kürekleri için uygun olmadığını ve bu nedenle belirli sayıda küçük kadirga küreği de yapılması gerektiğini hatırlatılmaktadır. Cargna ormanlarında da bir miktar kürek üretilmesi uygun olacaktır. Cargna ormanlarında iki adet daha mavna küreği ve uygun gördükleri miktarda küçük kadirga küreği yapılmasını sağlamaları, gerekli talimatları Podesta, Belluno ve diğer yöneticilere vererek bu hizmetin hızlı ve eksiksiz bir şekilde yerine getirilmesini sağlamaları istenmektedir. Ayrıca tersane fonundan sorumlu kişiye, belirtilen patronilere bu küreklerin kesimi ve yapımında kullanmaları için 1.500 duka ayrılması emredilmiştir.”

³¹⁵ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Terminazione 139, 6 Mayıs 1630; Cargna'dan kürek temini sağlandı. A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Terminazione 141, 12 Haziran 1656; Tersanenin çok sayıda küreğe ihtiyacı vardı. ihtiyaçların en kısa zamanda karşılanması gerekiyordu.

³¹⁶ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenal, Capitolare 11, 23 Ağustos 1569; “Marchio Francisco, Alvise Vitturi Benetto, Piero Capelo ve Zuan Thiepolo meşe ormanlarıyla ilgili olarak bazı konularda görüş bildirmişti. Meşe ormanlarını denetleme ve işaretleme yetkisine sahip patroniler, ormanların düzenlenmesinde yetkilendirilen Nicolo Surian önerilerini, sunduğu raporu tartışmışlardı. Meşe ormanlarının nasıl denetleneceği hakkında olan bu önerilere göre ormanların korunması gerekiyordu.”

³¹⁷ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenal, Capitolare 11, 25 Mayıs 1570; Tersanenin sürekli olarak kürek ihtiyacı olduğu göz önünde bulundurularak onlar meclisi ve tersane yönetimin kararı ile tersane patronisi Piero Emo 15 Ocak'ta ormanlarda kürek kesimi için görevlendirildi. Geçtiğimiz mart ayının başında Val Paula, Val Piana, Val L'Arco ormanları ve civardaki ormanlarda, Mel ve Cesana kontluklarının yetki alanlarında ve Belluno'nun Cividale bölgesindeki Val de Scrova ormanında büyük miktarda kaliteli ve kürek yapımına uygun odun bulunduğu tespit edilmişti. Bu yerleri yeniden gözden geçirip sınırlarını belirlemek üzere bu işlem tamamlandı. Geçen 25 Mayıs'ta alınan karar doğrultusunda, bu sınırlandırma dikkatli bir şekilde yapılırsa ormanlar korunabilirdi. Böylece tersane ve donanma hizmeti için büyük miktarda kürek sağlanabilirdi. Ayrıca Alpago ormanlarında alınan tedbirler gibi bu ormanlarda da mümkün olduğunca tedbirler alındı. Bu ormanlara kimsenin dokunmasına izin

oldukça zordu. Tersanenin kürek temininde kullanabileceği ormanların ayrıntılı bir envanterini çıkarmıştı. Bu yüzden onunla birlikte Cesana, Mel, Belluno'nun Cividale bölgesi ve Treviso'daki Fener Ferro bölgelerinde ormanları dikkatlice inceledikten sonra uygun kesimde bulunmak üzere tersaneden belirli bir grup marangoz, kürekçi ve çalışanlar gönderilmişti. Ekip içerisinde marangoz Sebastian Boscain, kürek ustası Maitri Batti, ölçüm ile ilgilenen Andrea Scarpi yer aldı ve Piero Emo ile birlikte ormanları inceledi.³¹⁸ En önemli görevleri büyük küreklerin yapımına uygun ağaçların

verilmeyeceğine değinilmişti. “Hiç kimse, hangi derece ve konumda olursa olsun, hiçbir istisna olmaksızın, herhangi bir bahane ile yukarıda belirtilen ormanlarda ve bizim belirlediğimiz sınırlar içinde ağaç kesmeye veya ağaç kestirmeye cesaret etmesin ve buna kalkışmasın. Aksi takdirde, bu kişi ya da kişiler her bir ağaç için 25 lira para cezasına çarptırılacak ve en sıkı cezalar da uygulanacaktır. Bu cezanın yarısı tersaneye, diğer yarısı ise bunu yürüten yargı yetkilisine verilecektir. Bu yetkililer, Treviso, Belluno'nun Cividale bölgesi ve Feltre'nin rektörleri ya da Mel ve Cesana kontları olabilir. Ayrıca, ihbar eden kişiye de belirli bir ödül verilecektir. Herkesin bu emirlerimize aykırı hareket edenleri ihbar etme hakkı serbesttir. Hiç kimse, yukarıda belirtilen ormanların sınırları içinde ya da bu ormanların yarım mil yakınına ateş yakmaya, otlak oluşturmak ya da eskiden yapıldığı gibi başkaca sebeplerle çayırları ateşe vermeye cesaret etmesin ya da buna kalkışmasın. Bu tür eylemler, ormanların ağaçlarına ciddi zarar ve yıkım getirir. Bu emre uymayanlar, yakalanırlarsa, Venedik kürek cezalarına ait gemilerde üç yıl boyunca demir prangalarla kürek çekmeye mahkûm edilecektir. Bu süre, ormanlarda verilen zararın büyüklüğüne göre karar verici kişinin takdirine göre artırılabilir veya azaltılabilir. Eğer bu kişilerin kürek cezasına elverişli olmadıkları belirlenirse, on yıl ya da daha fazla süreyle sürgün edileceklerdir. Bu ceza, ormanların bulunduğu tüm yerler ve bölgeler için geçerlidir. Ayrıca bu kişileri yakalayanlara 200 lira ödenecektir. Hiç kimse, herhangi bir bahane ile, yukarıda belirtilen ormanların sınırları içinde veya dışında, Mel, Val Grande, Val Molle, Vanai, Vas ormanlarında ve Segusino'da, Treviso'nun yetki alanında, Calderol ve Belluno'nun Cividale bölgesindeki ormanlarda, Val de Seren'de, Feltre bölgesinde büyük ya da küçük miktarda ağaç kesmeye veya kestirmeye cesaret etmesin ve buna kalkışmasın. Bu ağaçlar büyük ya da küçük olsun, fark etmeksizin kesilmesi durumunda, yukarıda belirtilen tüm cezalara tabi olacaklardır. Yukarıda belirtilen sınırlandırılmış ormanlarda şu anda kömür ya da kesilmiş odun bulunması durumunda, bu kömürlerin ve odunların sahipleri mallarını 15 Ağustos'a kadar geçecek olan bir aylık süre içinde istedikleri gibi bu ormanlardan çıkarabilirler. Ancak belirtilen süre geçtikten sonra, bu kömürleri ya da odunları kimse bizim yazılı iznimiz olmadan hareket ettiremez. Aksi takdirde, 300 dükalık ceza uygulanacaktır. Bu cezanın üçte biri tersaneye, üçte biri ihbarcıya, geri kalan üçte biri de kararı uygulayan kişiye verilecektir.”

³¹⁸ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 11, 8 Temmuz 1571; Piero Emo'nun raporu oldukça uzun bir rapordur. Raporun belirli bir kısmına baktığımızda; “Val Paula ormanına gittik, Cesana ve Treviso kontları arasında ihtilaflı olan bu bölgeye ulaştık. Oranın zeminine, yani Scalette Vadisi denilen kısmına geldik. Burası, Scaletta Meşe Ormanı ile sınırdır ve sağ tarafta Cesezn Tepesi ile sınır oluşturmaktadır. Vadiden aşağı inerken, Rui Nehri'nin akıntısına yakın yerlerde, Val Paula'nın ilk sınırı olarak bir sınır taşı koyduk. Bu taş üzerine C.X.A harflerini kazıdık. Bu harfler Consiglio di X (onlar meclisi) ve bu sınırın ilk olduğunu ifade eder. Bu noktadan hareketle, doğruya doğru yaklaşık 400 Venedik piedi, adımı boyunca yoğun ormanlık alanı geçemediğimiz için birkaç küçük vadiden ilerledik. Scaletta vadilerinden geçtikten sonra, büyük bir tepenin üzerinde, bir kaya levhası üzerine C.X.B harflerini kazıdık. Bu ikinci sınırdır. Buradan tekrar hareketle, kuzeydoğuya doğru yaklaşık 300 adım ilerledik. Bir küçük vadiyi geçtikten sonra, büyük tepe ile Pezzi Tepesi arasındaki bir yamaçta üçüncü sınırı belirledik ve burada sabitlenmiş bir kaya üzerine C.X.C harflerini kazıdık. Buradan hareketle kuzeye doğru yaklaşık 400 adım ilerledik. Bir başka vadiden geçip, Pezzi Tepesi ile üçüncü sınır arasındaki bir sırta, dördüncü sınır taşını sabitledik ve C.X.D harflerini kazıdık. Buradan devam ederek doğruya doğru yaklaşık bir buçuk mil ilerledik. Val Dretta'yı geçip, Pezzi Tepesi üzerinde beşinci sınır taşını koyduk ve bu taş üzerine C. X. E. harflerini kazıdık. Bu noktadan devam ederek, ormanı geçip

belirlenmesiydi. Treviso, Belluno, Vicenza da ekibin görevli olduğu bölgeler arasında yer aldı.³¹⁹ Piero Emo uzun süre teftişte bulunacağı için tersanedeki patronilik görevine kardeşi Lunardo Emo atanmıştı.³²⁰ Piero Emo, 27 Eylül 1571 yılında tekrar acil kürek arayışına çıktı. Vicentino'dan Friuli'ye kadar olan bölge ile ilgilendi. Treviso ve Belluno bölgelerine yoğunlaştı ve kereste için uygun olan ormanları belirledi ve bu ormanlarda tersanenin ihtiyacına uygun ağaçları işaretledi. Ayrıca gelecekte uygun olabilecek olan ağaçları da işaretledi. Yine aynı yıl Val di Arco, Val Piana ve Val Paulo, Val de Marini Meli Cesona bölgelerinden 5.000 adet büyük kürek için levhalar kestirmişti.³²¹ Piero Emo, 1574 yılında karşımıza yine çıktı. Kendisine verilen görev doğrultusunda Marco Giustinian, Alvise Vitturi, Piero Capello, Gasparo Vitturi ve Franco Bernardin Grando'nun ormanlarına kürek kesimi için uygun olan ağaçların belirlenmesi amacıyla gitti. Buradaki ağaçlar hakkında verdiği oldukça ayrıntılı bilgiler yanı sıra daha önce işaretlenen ağaçlar hakkında da bilgi sundu. Tasniflediği meşe ağaçlarından kaçının ayakta kaçının olmadığına tespit etti. Buna göre Giustinian'ın ormanında beş meşe ağacından bir tanesi, dört meşe ağacından bir tanesi, yirmi meşe ağacından üç tanesi eksik ya da kesilmişti. Giustinian'a ait başka

Pezzi Tepesi'nin yamacından aşağı indik. Micchiel Tepesi'nin son bulduğu noktada, Peciol de Garda'nın yamacındaki büyük bir kaya üzerine C.F.X harflerini kazıdık. Bu altıncı sınırdır. Bu noktadan ayrılıp, doğuya doğru küçük bir vadiden yaklaşık 350 Venedik adımı ilerledik ve ölçümcü tarafından ölçülen bu mesafede, ormanın bir kısmını solumuzda bırakarak Val Paula'yı boydan boya geçen Cesen yoluna ulaştık. Burada, 70. sınır taşı olarak bir kaya levhası dikildi ve üzerine C.X.G harfleri kazındı. Aynı yöne ve vadiye doğru devam ederek, Garda Tepesi'ne ulaştığımız noktada, bir kamu yolunun olduğu yere geldik. Burada, yolda yaklaşık 70 adım ilerleyip bir kaya levhası dikildi ve üzerine C.X.H harfleri kazındı. Bu noktadan ayrılıp Garda Tepesi'nden güneye doğru yaklaşık 310 adım ilerledik, sağ tarafta bir yolun geçtiği yerde, başka bir kaya levhası dikildi ve üzerine C.X.I harfleri kazındı. Yola devam edip, yine Garda Tepesi'nde güneye doğru yaklaşık 170 adım ilerledik. Yolda, sağ tarafta bir başka kaya levhası dikildi, bu 10. sınır taşı oldu ve üzerine C.X.J harfleri kazındı. Bu noktadan ayrılıp aynı tepede, yolda sağ tarafta yaklaşık 200 adım daha yürüdük." Pietro Emo tarafından hazırlanan bu envanter bölgeleri bu şekilde tek tek ele alarak nerelerin tersane için ayrıldığını rapor etmiştir.

³¹⁹ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 11, 15 Ocak 1570; "Donanma için kürek yapılmak üzere ağaç kesimine karar verildi. Tersane patronisi Piero Emo'ya, öncelikle Val Piana ve Pisador ormanlarında ve yakınlardaki diğer orman bölgelerinde, Val l'Arco, Cesana altındaki Garda ormanı ile Cadariol Ormanı'nda ve başka uygun gördüğü yerlerde kürek yapımına elverişli tüm ağaçları işaretlemesi görevi verilmiştir. Piero Emo, bu ağaçların yalnızca belirtilen ihtiyaçlar için korunması adına uygun gördüğü cezaları halka ilan etme yetkisine sahiptir. Daha sonra bu ağaçları kesip, kendisine verilen talimatlara göre tersaneye göndermesi gerekmektedir." Benzer kararlar için bakınız; A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 11, 25 Mayıs 1571, 8 Temmuz 1571, A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 11, 27 Temmuz 1569; Bu bölgeler kürekler yanında farklı amaçlar için de kullanılabiliyordu. Vicenza'da barut üretiminde kullanılmak üzere 60 meşe ağacının kesilmesine ihtiyaç vardı. Tersane için uygun olmayan meşe ağaçlarından 60 tanesi tersane tarafından görevlendirilecek yetkilinin gözetiminde kesilecekti.

³²⁰ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare, 11, 25 Temmuz 1570.

³²¹ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 11, 15 Ocak 1570, 8 Temmuz 1571.

bir ormanda Gravonutto de Campi adlı bölgede, hangi ağaçların kesildiğine dair bilgi vermişti. İşaretlenen beş meşe ağacından iki tanesi, dört meşe ağacından üç tanesi, yedi meşe ağacından üç tanesi bırakılmıştı. Bahsi geçen orman, bir yanda Giustinian'a ait evlere doğru çayırılara sınır olup, diğer taraftan ise ormanlar ve bataklıklarla çevrilmişti.

Yukarıda bahsi geçen Giustinian'a ait başka bir orman Sacconetto de Campi adlı bölgedeydi. Dört meşe ağacında bir tanesi, yirmi altı meşe ağacından dört tanesi, otuz dört meşe ağacından on bir tanesi, üç yüz yirmi yedi meşe ağacından üç tanesi kürek yapımında kullanılmak üzere kesilmek için işaretlenmişti. Bu ormanın bir yanı Giustinian'a ait evlere doğru, ekili alanlarla ve bataklıkla sınırlandırılmıştı. Ormanın baş kısmı, diğer orman parçasına ve yamacı ise çayırılara doğru uzanıyordu. Bu üç orman parçası, Lison denilen bölgede yer almakta olup, Cargador kıyılarından yaklaşık yarım mil uzaklıktaydı. Merhum Alvise Vittori'ye ait olan Loncon de Campi denilen bölgede de ağaçlar işaretlenmişti. Bahsi geçen orman, bir taraftan yol, diğer taraftan bir hendekle sınırlandırılmıştı. Ormanın baş kısmı ise merhum Vitturi'ye ait tarım arazileriyle çevriliydi. Loncon adlı bölgede, merhum Piero Capello'ya ait olan ormanda, 78 meşe ağacı sayılmıştı. Bahsi geçen orman, bir yandan tarım arazileri, diğer yandan ise bataklıklarla sınırlandırılmıştı. Bu ormanın üst kısmında, kürek yapımına uygun yaklaşık 70 ila 90 santim kalınlığında ve yaklaşık 1.25 metre uzunluğunda güzel meşe ağaçları vardı. Bu iyi yetişmiş meşelerin, ormanı seyrelterek ihtiyaç duyulan şekilde kesilmesi halinde diğer ağaçların daha fazla büyümesine imkan sağlanmış olurdu.³²² Bu kadar ayrıntılı bir rapor tersanenin kereste ve özellikle kürek ihtiyaçlarının düzenli bir şekilde karşılanması için yapılmıştı. Ağaç türleri hakkındaki diğer ayrıntılı veriler Piero Zane'in libretti adını verdiği notlarında yer aldı. Ormanların içerisinde kullanışlı halde bulunan ağaçların sayısı ve bu ağaçlardan elde edilecek küreklerin hesabını yapmıştı. Bu kayda göre listeye aldığı ağaçlardan 20.000 adet kürek yapılabilirdi. Zane'in raporu tersane tarafından yıllar içerisinde sürekli

³²² A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare, 11, 15 Mart 1574; Bu rapor Gasparo Vitturi tarafından el yazısıyla yazılmıştı ve Franco Bernardin Grando yukarıdaki yazılanları onaylıyordu.

dikkatle takip edilmişti.³²³ Kürek, sürekli dikkat ve ikmal isteyen en önemli donanım parçasıydı.³²⁴

Orman yönetimi ve kereste tedarik zincirinin tamamının sert bir mevzuat tarafından yönetilmesi gerektiği açıktı.³²⁵ Kürekler için kereste ikmalinin sağlanması

³²³ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 13, 24 Haziran 1600; "Tersane patronileri, kadirga kürekleri konusunda yaşanan büyük ihtiyaç ve eksiklik durumunu rapor etmişti. Eskiden, donanmaya gereken kürek miktarının yanı sıra yaklaşık 120 adet kürek kementi ve 400 adet kürek başlığı bulunmaktaydı. Ancak, şu anda sadece 80 adet kürek kementi ve 400 adet kürek başlığı mevcuttur ve yapılan tüm çabalara rağmen eksiklerin tamamlanması için başka bir çözüm yolu bulunamamıştır. Bu durum, kadirga kürekleri konusunda büyük bir eksiklik yaratmakta ve başkomutanlar ve deniz bölgesinden gelen sürekli talepler nedeniyle eksikliğin daha da artmasından endişe edilmektedir. Bu nedenle, Alpage Ormanı'nın baş sorumlusu ve geçmişte ormanda deneyim kazanmış ustalar çağırılmış ve onlardan bilgi alınmıştır. Ormandaki mevcut durumu değerlendirdiklerinde, özellikle yaşlı ağaçlardan bir miktar kürek yapılabilecek durumda olduklarını belirtmişlerdir. Bu yaşlı ağaçlar hâlâ dik durumda olmasına rağmen yavaş yavaş yaşlanmakta ve kısa süre içinde kullanılmaz hale geleceklerdir. Bu ağaçların kesilmesiyle genç fidanların büyümesine de olanak sağlanacak ve ormanın sağlıklı bir şekilde yenilenmesi desteklenecektir. Bu acil ihtiyacı gidermek için, alınacak önlemler en hızlı ve en kolay şekilde uygulamaya konulmalıdır. Tüm tersane patronilerinin karar gereği, bu patronilerden biri Alpage Ormanı'na, ihtiyaca göre gereken tecrübeli ustalar ve uzmanlarla birlikte gitmekle görevlendirilmiştir. Ormanda yapılan olağan incelemenin ardından, 2.500 ila 3.000 kürek kesilmesi sağlanacaktır. Ancak bu kesimlerin gerektiği şekilde yapılmasına dikkat edilmelidir. Kürek yapımı için mükemmel bir hale getirilmiş olup, her zamanki gibi kıyıları taşıyarak yüklemeleri yapılacaktır. Ancak ormanın en yüksek kısmından kesime başlanıp aşağıya doğru devam edilmesine dikkat edilmelidir. Böylece orman tamamen düzgün bir şekilde bakımlı kalacak ve yönetilecektir. Kullanılamaz ağaç parçaları ve tüm dallar ile tepe kısımlarından da tersanenin kullanımı için kömür yapılacak ya da uygun görüldüğünde satılacaktır. Tersane patronilerinden gerekli bilgiler alındıktan sonra bu işlemler halkın yararına göre düzenlenecektir. Tersane patronisi Piero Zanne, 1578 yılında ölümünden kısa süre önce yazmış olduğu not defteri olan Libretti'de, gezdiği ormanlarla ilgili yaklaşık 20.000 kürek bulunabileceğini öngörmüştü. Ancak o dönemde toplamda sadece 12.563 adet kürek kesilebilmiştir. Bu nedenle, burada iyi bir miktarın bulunması mümkün görünüyordu. Belirtilen not defterlerini ve kayıtları aldıktan sonra, göreve getirilecek patroni, ormanları incelemek üzere gidip oradaki ağaçların kamu yararına olacak şekilde, düşünüldüğü kalitede olup olmadığını doğrulaması görevi verilmiştir. Eğer ağaçlar uygun görülürse collegionun yetkisiyle kullanılma açılacaktı. Bu şekilde, kamu ihtiyacı mümkün olduğunca azaltılmaya çalışılacaktır, böylece önceden belirtilen eksiklikler yeniden yaşanmayacaktır. Aynı zamanda, gerek görüldüğünde ve patronilerin onayı ile, uygun zamanlarda veya sonrasında bir miktar ağaç kesimi yapılabilecektir. Bu kesimler yine collegionun onayıyla gerçekleştirilecektir."

³²⁴ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 14, 13 Eylül 1605; "Tersane için gerekli olan kürekler ve diğer ihtiyaçlar için 2.500 adet kereste kesilmesi gerekmektedir. Tersane patronilerinin önerileri doğrultusunda Alpage Ormanı'nda kesim yapılabilir ve her bir ağaç için işçilik ve nakliye maliyeti 2 lira tutmaktadır. Ancak bu ağaçlar Cargna ormanlarından kesildiğinde, her biri için maliyet 8 liraya çıkmaktadır. Yukarıda belirtilen kesim işlemi en kısa sürede gerçekleştirmek amacıyla, Alpage Ormanı'nda bu iş için yetkin ve tecrübeli birini görevlendirmeleri emredilmiştir. Kesim işlemi, en uygun şekilde ve benzer durumlarda daha önce yapıldığı gibi gerçekleştirilmelidir."

³²⁵ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Terminazione 141, 23 Ağustos 1653; Antonio Maria Bernardo, meşe ağaçlarının kesimiyle ilgili bir soruşturma kapsamında meşru sebeplerle görevden alınmıştı. Onun yerine başka görevliler atanmış ve tanık ifadeleri toplanarak ormandaki meşe kesimlerinin incelenmesi istenmişti. "Antonio Maria Bernardo'nun patronisi olduğu bir grup hakkında inceleme başlatıldığı bildirildi. Triviso'da Levant ticaretiyle ilgili büyük bir soruşturma başlatılmıştı ve bu soruşturma kapsamında Zenon ve Carganeo köylerinde, özellikle Asolo bölgesi altındaki Nova köyünde, meşe ağaçlarının kesimi ve ormanlardaki izinler inceleniyordu. Konunun önemine ve belirtilen durumlara dayanılarak, ilgili patronilerin ve yönetim, bu işlerin yönetimi için atadığı Antonio

ya da ormanların sürdürülebilir olmasının zorlukları yanında, kürekler için temini sağlanan kerestenin israf edilmemesi de özel öneme sahipti. Kerestenin kürek yapımına uygun olup olmadığına dair kararlar tersane çalışanlarının yeteneklerine bırakılmıştı. Görevliler tarafından ağaçlar kesildikten sonra uygun görülmezse orada bırakılırdı.³²⁶ Ancak bu durum zaman ve maliyet kaybı demektir. Ayrıca hem devlet hem özel tersanelerin kereste ihtiyacını karşılamak zordu. Bu yüzden belirli kurallar getirilmişti. Özel tersanede gemi inşa etme ve kürek yapım aşamasında kullanılacak kereste için yine tersanenin kontrolü şarttı.

Tersane için korunan ormanların belirli aralıklarla takip edilmesi gerekiyordu. Belgelerde görüldüğü üzere kimi denetim, kısıtlama ve cezalar söz konusu olmasına karşın anlık kararlar denetimleri bozuyordu. Özellikle Osmanlı Devleti ile olabilecek bir savaş arifesinde anlık ve fazla kesimler için düzen sağlanamıyordu. Senato'nun düzenli olarak yapması gereken işleri tersane çalışanları acil olarak ihtiyaç doğduğu esnada yapabiliyordu. Ayrıca tersanenin bazı bürokratik konularda ağaçlara bir yere kadar müdahale edebilmesi, sürdürülebilirlik adına sağlıklı bir sistemin kurulmasını engelledi. Senato teoride, tersane pratikte takılı kalmıştı. Ayrıca kereste tedarikinde

Maria Bernardo meşru sebeplerden ötürü görevden alındı. Sürecin sağlıklı ve doğru şekilde yürütülmesi amacıyla, 28 Ekim 1601 yılındaki kurallara dayanarak, belirli patroniler ve bir grup noter, yardımcı noter, ustabaşı ve hizmetli atandı. Bu kişiler, tanıkları sorgulayarak ve olayları inceleyerek gerekli işlemleri gerçekleştirecekti. Tanıkların doğru ifade vermediği tespit edilirse, bunlar adaletin yerini bulması adına kaydedilecekti. Ayrıca şüpheli yerlerin ve meşe kesimlerinin araştırılmasıyla ilgili gizli raporlar alınacak ve tüm zararlar kayıt altına alınacaktı. Bütün süreç gizlilik içinde yürütülecek ve bu meşe kesimlerinin olduğu yerler bizzat incelenecekti. Bu şekilde raporlar hazırlanarak ilgililere sunulacaktı ve herhangi bir gizli ihbar geldiğinde yönetimin kararıyla gereken önlemler alınacaktı. Meşe ağaçlarıyla birlikte kesim yapılacak yerler için kamu görevlilerinden gerekli olan izinler alınacaktı. Seyahat ve yiyecek masrafları için bu kez 10 duka ödeme yapılmıştı. Seyahatin zorlukları göz önüne alındığında, gerektiğinde görevliler için yapılacak harcamalar ayrı bir hesapta tutulacak ve geri ödeme zamanında muhasebeleştirilecekti. Hemen yola çıkması ve mümkün olan en kısa sürede geri dönülmesi gerekmektedir. Her şeyin en büyük hız ve güvenlikle tamamlanacağına dair söz verilmeliydi.” Ormanların kullanımı tersanenin işine yaramaz ağaçların tespitinden sonra belirli farklı kurumlara verilebilirdi. A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Terminazione 141, 25 Temmuz 1653; Patroni Antonio Maria Bernardo ve diğer görevliler ile birlikte Bellano şehri civarındaki ormanda, farklı kalınlık ve uzunluklarda 25 adet meşe ağacı tespit etti. Bunlardan 2 tanesi 20 piedi uzunluğunda ise 5 piedi genişliğindeydi. Gerisi farklı uzunluk ve kalınlıklardaydı. Söz konusu ağaçlar, “G” damgası ile ustabaşılar tarafından damgalanmış ve bu ağaçların bir kısmı meşe dalları ve hasarlı, bozuk, işe yaramaz olduğu tespit edilmişti. Tersanedeki uzmanların raporu üzerine, bu ağaçların kamu hizmetine uygun olmadıkları için nakliyesi yapılamamıştı. Ayrıca söz konusu ağaçların ormanda zarara uğrayacakları öngörülmüştü. Bedana'dan gelen din adamlarının talepleri üzerine, bu ağaçların onlara tahsis edilmesi kararlaştırılmıştı. Bedana'daki din adamlarına bu ağaçların verileceği, ağaçların Balluno'dan teslim alınarak on beş gün içinde ormandan çıkarılması gerektiği ve bu sürecin masraflarının Bedana'daki din adamları tarafından karşılanacağı belirtilmişti. Bu ağaçlar ormandan çıkarıldıktan sonra tamamen onların tasarrufuna bırakılacaktı.

³²⁶ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 31 Ağustos 1656.

yeteri kadar ağaç bulunsa da özellikle kürek için bu ağaçların uzunlukları, taşınması, kırılması, hava koşullarının etkisi, depolanması gibi birçok farklı faktör de maliyetleri ve ikmali etkiliyordu.³²⁷

1.6.1. Kürek Temini

Venedik Tersanesi gemi inşa faaliyetlerinin merkezinde ince kadirga ve mavna olduğundan söz etmiştik. Kadirgaların birçok donanıma ihtiyacı vardı ama kürek, bir kadirganın en önemli parçasıydı. Kürek olmadan güçlü bir donanmadan söz edilemezdi.³²⁸ Bu durum kürekler hakkında verilen kararlara, temin edilme süreçlerine doğal olarak yansımıştı. 1545 yılında 100 kadirga rezervinin gündeme gelmesi kereste ve kürek ihtiyacını arttırmıştı.³²⁹ Zira bir kadirganın sürekli yeni küreklere ihtiyacı

³²⁷ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 14, 13 Eylül 1605; Alpago ormanlarından kesilen kerestenin taşınması için 2 lira, Cargna ormanlarından kesilen kerestenin taşınması için 8 lira maliyet çıkarıldı.

³²⁸ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenal, Capitolare 11, 30 Ağustos 1570; “Hem bizim hem de Hristiyan dininin en güçlü düşmanı Türkler ile yaptığımız savaş için yapılması gereken başlıca ve en önemli tedbirlerden biri, kadirgalarımız için gerekli kürekleri tedarik etmektir. Bu kürekler olmadan, güçlü ve büyük bir donanmayı donatmak için ihtiyaç duyduğumuz diğer tüm malzemelerin elde edilmesi gereksiz olacaktır. Sadık Hristiyan tebaamızı bu kadar güçlü bir düşmana karşı savunmak için böyle bir donanmaya ihtiyacımız vardır. Bu nedenle, bu yıl için gereken kürek miktarını sağlamak amacıyla, tersane yetkililerimiz ve patronilerimiz, 10.000 küreğin kesilmesine karar vermişti. Bu kürekler zaten kesilmiş olup, taşınmaya hazırdır. Geriye sadece bu küreklerin, her zamanki yöntemle taşınması kalmıştır. Çok acil ve herkesçe bilinen ihtiyaçların önemi göz önüne alındığında, bunun sadık tebaamız tarafından hızla ve kolaylıkla yapılması gerektiğini düşündük. Ancak, Agordo halkı başta olmak üzere bazı toplulukların bu işe zorluk çıkardığını duyduk, bu durum bizi gerçekten çok üzdü ve bu kadar önemli sebepler karşısında bunun nasıl olabileceğini anlamakta zorlanıyoruz.” Agordo, İtalya'nın kuzeydoğusunda, Belluno iline bağlı bir kasabaydı. Bölge ağaç kaynakları bakımından zenginliği ile tanınmaktaydı. Onlar konseyi ve tersane zontasının tavsiyesiyle bu bölgenin yöneticisine emir gönderildi. “Size gönderdiğimiz bu emirle, o toplulukların temsilcilerini çağırmanızı ve onlara yukarıda bahsedilen nedenleri ciddi ve kararlı bir şekilde açıklamanızı emrediyoruz. Özellikle bu kargaşalı zamanlarda, sadık ve bağlı tebaamızdan beklediğimiz sadakati ve bağlılığı göz önüne alarak, onlara mümkün olan en kısa sürede yukarıda belirtilen küreklerin her zamanki yerlere taşınmasının gerektiğini belirtmelisiniz. Hiç kimseyi istisna tutmaksızın, her birinin payına düşen miktarı, derhal sağlamaları ve küreklerin belirlenen yere taşınması için gereken nakliye karşılamaları gerektiğini anlamalıdır. Bu taşıma masraflarını, 1563 yılında bu konudaki düzenlemeleri dikkate almaksızın bu sefer için kendilerinin karşılaması gerektiğini belirtin, çünkü tersanede her zamanki gibi katkı yapılacaktır. Sonuç olarak, yukarıda belirtilen 10.000 küreğin taşınmasının derhal yapılmasını sağlamalısınız, mazeret kabul etmeyerek veya bu işin önüne geçebilecek başka bir engel kabul etmeyerek bunu sağlamalısınız. Çünkü şu anda, barış zamanlarında olduğu gibi hareket etmek mümkün değil, zira sadık tebaamız barış zamanlarında bile yılda 6.000 kürek taşıma yükümlülüğünü gönüllü olarak üstlenmiştir. Anladığımız kadarıyla, bu yıllarda da yükümlü oldukları tüm miktarı taşımamışlardır. Bu yüzden şimdi olağan miktardan biraz fazlasını taşıyacaklardır ve yukarıda belirtilen sebeplerle bunu hızla yapmalıdırlar. Sadık ve bağlı tebaamızın, her zamanki gibi, devletimize olan sadakat ve bağlılıklarını göstereceklerine eminiz.”

³²⁹ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 11, 8 Ağustos 1545; “Devletimizin yararına, her zaman hazır durumda güçlü bir donanma bulundurmamız gerekmektedir. Böylece her ihtiyaç anında ondan hızlıca faydalanmak mümkün olacaktır. Nitekim geçmişte atalarımız da böyle yapmışlardır; Cumhuriyetimizin yönetiminde esas kaygılar her zaman denizcilik işlerinin korunması ve geliştirilmesi

olmuştur. Tersanemizde her an hazır halde tamamlanacak şekilde en fazla 100 ince kadirga olmalıdır. 75 kadirga için, onlar meclisi tarafından daha önce düzenlenmiş olan 25 kadirgaya ek olarak, tüm gerekli donanımların, küreklerin, yelkenlerin, halatların ve topların sağlanması gerekmektedir. Böylece, ihtiyaçlarımız için tek gereken şey bu kadirgaları suya indirmek olacaktır. Bu donanımlar, aşağıda belirtilen kurul tarafından yönetilecektir. Eğer donanmanın gönderilmesi gerekirse, bu kadirgalardan alınacak ve yerine yenileri koyularak her zaman 100 kadirganın tüm donanımlarıyla hazır olması sağlanacaktır. Ayrıca bu kadirgalar için mürettebat oldukça önemlidir. Mürettebatsız bir kadirga bedenin ruhsuz hali gibi olacağından, bu kadirgalar için mürettebatlar öncelikle şehrin ve devletin loncaları içinden 25 kadirgaya atanmış olan kişilerden oluşturulacaktır. Bu düzenlemeye göre, diğer 25 kadirga için de mürettebat kaydedilecektir; böylece toplamda 50 kadirga olacaktır. Bu, silahlanma için bildirilen kişilerin üçte birini oluşturacaktır. Ayrıca, karadaki köylerden 40 kadirga için mürettebat kaydedilmiş olup, Cividale, Feltre ve Bassano'dan beş kadirga için daha mürettebat eklenmiştir. Böylece, 45 kadirga için mürettebat belirlenmiştir. Şimdi, mürettebat sayısının 50 kadirgaya çıkarılması gerektiği ve böylece toplam 100 kadirganın mürettebatının tamamlanmış olacağı kararlaştırılmıştır. Ayrıca tüm dünyevi işlerin mükemmeliyetinin düzenli yönetimde olduğu görüldüğü için, kadirgaların mürettebatsız bir bedene benzediği gibi, yönetimsiz olmamaları gerektiği kabul edilmiştir. Bu nedenle collegio tarafından belirlenen yöntem ve cezalarla, her biri üç yıl görev yapmak üzere, 25 kadirgadan sorumlu dört proveditor atanacaktır. İlk proveditor, önceden belirlenmiş olan 25 Venedik kadirgasından sorumlu olacak; ikinci proveditor, eklenen diğer 25 Venedik kadirgasından sorumlu olacak; üçüncü proveditor, bu şehre en yakın karadaki bölgelerdeki 25 kadirgadan sorumlu olacak; dördüncü proveditor ise daha uzak olan 25 kadirgadan sorumlu olacaktır. Bu proveditorler, yalnızca bu konseye ait kişiler arasından seçilebilecektir. Ayrıca, her bir proveditor için dört olmak üzere, üç yıllık 16 yönetici atanacak ve bu dört proveditor ile 16 yönetici, deniz milisleri üzerine bir konsey oluşturacaktır. Bu konseye ayrıca şu kişiler dahil olacaktır: Silahlı kuvvetlerden iki proveditor, tersaneden iki proveditor, peksimetten sorumlu iki proveditor, toplardan sorumlu bir proveditor sorumlu olacaktır. Bu yedi proveditor ile dört donanma proveditorü başkanlar olarak görev yapacaklardır. Bu konsey aşağıda açıklanan emirleri ve şartları yerine getirecektir ve böylece ihtiyaçlarımızda donanımlı kadirgalar, mürettebatlar, komutanlar ve düzen eksik olmayacaktır, armada her zaman hazır durumda olacaktır. Donanmanın şehirden ayrılması yalnızca bu konseydeki kişilerin oylarının üçte ikisiyle alınan bir kararla ve ardından bu konseyde ve Onlar Meclisi'nde 25 kadirgaya ilişkin kısıtlamalarla yapılabilecektir. Yukarıda bahsedilen konsey kurulduktan sonra, ihtiyaç duyulan tüm görevliler ona hizmet edecektir. Bu konsey haftada en az bir kez Scarlati Odası'nda (Scarlati: Venedik'te yüksek rütbeli yetkililer ya da danışmanlar için kullanılan bir unvandır) toplanmalıdır ve proveditorlerin talimatına göre daha sık toplanabilir. Her bir proveditor, bu konseyi toplamak için çağrı yapabilir. Bahsi geçen konsey, bu şehrin ve devletin tüm denizcilerini kayda geçirmelidir. Şu anda bu mesleği icra edenlerin yanı sıra, mal mülk edinme kolaylığı nedeniyle denizcilik sanatını bırakmış olanları da kapsamalıdır. Bunlar arasında amiraller, kaptanlar, gemi sahipleri ve ortaklar yer alacaktır. Ayrıca, bu listeye hem bu şehirde hem de dışarıda bulunan tersanelerde çalışan kalafatçılar ve marangozlar da dahil edilmelidir. Bu kişilerin hepsi seyahate çıkabilir ve istedikleri yere gidebilirler, ancak hareket etmeden önce bu durumu konseye bildirmelidirler ki, onların yerine uygun vekiller atanabilsin. Genç denizciler de kayda geçirilmelidir ve bu gençler, eksilen ya da artık yeterli olmayanların yerine yerleştirilmelidir. Bu konseyde daha önce alınan kararlara göre, şehrin loncalarına ait 25 kadirgaya tahsis edilmiş olan kürek mahkumlarına ve diğer kişilere verilen tüm ayrıcalıklar, muafiyetler ve faydalar, eklenen diğer 25 kadirganın mürettebatına da tanınacaktır. Aynı şekilde, köyler ve bölgelere ait kürek mahkumlarına daha önce verilen ayrıcalıklar da onlara teyit edilecektir. Ayrıca bu ayrıcalıkların açıklanması, uygulanması, yargılanması ve verilmesi yetkisi bu konseye ait olacak ve kürek mahkumları ile ilgili herhangi bir durumda bu yetkililer devreye girecektir. İtaatsiz olan görevlilere bu ayrıcalıkları ihlal ettiklerinde ceza verme yetkisi de konseye ait olacaktır. Belirlenen görev süresi yani üç yıl dolsa bile, yeni üyeler atanmadığı sürece mevcut üyelerin görevde kalmaya devam edeceğini belirtilir. Yani, yeni üyeler atanana kadar mevcut konsey görevine devam edecektir. Proveditorler bu şehrin her türlü görevine seçilebilirler ve her türlü görev ve yönetim pozisyonuna atanabilirler. Bu durumda, yerlerine derhal bu konsey tarafından yenileri atanacaktır. Bahsi geçen collegio üyelerinin tamamı konseye katılabilir ve fikirlerini tartışabilir, aynı zamanda orada oy kullanabilir. Bahsi geçen proveditorler, zamana ve ihtiyaçlara göre bu konseyde yeni düzenlemeler ve kurallar önerebilirler. Mevcut kararları azaltma, düzeltme ve değiştirme yetkisine sahiptirler. Bu konseyde alınan kararlar daha sonra collegio

ortaya çıkabiliyordu. Patroniler, tersanede sürekli kullanımda olan küreklerin her çeşidinde büyük bir eksiklik olduğunu sık sık belirtmişti. Bu malzemenin tersanenin elindeki mevcut stokları hızla tükeniyordu. Bu yüzden Alpago Ormanı'ndan 6.000 kürek yapımı için gerekli kürek kerestesinin çıkarılmasına karar verildi.³³⁰

Kürek ihtiyacı demek yukarıda da söz ettiğimiz gibi kereste ihtiyacı demektir. Bu yüzden kereste temini önemliydi. Kerestenin temin edilmesi kadar onun düzgün kesilmesi, iyi kurutulması, tersaneye taşınması süreci de önemliydi. Ancak kereste temini ve ardından kullanıma hazır küreğin donanmada yerini alması ve etkili olması küreklerin doğru kullanılmasından geçiyordu. Bu yüzden tecrübeli kürekçilere ihtiyaç vardı. Çünkü tecrübesiz kürekçi demek küreklerin hemen kırılabilmesi demektir. Özellikle 16. yüzyılda özgür kürekçilerin yerini hükümlüler almaya başladıklarında deneyimsiz kürekçiler artmıştı.³³¹ Yeterince eğitim almamış kişilerin kürek çekmesi kürek kayıplarını arttırıyordu. Ne kadar çabuk yıpranan ve kırılan kürek varsa o kadar çok kereste ve kürek ihtiyacı demektir. Ayrıca yeterince kürekçi yoksa kürekler inceltilebiliyordu. Bu durumda kürekler hemen kırılıyordu. Senato kürekçi sıkıntısına çözüm bulmak için bazı kararlar aldı. Kararnameye göre kadirgaların tümünde ince ya da büyük toplam kürekçi mahkûm sayısı 165 olmalıydı. Bunların arasındaki özgür bekarlar 42 kişi olmalıydı. Mahkûm kaçarsa bekar onun yerine geçerdi.³³² Bekarlar ayrıca savaş sırasında asker olarak da kullanılır ve nöbet tutardı. Her tür kadirga için 165 kişiyi uygun gören yönetim mavnalarında şöyle bir ayırıma gitti. Bu kadirgalarda

okunmalı ve Cumhuriyetimizin onayı alındıktan sonra proveditorler tarafından uygulanabilir hale gelmelidir. Düzenlemeler onaylandıktan sonra yürürlüğe girecektir.”

³³⁰ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 11 Temmuz 1654.

³³¹ Tenenti, **Venezia e il senso del Mare**, s. 18; Kürekçiler ücret karşılığında özgür olarak çalışırdı ve 16. yüzyıldan itibaren kürek düzenine mahkûm edilmiş mürettebattan donatılmış birimler de vardı. Camillo Manfroni, *Storia della Marina Italiana, Dalla Caduta di Costantinopoli alla Battaglia di Lepanto*, Roma, 1897, s. 182; 16. yüzyıl boyunca Venedikliler, gemilerinde hiçbir zaman zorla alınmış mürettebat bulundurmamış. Tüm personeli gönüllülerden oluşuyordu. İhtiyaç halinde silahlanabiliyorlardı. Venedik, savaşçılar sayısında tasarruf sağlamış oluyordu. Luca Basso, “Il Mestriere del Remo nell'Armata Sottile Venezia Coscrizione Debito Pena e Schiavitù Secco XVI-XVII”, **Studi Veneziani**, c., 64, Venedik, 2012, s. 15, 64.

³³² Bekar, özgür erkek (scapoli); A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 12 Temmuz 1569. Nani Mocenigo, **Storia della Marina Veneziana Lepanto, alla Caduta della Serenissima**, Venezia, 2010, s. 34. kadirgalarda kullanılan üç kategoride kürekçi vardı. Özgür kürekçiler, ceza olarak direkt kürek cezasına çarptırılan galeotti denilen kürekçiler, genel anlamda mahkûmlar için condenati sıfatları kullanılırdı. Bu sıfatları kadirga kürekçilerinden bahsedilen belgelerde görüyoruz.

özgür mahkumlar kullanılacaktı.³³³ Kürekler, fırtına ve çatışmalarda en çok yıpranan donanım olmuştu.

1.6.2. Kürekler ve Değişimleri

İnebahtı Deniz Savaşı'ndan sonra kürek sistemindeki değişiklik nedeniyle kürek ihtiyacında görece bir azalma görüldü.³³⁴ Bu azalma sayı bazında olmuştu. Venedik Devleti kadirga inşa etme konusunda geleneklerine bağlı kalmıştı. Ancak bağlılık değişimlere kapalı değildi. 1571 İnebahtı Deniz Savaşı ile birlikte kürekler konusundaki değişim donanmanın gücüne yansdı. Venedik, donanmasının ana vurucu kaynağı olan ince kadirgalarda her sıra için üç ya da daha fazla küreğin tek tek çekildiği alla sensile sisteminden tek küreğin birden fazla kişi tarafından çekilmesi anlamına gelen a scaloccio sistemine sistemine geçildi.³³⁵ Belirtilmelidir ki bunlar devrim niteliğindeki değişiklikler değildi. Sistemin temelden değişmesinden ziyade yapılan denemelerdi. İnce kadirgalar için küçük kürek sistemi her daim kullanıldı.³³⁶

³³³ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 12 Temmuz 1569; Karar alınırken 20 Eylül 1567 yılına atıf görülmektedir. Kürekçilere ödemeler düzenli yapılmalıydı. Gemiden sorumlu kişiler ödemeleri dikkatlice yapmakla yükümlüydü. Yönetimin belirlediği 165 kişi dışına çıkılmamalıydı. Eğer bu sayı dışına çıkılırsa yönetim yapılacak fazla ödemeden sorumlu değildi. Gemi kaptanları ödemelerle ilgili sınırlara uymalıydı. Mahkûm ve bekar kişiler bir deftere ayrı ayrı kayıt edilmelirdi. Ödemelerde bu kayıta göre oluyordu. Bu yüzden ödeme yapılmadan önce kişilerin gemi sorumluları tarafından bizzat tanıtılması ve kayıt altına alınması gerekiyordu. Belirtilen kişilerin hangi gün kayıt altına alındığı ve kayıt altına alan kişinin kim olduğu da yazılmalıydı. Kadirgalarda kürek çeken özgür bireylerin kaydı yetkili tarafından yapılırken bu kişiler ile sözleşme imzalanmalı ve bu sözleşmeyi gemi sorumlusu sopramasser deftere kayıt etmeliydi. Sözleşmede bu kişilerin silahsız olmalarına da değinilirdi. Böylece kadirgada hizmet etmek isteyen bireylerin yasal düzenlemeleri tamamlanmış olurdu. Bu düzenlemeler ve belirli kurallar sopramasser tarafından yerine getirilmezse 100 duka cezaya çarptırılırdı. Bir aksaklık bunu olduğunda, görevliler yerine getirmesi gereken işleri yerine getirmede bunu bildiren kişiler ödüllendirilirdi. Kesilen cezanın yarısı bu kişilere verilirdi. Görevlerini yerine getirmeyen kişilerin affedilmesi söz konusu değildi. İşlemlerin kayıt altına alınması oldukça önemli bir konu olduğu için kadirga muhasebecileri genç ve deneyimsiz olmamalıydı. En az 20 yaşında ve 3 yıl deneyime sahip olmalıydı. Muhasebecilerin bilgi ve becerilerini denetlemek için kamu denetiminde bir sınav yapılırdı. Bu kişiler yapılan sınavı geçmek zorundaydı. Ancak ondan sonra göreve gelebilirlerdi.

³³⁴ Lane, *Venetian Ships*, s. 32; 1571 “Kıbrıs Savaşı’nda kadirgalar sadece güçlerini ortaya koymadılar, aynı zamanda onların zayıflıkları da ortaya konuldu. Rüzgâr olmazsa yelkenli gemiler başarısız olmaktaydı. Mavnalarda durum böyle değil. Rüzgârın yetersiz olduğu durumlarda küreklerle sahip olmaları avantajlarıydı. Fakat bu durumda onlar hafif kadirgadan daha yavaş hareket ediyordu. Mavnaların yavaşlığı küreklerin kısıtlılığı ve avara çerçevesinin gövdeye yakınlığı nedenine bağlıdır. Onların bu başarısız dizaynı, bu gemilerin tüccarlar tarafından küreklerin yalnızca yardımcı bir itici güç olarak kullanıldığı zamanda geliştirilmişti. Onlara hız vermek için kürekler uzatıldı ve her kürekte beş adam olacak şekilde dizayn edildi. Kürek uzunluğunda böyle bir düzenlemede bir tek kürekçinin kullanılması pek mümkün olamazdı. Bu değişim ile mavna, 17. yüzyılın başında en az hafif kadirga kadar itibar görmeye başladı çünkü hafif kadirga kadar hızı artmıştı.”

³³⁵ Concina, *L’Arsenale* s. 108, 116, 119.

³³⁶ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 37, 18 Ağustos 1565, 21 Ocak 1567; A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 8 Nisan 1570, 13 Haziran 1570, 13 Ağustos 1570; Tarihlerle baktığımızda kürekleri konusundaki değişikliklerin İnebahtı Deniz Savaşı öncesinde olması yerindeydi. 100 adet ince kadirga donanımı için

Scaloccio sistemine geçiş yavaş bir süreçti. Bu dönem için, en azından 16. yüzyılın ikinci yarısından sonra yaygınlaşan tüm kürekçilerin tek bir küreği çekmesi durumu yerine ince kadirgelerde her oturak için üç kürekçi sistemi mantığı ön planda tutmuştu. Ancak kürekçi bulmak sıkıntılı bir durumdu. Tek kürek sisteminin de şöyle bir özelliği vardı. Tecrübesi olmayan mahkumlar bu sistemde daha rahat kullanılabiliyordu. Kürekçi sıkıntısının çözüme kavuşturulduğu düşünülürken, bu kez tek bir büyük kürek için kereste bulunması problem yarattı. Büyük kürek kerestesi bulmak, buna uygun ağaçlara sahip olmak kürek konusundaki en önemli sorun haline geldi. Kürek sistemindeki bu değişiklik ithal keresteye talebi arttırdı.³³⁷ İthal kereste yanında kürek kereste ikmalinin aksamaması için tüccarlarla anlaşmalar da yapılıyordu. Tersane patronileri Honorio Curti'nin daha uygun bir fiyat teklifi ile malzeme sunduğunu söylemişti. Haftalık olarak iki yüz birim teslim etmeleri ve yılda on bin dukalık kereste sağlamaları öngörülmüştü. Curti'den alınacak keresteler arasında direk keresteleri de satışa sunulmuştu. Ancak yönetim direk kerestelerinin devlet ormanlarından teminini şart koştu.³³⁸ Devlet yönetimi tersane patronilerinden tüccarlar ile yapılacak anlaşmalar doğrultusunda kereste temini sağlanmasını istedi. Domino Zuanne Panetto ile 228 adet kereste temin edilmesi konusunda anlaşma yapıldı. Kerestelerin değerine

7.183 duka bütçe ayrıldı. İnce kadirgalar için 100 adet kürek, mavnalar için 150 adet kürek, 8 adet ince kadirga direği, 6 adet dümen, karaya çıkmak için 6 adet kadirga merdiveni, 20 adet halat, 2.000 adet kürek kementi, kaptan fustası için 50 adet kürek, 4.000 balya kenevir gibi siparişleri verildi. A.S.V.e., Senato Mar, reg. 37, 20 Ağustos 1565; Hemen iki gün sonra 6.000 duka bütçe daha ihtiyaçlar için patronilere teslim edildi. Lane, İnebahtı Deniz Savaşı'nda mavnaların üç kürekli olduğunu belirtir ama belgelerde tek büyük kürekler ön plandadır.

³³⁷A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 13, 24 Ağustos 1591; İnşa edilen 60 kadirga ve tersanenin ihtiyaçları doğrultusunda 4.000 adet hem küçük hem büyük küreğe ihtiyaç vardı. Ancak tersane deposunda gereken miktar mevcut değildi. Yabancı topraklardan temin edilmesi zor olduğu belirtilmişti ve bu durum tersane patronileri tarafından Senato'ya bildirilmişti. Bunun üzerine ihtiyacı karşılamak için Alpago ormanlarından gerekli 4.000 kürek kerestesi kesilme yetkisi tersane yönetimine verildi. Romanin, **Storia VI**, s. 436, 438; 1591 yılına gelindiğinde kürek sayısı görece yeterli görülsede 4.000 adet daha kürek üretilmesine karar verildi. Aynı yıl 100 yeni ince kadirga planlandı ve bunların 40 tanesi inşa halindeydi. Ayrıca 18 adet ticari gemi vardı. Bunlardan iki tanesi ticari faaliyet halindeydi. Daha fazla gemi inşası için işçilere ihtiyaç vardı ama işçi yoktu. Giovanni Priuli'nin raporuna göre marangozların ve tersane işçilerinin epey azaldığına değinilmişti. 1573 yılından bu yana 18 yıl içerisinde toplam 90 ince kadirga, 26 fusta, 24 fregate ve 2 büyük savaş gemisi mavnalar inşa edilmişti ama bunlar yetersiz kalmıştı. A.S.V.e., Patroni e Provveditori, Capitolare 13, 13 Eylül 1591; Tersanenin ihtiyacını karşılamak üzere Montello, Montona Vadisi, Carpeneda Pordenon, Corbolon, San Biagio ve diğer kamu ormanlarında 4.000 meşe ağacının kesilmesi gerekmektedir. Aynı zamanda, patroniler tarafından önerildiği üzere, mümkün olan en fazla miktarda meşe kesilmesi istendi.

³³⁸A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 14 Ağustos 1655; "Honorio Curti, tersaneye kürekler ve direkler için kereste satışı teklifinde bulunmuştu. Kereste temin etmesi kabul edildi. Ancak ince ve mavnaların ana direkleri için sunulan teklif kabul edilmedi. Bu direklerin kesimi devlete ait ormanlarda, geleneksel yöntemlere göre ve uygun kesim koşulları altında yapılacaktır."

marangozlar ve tersane kerestesinde değer biçen diğer görevliler karar verdi 50 adet kerestenin birim, metre fiyatı 2 lira 6 soldi, 100 adet kerestenin birim fiyatı 1 lira 15 soldi, 78 adet kerestenin birim fiyatı için 1 lira 4 soldi üzerinden toplamda 61 duka değerinde anlaşma yapıldı.³³⁹

İnebahtı Deniz Savaşı'nda kullanılan kadirgaların kürek ölçümlerinde kimi sıkıntılar yaşanmıştı. Bu büyük savaş kadirgalarına kürekler küçük gelmişti. Ergonomik olarak uyumlu değildi ve doğal olarak manevra kabiliyetlerini etkiliyordu. Bu durum dönemin bilirkişisi Galileo'ya da danışıldı ve çözüm arandı.³⁴⁰ Büyük küreklerin maliyeti ve onların imal edilebileceği uzunluktaki keresteleri bulmak oldukça sıkıntılı bir durumdu. Küreklerin boyları farklı kategorilere ayrılıyordu. 9-11 metre boyunda başlayan uzunlukları 12 metreye, mavnalarda 14 metreye kadar uzanmıştı.³⁴¹ Ayrıca kereste bulunsa da büyük küreklerin maliyeti küçük küreklerin maliyeti ile kıyaslanamazdı. Bir küçük küreğin maliyeti bir büyük küreğin maliyetinin yarısı kadardı.³⁴² Küreklerin kimi zaman toplam maliyeti belirtilmiş ve lazım olan liste adet üzerinden yansıtılmıştı. Kimi zaman listede toplam maliyetin yanı sıra her bir temin edilmesi gereken malzemenin birim fiyatı hemen yanında belirtiliyordu.³⁴³

³³⁹ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 130, 25 Eylül 1665.

³⁴⁰ Antonio Favaro, **Galileo Galilei e lo Studio di Padova II**, Firenze, 1883, s. 160, 165, 315; Bu konu hakkında eserde Giacomo Contarini ile konu hakkında ayrıntılı yazışmalar mevcuttu. Kürek çekme konusunda direnç ve kuvvetin nasıl etkileşime girdiği Galileo tarafından açıklanmaktadır. Ayrıca eserin ilk cildinde Galileo'nun, Padova'daki tersanenin sık sık ziyaret etmesinde özellikle mekanik alanda düşünen zihinler için geniş bir düşünce sahası sağladığı belirtilmişti; Jürgen Renn-Matteo Valleriani, **Galileo and the Challenge of the Arsenale**, Max Plank, Berlin, 2001, s. 481, 503; Ustabaşların olağanüstü yeteneklerinden bahsederek, "saygıdeğer işçiler" olarak anmaktadır.

³⁴¹ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 40, 13 Ekim 1571; Devlet yönetimi, mavnalar için tersane patronilerine toplam 1.727 duka tahsis etti. Bu bütçeden 6 adet kadirganın kaplaması karşılanacaktı. 1.000 adet kürek kementi ve her biri 36-37 piedi 13 metre (yaklaşık 12.86) uzunlukluğunda olan 100 adet kürek ve 4 adet bozze (işlenmemiş kereste) siparişi verildi. Bu sistemde iki sıra kürekten bahsedilmişti. A.S.V.e., Senato Mar, reg. 40, 28 Haziran 1571; Kadirga Quirina için 661 duka bütçe ayrılmıştı. Hem kadirga hem de barçalar için her biri yaklaşık 37 piedi uzunluğunda 15 adet kürek sipariş edilmişti. Maliyeti 36 duka olarak hesaplanmıştı. Aynı dönemde Mosta kadirgası küreklerine 10 duka, Bragadin için de 12 adet barça küreği 4 duka, 10 adet güverte kürekleri için 5 duka, 6 adet gondola küreği için 2 duka olarak hesaplanmıştı. A.S.V.e., Senato Mar, reg. 41, 10 Şubat 1572; Fusta için kürek tedariki, 4 adet kürek 2 duka, 100 adet kürek kementi 6 duka, toplam masraf için 222 duka ayrıldı. A.S.V.e., Senato Mar, reg. 41, 18 Şubat 1573; Levant bölgesi için malzeme sağlandı. Küçük kürek 500 adet ve 500 duka, büyük kürek 300 adet 600 duka değer biçilmişti.

³⁴² A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 26 Kasım 1569; İstria'daki kimi kadirgalar için malzeme talep edildi. Kürek ve silah gönderimi için toplam 1.258 duka harcanmıştı. Buna göre büyük kürekler için her birinin uzunluğu 32 piedi olacak şekilde 12 adet için 24 duka ödendi. 1.500 adet kürek kementi için 90 duka ödendi. Pietro Pantera, **L'armata Navale**, Roma, 1614, s. 151.

³⁴³ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 37, 21 Ocak 1566; Yardımcı küreklerin 600 adeti için ödenmesi gereken 500 dukaydı. Proveditori için sağlanması gereken 100 adet küreğin maliyeti 100 dukaydı. 40 adet büyük kürek maliyeti 40 duka, 50 adet halat maliyeti 220 duka olarak belirlendi. Ayrıca provveditorinin

Büyük Kürek ³⁴⁴ (adet)	Fiatı (Duka)	Küçük Kürek ³⁴⁵ (adet)	Fiatı (Duka)
40	80	30	30
100	200	150	150
400	800	500	500
500	1000		

Tablo 1.1 : Büyük ve Küçük Küreklerin Değerleri.

Bu yıllarda Venedik tersanesinin kadirga üretimindeki eğilimini belgelerde rahatlıkla görebiliriz. Bu açıdan sürekli bir kürek temini söz konusuydu.³⁴⁶ Büyük ve küçük kadirgalar için sipariş edilen küreklerin ayırımı yanında, küreklerin kullanılacak olan gemi türlerine uygunluğu belirtilmişti. Fusta için sipariş edilen 30 küreğin direkt maliyetini vermek yerine inşa edilecek mavnaların donatımı dahil toplam rakam verilmişti.³⁴⁷ Aynı yıl Korfu'daki ince kadirgaların donatımı için yine büyük ve küçük küreklerin siparişi dikkat çekici boyutlara ulaştı.³⁴⁸ İnce kadirgaların büyük kürek maliyeti ile mavnaların kürek maliyetleri farklıydı. 3.105 duka bütçe ile Puola

kadirgası için 6 adet büyük kürek 12 duka, 40 adet direk 120 duka, 2.000 adet kürek kementi 160 duka, fregateler için malzemeler arasında 40 adet direk 120 duka olarak belirlenmişti. Bu ihtiyaçların en kısa sürede donanmaya gönderilmesine dair emirler verildi. Ayrılan bütçe toplam 4.200 dukaydı.

³⁴⁴ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 8 Nisan 1570; 13 Haziran 1570; Tersanenin ihtiyaçları için tersane patroni ve provveditorilerine ödeme verilmişti. Ödemeler kimi zaman bu şekilde adet ve malzemeler belirtilmeden toplu verilebiliyordu. A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 13 Aralık 1570; 400 adet büyük kürek, 1.200 adet yardımcı kürek, 3.000 adet kış kısmında kullanılan kürek sipariş edildi. Bu donanımlar 20 Eylül'de Kandiye yönetiminde bulunan kaptan tarafından istenen malzemelerdi. Malzemelerin temin edilmesi için patroni görevlendirilmişti. Resmo limanına bırakılmak üzere gerekli malzemelerin, kerestelerin ve mühimmatların hazırlanması gerekiyordu.

³⁴⁵ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 8 Nisan 1570; 13 Haziran 1570; A.S.V.e., Senato Mar, reg. 40, 8 Temmuz 1571.

³⁴⁶ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 13 Haziran 1570; Deniz kuvvetlerinin ihtiyacı için tersane patronilerine, 4.000 adet kürek kementi 290 duka, 400 adet büyük kürek 800 duka, 500 adet küçük kürek 500 duka olacak şekilde bütçe ayrılmıştı. Kürekler hakkında ihtiyaç oldukça fazlaydı. Daha fazla kürek ihtiyacı için A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 17 Haziran 1570; Kandiye'nin ihtiyacı olan kürekleri yapmak için keresteye ihtiyaç vardı. Patroniler konu ile ilgilenecekti. 100 adet 21 piedi uzunluğunda kürek gerekiyordu. 27 Haziran 1570; Kandiye'ye 100 adet fusta ve 100 adet bregatino küreği gönderilmesi gerekiyordu. 20 Temmuz 1570; Kandiye'ye fustalarda kullanılmak üzere 50 adet kürek ihtiyacı patroniler tarafından gönderilmeliydi. A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 28 Eylül 1570; Kandiye'de Zuane Piran'dan 22 oturaklı kadirga için 60 büyük kürek sipariş edildi. Küreklerin değerinin ödenmesi yeminli bilirkişiler tarafından onaylandıktan sonra yapılacaktı. A.S.V.e., Senato Mar, reg. 43; 16 Kasım 1577; 200 adet büyük kürek 500 duka değerinden sipariş edilmişti. Kürekler bitmeyen bir ihtiyaçtı.

³⁴⁷ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 40, 8 Temmuz 1571. Toplam 1.750 duka maliyeti oldu.

³⁴⁸ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 40, 26 Ekim 1571; İnce kadirgalar için 1.000 adet büyük kürek, 1.000 adet küçük kürek sipariş verilirken, mavnalar için ise 100 adet kürek sipariş edildi.

(Pula)'daki kadirga kaptanına gönderilmek üzere patronilere emir verildi. İnşa edilecek üç mavna için malzemeler listelendi ve ilgililere gönderildi.³⁴⁹

Kürek siparişleri savaş dönemlerinde daha fazla arttı. Özellikle İnebahtı Deniz Savaş yıllarında bu yoğunluk dikkat çekmektedir. İlerleyen yıllarda Girit başta olmak üzere birçok farklı ada için tedarikler sağlanmaya devam edilmiş ve bu tedarikeler arasında, inşa faaliyetlerinde en ön plana çıkan kürekler olmuştur. Senato daima tedariklerin sağlanması sorumluluğunu ve bütçeyi tersane yönetimine teslim etmiştir.³⁵⁰

1.7. Kenevir Temini

Kenevir, gemi inşa faaliyetlerinde yer alan ana malzemeler arasındaydı.³⁵¹ Kenevir, gemi inşa faaliyetlerinde stratejik bir üründü.³⁵² Kenevir donanmada birçok alanda kullanılıyordu. İşlendikten sonra keten kumaştan yelken bezi³⁵³, askeri ve mürettebat kıyafetleri³⁵⁴, kadirga tenteleri³⁵⁵, silah ateşleme fitilleri, silah saklama ve

³⁴⁹ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 40, 12 Şubat, 1572; 40 adet büyük küreğin maliyeti 80 dukaydı. 400 adet kürek kementi 24 duka, 50 adet küçük yardımcı kürekler 100 duka, 30 adet gondol küreği 12 duka, 24 adet barça küreği 8 duka, bir barça için 28 adet yelken tamir parçası 60 duka, 48 fiçı su 108 duka, 1 çapa 8 duka, 40 adet at nalı, listede yer alanlar arasındaydı.

³⁵⁰ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 41, 4 Eylül 1572; Deniz kuvvetleri komutanı tarafından Korfu ve Kandiye'ye gerekli malzemelerin gönderilmesi için patroniler görevlendirilmişti. İhtiyaçlar için toplam maliyet 26.499 duka tutmuştu. Körfez yönetiminde olan fustalar için de malzeme sağlandı. 30 piedi uzunluğunda 40 adet 80 duka değerinde büyük kürek sağlanması gerekiyordu. Büyük küreklerin ölçümleri değişiklik gösterebilirdi. 32 piedi uzunluğunda 35 adet kürek 70 duka, 200 adet kürek kementi 12 dukaydı. Ayrıca dönemin soylusu ve donanmada yer alan Franco Trivisan'ın kadirgası için 32 piedi uzunluğunda 17 adet büyük kürek istenmişti. Kimi mühimmatlar ile toplam maliyet 1.657 duka olmuştu. A.S.V.e., Senato Mar, reg. 41, 18 Aralık 1572; Birkaç ay sonra Kandiye, Hanya ve Korfu için takviye mühimmat ve malzeme yardımları yoğun bir şekilde devam etmişti. Toplamda baktığımızda sırasıyla bu malzemeler için sırasıyla 670, 5.707, 11.502, 1.495, 8.495, 16.563 duka harcanmıştı. Bütçeler içerisinde yine en fazla yeri kürekler almıştı. 2.000 adet kürek kementi 120 duka, 500 adet yardımcı kürek 500 duka, 200 adet büyük kürek 400 duka, daha fazla büyük kürek ihtiyacı olduğu için 500 adet büyük kürek 1.000 duka değerinde istenmişti. A.S.V.e., Senato Mar, reg. 41, 7 Temmuz 1573; Soylular, kadirgalarının ihtiyaçları için desteklenmişti. Marco Quirini'ye 60 büyük kürek sağlanmıştı.

³⁵¹ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 41, 4 Eylül 1572; A.S.V.e., Senato Mar, reg. 41, 18 Aralık 1572.

³⁵² A.S.V.e., Senato Mar, reg. 43, 24 Ocak 1577; Korfu Adası'ndaki deniz hareketlerine yönelik olarak gerekli malzemeler tedarik edilmesi gerekiyordu. Korfu'ya yönelik bazı finansal, malzeme ve askeri kaynakların tahsis edilmesi ve düzgün şekilde yönetilmesi için 100 bin duka yardım gönderildi. Bu desteğin içerisinde özellikle kenevir üretimine dikkat edilmesi vurgulandı. Korfu'daki kenevir üretiminin devamlılığını sağlamak için gerekli önlemler alınmalıydı. Romanin, **Storia VI**, s. 245.

³⁵³ David Celletti, **La Canapa Nell'economia Veneta Del Cinque-Seicento**, Doktora Tezi, Università degli Studi di Verona, 2014, s. 192; Her kadirgada kötü hava koşullarında kullanmak için tamamen ketenden üretilmiş küçük bir yelken bulundurulurdu. Bu küçük yelkene velaccio ya da veletta da correre deniyordu.

³⁵⁴ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 18 Ekim 1570; A.S.V.e., Senato Mar, reg. 61, 4 Nisan 1601; A.S.V.e., Senato Mar, reg. 61, 17 Nisan 1601.

³⁵⁵ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 20 Ekim 1570; A.S.V.e., Senato Mar, reg. 45, 11 Ağustos 1582.

taşıma çuvaları dikilirdi.³⁵⁶ Bu yüzden devlet, kenevir konusunda da tersane üst yönetimiyle doğrudan bağlantılı bir organizasyon yapısı kurdu. Kenevirin ekilmesi, yönetimi, işlenmesi Patroni ve Provveditori'ye verilmişti.³⁵⁷ Yardımcı olarak bir kantarcı ve muhasebeci olarak iki teknisyen sorumlu tutuldu.³⁵⁸ Kenevirin işlendiği, sınıflandırıldığı, depolandığı yer Venedik Tersanesi yanında yer alan Tana'ydı. Kenevir özellikle savaş zamanlarında acil bir ihtiyaç olduğu için İnebahtı Deniz Savaşı sırasında Tana'nın yenilenmesi kararı alındı. Çünkü bu dönemde Tana'nın oldukça eski ve kötü bir durumu vardı. Binanın çevresi tehlike arz ediyordu ve zemini oldukça aşağıda yer aldığı için su baskınları ile karşı karşıya alıyordu. Bu durumda Tana içerisindeki malzemeler, özellikle kenevir ve ürünleri zarar görüyordu. Ayrıca malzemeleri taşıyan gemilerin Tana'ya yanaşırken tehlike ile karşı karşıya kalmasına sebep oluyordu. Tana'nın yeniden inşası için tersane patronilerine emir verildi. En çok sıkıntı duyulan durum, zemin seviyesinin düşük olması olduğu için öncelikle zeminin

³⁵⁶ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 110, 2 Temmuz 1650; 2 Temmuz 1650; A.S.V.e., Senato Mar, reg. 63 13 Mart 1603; A.S.V.e., Senato Mar, reg. 59, 31 Mart 1599.

³⁵⁷ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 11, 28 Mart 1560; Montagna'da her türlü uygun tedbir alınarak mümkün olan en fazla miktarda kenevir ekimi yapılmasını sağlamak için gerekli işlemlere başlanmalıydı. Kenevir özellikle tersane için çok önemliydi ve ekimi kamu yararına teşvik edilmeliydi. En kaliteli kenevirin 100 miarası için 3 lira ödenmekteydi. Gelecek 3 yıl için 100 miara adına ödenecek tutar 16 lira olarak kararlaştırılmıştı. A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 11, 21 Mart 1570; 14 Temmuz 1568 tarihli bu konseyde, o dönemdeki kenevir kıtlığı nedeniyle Montagna'dan alınan kenevirin fiyatının her 100 miarası için 16 lira olarak belirlenmesine ve bu fiyatın önümüzdeki üç yıl boyunca devam etmesine karar verilmişti. Ancak bölgedeki kenevir sağlayıcıları fiyatta bir artış talep etti ve buna göre Montagna'daki en kaliteli kenevir için 100 miara başına 18 lira ödenmeliydi. Herkes bu bölgede bir çift öküzü olan her kişi, önceden belirlenen yükümlülüklerine ek olarak yarım dönüm daha fazla kenevir ekmek zorunda olacaktı. Bu artış ve yükümlülük, daha önce 14 Temmuz 1568'de verilen ödeme süresinin sona ermesinden sonra gelecek beş yıl boyunca geçerli olacaktı. Bu kararın Montagna'daki vali ve onun haleflerine bildirilmesi ve tersaneye bir kopyasının gönderilmesi gerekiyordu. A.S.V.e., Senato Mar, reg. 43, 13 Eylül 1577; Bologna'dan gelen kenevir patronların kontrolü altına ince kadirge ve mavnalar için kullanılması gerekiyordu. Kenevir konusunda hırsızlık ve usulsüzlük yapanlar para cezasına çarptırılacaktı. Bu yüzden tersane yönetimi disiplin sağlamalı ve usulsüzlüklere izin vermemeliydi.

³⁵⁸ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 11, 8 Ağustos 1569; Tersane patronisi Nicolo Donado Montagna'ya kenevir ekiminde bulunmak üzere gönderildi. Bu görevde ona yardımcı olması için yanına yardımcılar verilmişti. Cesaro Zananti, Antonio Piero ve Jacomo Nicolo yardım etmek için görevlendirilmişti ve bu kişilerin günlük ödemesi her biri için 10 soldi olarak belirlendi. Ayrıca bu kişilerin yemek masrafı toplam 12 soldi bütçe verildi. Bu kişiler proto yani ustabaşıydı. Muhasebeci olarak Zan Piero Belloni atanmıştı ve ona günlük 30 soldi verildi. Değerlendirme uzman olarak Zuane Papizza göreve getirildi ve ona günlük 12 soldi verildi. İdari görevli olarak tatil günleri de dahil Vettor Venetia 24 soldi alacaktı. Nicolo Donado'ya ise 3 duka verildi. Belirli bölgelerde kamu yararına özellikle tersane yararına ekimlerin kontrolü görevlendirilen tersane patronisi tarafından yapılmaktaydı. David Celetti, **Canapa e Potenza Navale L'approvvigionamento dell'Arsenale di Venezia**, Clueb, Bologna, 2005, s. 35, 36. "Bu konuda pazarın işleyişini anlamak için, borsaların kapsamını ve değerini, Venedik Tersanesi ve özel tersanelerden gelen taleplerin alım ve satım aşamalarını yöneten prosedürlere bakmak gerekmektedir."

yükseltilmesine önem verildi. Böylece yük taşıyan gemilerin sorunu çözülmüş oldu.³⁵⁹ Tana'nın yeniden inşa edilmesi ve devlet tarafından kurumsallaşması denizcilik sektörünün güvenliğini sağladı. Devlet, Tana'yı tekelleştirerek ekonomiyi desteklemiş oldu.³⁶⁰ 1663 yılında Tana'da bir sorun yaşandı. Temeli 1535 yılına kadar dayanan şapeldeki kimi resmi evrak kayboldu ve bu evraklar arasında ödemeler ile ilgili belgeler vardı. Belgeler kaybedilince görevliler maaşlarını almakta sıkıntı yaşandı ve bir süre sonra bu sıkıntılar çözüldü.³⁶¹

Tana'da işlenen en kaliteli kenevir Bologna'dan geliyordu.³⁶² Birinci sınıf Bologna keneviri depolama esnasında beyaz bir kartla, ikinci sınıf Bologna keneviri siyah bir etiketle tanımlanıyordu. Bologna dışındaki birinci sınıf lifler yeşil bir etiketle ve yine Bologna dışındaki ikinci sınıf lifler sarı bir etiketle belirtiliyordu.³⁶³ Kenevir tedarikinde diğer önemli bölge Montagna'ydı.³⁶⁴ Fakat Bologna ürünü birinci kalitede yerini korudu. Bu yüzden karışıklık olmaması için Bologna'dan gelen kenevir

³⁵⁹ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 28 Eylül 1570; A.S.V.e., Senato Mar, reg. 60, 3 Temmuz 1600; Tersanenin talepleri doğrultusunda Tana'nın tamiri için tüccar Antonio Sabioner ile tuğla ticareti anlaşması yapıldı. Antlaşma 6 ay sürecek. Tana asıl görünümünü 1570 yılında aldı ve inşa faaliyetlerine sonraki yıllarda da devam edildi. A.S.V.e., Senato Mar, reg. 63, 11 Mart 1603; Tana'nın balkon tamirinde kullanılacak çam kerestesi için antlaşma yapıldı. Zuane Ro ile her biri 48 soldi değerinde 50 adet kiriş, her biri üç-dört lira arasında olan 50 adet çam kerestesi kiriş Tana'nın tamiri için alındı. Ayrıca bu alınan keresteler Venedik Cumhuriyet'nin tören gemisi olan büyük, süslü ve gösterişli gemi türü Bucintoro'nun süslemelerinde kullanılacaktı. Tana yanında tersanenin tamirâtı için de alışveriş yapılmıştı. A.S.V.e., Senato Mar, reg. 65, 6 Haziran 1605; Tersane patronilerinin talebi üzerine Treviso'dan Marco Cessaro ile kiremit için antlaşma yapıldı. Büyük kiremit için 46 lira, küçük kiremit için 7 soldiden antlaşma yapıldı.

³⁶⁰ Frederic Lane, "The Rope Factory and Hemp Trade in the Fifteenth and Sixteenth Centuries, *The Journal of Economic History*, c. 14, 1954, s. 107, 111.

³⁶¹ A.S.V.e., Senato Mar, Filze 547, 10 Ocak 1663.

³⁶² Celleti, *La Canapa*, s. 14; Almanya ve Piemonte gibi bölgelerden de ithal edilirdi. A.S.V.e., Senato Mar, reg. 43, 20 Temmuz 1603; Montagna ve Bologna'dan gelen kenevir hakkında. Ayrıca, Romanin, *Storia VI*, s. 245; Lane, *Venetian Ships*, s. 282.

³⁶³ Celleti, *La Canapa*, s. 14.

³⁶⁴ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 11, 8 Ağustos 1569; A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39; 13 Ekim 1570; Tersane patronleri, tersanenin ihtiyacı doğrultusunda 10.000 duka değerinde Montagna keneviri için Piero Lando ile antlaştı. A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 11, 16 Temmuz 1571; tersane patronleri Montagna keneviri için Leonardo Mocenigo ile antlaşma yaptı. A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 11, 27 Temmuz 1572; Montagna keneviri için Polo Priuli ile antlaşma yapıldı. Kadırgaların daha ön planda olduğu bu dönemden sonra kenevir ekmekten ziyade tüccarlar aracılığı ile bunların daha çok ithal edildiği görülecekti. Ekim işine son verilmesi durumu belgelerden de anlaşılacağı üzere ekonomik durumdu. Keneviri ekmesi, yetiştirilmesi ve onunla ilgilenilmesi süreçleri satın alımdan daha zorlayıcıydı. Girit Savaşı döneminde adanın kaybedilmesinden sonra tersanenin kenevirin ekimi ile bizzat ilgilenmesi azaldı. Bu durumu ekonomik nedenler yanında üretilen gemi sayısı ile ortak payda da düşünmek yanlış olmaz. Kenevir önemli bir üründü. Devlet ekonomisinde ve donanmasında önemli bir yeri vardı."

işlenirken, Montagna keneviri ile aynı odada aynı anda işlenmiyordu.³⁶⁵ Tersanenin kenevir ihtiyacı için birçok farklı bölgede ve birçok farklı tüccar ile tersane patronileri alışveriş yapmıştı. Kenevirlerin hangi bölge, hangi değer, kalite ve miktarda olduğu ve ederine dair bilgiler yine belgelere yansımaktaydı. Satın alınan kenevirin ne kadarının gemiler için, ne kadarının farklı işler için kullanıldığını tespit etmek mümkün görünmemektedir.³⁶⁶ Çünkü kenevir ihtiyacı karşılanırken bu ayrıntılara pek yer verilmemişti. Ancak yelken bezi, tente, giyim, askeri alanda kullanılan taşıma çuvalları için siparişler üzerinden bir kısmına ulaşılabilirdi.³⁶⁷ Kenevir, kumaşın temel maddesiydi ve kalitesine göre kullanım alanları değişmekteydi. Özellikle iplik sıklığına dikkat ediliyordu. En kaliteli kumaşlar yelkenler için kullanılmıştı. Tente ve kürekçilerin kıyafetleri konusunda da ihtiyaçlara yanıt verilmişti. Kenevir ve bu malzeme üzerinden temin edilen, üretilen malzemeler oldukça önemliydi. Bu yüzden sürekli kenevir temin edilmeliydi ve bu alanda ciddi bir bütçenin ayrılması gerektiği açıktı. Kenevir ve keten konusunda sürekli ve yoğun bir sirkülasyon vardı.

Tersanenin ihtiyaçlarını karşılamak adına Montagna'dan kenevir satın almak amacıyla tersane patronilerinden Piero Zane görevlendirilmişti. Bunun için tersaneye farklı zamanlarda farklı bütçeler tahsis edildi. 1577 yılında 6.000 duka,³⁶⁸ 1579 yılı Ocak ayında 4.000 duka,³⁶⁹ 1579 yılı Ekim ayında 6.000 duka,³⁷⁰ Kasım ayında 4.000 duka,³⁷¹ 1580 yılında 6.000 duka,³⁷² 1581 yılında 6.000 duka,³⁷³ 1582 yılında 4.000

³⁶⁵ Lane, "The Rope Factory" s. 111.

³⁶⁶ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 37, 18 Ağustos 1565; 100 adet kadirga donanımı için 20 adet büyük halat temin edilmeliydi. A.S.V.e., Senato Mar, reg. 41, 6 Temmuz 1573; Her kadirga için değeri 156 dukadan 3 büyük halat verildi. A.S.V.e., Senato Mar, reg. 41, 4 Eylül 1572; A.S.V.e., Senato Mar, reg. 41, 18 Aralık 1572; 10 adet halat 530 dukaydı; A.S.V.e., Senato Mar, reg. 59, 11 Ekim 1599; 100 adet halat sipariş edildi.

³⁶⁷ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 11 Kasım 1570; Kenevir ihtiyacını karşılamak adına toptan diyebileceğimiz alışverişleri tersane patronileri düzenlerken, kadirgaların özgür ya da mahkûm kürekçilerinin giydirilmesi konusunda deniz kuvvetleri ilgilenmişti. Özgür kürekçilerin uygun kıyafetlerle donatılması, mürettebatın sağlıklı kalması ve dönemim şartlarına uygun giydirilmesi için deniz kuvvetleri proveditorisi ilgileniyordu. Kıyafet ihtiyacının karşılanması için 6.000 duka ödendi. Bu bütçe tente kumaşları, su geçirmez dayanıklı kumaşların alımında harcanmak üzere verilmişti.

³⁶⁸ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 43, 14 Kasım 1577.

³⁶⁹ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 44, 15 Ocak 1579.

³⁷⁰ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 44, 31 Ekim 1579.

³⁷¹ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 44, 21 Kasım 1579.

³⁷² A.S.V.e., Senato Mar, reg. 44, 13 Ağustos 1580.

³⁷³ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 45, 23 Eylül 1581.

duka,³⁷⁴ 1585 yılında 6.000 duka³⁷⁵ bütçe başka yerde harcanmamak üzere tersane patronisine kenevir alımı için verildi. 1585 yılı Kasım ayında Alvise Bembo ile 8.000 duka değerinde kenevir için anlaşma yapıldı.³⁷⁶ 1586 yılında ise bir kez daha 6.000 duka bütçe ile Montana'dan kenevir alımı gerçekleşti.³⁷⁷

Tersane patronu Senato'nun izni ile Cornelio Cetareo ile bir anlaşma yaptı. Bu anlaşmaya göre Bologna'dan belirli miktarda kenevirin teslim edilmesi kararlaştırılmıştı. 20 miara (34.7 cm) kenevir, 82 duka, 20 miara farklı dokuda diğer malzeme ise 72 duka değerinde olmak üzere malzemeler Tana'ya teslim edilmek üzere hazırlandı. 10 miara miktarı malzemenin, her ay Bologna'dan nakledilmesine karar verildi. İlk teslimat mevcut ayda başlıyordu ve her ay aynı miktar gönderilmek zorundaydı. Ödemeler, teslimat yapıldıkça sağlanıyordu. Eğer teslimat yapılmazsa, malzemeler eksik kabul ediliyor ve bu da satıcının zarara uğramasına yol açıyordu.³⁷⁸ Bologna'dan kenevir için Cornelio Cesario ile antlaşma yapılmıştı. Fiyat ve miktar önceden konuşulduğu için anlaşma kabul edildi.³⁷⁹ Giulio Antonio Alberti ile 1601 yılında Bologna'dan gelecek olan 30 miara ham kenevir için 67 duka karşılığı³⁸⁰ ve 1602 yılında 12 miara üzerine ve miara başına 90 duka olmak şartı ile antlaşma yapıldı.³⁸¹ 1602 yılı Temmuz ayında Montagna'daki kenevir için bu kez 6.000 duka bütçe sağlandı.³⁸² 1603 yılında ise Cornelio Cesario ile tersane standartlarına göre Bologna'dan gelecek 100 duka değerinde en iyi kalitede kenevir üzerine anlaşma yapıldı.³⁸³ Kenevirler, 1605 yılı Eylül ayına kadar teslim edilecekti.³⁸⁴ Montagna'daki kenevirler için tersane ofisine 1604 yılının Kasım ayında iki kez 6.000 duka,³⁸⁵ ve tekrar 6.000 duka,³⁸⁶ tahsis edildi. Bolonya ile Montagna bölgelerinden makul bir

³⁷⁴ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 45, 7 Ekim 1582.

³⁷⁵ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 47, 19 Ekim 1585.

³⁷⁶ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 47, 25 Kasım 1585.

³⁷⁷ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 47, 27 Kasım 1586.

³⁷⁸ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 58, 15 Eylül 1598.

³⁷⁹ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 61, 30 Nisan 1601.

³⁸⁰ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 61, 7 Mayıs 1601.

³⁸¹ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 62, 21 Haziran 1602.

³⁸² A.S.V.e., Senato Mar, reg. 62, 6 Temmuz 1602.

³⁸³ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 63, 4 Haziran 1603.

³⁸⁴ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 64, 23 Ocak 1604.

³⁸⁵ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 64, 12 Kasım 1604.

³⁸⁶ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 64, 23 Kasım 1604.

fiyat üzerinden kenevir tedarigi gerçekleştirilmesi gerekiyordu.³⁸⁷ Marino Fabrici, Tana adına Bologna’dan kenevir getirmek için anlaşma yaptı.³⁸⁸ Girit Savaşı esnasında birçok kez kenevir tedarik edildiği görülmektedir. Senato’nun isteği zerine Clemente Moli ile kenevir konusunda tersane patronları anlaşmıştı. Bologna’dan yeterli miktarda kenevir getirilmesi kararlaştırıldı, ödeme kenevirler tersaneye teslim edildikten sonra yapıldı.³⁸⁹ Zuanne Lorenzo ile 1.500 balya kenevir için anlaşıldı. Her bir balya için 100 duka değer biçildi.³⁹⁰

1.7.1. Keten Kumaş Temini

Tersane tarafından ham kenevir yanında işlenmiş keten kumaşı da alınıyordu. Bu kumaşlar donanmanın ihtiyaçlarında kullanılıyordu. Tersane harcamalarının büyük bir kısmı bu kumaş için ayrılmıştı. Alınan kumaşların miktarı, kalitesi kimi belgede belirtilirken kimi belgede belirtilmiyordu. Kumaş alımlarına baktığımızda; belirli miktardaki keten kumaş için 12 duka ödendi.³⁹¹ Devlet bütçesinden tersane için ayrılan 15.000 duka haftalık bütçe içerisinden 6.000 duka bütçe keten kumaş almak için ayrılmıştı.³⁹² Deniz kuvvetlerinin keten kumaş ve diğer birçok malzeme konusunda ihtiyaçları vardı ve bu yüzden tersane patronilerine 5.109 duka bütçe verildi.³⁹³ Donanma için kullanılmak üzere tersane patronlarının keten kumaş alabilmesi için Sorenzo Capello ile antlaşma yapılmıştı.³⁹⁴ Tersane bütçesi için ayrılmış olan 470 duka ile keten kumaşı alınmıştı. Bu kumaşların bir kısmı ile tente yapılmasına karar verilmişti ve bir kısmının da Kandiye’ye gidecek olan süvari birliğine teslim edilmesi sağlandı. Tenteler hemen Kandiye’ye teslim edilmek üzere işlenmeye başlanmıştı.³⁹⁵ Serono Sanza ile keten bezi için başka bir antlaşma daha yapılmıştı. Kumaşların kalitesi tersane ihtiyaçlarına uygun şekilde 111 duka değerindeydi.³⁹⁶ Gierimo

³⁸⁷ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all’Arsenale, Capitolare 14, 7 Ocak 1626; “Tersanede gemi donanımında sürekli sirkülasyondan dolayı her türlü donanıma ihtiyaç vardı. Bunların arasında halat, yelken gibi malzemelerde yer alıyordu. Mevcut ve gelecekteki ince kadirga ve mavnaların donanım ihtiyaçları için belirli bir düzen sağlanması gerekiyordu.”

³⁸⁸ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all’Arsenale, Terminazione 139, 15 Aralık 1634.

³⁸⁹ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 110, 3 Mart 1649.

³⁹⁰ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 111, 20 Ekim 1650.

³⁹¹ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 41, 6 Temmuz 1573.

³⁹² A.S.V.e., Senato Mar, reg. 43, 12 Kasım 1577; bu bütçeden 4.000 duka, güherçile ve top mühimmatları için ayrıldı.

³⁹³ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 43, 16 Kasım 1577.

³⁹⁴ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 48, 26 Eylül 1587.

³⁹⁵ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 52, 5 Temmuz 1591.

³⁹⁶ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 57, 27 Ekim 1597.

Sanza'dan verzelezzi* kalitesinde 500 duka değerinde keten kumaşı için antlaşma yapıldı.³⁹⁷ Gierimo Sanza ile bir önceki yılda olduğu gibi tekrar antlaşma yapıldı. Her bir miarası 100 dukadan 8 miara kumaş alımına karar verildi. Konu ile yine tersane patronları ilgilendi.³⁹⁸ Gerolemo Righetti ile 500 duka değerinde kaliteli keten bezi tedariki için antlaşma yapıldı. Bu antlaşma vergiye tabi değildi. Tüccar ödemesini teslimattan sonra alacaktı.³⁹⁹ Montagana'dan daha fazla keten kumaşı alımı için emir verildi. Tersane hizmetinde kullanılacak ürün için 6.000 duka ayrıldı. bu alışverişlerin detayları düzenli bir şekilde kayıt altına alınıyor ve bütün bilgilerin açıkça yazılması sağlanıyordu.⁴⁰⁰ Bologna'dan Annibal Dondini ile 30 miara keten kumaş için antlaşma yapıldı.⁴⁰¹ Hierimo Sanza ile 50 miara keten kumaşı için ottine ve settine kalitelerinde 125 duka değerinde antlaşma yapıldı.⁴⁰² Ottavio Ruassoli ile Bologna'dan keten kumaş için 12 miaradan 40 duka değerinde antlaşma imzalandı.⁴⁰³ Girolamo Sanza ile yapılan antlaşmaya göre 2.000 küçük verzeleze keten kumaşı 100 duka temin edildi.⁴⁰⁴ Girolamo Sanza bir kez daha karşımıza çıktı ve 3.198 miara keten bezi için 125 duka karşılığında antlaşma imzalandı.⁴⁰⁵ Sanza ile 4.000 miara için antlaşa imzalandı.⁴⁰⁶ Bologna'dan kaliteli ve iyi işlenmiş keten kumaş için miarası 36 duka üzerinden Cornelio Cesareo Barazze ile 8 miara kumaş antlaşması yapıldı. Piero Chritofo ile de miarası 9 duka üzerinden, Anibal Dondini ile miarası 8 duka üzerinden antlaşma yapıldı.⁴⁰⁷ Senato onayı ile yine Bologna'dan Giulio Antonio Alberti'den 159 miara ölçüsünde en iyi kalitede keten bezi alındı. İlk iki ayda 100 son dört ayda kalanı teslim edildi. Ürünler zamanında teslim edilmezse her miara için 8 duka kesinti oldu. Ödeme ürünler teslim edildikten sonra oldu.⁴⁰⁸ Patroniler, Senato'nun onayı ile Bologna'dan gelecek yeterli kalitede 31 miara keten kumaş için Pietro Locatello ile 80 duka

* Bir kumaşın dokuma sıklığını ifade ediyor. Kaliteli bir sıklığa sahip kumaştır.

³⁹⁷ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 58, 13 Ocak 1598.

³⁹⁸ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 58, 3 Temmuz 1598.

³⁹⁹ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 59, 21 Haziran 1599.

⁴⁰⁰ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 59, 31 Ekim 1599.

⁴⁰¹ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 61, 28 Mart 1601.

⁴⁰² A.S.V.e., Senato Mar, reg. 61, 16 Nisan 1601.

⁴⁰³ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 61, 15 Mayıs 1601.

⁴⁰⁴ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 61, 17 Ağustos 1601.

⁴⁰⁵ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 61, 14 Kasım 1601.

⁴⁰⁶ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 62, 7 Haziran 1602.

⁴⁰⁷ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 62, 18 Temmuz 1602.

⁴⁰⁸ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 63, 28 Ocak 1603.

karşılığında antlaşma yaptı.⁴⁰⁹ Geronimo Sanza ile 6 miara verzelese iyi kalitede keten üzerine antlaşma yapıldı. 100 duka ödeme yapılacaktı. Ayrıca daha orta kalite diyebileceğimiz chiebrine, ottine, settine keten kumaştan* 2 miara üzerinde anlaşıldı ve toplam 125 duka ödeme planı ortaya çıktı.⁴¹⁰ Leponta'dan Vincenzo Mescorno ile yapılan antlaşmaya göre; miara başına 16.5 dukaya 30 miara kaliteli keten bezi alımı için antlaşma yapıldı. Masrafları tersane nakit olarak karşıladı.⁴¹¹ Bologna'dan Giulio Antonio Alberti ile 10 miara keten bezi için antlaşma yapıldı. Miara başına 84.5 duka anlaşıldı. Teslimatın bir sonraki kasım ayında ve ödemenin de banka aracılığı ile yapılması kararlaştırıldı.⁴¹² 5 miara keten bezi için miara başına 138 duka üzerinden antlaşma sağlandı.⁴¹³ Bologna keten kumaşından temin etmek üzere Giulio Alberte ile 100 miara için 129 duka değerinde antlaşma yapıldı.⁴¹⁴ Montagna'dan 10.000 duka değerinde keten sipariş edildi.⁴¹⁵ Tersane ile Hieromo Lanza orta kalitede ottine dokusunda 4 miara keten bezi sipariş edildi. Vergiden muaf hali ile 105 duka kabul edildi. Ayrıca verzelesi türündeki keten kumaşı için 4 miara için her miara başına 9 dukadan antlaşma yapıldı. Teslimat belirtilen adrese ve şartlara uygun olmazsa, kalitelere dikkat edilmezse tüm masrafları karşı tarafın karşılaması söz konusuydu.⁴¹⁶ Tersane patronları, Senato'nun izin verdiği şekilde Rialto'daki geleneksel bir şekilde yapılan görüşmeler sonucunda tüccar Carlo Banetto ile Bologna'dan 45 miara kaliteli keten sağlayacağına dair bir teklifi onayladı. Bu miktar dört ay içerisinde her ay belirli miktarlarda olmak koşulu ile teslim edilip, Banetto'ya toplamda 250 duka ödenmesi kararlaştırıldı. İlk ödeme 57.5 duka olacaktı. Eksik ürün olursa bu durum ile tersane ilgilenmesi kararlaştırıldı.⁴¹⁷

Girit Savaşı esnasında kenevir ve keten kumaşının temini oldukça önemliydi. Tersane yönetimi, tüccarlardan temin edilen bu malzemeler konusunda bazı kararlar aldı. 26 Temmuz 1665 yılında tüccarların da katıldığı bir toplantı ile kenevir, keten

⁴⁰⁹ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 63, 16 Ocak 1603.

* Bu kumaş türleri dokuma sıklığını ifade eder. Orta kalitede bir sıklığa sahip kumaş demektir.

⁴¹⁰ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 63, 4 Haziran 1603.

⁴¹¹ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 64, 9 Mayıs 1604.

⁴¹² A.S.V.e., Senato Mar, reg. 64, 10 Mayıs 1604.

⁴¹³ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 64, 11 Ekim 1604.

⁴¹⁴ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 65, 8 Temmuz 1605.

⁴¹⁵ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 65, 25 Eylül 1605.

⁴¹⁶ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 65, 24 Eylül 1605.

⁴¹⁷ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 110, 31 Mayıs 1650.

kumaşı ve diğer işlenmiş ince kumaş türlerinin iki yıl için fiyatlar belirlenmişti. Özellikle Bologna'dan temin edilen malzemelerin fiyatları oldukça artmıştı. Bu nedenle sonraki yılın fiyatlarının belirlenmesi oldukça güçleşmişti. Çünkü Bologna'dan temin edilen malzemeler sadece Tana'da işlenebiliyordu ve bu konuda tersane öncelikliydi. Buradan gelen malzemeleri piyasada bulmak oldukça zor ve pahalı olmuştu. Bologna ve diğer bölgelerdeki ürünlerin piyasa fiyatları hakkında bilgi toplanmıştı ve fiyatların düşürülmesi için her türlü çaba harcandı. Durum böyle olunca iki yıl için belirlenmesi gereken fiyatlar yeniden değerlendirildi. Buna göre ince işlenmiş keten kumaş için bin adet fiyatı 130 duka üzerinden, Bologna'dan gelen keten kumaşın fiyatı 90 duka üzerinden belirlenmişti. Ayrıca Tana'ya gelene ürünler için tüccarlardan vergi alınıyordu. Yeni vergi ücreti de belirlenmişti ancak bu vergi yürürlüğü girmeden gelen keten kumaşlar için bu vergi uygulanmayacaktı. Tüccarlara yapılacak ödemelerin tersane bütçesi ve Tana yönetimi tarafından, Senato'nun kararlarına uygun olarak eksiksiz bir şekilde yapılması gerekiyordu.⁴¹⁸

1.7.1.1. Keten Kumaş ve Kadirga Tenteleri

Kadirga tenteleri, kürekçileri ve geminin üst kısmını kötü hava koşullarından korumak için kullanılıyordu.⁴¹⁹ Donanma için oldukça önemli bir yere sahip olan tente, çadırlar için ayrı olarak 30 duka bütçe ayrıldı.⁴²⁰ Kürek mahkumlarının olduğu Cattarin Malipiero'nun kadirgasına alınmak üzere 90 duka değerinde 750 brazza, neredeyse 1.500 metre kadar tente için keten kumaş sipariş edilmişti.⁴²¹ 59 kadirga için tente ihtiyacı vardı ve 4.967 bin duka ödenmişti.⁴²² Girit yönetimine seçilmiş Antonio Barbaro'nun altı aylık genel masrafları için her ay adına 140 duka, at alımı için 150 duka tahsis edildi.⁴²³ Donanma için 10.000 duka bütçe yanında ayrıca 3.000 duka daha kürek mahkumlarının bulduğu kadirgalarda kullanılmak üzere tente kumaşları ve çeşitli keten kumaşlar alınması için verilmişti.⁴²⁴

⁴¹⁸ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 130, 1 Ekim 1665.

⁴¹⁹ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 45, 11 Ağustos 1582.

⁴²⁰ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 45, 11 Ağustos 1582.

⁴²¹ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 9 Kasım 1570.

⁴²² A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 20 Ekim 1570.

⁴²³ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 45, 11 Ağustos 1582.

⁴²⁴ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 45, 7 Ekim 1581.

1.7.1.2. Keten Kumaş ve Personel Giyimi

Tersane ihtiyaçlarının en önemlilerinden biri donanma personelinin giysilerinin teminiydi. Bunun için yeterince keten kumaş temini gerekiyordu. Bu ihtiyacı ham kenevirin Tana'da işlenmesinden ya da kumaşı belirli bölge ve tüccarlardan satın alarak karşılıyordu. Devlet ihtiyaçların karşılanması için tersane yönetimine ciddi bütçeler ayırıyordu. İhtiyaçları karşılamak ve kürek mahkûmlarının giysileri ve çadırların yapılmasında daha fazla gecikme olmaması için derhal donatımı sağlayan proveditorilere 3.500 duka verilmişti. Gerekli olan keten kumaştan giysi ve tenteler için malzemeler satın alınmıştı. Kürek mahkûmlarının kıyafetleri ve onlar için yapılacak çadırların donanmaya ilk sefer ile gönderilmesi acil bir şekilde sağlanması gerekiyordu.⁴²⁵ Mahkûm kadirgalarında bulunan personelin maaşları ve giydirilmesi için 3.290 duka bütçe daha verilmişti.⁴²⁶ Çeşitli pantolon, ceket, gömlek gibi ordunun ihtiyacı için sipariş verilmişti. Bu kez konu ile tersane patronilerine değil, deniz kuvvetleri komutanlığı ikmal sorumluları ilgilendi. Ayrıca tersanede çalışan işçilerin de kıyafetleri hakkında ilgi çekici bir hükümde kıyafetler keten bezinden değildi.⁴²⁷ Tersane patronileri, tersane çalışanlarının kıyafetleri için Balta Goli adında Cordobalı bir tüccar ile anlaşma yapmıştı. Bu bölgede deri üretiliyordu ve deri ayakkabı, ceket gibi farklı ve yüksek kaliteli ürünlerin temini ve için yaklaşık 70 miara deri almak üzere anlaştı. Toplam 87 ducalık anlaşma vergiden muaftı.⁴²⁸

1.7.1.3. Kenevir Temininde Kurallar

Kenevir üretimi ve satışı devletin kontrolü altındaydı. Bu kontrol tersane ihtiyaçlarını zamanında karşılamak için yapılmıştı. Sadece kenevirin üretiminde değil, onun saklanması ve belirli tüccarlardan temin edilip Tana'da işlem görmesine kadar her şey devlet tarafından dikkatle takip ediliyordu. Özellikle Girit Savaşı esnasında kenevirin tedarikinde sıkıntılar yaşanmaması için gerekli tedbirler alınmıştı. 21 Şubat 1647 tarihinde alınan karara göre kenevir tedarik eden tüccarlar ürünlerini öncelikle kamuya, Tana'ya teslim etmek zorundaydı. İşlenmiş kenevirlerin %10'unu

⁴²⁵ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 9 Kasım 1570; Hemen devam eden diğer hükümde yine Malipiera'nın kadirgası için bir yelken, bir direk, bir kalın halat, 150 adet yelkenlerin yönetiminde kullanılan ipler patronilere verilen 317 duka ile sağlanacaktı.

⁴²⁶ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 61, 17 Nisan 1601.

⁴²⁷ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 18 Ekim 1570.

⁴²⁸ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 61, 4 Nisan 1601.

on gün içerisinde teslim etmeleri gerekiyordu. Bu durum iki yıl geçerli oldu. Tersane patronları bu konuda çok dikkatli ve durumun aciliyetinin farkındaydı. Şehre giriş yapan kenevir öncelikle Tana'ya teslim ediliyor ve burada işleniyordu. Kenevir ilk Tana'ya teslim edilmezse işlenmesine izin verilmiyordu.⁴²⁹ Tana'ya kenevirin nasıl ve ne şartlarda teslim edileceği kurallar ile belirlenmişti. Her tüccar, Tana'da kendilerine ayrılan ambarlara kenevir çuvallarını teslim ediyordu. Böylece karışıklığın önüne geçilmiş ve düzen sağlanmış oluyordu.⁴³⁰

Savaşlar sırasında kenevire olan ihtiyacın artması tedarik edilen ürünlerin saklanma koşullarına da dikkat edilmesini önemli kıldı. Tana depoları malzemenin uzun süre saklanması için uygun değildi. Zamanla depolarda bulunan balmumu, ipek kozası ve keten gibi mallar bozuldu. Bunun üzerine tersane patronilerine bu durumun düzeltilmesi ve malzemelerin mümkün olduğunca en büyük kazanç ile satılması için talimat verildi. Böylece bu ürünler nakite çevrilmiş oluyordu. Bu nakit ile çuval ve belirli malzemeler alınması planlanmıştı.⁴³¹ Girit Savaşı devam ederken kenevire olan ihtiyacın fazla olması gündemdeki yerini koruyordu. Venedik donanması için yeterli miktarda kenevir sağlanması kritik bir durumdu. Bu yüzden yönetim, kenevirin Tana'ya ikmalinin sağlanması için belirli kurallar getirmişti. Kenevir ticaretinde bulunan tüccarlara bu malzeme üzerinden kamuya özel bir vergi yükümlülüğü getirildi. Buna göre kenevir taşıyan tüm tüccarlar, şehir içinden veya dışından olmalarına bakmaksızın her bir 100 liralık kenevir için devlete 10 liralık bir katkı yapmak zorunda bırakılmıştı. İşlenmiş kenevirin birim değeri 140 duka, ham kenevirin birim değeri 100 duka olarak belirlenmişti. Tüccarlar belirtilen 10 liralık katkıyı yapmadan Tana'dan keneviri çıkaramayacaktı. Katkı ödemelerini yaptıkları anda kenevir ticaretine herhangi bir kısıtlama olmadan devam edebileceklerdi.⁴³² Yabancı tüccarların şehirde keten ticaret yapmaları durumunda, gelirlerinin %10'u tersane için ayrılıyordu.⁴³³ 18 Mart 1670 tarihinde Senato tarafından yapılan bir düzenlemeye göre,

⁴²⁹ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 110, 5 Nisan 1650.

⁴³⁰ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Terminazione 141, 23 Haziran 1653; "Tana'ya kenevir getiren tüccarlar, ürünlerini kendi isimleri altında 100'er çuval şeklinde, Tana'da kendilerine ayrılan ambarlara teslim etmeleri gerekmekteydi. Ayrıca tüccarlar kenevir konusundaki borçlarının bir kısmını Tana'ya teslim etmeli ve geriye kalan borçlarını Eylül'e kadar tamamlamalıydı." A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Terminazione 141, 14 Ekim 1653.

⁴³¹ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 110, 14 Temmuz 1650.

⁴³² A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 22 Nisan 1654.

⁴³³ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 14 Temmuz 1656.

Venedik'te keten ticareti ile ilgilenen tüccarların talepleri dikkat alındı. Karara göre Yunan ketenleri Tana'da vergiye tabi olacaktı. Vergisi %5 olarak belirlenmişti.⁴³⁴

Kenevir temininde kurallara rağmen kimi zaman bu kadar zorlu süreçlerle elde edilen kenevirin Tana'da âtıl halde kaldığı oluyordu. Tersane elinde kalan malzeme için çözümler bulmaya çalışıyordu. Ellerinde kalan kenevirin Tana'dan çıkarmanın belirli kuralları vardı. Bu konuda tersane patronileri rapor hazırlamıştı. Tana'da 44 bin miara kenevir, üstüğü ve başka malzemeler vardı. Ayrıca Montagna'daki depoda bir miktar keten bezi olduğu Patroniler tarafından Senato'ya bildirmişti. Senatoda bu malzemelerin satılması ve elde edilecek para ile Bologna'dan üstüğü ve keten kumaşı alınması kararı alındı.⁴³⁵ Tana'da işlenmeye uygun olmayan kenevir ve keten artıkları bozulmuş ve kullanılamaz hale gelmişti. Tersane yönetimi bozulmakta olan bu malzemelerden bir miktar kazanç elde etmek için iki gün süren bir açık arttırma ile halat işleri ile ilgilenen Zuanne'ye 18 duka üzerinden satmıştı.⁴³⁶

Savaş zamanlarında kenevirin temin edilmesi, elde kalan ürünlerin değerlendirilmesi gibi konular yanında kenevir üzerinden yapılan ticarete bazı aksilikler olabiliyordu. Ticari bir ürün olan kenevir devlet tarafından sağlanmış olsa da Girit Savaşı ile birlikte tüccarlardan alımı artmıştı ve kimi zaman yapılan ticarete evraklar üzerinden karışıklıklar olabiliyordu. Tersanenin borçlu olduğu kişiler konusunda bir karışıklık olmuştu. Buna göre ödemesi yapılan tüccarlara tekrar bir ödeme yapılması durumu ortaya çıkmıştı. Gerolamo Redolffi'nin daha önce aldığı ödeme kayıt edilmemişti. Buna göre Redolffi'nin 1666 yılında tersane için Tana'ya verdiği kenevir adına 81 duka alacaklı olduğu ama zaten bu borcun ödendiği, kayıtlarda hala borç olduğu görünmesinden dolayı yanlışlığın düzeltilmesi istenmişti. Böyle bir durum doğal olarak kamuyu zarar uğratiyordu. Hesap karışıklığının halledilmesi için düzenlemeler yapılmasına karar verildi.⁴³⁷

Tana'ya bir şekilde teslim edilen kaçak malzemeler de olabiliyordu. Bu malzemeler konusunda yönetimin tutumu netti. Verona yöneticileri tarafından 7 Şubat 1661 ve 22 Mart 1663 yılları arasında tersaneye gönderilen keten kumaşlar kayıtlara

⁴³⁴ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Terminazione 141, 2 Nisan 1670.

⁴³⁵ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 25 Temmuz 1654.

⁴³⁶ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Terminazione 141, 1 Mart 1670.

⁴³⁷ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Terminazione 141, 16 Şubat 1668.

göre kaçak malzeme olarak değerlendirilmişti. Ayrıca bu keten ince kesilmiş ve aşınmış durumda olduğu için tersanede işlenemeyeceği belirtilmişti. Tersanedeki açık hava ve toz ile birlikte durumu daha kötüleşmişti. Bu yüzden malzeme açık arttırmaya çıkarılmıştı. Birim fiyatı başına 7.5 soldi fiyat belirlendi. Yöneticiler piyasa değerini araştırınca fiyatı 8 soldi üzerinden satıldı.⁴³⁸ Venedik patronileri, Mattio Formagio, Zuanne Vendramin ve diğer bazı kişilere karşı Tana'ya sağlanan kenevir ve keten kumaşı konusunda dava açmıştı. Bu davaya göre bu kişiler malzemeleri yasadışı yollarla elde etmişti. Patroniler, davaya ilişkin belgeleri, iddiaları, anlaşmaları ve diğer unsurları incelemiş, yapılan denetimde Tana'daki değer biçicilerin yeminli ifadesine göre malzemenin Venedik usulüne göre yerli keten olduğu doğrulanmıştı.⁴³⁹

Tüccarlar daha fazla gelir edebilmek adına Tana'ya teslim ettikleri bazı iyi kalitedeki keten kumaşların diğer ürünlerden ayrı değerlendirilmesini istemişti. Ancak yönetim bunu kabul etmedi. Ürünlerinin değerlendirilmesinden memnun kalmayan tüccar olursa, üç gün içerisinde itiraz edilebileceğini hatırlatmıştı.⁴⁴⁰

1.7.2. Silah Fitili Temini

Kenevirden, keten kumaş yapılıyordu. Ketene kumaştan kalitelere göre tente, çadır ve personel giyimi ihtiyacı karşılanıyordu. Kenevir lifleri ayrıca silahların fitilleri için kullanılmıştı. Silahlar için cordo cotto adı verilen yağlanmış ip üretimi yapılıyordu. Özellikle arkebüzlerin fitilleri için oldukça önemli bir üründü.⁴⁴¹ Bu ürünün direkt alımına dair anlaşmalar vardı. Senato onayı ile tersane patronları Padocalı Nicolo Patta ile fitil ipleri üzerine anlaşma yaptı. 5 miara için 40 duka ödeme yapıldı.⁴⁴² Bu iplere doğal olarak savaş dönemlerinde daha fazla ihtiyaç vardı. Özellikle büyük bir miktar katranlanmış, yağlanmış ip ya da fitil diyeceğimiz bu ürün Girit Savaşı sırasında sipariş edildi. Tersane patronileri Kandiye'ye yaklaşık 48 okka, yaklaşık 61.58 kilo, fitil gönderdi.⁴⁴³

⁴³⁸ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Terminazione 141, 20 Ocak 1669.

⁴³⁹ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Terminazione 141, 29 Mart 1670.

⁴⁴⁰ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Terminazione 141, 4 Ağustos 1670.

⁴⁴¹ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 59, 31 Mart 1599; Arkebüz fitilleri için lazım olan ipler satın alındı.

⁴⁴² A.S.V.e., Senato Mar, reg. 63, 13 Mart 1603.

⁴⁴³ A.S.V.e., Senato Mar, reg.110, 2 Temmuz 1650.

1.7.3. Halat Temini

Halatlar donanmanın en önemli unsurları arasındaydı. Tersanedeki üç imalathanenin birisi tamamen halat üretimine ayrılmıştı.⁴⁴⁴ Halatların büyük bir kısmı tüccarlar aracılığı ile sağlanan kenevir üzerinden üretiliyordu. Bu malzeme üzerindeki kontrol yine tersane yönetimine aitti. Tersane provveditorleri ve patronilerleri, keten ve yün ham maddelerini halka açık bir müzayedede ile satmak istemişti. Ancak yün fiyatlarının çok yüksek olduğu fark edildi. Gemi halatlarında aşırı yün kullanılması yün talebini arttırıyordu. Bu durum müzayedede yün alıcı bulunmasını zorlaştırabilir veya ürünün düşük fiyatlarla satılmasına neden olabilirdi. Donanma amiraliyle görüşülerek, gemi halatlarından kullanılan yün miktarının yarıya indirilmesi kararlaştırıldı. Böylece müzayedede sunulan yünlerin fiyatları daha uygun hale gelmişti.⁴⁴⁵ Halat üretiminde diğer bir sorun Tana dışında yapılan üretimler oldu. Yetkililer, halatçılar loncasının sorunlarını dinlemişti ve gelecekte bu loncanın daha rahat çalışabilmesi için çözüm yolları üzerinde düşünülmüştü. Lonca, Tana dışında yapılan üretimlerde karşılaşılan engellerden ve özellikle maliyeti 50 lirayı aşan halat ve iplerde yaşanan kısıtlamalardan şikayetçi olmuştu. Bu maliyeti aşan Tana dışında yapılan üretimlere tamamen yasak getirilmişti. Bu yasağa aykırı üretim yapanlar kaçak sayılacaktı ve el konulacaktı. Halatçılar loncasının üretim hakkı, sadece Tana içinde ve eski yetkileri çerçevesinde, belirlenen miktarda halat üretimi yapmakla sınırlandırılmıştı. Tana dışında yapılan üretim, halatların metre başına 100 lira maliyeti aşmaması şartıyla yapılabilirdi; aksi takdirde bu mallar kaçak sayılarak el konuyordu. Bu düzenlemeye uyulması tersane yönetiminin sorumluluğuna verilmişti. Böylece Tana ve loncanın hakları korunmuş oldu.⁴⁴⁶ Anlaşıldığı kadarıyla bu kurallara uyulmuyordu. Bu yüzden yönetim bu konu hakkında tekrar uyarıda bulundu. Tana dışında herhangi bir yerde halat üretebilmeleri kararı verilmişti ama bunun belirli kuralları vardı. 50 lira değerinden daha fazla halat üretimi dışarıda yasaktı. Eğer bu

⁴⁴⁴ A.S.V.e., Patroni e Provveditori, Capitolare 11, 19 Nisan 1567; Tersanede üç ayrı imalathane vardı. Gemi inşa bölümü, donatım ve tamir için iken, bir bölüm halat üretimine, diğeri de silah ve barut imalatına odaklanırdı.

⁴⁴⁵ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 11, 22 Eylül 1572.

⁴⁴⁶ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 18 Haziran 1654.

banтта bir üretim yapılacaksa özel nedenleri olması ve üretimin Tana'daki yetkililerin denetiminde gerçekleştirilmesi gerekiyordu.⁴⁴⁷

Tersane patronileri halat donanımları konusunda oldukça dikkatli olmak zorundaydı. Yönetim bu konuda uyarılarda bulunuyordu. Halatların üretiminde dikkatli olunması ve belirli kurallara uyulması gerektiği vurgulanıyordu. Yönetim halatların eksikliği konusunda endişelenmişti. Eğer disiplinli çalışılmazsa halatlar zamanında hazır olmayacak endişesi vardı. Çünkü halat üretiminde onun katranlandıktan sonra kurutulması önemli bir aşamayıydı. Güneşin gücünden dolayı katranlanma ve kurutulma işlemlerine hazır olması en geç temmuz ayının ortasına kadar gerçekleştirilmesi gerekiyordu. Bu nedenle işlerin hızlanması lazımdı. Daha önce de uygulanan yöneteme başvuran patroniler olağan ücretin arttırılmasını önermişti. Yalnızca bir sefere mahsus olmak üzere Tana'da halat işlerinde çalışanlar için normal ücretlerinin yanında günlük 4 soldi ek ödeme yaptı.⁴⁴⁸

Diğer bir sorun büyük gemilerin kullanmış olduğu halatlar konusunda görüldü. Patronilerin raporlarına göre Ege Denizi ve Çanakkale Boğazı'nda kullanılacak olan gemilere yeterli miktar ve uzunlukta halat sağlanması gerekiyordu. İnce kadirga ve mavnalarda kullanılmak üzere halat üretimi vardı ama yetersizdi. Standart uzunlukta yeterli halat olmadığı için ihtiyaç olan halatı sağlamak için iki halat birleştirilerek kullanılması gerekmişti. Bu nedenle derhal 6 adet mavna, 10 adet ince kadirga halatı üretilmesi istenmişti. Bu halatların mevcut standarttan 20 metre daha uzun olması ve donanma komutanına hemen gönderilmesi gerekiyordu.⁴⁴⁹ Venedik tersanesi tarafından büyük ve kiralanmış gemilere halat sağlanması için özel üretim yapılmıştı. Büyük gemilere halat bulunamaması bir anlamda Venedik'in bu gemilere nasıl yaklaştığını gösteriyordu. Kandiye'ye gitmek üzere Riosa Bianca adlı gemi kiralanmıştı. Ancak kaptan gemisinin ihtiyaçları arasında yer alan yeterince uzunluğa sahip bir halat bulamamıştı. Bu yüzden Tana gemiye özel olarak masrafları kaptan tarafından karşılanmak üzere halat üretimi yapılmasına karar verilmişti.⁴⁵⁰

⁴⁴⁷ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 29 Temmuz 1654.

⁴⁴⁸ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 29 Temmuz 1654.

⁴⁴⁹ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 1 Mayıs 1655.

⁴⁵⁰ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 3 Ocak 1656.

1.8. Katran Temini

Katran, geminin su geçirmez özelliğine sahip olması ve halatların suya karşı dayanıklı kalmasını sağlayan olan bir maddeydi. Katran çam, sedir ve huş gibi ağaçlardan elde edilirdi.⁴⁵¹ Tersane için katran temini büyük bir öneme sahipti. Çünkü bu malzeme günlük olarak çokça tüketilmekte ve her türlü ihtiyaca yanıt verebilmek için sürekli yeterli miktarda bulundurulması gerekiyordu. Tersanenin ihtiyacını karşılamak için bu malzemeyi tedarik eden tüccarlar ile anlaşma yapılıyordu. Ticari anlaşmaları ve takibini yine patroniler yapıyordu. Bu anlaşmalarda fiyatları kamu yararına olacak şekilde biçimlendirmek zorundaydılar. Tersaneye katranın temininden patroniler sorumluydu.⁴⁵² Tersane yönetimine, kamu yararına olacak en iyi fiyat avantajını sağlayarak yüz bin kilo katran satın alması görevi verilmişti. Bu işin daha kolay ve uygun bir şekilde yapılabilmesi için, mümkünse fiyatın 35 dükânın altına indirilmesinin sağlanması gerekiyordu.⁴⁵³ Patronilerin sağlanan katranın kalitesi konusunda oldukça dikkatli olması gerekiyordu. Bergoma'dan sağlanan katranın çoğu kullanılamaz ve kalitesiz halde gelmişti. Kullanılamaz halde olan katran yerine eksiklerin tamamlanması için yönetim talimatlar verdi. Bu katranın detayları hakkında bilgi istendi. Ayrıca kalitesiz katranın bir tür uzun mızrağın keskin ucu Brandistocco ya da Brandistoch yapımında kullanılıp kullanılamayacağının değerlendirilmesi istenmişti. Bunların yanında tersanede 2.000 kilo katran vardı ve yarısı Dalmaçya'ya gönderilmesi kararlaştırıldı.⁴⁵⁴ Tersanede neredeyse hiç katran kalmamıştı. Yeni katran ikmalî sağlanması gerekiyordu. Bu ikmalin sağlanması için tersanede kullanılmayan bazı eski malzemeler satılmasına karar verilmişti. Buna göre depoda bulunan kimi kereste parçaları, direkler, üstüpü, iplik artıkları ve yelkenlerin

⁴⁵¹ **Deonomasticon Italicum Dizionario Storico dei Derivati da Nomi Geografici e da Nomi di Persona**, Wolfgang Schweickard, 2006, s. 354. A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 19 Ağustos 1655; 100 yığın (belgede yığın olarak geçiyordu) kadar mızrak ve katran yapımında kullanılacak reçineli ağaç kesimine izin verildi.

⁴⁵² A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale Capitolare 11, 27 Mart 1570; "Patroniler, henüz bu şehirden ayrılmamış kadirga kaptanlarının her birine gerekli malzemeleri teslim etmelidir. Ayrıca, her bir kaptana ve sopracomitoya 10 kilo katran verilmesi kararlaştırılmıştı. Bu kişilere verilen katranlar borç hanesine kaydedildi çünkü bu konuda hesap vermeleri istenecekti."

⁴⁵³ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 24 Nisan 1654.

⁴⁵⁴ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 3 Nisan 1654.

satılmasına karar verildi. Bunların satılması ile gelen bütçe ile hemen katran alınması gerekiyordu.⁴⁵⁵

1.9. Yelken Bezi Temini

Gemi inşa faaliyetlerinin en önemli tamamlayıcısı yelkenlerdi. Yelkenlere olan ihtiyacın en fazla olduğu dönemler doğal olarak savaş dönemleriydi. İnebahtı Deniz Savaşı ve Girit Savaşı esnasında ihtiyaç duyulanlar arasında en önde yerini alan bu teçhizatı karşılamak oldukça önemliydi.⁴⁵⁶ Bu durumu kenevir, keten kumaşı alımlarının artmasından anlıyoruz. Tersanenin keten kumaşı alımlarında bu ürünlerin hangi alanlarda kullanıldığına dair ayrıntılı bir veri elimizde olmasa da belgelerde geçen kumaş türlerinden ve kimi zaman da yelken yapmak için satın alındığı vurgulanan bazı kumaş türlerinden bu teçhizat hakkında bilgi edinebiliyoruz. Ayrıca yelken yapmak için tüccarlardan alınan kumaşlar yanında Tana'da işlendikten sonra yelken yapmak amacıyla kullanılan kumaşların üretim süreçlerini de net olarak bilemiyoruz. Çünkü sadece bir miktar kenevir alındığından bahsedilmesi ve ardından bu malzemenin hangi amaçlarla kullanıldığının takip edilmesi oldukça zordu. Venedik, yelken bezi temini konusunda üretimden ziyade bu malzemeyi tüccarlardan satın alarak karşılamıştı.⁴⁵⁷ Satın aldığı bu bezlerin dikim kısmını kendisi yaptı.⁴⁵⁸

Patroni, yoğun sevkiyat nedeniyle ortaya çıkan yelken eksikliğini gidermek için gerekli tedbirleri alması gerekiyordu. Yelken bezi yapımında kullanılan fustagno olarak adlandırılan pamuklu bir kumaş tersane için oldukça önemliydi. Donanmaya yelken tedarikinin sürekli devam edebilmesi için tüccarlardan bu kumaşın temin edilmesi gerekiyordu. Yelken bezleri merkez tarafından üretilmesi fustagna kumaşı için Alessio Mafiro Pozzo ile anlaşma yapılmıştı. Bu kumaş 100 geminin donanımın yenilemek için alınmıştı. Kumaşlar 97 parça şeklinde sipariş edildi ve ilk olarak 40 parça kumaş alındı. Alessio, Temmuz ve Ağustos ayları için 125 duka aldı. İki yıl sonunda 300 parça kumaş teslim edilmesi gerekiyordu. Bu temin sağlanamazsa parça başına tüccara verilen bir ceza oluyordu.⁴⁵⁹

⁴⁵⁵ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale Capitolare 15, 1 Mayıs 1655.

⁴⁵⁶ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 41, 4 Eylül 1572; A.S.V.e., Senato Mar, reg. 41, 6 Temmuz 1573.

⁴⁵⁷ Celletti, **La Canapa**, s. 192; 16. yüzyılın sonu ile 17. yüzyılın başlarında kumaş üretimi yapılmasından ziyade maliyet nedeniyle kumaş dışarıdan satın alınmaya başlamıştı ve dikim işi "dell'Ospedale degli Incurabili" çalışanlarına verildi.

⁴⁵⁸ **Venice a Documentary**, s. 19.

⁴⁵⁹ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 56, 16 Mart 1596.

Verzelesi iyi derecede dokunmuş bir kumaş türüydü ve yelken bezi olarak kullanılıyordu. Bu kumaşın ticareti için Gierimo Sanza ile antlaşma 1.250 duka karşılığında sağlandı.⁴⁶⁰ Zuanne Legnola ile yelken bezi yapmak için 4 miara keten kumaşı üzerine antlaşma yapıldı. Malzeme 100 duka değerindeydi.⁴⁶¹ Tersanenin yelken ihtiyacı için Bernardin Bentio ile orta kalitede dokumaya sahip olan settine buone kalitesinde keten kumaşı için antlaşma yapıldı. 1.150 duka değer belirlendi. Bu ödeme vergilerden muaftı ve peşin ödeme olması gerekiyordu.⁴⁶²

Girit Savaşı esnasında yelken bezine olan ihtiyaç daha çok artmıştı.⁴⁶³ Venedik, donanmanın yelken ihtiyacını karşılamak ve tersane yönetimini yelken temin etmesi için Patronilere, 2.000 duka bütçe verilmişti. Bu para, tersanede yelken üretimi için kullanılacak olan keten ve pamuklu kumaşların alımı için patronlara teslim edilmişti. Bu kumaşlar sadece donanmanın yelken üretiminde kullanılacaktı. Daha sonra, bu amaca yönelik daha çok kaynak gerekiyorsa sağlanmasına karar verildi.⁴⁶⁴ Bortolamio Moreschi, Vincenzo Cottoni ve Iseppo Novello dört balya yeni fustagno teslim etmişti. Bu fustagno kumaşı, 23 ve 24 Şubat 1669 tarihli belgelerle, Bernardo adlı Kandiye'nin genel proveditörüne gönderilmişti. Ancak yapılan ölçümlerde bu kumaşın tersanede kullanılabilir durumda olmadığı ve tersane için gerekli yelkenlerin dikilemeyeceği anlaşılmıştı. Kumaşın toplam ölçüsü 2.277 brazza idi.* Bu işlemde, Bortolamio, Vincenzo ve Iseppo'nun tersane ile olan anlaşmalarına karşılık olarak, her brazza başına 20 soldi üzerinden borçlandırılmaları kararlaştırılmıştı.⁴⁶⁵

⁴⁶⁰ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 58, 31 Temmuz 1598.

⁴⁶¹ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 61,13 Nisan 1601.

⁴⁶² A.S.V.e., Senato Mar, reg. 58, 31 Temmuz 1598.

⁴⁶³ Nani Mocenigo, **Storia della Marina Veneziana da Lepanto alla Caduta della Repubblica**, Roma, 1935, s. 7, 9; Mocenigo **L'Arsenale**, s. 8, Bellavitis, **L'arsenale**, s.132, 136, 137; Yelken bezine olan ihtiyaç Girit Savaşı ile birlikte arttı. Ancak bu Venedik'in ürettiği yelkenli gemilerden ziyade özellikle Hollanda kökenli yelkenliler için olan bir artıştı. Bu gemiler yurtdışından satın alınıyordu ya da sözleşmeler ile kiralanıyordu. Tersanede inşa edilen büyük savaş kadırgası mavna ön plandaydı. Bunlar kalyonlara benziyordu ama okyanus için kullanılan yelkenliler tersanede inşa edilmezdi. Mavnalar okyanustaki yelkenlilerin donanıma sahip değildi. Moncenigo, 1600 yıllarının başında kare yelkenli gemilerin Venedik Tersanesi'nde inşa edilmediğini ve bunların Hollanda ya da İngiltere'den kiralandığını ya da satın alındığını belirtmişti. İnşa edilmeyen yelkenliler varsa yelken ihtiyacının artma sebebi muhtemelen kiralanın gemilerin teçhizatları, donanımları içindi. Satın alınmış ya da kiralanmış olsun Venedik teçhizatları donatmak ya da yenilemek durumundaydı. Bertoni, **Dizionario**, s. 466. Mavnaların en az üç direği ve yelkeni vardı. Bunlar mezzana, artimone, trinchetto'ydu

⁴⁶⁴ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 1 Mayıs 1655.

* Venedik ölçü birimi olarak kol uzunluğunda bir ölçü.

⁴⁶⁵ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale Terminazione 141, 10 Temmuz 1670.

Yelken teçhizatı kadirgalar için sürekli bir ihtiyaçtı. Savaş esnasında dönemlerinde bu ihtiyaç artıyordu. Savaşta bulunacak gemi sayısının artması bu durumda ana etkendi. Ancak ihtiyacın artmasında iki ana sebep vardı. İlk sebebi mavnaların, ince kadirgalara göre daha ön fazla ön plana çıkması ve bu kadirgalarda ihtiyaç halinde çeşitli yelken türlerinin kullanılması olmuştu. İkinci neden ise devlet tarafından kiralanan nave ve kalyon gibi büyük gemilerin teçhizatının devlet tarafından karşılanıyor olmasaydı.

1.9.1. Yelken Bezi Dikimi

Kaliteli yelken kumaşı Bologna'daki kumaşlardan elde ediliyordu. Bu kumaşların sadece kaliteli olması yeterli değildi. Onların düzgün dikilmesi de önemliydi. Tersane, hükümet onayı ile Santi Giovanni-Paolo Hastanesi ile yelken dikimi konusunda iş birliğinde bulunmuştu. Anlaşmaya göre 100 ince kadirga donatmak adına ana ve yardımcı yelken siparişleri verildi. İyi bir işçilik beklendiğinin altı özellikle çizildi. Maliyetlerinin bir kısmı belirlenmişti. Anlaşmaya göre malzemeler hastaneye önceden kesilmiş bir şekilde iplik ile birlikte teslim ediliyordu. Ana yelkenlerin her biri için 45 lira, daldırma yelkenlerinin her biri için 65 lira ve ön yelkenlerin her biri için 8 lira ödemenin nakit olarak yapılması kararlaştırıldı.⁴⁶⁶ Yelken diken kadınlar günde 10 soldi alıyordu. İşçilere ödemeleri her cumartesi günü yapılıyordu.⁴⁶⁷ Geleneksel olarak, yelken yapımıyla ilgili tüm üretim süreç özenle hazırlanıyordu. Dikim bölümünde 50-80 kadın yelkenleri eğirme, dikme ve onarma işlerinde çalışıyordu.⁴⁶⁸ Tersane için çalışan, yelken dikip onaran yoksul kadınlar, aldıkları yelken dikiminin düşük ödemesi nedeniyle kendilerini geçindiremiyorlardı.⁴⁶⁹ Bu yüzden sayıları oldukça azalmıştı. Tersane patronlarının tavsiyesi üzerine kadın işçilere günde 2 soldi ek ödeme yapılmasına karar verildi. Böylece kışın günde 7 soldi, yazın ise günde 8 soldi almaya başladılar. Ayrıca baş terzinin ise her zaman için günde

⁴⁶⁶ **Venice a Documentary History 1450-1630**, ed., David Chambers, Brian Pullan, Basil Blackwell, Oxford, 1992, s. 312.

⁴⁶⁷ **Venice a Documentary**, s. 19.

⁴⁶⁸ Concina, **L'Arsenale**, s. 88; Tersane yelken dikiminde 50-80 kadar kadın işçiyi istihdam etmişti. Onların görevi yelkenleri eğirmek, dikmek ve onarmaktı.

⁴⁶⁹ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 46, 14 Ekim 1584; Kışın günde 5 soldi, yazın ise 6 soldi ödeme yapılıyordu.

10 soldi alması kararlaştırılmıştı, böylece kendilerini geçindirebilecek ve kamu hizmeti gereği görevlerini özveri ve dikkatle yerine getirecekleri düşünülüydü.⁴⁷⁰

Yönetim, yelkenlerin yanlış imal edilmemesi konusunda oldukça titizdi. Donanma proveditori tarafından yelkenlerin imalatına dair yapılan yanlışlarla ilgili olarak donanmaya yazdığı tüm raporların kopyalarının gönderilmesi istenmişti. Söz konusu yelkenlerin üretim sürecinde yapılmış olan hileli işlemler hakkında etkili bir soruşturma başlatılması planlandı. Suçluların hilelerini ortaya çıkarmak, onları adil bir tazminat ödemeye zorlamak ve en ağır cezalarla cezalandırmak amaçlanmıştı. Aynı zamanda bu durumun bir daha yaşanmaması için örnek teşkil edecek bir ceza verilmesi, yapılanların collegioya bildirilerek kamuoyunun bilgi sahibi olması gerekiyordu.⁴⁷¹

1.9.2. Yelken Bezinin Kullanımı ve Kuralları

Yelken bezi gemi teçhizatları arasında en önemli yeri alıyordu ve temin edilmesi oldukça masraflı bir işti. Bu yüzden devlet bütçesine zarar vermemek ve yelkenlerin kullanım ömürlerini uzatabilmek adına yönetim bazı kullanım ve koruma kuralları getirmişti. Yelken bezlerinin gereksiz kullanımını engellemek için yönetim kimi önlemler almıştı ve bunları bizzat denetliyordu. Özellikle yelken malzemelerinin kime, ne şartlar altında verileceğine oldukça dikkat edilmişti. Bunların kontrol edilmesi için soylular arasından kadirga donanımlarından sorumlu kişiler seçilmişti.⁴⁷² Yelkenler hassas ürünler olduğu için onların ayrıca korunması gerekiyordu. Ayrıca yelkenler kısa sürede yıpranan bir teçhizattı. Onlardan daha yüksek verim alabilmek adına en iyi kumaşlardan dikiliyordu. Özellikle bu kumaş beyaz keten kumaştı ve dokuması en kaliteli iplik dokumasından oluyordu.⁴⁷³ Yelkenlerin temin edilmesi ve

⁴⁷⁰ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 46, 14 Ekim 1584.

⁴⁷¹ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 9 Eylül 1656.

⁴⁷² A.S.V.e., Senato Mar, reg. 42, 27 Eylül 1575; Nicolo Bernardo, Polo Antonio Miani, Franco Bolani ve Piero Diedo kadirgaların yöneticisi seçildi. Bu kişiler deniz kuvvetleri yönetiminde olan Soranzo Cavaliere ile birlikte şehrin korunmasından ve kadirgaların donanımından sorumluydu. Bu yüzden devlet kendilerine belirli ödemelerde bulunuyordu. Yönetim bu kişilerden sorumluluklarını yerine getirmesini istemekteydi ve eğer yerine getirmezse belirli cezaları vardı. Bu sorumluluklara göre özellikle yelkenler tersaneye gerektiği gibi teslim edilmeliydi. Bu gerçekleşmezse Venedik hükümetinin yelken temini sağlanması adına onlara ödedikleri miktarın %25 i kadar ek para cezası ödemeleri şartı vardı.

⁴⁷³ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 59, 20 Mart 1599; Tersane patronilerine Senato emir verdi. Yelkenler kısa sürede yıprandığı için onların iyi kalite kumaştan yapılması ve gerekirse bu kumaşların kimi yelkenlere eklenmesi istendi. Beyaz keten kumaşın kullanılması için Dalmaçya valisine 1.400 duka bütçe gönderildi.

kaliteli olması korunması kadar önemli bir konu olmuştu. Devlet özellikle ince kadirgelerde kullanılan artimon ve terzaruoli yelkenlilerinin yıpranması konusunda dikkat edilmesi ve korunması için uyarılarda bulunuyordu; Donanmada kullanılan ince kadirgaların artimon ve terzaruoli yelkenleriyle ilgili çok büyük miktarda bütçe ayrılmıştı. Bu yelkenlere yeterince dikkat gösterilmemesi ve kötü bir şekilde muhafaza edilmesi sonucunda sadece iki yıl dayanıyorlardı. Ancak daha iyi muhafaza edilirlerse ve onlara uygun şekilde kenevirden yapılmış torbalarda sarılıp korunurlarsa ömürleri dört yıl olabilirdi. Ayrıca yelkenleri tente yapmak gibi gereksiz yere kullanmak ömürlerini kısaltıyordu. Bu yüzden bazı kurallar belirlendi. Buna göre tüm yelkenler belirtilen şekilde korunmalı, tente ve başka amaçlarla kullanılması yasaklanmıştı. Bu kurala gemilerde ve tersanede uyulmalıdır. Kurala uymayan yöneticiler 100 duka, patronlar ise 50 duka ceza ödeyecekti. Böyle bir durum tespit edilirse cezaların bir kısmı bu durumu bildiren kişiye diğer kısmı tersaneye verilecekti.⁴⁷⁴

Malzeme sorumlusu herhangi bir gemiyi teçhizatlarından söktüğünde malzemeler konusunda yeminli bir şekilde rapor vermeli, sonra durum patronlara bildirilerek ardından onay belgesi veriliyordu. Ancak bu şekilde ödemelerini alabilirlerdi. Malzeme sorumlusu bunları gerçekleştirmezse ödeme alamaz ve sorumluluğunu yerine getirmediğinde maaşından kesinti yapılırdı. Cezada hiçbir muafiyet söz konusu değildi. Ayrıca yelkenlerin korunması için tersane patroniler tarafından malzeme sorumlusuna kenevirden yapılmış iki adet tente verildi. Katipler ve komutanlar kendilerine verilensilah dahil bütün malzemeyi kaydedip iyi bir şekilde korumakla mükellefti. Bu malzemeyi geri verecekleri zamanda sağlam bir şekilde teslim etmeleri gerekiyordu. Eğer teslimat belgesi olmadan ve belirtilen şekilde bir teslim yapılmadan bir belge verilirse malzeme sorumlusuna 50 duka ceza veriliyordu. Eğer teslim edilen malzeme yırtılmış ve kötü durumdaysa bunu hemen tersane patronisine rapor ederler ve patronlar durumu değerlendirdi. Patroninin vereceği değerlendirmeye göre eksik olan malzeme miktarı komutanların teslim tutanağında belirtilirdi. Bu tutanak silah ve malzeme odasına götürülür ve eksik miktarın tersaneye geri verilmesi sağlanırdı. Herhangi bir gemi ve fusta kâtibi belirtilen kurallara

⁴⁷⁴ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 11, 7 Eylül 1569.

uymadan malzeme sorumlusuna, gemi ve fusta için verilen tenteyi teslim ettiğine dair bir tutanak almazsa ödeme yapılmazdı. Eğer bu tutanak olmadan ödeme yapılırsa, malzeme sorumlusu ya da bu tutanağı düzenleyen kişiye eksik teslimat nedeni ile 50 duka ceza verilirdi.⁴⁷⁵

Yönetim, yelken kullanımını kontrol altına almak için deniz kuvvetlerine yelken kullanımı konusunda kimi kısıtlamalar getirmişti. Çünkü deniz kuvvetleri kontrolüne verilen yelken çeşitliliği ve düzensizliği kamu zararına yol açıyordu. Buna göre yelken sayısı ve türleri sınırlandırılmıştı. Kadırgalarda genelde Latin yelken kullanılıyordu. Getirilen kurallar ile birlikte artık papafigli, maistre ve benzeri yelkenler verilmeyecekti. Böylece altmış sıra dokulu fustagno kumaşından yapılmış artimon ve 46 dokulu fustagno kumaşından terzaruoli ile 25 dokulu tela kumaşından yapılmış mezana ve 25 dokulu tela kumaşından yapılmış trinchetto çeşitleri verilmesi şartı getirilmişti. Ayrıca özel durumlarda donanma proveditorisi bu dört yelkenden hangisini isterse ve gerektiği kadarını alabiliyordu. Bu karar herkese bildirildi ve böylece kararın bilinmezliği ardına kimse saklanamayacaktı. Kararın bildirilmesi için görevlendirilen Piero Cadorin tarafından bizzat tersane ammiragliosuna durum anlatılmış ve sıkı tedbirler alınmıştı. Yeni getirilen kurallara göre yelken değişimleri tersane gözetiminde yapılacak şekilde sınırlı tutulmuştu.⁴⁷⁶

Girit Savaşı esnasında yelkenler konusunda bir değişikliğe gidilmişti. Kadırgaları daha etkin kullanabilmek adına bu değişiklik gerçekleştirilmişti. Ege Denizi ve Çanakkale’de kullanılacak olan ince kadırga ve mavna için Patroniler, mavnalarda genellikle verilen artimon yerine, olağanüstü durumlar için iki adet terzaruolo yelkeni sağlanmasını dikkatle değerlendirmişlerdi. Bu konuda, 14 Ağustos 1650 tarihli belgeye göre yönetmeliğin beşinci maddesine uygun olarak, her mavnaya bir artimon yerine ikinci bir terzaruolo yelkeni sağlanmasına karar verilmişti. Böylece gemilerin seyirleri kolaylaşmış olacaktı.⁴⁷⁷

Kadırgadan yelken donanımlarının sökülmesi ve tersaneye teslim edilmesinin belirli kuralları vardı. Yelkenlerinin çözülmesi konusunda tersane yönetiminden iki patron ve iki proveditorinin karar vermesi gerekiyordu. 1593 yılında alınan karara

⁴⁷⁵ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all’Arsenale, Capitolare 11, 7 Eylül 1569.

⁴⁷⁶ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all’Arsenale, Terminazione 137, 22 Nisan 1604.

⁴⁷⁷ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all’Arsenale, Capitolare 15, 1 Mayıs 1655.

dayanılarak, tersanede yazılı bir emir olmadan ve özel bir durum olmadığı sürece geminin amirali olan yönetici yelkenleri sökmesi, onarması ve onları istediği gibi çözmesi yasaktı. Bunları yapabilmesi için tersaneden izin alması gerekiyordu. Ayrıca bazı yolsuzluklardan dolayı eski yelken bezlerinin satışı yasaklanmıştı. Yelkenlerin işlenmesinden kalan fazla kumaşların hastaneler gibi yerlere geleneksel bağışlar için ayrılması istenmişti. Amiral bu bağışlardan 50 duka kesinti ile pay alabiliyordu.⁴⁷⁸

Yönetmeliklerle şekillenen kurallar yelkenler için geçerli değil, tüm teçhizatlar için geçerliydi.⁴⁷⁹ Kurallar dönemin şartlarına, gerekliliklerine göre farklılıklar göstermişti. Ancak Venedik Cumhuriyeti donanma tarihinde bu kurallar içerisinde yer alan bazı maddelerin tersanenin var olmasından 17. yüzyıla kadar neredeyse hiç değişmeden kaldığını söyleyebiliriz. 17. yüzyıldan öncesinde de hem askeri donanmanın hem de ticari filoların belirli kuralları vardı. Donanma komutanından kaptanına, gemi personelinden tersane ustalarına kadar herkes belirli kurallara tabiydi. Kurallara uymayanları ciddi cezalar bekliyordu.⁴⁸⁰

⁴⁷⁸ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Terminazione 137, 16 Temmuz 1605; A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Terminazione 141, 13 Nisan 1654; "Merhum kocam Michiel Calergi'nin silahlandırılmış bir gemi üzerinde yaptığı yönetim görevinin tüm hesaplarının tamamlanması sürecinde, ben eşi Zorzi Calergi olarak zorlukla karşılaştım. Karşılaştığım zorluk tersanede silahlardan sorumlu Cesane Santonini tarafından ortaya konulan bir terzaruol hakkında oldu. Bu terzaruol, kocamın vefatından sonra bazı değersiz ve kullanışsız parçalarla birlikte tersanedeki sopramasser tarafından teslim alınmıştı. Teslim alındığına dair kayıtlar mevcut olsa da bu parçalarla ilgili uzmanlık eksikliği nedeniyle bir yanlışlık yapılmıştı. Bir terzaruol yerine, ince kadirgaya ait bir artimon yelkeni teslim edilmiştir diye kayıt alınmıştır. Bu önemsiz gibi görünen hata sebebi ile kocamın hesaplarının tamamlanması ve yasal alacaklarının tahsili engellenmektedir. Bu alacak benim ve kalabalık ailemin tek geçim kaynağı ve zorlu hayat şartlarımdan kalan son varlığımızdır. Bu sebeple, merhametli devletimizin önünde diz çökerek ve alçakgönüllülükle yalvararak, söz konusu terzaruol yerine teslim edilen kadirga yelkeni için bana telafi yapılmasını emretmenizi rica ediyorum. Bu olayın gerçeği herkes tarafından bilinmektedir. Malzemeler zaten teslim edilmiştir. Ayrıca her iki malzemenin büyüklük ve değer açısından birbirine denk olduğunu göz önüne alarak değerlendirme yapılmalıdır. Aralarında bir fark varsa bunu telafi etmeye ve kamuyu herhangi bir şekilde zarara uğratmamak için gereken her şeyi yapmaya hazır olduğumu belirtiyorum."

⁴⁷⁹ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Terminazione 141, 15 Ekim 1653; Lorenzo Marcello, 19 Ekim 1644 tarihinde, donanmanın proveditörü olarak eski bir kadirga gövdesi ve tersaneye ait iki sandık eşya içeren malzemeleri Zuanne Alessandri'ye emanet etmişti. Bu eşyalar sonra amiraglioya teslim edildi. Kendisinin belirttiğine göre, kötü hava şartları nedeniyle bir miktar malzeme zarar görmüştü ve bu durum ile ilgili silahların zarar gördüğüne dair sunulan raporlarla teyit edilmişti. Geri getirilen malları kayıt altına alan kişi ve Zuanne Marcello hesap vermeli ve durumu anlatmalıydı. Bir eksik varsa kendileri sorumlu tutulacaktı. Tersaneye teçhizatların geri teslim edilmesi önemliydi. Tütizlik ile bu süreç izleniyordu. Bir aksilik yaşanırsa yaptırımları ciddi olabiliyordu.

⁴⁸⁰ **Calender of State Papers and Manuscripts**, English Affairs, Existing in the Archives and Collections of Venice, 1509-1519, c., II, ed., Rawdon Brown, Longmans, Green, Reader and Dyer, Londra, 1867; s. 349, s. 354, 355, 356, 359; 14. yüzyılda kadirgaların çeşitli bölümlerinin değiştirilmesi yasaklanmıştı. Özellikle yelkenler ve silahların yerlerinin değiştirilmesi yasaktı. Kadirganın yelken ve donanımlara oldukça dikkat edilmesi gerekiyordu. Gemide bulunan tersane ustaları bu konuda oldukça

1.10. Maden Temini

Maden, inşa faaliyetlerinin her alanında idi. Özellikle bakır, bronz, demir ham maddeleri gemi inşa faaliyetlerinin her alanında kullanılıyordu. Kılıçlardan, top, tüfek yapımına, zırhlardan liman girişlerini korumak adına kullanılan zincirlere kadar çeşitli madenlerin kullanımı söz konusuydu. Donanmada gerekli olan metal aksamaların bir bölümü tersanede üretiliyorken bir bölümü de belirli tüccarlardan sağlanıyordu. Bu anlaşmaları tersane patronleri yönetiyordu. Belirli bölgelerden ve tüccarlardan bu ürünler temin ediliyordu. Tersane patronları, Christofolo adlı demir tüccarıyla yaklaşık 200 miara işlenmiş kaliteli demir ve diğer demir işleri için bir anlaşma yapmıştı. Bu demirin tersane ihtiyaçlarına uygun şekilde teslim edilmesi gerekiyordu. Her 100 duka demir eğer işlenmiş ise değeri 112 dukaydı. Bu demirler normal prosedüre uygun olarak gümrük vergisinden muaf tutulup, bir yıl içinde teslim edilmesi gerekiyordu. Eğer belirtilen miktarda teslim edilmezse, tersane bu malzemeleri başka bir yerden satın alabilir ve işletebilirdi. Bu durumda Christofolo tüm zarar ve masrafları karşılamak zorunda kalıyordu.⁴⁸¹ Tersanenin bakır ihtiyacı için tüccar Zuanne ile anlaşma yapılmıştı. Bakır levhaların 5 miarası için 2.200 duka üzerinden ücretlendirme yapılmış ödemenin teslimden sonra yapılması karara bağlanmıştı.⁴⁸²

Donanmanın önemli malzemelerinden birisi de corsalettiler, bu yarım göğüs zırhları, silahlı süvariler için vazgeçilmezdi.⁴⁸³ Demir silahlar ve diğer askeri teçhizatın çoğu uluslararası bir silah ve zırh üretim merkezi olan Brescia'dan

dikkatli olmak zorundaydı. Çünkü donanımlar zarar görürse tersane ustaları tarafından tazminat talep ediliyordu. Kaptan bu gibi durumları iyi takip etmek zorundaydı ve hemen yetkililere bildirmesi gerekiyordu. Eğer bunu yapmazsa bir sonraki üç yıl boyunca gemilerde seyri yasaklanıyordu. Ayrıca küreklerin tersanede tartılması ve standart ağırlıklarının belirlenmesini gerekiyordu. Kürekçilerin, kürekleri kesmeleri yasaklanmıştı, ancak küreklerdeki kurşun ağırlığını azaltmalarına veya artırmalarına izin verilmişti. Kaptanın, sorumluluğuna verilen herhangi bir gemiyi geride bırakması yasaktı. Kaybı veya ele geçirilmesi hakkında kesin bilgi almadıkça, onsuz yolculuğuna devam etmiyordu, aksi takdirde 1.000 duka cezası ödemek zorundaydı. Bu durum tersane ustaları için oldukça önemli bir konu olmuştu. Çünkü bu seyahatler esnasında belirli oranlarda, ustalarda mal taşıma hakkı verilmişti ve bunlardan vergi alınmıyordu. Mocenigo, *L'Arsenale*, s. 57; Kadirga personeli arasında bir marangoz, kürek yapımcısı, kalafat ustası ve bu ustalara yardım eden birer çırak bulunurdu. Bu kişiler tersanede işlerin aksamasına neden olmayacak şekilde seçilirdi. Gönüllü yoksa 40 yaşını geçmemiş olanlar arasından kura ile belirlenirdi. Savaş zamanında, gemiye binmeyi reddedenlere karşı katı önlemler alınırdı.

⁴⁸¹ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 61, 13 Nisan 1601.

⁴⁸² A.S.V.e., Senato Mar, reg. 64, 2 Ocak 1604.

⁴⁸³ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 41, 18 Aralık 1572; 40 adet asker zırhı 220 duka.

geliyordu.⁴⁸⁴ Savaş dönemlerinde liman girişlerinin kapatılması için hazırlanan demir engeller kullanılmıştı. İnebahtı Deniz Savaşı hazırlıklarında Hanya yöneticisinin isteği ve limanın güvenliğini sağlamak amacıyla limanın girişini kapatmak için kırk geçişli bir demir zincir sipariş edilmişti. Her halkası için 20 lira ödendi. Tersane patronları daha önce yapılmış yirmi parça zincirden sonra mümkün olan en kısa sürede belirtilen uzunluk, model ve ağırlıkta kırk parça zincir yaptırmayı gerekiyordu. Bu zincirlerin her iki ucunda uzunluğuna uygun şekilde iki halka olmak durumundaydı. Böylece liman girişi kapatılabilecekti.⁴⁸⁵

Askerlerin konaklama yerleri için belirli maden malzemeleri gerekiyordu. Askerlerin konaklama yerleri, mühimmat depoları ve topçuluk malzemeleri için Kefalonya Adası, Assos kalesine takviye yapılmıştı. 660 duka olan bu malzemeler ayrıca nöbetçi kuleleri için de kullanılacaktı. Özellikle 6 adet bronz bloklar bunun için hazırlanmıştı. 1.000 adet çeşitli uzunlukta çiviler, 4 adet çeşitli boyutlarda balta, 8 adet taş işleme makası, 50 adet inşa sürecinde kullanılacak kesici aletler, 4 adet büyük çivi, demir kancalar ve 6 adet bronz çan ürünler arasında yer almıştı. Bu malzemelerin sağlanmasından tersane patronları sorumluydu.⁴⁸⁶

Kotor kanalının girişinde bulunan yere bir köprü ve belirli konutların yapılması için tersane patronlara malzeme gönderilmesi talimatı verilmişti. Köprüde kullanılacak eşyalar, kereste ve demirin bedeli 331 dukaydı.⁴⁸⁷ Korfu'daki inşa faaliyetlerinde kullanılmak üzere uygun bütçe ile demir alımı yapılması kararı alındı. Senato'nun talimatı üzerine bu ham madde demir topçuluk için kullanılacaktı.⁴⁸⁸ Kürek mahkûmları için kullanılan zincirler de donanmaya sağlanması gereken malzemeler arasında yer alıyordu. Kısa süre önce Lazaro Mocenigo Cavaliere tarafından bu şehre getirilen Osmanlı kadırgasında oldukça fazla zincir bulunduğu için mevcut ihtiyacı yeterince karşılayabilecek durumdaydı. Buna göre, kadırgadaki tüm zincirlerin hemen tersane yetkililerine teslim edilmesi gerekiyordu. Teslimat sırasında,

⁴⁸⁴ Gregory Hanlon, **The Twilight of a Military Tradition, Italian Aristocrats and European Conflicts, 1560-1800**, Routledge, New York, 2014, s. 2, 8.

⁴⁸⁵ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 11, 7 Eylül 1569. A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 18 Mayıs 1570; Zadar limanının giriş güvenliği için 2 adet zincir devlet bütçesinden sağlanmalıydı.

⁴⁸⁶ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 59, 21 Haziran 1599.

⁴⁸⁷ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 43, 12 Kasım 1577.

⁴⁸⁸ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 59, 10 Mart 1599.

kamu güvenliği adına benzer durumlarda uygulanan prosedürler doğrultusunda gerekli kayıt ve teslim alındı notlarının yapılması isteniyordu.⁴⁸⁹

Gemi inşa faaliyetlerinde önemli bir malzeme olan çivi temini yine tüccarlar aracılığı ile karşılaniyordu. Tersane patronları, Cristofolo Grislanzon ile belirli miktarda çeşitli çivi alımı için antlaşma yapmıştı.⁴⁹⁰ Çiviler küçük yapıda malzemeler olduğu için düzenlerine ayrıca dikkat etmek gerekiyordu. Çünkü böyle küçük malzemelerin karışması ardından düzenin sağlanması oldukça zor olabiliyordu. Ayrıca bu küçük ve ağırlıklarına göre değerleri ölçülen malzemeler üzerinde yolsuzluklar yapılabiliyordu. Bu yüzden Venedik tersanesinde gemi inşasında kullanılan çiviler veya bağlantı aparatları ile ilgili kalite kontrol ve standartlaştırma düzenleri yapılmıştı. Yöneticiler, özellikle tersane içerisinde üretilen bu malzemeler için demirci ustalarını uyarmıştı. Çivilerin olması gerekenden daha kalın ve gereksiz ağır olduğu tespit edilmişti. Bu fazladan kullanılan demir hem hammadde tüketimini artırıyor hem de gemilerin yapısına zarar veriyordu. Çünkü kalafatçılar bu kalın çivileri zorla yerleştirirken ahşap parçalara baskı yaparak deformasyon yaratıyordu. Bu durumu düzeltmek ve zararı önlemek amacıyla, yöneticiler iki farklı kalıp yapılmasını uygun gördüler. Her çivi türü için hazırlanan bu kalıplar, standart ölçüleri içeriyordu ve üzerinde çivinin türünü belirten bir işareti vardı. Bu kalıplardan biri, çiviği üreten demircilere, diğeri ise çivilerin uyumluluğunu kontrol etmekle sorumlu olan görevliye teslim edilmişti. Her hafta, görevliler bu kalıpları kullanarak üretilen çivilerin ölçülerini kontrol ediyor ve kalıba uymayan çiviler geri gönderiliyordu. Bu standartlara uymayanlar, görevden alınma ve başka cezalarla karşı karşıya kalıyordu. İlgili yerler arasında demircilerin çalıştığı dökümhanenin de olması gerekiyordu. Ayrıca kararın, kalafatçıların, demircilerin, onların yardımcı ustalarının ve dökümhaneden sorumlu görevlilerin bilgisine sunulması emredilmişti.⁴⁹¹ Alınan bu

⁴⁸⁹ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 17 Ekim 1656; "Küreğçileri fustada iyi bir şekilde güvenlik altında tutmak için zincirlerin yeterli miktarda mevcut olduğunu bildirmektedir. Bu kişilerin mavnalara transfer edilmesi gerekmektedir."

⁴⁹⁰ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 59, 2 Mart 1599; Carlo Beltrame, **Boats, Ships and Shipyards, Proceedings of the Ninth International Symposium on Boat and Ship Archaeology**, Oxbow Books, Venedik, 2000, s. 121; Çivilerin kaliteleri ağırlıklarına göre oluyordu. Ağırlık arttıkça kalitede artıyordu.

⁴⁹¹ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Terminazione 141, 2 Haziran 1670.

kararlar Bortolo Tante tarafından tersane ilan panolarına herkesin göreceği bir şekilde asıldı.⁴⁹²

⁴⁹² A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Terminazione 141, 4 Haziran 1670.

İKİNCİ BÖLÜM

İNEBAHTI DENİZ SAVAŞI ÇERÇEVESİNDE BARIŞTA VE SAVAŞTA VENEDİK DONANMASI VE GEMİ İNŞA FAALİYETLERİ

16. yüzyılın son çeyreğine gelindiğinde Doğu Akdeniz Osmanlı egemenliğine girmişti. Osmanlı Devleti için Venedik yönetimindeki Kıbrıs Adası mutlaka ele geçirilmesi gereken stratejik bir mevkiydi. Aslında Venedik yönetimi de bunun farkındaydı ve 1569 yılının ilkbaharında Osmanlı Donanması'nın faaliyetlerini dikkatle izliyordu.¹ 1570 yılı yazında Osmanlı donanması adaya yöneldi ve Magosa hariç adanın büyük bir kısmı alındı. Ertesi yaz ada artık tamamen Osmanlı toprağı haline geldi. Ne var ki Cumhuriyet yönetimi Kıbrıs konusunda son sözünü söylememişti. Kıbrıs'ı kurtarmak için İspanya, Papalık ve Malta şövalyelerinden oluşan müttefik donanması 1571 yılı sonbaharında yeni bir hamlede bulundu. Kıbrıs seferinden dönen Osmanlı donanması İnebahtı körfezinde kısırıldı. 7 Ekim sabahında başlayan sert çatışma aynı gün akşam Osmanlı hezimetini ile son bulmuş, Osmanlı donanması neredeyse yok olmuştu.²

Osmanlı donanmasının adeta yok olması Venedik yönetiminin Kıbrıs'ı geri alabilmesi için bir fırsat doğurmuştu. Sefer mevsimi beklendi ve 1572 yılı ilkbaharında Venedik donanması Akdeniz'e açıldı. Fakat Venedik donanması hiç ummadığı bir durumla karşılaştı. Osmanlı yönetimi İnebahtı'da yok olan donanmasını mucizevi bir şekilde yeniden inşa etmişti.³ Yeni donanma karşısında Venedik yönetimi Kıbrıs için herhangi bir hamle yapma şansına sahip olamadı. Venedik yönetimi, bir şey yapamadan geçen 1572 deniz mevsiminden sonra 1573 yılı 7 Martında Kıbrıs Adası'nın Osmanlıya teslimi konusunda, Osmanlı ile anlaşma imzaladı.⁴ Üç yıllık mücadelede sonunda Venedik Cumhuriyeti Kıbrıs'la ilgili bütün hesaplarını kapatmak zorunda kaldı. Böylece Osmanlı-Venedik ilişkileri üç çeyrek asır süren bir barış dönemine girmiş oldu.

¹ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 16 Nisan 1569.

² İnebahtı Deniz Savaşı hakkında geniş bilgi için; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, c., III, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1983, s. 15.

³ Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, s. 22.

⁴ Keneth M. Setton, **VII. Yüzyıl Dünyasında Venedik, Avusturya ve Türkler**, çev., Arif Erbil, Al Baraka Yayınları, İstanbul, 2022, s. 11.

Bu süreçte Venedik yönetimi tersane ve donanmada önemli değişikliklere gitti. İnce donanmanın yanı sıra mavna ön plana çıktı. Böylece, gemi inşa faaliyetlerinde mavnaya özel bir önem verilmeye başlandı. Tersanede de buna uygun düzenlemeler yapıldı.

2.1. İnebahtı Deniz Savaşı Öncesinde Gemi İnşa Faaliyetleri ve Venedik Donanması

2.1.1. Kadirga İnşa Faaliyetleri

Venedik Devleti'nde gemi inşa faaliyetleri ağırlıklı bir şekilde Roma ve Yunan geleneğine bağlı kalmıştı.⁵ Ayrıca donanma bir bütün olarak düşünüldüğü için siyasi, ekonomik ve askeri organizasyon bir aradaydı. Bu yüzden ticaret ve savaş gemileri birbirlerinin yerlerine ikame edecek şekilde inşa edildi. İnce kadirga Venedik donanmasının ana gücüydü. Mavnalar ise Venedik donanmasında gemi inşa faaliyetlerinde değişim noktasına işaret eden bir unsur oldu. Ticarete kullanılması yanında mavnalar savaş kadirgalarına da uyarlanarak, ince kadirga ile birlikte hareket etmişti.⁶

16. yüzyılın ikinci yarısında Venedik Devleti, gemi inşa faaliyetleri konusunda sürekli hareket halindeydi. Ciddi bir şekilde organize olma hali Venedik'in bu savaş sırasındaki çabasını ortaya koyması yanında, rakibi Osmanlı Devleti'ni ne kadar ciddiye aldığını da gösteriyordu. Bu durum belgelere net bir şekilde yansımıştı. Venedik Devleti merkez ve çevre tersanelerindeki çalışmalarını barış zamanlarında koruyordu. Fakat savaş esnasındaki hareketlilik hali barış dönemlerindeki gibi olamazdı. Özellikle tersanedeki gemi inşa faaliyetlerindeki hareketliliğin yanında çevre tersanelerin ve kalelerin tahkimatları konusunda da oldukça sıkı çalışmıştı.

İnebahtı Deniz Savaşı'nın arifesinde yaptığı hazırlıklara baktığımızda ön plana çıkan konular gerekli malzemelerin ve gemilerde yer alacak tersane mürettebatının sağlanması, personel ve askerlerin ihtiyaçlarının karşılanması, belirli bölgelerin tahkimatı için gereken malzemelerin gönderimi, kadirga ve galeazzelerin (mavna) tüm donanımlarının sağlanması olarak sıralanabilir. Tüm bu süreçlerden tersane yönetimi

⁵ J. G. Landels, **Eski Yunan ve Roma'da Mühendislik**, çev., Barış Bıçakçı, Tübitak Popüler Bilim Kitapları, Ankara, 2004; Eski Yunan ve Roma'da gemi teknolojisinde nasıl bir süreç izlendiğine dair bilgilere yer verilmiştir.

⁶ Tenenti, **Venezia e il senso del Mare Storia**, s. 34.

sorumlu tutulmuştu. Tersane yönetiminin bu ihtiyaçları karşılaması için sıkı bir şekilde organize olabilmesi önemliydi. Bu yüzden kurallar ve yönetmelikler düzenlendi. Venedik Devleti tarafından sağlanmaya çalışılan organizasyon ağı coğrafya olarak savaşın gerçekleşeceği bölge ile sınırlı kalmıyordu. Venedik Devleti'nin sahip olduğu diğer bölgelerin de sürekli beslenmesi ve hareket halinde olması gerekiyordu. Bu yüzden denizde gerçekleşen bir savaş Venedik Devleti'nin denizde bulunan tüm topraklarında bir hareketlilik demektir. Kıbrıs Savaşı ve İnebahtı Deniz Savaşı'na giden süreçte bu hareketlilik, Venedik Körfezi'nden Dalmaçya'ya, Girit'ten Korfu'ya ve Kotor'dan Zante'ye, İstria'dan Zadar'a kadar geniş bir alanı kapsadı.

Venedik donanmasının sürekli olan ihtiyaçları belirli malzemeler etrafında şekillendi. Bu malzemelerin çeşitleri ve miktarları ihtiyaca göre değişmekteydi. Malzemelerden kimisi liste şeklinde, kimisi tek bir ürün üzerinden sipariş ediliyordu. Belgelerde bazı malzemelerin miktarı ve değeri yazılmışken, bazı malzemelerin sadece adı ve toplu ödemesine dair bilgilere yer verilmişti. Kimi zaman sadece tersanenin ihtiyacı için toplu miktarın ödenek olarak tahsis edildiği görülmüyordu. Kısacası her zaman tek bir düzende malzeme temini karşımıza çıkmıyordu. Bazı malzemelerin nereden, kimden ve nasıl temin edildiğine dair bilgiye yer verilmişken, bazı malzemelerin teminine dair ayrıtlara yer verilmemişti. Malzemeler genelde, demirden, yelkene, mühimmattan çadıra, kadirga tentesinden halatlara, kenevirden küreğe ve direk ihtiyacına kadar geniş bir yelpazeyi kapsıyordu.⁷ Venedik Devleti, donanmasını güçlendirmeye çalışırken Osmanlı donanmasının hareketlerini yakından izledi ve Osmanlı donanmasının hareketlerine göre askeri organizasyonunu sağlamaya çalıştı.⁸

⁷ Gregory Hanlon, **The Twilight of a Military Tradition, Italian Aristocrats and European Conflicts 1560-1800**, Routledge, New York, 2014. s. 2, 8.

⁸ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 16 Nisan 1569; Korfu yönetimine gönderilen bilgilere göre, "Bu zamana kadar herhangi bir hazırlık görmediğimiz ve bu yıl Osmanlı donanmasının çıkacağına dair bir haber almadığımız için Konstantinopolis'teki balyosumuzdan geçen ayın on ikinci gününde aldığımız mektuba göre, Korfu kalesinde bulunan askerlerden bir kısmının geri çekilmesini uygun gördük. Eğer baylosumuz Osmanlı donanmasının çıkışıyla ilgili başka bir bilgi almazsa 400 piyadeyi gözden geçireceksiniz, içlerinden en uygun olanlarını seçerek sayılarını 300 kişiye düşürecek ve alayları en iyi şekilde yeniden düzenleyeceksiniz. Diğer askerleri ise serbest bırakacak, yeme içme ihtiyaçlarını karşılayacak ve eve dönmelerini sağlayacaksınız."

Venedik yönetimi ve tersanesi, donanım faaliyetlerini organize etmesinin yanı sıra kıyı bölgelerine herhangi bir saldırı için de önlemler almıştı. Savaş gerçekleştiği anda kıyılar savunmasız kalıyordu ve bu yüzden hem kıyıda yaşayan insanları hem de adalarda yaşayanları korumak gerekiyordu.⁹

Venedik yönetimi tüm imkanlarını savaş kazanmak için kullanırken en önemli sorumluluk tersane yönetimine düşüyordu. Sorumluluklarını yerine getirme konusunda hızlı ve organize bir şekilde davranması gerektiği açıktı. Bu yüzden Senato, donanma hazırlanırken tersane yönetimine sürekli emirler yağdırdı. Bu emirler arasında yeterince kadirga inşasında bulunulması önemli bir yeri tutuyordu. Kadirga inşa edilmesine karar veren yönetim kurumu collegio idi. Collegio, tersanede yeterli miktarda kadirga üretiminin yapılmasını sağlıyor ve bu konuda tersane yönetimi ile sürekli iletişim halinde bulunuyordu.¹⁰ Ancak bu dönem içerisinde Venedik Tersanesi'nde kaç adet kadirganın yeniden inşa edildiğini, kaç kadirganın onarıldığını ya da tamir için beklediğini net bir şekilde ortaya koymak mümkün değildir. Zira elimizde gemi sayılarını belirleyecek bir envanter yoktur. Bu durum genel olarak Venedik Tersanesi'nde inşa edilen gemilerin sıkı bir şekilde takip edilmesinde de önemli bir engel oluşturmuştur. Bu nedenle tersane içerisinde inşa edilen gemilerin sayısına dair bilgileri, ihtiyaç durumu göz önünde bulundurularak verilen anlık kararlar üzerinden değerlendirebiliyoruz. Örneğin; Venedik Devleti, Osmanlı Devleti tehdidi karşısında 1545 yılında her an donatılmaya hazır 100 kadirga rezervinin tersanede bulunmasına karar vermişti.¹¹ Bu kararını belirli periyotlarda gündeme getirmiş ama kararı uygulama konusunda pek başarılı olamamıştı. Bu rezervin ne kadarını tersanesinde hazırda bulundurduğu belli değildi. Ayrıca kadirga sayılarının

⁹ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 13 Mayıs 1570; bu yüzden yönetim fustaları yönetecek bir soylu seçti. Bu kişi, beş fustayı kaptanları ile yönetti ve donatılmasını sağladı. Soylu yönetici ayda 25 duka, beş patrona ayda 10 duka aldı. Her biri için yönetici kaptan, yardımcı yönetici kaptan, 25 asker, bir marangoz, kalafatçı, kürekçi sağlandı. Bu fustalar bölgede güvenliği sağlamalıydı. A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 28 Mayıs 1570 yılında Dalmaçya bölgesinde yer alan yerleşim yerlerine ihtiyaç olan silahların gönderilmesi için tersane yönetimine emir verildi. Böylece Osmanlılar kıyı bölgelerine saldırdığında bu silahların kullanılması uygun görüldü. Eşyaların yönetim ve korunması ilgili yöneticilere aitti. Buna göre 25 adet arkebüz, 8 adet arkebüz taşıma sandığı ve 25 adet arkebüz kayışı, 25 adet ağır zırh, 25 adet kalkan gönderildi. Ayrıca deniz kuvvetlerine 500 adet küçük kürek, 200 adet büyük kürek sağlandı. Şibenik bölgesine çeşitli mühimmatların gönderilmesi için tersane patronisine talimat verildi. 15 adet arkebüz, 20 adet kalın taneli barut varili, 2 adet ince taneli barut varili, 110 adet çeşitli mühimmat, havai fişekler, 300 adet arkebüz fitil ipi gönderildi.

¹⁰ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 20 Şubat 1570.

¹¹ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 11, 8 Ağustos 1545.

netleştirilememesinde bir diğer etken kaybolan muhasebe defterleridir. Bu muhasebe defterlerinde tersane ustalarının listeleri vardı. Bu listeler her ustabaşının hangi alanda uzmanlaştığını, uzmanlık alanına ve tecrübelerine göre maaşlarının miktarları, işe giriş-çıkış tarihlerini ve yine her ustabaşının üzerinde çalıştığı kadirgaların tipleri ve sayısı hakkında bilgi veriyordu. Çünkü ustabaşılar tersanede gerçekleşen genel inşa faaliyetlerindeki katkıları yanı sıra inşa ettikleri kadirgalar üzerinden bir değere sahipti. Hangi ustanın hangi kadirga üzerinde çalışacağı belliydi. Bu sonuca bir belgede *Rollo delle Maestranze* olarak sözü edilen ve içeriğinde her ustanın uzmanlaşmış olduğu gemi inşa faaliyetleri, yetiştirmeleri gereken çırakların uzmanlıklarının yer aldığını düşündüğümüz defter içeriğinden ulaşıyoruz. Bu anlamda gemi sayılarını tam olarak bilmemiz ve yıllar içerisindeki durumlarını kronolojik olarak takip etmemiz mümkün olmasa da yeni gemi inşası hakkında verilen kararlar bize genel bir fikir sunmaktadır. Ayrıca bu aşamada belirtmek gerekir ki kadirgaların inşa faaliyetleri konusunda yaşanan bu durum kalyonlar için geçerli değildir.¹² Özellikle 17. yüzyılın ortasından sonra kalyona olan eğilimi artan Venedik yönetiminin kalyon inşası konusundaki tutumları, kararları belgelere net bir şekilde yansımıştır.

Osmanlı Devleti ile olan ilişkilerini göz önünde bulunduran Venedik yönetimi yeterince gemiye sahip olmak için gemi inşa faaliyetlerini hızlandırması gerektiğinin farkındaydı. Tersane patronisi ihtiyaçlar doğrultusunda kırk kadirganın inşasına başlaması için emir aldı. Yönetim bu kadirgaları inşasında en tecrübeli ustaların bulunmasını özellikle istemişti. Ustalar, bu kadirgaların inşasını olabildiğince hızlandırmakla yükümlüydü. Zira bu kadirgaların altı ay içinde tamamen hazır hale gelmesi gerekiyordu. Bu amaç için devlet tarafından belirli aralıklarla fonlar sağlandı.¹³ 1570 yılına gelindiğinde ihtiyaçlar doğrultusunda 1 mavna ve 2 firkateynin daha tersane ustaları tarafından inşa edilmesi kararı alındı.¹⁴ Kadirga inşa etme faaliyetleri hızla devam etmişti. Bu gemilere ek üç kadirganın daha inşa edilmesine

¹² A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 20 Nisan 1570; Bu dönemde kadirga inşa faaliyetlerinin ön planda olduğu açıktır. Kadirga inşa faaliyetleri kadar yoğun bir üretime tabi olmayan kalyonların inşaları daha net bir şekilde takip edilmektedir. Tersanede yer alan kalyon hakkında bir karar alındı. 600 duka sübvansiyon da Contarini'nin kalyonu için verildi. Contarini'nin bu kalyonu muhtemelen Vettor Fausto'nun yenilenen kalyonuydu. Çünkü bu kalyon en son onun yönetimine verilmişti.

¹³ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 14 Mart 1569.

¹⁴ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 11 Nisan 1570.

karar verildi. Kadirgaların inşa edileceği yerler çevre tersanelerinin bulunduğu Korfu, Zante, Kefalonya idi.¹⁵ İki devlet arasındaki çatışma belirtileri çoğalınca kadirga inşasına yoğunluk verildi. Kıbrıs Savaşı'nın başladığı günlerde 40 galea sottile (ince kadirga) inşasının başlaması talimatı verildi.¹⁶ Ayrıca tersanenin halihazırda 50 ince kadirga inşası çalışması vardı ve gerekli kerestenin temin edilmesi için çalışmalar yoğunlaştırıldı.¹⁷ 50 ince kadirganın zamanında tamamlanması için patroniye 50.000 duka verildi.¹⁸ Donanmayı güçlendirmek için ilk etapta 40 kadirga inşasının ardından, kadirga sayısının arttırılması için yeni bir karar alındı. En kısa sürede, 15 kadirganın daha sefer için hazır hale getirilmesi gerekiyordu.¹⁹ İnşa sürecinde bu bölgelerin

¹⁵ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 13 Nisan 1570; Korfu'daki hareketlilik sadece kadirgaların inşasında görülmedi. Şehirde yaşayan üniversite üyeleri Türkler ile olan savaştan korunmak için şehrin kalesine sığınmayı talep etmişti. Antonio Esperco aracılığı ile üniversite sadık vatandaşların kale içine girmesini istedi. Belgede açık bir şekilde üniversite üyelerinin merkezden korunma talep ettiği görülmektedir. Ancak hangi üniversite ve üyeleri olduğuna dair ayrıntılı bilgi yer almamaktadır. "Üniversite, Türklerle mevcut savaş nedeniyle, en sadık vatandaşlarımızın kaleye girmelerine izin verilmesi için bir düzenleme yapılmasını talep ediyor. San Sidro'daki topluluğuna bu konuda izin verilmiş olup, bu topluluğun kendilerini o kalede güvence altına alabilmeleri sağlanmalıdır. Ancak, tüm halkın bu kalede korunması mümkün olmayacağından, insanları güvenli bir yere taşımak veya başka uygun görülen bir şekilde onları korumak için gerekli düzenlemelerin yapılmasını talep ediyoruz." Bu nedenle, bu dilekçeyi dikkate alarak, Senato da karar vermişti. Buna göre ilgili kişiler, "Üniversite üyeleri ve Senato üyeleri bu konuda bilgilendirilmeli ve kendilerine bu talebin iletilmesi gerekmektedir. Biz, bu kişilerin rahatsız edilmeyeceklerini umuyoruz, zira gerekli güçlü askeri tedbirler alınmış ve kaleye büyük bir garnizon yerleştirilmiştir. Ayrıca, güçlü ve donanımlı gemilerle desteklenen bir filo da hazır beklemektedir. Bununla birlikte, Kutsal Roma İmparatoru'nun da bizimle iş birliği yapacağını umuyoruz. Biz, bu sadık vatandaşlarımıza, sevgili çocuklarımız olarak, korunmalarını sağlamak için izin verdik ve onlara bu talimatları verdik. Senato tarafından da verilen bu talimatlara göre, San Sidro'daki kaleye ihtiyaç halinde girebilecekler ve onların orada kalmalarına izin verilecektir. Aynı şekilde, Sant Angelo'ya da ihtiyaç halinde bu kişiler yerleştirilecek ve onların yaşamlarını sürdürebilmeleri sağlanacaktır. Eğer kalelerde, kasabanın tüm halkını korumak mümkün olmazsa, savaşçıların oradan ayrılmasına izin verilmelidir. Böylece, bu kişiler kale ve adanın güvenliği için ve ayrıca gönderilmesi planlanan gemilerin güçlendirilmesi ve silahlandırılması için kullanabilirsiniz. Diğer sıradan insanlar ise, en uygun gördükleri yerlere ya da bu şehre taşınabilirler. Bu insanlara yolculuklarını kolaylaştırmak için mümkün olan her türlü yardım sağlanmalıdır. Ayrıca, bu şehre gelenlere, kullanmak için getirdikleri eşyalar için vergi ödemek zorunda olmayacakları garanti edilmelidir. Tıpkı Antonio'nun onları sözlü olarak bilgilendirdiği gibi."

¹⁶ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 13 Haziran 1570; Patronilere hemen hareket emri verildi. En kısa sürede kadirgaların inşası tamamlanmalıydı.

¹⁷ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 11, 12 Ağustos 1570; Patroni, Carpeneda ormanından 1.000 adet meşe ağacı ve 100 adet karaağaç kesme yetkisi verildi. Bu ağaçlar, kadirga inşası için gerekli marangozluk işleri ve başlarda tipi gemilerin yapımı için kullanılacaktı.

¹⁸ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 11 Kasım 1570; Alfred Vicent, "Money and Coinage in Venetian Crete, 1400-1669; An Introduction", **Thesaurismata**, Venice, c., 37, 2016, s. 267, 326; Girit Savaşı esnasında Francesco Morosini hesaplamalarda bir karışıklık olmaması için kayıtların duka, lira ve soldi cinsinden tutulmasını emretti. Bu durum Girit Savaşı dönemine ait belgelerde de görülmektedir. Malzemelerin değerleri, maaş ödemeleri duka, lira ve soldi para cinsinden yapılmaktadır. Aynı durum İnebahtı Deniz Savaşı çerçevesinde gerçekleşen ödemeler için de geçerlidir.

¹⁹ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 20 Şubat 1570.

görevlilerine derhal faaliyetlere başlanması için emirler gönderilmişti.²⁰ Ayrıca 12 mavnanın hızlı bir şekilde inşa edilip donatılması için tersane patronisine bir emir daha verildi.²¹

2.1.2. Kadirga Yönetimi ve Görevlileri

Gemi inşa faaliyetlerinin anlam kazanması ve gemilerin etkin kullanılabilmesi mürettebattan geçiyordu. Kadrolar, komutanlar ve mürettebatın bu konuda iyi eğitilmesi gerekiyordu. Denizde hâkim olmanın en önemli unsuru güçlü bir mürettebata sahip olmaktı. Senato, gemilerde yer alan mürettebatı, özellikle kürekçileri oldukça önemsiyordu.²² Çünkü kadirga yönetiminin şekillenmesinde gemide kullanılan kürekçilerin durumu etkin rol oynuyordu. Ayrıca mürettebat ile ilgili yaşanan sorunları yakından takip etmek donanmanın işleyişi için önemli bir konuydu. Özellikle özgür kürekçilerin kullanıldığı kadirgaların yönetimleri soylu ailelere veriliyordu.²³ Soyluların yönetimde etkin olması yanında, kadirga yönetiminde etkin olan diğer yetkililer de sopracomitilerdi. Bu yöneticilerin dikkatle izlenmesi ve kontrol edilmesi gerekiyordu. Çünkü kibirli ve kar odaklı davranışları kadirga yönetiminde düzenin bozulmasında etkili olabiliyordu.²⁴ Yöneticiler adil olmak ve devletin çıkarlarını korumak zorundaydı. Bu yüzden Senato kurallar konusunda oldukça dikkatli ve sıkı davranmıştı. Gemi mürettebatının uyması gereken kurallar yanında tersane personelinin uyması gereken kurallar da belirlenmişti. Özellikle savaş dönemlerinde görülen yoğunlukla birlikte tersane organizasyonunun daha sıkı bir denetime ihtiyacı oluyordu.

Tersane yönetiminde yer alan patroni ve proveditorilerin görevlerinin çok olması onları sıkıntıya düşürüyordu. İşlerinin çokluğu ve yoğunluğundan dolayı

²⁰ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 20 Şubat 1570.

²¹ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 21 Şubat 1570.

²² A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 29 Haziran 1570.

²³ A.S.V.e., Patroni e Proveditori all'Arsenal, Capitolare 11, 13 Mayıs 1559; 23 Eylül 1553 yılında alınan karara dayanarak belirlenen kadirgalardan başka herhangi başka bir kadirgaya mahkûm kürekçilerden oluşan mürettebat verilmemesi gerekiyordu. Mavnalara bu mürettebatın verilmesi hem büyük zarara hem de sıkıntılara yol açıyordu. Bu kadirgalar şu an da 16 adetti ve diğerleri Kandiye'de idi. Bu yüzden özgür kürekçilere sahip olan kadirgalar muaf tutuldu. Myron Gilmore, "Myth and Reality in Venetian Political Theory", **Renaissance Venice**, ed., John R. Hale, Faber and Faber, London, 1973, s. 432.

²⁴ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 59, 29 Haziran 1599; Ruggiero Romano, "Economic Aspects of the Construction of Warships in the Sixteenth Century", **Crisis and Change in the Venetian Economy in the Sixteenth and Seventeenth Centuries**, ed. Brian Pullan, London, 1968, s. 67.

yapmaları gereken işlere yetişemiyorlardı. Üstelik tersane dışında da görevleri oluyordu. Bu yüzden devlet, savaş esnasında patronilerin görevlerinin tersane içerisinde yerine getirilmesi ve inşa faaliyetlerinin aksamadan yürütülmesi için belirli önlemler aldı. Patronilere yardımcı olmak ya da onların tersanede bulunmadığı zamanlarda işlerini yürütmek için geçici olmak şartı ile yerlerine görevliler atandı. Anti Moro, tersanede patronilerin yokluğunda hem ince kadirga hem de mavnaların yapımını ve bakımını hızlandırmak için göreve atanmıştı. Anti Moro'nun bu süreçte tersanede gereken her türlü işi özgürce yapabilme yetkisine sahip olması uygun görülmüştü. Buna göre muhasebe yönetimi, ticari anlaşmaların sonuçlandırılması, evrakların imzalanması ve mühürlenmesi kısaca bir patroninin yapabileceği diğer her türlü işi yapma yetkisine sahip olduğu belirtilmişti.²⁵ Mavnaların hızla donatılması gerekliliği göz önüne alındığında, proveditoriler ve patroniler üstlendikleri pek çok sorumluluk nedeniyle tersanedeki bu önemli işi gereği gibi yapamıyorlardı. Bu olumsuzluğu aşabilmek için sorumluluğun kadirgaların kaptanlarına bırakılmasına karar verildi. Her kaptan, kadirgasının en kısa sürede ve en mükemmel şekilde tamamlanmasını sağlamakla yükümlü kılınmıştı. Görev dağılımı yapıldıktan sonra, patroniler her kadirgaya gerekli sayıda kalafatçı atadı, böylece her kadirga hızla tamamlanabilirdi. Ayrıca bu kalafatçılardan her birinin adı belirlenerek atanması kararı alınmıştı. Böylece herhangi bir karışıklığın da önlenmiş olacağı düşünüldü. Bu şekilde, tüm kadirgalar aynı zamanda tamamlanacak şekilde organize edilebilecekti.²⁶ Tersane patronisi Antonio Lando, kadirgasının yöneticisi olarak dış hizmette bulunduğundan izinliydi. Piero Lando hizmette kaldığı süre boyunca onun yerine tersanedeki işleri yürütmesi için atanmıştı. Antonio Lando ve Piero Lando, kanunlara uygun olarak her durumda sorumluydu ve Piero Lando, muhasebe işlerini yürütmenin yanı sıra tersanede yapılması gereken her şeyi gerçekleştirmekle görevlendirildi. Ayrıca sözleşmeler düzenleyebilir, belgeleri imzalayabilir ve daha önce Piero Pisani'nin kardeşi için kararlaştırıldığı gibi, diğer tüm işleri yapabilirdi.²⁷

Lunardo Emo da, kardeşi Piero'nun yerine, onlar meclisi tarafından tersanede patronluk görevine atanmıştı. Tersanedeki yoğun çalışma nedeni ile tüm yönetim zor

²⁵ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 11, 20 Mart 1570.

²⁶ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 11, 8 Nisan 1570.

²⁷ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 11, 18 Nisan 1570.

durumda kalmıştı. Tersanenin amiralinin sorumluluğunda olan gemileri suya indirme, direk hazırlama, karina, gemi altı temizliği yapma gibi birçok işi ve hizmeti yapabilmek için yeterince adamı yoktu. Tersane patronlarına ve amirale üç sağlıklı ve yetkin işçi başı (Capi de manoali) atama yetkisi verilmişti. Bu kişiler marangoz ya da kalafatçı olmak ve proveditörler ile patroniler tarafından oy çoğunluğuyla atanmak zorundaydı. Bu işçiler, tersane amirinin verdiği tüm görevlerde çalışmak üzere onun emirlerine tabiydiler. İşçiler, amiral için yapacak işleri kalmadığında, patronilerin uygun gördüğü şekilde kendi işlerine ve görevlerine geri dönecekler ve normal maaşlarını almaya devam edeceklerdi.²⁸

Donanma ile birlikte yelken açan ve tersane dışında görevlendirilenler arasında topçu birliğinin başı da yer alıyordu. Onun tersanede bulunmadığı zamanlarda yerine bir görevli atanması gerekiyordu. Savaş döneminde topçu başı donanmaya hizmet için görevlendirdiğinden yerine topçu birliğinin başında bulunan kişinin oğlu Bernardo atanmıştı. Bernardo tersanede çalışan bir marangozdu ve marangozken kendisine günlük 24 soldi veriliyordu. Ancak kendisine tersaneden 12 soldi daha eklenerek maaşı bu görev için 36 soldiye yükseltildi.²⁹

Venedik Devleti gemi mürettebatı ve tersane personelinin yönetiminde almış olduğu kararları sıkı bir şekilde uyguluyordu. Kadırgaların etkin bir şekilde yönetilmesi için gösterilen performans bakıldığında durumun pek de iyi olmadığı anlaşılıyordu. Buna sebep olarak kadırğa görevlilerine ve yönetimde bulunan kimselere güvence verilememesi gösterildi. Bu bir anlamda günah çıkarmaydı. Bu duruma göre eğer kadırgada yer alan personel ve yönetimdeki kişiler memnun edilseydi, yeterince performans göstermeyen ya da kullanılmaz halde kalan kadırgalar olmayacaktı. Eğer güvence verilseydi personel de hizmet etmeye istekli olurdu. Bu yüzden 1568 yılına kadar başarısız kadırgalara ve donanma gemilerine güvence verilmesi gerektiği anlaşıldı. Bu güvencenin, gemilere hizmet etme zorunluluğu ile birlikte sunulması kararlaştırıldı. Donanma yetkililerine de başarısız gemilere güvence verme yetkisi verilmişti. Bu gemiler, ilan edilen tarihten itibaren iki ay içinde

²⁸ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 11, 28 Haziran 1570.

²⁹ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 11, 28 Haziran 1570.

denizden, bir ay içinde karadan bildirilmeliydi. Süre dolduktan sonra güvence verilmeyecekti ve bu hakkı talep etmek mümkün olmayacaktı.³⁰

Venedik Donanması'nda soylu kişiler önemli görevlerde yer alıyordu. Bu görevlerin iyi bir şekilde yürütmesi için kurallar belirlenmişti. Mavnalarda, ince kadirgalarda ve nave olarak adlandırdıkları özellikle mühimmat ve asker taşıyan gemilerde, soylu vatandaş olan kişiler görev yapıyordu. Bu kişilerin yönetimde yer alması için 18 yaşını doldurmuş olması gerekiyordu. Ancak 17 yaşında olup daha önce gemi yönetimi ile ilgili tecrübesi olanlar dönemin siyasi koşullarından dolayı bir yıl öncesinden kabul edildi.³¹ Kimi kurallar siyasi süreçlerin seyrinde esnetilebiliyordu.

Cumhuriyet yönetimi, kıyılarda ve adalarda yer alan topraklarını güçlendirmek için sadece teçhizat desteğinde bulunmamıştı. Belirli bölgelerin teçhizatlarının sağlanması kadar bu bölgeleri yönetecek kişilerin nitelikleri de önemliydi.³² Devlet yönetimi bu konuda her zaman oldukça titizdi. Önemli gördüğü kilit bölgelerin yönetiminde bulunacak kişileri dikkatle seçiyordu. Kıbrıs yönetimine ve Magosa kaptanına gönderilen bir emirde, devlete hizmet etmiş Carpasso Kontu Nicolo Giustiniano'nun kendi gemisi ve askerleri ile gelip Kıbrıs'ta kalede hizmet etmesi gündeme gelmiş ve konu ile ilgilenilmesi emredilmişti.³³ Hizmetlerinden memnun kalınan kontun yönetimde yer alması isteniyordu. Zadar ve Dalmaçya kıyılarının önemi ayrı vurgulanırdı ve bölgeyi yönetecek, askeri işlerden sorumlu olacak kişi bir soylu olmak zorundaydı. Soyluların bu süreçte sorumluluk alması gerekiyordu. Zadar'daki bu göreve Julio Savargnano atandı ve Zadar'a kısa sürede gitmesi istendi. Teşvik için Julio'ya çift maaş verilmişti. Bu soylu hemen 500 piyade seçmek ve maaşlarını belirlemek zorundaydı. Ödemeler collegionun uygun gördüğü şekilde yapılıyordu.³⁴

³⁰ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 20 Nisan 1570.

³¹ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 24 Mayıs 1570.

³² A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 20 Şubat 1570; "Valilerin seçimlerini ertelememeliyiz. Böylece daha fazla savaş gemisi lazım olduğunda komuta edecek deneyimli kişiler hazır bulunacaktır. Bu sebeple 30 vali seçimi yapılmalıdır. Her bölgeden 80 kişi seçildikten sonra 30 kişi de bu 80 kişi içinden seçilecektir. Bu kişiler konseyin kurallarına uygun özelliklere sahip olmalıdır. Kurallara uymayanlar için 500 duka ceza verilir. Ceza nakit ödenmelidir. Başka bir ödeme yolu yoktur." Bu consiglionun bizzat aldığı bir karardı.

³³ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 20 Şubat 1570.

³⁴ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 20 Şubat 1570; Jacomo Morasini'nin devlete hizmet edebilmesi için belirli bir miktar bütçeye vardı. Bu bütçe ince kadirgası için gerekmişti. Bunun için 300 duka bütçe kendisine verildi. Kıbrıs yönetimi tarafından bildirildiği üzere Jacomo'nun onurlu kişiliği ve özellikle

2.1.3. Donanmaya Bütçe ve Malzeme Desteği

Tersanenin belirli bölge ve gemilere destek olabilmesi için ciddi bir nakit ve malzeme akışına ihtiyacı vardı. Tersane tarafından gönderilen malzemeler geniş bir yelpazeye sahipti. Bu nedenle malzemelere bölgesel olarak bakmak daha yerinde olacaktı. Ayrıca doğrudan deniz kuvvetlerine gönderilen nakit ya da malzeme de söz konusuydu. Donanmada yer alan kaptanların maaş ve ödenekleri, mürettebatın maaşları bu kapsama giriyordu. Yönetim tarafından tersane aracılığı ile yapılan bu çalışmalara dair belgelerde çokça örneklerle karşılaşılıyor. Gemilere yapılan ödenek ve malzeme desteğine baktığımızda özellikle mürettebat ihtiyaçları önemli bir yer tutuyordu. Kadırgalarda özgür kürekçi olarak yer alan bekar (Scapoli) kürekçilerin masrafları için donanmaya 1569 yılında 420 duka verilmişti.³⁵ Genel masrafların yanında özellikle mahkûm kürekçilerin giydirilmesi için 845 duka ayrılmıştı. Bu bütçe ile 1.000 gömlek, 1.000 keten pantolon temin edilmesi gerekiyordu. Ayrıca aynı yıl askeri malzeme olarak kullanılacak kumaşlar ve bezler için 729 duka daha ek ödenek verilmişti.³⁶ Yine 1569 yılında Venedik Körfezi kaptanı firkatesi için 15 adet büyük kürek, büyük top, orta ve küçük top, çadır, bir direk, pruva yelkeni, tente gönderildi.³⁷ Venedik Körfezi yönetiminde yer alan kadırgalardaki bekar kürekçi ve tayfaların maaşları için 2.180 duka verildi. Buradaki yönetici ve yardımcılarının 5 aylık maaşları için ise 3.240 duka verildi.³⁸ Tersane patronilerine tersanenin ve donanmanın belirli ihtiyaçları için 2.266 duka ayrıldı. Bu para ile belirli malzemelerin sağlanması kararlaştırıldı. Aynı tarihlerde 7.147 dukalık bir malzeme alımı daha yaşandı.

Cinsi	Adet	Bedeli (Duka)	Cinsi	Adet	Bedeli (Duka)
Kereste parçası	10	200	Yağlı ip	1.000	30
Meşe ağacından direk	10	20	Basit kereste parçaları	1.000	50
Çeşitli kiriş parçaları	30	16	Büyük direk	20	200
Dümen	10	250	Küçük ince direk	10	1

mevcut durumda sürekli olarak gösterdiği kararlılığı takdir edilmekteydi. Bu nedenle, ona karşı şimdi onurlu bir davranış sergilenmesi istenmişti ve istekleri kabul edilmiş, desteklenmişti. Bu onun iyi niyet ve bağlılığını daha da artırarak sürdürmesini sağlayacaktı. Bu yüzden Jacomo'ya 70 mızraklı asker verildi ve bunların 50 kişisini istediği şekilde yönetebilme yetkisi de verilmişti. Verilen imkanlar ile Kıbrıs Adası'nı savunmalıydı. Ayrıca yıllık 700 duka maaşı hemen işlenmeye başladı.

³⁵ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 12 Mart 1569.

³⁶ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 16 Nisan 1569.

³⁷ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 23 Nisan 1569.

³⁸ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 29 Nisan 1569.

Çeşitli küçük kirişler	13	10	Küçük kancalar	200	5
Orta direk	40	1040	Kalın halat	20	1.080
Çapa halatı	20	460	Çeşitli küçük halatlar	10	250
Yük kaldırma halatları	20	670	Kiriş kemerleri	2.000	108
Pruva yelkenleri	10	140	Çeşitli demir parçaları	10	280
Küçük kürekler	500	500	Büyük kürekler	100	200
Sert dayanıklı kumaş	10	310	Çeşitli türde çiviler	100	30
Yelken açma kapamada kullanılan metal aparatlar	40	800	Çeşitli türde düz kereste levhaları	60	60
Gemi hasarını onarmak için küçük metal levhalar	500	22	Tente	20 metre	400
Pamuklu dayanıklı kumaş	150 metre	15	Toplam		7.147

Tablo 2.1 : Nisan 1569 Alınan Malzeme ve Bedelleri.

Kıbrıs Savaşı öncesi, tersanedeki patronilere donanmadaki gemilerde kullanılmak ve yerleştirilmek üzere 400 arkebüz ayaklığı sipariş etmeleri emredilmişti.³⁹ Gemilerin yenilenmesi ve tersanede inşa faaliyetlerinin sürmesi için devlet hazinesinden ödemeler aralıksız devam etti. Patroniler, deniz kuvvetleri komutanlığına gemi inşa malzemelerinden 7.698 kalem ürün göndermişti. Bu malzemelerin arasında büyük ve küçük gemi direkleri, yardımcı kürekler, yelken bezleri, kürek kementleri, halat çeşitleri, dümen gibi sürekli tedariki sağlanan malzemeler vardı. Patroniler deniz kuvvetleri için ihtiyacı olan arkebüz fitil iplerinden 400 duka değerindeki ödemesi için de sorumlu tutuldu. Ayrıca 300 adet tekerlekleri metal ile güçlendirilmiş yük arabası, 12 duka değerinde askerlere su sağlamak için 50 adet fiçı daha temin edildi. Gemilerin donanımları, mürettebat ve peksimet ödemesi ile de ilgilenildi. Mavnaların genel komutanına her bir mavna başına 500 duka ödenmek koşulu ile 6.000 duka ödeme yapıldı. Bu ödeme ile ilk maaşlar verilip, mavna çalışanlarının teşvik edilmesi düşünüldü. Ayrıca yine aynı tarihte mavnalara teslim edilmek üzere çeşitli silahlar gönderilmesi ve yine bu durum ile tersane patronlarının ilgilenmesi kararlaştırıldı. Örneğin bir mavnada bulunan 224 personel için 336 duka, 224 kalkan için 68 duka, 25 asker zırhı için 150 duka, 100 adet kılıç için 60 duka, 60

³⁹ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenal, Capitolare 11, 27 Mart 1570.

adet tek el tüfeği için 70 duka, arkebüz kuşanma donanımı 25 adet için 100 duka, arkebüz fitil ipleri 100 adet için 10 duka, 10 adet çeşitli kesici aletler için 32 duka, karaçam katranı 50 adet için 25 duka, 50 adet mızrak için 20 duka, 2 adet kurşun levha için 70 duka, 500 adet top fitilleri için 25 duka, 10 adet demire şekil verme kalıbı için 4 duka, 10 adet çift taraflı kelepçe için 2 duka, 25 adet çeşitli fiçılar için 56 duka ve diğer küçük şeyler için 200 duka olmak üzere toplamda 1.228 duka verildi.⁴⁰ Bu ihtiyaçlarla ilgilenmek de patronilerin sorumluluğundaydı.

Senato bütçesinden topçuluk kurumuna verilmek üzere patronilere 25.000 duka verildi. Bu bütçe top mermileri, barut, demir ve topçuluk ile ilgili ihtiyaçlar için kullanılacaktı.⁴¹ Yine tersane ihtiyaçları için 344 duka daha teslim edildi. 10 Nisan 1570 tarihinde Vali Sforza Pallavicino tarafından gelen talebe uygun olarak Senato bütçesinden ihtiyaçlar karşılandı ve bu görevde de sorumlu tersane patronileri olacaktı.

Cinsi ⁴²	Adet	Bedeli (Duka)	Cinsi	Adet	Bedeli (Duka)
Çivi taşıma sandıkları	20	140	Kereste levhaları	20	10
Kanca	800	200	Uzun halat	20	40
Demir levha	3.000	120	Standart halat	60	60
Çeşitli kereste parçaları	4.000	1.000	İnşaat için kullanılan kireç kalıpları	200	32
Çeşitli demir türleri	10	220	Merdiven	500	150
Top mermisi	16	544	Gemi inşasında kullanılan iskelet yapı	2	12
Testere	200	25	Büyük testere	100	64
Tente	4.000 metre	2.000	Zanaatkârların ödemeleri için		250
Çeşitli ürünlerin ödemeleri için		2.404	Toplam		7.271

Tablo 2.2 : Nisan 1570 Tarihinde Temin Edilen Malzeme ve Bedelleri.

Tersane harcamalarında hareketlilik bu yıllarda oldukça fazlaydı. Bu hareketlilik belgelere de yansımıştı. 17 Nisan 1570 tarihli başka bir belgeye göre yine silahlanma için Senato bütçesinden 332 duka bütçe ayrılmış ve tersane patronileri görevlendirilmişti. Alınacak çeşitli malzemeler arasında barut, çivi, çan, yataklar,

⁴⁰ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39; 8 Nisan 1570.

⁴¹ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 17 Nisan 1570.

⁴² A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 17 Nisan 1570.

arkebüz ayakları, arkebüz fitil ipleri gibi malzemeler vardı. 18 Nisan 1570 tarihinde soylu Brunoro Zampesco'dan 1.000 piyade askerin hazırlığı beklendi. Bu 1.000 piyade Pietro Paulo ve Ottavio Adami yönetimlerine 500'er asker şeklinde verildiği ve her bir komutan ve askerleri için yılda 500 duka harcanacağı, ayrıca her 500 asker için birer komutan atanacağı ve onlara da maaş olarak 25 duka verileceği kararı alındı. 22 Nisan 1570 yılındaki bir belgede Pietro Emo'ya ait başarda için 3.260 duka ödemesi talimatı verildi. 28 Nisan 1570'de soylu Hercule, bin asker sağlamakla yükümlü tutuldu ve onların taşınması bregantino ve firkate ile yapıldı. Bu transfer masrafını kendisi karşıladı.

Mavnaların yöneticileri, küçük kadırgaların donanımı için yapılan harcamalardan çok daha fazla harcama yapmak zorunda olduklarından, onlara önceden hazırlık yapabilmeleri için imkân sağlanması gerekiyordu. Bu bir anlamda avans vermektir. Mavnaların donatılması için devlet bu şekilde önden 1.000 duka ödenek verdi. Donanım için ayrılan 1.000 dukalık bütçenin, kaptanlar ve yöneticiler arasında eşit olarak paylaşılması ve bu paranın kadırgaların düzenlenmesi için harcanması gerektiği belirtilmişti.⁴³ Mayıs 1570'de firkatelerin genel komutanına bir ödenek verilmesi kararı alındı. Patronilere bunun için 119 duka verildi. İhtiyaç listesi içinde büyük direkler, yelkenler, tenteler, kürekler gibi çeşitli malzemeler vardı.⁴⁴ Piero Tron'un komutasında olan nave için çeşitli ihtiyaçlar vardı. Bu ihtiyaçlar için toplam 350 duka bütçe ayrıldı. Ayrıca çeşitli keresteler, yelken kumaşları, kurşunlar, çeşitli çiviler gönderilmişti.⁴⁵ Barbara nave* gemisi için de belirli ihtiyaçlar vardı. Yelken, çivi gibi malzemeler patroniler tarafından temin edildi.⁴⁶ Patronilerden silahlı kuvvetler için belirli miktarda barut, misket ve arkebüz fitili sağlanması istendi.⁴⁷ Patronilere mühimmatlar için 10.000 duka daha ödeme yapıldı.⁴⁸ Malzeme temini için aylar öncesinde 30.000 duka tersane patronlarına teslim edilmişti.⁴⁹ Öte yandan yine donanma için tersane patronları tarafından 158 duka değerinde arkebüz, kılıç ve misket

⁴³ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 20 Nisan 1570; Mavnaların bakım ve onarımı daha maliyetliydi.

⁴⁴ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 28 Nisan 1570.

⁴⁵ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 17 Haziran 1570.

* Belgeler üzerinden anlaşıldığı üzere Venedik, nave tipi gemileri deniz üslerine mühimmat ve asker taşımak için kullanıyordu.

⁴⁶ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 2 Temmuz 1570.

⁴⁷ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 8 Temmuz 1570.

⁴⁸ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 19 Temmuz 1570.

⁴⁹ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 22 Nisan 1570.

tedarik edildi.⁵⁰ Tersane patronileri naveler için de ürün tedarik etti. Özellikle direkler bunların arasındaydı.⁵¹ Ayrıca çeşitli zırh, miğfer ve diğer koruyucu ekipmanların patronlar tarafından tedarik edilmesi ek olarak Nana navesi için çeşitli ekipmanlar teminine patroniler destek sağlaması istendi. Bunların arasında yine direkler, yük kaldırmak için mekanizma parçaları vardı.⁵² Eylül 1570’de tersane dışında savunma için harcamalar devam ediyordu. Bu kez tersane patronileri Pula’ya 200 adet arkebüz ve 300 adet mızrak gönderdiler.⁵³

Soyluların kadirga donanımları devlet tarafından destekleniyordu. Bu kadirgalar donanmada yer almanın yanında donanmanın ihtiyaçlarını ya da askerleri taşımada da görev üstlenmişti. Soylu İseppo Dolfin’e de bir kadirga inşa etmesine izin verildi. Patroniler bu konuda Dolfin’e yardım etti. Geminin tam bir Venedik gemisi olarak inşa edilmesi ve sağlam olması için yardım edilmesi gerekliydi.⁵⁴ Soylu Steffano Guerini Fratelli gemilerinin mevcut ihtiyaçları için talepte bulunduğu Senato 1.000 duka kadar bütçe ayırdı ve gemisi ile asker ve belirli malzemeler taşıması talep edildi. Kiralanan bu geminin masrafları 1.000 dukayı aşmazsa kalan miktarın sonraki sefer için kullanılması ve eşyaların yıl sonuna kadar taşınması kararlaştırıldı. Aksi takdirde ödeme nakit olarak geri alınabiliyordu.⁵⁵

Deniz kuvvetlerine yapılan yardımlara baktığımızda; Deniz kuvvetlerinin çeşitli türde donanma teçhizatı ve askeri malzemeye ihtiyacı olduğu için tersaneye 2.244 duka bütçe tahsis edildi. Bu tahsisata ilişkin kayıta ayrıca 285 adet kürek için 285 duka, 6 adet büyük direk için 244 duka, 3 direk için 108 duka, 2 adet pruva direği

⁵⁰ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 22 Temmuz 1570; Kılıç ve bazı malzemeleri daha rahat bir şekilde temin etmek için yönetmeliklerde değişiklikler yapılabiliyordu. A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 21 Mayıs 1569; Venedik Devleti özellikle savaş dönemlerinde tersane yönetimi kuralları konusunda değişiklik yapmaktan kaçınmamıştı. İhtiyaçları doğrultusunda yönetmeliklerinde kural değişiklikleri yapılabiliyordu. Savaşa hazırlık döneminde eski kuralların uzatıldığı ya da değiştirildiği görülmüştü. Özellikle silahlar konusu hassas ve oldukça önemli bir konuydu. Her an temini sağlanmalıydı. Bu dönemde Fransız kılıçlarının tersane tarafından kullanıldığı anlaşılmaktaydı. 18 Temmuz 1525 yılında kılıç ihtiyacı olduğu için Fransız kılıçlarının tersaneye vergi ödmeden gelmesi adına karar alınmıştı. Bu kararın uzatılması görüşüldü. Ayrıca belirli malların vergisinin %2.5 oranından fazla olmaması şartı ile yine tersane için temini sağlanmalıydı bu yüzden 23 Ağustos 1563 yılında alınan karar tekrar uzatıldı. Ayrıca bu oran üzerinden ince ve yünlü kumaşlar, ceket ve ayakkabılar için deriler sipariş edilmişti. Kuralların değişmesi sadece silahlar konusunda değil her konuda, ihtiyaçlara göre olabiliyordu.

⁵¹ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 30 Temmuz 1570.

⁵² A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 16 Ağustos 1570.

⁵³ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 16 Ağustos 1570.

⁵⁴ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 18 Şubat 1570.

⁵⁵ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39; 21 Şubat 1570.

için 66 duka, 6 adet direk destek kirişleri için 244 duka, büyük top için 220 duka, 2 adet şamandıra için 123 duka, 2 adet küçük yelken için 50 duka, 1.550 adet küçük yelken ipleri için 90 duka, 4 misket sandığı için 6 duka şeklinde ayrıntılı bir şekilde malzemeler ve değerleri listelenmişti. Bu malzemelerin temini tersane aracılığı ile sağlanıyordu. Donanmada yer alan kadirgaların mürettebatının maaşları devlet bütçesi içinde önemli bir yere sahipti. Bu maaşlar için toplam 32.487 duka ayrılmıştı. Ayrıca dışarıda, şehirden uzakta olan kaptanların maaşları için 2.808 duka ve bu kaptanlara destek ve yardım için 1.780 duka ödenek verilmişti. Ödemelerin yapılacağı kadirgalar ve kaptanlar hakkında ayrıntılı bilgiye yer verilmişti. Her birinin alması gereken maaş, gün sayısına göre farklılık gösteriyordu. Buna göre; Venedik Körfezi kaptanı Marco Querini için 1.797 duka, kadirga yöneticisi Marc Antonio Foscarini için 1.272 duka, Anzolo Suria ve Vizcenzo Prioli için 3.066 duka, Zuan Bembo ve Zuan Battista Benedetti için 3.066 duka maaş ödemesi öngörülmüştü. Kıbrıs'ta olan yöneticilerin maaşları bunlara kıyasla daha fazla ayrıntılandırılmıştı.

İnebahtı Deniz Savaşı'na Giden Süreçte Kıbrıs Yönetiminde Yer Alan Görevlilerin Maaşları⁵⁶			
Yönetici	Maaş (Duka)	Yönetici	Maaş (Duka)
Alvise Emo Condenati	1.170	Marin Dadolo	1.170
Zuan Battista Contarini	1.170	Catarni Malipiero	1.170
Lodovico Cicuta	3.066	Hieronimo Tron	1.170
Collane Drase		Antonio Pasqualigo	1.170
Marin Contarini	1.533	Nicolo Pelegrin	1.533
Zua Molia	1.950	Piero Berzolazi	1.533
Nicolo Lippamano		Zuan Denis Arbe	1.288
Christofolo Cipico	1.533	Andreo Tron	915
Zuan Balcihusio		Marco Querini	240
Filippo Lion		Zuan Bembo	150
Nicolo Valaresso		Marini Contrini	50
Marcantonio Foscarini	165	Anzolo Surian	150

⁵⁶ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 21 Şubat 1570.

Zuan Battista Contarini	150	Antonio Pasqualigo	150
Nicolo Lippamano	125	Hieronimo Tron	150
Agostin Agostini	50		

Tablo 2.3 : İnebahtı Deniz Savaşı'na Giden Süreçte Kıbrıs Yönetiminde Yer Alan Görevlilerin Maaşları.

Kadırga yola çıkacakken kimi zaman bazı aksilikler yaşanabiliyordu. Örneğin; 1571 yılında Piero Emo hizmet veremeyecek kadar rahatsızlanmıştı. Mürettebatından yararlanmak için onların Andrea Foscari'nin kadırgasına taşınmasına karar verildi. Bu sebeple Andrea Foscari'ye ek ödeme yapılmış, 4 aylık masraflarını karşılamak üzere 2.182 duka, 3 lira, 12 soldi daha verilmişti. Foscari'nin gemisine aktarılan mürettebat ve 64 esir için ayrı olarak 4.5 aylık masrafları karşılığında toplam ödeme yapılmıştı.⁵⁷ Yeni olan 3 mavna için de 1.800 duka ödenek verilmişti fakat bu para kaptana ulaşmamış ve kaptan zor durumda kalmıştı. Askerlerine ödemek için bu üç kadırgaya 500 duka daha ödenek ayrıldı. Bütün para kaptana teslim edilmek üzere tersane patronilerine verilmişti.⁵⁸

2.2. İnebahtı Deniz Savaşı Sırasında Gemi İnşa Faaliyetleri ve Venedik Donanması

2.2.1. Merkez Faaliyetleri

15. yüzyılın sonlarından itibaren, Stato da Mar'ın şehirleri ve adaları sürekli olarak Osmanlıların ilerlemesi tehdidi altındaydı. Bu yüzden deniz imparatorluğunun korunması ve savunulması daha maliyetli hale geldi. Pratik açıdan, bu durum kalelerin bakımı ve güçlendirilmesi demekti ancak yıllardır Venedik yetkilileri tarafından ihmal edilmişti.⁵⁹ Venedik'in deniz yoluyla güvenliği geri dönüşü olmayacak şekilde tehlikeye girmişti. Venedik Devleti'nin durumu böyle iken, Temmuz 1470'de Venedikli komutan Girolamo Longo, Osmanlıların donanmasını, bir metaforla anlatmaktaydı. "Denizde bir orman; duymak inanılmaz bir şey gibi görünüyor: ama görmek şaşırtıcı."⁶⁰ 15. yüzyıl Venedik'in, Batı'da başarılı bir şekilde genişlemesine

⁵⁷ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 40, 4 Mart 1571.

⁵⁸ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 40, 4 Ağustos 1571. Benzer kararlar için bkz; A.S.V.e., Senato Mar, reg. 40, 16 Haziran 1571, 28 Haziran 1571.

⁵⁹ Ersie C. Burke, **The Greeks of Venice, 1498-1600: Immigration, Settlement, and Integration**, Brepols, Belçika, 2016, s. 16.

⁶⁰ Alberto Tenenti, "The Sense of Space and Time in The Venetian World", **Renaissance Venice**, ed., John R. Hale, Faber and Faber, London, 1973, s. 24. Frederic C. Lane, "Naval Actions and Fleet

tanıklık etmiş olsa da 16. yüzyılın başında farklı faktörler devreye girdi. Osmanlı Devleti doğuda varlığını dayatırken, önce Fransa, ardından İspanya kendilerini etkili bir şekilde ortaya koydu. Venedik'in artık ticari yönünün ağır bastığı bir organizasyondan ziyade siyasi bir organizasyona dönüşme zamanı gelmişti.⁶¹ İnebahtı Deniz Savaşı sırasında ve sonrasında bunu göstermek istedi. Fakat savaş ardından imzalanan anlaşmadan Vatikan, İspanya ve Fransa memnun değildi. Venedik bu anlaşmanın beklenmedik bir şekilde geldiğini söylese de kimseyi ikna edememişti.⁶² Bu devletler artık Venedik ile iyi ilişkiler içinde olmadı.

2.2.1.1. Yararlılık Gösteren Personele Verilen Mükafat

Venedik Devleti, kritik zamanlarında özverili bir şekilde görevini yerine getiren personeli için belirli mükafatlar veriyordu. Farklı nedenlerle mağdur olanlara da ayrı bir maaş veya bir mükafat verildiği oluyordu. Yararlılık gösterenlerin mükafatlandırılması önemsenirdi. Bu yüzden Kıbrıs Savaşı ile İnebahtı Deniz Savaşı öncesinde, sırasında ve sonrasında devletin topraklarının korunmasında yararlılık gösteren belirli komutan ve kişilere Senato tarafından mükafatlandırmalar ve maaş artışları yapılmıştı. Ayrıca devlet için görevde bulunurken vefat edenlerin ailelerine tersanede iş verilerek sahip çıkılıyordu. Böylece yararlılık gösteren birçok yönetici ve askere belirli ödüller sunuldu. Bu tarz ödeneklerin belirlenmesinde yine patronilere başvuruluyordu.⁶³

Lascari ailesi oldukça sadık ve iyi hizmet vermiş bir aileydi. Don Dimitri Lasacari'nin oğlu Alessandro'nun atlı birliklerden birinin başında yer alması uygun görüldü ve Kefalonya'ya hizmet birliklerden birinin başına getirildi. Maaşı 7 duka olarak belirlendi ve kendisine bir at alması için de 25 duka verildi.⁶⁴ Nicolo Ferro, Budva'da komutan olarak görev yaparken bölgedeki fustalara karşı top atışı esnasında vefat etti. Bu yüzden oğlu Battista, Budva'daki komutanlığa getirildi ve babasının maaş ve yasal hakları onun için de geçerli kılındı. Battista 18 yaşında olmadığı için bu

Organization, 1499-1502", **Renaissance Venice**, ed., John R. Hale, Faber and Faber, London, 1973, s. 147.

⁶¹ Tenenti, "The Sense of Space" s. 26.

⁶² Michele Rosi, "Nuovi Documenti Relativi alla Liberazione dei Principali Prigionieri Turchi Presi a Lepanto", **Archivio della Società Romana di Storia Patria** 24, Roma, 1901, s. 141, 200.

⁶³ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 26 Mart 1569; İki fusta komutanı olan Hierimo Surian ve Almero Thipelo'ya kıyıların korunmasındaki cesur katkıları nedeniyle her birine 50 duka mükafat verildi.

⁶⁴ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 26 Mart 1569.

yaşına gelene dek kendisine vekil atanması uygun görüldü. Bu vekil o bölgede bulunan diğer yöneticilerin hoşnut olacağı bir vekil olmalıydı. Battista'nın annesi ve küçük kardeşleri ile de ilgilenilmiş ve onlara 300 duka verilmişti.⁶⁵ Ayrıca kimi topluluklar da savaş esnasında devletleri için faydalı şeyler yapmak istiyordu. Osmanlılarla savaş esasında Cadore topluluğu (Belluno) Venedik Senato'suna 600 karaçam direğinin tüm masrafları kendileri tarafından karşılanarak tersaneye taşınması teklifinde bulundu. Bu teklif devlet tarafından büyük bir memnuniyetle karşılandı.⁶⁶

Zadar'ın savunmasında süvari birliklerinin başında görev almak için gönüllü olan ve yararlılık gösteren Kaptan Astor Longaretto'nun maaşına 2 duka zam yapıldı. Zadar'ı savunması için emrine verilen atlıların masrafları da devlet tarafından karşılandı. Ayrıca bu bölgede ve uzun yıllar deniz kuvvetleri komutanlığında en iyi şekilde hizmet eden Lorenza Badassin 100 duka mükafat ile emekliye ayrıldı.⁶⁷ Devletine yararlılık gösterenler arasında göze çarpan görevlilerden biri Piero Pisani oldu. Pisani, kadirgaların genel komutanıydı. Kardeşleri Nicolo ve Lorenzo ile birlikte Osmanlı Devleti'ne karşı denizlerde sert bir çarpışma yaşamış ve başarılı olmuştu. Bu yüzden belirli bir mükafatı kendilerinin hak ettiklerini dile getirdiler.⁶⁸ Korfu süvari birliğinin yöneticisi Zuan Barbari ve babası Augusti Barbari'nin kamu yararına olan

⁶⁵ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 31 Mart 1569.

⁶⁶ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capiolare 11, 7 Nisan 1570; "Cadore'nin o çok sadık topluluğu Türklerle olan gerginlikler ve çatışmalar sırasında Venedik Senatosu'na sunduğu mektupta 600 karaçam direğinin, tüm masrafları kendileri tarafından karşılanarak tersaneye taşınması teklifi memnuniyetle karşılandı. Bu teklif, onların Cumhuriyet'e olan sadakati ve iyi niyetiyle tamamen uyumludur. Özellikle, tüm sadık tebaamızın böylesine cömertçe katkıda bulunmaları, sadakatle dolu ruhlarını gösteriyor. Bunu hem bizim gözlemlerimizden hem de sadık elçimiz Fitian Vecellio'nun bize ilettiği bilgilerden öğrendik. Bu nedenle, Cadore'nin başkanına, bu teklifi ne kadar büyük bir memnuniyetle kabul ettiğimizi ve devletimize karşı gösterdikleri bu kadar büyük bağlılığın ne kadar takdire şayan olduğunu bildireceğiz." 29 Haziran 1570 tarihli belgeye göre; "27 Mart 1570 tarihinde, Cadore topluluğunun en alçakgönüllü ve sadık hizmetkârı olarak size bu mektubu yazıyoruz. Eğer olanaklar, sadakat ve bu ölümsüz Cumhuriyet'e gösterilen bağlılıkla eşit gitseydi, Cadore topluluğunun teklifleri, şüphesiz, bu mevcut savaşın önemiyle eşit olurdu. Ancak bu topluluk, olanaklarından daha fazla sadakat göstermekte ve topluluğun mevcut durumu ve tüm sadık tebaasının gücü ötesinde, Cumhuriyet'in hizmetine büyük bir hazır olma ile 600 adet larice, karaçam ağacından yapılmış direk sunmayı teklif ediyor. Bu ağaçlar Senato'nun hiçbir zahmete katlanmasına gerek kalmadan Cadore topluluğunun ormanlarında kesilecek, işlenecek ve Venedik'teki tersaneye topluluğun masraflarıyla getirilecektir."

⁶⁷ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 27 Mayıs 1570; Longaretto'nun maaşı 52 duka oldu ve emrindeki süvarilerinin maaşları 12 duka olarak belirlendi.

⁶⁸ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 13 Temmuz 1570; Yazdığı mektup dikkate alındı ve 100 duka ödeme yapıldı.

hizmetleri devlet tarafından takdir edildi. Bu yüzden maaşlarına 2 duka zam yapıldı ve maaşları 10 dukaya çıkarıldı.⁶⁹

Mattio Giuco'nun savaş ve barış zamanlarında onurlu hizmetleri olmuş ve Osmanlılara karşı olan faaliyetlerde etkin rol oynamıştı. Bu yüzden onurlandırılması gerekiyordu. Üç kızının çeyizi için her bir kızı adına 100 duka verilmesi kararı alındı.⁷⁰ Senato, her zaman sadakat ve cesaretle kendisine hizmet edenleri minnetle hatırlamayı ihmal etmemişti. Bu minnettarlığı fazlası ile hak eden Piero Filipi'in ailesi için de mükafatlandırma yapılmıştı. Çünkü o, Türkler ve Sarancenler yani Berberi Müslümanlara karşı savaşmıştı. Kardeşi Giacomo'nun da yaptığı gibi halkının onuru ve güvenliği için devlet hizmetinde yaşamını yitirmişti. Ardında yaşlı annesi ve büyük bir ihtiyaç içinde olan oğlunu bırakmıştı. Bu yüzden annesi ve oğlu için Spalato'daki (Split) fondan gelir sağlandı. Yaşamları boyunca her ay 2 duka verilmesi kararlaştırıldı. Böylece aile teselli bulabilirdi.⁷¹ Kefalonya'da süvari birliğinde hizmet ederken vefat eden Antonio Antippa'nın yerine, sağlığında oldukça iyi hizmet ettiği gerekçesiyle oğlu Stamatello'nun atanmasına karar verildi.⁷²

Osmanlı Devleti ile çarpışmalarında oldukça yıpranmış olan kadirga topçusu Lucca Gabriel uzun ve verimli hizmeti ardından mükafatlandırıldı. Bir dönem Osmanlıların elinde esir kalmıştı. 46 duka olan maaşına çektiği sıkıntılar ve hastalığı sebebi ile 6 duka zam istedi.⁷³ Antonello Cressi, Osmanlıların bulunan Venedikli köleler için mücadele verdi. Hizmetleri için 15 duka maaşına 3 duka zam yapıldı.⁷⁴ Andrea Sulli, Zante'de ve Dalmaçya'da süvari birliklerinin komutanı olarak görev yapmıştı. Uzun süreli ve verimli askeri hizmeti nedeniyle mükafatlandırılması uygun bulundu. Bu yüzden maaşına 8 duka zam yapıldı.⁷⁵ Dominico Dal Cantolaro'nun Venedik Cumhuriyeti'ne 18 yıl boyunca önemli askeri görevlerde hizmet etmişti. Hem Korfu hem de Girit'teki kalelerin korunmasında hizmette bulundu. Ayrıca Suda'da yabancı askerlerden oluşan çeşitli birlikleri yönetmişti. Bu nedenle, Senato'ya dilekçe yazmıştı. Senato dilekçesini yerinde buldu ve liyakati hakkında sürekli olumlu raporlar

⁶⁹ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 18 Şubat 1570.

⁷⁰ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 44, 13 Ağustos 1580.

⁷¹ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 47, 19 Ekim 1585.

⁷² A.S.V.e., Senato Mar, reg. 59, 12 Ekim 1599.

⁷³ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 59, 22 Ocak 1599.

⁷⁴ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 59, 11 Ekim 1599.

⁷⁵ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 59, 12 Ekim 1599.

alınan bu kişi için, alçakgönüllülükle talep ettiği şeylerin kendisine verilmesini hak etmiş olduğuna ve hizmetleri karşılığında onu mükafatlandırılmasına karar verdi.⁷⁶

2.2.1.2. Donanmaya Malzeme ve Personel Temini

Tersane tarafından gerçekleştirilen ikmaller, sadece kadirgalar ve deniz komutanlıklarına yapılan destek değildi. Denizlerin yanı sıra bölgesel olarak yapmış olduğu ikmal çalışmaları da vardı. Çünkü Venedik için deniz savaşları kıyı ve adaları da kapsayan geniş bir organize olma haliydi. Tersane yönetimi sadece donanmayı hazırlamakla sorumlu değildi. Çevre tersaneleri de desteklemek zorundaydı. Bu yüzden oldukça sıkı çalışması gerekiyordu. Oldukça geniş bir coğrafyanın desteklenmesi zor bir organizasyon ağı demekti. Bu organizasyon ağı içerisinde Dalmaçya, Girit, Korfu, Kotor, Zante, Zadar (Zara) ve Kıbrıs vardı. Sürekli bir ikmal ve malzeme gönderimi söz konusuydu. Tersanenin çevresi için yaptığı çalışmalara baktığımızda oldukça çeşitli bir malzeme ve personel yelpazesi görülüyordu. Bölgenin ihtiyaçlarına göre değişen bu başlık hakkında örnekler oldukça fazladır.

2.2.1.3. Ustabası ve Personel Temini

Kadirga inşasındaki hızlı artış doğal olarak gemi inşa ustalarına olan ihtiyacı arttırmıştı. Tersanede ustalar eksik olduğu için bazı malzemelerin üretimi yetersiz kalmış ve inşa faaliyetlerinin aksamaması adına patronilere bu malzemeleri hemen temin etmesi emri verilmişti.⁷⁷ Merkez, tersaneye karşı sürekli kontrol halindeydi ve

⁷⁶ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 60, 12 Haziran 1600.

⁷⁷ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 23 Temmuz 1569; Donanmada yer alan kadirgaların genel yönetiminden gelen beş mektuba göre büyük küreklere ve küçük yelkenlere ihtiyaç vardı. Bunun sağlanması için tersaneye 55 duka verildi. Kürekler için 30 duka, yelkenler için 15 duka kullanılmalıydı. İkmallerin devamlı bir şekilde sağlanması gerekiyordu. Hieromino Tron için 445 duka değerindeki malzemelerin teslim edilmesi kararlaştırıldı. Bu ihtiyaçlar arasında klasik kadirga teçhizatları vardı. Bunlar büyük halat, çeşitli direk ve yelkenler, çapa, 20 adet orta boy kürek. Burada belirtmek gerekir ki belgelerde her zaman teçhizatların adetleri ve fiyatları belirtilmemişti. Genel olarak bu teçhizatların gönderilmesi ve toplam bütçeye yer verilmişti. A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 22 Nisan 1570; Tersanede mavna ve ince kadirgaların inşasında bulunacak görevlilerin yeterince olmadığı gündeme geldi ve yetersiz personel nedeniyle donanma faaliyetlerinin aksayabileceği endişesi doğdu. Özellikle direk ustaları eksikti. Bu yüzden tersane için hemen malzeme sağlanmalı ve inşa faaliyetleri hızla devam etmeliydi. Bunun için patroniler tersanede inşa edilecek 20 ince kadirga için direkler ve dümenler, 6 mavna için direkler ve 4 dümen sağlamalıydı. 13 Mayıs 1570 yılında tersanedeki patroniler, donanmaya göndermek üzere belirtilen malzemelerin, daha önce gönderilmesine karar verilen diğer malzemelerle birlikte satın alınması emredilmişti. Bu malzemeler, soylu Sforza tarafından talep edilmişti ve bunların toplam maliyeti merkez tarafından ödenecekti. 6.000 brazza kenevir kumaş, genelde su geçirmez ve yelkenler için kullanılan verzelesi türünde 50 miara kumaş, gemi kaplaması için 50 miara kumaş sağlanmalıydı.

donanmanın bir an önce hazırlanması ve eksiklerinin giderilmesini istiyordu.⁷⁸ Devlet, tersanede işleri hızlandırmak ve malzeme üretiminde yaşanan aksaklıkları çözmek için yeterli usta bulunması gerektiğinin farkındaydı. Bu yüzden tersane için marangoz ve kalafatçı arayışına girdi.⁷⁹ Kıbrıs Savaşı öncesinde tersanedeki kırk kadirga yapımının yetişmesi için yeni çıraklar arandı.⁸⁰ Ardından on kadirganın tamamlanması emri de buna eklendi.⁸¹ Yoğun gemi inşası ile ustaların bulunması acil bir durum haline dönüşmüş oldu.⁸² Tersanede personel eksikliğinin bazı sebepleri vardı. Özellikle savaş sırasında ustaların donanma ile birlikte yola çıkması bu sebeplerin başında geliyordu. Tersanede çalışan marangoz, kürekçi, kalafatçı ve direk yapımı ustalarının bazıları savaşta donanma ile birlikte yola çıkıyordu. Zira savaş esnasında gemilerin yaşadığı teknik sorunlara olay yerinde müdahale etmek adına belirli alanlarda ve belirli sayıda ustanın donanma ile yola çıkması zorunluydu. Ustaların donanma ile birlikte uzun bir süre tersaneden uzaklaşmış olması, tersanedeki işlerin toparlanması ve bitirilmesine de yansdı. Aslında tersane içerisinde çalışan ve donanmaya gönderilecek olan ustalar

⁷⁸ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 3 Mayıs 1570; Donanmaya ait olan hem büyük hem küçük kadirgalar eksikleri tamamlanmadan ve ödemelerini almadan tersaneden ayrılamazdı. Ayrılan olursa 500 duka cezaya çarptırılırdı. 20 Mayıs 1570 yılında verilen karar göre mavnaların her eksiği tamamlanmalıydı. Ücreti ödenen kadirga mürettebatının kadirgalara geç gelmesine izin verilmemeli ve hızla hareket edilmeliydi.

⁷⁹ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 8 Nisan 1570; Tersanede büyük bir uzman iş gücüne ihtiyaç duyuldu. Bu nedenle, belirli bir süre önce test edilip onaylanmamış kalafatçılar işe alınacaktı ve tersane patronları tarafından onaylanmaları sağlanacaktı. Bu düzenlemenin, tersane işlerini kolaylaştıracağı ve ilgili patronilerden gelen bilgilere göre kalafatçılar yanında yeni marangozların da işe alınması gerektiği anlaşılmıştı.

⁸⁰ A.S.V.e., Patroni e Provveitori all'Arsenale, Capitolare 11, 31 Temmuz 1567; 29 Eylül 1560 yılında tersanedeki marangoz ve kalafatçılar ile ilgili bir düzenleme yapılmıştı. Bu düzenleme tekrar edildi. Personelin vefatı sebebi ile eksilenlerin yerine yenilerinin gelmesi gerektiği görülmüştü. Tersane ihtiyaçları için bu personel eksikleri tamamlanmalıydı. A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 4 Mayıs 1570; Tersanede inşa faaliyetlerinin ana gücü olan marangoz, kalafatçı ve kürek yapımcılarında eksik vardı. Özellikle tersanede inşası süregelen 40 kadirganın yapımının tamamlanması için 30 kadar personele ihtiyaç vardı. Bu yüzden önceki denemelerde bulunup seçilmeyenler arasından bu personel seçilecekti. Ayrıca yeterli görülen marangozlar, kalafatçılar ve kürek yapımcılarının üç yıl tecrübeli olması şartı vardı ama bu seferlik bu şart göz ardı edildi. Seçilenlerin, tersane yönetimi tarafından beş oyla onaylanmış olması gerekiyordu. Bu kişiler seçildikten sonra maaş olarak 12 soldi alacaktı. Ancak görülüyor ki bu kararın ardından eksikler giderilememişti. 27 Mayıs 1570 yılında tekrar bir personel arayışına gidildi. Bu yüzden patroniler, amiraglioya üç yetkili ustabaşı marangoz ve kalafatçı belirleme yetkisi verdi. Bu kişiler belirlendikten sonra patronilerin oy çoğunluğu ile işe başlayabilirdi. Seçilen ustalar var olan gemilerin bakımında amiraglio ne emrederse onu yapacaktı. Bu görevleri için maaş alacaklar ve buradaki işleri bittiğinde rutin işlerine geri döneceklerdi.

⁸¹ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 27 Haziran 1570.

⁸² A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 13 Haziran 1570; Marangoz, kalafatçı ve kürekçi personeli alınmıştı. Ancak bu personelin yeterince düzenli, verimli çalışmadığı görüldüğü ve işe gitmediği için düzenleme yapılmalıydı ve bu işçilere günlük 12 soldiden fazla ödeme yapılmamalıydı. Eğer bu şekilde düzensiz gelmeye devam ederlerse işlerinden alınacaklardı.

arasında bir denge kurulması gerekiyordu. Böylece gemi inşa faaliyetleri sağlıklı ilerleyebilirdi. Sürecin sağlıklı ilerlemesi için birçok tedbir alınmış, yönetim, tersane patronilerine sürekli talimatlar göndermişti. Tersanede donanım ihtiyaçları için zaman kaybetmeksizin çalışmalara devam etmek zorundaydı. Bu yüzden tatil günleri de dahil olmak üzere tersanede collegionun uygun gördüğü her gün çalışılmasının sağlanması gerekiyordu. Gerektiğinde dışarıdan işçi temin edilebiliyordu.⁸³ Senato'nun verdiği kararlar, 1570 yılında tersanede patronilere önlerindeki iki ay boyunca, marangozları, kalafatçıları ve diğer işçileri her yerden, tersane dışından almaları için yetki verilmişti. Bu karar, patronilerin uygun gördüğü şekilde uygulandı.⁸⁴

Tersanede eksik personel sıkıntısını çözmek için yeni kurallar getirilmişti. Buna göre donanmada yer alacak ustaların sayısı kısıtlandı. Deniz ve süvari komutanları, kadirga ve fustaların kaptanları gemilerine, tersaneden her biri için sekiz kadar usta alabiliyordu. Bu kural barış zamanlarında, birçok kadirga donatmanın gereksiz olduğu dönemlerde uygulanabilir bir karar olarak kabul edilmişti. Ancak Osmanlı İmparatorluğu ile söz konusu olan savaş tehdidi nedeniyle büyük bir donanmanın hazırlanması gerektiği için sekiz kişi alma kuralı değiştirildi. Savaş sürecinde bu durum aynı şekilde uygulanırsa, tersaneden çok sayıda işçi alınmış ve tersanede işler sekteye uğramış oluyordu. Bu yüzden savaş boyunca, bu sayı altı kişiyi geçmeyecek şekilde sınırlandırılmıştı. Bu altı kişi arasında hem memurlar hem de ustalar yer alacaktı. Bunlara ek olarak yalnızca iki yoldaş alınabilecekti. Ayrıca tersaneden kürekçi veya başka herhangi bir iş için adam alınmasına izin verilmemesi sıkıca tembih edildi. Böylece hiçbir kadirga veya fustaya tersaneden altıdan fazla personel atanmayacaktı. Ayrıca seçilen kişiler tersanede kadrolu olan ustalar değil, tersane dışından gelenler olması gerekiyordu. Bu düzenleme, patronilere ve donanma hazırlığıyla görevli olanlara da bildirildi. Merkez, alınan kararın dikkatle uygulanması için her türlü özen gösterilmesi uyarılarında bulunulmuştu.⁸⁵ Kalafatçı ustalar konusunda da ayrı bir karar alınmıştı. Mevcut zamanın ihtiyaçları tersanede yeterli sayıda kalafatçıya sahip olmayı gerektirdiğinden, bu kişilerin eksik kalmaması ve işlerin yürütülebilmesi için herkes görevini yerine getirmek zorundaydı. Merkezin bu

⁸³ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 11, 11 Mart 1570.

⁸⁴ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 11, 12 Mart 1570.

⁸⁵ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 11, 20 Mart 1570.

konuda yetkililere karşı ciddi uyarıları ve cezaları söz konusuydu. Kadırgalarda yer alacak kalafatçıları ihtiyaçtan fazla atamamaları gerekiyordu. Böyle bir durum gerçekleşirse gemi kaptanları ve yardımcıları sorumlu tutularak, 200 duka ceza uygulanacaktı. Hatta gerekirse daha ağır cezalara gidilecekti. Çünkü tersanede zaten yeterince kalafatçı yoktu ve gemi inşa faaliyetlerinin sürmesinde bu durum oldukça kritik bir yer tutuyordu.⁸⁶

Kalafatçılar kadar kürekçi ustaları da tersane için sayıca yetersizdi. Senato aldığı kararla bu eksikliği gidermek ve şehirden ayrılacak kadırgalar ile tersanede ihtiyaçları karşılamak amacıyla mümkün olan tüm yollar ve yöntemlerle derhal tedbir alınması gerektiğini bildirmişti. Alınan karar deniz kuvvetlerine ve her bir kadırganın kaptanına gönderildi. Ayrıca kadırgalarda yer alan kürekçilerin iyi olanlarının tersaneye geri gönderilmesi istendi. Her bir kadırgada tek bir tecrübeli kürekçi kalması gerekiyordu. Eğer genç kürekçiler de bu görev için yeterli görülürse, onların da tersaneye sevk edilmesi gerekiyordu.⁸⁷ Birçok kadırganın şehirden ayrılması ve sürekli olarak yeni kadırgaların harekete hazır olması nedeniyle tersanede çok az sayıda kalafatçı, marangoz ve kürekçi kalmıştı. Bu nedenle hem mavnalara gereken hazırlıkları yapabilmek hem de kırk ince kadırganın yapımını tamamlayabilmek için başkaca tedbirler alındı. Ustabaşların tecrübeli olanlarının seçilmesi ve derhal iş başına getirilmesi gerekiyordu. Ustabaşı marangozlar ve kürekçiler yeteneklerini kanıtlamış olan ustalar arasından seçiliyordu. İşe alım, tersane patronlarının beş oyu ile gerçekleşiyordu. Eğer patronlardan biri tersanede değilse, onun yerine topçu sorumlusu provveditore dell'artiglieria oy kullanıyor ve bu sayede seçim her zaman beş kişi tarafından yapılmış ve onaylanmış oluyordu. Bu seçimin, tersanenin küçük konseyi diyebileceğimiz collegietto tarafından da onaylanması gerekiyordu. Seçilen kişiler, günde 12 soldiden fazla ödeme yapılmaması şartıyla yeterli ve yetkin oldukları takdirde çalışmaya başlayabilirdi.⁸⁸

Alınan önlemlere ve yoğun çalışmalara rağmen kürekçiler eksik kalmıştı. Mevcut kürekçi sayısının çok az olması, tersanede yaşlı ve çalışamayacak durumda olanların kalması ve birçok kürekçinin kadırgalarla birlikte gitmiş olması ve hatta bazı

⁸⁶ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 11, 27 Mart 1570.

⁸⁷ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 11, 30 Mart 1570.

⁸⁸ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 11, 30 Mart 1570.

kadırgaların kendi kürekçisine sahip olmaması nedeni ile ortaya çıkan düzensizliğin giderilmesi için yeni kararlar alınması zorunlu hale geldi. Bu nedenle, 12 Haziran 1568 yılındaki konseyde alınan bazı kurallar gözden geçirildi. Kürekçi ihtiyacını karşılamak için yönetmeliklerde yer alan kimi kurallar değiştirildi. Bu kurallar tersaneye seçilecek kürekçilerin yaş, tecrübe ve sınavlardan başarılı olup olmadığı ile ilgili kurallardı. Usta ihtiyacından dolayı kuralların çerçevesi esnetildi. Tecrübesi az olan kürekçiler günde 4 soldi alıyordu. Bu kısım tekrar ele alındı ve durumlarını daha iyi hale getirmek için artık bu kürekçilerin günde 6 soldi almasına karar verildi. Aldıkları eğitim karşılığında ücretlerinin bir soldisini demir aletlerle çalışmalarına yardım ettikleri ve öğrettikleri için ustalarına veriyorlardı. Ayrıca bir diğer soldiyi de tamamen bir kürek yapmayı öğrendiklerinde ustalarına vermeleri kararlaştırıldı. Maaşları da iyileştirildiği için kendilerine daha iyi bir miktarda bir ücret kalmış oluyordu. Bu iyileştirme kürekçileri teşvik için verilmişti. Eğitimlerinden sonra bir kürekçi ustası gibi işlerine devam ettikleri için de maaşlarının da artması söz konusu oldu ve günde 12 soldi almaya başladılar. Ayrıca bu çıraklar (garzoni) ustaları için demir aletlerin hazırlanması gibi birçok hizmeti yerine getirmesi gerekiyordu.⁸⁹

Çırakların, ustaları tersanede kaldığı sürece çalışmaya devam etmesi zorunluydu. Bu şekilde hem donanma ustaların hizmetinden faydalanılacak hem de tersane iş gücü bakımından sıkıntı çekmemiş olacaktı. Buna ek olarak, kürekçiler daha önce çıraklarını en az 12 yaşında kaydettiriyorlardı. Bundan sonra çıraklarını 14 yaşında kaydettirmeleri kararlaştırıldı. Durumun böyle olmasında muhtemelen gelişim özellikleri etkili olmuştu. Kalafatçı çırakları ve marangoz çırakları ustalarıyla birlikte 12 yaşında kayıt altına alınıyordu. Marangoz çırakları 8 yıl, kalafatçı çırakları ise 10 yıl boyunca eğitim alıyordu. Bu çıraklardan bazıları, sınavlarını tamamlamalarına yaklaşık bir yıl kalmış olmasına rağmen, kalafatçı olarak çalışmak için yeterli kabul edildi. Çıraklardan yeterli olanlar patroniler tarafından onaylandıktan ve beş oyun tamamını aldıktan sonra bir usta gibi çalışmaya başladılar. Bu çıraklar gemiler üzerinde çalıştıklarında, günde 24 ila 30 soldi arasında ücret alıyorlardı. Bu ücret

⁸⁹ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 11, 30 Mart 1570.

skalası baz alındığında, işe yeni başlayanlar için patronların uygun gördüğü ücret 18 soldi ve altı olması uygun bulunmuştu.⁹⁰

Tersanede kürekçi açığını kapatmak için yapılan uygulamalar marangozlar için de kabul edildi. Benzer şekilde, eğitimlerini tamamlamalarına bir yıl kalan marangozların da derhal işe başlamalarına karar verildi. Diğer sektörlere uygulanan kararlar burada da geçerliydi.⁹¹ Ancak zamanla tersanede çalışacak işçi ihtiyacı o kadar artmıştı ki eğitimlerinin bitmesine bir yıl kalan direkt asıl kadro ile işe başlayan çırakların yerini eğitimlerinin bitmesine üç yıl kalan çıraklar almaya başladı. Senato aldığı yeni bir kararla henüz bir yıl sınavını tamamlamamış kürekçi, marangoz ve kalafatçıların tümünün tersanede çalışmalarını kabul etti. Tersanede bulunan kadirgaları onarmak ve konseyin kararı doğrultusunda yapılması gereken 40 yeni kadirgayı tamamlamak için daha fazla işçiye ihtiyaç duyulduğundan, bu tür işçilerin sayısının artırılması gerekmektedir. Sınavlardan sonra ihtiyaç doğrultusunda otuzdan fazla işçi göreve başladı. Bu işçilere, proveditörler ve patronların uygun göreceği şekilde, her biri için aylık 12 dukadan daha düşük maaşlar verilmesi kararlaştırıldı.⁹²

Tersanede çalışan işçiye çok fazla ihtiyaç vardı. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi Senato, bu yüzden belirli kurallar değiştirmekten çekinmiyordu. Tersanede işlerin aksamaması amacıyla “yarım gün çalışanlar yarım gün ücret alır” kuralı değişti ve işlerin hızlanması amacıyla çalışanların tam ücret almalarına izin verildi.⁹³ Çıraklar konusunda kurallarda değişimlere gidebilen yönetim, tersanede çalışan ustabaşılar konusunda oldukça titiz ve dikkatliydi. Tersanenin protileri-ustabaşıları işlerinin ehli olmak zorundaydı. Aksi takdirde meydana gelebilecek düzensizlikler tersanenin

⁹⁰ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 11, 30 Mart 1570; A.S.V.e., Senato Mar reg. 39, 29 Haziran 1570; 17 Temmuz 1568 yılında alınan karar göre tersaneye ustabaşı alımı bir süre durdurulmuştu. Bu durdurulma kararı beş yıl sürecekti ama Osmanlı Devleti ile olan savaş göz önüne alındığında uzman personele olan ihtiyaç artmıştı. Yeni bir karar alınması gerekti. 17 Temmuz 1568 yılında verilmiş olan kurul kararına rağmen tersaneye yeni ustabaşıları, özellikle marangoz ve kalafatçı alımı yapılmıştı. Marangozlar ve kalafatçılar, gelecekte kendi çocuklarını, torunlarını, kardeşlerinin çocuklarını, kız kardeşlerinin çocuklarını ve yeğenlerini tersanede çalıştırmak üzere kaydedebilirlerdi. Bunun dışında kalanlar tersane listesine kaydedilemezdi. Kürekçiler konusunda birtakım değişikliklere gidildi. Mart 1568 yılında, kürekçilerin 14 yıl süreyle kaydedilmesi ve 8 yıl boyunca hizmet etmeleri kararı alınmıştı. Ancak bu istenen etkiyi yaratmadığı için, yeni bir karar daha alındı. Bu kişiler 13 yıl süreyle kaydedilecek ve 5 yıl boyunca ustalarıyla birlikte çalışacaktı, ardından 10 yıl sonunda, kendileri de uygun bulduklarında yeni kişileri işe alabileceklerdi.

⁹¹ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 11, 8 Nisan 1570.

⁹² A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 11, 4 Mayıs 1570.

⁹³ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 11, 20 Mart 1570.

işlerine zarar verebilirdi. Eğer daha önce baş ustalık yapmamışsa bu kimse marangoz, kürek, direk ve kalafatçıların baş ustası olarak atanamazdı. İnşa edilecek 30 kadirga yapımı için sadece tersanenin resmi ve tecrübeli ustalarının görev alması gerekiyordu. Bu ustabaşların altında çıraklar yardımcı olarak çalışabilirdi. Asıl yönetim bu ustabaşlarına aitti ve yönetim onları sorumlu tutmuştu.⁹⁴ Ustabaşlarını seçerken oldukça dikkatli davranan yönetim bu dikkatini verdiği cezalarla da ispatladı. Ustabaşlarından herhangi biri, beceriksizliği nedeniyle bir düzensizliğe sebep olursa, tersane patronileri tarafından bir soruşturma başlatılır, hatta işten atılabilirdi. Baş ustaların seçimi, tersanedeki tüm patroniler tarafından oybirliğiyle yapılmak zorundaydı. Ustabaşı seçimlerinde, ustabaşının uygunluğuna dair dört oy alanlar göreve başlayabilirdi. Eğer dört oy alamazlarsa, hemen tekrar bir oylama yapılmalıydı. Tüm patroniler aynı fikirde olmazsa, seçim Senato'ya, capi di 40 meclisine ve meclisin başkanlarına taşınırdı. Patroniler bu süreçle bizzat ilgilenirdi. Ayrıca patroniler yanında alınan kararlarda tersane yöneticilerinden proveditorilerin de var olması kuralı getirilmişti. Bu süreçte, patroniler bir araya gelip kalafatçılar ve gemi marangozları için baş usta seçimi yapmaya çalışmış, ancak aralarındaki anlaşmazlık nedeniyle bu seçim gerçekleştirilememişti. Tersanenin yararı için bu seçimin yapılması zorunlu olduğundan, patronilerin mümkün olan en kısa sürede, önceki usul ve biçimde bu seçimi yapmak üzere yeniden bir araya gelmesi ve oylama yapması emredildi. Eğer oybirliği olmazsa bu seçim collegioya ve capi di 40 meclisine taşınması kararı alındı.⁹⁵

Tersane içerisinde ve dışarısında ustaların çalışmaları takip ediliyordu. Donanma ile yola çıkan marangozlar, kalafatçılar ve kürek yapımı ustalarının işlerini düzenli yapıp yapmadıklarına dair referanslara önem veriliyordu. Bu kapsamda işlerinden memnun kalındığı belirtilen Gierimo Zane'nin kadirgasında marangoz olarak çalışan Zuane Hierimo, kalafatçı olarak çalışan Marco Fantin ve kürekçi Hierimo Andrea ile anlaşılmıştı. Filippo Bragadin'in yönetiminde olan kadirgaya, marangoz olarak Venedikli Piero Zuanne, kalafatçı olarak Venedikli Nicolo Zuanne ve kürekçi olarak Franco Bressan atanmıştı. Marangozlar, kalafatçılar ve kürekçilerle ilgili kuralların onlara da uygulanması söz konusuydu. Marangoz Piero Zuanne,

⁹⁴ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 11, 29 Temmuz 1570.

⁹⁵ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 11, 26 Ağustos 1570.

kalafatçı Nicolo Zuanne ve kürekçi Franco Bressan'nın tersaneden aldıkları aynı maaşın devam etmesi ve silahlar ile ilgilenen daireden başka herhangi bir yerden ek ödeme almamaları uygun görüldü. Maaşları yedi gün üzerinden hesaplanarak, düzenli olarak haftada bir tersane tarafından verilecekti.⁹⁶ Bu ustalar diğer ustalar gibi tersaneden maaşlarını almaya devam ediyorlar, ayrıca bir ödeme almıyorlardı.⁹⁷ Ustalar bazen donanmada çalışma konusunda isteksiz davrandıklarında yönetim tarafından zorlanabiliyorlardı. 19 Haziran 1568 tarihli karar uyarınca, tersanede çalışanların, gerektiğinde yetkililer tarafından kadirgalar ve fustalarda hizmet etmeye zorlanabilecekleri belirtilmişti. Bu kararda belirtilen cezalar ve yöntemler çerçevesinde bu kişilerin hizmete alınması gerektiği ifade edilmişti.⁹⁸

2.2.1.4. Kürekçi Temini

Hem askeri hem ticari gemilerde mürettebatın yönetim organizasyonunu sağlamak başarılı olmanın ilk adımıydı. Bu bağlamda kadirgalarda mürettebatın yönetimi oldukça önemliydi. Savaşlarda bir kadirganın yönetimi için en kritik noktada bulunan mürettebat kürekçiler olmuştu. Etkin bir kadirga kullanımı bu mürettebatın yeterli miktarda bulunmasından ve iyi yönetilmesinden geçiyordu. Uzun yıllar boyunca gemi türünde tercihini kadirgadan yana kullanan Venedik için kürekçi temini hayati bir yer tutuyordu. Orta Çağ'da Venedik donanmasında ve ticari gemilerde kürekçilere çok büyük ihtiyaç olduğu halde, kürek esirleri kullanılmamıştı.⁹⁹ 13. yüzyılda savaş gemileri ile ticaret gemilerinde mürettebat, özgür ücretlilerden oluşuyordu. Venedikliler, kölelerin diğer tüm Akdeniz filolarında giderek yaygın bir şekilde kullanıldığı bir dönemde bu durumu gururla söylüyorlardı. Özellikle hiçbir kürekçinin oturağa zincirle bağlı olmadığı ve hizmetleri için ücret aldıkları belirtiliyordu.¹⁰⁰

Gemi stillerinin değişmesi ve gemilerin silahlanmalarının artmasından dolayı mürettebat yoğunluğunu etkilenmişti. Gemilerdeki silahların ağırlığının yanında,

⁹⁶ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 11, 24 Temmuz 1570.

⁹⁷ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 11, 13 Mart 1570.

⁹⁸ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 11, 24 Temmuz 1570.

⁹⁹ Frederic Chapin Lane, **Venice: A Maritime Republic**, Baltimore, The John Hopkins University, 1991, s. 45; Kürek esirliği, Orta çağ Venedik'i, Cenova'sı ve Pisa'sı için pek geçerli bir kavram değildi. Kürek çekmek ve savaşmak vatandaşlık görevlerinden biriydi ve bunları yapanlar düzenli maaş alırlardı. Devlet donanmalardaki zincirli kürek esirliği 17. yüzyıldan sonra yaygınlaştı.

¹⁰⁰ Frederic Chapin Lane, "Naval Actions and Fleet Organization", 1499-1502, **Renaissance Venice**, ed., John R. Hale, London, Faber and Faber, 1973, s. 160.

savunma için lazım olan zırhların ağırlığının da hesaplanması gerekiyordu.¹⁰¹ 14. yüzyılda savaş için kullanılan ince kadırgalarının 120 kürekçisi ve 20 ile 80 kişi arasında değişen mürettebatı oluyordu. İkili oturak yerine üçlü oturak olan gemilerde 180 kürekçi bulunuyordu. Bu kürekçilerin çoğu, önceleri gemide bulunan askerlerden oluşuyordu. Mürettebat sadece denizci değil, istenildiğinde zırhlı kürekçi olarak görev yapıyordu. Bu yüzden kürekçilerin güvenilir ve tecrübeli olması önemliydi.¹⁰² 14. yüzyılın başından itibaren gemi teknolojisinin değişmesi ve kadırgaların ağırlıklarının artması ile deneyimli denizcilere olan ihtiyaç göreceli olarak azalırken kürekçiye olan talep çoğaldı.¹⁰³ Venedik, Hristiyan esirleri küreklere mahkûm ederken, tüm Müslüman, Uskok ya da ihanet etmiş olanlarla korsanlık faaliyetlerinde bulunan esirlerini, erkek veya kadın ayırt etmeden katlediyordu.¹⁰⁴ Kürekçi kıtlığının ortaya çıkması Venedik'i, esir alınan Türkleri ve diğerlerini kürek mahkûmu olarak kullanmaya zorladı. Ancak Osmanlı tebaasından ele geçirilen üst rütbeli kişilere, deniz kaptanlarına, yetenekli gemicilere veya zanaatkarlara, düşman donanmasına zarar vermek için merhamet gösterilmiyordu. Venedikli kaptanlara böyle kişilerin “uygun gördüğünüz her türlü gizli ve dikkatli yöntemle öldürülmesi” talimatı verilmişti.¹⁰⁵

Venedik yasalarına göre kamuya hizmet için çalışanların işlerinde başarısız olması durumunda yürürlükte olan önce hapsedme ve sonra gerekirse kırbaqlama ya da damgalama gibi cezalar denizciler için geçerli görünmüyordu. Onlara ağır para cezaları söz konusuydu. Kadırgadan kaçma durumunda para cezası bu insanlar için genellikle ödemesi imkânsız bir ceza idi. Kaçak denizcilerin cezalandırılması savaş gemileri söz konusu olduğunda daha dikkatli değerlendirilirdi. Ancak ticari gemilerde bu pek tercih edilen bir uygulama değildi. Çünkü kaçan denizci, çoğunlukla bir tanıdığını şahit göstererek, kaçışını hastalık gibi makul bir sebeple meşru gösterip cezadan kurtulabiliyordu. Kaçıp borçlanan ve hapis cezasına çarptırılan gemicilerin borcunu ailelerinden istemek yasaktı. Donanmanın mecburi hizmeti sırasında ortaya

¹⁰¹ Frederic Chaplin Lane, “Venetian Seamen in the Nautical Revolution of the Middle Ages, in: Venezia e il Levante Fino al Secolo XV”, c., I, **Pertusi Agostino**, 1973, s. 406, 413.

¹⁰² Lane, “Venetian Seamen”, s. 414.

¹⁰³ Lane, “Venetian Seamen”, s. 415, 416.

¹⁰⁴ Ruggiero, “Economic Aspects of the Construction” s. 66; Roger Crowley, **City of Fortune: How Venice Ruled the Seas**, The Random House, New York, 2011, s. 329; Osmanlı Devleti’nin deniz gücünü kırmak için ele geçirilen denizciler öldürülürdü. Bu durum deniz gücünü ciddi şekilde etkileyen bir stratejiydi.

¹⁰⁵ David Nicole, **The Venetian Empire 1200-1700**, Osprey, London, 1995, s. 23.

çıkan kaçma eylemlerine hapis cezası getirildi. Bu yasa denizcilerden çok gemi kaptanlarını merkeze alıyordu. Venedik'te borçlu olan denizcilerin hapsedilmesini isteyen ve kısa bir süre yürürlükte kalan yasa pek işlemedi. Zira borçlu hapisteyken borcunu ödeyebilmesi söz konusu olamazdı. 14. yüzyılda bu duruma çözüm bulmak için “borcunu denizde hizmet etmek suretiyle ödeme yapma” kuralı getirildi.¹⁰⁶ Kürekçiler zamanla ücretli kölelik ya da borç köleliği statüsüne düştü.¹⁰⁷ Bir gemide artık iki çeşit denizci vardı. Borç kölesi ya da ona yakın aşağı sınıf mürettebatı.

15. yüzyıl boyunca kürekçiler konusunda değişiklikler yapılmıştı. Kürekçilerin çoğu Rum ya da Dalmaçyalı idi. İlerleyen yıllarda Venedik, uzmanlık istemeyen alanlarda daha fazla yabancı kol gücünü kullanır oldu.¹⁰⁸ İnebahtı Deniz Savaşı ile birlikte savaş gemilerinin inşasında bir artış yaşandı. Bu gemiler çok sayıda mürettebata ihtiyaç duyuyordu. Savaş filolarını donatmak için devlet, Dalmaçya, Arnavut ve Yunan kıyıları boyunca Venedik topraklarından mürettebat seferber etmeye başlamıştı.¹⁰⁹ Bu bölgedeki kişileri yerlilere göre daha ucuza işe almak mümkündü.¹¹⁰ Sürekli sorun çıkaran Uskoklar'ı da mürettebat olarak istihdam yöntemine başvurulmuştu.¹¹¹ Mavnalarda özgür kürekçilerin yanı sıra hükümlü kürekçilerin de kullanımı yaygınlaştı.¹¹² Aslında, Venedik kürekçileri 1571 İnebahtı Deniz Savaşı'na kadar ağırlıklı olarak özgür insanlardı.¹¹³ Savaşla birlikte kürekçi

¹⁰⁶ Nicole, **The Venetian**, s. 7; 14. yüzyıldan itibaren, borçluların borçlarını ödemek için kürekçi olarak çalıştıkları kaydedilmişti. Bu durum, borçlarını ödeyemeyen kişilerin, borçlarını çalışarak ödeme yoluna gitmelerini sağlıyordu. Lane, “Venetian Seamen” s. 416, 420.

¹⁰⁷ Lane, “Venetian Seamen” s. 416.

¹⁰⁸ Lane, “Venetian Seamen” s. 427, 428.

¹⁰⁹ Nicole, **The Venetian**, s. 7, 23; Yetkin denizciler Venedik, Dalmaçya ve Yunanistan'dan işe alınırdı. Orta Çağ'da kürek mahkumları yoktu, yani ceza olarak kürek çeken mahkumlar bulunmuyordu. Venedikli kürekçiler, şehrin mahallelerinden kura ile seçilirdi. Gerçek kürek mahkumları yani savaşlarda esir edilen ya da ağır suçlar işlemiş olanlar, genellikle kafalarında Tatar tarzı tek bir tutam saçla ayırt edilirken, daha hafif suç işlemiş olan diğer mahkumların kafaları tamamen tıraş edilmiş olurdu.

¹¹⁰ Ersie C. Burke, **The Greeks of Venice, 1498-1600: Immigration, Settlement, and Integration**, Brepols, Belçika, 2016, s. 75.

¹¹¹ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 26 Ağustos 1570; Dalmaçya kıyı bölgelerinin savunulması için merkezin kararına uygun olarak 50 denizci Uskok, iki barça, iki topçu, iki tecrübeli denizci ve verilen peksimetler görevlendirilmişti. Dalmaçya kıyılarının korunması için bu 50 Uskok'un kaptanı olan Nicolo Rachitnizza'ya bir bergantino gönderilmesi yerine iki barçanın gönderilmesinin daha uygun görülmüştü. Tersane patronilerine talimat verildi. Uskok kaptanın seçtiği bu iki tekne hemen hazırlanmalıydı. Bu mürettebatın masrafları devletin hazinesinden karşılanacaktı.

¹¹² A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 16 Ağustos 1569; 10 Eylül 1569.

¹¹³ John F. Guilmartin, **Kalyonlar ve Kadırgalar**, çev. Ali Özdamar, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2010, s. 131; Luigi Cibrario, “Della schiavitù e del Servaggio e Specialmente dei Servi Agricoltori,” c., I/III,

sıkıntısını giderebilmek adına mahkumlardan da kürekçi istihdam edilir oldu.¹¹⁴ Ancak onların kadirgaları özgür kürekçilerden her daim ayrı tutuldu. Yönetimlerine de ayrı komutanlar atandı. Mahkûm kadirgalarının yönetiminde genelde soylu kişiler tercih edilmedi. Belgelerde bu kadirgaların ayırımı yapılmıştı. Örneğin Nicolo Donado'nun Ekim 1571'de bir kadirga için göreve atandığından bahsedilirken kadirganın bir mahkûm kadirgası olduğu açık bir şekilde belirtilmekteydi.¹¹⁵ Buna benzer ayrıntılar sadece yönetim atamalarında değil herhangi bir kadirganın herhangi bir ihtiyacı karşılandığında, yardımlar nasıl bir kürekçi mürettebat tarafından idare edildiği belirtilerek yapılmıyordu.¹¹⁶ Örneğin, 400 kadar mahkûm, deniz kuvvetleri komutanı emrine verilmişti ve bu mahkûm kadirgasının yöneticisi Francesco Tron'du. Kadirganın masrafları 5 aydır ödenmediğinden Tron'a gerekli ödemelerin yapılması için tersane patronilerine 1.170 duka tahsis edildi. Bu ödenekten 390 duka mürettebatın maaşları için ayrılmıştı.¹¹⁷ Belgelerde mahkûm kürekçilerin yer aldığı kadirgalara *condennati* adı verildiği ifade ediliyordu. *Condennati* kadirgalarında yer alanlar mahkeme kararı ile suçlu bulunanlar ve kürek cezasına çarptırılanlardı. Bunlar bekar özgür erkek olarak kabul edilen *scapoli* sınıfından ayrı tutuluyordu. Savaş esirlerinin bulunduğu kadirgaların kürek çeken mürettebatına ise *galeotti* deniyordu.¹¹⁸

Kürekçiler genelde, Venedik ana karasından ve Doğu'da hakimiyetinde bulundurduğu topraklardan temin ediliyordu. Halk da kürekçilere ve maaşlara katkı sağlıyordu.¹¹⁹ Genel olarak belirgin bir kürekçi kıtlığı vardı ancak bazı dönemlerde

Milano, Stabilimento Civelli, 1868, s. 183; Ticaret ve savaş gemilerine kaç tane esir konulacağını düzenledi.

¹¹⁴ Maurice Aymard, "XVI. Yüzyıl Sonunda Akdeniz'de Korsanlık ve Venedik", **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası**, c., 23, sy., 1, 2, 1963. s. 235; 16. yüzyılın ortalarına kadar Venedik, Dalmaçyalılar ve Rumlardan ihtiyacına yetecek kadar adam temin edebiliyordu. Ancak sonrasında kürekçi teminine imkân kalmadı.

¹¹⁵ *Condennati* (mahkûm) kadirgalarının kaptanı oldu.

¹¹⁶ *Condenanti*, *scapoli*, *galeotti* isimleri kürekçilerin yer aldığı her belgede geçmektedir.

¹¹⁷ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 40, 4 Ağustos 1571.

¹¹⁸ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 41, 18 Aralık 1571; Deniz kuvvetleri ile iletişimde kalınarak donanmada düzeni sağlamak adına dört vali seçilmişti. Bu kişilerin maaşları, yetkileri, *condennati* ve *scapoli* kürekçilerinin yeme-içme ve ödenekleri belirlendi. Ödemeleri hizmete başladıkları gün verilecekti. Genel olarak 3.223 duka, 2 lira, 3 soldi bütçe belirlenmişti. Bu bütçe dört valinin ilk iki ödemesi için yeterliydi. Geri kalan ödemeler daha sonra yapılacaktı.

¹¹⁹ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 20 Şubat 1570; 15 kadirga daha sefer için hazırlanmalıydı. Bu gereklilik için terra fermadan kimi malzemelere ihtiyaç duyulmuştu. Malzemeler yanında gemilerde kürekçi olarak yer alan mahkûmlar için açık talimat verildi. Düzenleri eskisi gibi olacak ve ödemeleri de buna göre yapılacaktı. Belgede düzenlerinin eskisi gibi olacağı ve ödemelerinin bu düzene göre yapılacağı belirtilse de eski düzen hakkında herhangi bir bilgi yoktur. Belirtmek gerekir ki bazı

resmen kürekçi temin etme krizleri yaşıyordu. Kürekçi bulmak için ücretler attırılmış olsa da ilgi çekmiyordu. Bu durumda iki çözüm vardı. İlki kadirgalarda özgür adamlar tarafından verilen özgür kürekçi hizmetini arttırmaktı. Fakat bu durum neredeyse imkansızdı. İkinci çözüm, diğer Akdeniz filolarında olduğu gibi hükümlü mahkûm kürekçileri kullanmaktı. İkinci çözüm kullanıldı ve iyi sonuçlar verdi. Kriz önemli ölçüde azalmış olsa da devam etti. Bu yüzden en çok ihtiyaç duyulan zamanda Kıbrıs Savaşı'nın arifesinde kürekçi eksikliği nedeniyle Osmanlı'dan edinilen kölelerden ve Kuzey İtalya'nın küçük prenslerinden Modena, Ferrara, Mantua bölgelerinden hükümlülerinden faydalanılmaya çalışıldı.¹²⁰

Özgür kürekçilerin sayısını arttırmak oldukça zordu. Kadirga şartları ve verilen ücretler yeterli gelmiyordu. Özgür kürekçi temini doge sarayının yanındaki rıhtım meydanında gerçekleştirdi. Anlaşma için genellikle el sıkışmak yeterliydi ama adet üzere üç aylık maaşını da o an vermek gerekiyordu. Bu anlaşma gerçekleşikten sonra kürekçiler isim ve adres değiştiremezlerdi. Geminin kalkışı onlara, Rialto ve San Marco'da duyurulurdu. Gemi kaptanları arasında keskin bir rekabet vardı. Eğer bir kaptan önceden başka bir kaptanla anlaşma yapmış biri ile yeniden anlaşma yapmaya kalkışırsa ceza öderdi.¹²¹ Gemi hizmetine daha çok insan çekebilmek için çeşitli uygulamalar yürürlüğe girdi. Örneğin istihkak hakkına sadece peksimet değil, şarap, peynir ve arada domuz etli sebze çorbası da eklendi. Denizciler, kendilerine olan

belgelerde eski düzene atıf yapılırken şu tarihte alınan karar göre denilmiş ve not düşülmüştür, o karar yeni belgede tekrar edilmiştir ve güncel belgede yerini böylece almıştır ama bazı belgelerde de sadece eski düzene göre ifadesi geçmekte ve ayrıntı verilmemektedir.

¹²⁰Fernand Braudel, **II. Felipe Döneminde Akdeniz ve Akdeniz Dünyası I**, çev., Mehmet Ali Kılıçbay, Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2017, s. 227, 228; Gemilerin etkili yönetilmesinde önemli bir nokta mürettebat olmuştur. Venedik neredeyse 1550 yıllarının ortalarına kadar özgür kürekçiler kullanmıştı. İnebahtı Deniz Savaşı'nda çok az bir kesim esir ve forsa idi. Gemi inşa faaliyetlerindeki değişiklikler ile kürekçiler üç sıradan beş sıraya kadar ulaşmıştı. Bu ergonomiyi sağlamak için tecrübeli, profesyonel personele ihtiyaç vardı. Tecrübeli personelin bulunması zordu. Tecrübeli personel demek geminin hızı ve manevrası demekti. Bu noktada, zaten az olan, zor bulunan bu personele olan ödemeler, özellikle yeni dünyanın keşfinden sonra akan gümüş akışı ile dengesiz bir hal almaya başladı. Bu durum mali sorunları getirdi ve sonuçta kölelere ve esirlere başvurular başladı. Yine bu noktada bu köleler devreye girince Venedik, özellikle dindaşlarına savaş esnasında silah vermekte ve savaşmalarını istemekte idi. Ancak köleler tecrübesizdi ve savaşamayan bir kesimde bulunuyordu. Bunları korumak adına daha fazla silahlı personele ihtiyaç vardı. Ancak bu kez maliyet artıyordu. Personelin beslenmesi önemli bir konuydu. Personel artışı, maliyet artışı yanından geminin deplasmanı da etkileyen bir unsurdur.

¹²¹Lane, "Venetian Seamen" s. 418, 419, 421, 424, 426; 14. yüzyılın başlarında, Marino Sanuto'ya göre bir denizcinin geliri aylık 8 lira iken, kürekçi ki 6.5 lira alır. Yüzyıl içinde enflasyona göre zamanla regüle edilen bu ücretler düşük kalmaya başlayınca gemide hizmetli olan herkesin belirli bir ağırlığa kadar ticari emtia taşımaya izin verildi. Yüzyılın sonlarına doğru ise, kürekçilere ödenen bedelin yanına gemileri bir korsan gemisi yakaladıysa o geminin ganimetinden pay almak da eklendi.

ihtiyacın oldukça farkındaydı. Her zaman iş bulabilmelerinin verdiği özgüven pek çok isyana sebep olabiliyordu. Kürekçi eksikliği, kaptanların mürettebat üzerinde belirli bir disiplin uygulamasının önüne geçmişti. Venedik'te büyük bir isyan çıkmasa da gemicilerin huzursuzlanması bilinen bir durumdu.¹²²

Kürekçilerin temin edilmesi konusunda bizzat tersane sorumlu tutulmuştu.¹²³ Daha önce de ifade ettiğimiz gibi inşa edilen kadirgalar için yeterince kürekçi bulmak oldukça zordu. Bu yüzden ince kadirgalarda kullanılan kürekçiler mavnalar için de kullanılmaya başlandı.¹²⁴ Kadirga ağırlıklı olan bir donanmada, kadirganın kullanım performansına yansıyan en önemli unsurlar kürek ve kürekçiydi. Ayrıca Kadirga yapımı demek, kürek ihtiyacının artması demektir. Doğal olarak bu süreçte kürek siparişleri oldukça fazla olmuştur.¹²⁵

Kürekçi bulunmasındaki bir başka sorun da kürekçilere yapılan düzensiz ödemelerdir. Savaştan bir yıl sonra dahi seçilen kürekçilerden birçoğuna ücretleri ödenememişti. 1574 yılı Ekim ayında kürekçilere ödemelerin yeniden başladığı görüldü. 1570 ve 1575 yılları arasında 50.000 ducalık bir bütçe tahsis edilmişti. Kürekçiler savaştan geri dönmemişlerse, bu ödemelerin onların eşleri, oğulları veya

¹²² Lane, "Venetian Seamen" s. 427, 428.

¹²³ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 20 Şubat 1570; Kürekçilerin seçimi gerçekleştirilmişti. Seçim çekilişle tersane tarafından gerçekleştirilmişti. Çekilişte çıkmayanlar tersane dışında bir yerde çalışabiliirdi ve sonra tersaneye yine tekrar ihtiyaç halinde geri dönebiliirdi. Bir kürek için iki kişi olmalıydı. Kürekçiler özgür kürekçi olmalıydı. İşe alınırken sağlıkları ve yaşlarına dikkat edilmeliydi.

¹²⁴ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 8 Mayıs 1570; Mavnaları donatmak ve seferlerini gerçekleştirmek için yaklaşık 250 kürekçi sağlamak zorunluydu. Ancak bu durum yeni bir seçim yapılan ile Dalmaçya'daki şehrin zanaatkarları arasından yapılamazdı. Bu bölgede yeni seçim yapılmıştı. Eğer yeni bir seçim yapılırsa bu bölge halkı için külfetli bir durum haline gelecekti. Bu yüzden, bu şehirde bulunan terra fermadan gelen 270 kürekçi, ince kadirgaları donatmak için gelmişti. Bu kürekçilerden mavnaların ihtiyaçları yönünde faydalanma kararı alındı. Mavnalara kürekçiler 25'er kişi olarak dağıtılmalıydı. Kadirgaların genel komutanı Piero Emo, bu kişiler kadirgalarda yerlerini aldıktan sonra hemen yola çıkmalıydı. Ayrıca; A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 11, 8 Mayıs 1570; "Mavnaların donatılması ve seferleri için yaklaşık 250 kürekçi sağlanmasının gerekli olduğu belirtilmiştir. Ancak bu sayı, yalnızca Dalmaçya'da yeni bir kayıt açılarak ya da bu şehirdeki zanaat odaları ve loncalar üzerinde yeni bir yükümlülük getirilerek sağlanabiliirdi, ki bu şu anda aşırı bir yük ve zorluk teşkil eder. Şu anda şehirde, ince kadirgaları donatmak amacıyla terra fermadan gelen 270 kadar mürettebat bulunuyor. Bu önemli hizmet için bu mürettebatın kullanılması, mavnaların daha hızlı donatılmasını sağlayacaktır. Silahlandırma proveditorlerine, yukarıda belirtilen 270 kişinin, her bir mavnaya 25 kişi olmak üzere dağıtılması talimatı verilmiştir. Bu mürettebatın yer alması gereken ince kadirga ise, bu konseyin kararlaştırdığı diğer kadirgalarla birlikte Papa'nın donanması için Ancona'ya gönderilecektir. Ayrıca tersane patronilerie, ayın 16'sına dek mümkün olduğu kadar çok sayıda ince kadirga gövdesini tamamlayıp her şeyin hazır hale getirilmesi talimatı verilmiştir."

¹²⁵ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 8 Nisan 1570; Senato bütçesinden patronilere kürek alınıp deniz kuvvetlerine teslim edilmek üzere 350 duka bütçe teslim edildi. Büyük küreklerin değeri 200 duka iken küçük kürekler için bütçe 150 duka olarak belirlendi. Ayrıca bir kadirganın inşa edilmesi için gereken yelken, halat, büyük ve küçük kürekler ve çeşitli teçhizatlar için 856 duka patronilere teslim edilmişti.

kardeşlerine yapılması da kabul edildi. Ödemelerin çoğu 1575 yazına kadar tamamlandı ve bu tarihten sonra durduruldu.¹²⁶

Akdeniz’de mücadele eden bütün armadalar için kadirga donatmak her şeyden önce bir insan sorunuydu. Eğer köleler, savaş tutsakları ve zindanlarından küreklere zincirlenmek üzere çıkartılan mahkûmlar olmasaydı, kürek için gereken personeli bulmak daha da büyük bir sorun haline gelirdi. Ayrıca eksik olan sadece kürekçiler de değildi.¹²⁷ Bunalım tayfa konusunda da kendisini göstermişti. 16. yüzyılın ortasından itibaren condannati kadirgalarını donatabilmek için zorunlu hizmet tesis edilmesi ihtiyacı hissedildi. Ancak belirtmek gerekir ki Akdeniz’deki bütün gemileri donatmaya yetecek kadar personel olmadığı da kesindi. Bu nedenle yüzyılın sonundan itibaren Akdeniz devletleri ve kentleri kuzeyli denizcileri istihdam etmeye başlamış veya istihdam etmeyi denemişlerdi.¹²⁸ Ayrıca denizcilik konusunda yetenekli çok sayıda Venedik halkının yüksek ücretler karşılığında kürekçi ve usta olarak Osmanlı hizmetine girdiği de bilinmekteydi.¹²⁹

2.2.1.5. Mürettebatın Yönetilmesi Kuralları

Venedik’in en zorlandığı durumun kadirgalar için mürettebat temini olduğunun altını çok kez çizmiştik.¹³⁰ Kadirgaların iyi yönetilmesi demek mürettebatın iyi

¹²⁶ Giulio Ongaro, **Peasants and Soldiers The management of the Venetian Military Structure in The Mainland Dominion Between the 16th and 17th Centuries**, Routledge, New York, 2017, s. 53, 54.

¹²⁷ Braudel, **II. Felipe Döneminde I**, s. 228.

¹²⁸ Braudel, **II. Felipe Döneminde I**, s. 229.

¹²⁹ Eugenio Alberi, **Relazioni degli Ambasciatori Veneti al Senato III**, c., II, Societa Editrice Fiorentina, Firenze, 1844, s. 147, 148.

¹³⁰ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 20 Şubat 1569; Mavnaların personel harcamaları ve gıda maliyetleri diğer kadirgalarda olduğu gibi her biri adına yapılmaktaydı. Ayrıca mavnalar için 100 asker ve 4 ücretli başçavuş gerekiyordu. 100 askerin her biri için aylık 15 lira maaş verildi. 20 kişilik ek bir personelin bulunması ihtiyacı da oldu. Buna göre armiraglio ayda 70 lira alacaktı. Sopramesser olan gemiden genel sorumlu ayda 36 lira, sekreter ayda 36 lira, gemi baş yöneticisi ayda 20 lira, yetkili kaptan ayda 45 lira, yazıcı olarak geçen ayda 15 lira, tercüman ayda 30 lira, hazineden sorumlu kişi ayda 60 lira sağlıkçı ayda 12 lira, olan gemi amiri ayda 60 lira, Venedik Körfez’nin baş kürekçisi ayda 24 lira, Levant’ın baş kürekçisi ayda 30 lira, gemi tedarikçisi ayda 18 lira, 5 gemi ustası, 2 marangoz, 2 kalafatçı ve 1 kürek yapımı ustası ayda her birine 24 lira, 4 piyade için 6 lira, 4 sancak sorumlusu için her birine ayda 24 lira, direk ve yelkenler ile ilgilenen 4 kişi için 24 lira, 4 alt mürettebat için her birine ayda 14 lira, 8 denetçi için ayda 15 lira, 126 mahkum kürekçi için her birine 11 lira, 4 soylu sorumlu için her birine 40 lira, 4 cittadini vatandaş soylu için her birine 31 lira, 1 berber için 15 lira, 1 testereci 24 lira, 1 yardımcı testereci için 6 lira, 2 baş topçu için her birine ayda 30 lira, 2 alt kaptan için her birine ayda 24 lira, 7 topçu için her birine 18 lira, 1 başkomutan-asiker için ayda 90 lira, 100 asker için her birine 15 lira, 4 kaptan için her birine ayda 18 lira, 8 tecrübeli denizci için her birine ayda 15 lira, 1 gemi direği bakımında bulunan için ayda 18 lira, 1 rütbeli deniz subayı için ayda 24 lira yardımcı deniz subayı için ayda 6 lira, 1 küçük tekne yöneticisi için ayda 18 lira maaş verilecekti.

bakılması demekti. Mürettebatı bulmak oldukça zorken, bulunduğu da kaybedilmemesi için belirli kurallar şarttı. Gemi inşa faaliyetlerinde ve yönetiminde, girişimciler, ekonomik anlamda devletin lehine olan tarafta yer almak zorundaydı. Özel girişimciler için kâr elde etmek önemliydi. Sıkça suiistimallerin yaşandığından devletin denetimi sıkı tutması gerekiyordu. Diğer yandan maliyetleri azaltmak ya da devletin kürekçi ve mürettebat için verdiği ödenekleri kısmak, kadirgaların iyi yönetilmemesine neden oluyordu. Maliyet azalsın diye uğraşıldığı için beslenme ve bakım ihmal edilebiliyordu. Yönetimle ilgili kimi suiistimaller, komutanların adaletsizliği devlet için oldukça büyük bir problemdi. Bu problemlerin en aza inmesini sağlamak için gemi hakkında neredeyse her türlü bilgiyi kayıt altına alan, yazman veya sekreter olarak görev yapan memurlar vardı.¹³¹ Devlet tarafından özellikle donanmadaki mürettebatın yemesi içmesi ya da ölümüne dair konular sıkı bir şekilde takip altına alınmıştı. Görevlilerin gemilerde meydana gelen ölümler ile ilgili uyması gereken belli başlı prosedürler vardı. Bir mürettebatın ölümü 4 gün içerisinde gemi komutanı, sahibi, baş tayfa veya sekreterine bildirilmesi gerekiyordu. Bu bildirim yapılmazsa, bildirmekle yükümlü kişilerin 4 aylık ücretinin kesilmesi gibi yaptırımlar söz konusuydu. Bu yetkili kişiler, gemi sorumlusu sopramassere bildirimde bulunmadıkları takdirde 4 aya kadar kesilen aylıkları sopramassereye verilecekti.¹³²

Kadirgaların muhasebeleri ve diğer resmi kayıtlarını tutan kâtiplerin belirli kurallara uyması gerekiyordu. Özellikle kadirga yönetiminde gerçekleşen sahtekarlık ve yolsuzluk durumlarının yönetime derhal bildirilmesi gerekiyordu. Eğer bu konular üzerinde durmaz ve bunları kayıt altına almazsa, belirli cezaları kabul etmiş oluyorlardı. Özellikle kadirga şehirden ayrılırken onlara teslim edilen mühimmatlar, kürek mahkumlarına verilen giysiler, maaşlar ve diğer eşyalar hakkında oldukça dikkatli davranılması gerekiyordu. Bu memurların tutmuş olduğu iki adet kayıt defteri vardı. Bunlar kadirgaya verilen her türlü malzemeyi kayıt altına alan ilk defter ve kadirga içerisinde bulunan ikinci defterdi. Eğer bu defterlerin ilk hali sunulmaz, asılları

¹³¹ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39; 17 Mayıs 1570; Kadirgalara seçilecek kâtiplerin belirli kriterlere sahip olması gerekiyordu. İnce kadirgalar için seçilecek kâtiplerin yaşlarının yirmi yaşından küçük olmaması gerekliydi ve en az üç yıl boyunca kadirga kâtibi olarak çalışmış olmalıydı. Seçilecek kâtip tersane yetkilileri tarafından onay almalıydı. 1570 yılında 60 kadirga kâtip ve kâtip yardımcısı seçilme kararı alınmıştı.

¹³² A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 12 Temmuz 1571.

saklanırsa ve sadece kopyaları üzerinden işlem yapılırsa görevlilere büyük cezalar söz konusu olurdu. Çünkü sadece kopya defterlerin olması demek yönetim ve dağıtılan ürünler hakkında bir şeylerin gizlenmesi demektir. Çünkü defterlerin kopyaları hazırlanırken katiplerin kendi eklemeleri olabiliyordu. Mühimmatlar konusunda cephaneye sunacakları raporlara yirmi gün önceden kopya defterlerin üzerine istediklerini ekleyebilirdi. Bu sayede kısa sürede zenginleşebiliyorlardı. Ayrıca kürek mahkumları usulsüzlükler sebebi ile mağdur oluyor ve borçları daha çok uzuyordu. Bu yüzden deniz kaptanları şehirde bulunduklarında veya gemilerini silahsızlandırmak istediklerinde buğday, yelken ve mühimmat gibi malzemelerin yazıldığı defter dışında katiplerin tuttuğu defter ile birlikte bu malzemelerin teslimini yapmak zorundaydılar. Bu emir mevcut deniz kaptanları ve yetişmekte olan deniz kaptanlarını kapsayan değişmez bir kural olarak ilan edilmiş, collegio tarafından kesin olarak kabul edilmişti. Alınan bu karar şehir içinde ve dışında olan tüm gemi kaptanlarına yazılı olarak bildirilmişti. Eğer katipler, sorumlular ve kaptanlar bu duruma uymazsa kazançlarının üçte birini kaybediyorlardı. Bu görevlilerden yapılan kesintinin bir kısmı durumu ihbar edene veriliyor, bir kısmı da devlete aktarılıyordu. Ayrıca gemi yöneticisi olan sopracomitiler kuralların işlemesi hususunda uyarılmıştı. Gemi içerisinde kayıt edilmesi gereken unsurların hiçbir, hiçbir şekilde kağıtlara, müsvedde şeklinde herhangi bir yere not düşülemezdi. Bu tarz kayıtların defterlerde yer alması gerekiyordu. Bu kurala uymayan kişi 500 duka ceza vererek görevden alınıyordu. Ayrıca katipler, kaptanlar ve sorumlu kişiler, teslim edilen malzemeler, maaşlar, mahkumların cezaları, yelkenler ve diğer her şey için hazırlanan defterler, görevliler tarafından, özellikle mühimmatlardan sorumlu olan memurlar ve katipler tarafından imzalanmış olması gerekiyordu. Teslimatın yapıldığına dair not düşülmeli, her sayfaya San Marco damgası basılmalı, sayfalar numaralandırılmalı ve her sayfada tek bir isim belirtilerek imza atılmalıydı. Bu karar yazılı hale getirilip şehirden ayrılan yönetici ve katiplere defterler ile birlikte verildi. Böylece hiç kimse bu kararlardan habersiz olduğunu iddia edemeyecekti. Prosedürün denetlenmesi de donanma kuvvetleri tarafından sağlanıyordu. Bu tedbirler özellikle gemi yönetiminde yer alanların ve katiplerin ince ince düşünülmüş sahtekarlıkları karşısında alınan önlemlerdi.¹³³

¹³³ A.S.V.e., Senato Mar reg. 59, 29 Haziran 1569.

Devletin mürettebat yönetimi ve mürettebatın arasındaki ilişkileri düzenlemesi önemli bir konu olmuştu. Kadırgalarda yer alan personelin sorunlarıyla ilgili yönetim sürekli karar vermek durumuna kalıyordu. Bu problemlerin arasında dikkat çeken diğer bir konu ince kadırğa ve mavnalarda çalışan topçuların emekleri ve karşılığında aldıkları maaşlarının kıyaslanması olmuştu. Buna göre mavnada çalışan topçular aldıkları maaştan şikayetçiydi. Çünkü ince kadırgalara göre daha fazla çalışıyor ama onlar kadar ücret alamıyorlardı. Bu yüzden de mavnalar için topçu mürettebatı bulmak zorlaşmıştı ve maaşlarının artırılması kararı alınmıştı.¹³⁴

2.2.2. Taşra Faaliyetleri: Üslere İkmal Sağlanması

2.2.2.1. Kıbrıs'a Malzeme Temini

Osmanlı tehdidi karşısında, Kıbrıs Adası'nın korunabilmesi için yapılan çalışmalar oldukça fazlaydı. Kıbrıs için sadece malzeme temini değil, ihtiyaç olabilecek her şey düşünülmüş ve desteklenmeye çalışılmıştı. Donanma yönetiminde yer alan personelin ödemeleri, silah ve teçhizat yardımı, bölgenin güçlendirilmesi için gereken malzemeler adaya ikmaller arasında yerini aldı. Kıbrıs ve Girit için olağanüstü görevler ile gönderilen kaptanlara söz verildiği üzere ödemelerinin hemen yapılması için çalışmalar başlamıştı.¹³⁵ Bu süreçte kaptan Franco Tron'a Kıbrıs'ı koruma görevine hemen gitmesi için dört maaş ödemesi yapılmıştı. Tron ve diğer kaptanların maaşlarını teslim etmesi için kardeşi Ettore Tron görevlendirilmişti.¹³⁶ Ayrıca Kıbrıs'ın ihtiyacı olan 24 asker zırhı en kısa sürede teslim edilmesi kararı verilmişti.¹³⁷ Famagosta'nın (Magosa) surlarının güçlendirilmesi için 5.000 duka ödenek verildi. Bu bütçe kalenin güvenliği için en gerekli olan şeylere harcanmak zorundaydı. Herhangi bir gecikme olmaması ve hesapların ayrıntılı bir şekilde merkeze bildirilmesi gerekiyordu. Verilen bu paradan 1.000 dukasının askerlerin barınması için harcanması

¹³⁴ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 20 Nisan 1570; Mavnalarda yer alan ve topçuların yöneticisi olan görevlinin maaşı aylık 1 duka, diğer yardımcı görevli ve çırak için de yarım duka ek ödeme yapıldı. Böylece baş yönetici aylık 5 duka, yardımcılar ise 4 duka aylık alacaktı. Ayrıca ince kadırgaların topçularında azalmaya gidildi. Böylece ince kadırgalarda topçu sayısı 12 oldu. Baş topçu sayısı 4 kişiye, yardımcı sayısı 4 kişiye, çırak sayısı 4 kişiye indirildi. İnce kadırgaların topçuların maaşları için de aynı düzenlemeler yapılacaktı.

¹³⁵ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 19 Mart 1569.

¹³⁶ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 10 Mart 1569.

¹³⁷ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 10 Mart 1569.

uygun bulunmuştu. Tersaneye tabi patroni 100 adet zırh başlığı, 200 adet mızrak ihtiyacını karşılamak üzere çalışmalara başlamıştı.¹³⁸

Venedik Cumhuriyeti merkezi ve çevresel ikmal ihtiyaçlarına yetismeye çalışırken, gemi inşa faaliyetlerinin devam edebilmesi adına ham madde ihtiyacını, gıda ve mühimmat ihtiyacını karşılamada da problemlerle yüz yüze geldi. Bir donanmayı donatmak oldukça teferruatlı ve meşakkatli bir işti. Bu hazırlıklar da geniş bir coğrafyayı kapsamaktaydı. Ayrıca bir donanmayı beslemek sadece gemi donanımları ile gerçekleşemezdi. Bu yüzden donanma için çevre kıyı ve ada yöneticilerine, komutanlara para yardımları, buğday¹³⁹ ve peksimet¹⁴⁰ yardımları ilk başta göze çarpanlar arasında oldu.¹⁴¹

2.2.2.2. Dalmaçya'ya Malzeme Temini

Dalmaçya kıyıları malzeme ve mühimmat açısından Venedik Tersanesi tarafından sürekli desteklenmişti. Osmanlı Devleti'nin izlemiş olduğu hareketlilik durumuna göre her an tetikte bulunmak önemliydi ve önlemler bu çerçevede alınıyordu. Hızlı kararlar alabilmek adına Dalmaçya'daki kadirga yönetimine bilgi

¹³⁸ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 20 Şubat 1570.

¹³⁹ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 17 Mayıs 1570; Zadar'ın ihtiyacı sadece askeri alanda değildi. Özellikle buğday ve fasulye ikmalleri de görülmekteydi. 1.500 kilo fasulye 80 duka karşılığında deniz kuvvetleri adına sağlandı. 500 kilo fasulye Zadar'a gönderildi. Yıl boyunca Zadar için takviye devam etti. A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 20 Temmuz 1570; Zadar'a gönderilmek üzere 2 bin ton buğday ikmalı sağlandı.

¹⁴⁰ Mario Nani Mocenigo, *L'Arsenale di Venezia, Ufficio Storico della Marina*, Roma, 1938, s. 65; Peksimet yani biscotto üretimi devlet tarafından yapıyordu ve bu peksimet hem gemilere hem de Levante'deki kalelere sağlanıyordu. 1473 yılında bu amaçla, tersaneye yakın yerde 32 fırın inşa edildi. Şehirde büyük buğday depoları bulunuyordu. Ücret karşılığında peksimet, ticaret gemilerine de satılıyordu. Ürün o kadar kaliteliydi ki C. Veludo, 1821 yılında Kandiye kalesinde, Venedik garnizonunun 1669 yılında şehri terk ettiğinde bıraktığı mükemmel şekilde korunmuş peksimetlerin bulunduğunu yazmaktaydı.

¹⁴¹ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 12 Temmuz 1569; Peksimet ikmaline dair sıkı denetim vardı. Peksimetin teslim alındığı tarih, yeri ve miktarı her defasında görevliler tarafından kayıt altına alınmalıydı. Düzenli hesap tutulmadığı taktirde cezalandırmalar oluyordu. İşlemler düzenli yapılmadığında peksimet miktarına bağlı olarak bunun %20'den fazla olmak üzere cezası kesiliyordu. Özel af ve muafiyet tanıımıyordu. Farklı bir kararda yine malzemelerin zamanında teslimatına uymayanların cezalandırılacağına altı tekrar çizilmişti. Ayrıca 28 Nisan 1570 yılında Korfu için peksimet ikmalı sağlandı. 3 Mayıs 1570 yılında Korfu için tekrar bir peksimet ikmalı sağlandı. A.S.V.e., Senato Mar, reg. 40, 8 Temmuz 1571; Donanma için peksimet istenildiğini ve elimizden geldiğince farklı kadirgalarla bu ihtiyaçların gönderildiği söylendi. Mayıs ayından bu yana 41 gemi gönderilmişti. Daha fazla gönderilmek istense de geçişler sıkıntılı olduğu ve askerlerinde taşınması gerektiği durum kısıtlı kalabiliyordu. Ayrıca kadirgaların kısa sürede şehre dönmesinin sağlanması ve böylece hem peksimet hem de mühimmat gönderiminin daha rahat gerçekleşebileceği vurgulanmıştı. Bu ikmalde 200 parça kereste de vardı. A.S.V.e., Senato Mar, reg. 40, 4 Ağustos 1571; Dolfina isimli gemi Korfu adına mühimmat, asker ve peksimet ile doluydu. Gemi ulaştığında eğer ona ihtiyaç yoksa hemen geri gönderilmeliydi. Yine aynı tarihte Zante'ye buğday ve asker yardımı gönderilmişti.

verildi. Dalmaçya yönetimindeki kadirgaların ve süvari birliklerin yöneticileri bir sebepten görevden ayrılırsa kendileri hemen yeni birini seçmeliydi. Ölüm veya bir seçim olmaması durumunda soylu bir yönetici atanana kadar Dalmaçya'ya bağlı kadirga komutanlarının içerisinde uygun yaşta bir görevli atanıyordu.¹⁴² İhtiyaçlar doğrultusunda malzeme desteği sağlanıyordu. Dalmaçya'nın ihtiyacı olan yağlı iplerin temin edilmesi için patroniler görevlendirildi ve 100 duka tahsis edildi.¹⁴³ Bu ipler genelde arkebüzlerde kullanılıyordu. Dalmaçya kıyılarında güvenliği sağlamak için iki bölge Piron ve İstria kritik noktalardı. Bu bölgelerin yöneticilerine gemi tedariki için çalışanlarının hazır olması emredildi.¹⁴⁴ İstria'daki kale onarımı ve mühimmat desteği için tersane patronilerine talimat verilmişti. Bölgeye 12 adet zırhlı askerlerin kullanabileceği arkebüz, 50 adet arkebüz, 25 adet mızrak, 50 adet ağır zırh, 50 adet kalkan, 100 adet misket ve barut gönderildi.¹⁴⁵ Ayrıca hafif süvarilerin kullanması için Dalmaçya genel yönetimine 100 süvari mızrağı gönderme görevi de yine tersane patronilerine verilmişti.¹⁴⁶ Ayrıca Zante'ye 200 asker gönderilmişti ve donanma için 1.000 duka değerinde kumaş teslim edilmişti.¹⁴⁷ Dikkat çeken siparişlerden biri de Ronzini olarak adlandırılan, pek de kıymetli olmayan 25 adet at siparişi idi.¹⁴⁸

2.2.2.3. Girit'e Malzeme Temini

Girit, Venedik Cumhuriyeti'nin Akdeniz'deki ileri karakolu ve en önemli dayanak noktasıydı. Kandiye ve Hanya'nın korunması için görevde bulunan askerlere, yolculuk sırasında normalde verilen peksimete ek olarak, çorba ve içecek verilmesi kararı alındı. Bu hem gidiş hem de dönüş için geçerliydi. Ayrıca onları taşıyan gemilerin kaptanlarına verilen talimata göre yolculuk ücretinin yanında ek bir ödeme olarak her yüz asker için günlük bir fiş sirke ve bir duka verildi.¹⁴⁹ Ada, Kıbrıs Savaşı süresince ikmaller konusunda kilit rolü oynadı. Buraya sağlanan destek ve ikmaller hayati öneme sahipti. Bu yüzden devlet, merkezi tersane aracılığı ile adanın ihtiyaçlarını karşılamak için çok çaba gösterdi. Ayrıca yönetim, sadece ikmallerin

¹⁴² A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39,16 Nisan 1569.

¹⁴³ A.S.V.e., Senato Mar reg. 39, 28 Nisan 1570.

¹⁴⁴ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 28 Nisan 1570.

¹⁴⁵ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 2 Eylül 1570.

¹⁴⁶ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 7 Ekim 1570.

¹⁴⁷ A.S.V.e., Senato Mar reg. 40, 4 Mart 1571.

¹⁴⁸ A.S.V.e., Senato Mar reg. 40, 4 Mart 1571.

¹⁴⁹ A.S.V.e., Senato Mar reg. 39, 14 Mart 1569.

organizasyonu için değil, bu ikmallerin sorunsuz bir şekilde istenilen bölgelere ulaşmasını sağlamak için de ciddi atama organizasyonları yapmıştı. Bölgede sağlam bir savunma gücü oluşturmak adına Girit'e birçok kadirga ve kadirga donanımı gönderildi. Bu ikmallerin amacı acil bir durumda buradan ihtiyacın karşılanmasıydı. Kandiye'deki kadirga sayısının toplam 20 adede ulaşması gerekiyordu. 4 ince kadirga ve 6 mavna için gerekli olan malzemeler zaten temin edilmişti. Tüm bu gemilerin donanımlarının eksik kalmaması için Kandiye yönetimine 20.000 duka bütçe tahsis edildi. Gerekli oldukça sadece bu gemilere harcanmak üzere gönderilen bu ödenek Kandiye kasasında tutulmak zorundaydı. Başka bir amaç için kullanımı gemilerin donanımında gecikmeye yol açıyordu. Buna dikkat edilmesi konusunda yönetim, Girit valisini uyarmıştı.¹⁵⁰

Girit Adası'na deneyimli ve ihtiyatlı bir yönetici seçmenin faydalı olacağı düşünüldü. Seçilen yönetici Girit'in korunması ve savunması için titizlikle özen göstermek, tüm gemilerin donatılmasını sağlamak, her türlü önlem ve ihtiyaç için gerekli her şeyi yerine getirmek zorundaydı. Bu yöneticinin aylık maaşının 80 duka olması kararlaştırıldı. Görev süresi bir yıl olarak belirlenmişti ve uygun görüldüğünde görevi uzatılabilir ya da sonlandırılabilirdi. Seçilen kişinin yönetimine karşı gelinmesi durumunda bu kişileri büyük cezalar bekliyordu. 25 Temmuz 1570'de belirlenen ödeneğin adaya taşınması için Kandiye kaptanı olarak Kaptan Filippo Bragadin görevlendirilmişti. Ayrıca bu kaptanın Kandiye'ye vardığında adada mevcut kürekçiler hakkında bir liste hazırlayıp kürekçileri de kontrol etmek gibi bir görevi daha vardı. Eğer bir sorun varsa bunu kendisi düzeltecekti. Bu, kadirgaların donatılması için kolaylık sağlayacaktı. Bu işlerde yardım etmek için ayda 2 duka maaş ve 4 duka ödenek ile Andrea Rhenesi yardımcı kaptan olarak atanmıştı.¹⁵¹

Kandiye'ye sağlanacak tedarığın yönetimi için bir seçim yapılmasına karar verilmişti. Bu görev için Piero Navagiere düşünüldü. Bu kişi oldukça güvenilir biriydi ve uzun süre Kandiye'de kaptanlık yapmıştı. Bu yüzden seçilmek istenmişti. Ancak seçim yapılacağı sırada farklı bir görev için Piero Navagiere gemiye binmiş ve şehirden ayrılmıştı. Onun yerine şehre hızlı bir şekilde transfer olacak başka bir

¹⁵⁰ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 20 Şubat 1570.

¹⁵¹ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 20 Şubat 1570.

tedarikçi seçilmesine karar verildi. Ayrıca ikmaller konusunda yardımcı olmak için Sekreter Zane Cavallier'in seyahatinin düzenlenmesi gerekiyordu. Bu yüzden 100 duka ödenek ayrılmış ve diğer görevli Giacomo Girardo 50 duka maaş ile görevlendirilmişti.¹⁵² 28 Nisan 1570 yılındaki diğer bir emre göre Senato'nun bütçesinden belirli bir miktar tersane patronilerine teslim edildi. Bu bütçe ile Kandiye için belirli malzemeler alınması kararlaştırıldı. Alınacaklar arasında özellikle çeşitli boyutlarda 50 adet top mermisi, 2 levha demir yer aldı.¹⁵³ 1570 yılında Kandiye şehri için mühimmat gönderilmek üzere tersane patronilerine başka bir emir daha verilmişti. Buna göre 2.000 arkebüz, 300 adet piyade zırhı, 1.000 adet mızrak ve 1.000 adet farklı top parçaları gönderilmesi kararlaştırıldı. Bunun için patronilere 5.250 duka bütçe tahsis edildi.¹⁵⁴

2.2.2.4. Korfu'ya Malzeme Temini

Gemi yapımı konusunda önemli bir tersaneye sahip olduğundan Korfu'ya gerekli malzemelerin temini için tersane yönetimi oldukça yoğun çalışmıştı. Korfu yönetiminin 1569 yılında bildirdiği üzere kadirgaların kalafatlanması için ciddi bir malzeme ihtiyacı vardı. Ayrıca 48 duka değerinde 2 adet direk, 90 duka ile 3 dümen, 8 duka ile 2 küçük yelken direği kirişi, 16 duka ile 2 büyük direk kirişleri, 440 duka ile 2 arka direk, 352 duka ile 2 adet terzaruolo yelkeni ihtiyacı söz konusu oldu. Ayrıca, 600 adet yelken bağlama ipleri için 36 duka, 4 kalın halat için 297 duka, 4 çapa için 97 duka, 2 pruva direği için 66 duka, 2 küçük yelken ve 3 direk için 72 duka karşılığında Korfu'daki bu ihtiyaç karşılandı.¹⁵⁵ Ayrıca Korfu'daki askerlere ödemek için 2.000 duka daha gönderilmişti.¹⁵⁶ Kadirgaların bakımı ve donanımı için gerekli olan malzemelerin Korfu, Zadar ve Ayamavra'ya gönderilmesi kararı alındı. Yetkililer gerekli olan malzemeleri hazır bulundurmalıydı.¹⁵⁷

¹⁵² A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 20 Şubat 1570.

¹⁵³ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 20 Şubat 1570.

¹⁵⁴ A.S.V.e., Senato Mar, reg.39, 20 Şubat 1570.

¹⁵⁵ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 19 Mart 1569.

¹⁵⁶ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39,15 Nisan 1569.

¹⁵⁷ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 12 Temmuz 1569.

Korfu'daki yönetimin beş kadirga donatabileceği bildirilmişti. Bu kadirgaların yöneticileri çoktan seçilmiş ve mürettebatı belirlenmişti. Ayrıca kadirgaların donatılmasının mevcut duruma uygun olduğu merkez tarafından onaylanmıştı. Bu amaçla Venedik'te inşa edilen donatılmamış en uygun beş kadirganın uygun görülen mürettebat ile Korfu'ya gönderilmesi planlandı. Bu yolculukta onlara koruma sağlamak amacıyla başka kadirgalar eşlik etti. Gemiler donatıldıktan ve donanmaya dahil edildikten sonra onları götüren komutanların Korfu'dan merkeze geri dönmesi gerekiyordu.¹⁵⁸ Bu sırada ve buna ek olarak, Korfu'ya tekrar tüm gerekli malzemelerle donatılmış üç kadirga daha gönderilmesine karar verildi. Patronilerin, Korfu'ya gitmek üzere üç kadirga daha gönderilmesi kararının hemen hayata geçmesi gerekiyordu. Bunlardan biri Korfu'da hizmet edecekti. Diğer Zante'ye ve üçüncüsü Kefalonya'ya silahlandırılmak üzere gönderilmesi planlandı. Hemen çalışmalara başlamak gerekiyordu.¹⁵⁹ Özellikle Korfu için patronilere verilen emirlere göre gemi donanımlarında gerekli ikmal sağlanması gerekiyordu. Ertesi yıl bu amaçla 400 adet büyük kürek, 600 adet küçük kürek, 6 adet dümen, 40 parça kereste, 6 adet direk, 2.000 adet kürek kement, 40 adet kenevir, kaba keten kumaşlar gönderilmişti.¹⁶⁰ Bu kadirgaların donanımı için malzemeler hemen temin edildi. Bu durum için Senato gerekli bütçeyi patronilere aktarmıştı.¹⁶¹ 1571 yılında Korfu'ya 450 adet kürek kementi, 32 adet kürek, 32 adet gondolalar için kürek, 11 adet kürek destek halkası, 60 adet mezana çemberi, 3.000 adet kurşun, topçular ve ustalar için 300 duka, subaylar için 378 duka da ayrıca gönderildi. Marangoz ve kalafatçılar gibi çeşitli ustalara belirli ödemeler ve bu ödemeler yaptıkları işe göre değişecek şekilde sağlanan destek de bunların arasında yerini almıştı. Ayrıca zift için 500 lira, kenevir işleri için 400 lira, çiviler için 200 lira, 12 adet yelken kontrolü sağlayan halatlar, kimi silahlarda kullanan ince dokunmuş kumaş ve 500 adet çeşitli silahlar gönderilmişti.¹⁶²

¹⁵⁸ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 11, 31 Mart 1570.

¹⁵⁹ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 11, 11 Mart 1570.

¹⁶⁰ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 40, 29 Eylül 1570.

¹⁶¹ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 20 Şubat 1570.

¹⁶² A.S.V.e., Senato Mar, reg. 40, 8 Mart 1571; 10-13 Mart 1571; 18 Haziran 1571; 16 Haziran 1571; 28 Haziran 1571; 13 Ekim 1571.

2.2.2.5. Kotor'a Malzeme Temini

Kotor ve çevresi Venedik'in sıkı denetimi altına alınmış ve her türlü malzeme desteğinde bulunulmuştu. 1570-1571 yıllarında Kotor'a malzeme temini ve nakli için tersane yönetimi görevlendirilmişti. Budva için patroniler 82 duka değerinde 50 arkebüz ve 500 kurşun göndermişti. 15 Ağustos'ta Budva için tekrar 50 arkebüz ve buğday yardımı yapılmıştı. Budva, Kotor ve Bar kıyılarındaki saldırılara karşı önlemler ve takviye çalışmaları dikkat çekiyordu. Bar şehrine malzeme temini için Eylül ayının başında patroniye talimat verildi. 300 adet arkebüz, 50 adet kılıç, 100 adet mızrak, Kandiye'den 50 adet çeşitli kısa ahşap levhalar bu bölgeye gönderildi. Mühimmat yardımları 31 Ekim 1570 yılında tekrarlandı. 50 adet arkebüz, 50 adet zırh, 50 adet kılıç, 200 adet misket, büyük ve küçük taneli barut fiçileri gönderilmişti.¹⁶³ Ülgün'e (Dulcigno) gönderilen mühimmat için hesaplanan 228 duka patronilere verilmişti. Buna göre top malzemeleri ve askerlerin kamp barınakları için 400 adet malzemeye 20 duka, 20 askeri yatak için 50 duka, 1 adet sancak ipi 8 duka, keşif gemileri için 150 duka bütçe ayrılmıştı. Bu yardımdan birkaç ay sonra tekrar Ülgün bölgesi için belirli mühimmatların sağlanması adına tersane patronlarına 330 duka ödenek daha verildi.¹⁶⁴

Deniz başkomutanının teşvikiyle, Ayamavra halkı, (Liesena-Lefkada) mallarını savunmak ve düşmanlara saldırmak amacıyla kendi masraflarıyla iki fusta¹⁶⁵ donatmayı teklif etmişlerdi. Onlara bu konuda yardımcı olmak ve memnun etmek uygun görülmüştü. Tersane patronisine, derhal tüm malzemeleriyle birlikte, 12 ila 14 oturaklı iki fustanın yelkenler, tenteler ve diğer ihtiyaçlarının hazırlanmasını sağlama talimatı verilmişti. Geri kalan tüm donanımlar, topluluğun kendi kaynaklarıyla karşılandı, zira onlar böyle bir teklif sunmuşlardı. Fustalar, o bölgenin yöneticisinin emrine tabi oldu.¹⁶⁶ Ayrıca savaşta etkili rol oynayan aile Sprizzanilerin iyi

¹⁶³ A.S.V.e., Senato Mar, reg.39, 13 Haziran 1570.

¹⁶⁴ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 27 Haziran 1570.

¹⁶⁵ Firkate: Keşif ve saldırı amaçlı kullanılan gemi türü.

¹⁶⁶ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 11, 28 Haziran 1570; "Bölgenin yöneticisinden gelen bilgiye göre masraflarıyla iki firkateyn donatmayı isteyenlerin arzularının anlaşıldığı ifade edilmiştir. Ancak, şu anda tersanemizde uygun durumda olan, gerekli koşullara göre hazırlanmış firkateynler bulunmamaktadır. Patronilere, hemen gerekli her şeyi, her türlü donanımı dahil olmak üzere bir bergantini hazırlamaları emredilmelidir. Bu bergantin hemen gönderilmeli ve oradaki yöneticiye, bu gemiyi topluluğun masraflarıyla donatmasını ve o iki firkateyn yerine kullanmasını emretmesi söylenmelidir."

hizmetlerine değinildikten sonra Kotor kalesinin onarımı için de onlara 100 duka bütçe verilmişti. Yanı sıra tersane patronlarına da belirli teçhizatlarına gönderilmesi konusunda emir verildi. Buna göre 25 tüfek, 25 zırh başlığı, 30 miğfer, 50 kılıç, 2 sandık misket, bir varil ince ve bir varil kalın barut gönderildi.¹⁶⁷

2.2.2.6. Zadar'a Malzeme Temini

Zadar, Venedik için kilit bir noktada olduğundan nakit ve malzeme konusunda desteklenmesi oldukça önemliydi. Bölgenin korunması ve gerektiğinde savunulması için her türlü destek verilmişti. Zadar yönetimine bölgedeki kalenin onarılması için 2.000 duka verildi.¹⁶⁸ Hassas bir konumda bulunması nedeniyle Zadar'a kadirga desteği sağlamak amacıyla tersane yönetiminin hemen bir kadirga hazırlaması ve göndermesi emri gelmişti. Zadar'daki komutanın bu gemiyi Resmo yöneticisi Polo Polani'ye teslim etmesi gerekiyordu.¹⁶⁹ Donanmanın ihtiyacı olan malzemeler için Zadar'a gönderilmek üzere 1.848 duka daha bütçe daha ayrıldı.¹⁷⁰ Zadar'da bulunan askerlere üç ayda bir 12.5 duka maaş veriliyordu. Ayrıca ikmal ihtiyaçları için maaş haricinde ödeme yapılmıştı. Her asker için 3 aylık ek gider 2 duka olarak belirlenmişti.¹⁷¹

Zadar yöneticilerine hitaben Zadar'a gönderilen kadirgalar için çalışanların hazır olması gerektiğine dair bir emir yazılmıştı. Yöneticiler kısa sürede harekete geçmeli, gönderilen gemiler ile ilgilenmeliydi.¹⁷² İhtiyaçlar doğrultusunda bölgenin korunması ve sağlanan kadirgalarda kullanılmak üzere asker gönderildi ve askerler için 100 adet yatak siparişi verildi. Ayrıca şehrin korunmasında toplar etkili bir unsurdu. Zadar şehrinin ağır top kullanabilen uzmana ihtiyacı vardı. Bu nedenle topçuluk işlerinden sorumlu proveditoreye, en kısa sürede on iki uzmanı Zadar'a göndermesi gerektiği emri verildi.¹⁷³ Zadar'ın savunması için ağır zırhlı süvari birliğine ihtiyaç vardı. Bu süvari birliğini yönetmekle görevlendirilen kişi üç ayda bir 50 duka maaş alıyordu.¹⁷⁴ Ayrıca 10 adet arkebüz destek ayağı, 50 adet pamuklu

¹⁶⁷ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 13 Haziran 1570.

¹⁶⁸ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 10 Mart 1569.

¹⁶⁹ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 11, 11 Ağustos 1569.

¹⁷⁰ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 1 Mart 1570.

¹⁷¹ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 8 Nisan 1570.

¹⁷² A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 28 Nisan 1570.

¹⁷³ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 28 Nisan 1570.

¹⁷⁴ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 13 Mayıs 1570.

kumaş balyaları, 50 adet büyük halat, askerlerin yerleşmesinde kullanılmak üzere kadirgaların güvertesi için kullanılacak büyük kereste levhalarının gönderilmesi talimatı verildi. Bunların masrafı yine hükümet tarafından karşılandı.¹⁷⁵ Ayrıca Zadar limanının giriş güvenliği için iki adet zincir devletin bütçesi ile sağlandı.¹⁷⁶ Zadar'a yola çıkmak üzere üç kadirganın daha şehirden hemen ayrılması gerekiyordu.¹⁷⁷ Ayrıca patronilerden, tersanedeki dört uzun barçayı dışarı çıkarmaları ve hızla gerekli tüm donanımları temin edip hazırlanmaları istenmişti. Bu barçalar, iyi kaptanlar ve kürekçilerin yanı sıra gerektiği gibi kılıçlı askerlerle donatıldıktan sonra Zadar'a doğru yola çıktı. Uygun görüldüğü şekilde Zadar'a gönderilen bu gemilerin oradaki yönetim ve genel proveditorün emrine göre hareket etmeleri direktifi verildi.¹⁷⁸

Zadar'da kullanılacak arkebüzler için fitil ihtiyacı ortaya çıkmıştı. Tersane yönetimine bu ihtiyacın karşılanması emri verildi ve bunun için 100 duka ayrıldı.¹⁷⁹ Ayrıca Zadar'ın ihtiyacına göre on altı topçu baştardalar için gönderildi.¹⁸⁰ Diğer yandan tersane patronilerine Zadar ve Dalmaçya yönetimin istekleri doğrultusunda gerekli mühimmatları bölgeye göndermesi talimatı verildi. Bunlar arasında 5 adet, 24 adet 6 tekerlekli 50 kalibrelik top, 50 adet 50 kalibre top, 2 adet 60 kalibre top ve 12 adet 20 kalibre top ve çeşitli miktarda ve özellikle şahin hafif topları gönderilenler arasında yerini aldı.¹⁸¹ Zadar savunması üzerinde oldukça durulmuştu.¹⁸² Zadar'daki yöneticilere gönderilmek ve oradaki kaleleri sağlamlaştırmak üzere 3.000 duka bütçe gönderilmişti.¹⁸³ Senato, Zadar'ın korunmasında bir eksiklik yaşanmaması için deniz kuvvetlerine olan nakit desteğini sürekli sürdürdü. Bu yüzden 1571 yılında 10.000 duka daha ayırmıştı. Bu miktar özellikle Zadar'ın korunması içindi. Ayırılan bütçeden bu şehir dışında herhangi bir yere harcama yapılması yasaktı.¹⁸⁴

¹⁷⁵ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 18 Mayıs 1570.

¹⁷⁶ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 18 Mayıs 1570.

¹⁷⁷ A.S.V.e., Senato Mar reg. 39, 30 Temmuz 1570.

¹⁷⁸ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 11, 30 Temmuz 1570.

¹⁷⁹ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 17 Haziran 1570.

¹⁸⁰ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 19 Temmuz 1570.

¹⁸¹ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 28 Ağustos 1570.

¹⁸² A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 20 Şubat 1570.

¹⁸³ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 20 Şubat 1570.

¹⁸⁴ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39; 20 Şubat 1570.

2.3. İnebahtı Deniz Savaşı Sonrasında Gemi İnşa Faaliyetleri ve Venedik Donanması

2.3.1. Merkez Faaliyetleri

2.3.1.1. Donanma Faaliyetleri

Venedik Devleti'nin savaş sonrası yaşadığı siyasi ve ekonomik zorluklara başka sıkıntılar da eklendi. 1575 yılından sonra Akdeniz'deki korsan sayısı büyük ölçüde arttı.¹⁸⁵ 1580 yılı itibariyle İngiliz, Hollanda ve Baltıklı korsanlar Akdeniz'e gelmeye başladı. Uskoklardan en çok şikâyet eden Osmanlılardı¹⁸⁶ ve ahidnameye göre Adriyatik'te asayişin sağlanması gereken Venedik idi.¹⁸⁷ Venedik gemileri için hem güvensizliğin artması hem de rakiplerin çoğalması endişe vericiydi. Dönemin başında, kuzeyli tüccarlar, Doğu Akdeniz'den gelen ticari mallar için Venedik'in önemini arttırmıştı. Ancak Adriyatik içinde sapa bir iskele olan Venedik'e dolanmak bir süre sonra gözden düştü. Livorno ve Ragusa gibi daha kolay ulaşılabilir limanlar gözde hale geldi.¹⁸⁸ Ayrıca Venedik donanmasının İnebahtı Deniz Savaşı'ndan sonra komutanlar da dahil olmak üzere nitelik ve nicelik sorunu ciddi derecede arttı.¹⁸⁹ Venedik Devleti, savaş sonrasında birçok sorun, hastalık, kıtlık, ekonomik kriz yaşadı ve bu durum bu kamu düzenini etkiledi.¹⁹⁰ Fakat Adriyatik Denizi'nde faaliyetlerini

¹⁸⁵ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 43, 12 Kasım 1576.

¹⁸⁶ Maria Pia Pedani, **Inventory of the Lettere e Scritture Turchesche in the Venetian State Archives**, Leiden, 2020, s. 101; James C. Davis, "Shipping and Spying in the Early Career of a Venetian Doge 1496-1502", **Studi Veneziani** 16, 1974, s. 97; Janice E. Thompson, **Mercenaries, Pirates and Sovereigns: State-Building and Extraterritorial Violence in Early Modern Europe**, Princeton University Press, Princeton 1994, s. 3, 4, 43, 45.

¹⁸⁷ Aymard, "XVI. Yüzyıl Sonunda" s. 220, 230.

¹⁸⁸ Aymard, "XVI. Yüzyıl Sonunda", s. 233.

¹⁸⁹ Gaetano Cozzi, Michael Knapton, Giovanni Scrabello, **La Repubblica di Venezia nell'età Moderna Dal 1517 alla fine della Repubblica**, Torino, UTET, 1992, s. 342, 346; İnebahtı Deniz Savaşın'da muharebe esnasında askerlerin değil kürekçi ve denizcilerin daha etkin olduğu gözlemlendi. Bu savaş sırasında, Stato da Mar'dan gelen mürettebat katkısı 45 gemiydi. Girit'ten 30 tanesi gelmişti. Giulio Ongaro, **Peasants and Soldiers The Management of the Venetian Military Structure in the Mainland Dominion Between the 16th and 17th Centuries**, Routledge, New York, 2017, s. 39; 16. yüzyılın ikinci yarısı Venedik Cumhuriyeti'nin askeri faaliyetleri açısından genellikle sessiz bir dönemdi. 1570 yılında Osmanlı Devleti'ne karşı savunması gibi istisnai durumlar hariç tutulduğunda, genel olarak askeri harcamaların düşük olduğu görülmekteydi.

¹⁹⁰ Chambers Pullan, **Venice a Documentary** s. 289, 290; 1581 yılında başka bir kıtlık olayı daha yaşandı. Bu durum tersane halkı tarafından protesto edildi. Çalışanlar, collegioya kadar gitti. İşçiler, istedikleri dinlenilmeyince kamu ambarını yağmaladı ve 156 kilo un Castello'ya taşındı. Onlar meclisi olaya karışanları hemen cezalandırmak adına harekete geçti. Elebaşları yakalandı ve idam edildi. Kimisine kürek ya da hapis cezası verildi. Bu olayın bu kadar büyümesinin sebebi yaşanan kıtlık yanında tersane işçilerinin bir haftada çalışma günlerinin azaltılması olmuştu. Haftada 4 gün istihdam sağlanması ve ücretlerin buna göre olması işçileri kızdırmıştı. Vladimir Ivanoviç Lamansky, **Secrets D'etat de Venise: Les Relations de la Republique de Venise avec la Grece, les Slaves du Sud et**

hem ticari hem de askeri anlamda sürdürmek zorundaydı. Sonuç olarak, Venedik Devleti, 17. yüzyılda kendisini savunmak ve Doğu Akdeniz’de elinde kalan üslerinin iaşesini sağlamakla meşguldü.¹⁹¹ Bu meşguliyeti İnebahtı Deniz Savaşı’ndan sonra gemi inşa faaliyetlerinde ve elinde bulundurduğu üslere sürekli ikmal sağlama çalışmaları ile açık bir şekilde görüldü. Bu çalışmalarda tersane yönetimine birçok sorumluluk düşüyordu. Venedik Devleti’nin, tersane ve tersanenin destek olması gereken üslerinin ihtiyaçlarını karşılaması için sürekli planlı olması gerekiyordu. Osmanlı Devleti ile her an yeni bir savaş olması ihtimali, bu durumu etkilemişti. Merkez ve çevre tersanelerin her türlü donanım ihtiyacına hızlı bir şekilde cevap verilmesi ve şahıslara ait gemilerin devletin çıkarları doğrultusunda desteklenmesi gerekiyordu.

2.3.1.2. Kadirga Kaptanlarına Malzeme Temini

Venedik Devleti, üs bölgelerine destek sağlarken bu bölgeleri koruyan ve ikmallerin aksamadan gerçekleşmesini sağlayan kadirga kaptanlarını da desteklemesi, gemilerini koruması ve ihtiyaçlarını karşılaması gerekiyordu. Yönetim bu konuda tersane patronileri ile birlikte çalışmaya devam etmişti. Tersane patronileri bu konularda ne yapması gerektiğine dair sürekli talimatlar alıyordu.

Devlet, tarafından provizyon verilen soylu kişilerin gemileri ile ilgili bazı kararlar almıştı. Bu gemiler genelde Adriyatik’te kullanılıyordu. 1576 yılında Vincenzo Benedetti’ye kadirgasının ihtiyaçlarını sağlaması için 216 duka ödeme yapılmıştı. Ayrıca 2 büyük halat için 100 duka, 2 adet çapa için 26 duka, 1 adet pruva direği için 23 duka, 1 adet küçük yelken için 23 duka, 50 adet kement için 3 duka olmak üzere malzeme desteği sağlanmıştı. Diğer yandan Carlo Contarini’nin kadirgası için 20 kürek ve Zuane Contarininin gemisi için 144 duka bütçe desteği sağlandı. 25 adet büyük kürek için 50 duka, 200 adet kenevirden ip aslında üstüğü için 5 duka, 2 adet şamandıra için 3 duka, yanı sıra Verona’daki askerlerin ihtiyaçları için 1 adet halat, 1 adet çapa, 1 adet direk ve 50 adet kement verildi.¹⁹² 1577 yılında ihtiyacı olan başka

l’Empire Ottoman aux XV et XVI Siecles, Imprimerie de l’academie Imperiale des Scinces, Saint-Peterbourg, 1884, s. 90; 1589-98 yıllarına gelindiğinde Venedik’te buğday fiyatları 1567-76 yıllarındaki döneme göre neredeyse iki kat daha yüksekti.

¹⁹¹ Palmira Brummett, **Osmanlı Deniz Gücü**, Çev. Nazlı Pişkin, Timaş Yayınları, İstanbul, 2009, s. 154.

¹⁹² A.S.V.e., Senato Mar, reg. 43, 12 Mayıs 1576.

bir kadirganın donatılması için 2 adet direk için 60 duka, bu direkleri destekleyen 3 adet kiriş için 22 duka, 3 adet tente için 3 duka, 1 adet artimoni yelken için 220 duka, 1 adet terzuoli yelken için 220 duka 2 adet trinchetti yelken için 30 duka, 4 adet büyük halat için 200 duka, 4 adet küçük direk için 66 duka, 3 adet pruva direği için 63 duka, 2 adet küçük yelken için 36 duka, 6 adet çapa için 42 duka, 200 adet kürek için 500 duka 500 adet kürek kementi için 60 duka, 2 adet büyük kürek için 60 duka değerinde olan malzemeler temin edildi.¹⁹³ Ayrıca 1578 yılında Venedik Körfezi'nde kullanılacak 2 firkate için de 418 duka daha verilmişti. Candia Bembo'ya ait firkate için de 209 duka,¹⁹⁴ mahkûm kürekçilerin bulunduğu Andrea Zanne'nin kadirgası için 2.792 duka bütçe verildi. 4 ay için kendi masrafları 753 duka, mürettebatın masrafları 978 duka olarak belirlenmişti. Sonraki yıl diğer ödemeleri için 376 duka verilmişti.¹⁹⁵ 1579 yılında Z. Pesaro kadirgası için 4 aylık maaş ve mürettebat masrafları olarak 630 duka bütçe gerekiyordu. Toplamda diğer masraflar ile birlikte 2.415 duka ödenmişti.¹⁹⁶ Andrea Glisi yönetimindeki kadirganın silah ve donanımları için kaliteli keten pamuklu fustagno kumaştan yelken bezi, kürek kementleri, 100 adet misket, 300 kilo ince barut, 600 kilo kalın barut, 50 kilo arkebüz fitili gibi malzemelerle ikinci el çeşitli direkler için 100 duka, halatlar için 13 duka, çapa için 18 duka, pruva direği için 24 duka, küçük yelkenler için 20 duka, ana yelken direği için 23 duka verildi. Yine aynı tarihte 300 dukası silahlara ayrılmak üzere Stefano Magno'nun kadirgası için toplamda 2.800 duka bütçe verildi.

Uskoklara karşı savaşıyor Zorzi Dida için de gerekli ikmaller sağlandı. Bu tür silahlar ve eşyalar gemiler silahsızlandırıldığında alınan bu silahların tersaneye iade edilmesi gerekiyordu. 1580 yılında her barça için 15 kılıç, 15 arkebüz kullanan asker, 20 adet kalkan, 4 adet mızrak, 1 adet ok sandığı, ihtiyaç kadar halat, misket verildi. 13 Ağustos'ta deniz kuvvetleri ihtiyaçları için verilen para 500 duka idi.¹⁹⁷ Bu tarihte Pesara kadirgası için ayrıca malzemeler verilmişti. Bu teçhizat arasında 2 halat 100 duka, 2 çapa 15 duka gibi malzemeler vardı. 23 Eylül 1581 yılında donanma müfettişi

¹⁹³ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 43, 7 Eylül 1577.

¹⁹⁴ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 46, 22 Mart 1578.

¹⁹⁵ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 44, 31 Ekim 1579.

¹⁹⁶ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 44, 25 Kasım 1579.

¹⁹⁷ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 44, 4 Haziran 1580.

kadırgasının üst korumalarında kullanılacak kereste için 50 duka verildi.¹⁹⁸ Domenego Molin'in kadırgasının kötü durumda olduğunu marangoz ve kalafatçılar da onaylamıştı. Geminin en kısa zamanda onarılması, gereken çalışmaların yapılması için patronilere verildi emir doğrultusunda 256 duka bütçe ayrıldı.

Venedik Tersanesi teçhizatları almadan yenilerini teslim etme konusunda kurallara sahipti. 1582 yılında Pesaro Zuanne, kadırgasına 12 adet yeni kürek istemişti ancak öncelikle eski kürekleri teslim etmesi gerekiyordu. Eski, kırık kürekleri ve teçhizatı verildikten sonra yenileri teslim edildi.¹⁹⁹ 1599 yılında ise Vettor Morosini'nin kadırgasının kimi ihtiyaçları ve beş maaşının ödenmesi için 1.200 duka verildi.²⁰⁰ 1603'de Franco Pisani adlı kadırganın maaş ödemesi vardı. 152 duka ordunun maaş ödemesi ihtiyacı için ayrılmıştı.²⁰¹ Aynı yıl 4.4486 duka ödenek Marco Contarini'nin silahsızlanmak için gelen kadırgasına ve kürekçilerin maaşları, bazı malzemeler ve tente için uzun kumaşların alımında kullanılmak üzere verilmişti. Mahkûm kürekçilerin yer aldığı kadırgaların genel sorumlusu denizde yaşadığı talihsizlikler nedeni ile kayıplar yaşamıştı.²⁰² Bu yüzden tüm gerekli malzemeler eksiksiz bir şekilde gönderilmeliydi.

Niccolo Foscari, Ancona'ya yönetici olarak atandığında gemisinin ihtiyaçları ile ilgilenilmesi konusunda tersane patronileri kendisine yardımcı oldu. Özellikle kadırgasının yeni bir direğe ihtiyacı vardı.²⁰³ Zuanne Justinar dört yıllığına başkomutan olarak kadırğa yönetimine atanmış ve kendisine üç ayrı ödenek verilmesi kararlaştırılmıştı. Bunlar arasında kendi kişisel ihtiyaçları için olan ödeme ve mürettebatının yeme-içmesinde kullanacağı ödemeler de yer alıyordu. Kadırgasının kürekçileri mahkumlardan oluşuyordu.²⁰⁴ 1598 yılında Dalmaçya ve Arnavutluk'a gönderilmek üzere seçilen Niccolo Danado'ya kadırgasını donatması için bir bütçe gerekiyordu. Kendisi ve adamlarının dört aylık maaşı, silahlı barça ve bir firkateyn için toplam 3.968 duka verildi. Bu bütçede yer alan 1.000 duka ek masraflar içindi.

¹⁹⁸ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 45, 16 Eylül 1581.

¹⁹⁹ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 45, 11 Ağustos 1582.

²⁰⁰ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 59, 6 Mart 1599.

²⁰¹ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 63, 22 Ocak 1603.

²⁰² A.S.V.e., Senato Mar, reg. 63, 27 Aralık 1603.

²⁰³ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 52, 7 Eylül 1591.

²⁰⁴ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 52, 12 Eylül 1591.

Geriye kalan miktarla da maaş ve yiyecekler karşılanacaktı.²⁰⁵ 1599 yılında Piero Mosta'nın kadirğası için 10.980 duka verildi. Bu ödemede özgür ve mahkûm kadirğaların giderleri vardı.²⁰⁶ Antonio Pisani ve kadirğası için de ödeme yapıldı. Kaptanın dört maaşı için 1.616 duka, şahsi harcamaları ve mahkûm kürekçilerin masrafları için 652 duka, komutasında bulunan her bir kadirğa için de 964 duka ödeme gerçekleşti.²⁰⁷ 1601 yılında Kadirğa kaptanı Antonio Bellegno'nun mürettebat ve askerlerinin yiyecek tedariginde eksiklik yaşanmaktaydı. Bu yüzden 2.000 duka gıda tedarigi gönderilmişti.²⁰⁸ Özgür ve mahkûm kürekçilerin bulunduğu kadirğaların yeme-içme masrafları için 940 duka daha ödendi. Bu kadirğaların genel masrafı için 1.205 duka bütçe ayrıldı. Toplam harcama 2.145 duka oldu.²⁰⁹ 1603 yılında ise 804 duka ihtiyaçları olan kadirğalar için alınacak malzeme ve askerlerinin maaşları için ayrılmıştı.²¹⁰

Devlet bir yandan belirli kadirğaları teçhizat ve maddi konuda desteklemeye devam ederken diğer yandan donanma ve tersane için rutin ödemelerine devam ediyordu. Masrafların karşılanması adına devlet hazinesinden tersaneye ihtiyaçlar doğrultusunda ve haftalık olarak ödemeler yapıyordu. Bu ödemelere dair birçok faaliyet vardı. Tersane yönetimine dönemin fusta kaptanının gemileri için toplam 1.160 duka verilmişti. Her fusta için 10 kürek 20 duka, her kadirğa için 60 kürek 120 duka, 300 kürek kementi 18 duka şeklinde malzeme ihtiyacı karşılandı.²¹¹

Devlet, donanma ihtiyaçlarını tamamlamak için tersaneye 1581 yılında 2.000 duka bütçe vermişti. Aynı tarihte tersane patronlarına da 225 duka daha verildi.²¹² 1583'de ise tersaneye ihtiyaçları için haftalık ödeme olarak 10.000 duka tahsis edildi.²¹³ Devletin donanma ve ona destek olabilecek her konuda bir faaliyet içerisinde olduğu açıktı ve gerekli görüldüğü alanlarda devlet bütçesinden yardımlar yapıyordu. Deniz kuvvetlerine tersane donanımı için 20.667 duka verildi. Şehirdeki kadirğaların

²⁰⁵ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 58, 4 Ağustos 1598.

²⁰⁶ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 59, 22 Ocak 1599.

²⁰⁷ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 59, 12 Ağustos 1599.

²⁰⁸ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 61, 21 Ağustos 1601.

²⁰⁹ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 59, 12 Ağustos 1599.

²¹⁰ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 63, 22 Ocak 1603.

²¹¹ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 41, 6 Temmuz 1574.

²¹² A.S.V.e., Senato Mar, reg. 45, 16 Eylül 1581.

²¹³ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 46, 13 Aralık 1583.

düzenli provizyon ödemelerinin yapılmasını istedi.²¹⁴ 23 Eylül 1581 tarihinde Hierimo Zane'e Kandiye'deki askerlerin maaşları için 500 duka verildi. Bu miktar askerlere teslim edilmediği sürece daha fazla duka gönderilemeyecekti.²¹⁵ 1586 yılında devlet bütçesinden ayrılan 6.036 duka ile 4 kadirganın mürettebatının ihtiyaçları için Piero Dolfin'a sorumluluk verilmişti. 8.000 adet yünlü palto için 1.600 duka, 10.000 balya keten kumaş, balya başına 100 duka, 3.000 adet şapka için 300 duka, 2.000 çift ayakkabı için 550 duka, gömlekler için 900 duka, 1.000 adet kumaş parçası için 1.200 duka, belirli ekipman parçaları için 200 duka gerekiyordu.²¹⁶ Ayrıca 1603 yılında başkaca masrafların karşılanması amacıyla tersaneye 3.600 duka bütçe daha verilmişti. Bu miktar ile belirli maaşlar, masraflar, kürekçilerin yiyecek giderleri, fenerler için alınacak yağ gibi ihtiyaçlar alınması gerekiyordu. Bunun yanı sıra 6 aylık patroni maaşlarına 1.689 duka, çalışanların toplam maaşına 3.521 ve 9.856 duka, misket ve bazı demir aletler için 620 duka ile toplamda 22.443 duka bütçe ayrılmıştı.²¹⁷ Ertesi yıl 23 Kasım'da kadirgalarda kullanılmak üzere 6.731 duka daha gönderildi.²¹⁸

Deniz kuvvetlerinin bildirdiğine göre donanmaya ait kadirgalar için de çeşitli malzemelere ihtiyaç vardı. 1582 yılında ihtiyaç duyulan malzemeler en hızlı şekilde Levant'a gitmek üzere hazırlandı.²¹⁹ Aynı yıl tersaneye haftalık ödeme için 10.000 duka daha gönderildi.²²⁰ 1584 yılında ise tersane patronilerine kürek almaları için 105 duka bütçe verilmişti. Bu bütçe ile 30 kürek alınacaktı. Bunlardan 20 adet kürek donanma tedarikçisi Salamon'a, diğ er 10 adet kürek Venedik Körfez kaptanı Filippo Pasqualingo'ya verilmek üzere temin edildi. Ayrıca çeşitli teçhizatlar için 138 duka daha tersaneye verilmişti. Venedik Körfez yönetimi bu teçhizatları karşılığında eski teçhizatları tersaneye teslim etmek durumundaydı. Bunlar 1 adet halat 50 duka, 1 adet şamandıra halatı 15 duka, 60 adet kürek kementleri 7 duka değ erinde malzemelerdi.²²¹

²¹⁴ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 46, 15 Aralık 1583.

²¹⁵ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 45, 16 Eylül 1581.

²¹⁶ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 47, 27 Kasım 1586.

²¹⁷ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 63, 27 Aralık 1603.

²¹⁸ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 64, 22 Kasım 1604.

²¹⁹ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 45, 11 Ağustos 1582.

²²⁰ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 45, 25 Ağustos 1582.

²²¹ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 46, 27 Ekim 1584.

2.3.1.3. Tüccarlar Aracılığı ile Malzeme Temini

Tersane donanmanın bazı malzeme ihtiyaçlarını kendi atölyelerinde üretmesi yanında belirli ihtiyaçlarını tüccarlardan temin etmek için anlaşmalarda bulunuyordu. Bu anlaşmaları devletin emri ile ve tersanenin ihtiyaçları doğrultusunda patroniler yapıyordu. Anlaşmaların yoğunluğu savaş dönemlerinde artıyordu. Çünkü hem tersane atölyeleri ihtiyaçlara zor yetiştiriyor, hem de normal zamandan daha fazla malzeme tedariğine ihtiyaç duyuluyordu. Savaş dönemleri geçtikten sonra anlaşmalardaki yoğunluk azalmış olsa da devam ediyordu. Tüccarlar ile yapılan bu anlaşmalardaki malzemeler oldukça çeşitli bir içeriğe sahipti. Kumaştan, katrana, demirden keresteye birçok ürünü kapsayabiliyordu. Bu ürünler devlete hizmet amacıyla kullanıldığı için vergilerden muaf tutuluyordu. Bazı malzemelerin ücretleri nakit ödenirken bazı malzemelerin ödemesi taksitle gerçekleşiyordu. 1599 yılında gemilerin su geçirmezliğinde kullanılan katran için anlaşma yapılmıştı. Toplamda 40.782 kilo çam reçinesi, katran sipariş edilmişti. Ayrıca işlenmiş katran olarak 9.356 kilo daha sipariş verilmişti. Malzemelerin ücreti nakit ödenmişti.²²² 1601 yılında tersane patronları ince kadirga inşasında kullanılmak üzere 12 piedi uzunluğunda 10 piedi genişliğinde, 918 duka değerinde 300 adet kereste levhası anlaşmasını Defendi Piero ile yaptı.²²³ 1603'de ise tersane ihtiyaçları için Padova'dan Marco Malloni'den 6 adet karaçam kerestesi daha alınmıştı.²²⁴ Ertesi yıl tersane patronları Senato'nun onayı ile tüccar Juane Someda ile 300 kereste parçasının her bir 100 adedi için 19 duka, mürettebatın korunmasında kadirgalarda kullanılan siper oluşturulacak 150 adet çam kerestesi için 28 dukaya ve Padova'dan Marco Maron ile uzunlukları 32-35 piedi arasında 500 adet, 22-25 piedi arasında 500 adet kereste malzemesi üzerine anlaştı. Bu kerestelerin tümü için 1.000 duka verildi. Bu uzunluklara sahip olan kereste çeşitlerinin genişlik yelpazesi daha fazlaydı. Her genişlik için birim başına fiyat belirlenmişti. Genişliği 8 olan kereste parçası için 10 lira, genişliği 9 olan için 14 lira, genişliği 11 olan için 21 lira, genişliği 12 olan için 24 lira değer biçildi. Ayrıca çam ağacından 30-35 piedi arası uzunluğunda ve 12 piedi genişliğinde 50 adet çam kerestesinin birim fiyatı 56 lira, 22-25 piedi arası uzunluğunda 200 adet çam kerestesi

²²² A.S.V.e., Senato Mar, reg. 59, 12 Ağustos 1599.

²²³ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 61, 16 Nisan 1601.

²²⁴ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 63, 16 Ocak 1603.

içim birim fiyatı 10 lira, 300 adet 20 piedi genişliğinde olan için ise 10 lira değerden anlaşma yapıldı. Bu keresteler 8 ay içerisinde tersaneye teslim edilmek zorundaydı. Teslimatın zamanında yapılması gerekiyordu. Eksikler olursa ödeme yapılmayacak ve kusurlu malzeme kabul edilmeyecekti. Sürekli hazırlıklı olma durumunda tersane ve çevresindeki üsler, ihtiyacı olan kadirgalar, deniz kuvvetleri için reçine anlaşması bir kez daha yapılmıştı.²²⁵ 1605 yılında da tedarikçi Lazare Hordie ile 1.105 kilo reçine için 101 dukadan anlaşma yapıldı. Malzemeler teslim edildikten sonra ödeme tersane tarafından gerçekleştirilecekti.²²⁶

Gemi inşa faaliyetlerinde kullanılan toplar ayrı bir masraf kalemiydi. İnşa faaliyetlerinde geminin etkin kullanımının en önemli araçlarından biri toplardı. Mühimmatlar konusunda malzeme alımları sürekli devam etti.²²⁷ Topçu proveditorisi Senato'nun onayıyla Gabriel Merlo ile yapılan anlaşmayla bakır alaşımı tedarik edildi. İşlenmiş malzemenin her bir birimi için 100 dukalık bir ödeme yapıldı. Ayrıca bu bakırın dış kaynaklardan, topraklardan temin edildiğine dair kanıt sunulmak zorundaydı. Bu malzemenin kalitesi ile ilgili bir durumdu. Özellikle Almanya'nın Brescia bölgesinden getirilen maden kaynakları oldukça önemseniyordu.²²⁸

2.3.1.4. Masrafları Kısımaya Yönelik Önlemler

Venedik Devleti'nin sürekli çalışma hali belirli kural ve düzenlemelerin olmasını gerektiriyordu. Devleti kendi hazinesinden bizzat karşıladığı ya da provizyon verdiği gemilerin denetimleri önemliydi. Nihayetinde birçok teçhizat ve mühimmat devletin kasasından nakit ya da aynî olarak çıkıyordu. Yolsuzlukların önüne geçmek ve zarar etmemek için belirli yaptırımlar kaçınılmazdı. Mevcut donanmayı düzenlemek adına bazı kurallar getirildi. Çünkü donanmanın düzenli olarak hazırlanması için yapılan hazırlıklar kamunun en büyük harcamalarıydı. Ayrıca rutin bir şekilde gemilerin donanımları her üç yılda bir yenileniyordu. Gemilerin donanımlarının yenilenmesi konusunda harcanan bütçe önemi bir yere sahipti. Tersane patronisi bu yüzden 100 ince kadirgayı her an donatılacak şekilde tersanede bulundurma işini büyük ölçüde geciktirmek durumunda kalıyordu.²²⁹ Tersanede gemi

²²⁵ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 64, 23 Ocak 1604.

²²⁶ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 65, 9 Temmuz 1605.

²²⁷ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 63, 11 Mart 1603.

²²⁸ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 63, 14 Mart 1603.

²²⁹ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 11, 8 Ağustos 1545.

inşa faaliyetleri devam ederken her yıl kadirga komutanlara ait en az 7 adet kadirganın yenilenmesi gerekiyordu.²³⁰ Böyle olması durumu tersane inşa faaliyetleri için önemli bir iş yoğunluğu demektir. Bu yüzden tersanenin daha verimli bir şekilde çalışmasını sağlamak, masrafları azaltmak ve kadirga yöneticilerinin deneyimlerini arttırmak adına gemilerin üç yılda bir olan donanım yenilenmesi süresi beş yıla çıkarıldı. Bu düzenleme ile gemilerin kullanım süresini uzatarak, komutanların kamu hizmetine daha uzun süre devam etmeleri sağlanıyordu. Bundan sonra komutanlar limandan ayrıldıktan itibaren beş yıl boyunca görevde kalmak zorundaydı ve beş yılını dolduran gemiler şubat ayı ile birlikte görevlerini sonlandırabilirdi. Bu süreden sonra daha fazla hizmet için kalırlarsa maaşları devlet hazinesinden karşılanmak zorunda değildi. Maliyetler kadirga yönetici sopracomitiye ait olacaktı. Ayrıca beş yıllık hizmet süresini dolduran kişiler büyük konseye girebilme şansını elde edebiliyordu.²³¹

Yukarıdaki kararların yanı sıra, barış dönemlerinde koruma sağlayan ve devletin desteklediği bu gemilerin etkin kullanılması önemli bir yere sahipti. Bu kadar harcamanın başarılı bir sonuç vermesi gerekiyordu. Bunun için gemilerdeki kürek sayılarının arttırılmasına karar verilmişti. Özellikle korsanlar ile baş edebilmek adına kürek başına üç kişi donanımı yerine kamu hizmeti açısından daha verimli olacağı için kürek başın bir kişi daha eklenmişti. Bu durumun uygulanacağı kadirgalar özellikle mahkûmların kullanıldığı kadirgalardı. Böylece artık mahkûm kadirgalarının kürek sıraları her iki yanda 24 olarak paylaştırılıp artık 25, 26, 27 olarak paylaştırılmayacaktı. Ayrıca mahkûm kadirgalarına 145 kişiden fazla mahkûm kürekçi alınmayacaktı ve her bir kadirga için 28 özgür kürekçi atanacaktı. Bu şekilde toplamda 192 kürekçi ile tüm kadirgalar baştan sona tam kapasite ile donatılmış oluyordu.²³² Aslında bu kurallar tam bu dönemde tersanenin standartlaşma için adım attığı zamanı kapsamaktaydı. Bu düzenlemeler deniz kuvvetlerinin verimliliğini arttırmak ve kadirgaları daha düzenli ve etkili hale getirmek amacıyla yapılmıştı. 1586-1587 yıllarında bu şekilde dizayn edilmiş kadirgalardan, donanma proveditorilerine kendi kadirgaları dışında 11 kadirga daha tahsis edilmesi kararlaştırıldı. Bu kadirgalar Saseno'dan Zante'ye kadar tüm denizleri korumakla yükümlüydü. Ayrıca Puglia, Branditi, Ancona, bölgelerini

²³⁰ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 47, 24 Şubat 1586.

²³¹ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 47, 24 Şubat 1586.

²³² A.S.V.e., Senato Mar, reg. 47, 24 Şubat 1586.

koruyacak iki kadirga daha görevlendirildi. Mahkûm kadirgalarından üç kadirganın da Zadar ve İstria bölgesini koruması istendi. Ayrıca bir kadirga ve üç fusta korsanlar ile karşılaşmak üzere görevlendirildi. Kandiye için proveditoriye kendi kadirgası dışında üç fusta tahsis edildi.²³³

Venedik Devleti'nin, İnebahtı Deniz Savaşı'ndan sonra ekonomik olarak oldukça yıprandığı bir gerçektir. Bu durum savaş esansında yapmış olduğu harcamalara yansımıştır.²³⁴ Ekonomik anlamda Venedik'i yıpratın en önemli konu devletin yedek donanma ve denizcilerini her an hazır bekletmesi gerekliliğı idi.²³⁵ Bu geçici veya acil olmayan sürekli bir durumdur. Çünkü bölgesini Osmanlı Devleti'ne karşı her an korumak zorundaydı. Sürekli tetikte olmak ve zor bulunan denizci talepleri devlet üzerinde maddi ve manevi uzun vadeli etkiler yaratmıştı. Venedik savaş öncesi ve sonrasında zor bir süreçten geçmişti.²³⁶ 1569 yılında bir kıtlık başlamıştı ve 1570

²³³ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 47, 24 Şubat 1586.

²³⁴ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 24 Mayıs 1570; Soylu Sforza'ya bir kez daha patroni aracılığı ile destek sağlandı. 27 adet zırh, 500 adet at zırhı, 500 adet mızrak, 2000 adet kılıç, 800 adet mızrak, 200 adet kılıç aksesuarı, 500 adet kalkan, 200 adet askeri ürünleri taşımak için çuval verildi. 3 Haziran 1570 yılında tersane patroni teslim edilmek üzere tersane masrafları için haftalık 25.000 duka ödeme yapıldı. Ayrıca top ve mühimmatları ile ilgilenen tersaneye bunlar için 15.000 duka daha verildi. Bu ödemeler parça parça patronilere teslim edilmişti.

²³⁵ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 20 Şubat 1570; Rezerve tutulması gereken mürettebat hakkında; 1 başdanışman için ayda 48 lira, 1 gemi amiri için 60 lira, 1 yetkili kaptan için 45 lira, 1 katip için ayda 31 lira, Venedik Körfezi baş kürekçisi ayda 24 lira, Levant'ın baş kürekçisi ayda 30 lira, 5 gemi ustası 2 marangoz, 2 kalafatçı ve 1 kürek yapımı ustası ayda her birine 24 lira, 4 piyade için her birine ayda 6 lira, 8 alt mürettebat için her birine ayda 24 lira, 4 yardımcı mürettebat için her birine ayda 18 lira, 8 denetçi için ayda 15 lira, 1 topçu için ayda 20 lira, 127 mahkum kürekçi için her birine ayda 11 lira, 2 berber için ayda her birine 15 lira, 4 soylu için her birine ayda 40 lira, 4 vatandaş soylu için her birine 31 lira, bir baş sorumlu 17 lira, 2 topçu kaptanı 24 lira, 2 alt kaptan 18 lira, 7 topçu 15 lira, 100 asker 15 lira, 4 kaptan 18 lira, 8 denizci personeli 15 lira, 1 gemi için tedarikte bulunan kişiye 18 lira, 1 küçük tekne yöneticisi 18 lira maaş alacaktı. A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 14, 7 Ocak 1626; 100 kadirganın sağlanması için bazı malzemeler eksik kalıyordu. Mevcut olağanüstü harcamalar nedeniyle bu eksikliklerin tamamen giderilmesi zor olarak görülmekteydi. Zamanın ve durumların getireceğı tüm ihtiyaçlar için böylesine faydalı ve kamu savunması için oldukça gerekli bir işi tamamen ihmal etmek de doğru olmazdı. 100 ince kadirga ve 10 mavna için gerekli olan mühimmat, kürekler ve her türlü donanımın, daha önce belirlenmiş şartlar ve yükümlölüklerle sağlanmalıydı. Sağlanan donanım malzemelerinin bir kısmı mevcut donanmada kullanılan gemilere, diğer kısmı Kandiye'deki çok sayıdaki gemiye ve ilerleyen zamanlarda tamamlanmaya yakın hale gelecek diğer gemilere ayrılmalıydı.

²³⁶ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 11, 15 Eylül 1569; "Dün gece tersanede meydana gelen barut patlaması nedeniyle Signora'nın son zamanlarda yaşadığı zarar ve bununla birlikte çok daha büyük bir tehlikenin ortaya çıkması, ancak Tanrı'nın lütfu ve merhameti sayesinde gerçekleşmemiş olması, bu konseyin her bir üyesini harekete geçmeye ve gelecekte tersanenin bu tür büyük tehlikelerden korunmasını sağlamaya yönlendirmelidir. Tersanede artık hiçbir şekilde ne iri ne de ince türde barut saklanamayacak ve tersanede bu barutun kullanılması da yasaklanacaktır. Barut yapımında kullanılan malzemeler sadece belirlenen yerlerde işlenecek ve barutun yapılması gerektiğinde, bu malzemeler tersanenin dışında, bu şehir çevresindeki lagün içinde bulunan adalarda bir araya getirilecektir. Bu işin yapılacağı adalar, bu konseyin uygun gördüğü bir ya da daha fazla yerde

yılında halk resmen aç kaldı. Bu durum birçok insanın ölümüne yol açtı.²³⁷ Veba, tifo gibi salgınlar ve Osmanlılara karşı savaşılan gemilerdeki ağır hizmet gibi sebepler de nüfusun azalmasını etkiledi. Bölgedeki yerel nüfus azalmış olsa da bu kötü koşullarda Akdeniz bölgesinden tahıl ithal etmek zordu. Bu bölgeler ya çok kalabalık ya da tarım alanlarının terk edilmesiyle mücadele eder durumdaydı. Kıbrıs Adası'nın kaybı ekonomik zorlukların artmasına yol açan olay oldu.²³⁸ Süreç, Venedik'in Levant'taki ticaretini derinden etkilemişti. Birçok soylu ticaret hayatında ciddi zarara uğradı. Venedik'te bankaların batmasına sebep oldu.²³⁹ Savaş öncesi ve sonrasında ticari metalleri taşıyan gemilerin durumu da karışık hale geldi. Alınan sıkı tedbirler ticari hayata doğal olarak yansımıştı. Venedik Devleti tüccar gemilerine baskı uyguladı. Türk ve Yahudilerin tüccar kadirgalarına belirli yaptırımlarda bulundu.²⁴⁰ Bunu

olacaktır. Bu yerler belirlendikten sonra, gerekli donanımlar kurularak bu işin yapılması sağlanacaktır. Bu çalışma, konseyin başkanları ve çoğunluklu oy kullanan üyelerle, topçu sorumlusu ve patroni ve proveditörlerin müdahalesiyle belirlenecektir ve yapılacak harcamalar Signora'nın bütçesinden karşılanacaktır. Bu harcamalar, konsey başkanlarının emirleriyle topçu proveditörü kontrolünde yapılacaktır. Topçu proveditörü, önce bu işin yapılacağı en uygun yerleri belirlemekle yükümlüdür ve bu yerlerin hangilerinin en uygun olduğuna dair bilgi verdikten sonra, bu konsey o adalarda yapılacak binaları inşa etmeye karar verecektir. Böylelikle, barut üretimi düzenli bir şekilde yapılacak ve üretilen barut derhal bu iş için belirlenen adalara taşınarak farklı yerlerde saklanacaktır. Barut her zaman birden fazla yerde saklanarak dağıtılacak, böylece mümkün olduğunca güvenlik sağlanacaktır.” Sonrasında bu kararı tamamlayıcı bir karar daha alındı. A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 11, 5 Ekim 1569; Barutun adalara taşınmasına karar verdikten sonra silahlardan sorumlu proveditor Vettor Bragadin, konseyde yaptığı bildiride, belirlenen yerlerden biri olarak Santo Angelo della Conceria Adası'nın bu iş için çok uygun ve elverişli olduğunu, ayrıca gerekli işlemlerin orada yapılmasının daha az maliyetli olacağını değerlendirmiştir.; Samuale Romanin, **Storia Documentat di Venezia VI**, Venedik, 1857, s. 267; **Venice: A Documentary**, ed., Chambers, Pullan, s. 111, 112.

²³⁷ **Venice: A Documentary History, 1450-1630**, ed., David S. Chambers, Brian S. Pullan, Renaissance Society of America, Basil Blackwell, Oxford, 1992, s. 111.

²³⁸ Lamansky, **Secrets D'etat**, s. 90; 1573 yılının Nisan ayında Venedik'teki Vatikan temsilcisi, Venediklilerin her şartta barış istediğini, çünkü Cumhuriyetin doğudaki topraklarında yer alan tebaanın neredeyse ağaç kökü yiyecek hale geldiğinden şikâyet ettiğini kaydetmişti.

²³⁹ Brian Pullan, “The occupations and Investments of the Venetian Nobility in the Middle and Late Sixteenth Century, **Renaissance Venice**, ed., John R. Hale, London, Faber and Faber, 1973, s. 381, 383; Ruggiero Romano, “Economic Aspects of the Construction of Warships in Venice in the Sixteenth Century”, **Crisis and Change in the Venetian Economy in the Sixteenth and Seventeenth Centuries**, Methuen & Co Ltd, London, 1968, s. 81; 1563 yılında bir geminin donanma maliyeti 4.416 duka iken 1580 yılına gelindiğinde bu rakam 6.042 duka olmuştu. Fernand Braudel bu durumu 1574 yılından sonraki silahlanma ile açıklamıştı.

²⁴⁰ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 8 Nisan 1570; Türk ve Yahudi tüccarlar borçlarını ödemeliydi. Bu borçlular 10 gün içerisinde hükümet ofisine borçlarını teslim etmeliydi. Aksi taktirde ana para ile birlikte %4 faiz uygulaması yapılacaktı. Ceza affedilmeyecekti. Türkler dolandırma durumunda bulunduyorsa ve bu ortaya çıkarsa karşılığını para cezası olarak ödemeliydi. Gerekli görüldüğü için tutuklanan ve borçlu Türkler, Yahudiler ve Türk yönetimine tabi olan kişilerin malları ve eşyalarına el konulmalı ve geliri yöneticilere iletilmelidir. Bu iş ile ilgilenen ofis çalışanlarına da satışlardan %1 oranında miktar ödenmeliydi. Bunlar ödemelerini yapmadığı sürece serbest bırakılmayacaktı. Borç ödeme vadesi dolan kişilerin de sekiz gün içerisinde ödeme yapması belirtilmişti. 11 Nisan 1570 yılındaki karara göre Yahudiler ve Türk tebaasının kaçmalarını engellemek için gerekli güvenlik

yaparken de kendi dindaşlarını tebaa fark etmeksizin ön planda tutmaya çalıştı. Türk tebaasından olup Hristiyan olanlara farklı prosedürler uygulandı.²⁴¹ Ancak kimi zaman karışıklıklar meydana geldi ve ticaret hayatı bu açıdan bir kez daha yıpranmış oldu.²⁴²

2.3.2. Taşra Faaliyetleri: Üslere İkmal Sağlama

Osmanlı Devleti karşısında sürekli planlı olmak durumunda olan Venedik Devleti, savaş sırasında olduğu gibi savaş sonrasındaki süreçte de belirli bölgeleri desteklemeye devam etmişti. Çevre yönetimini desteklerken tersane ile hareket etmek durumundaydı. Organizasyon ağı içerisinde Venedik Körfez bölgesi, Dalmaçya, Girit, Korfu, Zante, Zadar ön planda olmuştu.

2.3.2.1. Dalmaçya'ya Malzeme Temini

Venedik Devleti'nin Osmanlı Devleti ile olan savaşı bitmişti ve her an oluşabilecek yeni bir savaş için hazırlıklı olmak zorunda olduğunun farkındaydı. Bu yüzden yönetimi altındaki toprakların ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmıştı. Venedik Körfez bölgesi için 600 duka değerindeki 300 adet büyük kürek, 500 duka değerindeki

önlemlerinin alınmasını öngörülmekteydi. Hatta bir soylu vatandaş, cittadiani seçildi ve bu kişi gece gündüz Türk ve Yahudileri gözetimiyle ilgilenecek, kaçmalarına izin vermeyecekti. Aylık olarak 10 duka alacaktı. Yine collegio tarafından verilen karara göre her biri 4 duka aylık alması karşılığında 4 kişi daha güvenlik için görevlendirildi. Bu maaşlar Türklerin ve Yahudilerin satılacak malları ile karşılanacaktı. 21 Nisan 1570 tarihinde her gün takip edilen Türkler ile Türklerin tebaası olan Yahudilere ait mallarla ilgili birçok dolandırıcılık, aldatma ve sahtekarlık vakası kaydedilmişti. Bu durumun önüne geçmek için gerekli önlemler alınmalıydı.

²⁴¹ A.S.V.e., Senato Mar reg. 39, 26 Ağustos 1570; Curzola sularında, Osmanlı yükleri taşıyan bir gemi durduruldu. Gemi sahibi, yükün kendisine ait olduğunu iddia etmişti. Kaptan, bu yük ve gemi üzerindeki hakkını, uygun şekilde ve genel usullere göre bildirmişti. Konu davalık oldu ve çözülmesi gerekti. Bu yüzden Venedik hükümeti dava ile ilgilenilmesi adına 15 kişilik bir heyet belirledi. Süreç ile ilgili her resmî belge, mektup mali yetkililere verilmeli ve durum çözüme kavuşmalıydı. A.S.V.e., Senato Mar reg. 39, 9 Eylül 1570; Fez krallığından gelen Yahudi Jakob Medina'ya ait geleneksel giysi türlerinden olan iki adet puantiyeli yelek ve tuzlu balık mallarına gümrükte el konulmuştu. Başlangıçta Osmanlı vatandaşı olduğu düşünülmüşse de Katolik Krallığın Cenevre'deki büyükelçisi tarafından yapılan doğrulama ile gerçekten Fez krallığından olduğu ve Katolik Krallık için çalıştığı anlaşılmıştı. Ayrıca bu kişi Lord Giovanni Andrea Doria'nın annesinin mektuplarıyla da tavsiye edilmişti.

²⁴² A.S.V.e., Senato Mar reg. 39, 18 Nisan 1570; Hristiyan olduklarını iddia eden bu kişilerin, Türk tebaası olarak kabul edilmedikleri ve bu nedenle eşyalarının iade edilmesi gerektiği vurgulanmaktaydı. Durumdan etkilenen kişilerin isimleri tek tek yazılmıştı ve eşyalarının bir Türk'e ya da Yahudiye ait olduğu anlaşılırsa ceza kesilecekti. Ancak bu konu hakkında belirli bir süre karar verilemediği anlaşılmaktadır. 8 Mayıs 1570 tarihine gelindiğinde durumları hakkında hala karar netleşmemiştir. Bu yüzden tekrar gündeme gelir ve bu 11 kişi arasından 4 kişinin Hristiyan ama Osmanlı tebaası olduğu ve bu tüccarların mallarının ne yapılması gerektiği konusunda bir an önce karara varılması tekrar edilmiştir. A.S.V.e., Senato Mar reg. 39, 7 Haziran 1570; Buna göre Mora Yarımadası'ndan Venedik'e gelen tüccarlar Türk tebaası ama Hristiyan olduklarını söylediği için onların eşyalarının iadesi talebi kabul görmüştü.

500 adet küçük kürek Levant bölgesine gönderilmişti.²⁴³ Gemi donanımları yanında çevre kalelerin sağlamlaştırılmasına da önem verilmişti.²⁴⁴

Senato, tersane patronilerinden belirli mühimmat konusunda düzenleme yapılmasını ve bu düzenlemenin ardından bu mühimmatın Dalmaçya valisine iletilmesini istedi.²⁴⁵ Gönderilen mühimmat arasında arkebüz, arkebüz aparatları ve toplar mevcuttu.²⁴⁶ Adriyatik ve Dalmaçya’da kullanılmak üzere 4.000 kilo barut ve 2.000 kilo yağlanmış ip, fitil gönderilmişti. Yine Adriyatik’te kullanılmak üzere 32 büyük fiç, 11 küçük fiç barut, 60 arkebüzün teslim edilmesi ile tersane ilgilenmişti.²⁴⁷ Böylece askerler uygun şekilde donatılmış olacaktı. Ayrıca mühimmat için devlet 703 duka bütçe daha vermişti.²⁴⁸ Dalmaçya kıyılarında, yoğun bir şekilde desteklenen bölgeler arasında Zadar vardı. Zadar’nın donanma silahları ve teçhizatları konusundaki eksiklerinin giderilmesi için tersane patronilerine belirlenen ihtiyaçların gönderilmesi için emir verildi. Özellikle bir takım silah ve kürekler acil olarak lazımdı. 1603 yılında 6 adet büyük halat, 6 adet çapa, 4 adet koruyucu tente, 2.000 adet kürek kementi, 10 adet çeşitli demir araç gereçler, yelken direklerinde kullanılan çeşitli küçük demir malzemeler 1.000 adet, 150 adet kürek, 20 kürek başarda için, 10 adet büyük kürek, 6 adet yelken direklerini destekleyen kirişler, 200 adet oturak gönderildi.²⁴⁹

2.3.2.2. Girit’e Malzeme Temini

Venedik için Akdeniz’de güçlü kalmanın yolu Kandiye’den geçiyordu. Bu yüzden gemi inşa faaliyetleri ve bu faaliyetleri besleyecek çalışmaları özellikle bu

²⁴³ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 41, 13 Şubat 1574.

²⁴⁴ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 59, 11 Mart 1599; “Dalmaçya yönetimine verilen emre göre, Veglia’nın (Hırvatistan’nın Adriyatik kıyılarında yer alan adası. Bugün ki adı ile Krk Adası, Kvarner Körfezi’nde yer alır. Adriyatik bölgesinin en büyük adalarından biridir) çok sadık vatandaşları, Giacomo Bisasina’nın aracılığıyla, şehir duvarlarının birçok yerinin yıkık ve tehlikeli olduğunu belirterek bizden bir istekte bulundular. Kendi güvenlikleri için bu duvarların onarılması ve ayrıca top, mermi ve cephane gibi bazı donanımların sağlanması gerektiğini talep ettiler. Bu onurlu taleplerini yerine getirmek istiyoruz ve bu tür tedbirlerin ihtiyaç doğrultusunda etkili bir şekilde uygulanmasını ve her türlü dikkatle ele alınmasını istiyoruz. Bu nedenle, sizinle birlikte karar aldık ve önceden bilgilendirilerek gerekli olan her şeyin düzenlenmesi ve bu duvarların uygun bir şekilde onarılması için talimat verilmesi gerektiğine karar verdik. Bu onarımların, ani saldırılara karşı güvenli hale getirilmesi, en uygun yerlerde ve yöntemlerle yapılmasını sağlamak amacıyla Senato ile birlikte bu iş için 400 duka harcamanıza yetki veriyoruz. Bu miktar, kalelere gönderilen tedarikçilerimiz tarafından emrinize gönderilecektir.”

²⁴⁵ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 59, 20 Mart 1599.

²⁴⁶ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 59, 7 Ağustos 1599.

²⁴⁷ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 59, 13 Ağustos 1599.

²⁴⁸ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 59, 28 Ekim 1599.

²⁴⁹ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 63, 6 Mayıs 1603.

bölgede yoğun bir biçimde sürdürmüştü. Devlet, denizlerdeki faaliyetlerine daha çok Kandiye üzerinden devam etti. Yoğun bir çalışma söz konusuydu ve şehir erzak, mühimmat açısından sürekli destekleniyordu.

Devletin bütçesinden belirtilen silah ve malzemelerin Kandiye'ye gönderilmesi için deniz kuvvetlerine emir verilmişti. Bu işe 7.144 duka bütçe ayrıldı. Bu bütçe, mühimmat malzemeleri, tahıl alımı ve özellikle buğday depolarının inşası ve bakımı içindi. Bu düzenlemeler, 26 Eylül 1577'de Kandiye kaptanı tarafından yapılan talepler doğrultusunda ilerledi.²⁵⁰ Devlet, 200 adet arkebüz alımında kullanılmak için tersane patronlarına kendi bütçesinden 1.000 duka teslim etti. Temin edilen arkebüzler Kandiye'ye gönderildi. Daha sonra tersaneye 585 duka verildi ve 50 kürek 1 yelken, direk, 50 kürek kementi, 50 misket ürünleri almasını istedi.²⁵¹ Kandiye yöneticisinin istediği silahlar gönderilmişti.²⁵² Tersane patronileri Kandiye ve Hanya için teçhizat ve mühimmat temin etmeliydi. 1601 yılında ise Kandiye için gönderilen teçhizat ve mühimmatlar arasında 10 adet yelken direği, 8 adet büyük halat, 10 adet çapa, 4 adet küçük flok yelken, 11 adet büyük ağır top, 8 adet yelken bezi, 10 adet zırh düğmeleri, 15 adet demir ve bakırdan yapılmış tamir levhaları, 300 adet zırhlar için kemer, 64 kilo keten yağı, 200 adet arkebüz yayı, 200 adet arkebüz namlusu, 200 adet nişangah, 2 adet arkebüz çubuğu vardı. Hanya için ise 18 kalın halat, 32 adet çapa, 14 adet metal destek parçaları, 17 fusta, 10 adet demirleme aparatları, 4 adet demirleme halatı, 3 adet ön yelken, 10 adet, 12 adet anten, 6 fıçı yağ, 4 adet küçük yelken, 200 adet mavna küreği 10.000 adet misket temin edildi. Hem Kandiye hem de Hanya için 10 miara arkebüz fitili gönderilmişti.²⁵³ Ayrıca yine aynı yıl Kandiye için 431 adet kereste levhası anlaşması yapılmıştı.²⁵⁴

Venedik, Kandiye ve çevresindeki ikmallere dikkat ederken bölgede bulunan ve eksikleri olan kadirga ve komutanlarını ihmal etmedi. Kandiye üzerinden farklı yerlere belirli malzemeler gönderilebiliyordu. Kandiye'den Kefalonya'ya 600 adet kereste levhası bölgenin kalesini güçlendirilmek üzere gönderilmişti.²⁵⁵

²⁵⁰ A.S.V.e., Senato Mar reg. 43, 19 Kasım 1577.

²⁵¹ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 45, 7 Ekim 1582.

²⁵² A.S.V.e., Senato Mar, reg. 59, 21 Haziran 1599.

²⁵³ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 61, 1 Nisan 1601.

²⁵⁴ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 62, 26 Nisan 1601.

²⁵⁵ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 59, 7 Ağustos 1599.

Yönetim gönderdiği malzemeler yanında gerekli görmediği harcamaları kısıtlayabiliyordu. 1586'da Kandiye'deki yönetime bildirildiği üzere ada da bulunan üç bin piyade asker konusunda azalmaya gidilmişti. Kandiye için 600 piyade asker ihtiyaç fazlası gelmişti. Bu yüzden 600 piyade için tahsis edilen bütçe geri çekildi. Ancak Kandiye için piyadeler konusunda bir azalmaya gidilmiş olsa da daha sonra Osmanlıların ada üzerindeki planlarına göre bölgeye asker sevki mühim hale gelecekti.²⁵⁶ 1591 yılında bu kez Kandiye için asker gönderilmesi gerektiğinde mevcut gemiler bunun için yetersiz kaldı. Mevcut gemilerle 400 askerden fazlasını taşımak mümkün değildi. Collegionun kararı ile devlet tarafından maaşları karşılanan askerlerin silahlı gemilerin her birine 10 kişi daha fazla alınacak şekilde Kandiye'ye taşınmasına karar verilmişti.²⁵⁷ 1601'de Kandiye'deki garnizonlarda bulunan askerlerin azalması konusu gündemini koruyordu. Bu yüzden mümkün olan en kısa sürede yeni askerlerin gönderilmesi ile bu açık kapanmak zorundaydı.²⁵⁸

Yine bu yıllarda Kandiye için maaşlar, tahsilatlar ve ödenekler için düzenlemeler yapılmıştı. Gereksiz, ihtiyaç dışı tüm harcamaların düzenlenmesi gerektiği bildirilmişti. Benetto Moro bazı gereksiz görevlerin iptalini gerçekleştirmişti. Bu durumun tekrar edilmesi istendi çünkü hala gözden geçirilmesi gereken birçok görev vardı. Devletin menfaati göz önünde bulundurularak özellikle gereksiz harcamaların önlenmesi gerekiyordu. Ayrıca bazı onaylı ama gereksiz ödemeler varsa bu konu hakkında özel bilgi verilmesi istendi. Bu talimat Korfu, Zante ve Kefalonya yöneticilerine de yazılmıştı.²⁵⁹ Tedbir ve destek birlikte ilerledi.²⁶⁰ Girit Savaşı yaklaşırken Venedik'in adaya olan ikmalleri daha fazla arttı.

²⁵⁶ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 47, 21 Şubat 1586.

²⁵⁷ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 52, 7 Eylül 1591.

²⁵⁸ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 61, 11 Ağustos 1601; "Günümüzün olağanüstü askeri ihtiyaçları nedeni ile Kandiye'deki garnizonlar azaldı. Ana karada yer alan yöneticiler zaman kaybetmeden askerlerin uygun yerlere kaydırılması emri verilmelidir. Collegio en kısa zamanda en az 1.000 askerin Kandiye'ye gönderilmesini sağlamalıydı."

²⁵⁹ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 62, 6 Temmuz 1602.

²⁶⁰ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 62, 7 Haziran 1602; Kandiye proveditorisinin talepleri üzerine Kandiye limanı temizlenmeliydi. Kamu hizmetleri için 500 el arabası yapılması adına işlenmemiş kereste ve işlenmiş kereste levhaları gönderilecekti. Kalelerde kullanılmak üzere kalaslar, kiriş ve direkler gönderilecekti. Bunların maliyet ve nakliye ücretleri borç fonlarından ödenmeliydi. A.S.V.e., Senato Mar, reg. 62, 6 Temmuz 1602; Franco Moroni'ye bir proveditore olarak gerekli malzemelerin sağlanması için harekete geçildi. Marano'daki kalesinin hizmetleri için 2.000 duka verildi. A.S.V.e., Senato Mar, reg. 62, 22 Temmuz 1602; Bernardo Venier'e mühimmat ve erzak alması için 5.500 duka verilmesi kararlaştırıldı. Zuana Sogredo Kandiye yöneticisi seçildi ve görev yerine kısa sürede gidecekti. Buradaki yardımcı yöneticilerinin ödemeleri için 3.000 duka verildi. Ödeme Kandiye ve

2.3.2.3. Korfu'ya Malzeme Temini

Venedik Devleti için Korfu oldukça stratejik bir yer teşkil ediyordu. Burada bulunan tersane merkez tersanesine gemi inşa faaliyetlerinde büyük destek oluyordu. Özellikle gemilerin donanımları konusunda desteği büyüktü. İnebahtı Deniz Savaşı bittikten sonra Korfu'da kalan bazı gemi gövdeleri merkez tarafından geri istenmişti. Korfu'da bulunan bu gemi gövdeleri için hemen karar alınması gerekiyordu. Gemi iskeletlerinin orada tehlikelere maruz kalmaması gerekiyordu. Bu gövdeler tamir edilmeli, düzenlenmeli ve Venedik'e getirilmeliydiler. Bu karara göre, tersane patronilerinin gözetiminde Korfu'ya 25 ila 30 arasında marangoz ve kalafatçı gönderildi. Ustaların, bu görev için deneyimli ve yeterli olması gerekiyordu. Patroniler buna göre bir usta seçiminde bulundu. Ayrıca ustaları yönetecek bir sorumlu yönetici atandı. Ustaların görevi, orada bulunan gemi iskeletlerinin tamir edilmesini sağlamak ve bunları mümkün olan en kısa sürede Venedik'e getirmektir. Bu işi hızlı ve eksiksiz bir şekilde yapabilmeleri için tersane tarafından gerekli tüm araçlar ve malzemeler teslim edildi. Ayrıca, bu kişiler, tersaneden aldıkları maaşlara ek olarak, günde 14 soldi daha alacaklardı. Bunun için haftada yedi gün çalışmaları gerekiyordu. Ayrıca söz konusu gemilerin güvenli bir şekilde Venedik'e getirilmesi için yeterli sayıda personel görevlendirilmişti. Bu görevliler, belirtilen ustalarla birlikte hareket etmek zorundaydı.²⁶¹ 1574 yılında burada bulunan Trivisiana kadirgasına 50 adet büyük

Korfu'daki fonlardan ödenecekti. A.S.V.e., Senato Mar, reg. 63, 3 Haziran 1604; Chioggia limanındaki kale surlarının onarımı için bilir kişiler gönderildi. Kale sorunlarını bizzat inceleyen yetkililere göre 4.713 duka gerekli kereste, demir gibi malzemeler, işçilik ve diğer harcamalar için gerekli olacaktı. A.S.V.e., Senato Mar, reg. 64, 14 Eylül 1604; Tersane patronileri Pichadi Bergamasco ile beş ince kadirga direği almak üzere anlaşma yaptı. Her biri 7.5 duka değerindeydi. A.S.V.e., Senato Mar, reg. 64, 9 Kasım 1604; Deniz kuvvetlerine ve mahkûm kadirgalarına malzeme almak için 30.000 duka bütçe verildi. 12 Kasım'da 22.000 duka bütçe daha tahsis edildi. A.S.V.e., Senato Mar, reg. 64, 22 Kasım 1604; Kandiye yönetiminden gelen talep üzerine ve tersane patronilerinin de önerdiği üzere belirtilen teçhizat ve kürekler Kandiye tersanesine gönderilmeliydi. Bu malzemeler Kandiye proveditorisine eğer o yoksa kaptanına teslim edilmeliydi. Ayrıca bu malzemeler ile Kandiye muhafız kadirgalarına yardım sağlanması gerekirse, Kandiye'deki proveditore ve onun yokluğunda Kandiye kaptanının izni ile buna izin verilmeliydi. Buna göre 3 dümen, 100 kürek, 2 direk, 2 kalın halat, 2 çapa, 3 küçük yelken gönderildi. A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 14, 6 Kasım 1626; Tersane, Korfu ve Zante tersanelerine, son gönderilen malzemelere bakarak donanmanın ihtiyaçlarını karşılayabileceği düşünülen hazırlıklar ve küreklerin gönderilmesini sağlamalıydı. Aynı şekilde, Safientia'dan (Sapientza Adası Messina Körfezi'nde yer alır) Cerigo'ya (Kythira Adası) kadar olan denizlerde devriye gezecek mavnaların ve onların destek gemilerinin ihtiyaçları da karşılandı.

²⁶¹ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 11, 27, 29 Temmuz 1572; "Korfu'da bulunan kadirga gövdeleri için hemen karar alınmalıydı. Gemi iskeletlerinin artık orada tehlikelere maruz kalmaması gerekiyordu. Bu gövdeler tamir edilip, düzenlenmeli ve Venedik'e geri getirilmeliydi. Bu karara göre, tersane patronilerinin gözetiminde Korfu'ya 25 ila 30 arasında marangoz ve kalafatçı

kürek için 100 duka, 60 adet büyük kürek için 120 duka, Venedik Körfez Kaptanı Surian için 30 adet büyük kürek için 60 duka, 100 adet kürek kementi için 6 duka değerinde malzeme gönderilmişti.²⁶² Yine aynı yıl Korfu ve Kandiye için gerekli olan 1.000 adet kereste ikmalî tersane tarafından sağlandı.²⁶³ Ayrıca Türkler ile olan savaşta kıyı bölgeleri zarara uğramıştı. Erzak, mühimmat ve her türlü malzemeden mahrum kalan kıyı bölgeleri ve kamu adına bir çözüm bulmak için hareket geçilmeliydi.²⁶⁴ 1581'de Korfu'ya gitmek üzere 11 kürek için 30 duka verildi.²⁶⁵ Korfu'daki ince kadirgalar için kürek lazımdı ve 200 adet küreğin maliyeti için tersane patronilerine 700 duka ödenek verildi. Bu kürekler hazırlanmalı ve Korfu'ya gönderilmeliydi. Korfu'ya kadirgalar ve diğer malzemeler ile bir gönderim daha yapılmıştı.²⁶⁶ Zaccaria Salamon yönetimindeki kadirga ve 4 firkate için 836 duka ayrılmıştı. Sonrasında Salamon Korfu'ya proveditor olarak atanmıştı. Korfu için ordu hizmetine yönelik olarak 2.030 duka bütçe verildi. Ayrıca 300 büyük kereste verilmişti ve maliyetleri 750 dukaydı. 120 duka değerinde 4 kadirga direği, 4 küçük yelken direği için 12 duka, 6 adet dümen için 84 duka, 12 büyük halat ve 4 ana direk için 200 duka, 8 büyük top için 58 duka değerinde malzeme verilmişti. Salamon ordu proveditoru olarak görevini yerine getirmek üzere ayrıldığında bir armiraglioya ihtiyacı vardı. Ancak 24 Nisan 1574 yılından itibaren kara topraklarının yöneticisinin bir yardımcı armiraglio ile görevini yürütmesi yasaklanmıştı ama buna rağmen Salamon'a Korfu'daki görevlerinde yardımcı olmak üzere Korfulu armiraglio Marin Sacliceli bu göreve getirildi.²⁶⁷ Korfu'ya gönderilmek üzere yola çıkan bütçe hakkında Zadar yönetimine bilgi verildi. Buna göre Onlar Konseyi'nin bütçesinden 10.000 duka Korfu'ya gönderilmek üzere bir kadirga ile yola çıkacaktı. Bu işlem herhangi bir kadirga

gönderilmeliydi. Bu kişiler, bu görev için deneyimli ve yeterli olmalıydı. Başlarına bir sorumlu atanmalıydı. Bu ustaların görevi, orada bulunan gemi iskeletlerini tamir etmek ve bunları mümkün olan en kısa sürede bu şehre getirmektir. Onlara, bu işi hızlı ve eksiksiz bir şekilde yapabilmeleri için gerekli tüm araçlar ve malzemeler teslim edilmeliydi. Ayrıca, bu kişiler, tersaneden aldıkları maaşlara ek olarak, günde 14 soldi alacaklardı ve haftada yedi gün çalışacaklardı. Korfu'daki yönetime bir mektup yazılarak bu gemi iskeletlerinin mümkün olan en kısa sürede gönderilmesi sağlanmalıydı. Ayrıca, söz konusu gemilerin güvenli bir şekilde bu şehre getirilmesi için yeterli sayıda personel görevlendirilmeli ve bu görevliler yukarıda belirtilen ustalarla birlikte hareket etmeliydi.

²⁶² A.S.V.e., Senato Mar, reg. 41, 6 Şubat 1574.

²⁶³ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 41, 7 Temmuz 1574.

²⁶⁴ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 41, 7 Temmuz 1574.

²⁶⁵ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 45, 16 Eylül 1581.

²⁶⁶ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 45, 11 Ağustos 1582.

²⁶⁷ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 46, 22 Mart 1578.

aracılığı ile yapılacaktı ama bu durum gerçekleşmezse bir elçi gönderilecekti ve para Korfu'ya bu şekilde iletilecekti.²⁶⁸ 1587 yılında 6 varil büyük iri taneli barut 57 duka ve 2 varil ince öğütölmüş barut 11 duka karşılığında malzemeler sağlandı.²⁶⁹ 1594 yılında kıyı savunma hattında bulunan Bona kadırgasının donanım ihtiyaçları için tersane patronlarına 194 duka verildi. 25 kürek için 87 duka, küreklerin ağırlıkları olan kurşunlar, yani “kürekler için kurşun, piombo per li remi” * için 39 duka verildi. Tersane patronları Korfu'daki gemi inşa faaliyetleri için gerekli malzemelerin gönderilmesi talimatını aldı.²⁷⁰ 1599 yılında Theodora Balbi'nin istekleri doğrultusunda Korfu'ya belirli mühimmatların gönderilmesi kararlaştırılmıştı. Malzemelerin gönderilmesi ile tersane patronileri ilgilendi. 10 adet büyük halat, 10 adet halat aparatları, 10 adet halat çeşitleri, 1.000 adet küçük bağlama kemerleri, 2 adet üçgen yelken, 6 adet küçük direk, 3 adet direk, 200 adet kürek, 150 adet direkleri destekleyen ahşap parçalar, 25 adet direklerin üstünde yer alan halat sabitleme aparatları, 600 adet misket malzemeler arasında yer aldı.²⁷¹ Korfu'ya malzeme gönderimi sürekli devam ediyordu, nitekim 17. yüzyıl başında peksimet gönderimi yapıldı.²⁷²

²⁶⁸ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 47, 25 Kasım 1585.

²⁶⁹ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 48, 31 Temmuz 1587.

* Bu ifade genelde denizcilikte kullanılan bir ifadeydi. Küreklerin ağırlıklarını arttırmak veya dengelemek için kullanılan kurşun ağırlıkları ifade etmekteydi. Genellikle denge sağlamak ve performansı arttırmak için kullanılırdı. Kurşun, ağırlığı nedeniyle küreklerin su altında daha iyi bir performans göstermesine ve denizin içinde daha kolay hareket etmesine yardımcı olmaktaydı. Bu uygulama özellikle büyük gemilerde küreklerin suyu etkili bir şekilde itmesini sağlamak ve geminin daha stabil bir şekilde hareket etmesini desteklemek için önemliydi. Kurşun küreklerin uç kısımlarına veya tabanlarına eklenirdi ve bu sayede denizdeki işlevi optimize edilirdi.

²⁷⁰ A.S.V.e., Senato Mar, reg.55, 26 Ekim 1594.

²⁷¹ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 59, 10 Ocak 1599.

²⁷² A.S.V.e., Senato Mar, reg. 64, 19 Ekim 1604.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GİRİT SAVAŞI'NA HAZIRLIK VE SAVAŞ ESASINDA TERSANENİN ÇALIŞMALARI

Osmanlı Devleti için Kıbrıs'ın topraklarına katılmasından sonra sıra Girit'e gelmişti. Girit, Doğu Akdeniz ticaretinin en önemli kilit noktalarından birisiydi.¹ Girit Adası yasal ticaretin merkezi olmasının yanı sıra korsanlık faaliyetleri için de önemli bir merkezdi. Dolayısı ile Girit hem Akdeniz ticareti açısından hem de stratejik açıdan önemli bir noktada bulunuyordu. Osmanlı Devleti için önemliydi çünkü Ege Denizi, Çanakkale Boğazı ve dolaylı olarak İstanbul'un güvenliği buraya bağlıydı. Ayrıca Ege'ye bağlanan ticaret ve hac yollarının kilit noktasındaydı. Venedik için de çok önemliydi. Girit uzun süreden beri Venedik Cumhuriyeti'nin doğu ticaret yolunun kilit taşı ve önemli bir lojistik aktarma merkeziydi. Ada aynı zamanda Cumhuriyet'in doğudaki egemenlik merkeziydi.²

Osmanlıların, Girit'e saldırmak için pek çok fırsatı olmuştu ancak konjonktür olarak durumunun uygun olmamasından dolayı bu fırsatları kullanamadılar. 17. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde yaşanan çok yönlü problemler, Akdeniz'de Osmanlı Devleti'ni sonunun ne olacağını bilmediği bir savaşa girmekten alıkoymuştu. Osmanlı yönetimi, Girit için 17. yüzyılın ortalarına kadar herhangi bir şey yapamamıştı. Barbaros dönemine Türklerin adaya yaptıkları taarruzlar ise nihai hedefi olmayan saldırılardı.

17. yüzyılın ortalarına doğru bozulan Osmanlı-Venedik ilişkileri ve Osmanlı yönetiminin, komşularıyla ilişkilerini kısmen düzeltmesi sonucu 1645 yılında adaya sefer için uygun fırsat doğdu. Osmanlı yöneticilerinin seferin yönünü saklamalarına rağmen, Venedik yönetimi bu savaşı bekliyordu. Girit için 1645 ilkbaharında başlayan savaş umulmadık bir hal aldı ve 1669 sonbaharına dek uzadı. Çeyrek asır süren savaş Osmanlı tarihi için de Venedik tarihi için de farklı bir anlam kazandı.

Osmanlı Devleti adanın önemli şehirleri olan Hanya ve Resmo'yu birkaç sene içinde aldı. Resmo'nun alınmasından kısa bir süre sonra da adanın merkezi olan

¹ Fernand Braudel, **II. Felipe Döneminde Akdeniz ve Akdeniz Dünyası**, c., I, çev., Mehmet Ali Kılıçbay, Ankara, 1993, s. 182.

² A. Nükhet Adıyeke - Nuri Adıyeke, **Osmanlı Dönemi Kısa Girit Tarihi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2021, s. 38, 39.

Kandiye hariç bütün ada Osmanlı egemenliğine girdi. 1648 yılından sonra Girit Savaşı uzun bir duraklama dönemine girdi. Bu dönemde savaş adanın dışında cereyan etti. 1648 yılında Venedik donanması Çanakkale Boğazı'nı ablukaya aldı ve bütün kış boyunca geçit vermedi. 1656 yılında Venedikliler tarafından Limni ve Bozcaada'nın alınması, boğaz ablukası ile birleşince Girit ile İstanbul'un iletişimi neredeyse koptu. Daha sonra Çanakkale Boğazı'ndaki ablukanın kaldırılması ile Osmanlı yönetimi biraz rahatlayabildi.

Savaşın son evresi, 1667 yılı ilkbaharında Osmanlı sadrazamı Köprülüzade Fazıl Ahmet Paşa'nın ordunun başına geçmek üzere Girit'e gitmesi ile başladı. Savaşın en kanlı evresi olan bu son mücadele yaz kış, gece gündüz iki buçuk yıl sürdü. Venedik yönetimi kendi geleceği ile Kandiye kalesinin geleceğinin aynı olduğunu anlamıştı. Akdeniz hakimiyeti Kandiye Kuşatması ve Girit Savaşı ile belirleniyordu.³ Avrupa devletlerinden gelen ufak yardımlar pek işe yaramadı. Yaşanan zorluklar sonucu, büyük bir bıkkınlıkla her iki tarafta da barışa istek uyanmıştı. Sonunda Morosini bir anlaşma yapmaya razı oldu ve Osmanlı Devleti ile barış anlaşması imzaladı. 6 Eylül 1669'da imzalanan Paliokastro anlaşması ile sadece Kandiye Kalesi teslim edilmiyor, 25 yıldır süren Girit Savaşı da sona eriyordu.

Kandiye Kalesi'nin Osmanlılara teslim edildiği bu anlaşma ile rehine sorunu hallediyor ve Osmanlı-Venedik dostluğu kabul ediliyordu. Anlaşma uyarınca, Girit'teki Suda, Granbosa ve İşperlanka kaleleri Venediklilere bırakılıyordu.⁴ Venedikliler belki ileride tekrar adada faaliyet gösterebiliriz diye özellikle bu kaleleri ellerinde tutmuşsa da bu hiçbir zaman gerçekleşmedi. Gerçi Venediklilerin Girit'e yönelik birkaç ufak girişimi olduysa da bunlar sonuçsuz kaldı. 1715 Seferi sırasında bu kaleler de Osmanlı ordusunca alınınca ada tamamen Osmanlı topraklarına katıldı.

Çeyrek asır süren savaş hem Osmanlı, hem de Venedik yönetimleri için çok büyük problemlerin yaşandığı bir dönem oldu. Adada yaşanan salgın hastalıklar, doğal felaketler, askerler mühimmat ve iâşenin geç ulaşması, maaşların geç ödenmesi, savaşın getirdiği bıkkınlık her iki ordu içinde sızlanmalara yol açtı. Savaşın tarafı olan her iki devlette de merkez idarededeki siyasi ve mali sorunlar alabildiğince büyümüşü.

³ Adıyeke, **Osmanlı Dönemi**, s. 53.

⁴ Anlaşmanın metni için; **Mecmua-yı Muahedat**, c., II, İstanbul, 1294. s. 141, 142.

Girit savaşı Venedik yönetimine de çok pahalıya mal oldu. Son dönemlerinde Venedik için savaşın yıllık maliyeti 4,5 milyon dukayı bulmuştu.⁵ Savaş sadece savaş meydanlarındakileri değil, her iki devlet içinde bütün herkesi derinden etkiledi.

Savaş Venediklilere, Osmanlılardan daha ağır şartlar doğurmuştu. Çünkü Venedik ordusu Kandiye Kalesi'ne sıkışıp kalmıştı. Osmanlı ordusu adanın kısıtlı iktisadi imkanlarından olabildiğince yararlanabiliyordu. Ne var ki Venedik ordusunun ada şartlarından hiçbir şekilde yararlanma şansı yoktu.⁶ Kuşatma sırasında Osmanlı ordusu şehre giden su yollarını bile kapadığından kale içindeki Venedikliler suya dahi ulaşamıyorlardı. Bu sebeptendir ki Venedik askerinin bütün ihtiyaçları merkezden gelmek mecburiyetindeydi. Bu ihtiyaçlar ayrıntılı olarak tersane defterlerine de kaydedilmişti. Bu sürecin yönetilmesinden tersanedeki patroniler sorumluydu. Dolayısıyla Girit Savaşı sırasında Venedik ile Kandiye arasında çok yoğun bir deniz trafiğinin olduğu görülmektedir. Bu çerçevede gerek savaş için gerekse nakliyat için Cumhuriyet yönetiminin gemi ihtiyacı olabildiğine artmıştır.

3.1. Girit Savaşı Sırasında Gemi İnşa Faaliyetleri

Girit Savaşı'nın ilk dönemlerinde Venedik Tersanesi'nde gemi inşa faaliyetleri yoğun bir hal almıştı. Tersane yönetimi, inşa edilmekte olan kadırgaların hızla tamamlanması için her türlü çabayı gösterdi. Yönetim bu konuda tersaneye sürekli uyarılarda bulunmuştu. Çünkü savaş hali vardı ve ihtiyaç anında kadırgalar her zaman hazır bulunmak zorundaydı. 1645 tarihli bir emir Patroniye yeni inşası gerçekleşen galeazzenin (mavna) hızla tamamlanması talimatını içeriyordu. Zira işin tamamlanmasına bir aylık bir süre kalmıştı. Ayrıca iki eski mavnanın bir an önce tamir edilmesi gerekiyordu. Ancak öncesinde büyük boyutlara ulaşması öngörülen tamir masraflarının tersane patronisi tarafından hesaplanması istenmişti. Boşuna masraf edilememesi için kadırgaların tamir edilmesi sonucunda etkin bir kullanıma sahip olup olmayacağına dair kesin bir karar alınmalıydı. Tersanede bekleyen eski ince kadırgaların durumları hakkında dikkate değer bilgiler elde yoktu. Bu tarihlerde

⁵ Adıyeke, **Osmanlı Dönemi Kısa Girit Tarihi**, s. 58.

⁶ Nuri Adıyeke - Neyyir Bertay, "Venetians' and Ottomans' Capability to Benefit from the Island's Economic and Demographic Potential During the Cretan War", **Kritikos Polemos 1645-1669, Agnostes Ptihs (Girit Savaşları 1645-1669, Bilinmeyen Yönleri)**, ed., Giannis Mavromatis, Irini Lydaki, Irini Papadaki, 1-3 November 2019, Vikeleia Dimotiki Bibliotekhi Heraklio, Greece, 2021, s. 137, 145.

özellikle durumun neden böyle belirsiz olduğu sorgulandı. Sorgulama sonucunda gemi inşasında bulunan işçilerin meşgul edilmesinden kaynaklanan bir sorun olduğu anlaşıldı. Bu yüzden işçilere olağanüstü bir durum olduğu için gemi inşası ile daha fazla ilgilenilmesi, gereksiz işlerler meşgul olunmaması talimatı verildi.⁷ Ustalar işlerini tam zamanında yapmaya özen göstermek zorundaydı. Mavnalar yanında aynı şekilde barcharmate yani silahlı küçük gemilerin de inşa faaliyetleri yakından izleniyordu. Zira bu gemilerin yakında Dalmaçya'ya gönderilmesi gerekebilirdi.⁸ Ayrıca üç ticaret kadirgasından biri, daha önce savaş amaçlı donatıldığı şekilde suya indirilmişti. Ancak hemen kullanılma fırsatı olmadığı ve kadirganın suda bekletmesinin gemiye büyük zarar vereceği endişesiyle karaya çekilerek korunması istendi. Gerekli görüldüğünde kadirganın kullanım için hazır olması gerekiyordu.⁹

Tersanede onarılmasına karar verilen ince kadirga ve mavnaların gövdelerinde, uzun süre hizmet veremeyecek durumda olan kısımların değiştirilmesi gerektiği belirtilmişti.¹⁰ Ayrıca inşasına karar verilen arsililerin yani gemi gövdelerinin en hızlı şekilde tamamlanması gerekiyordu. 1656 yılında hali hazırda tamamen donatılmış durumda bulunan bir mavna gövdesi ile iki tanesi suya indirilmiş dört galea sottile (ince kadirga) gövdesinin sefere hazırlanması talimatı verilmişti. Bu gövdelerin donatılması için gereken her tür ekipmanla birlikte inşasını tamamlamak üzere Korfu'daki navazola gönderilmesi gerekiyordu.¹¹ Bu işlemler, mevsimin daha fazla ilerleyip seyrüseferi zorlaştırması ve hava şartlarının kötüleşmesinden önce yapılması

⁷ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 25 Temmuz 1646; A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 18 Ağustos 1646; Tersanede ince kadirga ve mavna inşa faaliyetleri devam ederken, inşa faaliyetlerinin daha da hızlı yürütülmesi için ilginç bir teklif sunulmuştu. Adı verilmeyen bir kişi, sadece elli kişinin yardımıyla bir ince kadirgayı kürek çekebilecek duruma getirebilmeyi vaat etmişti. Teklif sahibi bunu test etmeyi ve tüm masrafları kendisinin karşılayacağını söylemişti. Bu yüzden tersane patronisi, belirli bir arsil yani gemi gövdesi ve inşasında gerekli kerestenin teslim edilmesini söyledi. Bu teslimat, gerekli miktarın değeri karşılığında yapıldı ve arsilin teslimi, yapım sırasında hiçbir şeyin boşa harcanmaması şartıyla gerçekleştirilmeliydi. Eğer belirtildiği gibi pratikte başarılı olunursa collegio tavsiyeyi gözden geçirmeye karar verebilirdi.

⁸ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 3 Mart 1650.

⁹ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 3 Mart 1650.

¹⁰ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 2 Eylül 1656.

¹¹ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 2 Eylül 1656; Venedik Devleti'nin Akdeniz'deki askeri gücünü desteklemek için çeşitli stratejik noktalarda tersaneleri bulunuyordu. Bu tersaneler arasında Korfu'da bulunan Navazola önemli bir yere sahipti. Navazola, Venedik donanması için gemilerin bakımı, onarımı ve donatımı amacıyla kullanılan bir yerdi. Navazola, burada hem askeri gemilerin hem de ticari gemilerin bakım ve onarımlarının yapıldığı, donanmanın ihtiyaçlarını karşılamak için malzemelerin depolandığı bir merkez işlevi görüyordu.

konusunda dikkatli davranılması da ilave edildi.¹² Tersanede mevcut beş ince kadirganın donatımı için gerekli malzemeler temin edildi. Bu beş kadirga donatıldıktan sonra Korfu'ya gönderildi. Ayrıca yelken, çapa, direk, tente, kaliteli keten kumaş, halatlar, kürek kementleri, dümen gibi klasik ince kadirga donanımına ait malzemelerin tersane yönetimi tarafından organize edilmesi istendi. Senato tarafından 1665 yılında onaylanan ve tersanede inşa edilecek olan dokuzuncu mavnanın ağır silahlar ile donatılması gerekiyordu.¹³ Bu dönemde tersanede inşa halinde bulunan dokuz ince kadirganın bir an önce tamamlanması için patroniden hızlı olmaları istendi.¹⁴ Çünkü bir önceki kararla yeni yapımına başlanan bu dokuz ince kadirganın inşası oldukça yavaş olduğu ve çalışmaların sarsaklandığı konusunda birkaç marangoz ustası Senato'ya uyarılarda bulunmuştu.¹⁵ Marangozlar bu süreçte bilirkişi olarak değerlendirilmişti. Bir kadirganın teçhizatı hakkında ve savaşta kullanılıp kullanılamayacağına dair onların görüşlerine değer verilirdi.¹⁶ Tersane yönetiminde yer alan armiraglio, marangoz ustabaşları yeni ince kadirgaların inşasının gerçekleştirilmesi için malzemelerinin temin edilmesi talimatını aldı. Ayrıca patroni, mevcut kadirgaların yapımına devam edilmesi ve yeni kadirgaların yapılabilmesi için Senato'dan izin aldı.¹⁷

1665 yılı sonlarında tersanede yeni inşa edilen bir mavna hemen suya indirilerek Korfu'ya gönderilmişti.¹⁸ Tersaneye kalafatlama ve kadirgaların hemen

¹² A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 2 Eylül 1656.

¹³ A.S.V.e., Senato Mar, Filze 547, 28 Kasım 1665.

¹⁴ A.S.V.e., Senato Mar, Filze 547, 19 Aralık 1665

¹⁵ A.S.V.e., Senato Mar, Filze 547, 14 Aralık 1665; Tersanede yapımına başlanmış 9 ince kadirga bulunuyordu. Ancak gemilerin inşasına devam edilememişti. Çünkü ustalar farklı yeni işler ile meşguldü. Armiraglio Marco Fasori, marangoz Zan Franco, yardımcı marangoz Antonio, tersane yönetiminden 9 kadirganın durumu için gerekli olan desteğin sağlanmasını istedi.

¹⁶ A.S.V.e., Senato Mar, Filze 547, 7 Aralık 1665; "Biz marangoz ustaları, ağaç kesme uzmanları ve armiraglio olarak patroninin emri üzerine belirtilen malzemelerin ihtiyaç olup olmadığını görmek amacıyla kadirgaya gitmemiz talimatı verilmişti. Ayrıca, belirtilen bu malzemelerin ne kadar süredir ellerinde olduğunu görmek için defterlerini incelememiz ve her türlü titizlikle bu incelemeyi yapmamız emredilmişti. Aşağıda açıklanan malzemelerin hem değiştirilerek hem de değiştirilmeden durumlarının nasıl olduğu belirlendi. Armiraglio tarafından tutulan defterlerde görebildiğimiz kadarıyla, yukarıda bahsi geçen kadirga iki yıl önce tersaneden çıkmıştı. Bu sürede, gemide bulunan malzemelerin çoğu kullanılarak tüketilmişti."

¹⁷ A.S.V.e., Senato Mar Filze 547, 15 Şubat 1665.

¹⁸ A.S.V.e., Senato Mar Filze 547, 3 Kasım 1665; "Armigaglio'ya Korfu'ya gidecek olan bu yeni kadirga karşılığında önce oradan geri gönderilecek eski kadirganın tersaneye teslim edilmesi için emir verilmişti. Bernardo Piero'ya ve onunla birlikte olan denizcilere, eski mavnayı geri getirme ve oradaki yöneticiye eski gemiyi aldıktan sonra bayrağı teslim etme görevi verildi."

donatılması için birçok malzeme geldiğinden yeni kadirgaların inşa edilmesine aralıksız devam edilmesi için kalafatçıların ustabaşısı olan Franco'ya emir verilmişti. Bu malzemelerin kadirga inşasının tamamlanması için bir an önce kullanılması gerekiyordu. Sona eklenen uyarı notu ile birlikte toplu olarak tersane halkı "arsenalottiler"e kadirgaların inşasının bitmesi için hızlı davranmak zorunda oldukları uyarısı yapıldı.¹⁹ Tersanede inşası tamamlanmış ve tamamen donatılmış beş ince kadirga Korfu'ya gönderilmek üzere yola çıkarılmıştı. Bu kadirgalar, orada bulunan diğer kadirgaların donanmada hizmete hazır hale getirilmesi için değişim amaçlı gönderilmişti.²⁰ Ayrıca ince kadirgaların mevcut durumu göz önünde bulundurularak, daha önce önerildiği gibi, yapımı planlanan gemilerin tersanede gündeme alınması yetkisi tersane patronisine verilmişti. Bu sayının, belirlenen on iki kadirganın içinde yer alması gerekiyordu.²¹

İnşa edilen gemilerin tersaneden çıkışları da belirli prosedürlere tabiydi. Bu kadar inşa faaliyetinin bulunduğu bir yerde yöneticilerin bazen suiistimalleri olabiliyor, inşa faaliyetleri yoğun bir şekilde sürdüğü için suiistimler gözden kaçabiliyordu. Ancak tespit edildiğinde devletin yaptırımları da ciddi oluyordu. Yeni inşa edilen, onarım veya bakım gören kadirgalar tersaneden çıkarken yönetici ve ustalara birer duka ödenek veriliyordu. Ancak bu kural değiştirildi. Ödenek artık yalnızca yeni inşa edilen kadirgalar için verilir oldu. Ne var ki bir süre sonra sadece yeni inşa edilen gemiler için ödenmesi gereken bir duka, eski gemilerin tamir edilip tersaneden tekrar çıktığında da ödenmeye başlandı. Bu uygulama, eski düzenlemelere aykırıydı. Bu nedenle yalnızca bir defaya mahsus olmak üzere, tamir edilen mevcut altı gemi için ödenek verileceği belirtilmişti. Bundan sonra duka ödemesi yalnızca ilk kez tersaneden çıkan yeni gemiler için yapılacaktı ve onarım gören gemiler için böyle bir ödeme talep edilemeyecekti.²² Savaşın getirdiği ekonomik sıkıntı meydana idi.

Kadirgaların tersanede inşasına devam edilirken özel tersanelerde büyük gemilerin inşasına da izin verilmişti.²³ 1665 yılı Eylül ayında Givando

¹⁹ A.S.V.e., Senato Mar Filze 547, 3 Kasım 1665; Arsenalotti tersane ustalarının oluşturmuş olduğu topluluğa verilen isimdi. Bu isim belgede "Arsenati" olarak geçiyordu.

²⁰ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 130, 15 Eylül 1665.

²¹ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 130, 28 Eylül 1665.

²² A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Terminazione 141, 21 Ağustos 1669.

²³ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenal, Capitolare 15, 25 Haziran 1664; Tersane yönetiminin önerisi ile Andrea Penzo'ya, Litta tersanelerinde 500 botte kapasiteli bir gemi inşa etmek için izin

Rigembergli'nin Venedik şehrindeki San Nicolo Tersanesi'nde 800 botte (hacim: 60-80 litre arası) taşıma kapasitesinde bir gemi inşa etmesine izin verilmişti. Tersane yönetiminin tavsiyesine uygun olarak, Friuli, Piave ve Licenza bölgelerinde uygun gördüğü bir bölgede 800 botte kapasiteli bir geminin yapımı için yaklaşık 70 adet meşe ağacı kesmesine de izin verilmişti. Givando'nun, geminin inşasının tamamlanacağına dair teminat vermesi ve her bir ağacın kesimi için belirlenen ücretleri ödemesi zorunlu kılındı.²⁴

Yine aynı yıl Ekim ayında Giacomo Battista Battaglia'nın, Venedik şehrindeki tersanelerde 600 botte taşıma kapasitesinde bir gemi inşa etmesine izin verilmişti. Bu yüzden Friuli, Piave ve Livenza bölgelerinden toplam 60 adet, her biri belirli bir ölçüde meşe ağacı kesmesine izin verildi. Bu işlemin tersane yönetiminin tavsiyelerine uygun şartlarda yapılması gerekiyordu. Ancak kesim işlemi başlamadan önce, inşa edilecek geminin belirlenen 600 botte kapasitesinde olacağını kanıtlayan belgeleri sunmak ve her bir ağaç için tersane kasasına metre başına bir duka vergi ödemek zorundaydı.²⁵ Aynı tarihlerde Andrea Calichio da Venedik şehrindeki özel tersanelerden birinde 400 botte taşıma kapasitesinde bir gemi inşa etmek istedi. Bunun için belirli bir miktarda meşe ağacı kesmesine izin verildi. Tersane yönetiminin tavsiyesi doğrultusunda, Andrea Calichio'ya, Treviso veya Mestre bölgesinde, Piave, Livenza ve Friuli'de toplam 40 adet meşe ağacı kesti. Bu kesim işlemi tersanedeki uzmanlardan birinin gözetiminde yapıldı. Gemi tersanede inşa aşamasına girmeden kesim başlatılamıyordu. Gemi yapımı için gerekli kapasiteyi belirten resmî belgelerin sağlanması ve her bir ağaç için belirli bir ücret ödenmesi için gerekli işlemlerin

verildi. Bu gemi için gereken meşe ağacının kesimi Treviso bölgesinde, Piave Nehri'nin kıyısında ve Veneto bölgelerinden yapıldı. Toplamda 40 meşe ağacının kesilmesine izin verilmişti. Ağaç kesiminin tersaneyi zarara uğratmayacak şekilde yapılmasına dikkat edildi. Ayrıca kesilen meşe ağaçlarının sadece bu gemide kullanılmasına dair emir verildi. A.S.V.e., Senato Mar, reg. 130, 15 Eylül 1665; Givando Rigembergli'nin Venedik şehrindeki San Nicolo Tersanesi'nde 800 botte taşıma kapasitesinde bir gemi inşa etmesine izin verilmişti. A.S.V.e., Senato Mar, reg. 130, 12 Ekim 1665; Giacomo Battista Battaglia'nın, Venedik şehrindeki özel tersanelerde (squeri) 600 botte taşıma kapasitesinde bir gemi inşa etmesine izin verildi.

²⁴ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 130, 15 Eylül 1665.

²⁵ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 130, 12 Ekim 1665.

yapılması gerekiyordu.²⁶ Daha önce de vurguladığımız gibi devlet, kereste konusunda kontrolü sıkı bir şekilde sağlamak zorundaydı.²⁷

3.2. Girit Savaşı Sırasında Kadırgaların İhtiyaçlarının Karşılanması

Venedik yönetimi, Girit Savaşı esnasında donanmada yer alan kadırgaların ihtiyaçlarını karşılamak için elinden geleni yapmıştı. Bu konuda inşa faaliyetlerinde olduğu gibi tersane patronisine birçok görev verilmişti. 1650 yılında tersane ustalarına, Kaptan Antonio Stipanciel'in gemisinin kıyıya indirilmesi ve onarılması için emir verilmişti. Marangozlar ve marangoz yardımcıları için gerekli olan her şey sağlandı. Yeminli şahitler tarafından belgelendirilerek ihtiyaç olan bir yelken, 2 adet demir zincir, 2 adet büyük çivi, tente, çapa, yelken bezi, 3 adet kürek ve 6 adet arkebüz gibi ihtiyaç olan malzemeler kaptana verildi.²⁸ Yine aynı yıl Zuanne Giustignian'ın komutası altındaki mürettebat hazırды ve geminin donatılması için gerekli hazırlıklar tamamlandı. Ayrıca tam donatılmamış bir gemi gövdesi teslim edildi.²⁹ Bu tarihlerde deniz kuvvetleri komutanlığına kadırgaların ihtiyaçları için 237 duka verilmişti. Bu bütçeden maaşlar da ödenecekti. Ayrıca bu süreçte Sforzo Corner'in mavnası için 30 mahkûm teslim edilmişti. Zadar'a gidene kadar mahkûmların yiyecek ve diğer ihtiyaçlarını devlet tarafından karşılanmıştı. Bu mahkûmların Zara'ya vardıktan sonra oradaki kadırgalar arasında ihtiyaca göre dağıtılması gerekiyordu.³⁰

Tersane yönetimine 1654 yılında, Angelo Barbarigo'ya yaptığı gemiyi suya indirmesi için iki mavna fıçısı, su tankı ve bir ince kadırga direği verilmesi kararlaştırılmıştı.³¹ Aynı yıl tersane yetkililerine, Federico Guisogono'ya savaş için gerekli teçhizatla donatılmış bir fustanın teslim etmesi görevi de verilmişti.³² Yine bu tarihlerde Loredana kadırgasına yardımcı olmak amacıyla bu gemiye yanaşan Lorenzo Gritti'nin yönettiği kadırganın direği zarar görmüştü ve bunun değişiminin gecikmeden yapılması gerekiyordu. Aksi halde kadırganın seferi ertelenebilirdi.³³ 1665 yılında Girit Savaşı'nın son evresinde Venedik Tersanesi'nde yeniden gemi

²⁶ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 130, 24 Ekim 1665.

²⁷ Lane, "Venetian Shipping", s. 234; 1546'da meşe kesimi için vergi önerildi. Çünkü devlet tersanesi ve özel tersanenin meşe talebini karşılamak zordu.

²⁸ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 110, 14 Temmuz 1650.

²⁹ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 29 Haziran 1650.

³⁰ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 111, 14 Ekim 1650.

³¹ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 22 Nisan 1654.

³² A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 28 Ekim 1654.

³³ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 31 Ekim 1654.

inşasında bir hareketlilik ortaya çıktı. Bu yıl tersane, Pietro Lalich'in kadirğası için belirli malzemeleri temin etmişti. Malzemeler arasında maistra ve antimon yelkeni, kürekler, misket ve toplar için barut vardı.³⁴ Zane ve Malipiero adlı iki kadirğanın donanma için sefere çıkmaları kararlaştırılmıştı. Kamu hizmeti için bu gemilerde mümkün olan en fazla sayıda kürekçi bulundurulması gerektiği belirtilmişti. Bu kürekçiler, donanmaya takviye olarak hizmet edeceklerdi.³⁵

Zante'ye gitmek üzere hazırlanan Zone ve Malipiera adlı kadirğaların gerekli takviyelerle donatılması sağlanmıştı. Eksik olan kürekçilerin tamamlanması ve küçük çapta gereken masraflar için sağlanan yardımlar ile birlikte donanımında eksik bırakılmaması gerekiyordu. Ayrıca doğuya gönderilecek olan ve novarola adı verilen keşif gemilerinin de ihtiyaçları vardı. Onlarla birlikte beş arsili yani gemi gövdesi ihtiyacı da gönderilmesi kararı alınmıştı. Uygun hava koşulları ile birlikte bu malzemeler yola çıkmak zorundaydı.³⁶ 1665 yılı Eylül ayında Gotavian Malipiero'nun yönetimindeki kadirğaya, hizmet amaçlı olarak belirli malzemelerin temin edilmesi ihtiyacı ortaya çıktı. Bu malzemelerin bir kısmı eski malzemeler ile değiştirilme şartıyla, bir kısmı ise değişim olmaksızın kadirğaya verilmişti. Buna göre 50 adet kürek kementi, 4 adet geminin güvertesini korumada kullanılan tente, 4 adet halat makarası, 1 adet yedek yelken, 6 adet bank, 1 adet papafigo, 1 adet kalın halat, 6 adet yedek kürek, 2 adet falconetto (hafif top) yatağı, 500 adet topları temizlemek için kullanılan fırça temizlik aparatları, 10 adet çuval temin edilmişti.³⁷ Aynı tarihte Alessandro Zane'nin yönettiği kadirğanın ayrılmak üzere olması nedeniyle, tersane yönetimine ihtiyaç duyulan eşyaların hemen teslim edilmesi için emir verilmişti.³⁸

Devlet tersanesinin kadirğalara sağlamış olduğu bu desteğin anlamlı olması ve belirli bir disiplin içerisinde ilerlemesi amacıyla bir takım kurallar getirilmişti. Deniz filosunun hızlı hareket kabiliyeti, bir savaş filosu için hayati önem taşıyordu. Zira kamu işlerinin en iyi şekilde yönlendirilmesi bu filonun sürekli ikmaline ve zamanında gerekli yerlere ulaşmasına bağlıydı. Bu da hedeflenen faaliyetlerin başarıyla gerçekleştirilmesi için gerekli araçların sağlanmasına yardımcı oluyordu. Bu nedenle

³⁴ A.S.V.e., Senato Mar, Filze 547, 10 Aralık 1665.

³⁵ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 130, 15 Eylül 1665.

³⁶ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 130, 11 Eylül 1665.

³⁷ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 130, 19 Eylül 1665.

³⁸ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 130, 25 Eylül 1665.

belirli görevlerin yerine getirilmesi için insan kaynakları ve askeri eğitim dahil pek çok şeyin düzenli ve disiplin içerisinde olması gerekiyordu. Bu durumda, gemiye binme gününün belirlenmesi önemli bir konuydu. Hangi gün belirlendiyse geminin o gün hareket etmesi gerektiği konusunda görevliler sürekli haberdar ediliyordu.³⁹

3.2.1. Kandiye'ye Gönderilen Gemi Donanım Malzemeleri

Girit Savaşı esnasında Kandiye'nin ciddi anlamda ve geniş yelpazede malzeme ikmal desteğine ihtiyacı vardı. Venedik Devleti ve tersane bu konuda yoğun bir şekilde çalışmıştı. Kandiye'nin ihtiyacı olan her türden malzeme karşılanmaya çalışıldı. Tersane patroni raporlarından anladığımız kadarıyla 1650 yılı sonbaharında mevsimin ilerlemesiyle birlikte donanmaya gerekli malzemelerin bir an önce gönderilmesi zorunlu hale gelmiş ve her geçen gün daha da artıyordu. Kandiye'de bulunan altı kadirga ve iki büyük savaş gemisi için tüm araç ve gereçler sağlanmıştı.⁴⁰ Kandiye yönetimine 1654 yılında merkezden gönderilen yazıda, donanmanın bakım işleri için gerekli malzemenin türü ve miktarı hakkında en kısa sürede rapor vermeleri ve bu doğrultuda hangi malzemelerin temin edilmesi gerektiğine karar verileceği bildirilmişti.⁴¹ Ayrıca başkomutana, her biri tam ve iyi kalitede olmak üzere, gerekli teçhizatıyla Tine kalesinin hizmetinde kullanılmak üzere kurşun dökümü için gerekli kalıplarla birlikte bir miktar kurşun gönderilmesi görevi verilmişti.⁴² İhtiyaç duyulan malzemenin derhal gönderilmesi için bu amaç doğrultusunda hazırlanan gemiye yükleme yapılması gerekliydi. Bu yüzden yönetim tarafından gerekli bütçe de sağlandı.⁴³ Malzeme ihtiyacı kapsamında Kandiye'den gönderilen raporda öncelikle hemen kullanılacak malzemelerin gönderilmesi gerektiği bildirilmişti. Gemilerin bakım işlemleri için hazır olan malzeme ve teçhizatın da bir an önce sevk edilmesi de uygun olurdu. Bu amaçla, bu sevkiyat için önceden tahsis edilen 3.000 duka dışında bir miktar daha ödeme yapılmasına karar verildi.⁴⁴

Girit'ten iletilen taleplerde mavna gövdeleri için ihtiyaç duyulan malzemeler oldukça önemli bir yer tutuyordu. Ayrıca Girit'e gönderilecek kadirgalar için gerekli

³⁹ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 130, 11 Eylül 1665.

⁴⁰ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 111, 27 Ekim 1650.

⁴¹ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 5 Eylül 1654.

⁴² A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 5 Eylül 1654.

⁴³ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 2 Eylül 1656.

⁴⁴ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 9 Eylül 1654.

olan her çeşit malzeme de donanma yönetimine teslim edilmişti.⁴⁵ 1665 yılı Kasım ayında ince kadırgalar için ihtiyaç duyulan 12 kalın halat, 6 direk, 21 çapa, 11 artimoni yelken, 8 terzaruoli yelken, 10 trinchetti yelkenin sağlanması tersaneye bildirilmişti. Ayrıca mavnalar için için, 4 kalın halat, 8 direk, 4 çapa, 8 maistra koruyucu örtü, 8 mezana koruyucu örtü, 8 trinchetti koruyucu örtü, 4 maistra destek direkleri, 2 papafigo yelkeni, 3 trinchetti yelkeni, 3 mezana yelkeni de temin edilen malzemeler arasında yer aldı.⁴⁶ Bu tarihte yeniden ortaya çıkan malzeme ihtiyacı doğrultusunda mahkûm kürekçi kadırgaları, ince kadırgalar ve mavnalar için gerekli malzemeler istendi. Bunlar arasında daha fazla sayıda yelken, çapa, direk ya da kürekçi kıyafetleri vardı.⁴⁷ Pietro Contarini'nin Korfu'da silahlandırılmış kadırgası için ihtiyacı olan kışlık bir tente, kışlık ağır çeşitli kumaşlar, belirli miktar keten kumaşı talep edildi. Ayrıca tersane kürekçilerinden biri de bu malzemelerin taşınmasında görevlendirilmişti.⁴⁸

Daha önce de ifade ettiğimiz gibi kadırgaların en temel yapı malzemesi keresteydi. Girit Savaşı sırasında da kereste büyük bir ihtiyaçtı. Kandiye ve Dalmaçya'da kereste ihtiyacı üst seviyedeydi. Bu yüzden uygun 9.000 kadar kereste ve diğer ihtiyaçlar için çeşitli kereste levhaları temin edildi.⁴⁹ Kandiye'nin genel komutanı tarafından gönderilen ve şehrin savaş hazırlıklarıyla ilgili talepleri içeren bir rapor yetkili Cavaliere Verneta'ya gösterildi. Dikkatli incelemeleri ile Cavaliere Verneta gerekli malzemeleri belirledi ve gereksiz olanları elledi. Kandiye genel komutanının talep ettiği malzemeler ve şehre gönderilenler arasındaki farklar da rapor edildi. Yine Vernata'nın önerileri doğrultusunda işçilerin temin edileceği yerler ve direklerin kesileceği ormanlar belirlendi. Bu sayede, kamu masrafları hafifletildi ve çok sayıda işçinin uzak yerlerden getirilmesine gerek kalmadan yerel kaynaklardan temin edilmesi sağlandı. Mevcut koşullar altında Kandiye'de herhangi bir malzeme eksik kalırsa malzemelerin burada üretilbileceği ve adada bazı işlemleri

⁴⁵ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 130, 26 Eylül 1665.

⁴⁶ A.S.V.e., Senato Mar, Filze 547, 3 Kasım 1665.

⁴⁷ A.S.V.e., Senato Mar, Filze 547, 28 Kasım 1665.

⁴⁸ A.S.V.e., Senato Mar, Filze 547, 28 Kasım 1665; Bazı yelkenlilere yüklerin yerleştirilmesi gerekiyordu. Ayrıca ve bazı gemilerin ne yüklerinin ne de rotalarının belli değildi ve demirlenmiş şekilde bekliyorlardı.

⁴⁹ A.S.V.e., Senato Mar Filze 547, 3 Aralık 1665.

gerçekleştirecek ustalar bulunabileceği de ifade edildi. Hatta durum böyle olursa daha kısa sürede ve daha az maliyetle işler tamamlanabilecekti.⁵⁰

Kandiye'ye malzeme taşıyan gemilerin de ihtiyaçları oluyordu. Bu gemilerin ihtiyaçları da yine tersane yönetimi tarafından karşılanıyordu. Bu gemiler arasında yük gemileri ilk sırayı alıyordu. Bu konuda tersane yönetimine yine birçok görev düşüyordu. Girit Savaşı'nın başlarında tersane yönetiminden, Venedik'ten Levant'a gitmek için yola çıkacak olan yük gemisinin tüm teçhizatı ve donanımını karşılanmasını istendi.⁵¹ 1654 yılında Kaptan Angelo Arscelli'nin, Angelo Gabriel adlı gemisi Kandiye'ye yiyecek ve mühimmat götürmek üzere görevlendirilmişti.⁵² Yine aynı yıl Kaptan Mocenigo'ya gönderilmek üzere acil ihtiyaç olarak belirtilen tüm malzemelerin yük gemisine taşınması ve Kandiye'ye yola çıkması gerekiyordu. Geminin donanımı için gerekli olan tüm malzemelerin sağlanması için çalışmalara başlandı.⁵³ Diğer yandan tersane patronisi Maffio ve Antonio Albriei'ye, Kandiye'ye malzeme taşıyacak olan gemilere tersanede kusurlu olduğu için ayrılmış iki yedek direktan birinin verilmesi bildirildi. Direğin bedeli, uzmanlar tarafından yapılacak değerlemeye göre belirlenecek ve Albriei kardeşler tarafından ödenecekti. Zira bu gemiler Albriei kardeşler tarafından kiralanmış navelerdi.⁵⁴ 1665 yılında benzeri şekilde, Kandiye'ye malzeme taşımak üzere yola çıkması gereken yük gemisinin bazı ihtiyaçları gündeme geldi. Bu iki nave tipindeki geminin Levant'a doğru yola çıkması gerekiyordu. Ancak bakıma ihtiyacı vardı. Bu amaçla tersanede var olan eski bir eski kadirga gövdesinin parçaları kullanıldı.⁵⁵

Bu dönemde Kandiye ve Zante için malzeme taşıyan yük gemilerinin sigorta koşulları eksikti ancak durum oldukça acil olduğu için gemilerin yola çıkmasına izin

⁵⁰ A.S.V.e., Senato Mar, Filze 547, 6 Aralık 1665.

⁵¹ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 16 Mayıs 1646.

⁵² A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 11 Mart 1654, 14 Mart 1654; "Kamuya ait buğday ve peksimet yüklü Angelo Gabriel gemisinin sahibine, gemisinin uğradığı fırtına nedeniyle bir direk verilmesi emredilmişti. Ancak tersanede yedek direk bulunmadığından, kamu hizmeti açısından bu direğin bir an önce temin edilmesi ve geminin planlanan yolculuğuna devam edebilmesi gerekiyordu."

⁵³ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 6 Nisan 1654.

⁵⁴ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 27 Mayıs 1654, 6 Haziran 1654 tarihli belgeye göre; Mattio Albriei, kiraladığı gemisinin henüz tam olarak sefer düzenine uygun olmadığını belirtmişti. Çünkü bir direği eksikti. Kamu hizmeti için Kandiye'ye peksimet taşımak üzere görevlendirilen bu geminin seferinin gecikmemesi adına tersanede bulunan direklerden birinin kendisine karar verildi.

⁵⁵ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 130, 11 Eylül 1665.

verildi. Çünkü gemilerdeki malzemenin acilen hem Kandiye'ye hem de Zante'ye ulaştırılması gerekiyordu. Kandiye için beş yük gemisi, Zante için iki yük gemi gönderildi.⁵⁶ Acil ihtiyaçlar için ikmaller oldukça seri olmak zorundaydı. Bu yüzden sigortası olmadan yola çıkma emri verilen başka gemiler de olmuştu. Donanma için gerekli malzemeleri taşımak ve Kandiye'ye gitmek üzere çeşitli kamu malzemeleriyle yüklü olan ve sefer için hazır durumda bulunan gemilerin, sigortasız olsa bile yola çıkmalarına izin verildi. Bu gemiler; Nave İride, Nave Piro, Nave Esperimena, Nave Florio, Nave Fregata Dolfina, Petavlio Zorzi, Petavlio Citta del Zante, Petavlio Povia, Nave Porta D'oro, Polava la mada del Posario Nicolo, Fregato Fanti, Petavlio Gio Batta gemileriydi.⁵⁷

3.2.2. Kandiye'ye Mürettebat İçin Gönderilen Giysiler ve Yiyecekler

Savaş halindeki bir ordunun çok çeşitli ihtiyaçları barış dönemi koşullarından oldukça fazla ve çeşitliydi. Özellikle tersane patronisinin görevlendirildiği donanmanın ihtiyaçları için gönderilen yardımlar arasında kadirga teçhizatları ve mühimmatlar ağırlıktaydı. Ancak askerlerin ihtiyaçları kimi zaman farklı eşyaları da kapsayabilmekteydi. Girit Savaşı sırasında kale müfettişi olan Andrea Contarini'nin günde 12 adet üzerinden 2.000 çift deri ayakkabının sağlanması ve ayakkabıların teslim edilmesi görevleri vardı.⁵⁸ Ayrıca Venedik'e yardım amacıyla gelen yabancı askerlerin ihtiyaçları da Venedik yönetimi tarafından karşılanıyordu. Bu çerçevede 1650 yılında İsveçli askerlerin ihtiyaçlarını karşılamak için her biri 16 dukadan 100 hasır ikmali sağlandı.⁵⁹ Savaşın sonlarına doğru ise kürek çeken mahkûmların bulunduğu mavnaların ihtiyaçları doğrultusunda 1.603 gömlek, 2.400 pantolon, 3.000 şapka, 3.000 ayakkabı, 300 uzun tunik gönderildi.⁶⁰

Savaş sırasında Kandiye'ye gönderilmesi gereken tıbbi malzeme ihtiyaçları da söz konusuydu. Özellikle hastanelerdeki hastalara hizmet amacıyla belirli malzemelerin gönderilmesi gerekiyordu. Kandiye'den gelen mektuplara göre yaralıları tedavi etmek için bezlere ihtiyaç vardı. Tersane yönetimine ilk fırsatta Kandiye'ye bir miktar bez gönderilmek üzere emir verildi. Gönderilecek bezlerin en

⁵⁶ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 130, 9 Eylül 1665.

⁵⁷ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 130, 26 Eylül 1665.

⁵⁸ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 111, 27 Ekim 1650.

⁵⁹ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 111, 6 Aralık 1650.

⁶⁰ A.S.V.e., Senato Mar, Filze 547, 3 Kasım 1665.

ince olanlarından seçilmesi istenmekteydi. Böylece yaralıların tedavisinde maliyet kısmen düşürüldü.⁶¹ Tersanedeki patroniye ilk fırsatta Kandiye'ye gönderilmek üzere otuz çuval eski mum ve diğer benzer malzemeleri hazırlamaları talimatı verilmişti. Bu malzemeler, hastanelerdeki hastaların hizmetine sunulmak üzere gönderilecekti. Bu mumlar sterilizasyon amaçlı kullanılabilirdi.⁶²

Malzeme temininde gıda maddesi temini ve nakli de en az tıbbi ihtiyaçlar kadar öncelikli ve acildi. Öncelikle donanmaya gönderilmek üzere peksimet hazırlandı. Gıdalar yüklenirken ambalajların açık olan ağızları iyice kapatılması ya da uygun şekilde ahşapla kaplanması emri verilmişti. Yükleme özel bir kişi tarafından denetlenerek yapılması gerekiyordu. Görevliler, malzemelerin durumu ve yüklenen peksimet miktarının kaydı hakkında kaptana bilgi vermek zorundaydı. Böylece kaptan, yüklenen malzemeler hakkında fikir sahibi olup teslimat süreci kayıt altına alınmış oluyordu.⁶³ Kamu sevkiyatından sorumlu iki görevliden, mavnalara olabildiğince fazla peksimet yüklemeleri istenmişti. Peksimet taşıma koşullarından mavna sahipleri bizzat sorumlu tutulmuyordu. Bunun yerine peksimetlerin dağıtımı ve bakımı ile ilgilenecek bir sorumlu kişi atanmıştı. Bu kişi, yükün düzgün bir şekilde yüklenmesini, dağıtılmasını ve saklanmasını sağlıyordu. Aynı zamanda gemide bulunan mürettebat ve diğer görevlilere, peksimetlerle ilgili gerekli talimatları aktarıyordu. Bu görevli sayesinde özellikle uzun seferlerde dayanıklı gıda olan peksimetlerin yönetimini kolaylaştırıldı ve gemi kaptanları bu yükten muaf tutularak, seferin diğer gerekliliklerine odaklanabilmelerini sağlandı. Peksimetlerin durumu için özel olarak atanmış bu görevliler süreci dikkatle takip ediyor ve gerekli raporlamayı da yapıyordu.⁶⁴ Peksimet üretiminin kesintisiz bir şekilde ihtiyaçları karşılayacak şekilde devam etmesini sağlamak amacıyla, tahıl sorumlusu görevlilere de kesin ve güçlü talimatlar verilmişti. Bu doğrultuda, sorumluların peksimet üretiminin ve tahıl miktarının hesaplamasını sıkı bir şekilde takip etmesi gerekiyordu. Ayrıca Dalmaçya'ya gönderilecek peksimetin zamanında yola çıkması sorumluluğu bu görevlilere verilmişti.⁶⁵

⁶¹ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 15 Ocak 1649.

⁶² A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 11 Mayıs 1656.

⁶³ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 130, 15 Eylül 1665.

⁶⁴ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 130, 26 Eylül 1665.

⁶⁵ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 130, 9 Ekim 1665.

3.2.3. Kandiye'ye Silah ve Askeri Yardımlar

Savaşın başlarında Kandiye'den gelen ihtiyaç listesine göre adaya 300 arkebüz gönderilmesine karar verilmişti.⁶⁶ Tersane yönetimin adaya çeşitli silahların teslim edilmesi konusunda çalışmaları Girit Savaşı boyunca devam etti. Bu konu ile tersane yönetimi ve topçulardan sorumlu yetkililer ilgileniyordu. Silahların teslim edilmesi amacıyla her iki makama da bu konuda sorumlulukları dahilinde dair talimatlar veriliyordu.⁶⁷ Tersane yönetimine aynı zamanda Kandiye'ye gönderilecek olan malzemelerle ilgili sevkiyatı organize etme sorumluluğu da verilmişti. 1656 yılında tersane patronisine, ilk fırsatta donanmaya gönderilmek üzere yüz bin okka fitil, iki bin bandolliere (kayışlı tüfek), beş yüz mızrak, iki bin kılıç sipariş edildi.⁶⁸ 1665 yılında Verona'daki depodan sağlanan silahların, kamu hizmetine uygun olmaları için gerekli mühimmat ve eksiksiz teçhizatla donatılması gerektiği anlaşıldı. Tersane yönetimine ve ilgili sorumlu kişilere, görevliler tarafından donanmada kullanılmak üzere teslim edilecek olan 36 adet arkebüzü alma talimatı verildi.⁶⁹ Aynı yıl Korfu kaptanı Kaptan Zuane Pine, donanmada yer almak ve Kandiye'ye destek olmak üzere kendisine tahsis edilen para ve 100 asker ile donanma kaptanının emrine gönderildi.⁷⁰ Askerler için gerekli olan bu malzemelerin Kandiye'den gelen taleplere göre hazırlanması gerekiyordu.⁷¹

1665 yılında yine silah temini maddesi hızlandı. Kandiye'de birliklerin silahlandırılması ve belirlenen yerlere konuşlandırılması için gerekli düzenlemelerin yapılması önemliydi. Tersane yönetimi ve ilgili diğer birimlerin, belirtilen sayıda silah ve arkebüzü teslim etmesi gerekiyordu. Bu amaçla yetkililere, Lido'da oluşturulan sekiz süvari birliğini donatmak üzere belirli sayıda tabanca ve arkebüz teslim edilmesi görevi verilmişti. Bu süvari birlikleri, karadan gelen birliklerle birlikte hareket edip, emirler doğrultusunda uygun yerlere yerleştirilecekti.⁷² Tersane yönetimine ve ilgili görevlilere Levant'e doğru yola çıkacak olan Albay Tenente Arnoldo'nun birliğini silahlandırmak için 10 adet arkebüz, bunlara ait destek çubukları, tamamlanmış

⁶⁶ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 5 Eylül 1654.

⁶⁷ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 130, 26 Eylül 1665.

⁶⁸ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 9 Eylül 1656.

⁶⁹ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 130, 11 Eylül 1665.

⁷⁰ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 130, 9 Eylül 1665.

⁷¹ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 130, 11 Eylül 1665.

⁷² A.S.V.e., Senato Mar, reg. 130, 15 Eylül 1665.

arkebüz kayışları ve fişekler, Kaptan Ernesto için, 17 arkebüz, bunlara ait destek çubukları, fişekler ve üç birim zift sağlandı. Kaptan Tomas Maffei için ise 4 adet arkebüz ve destekleri ile fişekler, 7 birim zift verildi. Öte yandan kamu ihtiyaçlarına uygun olmayan 10 adet eskimiş arkebüzün Maffei'den geri alınması gerekiyordu. Başçavuş Bortola Mio Terrabino'ya 21 adet arkebüz, bunlara ait destek çubukları ve kayışları ile 10 birim zift teslim edildi. Bu silahlar, Kandiye'ye destek olmak için Levant'a gidecek olan 1.100 piyadeyle birlikte gemilere yerleştirilen diğer birlikleri silahlandırmak amacıyla kullanıldı.⁷³

Adada çok sayıda topa ve topçuya ihtiyaç vardı. Yanı sıra Kandiye Kalesi'nde çok sayıda bozulmuş, çatlamış işe yaramayan top vardı. Bunların yeniden dökülüp yeni toplar yapılması ihtiyacı bir nebze karşılayabilirdi. Ayrıca Kandiye'deki uzun kuşatmalar sırasında, dökülen toplar savaşta kullanılamaz hale gelmişti. 300 ila 400 atıştan sonra aşınma nedeniyle topların namlularındaki ağırlıklar bozulmakta ve toplar kullanılamaz hale gelmekteydi. Bu yüzden özenle kullanıldığında ve daha iyi toplar döküldüğünde bu sorun kısmen ortadan kalkabilir ve 400 atış yapmak yerine binlerce atış yapılabilirdi. Girit'te, Kandiye savunmasında gemilerde kullanılmak üzere topların yeniden dökülmesi için pratik deneyime sahip döküm ustalarının gönderilmesi istendi. Böylece Kandiye'deki bu topların yeniden kullanılabilir hale gelmesi planlandı.⁷⁴

1665 yılında Kandiye'ye ince kadirgalar ve mavnalar için gerekli mühimmat ve halatları⁷⁵ taşıyan beş ince kadirgaya Korfu'ya gitmek üzere 150 piyade asker yerleştirildi. Bu askerler, Korfu'da kaldı ve oradaki diğer askerlerle birlikte, kaptan Foscarini'nin rehberliğinde Zante'ye geçiş yaparak oradaki diğer askeri birliklerle donanmaya dahil oldu.⁷⁶ Aynı yıl Levant'a gönderilecek olan bir askeri birliğin teçhizatlandırılması için de düzenlemeler yapılmıştı. Tersane yönetimi ve ilgili diğer yetkililere, Albay Luca Federico Bier'in komutasındaki birliklerden alınan diğer askerlerle birlikte Kaptan Cristofolo Pesa'ya arkebüzler, arkebüz destek çatalı ve arkebüz kayışı gibi teçhizatların teslim edilmesi görevi de verildi. Bu ekipmanlar,

⁷³ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 130, 29 Eylül 1665.

⁷⁴ A.S.V.e., Senato Mar, Filze 547, 3 Aralık 1665.

⁷⁵ A.S.V.e., Senato Mar, Filze 547, 6 Aralık 1665.

⁷⁶ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 130, 15 Eylül 1665.

Levant'a giden olan ve aylık ücretleri 1 lira olan askerlere donanım sağladı. Ayrıca, bu birliğe 24 birim zift verildi. Bu askerlerin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla düzenlenme yapılması sağlandı.⁷⁷

Savaşın kırılma noktasını oluşturacak yıllarda Venedik elindeki gücü sonuna kadar kullandı. Savaşta sona doğru yaklaşılırken, Kandiye için yoğun bir askeri hazırlık planı yapıldı ve oradaki görevliler ile iletişim halinde bulunularak şehrin ihtiyaçları kararlaştırılarak buna göre malzeme gönderimi gerçekleşti. Donanmanın ihtiyaçları ve Kandiye'deki askerler için yapılan hazırlıklara baktığımızda ciddi ihtiyaç listeleri görülmektedir.⁷⁸ Bu listelerden bir tanesi oldukça ayrıntılı bir şekilde verilmişti. Bu liste tablo: 3.1. de görülmektedir.

Gerekli Malzemeler	Donanma ve Kandiye'den Talep Edilen (Adet)	Mevcut	Eksik Kalan
Kaba kumaş	27.860 miara	27.200	760
Kürek mahkumları için kalın ceket, palto	5.000	3.500	1.500
Kürek mahkumları için gömlek	6.000	3.500	2.500
Kürek mahkumları için pantolon	6.000	3.500	2.500
Kürek mahkumları için ayakkabı	4.000	3.500	500
Kürek mahkumları için tunik	5.000	3.500	1.500
Askerler için gömlek	8.000	2.000	6.000
Askerler için şapka	4.000	2.000	2.000
İnce kadırgalar için kalın halat	36	24	12
İnce kadırgalar için direk	30	24	6
İnce kadırgalar için maistra yelkeni	20	0	20
İnce kadırgalar için artimon yelkeni	11	0	11
Terzaruoli yelkeni	8	0	8
Trinchetto yelkeni	10	0	10
Mavnalar için kalın halat	12	8	4
Çapa	4	0	4

⁷⁷ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 130, 18 Eylül 1665.

⁷⁸ A.S.V.e., Senato Mar, Filze 547, 29 Kasım 1665.

Maistra direği	4	0	4
Maistra girişleri	4	0	4
Papafigo yelkeni	4	2	2
Kandiye için kısa mızraklar	6.000	3.500	2.500
Kandiye için zırh takımları	200	50	150
Kandiye için kısa menzilli tabanca, pistole	6.000	1.000	5.000
Kandiye için misketler	100	91	9
Kandiye için atlar	50	46	4
Kandiye için uzun namlulu arkebüz	500	0	500
Kandiye için zırh perçinleri	150	100	50
Kandiye için toprak taşımaya büyük çuvallar	500	0	500
Kandiye için uzun oraklar	1.000	0	1.000
Kandiye için hizmette kullanılmak üzere köleler	2.000	1.600	400
Kandiye için güller	1.800	1.000	800
Kandiye'deki atlar için kumaş	30 miara	0	30
Kandiye'deki askerler için ayakkabı	6.000	5.000	1.000
Kandiye'deki askerler için gömlek	3.000	1.400	1.600

Tablo 3.1 : Kasım 1665 Tarihindeki Kandiye'ye Teçhizat Yardımı.

Kandiye'deki savunma için temin edilen malzemeler dışında 1665 yılında üç aylık bir saldırı planında ihtiyaç duyulacak her tür malzeme için de Kandiye'nin generali konumundaki askeri yöneticinin yönlendirmelerine göre gerekli çalışmalar yapıldı. Bu plan çerçevesinde her neye ihtiyaç duyuluyorsa, “Orada bulunanlar için uygun miktarda para ve kamu hazinesinin yeterli gördüğü kadar yardım” adaya sağlandı. Peksimet, buğday, un ve diğer erzaklar da belirtilen oranda gönderildi. Bu gönderim mevcut askerler, deneyimli albaylar ve diğer yardımcı subaylar tarafından desteklenip komuta edildi. Bu tarihte kalede mevcut 3.500 piyadeye ek olarak, 4.500 asker, önceden gelen 14 topçuya ek olarak deneyimli 60 topçu başı ve Tine ve Cerigo'dan 150 at daha gönderilmesi kararı alındı. Bu tarz silah ve insan gücü yardımları yanında tersanenin de sorumluluğunda gönderilmesi gereken birçok teçhizat vardı. Bunlar da yine ihtiyaçlar doğrultusunda belirlendi. Ayrıca askerlerin

giysileri, çarık, gömlek ve balta gibi eşyalarla donatılmış vaziyette gönderimi talep edildi. Özellikle balta, çarık ve top yataklarından depolarda neredeyse hiç yoktu. Bu malzemeler her gün kullanılmakta, yıpranmakta ve tüketilmekteydi. Bu nedenle bu tür malzemelere acil ihtiyaç vardı.⁷⁹ Bu çerçevede 1665 yılında amaca yönelik gönderilen malzeme listesi tablo: 3.2.'deki gibidir.

Gerekli Malzemeler	Kandiye'den Talep Edilen	Mevcut	Eksik Kalan
Bombacılar ve diğer ateşli silahların ustaları	26	0	6
Mühimmat arabaları	12	0	6
Marangoz ustaları	12	12	0
Madenciler	25	0	12
Taş işçileri	12	0	4
Silah üreticileri	12	2	0
Colubrina 30 kalibrelik	12	0	0
Cannoni 50 kalibrelik	12	0	0
Cannoni 60 kalibrelik	12	0	0
Cannoni 30 kalibrelik	12	0	0
Cannoni 20 kalibrelik	12	0	0
50 kalibrelik için colubrina taşıma yatakları	10	0	2
30 kalibrelik colubrina yatağı	12	3	9
20 kalibrelik colubrina yatağı	16	1	15
14 kalibrelik colubrina yatağı	16	2	14
12 kalibrelik sayro yatağı	16	2	14
6 kalibrelik falcon yatağı	24	0	24
6 kalibrelik saltamartin yatağı	6	0	6
3 kalibrelik falconetto yatağı	12	0	12
50 kalibrelik cannoni yatağı	20	0	20
20 kalibrelik cannoni yatağı	15	2	13
16 kalibrelik cannoni yatağı	4	0	4

⁷⁹ A.S.V.e., Senato Mar, Filze 547, 3 Aralık 1665.

12 kalibrelik aspidio yatağı	10	0	10
50 kalibrelik petria cannoni yatağı	10	0	10
120 kalibrelik petria cannoni yatağı	8	0	10
50 no çarık	24	0	24
20 no çarık	24	0	24
14 no çarık	12	0	12
6 no çarık	24	0	24
50 no balta	60	0	60
30 no balta	40	0	40
20 no balta	100	0	100
12 no balta	40	0	40
6 no balta	40	0	40
Topların ilerlemesinde görevliler	12	0	12
Küçük merdivenler	12	0	12
Demir köprüler	40	0	40
50'lik fiçı	24	0	24
12'lik fiçı	24	0	24
6'lık fiçı	30	0	30
Her türden atlar için araç gereçler	600	0	600
Her türden tekerlek demirleri	2000	0	2000
Karaağaçtan büyük kereste levhaları	40	0	40
50 kalibrelik colubrina arabaları	6	0	6
30 kalibrelik colubrina arabaları	10	0	10
20 kalibrelik colubrina arabaları	12	0	12
14 kalibrelik colubrina arabaları	12	0	12
12 kalibrelik colubrina arabaları	20	0	20
12 kalibrelik sagroda arabaları	20	0	20
6 kalibrelik sagroda arabaları	20	0	20
3 kalibrelik sagroda arabaları	10	0	10
50 kalibrelik cannoni arabaları	20	0	20
30 kalibrelik cannoni arabaları	6	0	6

20 kalibrelik cannoni arabaları	20	0	20
16 kalibrelik cannoni arabaları	6	0	6
12 kalibrelik l'aspidio arabaları	10	0	10
Mızrak sapları ve topların temizliği için fırçalar	600	0	600
Top arabalarına fırçaların yerleştirilmesi için bakır parçalar	6000	0	6000
20 kalibrelik toplar	10.000	0	10.000
14 kalibrelik toplar	8.000	5.000	3.000
12 kalibrelik toplar	12.000	3.000	9.000
6 kalibrelik toplar	15.000	3.000	12.000
3 kalibrelik toplar	6.000	0	6.000
1 kalibrelik toplar	12.000	0	12.000
Çeşitli çiviler 14 cm boyutunda	30	0	30
Çeşitli çiviler 12 cm boyutunda	30	0	30
İnce ve kalın dokuma kumaşlar	100	0	50
Köprüler için çeşitli taşlar	200	0	50
Köprüler için bakır parçalar, perçinler	10.000	0	5.000
Demir levhalar	500	0	300
Kare kesitli demir çubuklar	60	0	40
Yuvarlak kesitli demir çubuklar	20	0	15
Geniş şeritli demir levhalar	10	0	10
İnce şeritli demir levhalar	16	0	14
Çeşitli demir levhalar	24	0	16
İnce metal levhalar	18	0	18
500 kalibrelik havan topu	2	0	4
100 kalibrelik havan topu	4	0	2
50 kalibrelik havan topu	4	0	2
500 kalibrelik bombe	2.000	0	2.000
100 kalibrelik bombe	4.000	0	1.000
50 kalibrelik bombe	4.000	0	1.000
Küçük el bombaları	6.000	0	10.000

Çeşitli havai fişek malzemeleri, fişek barutları	4.000	974	0
Yağ	500	50	50
Reçine yağı	500	0	200
Keten yağı	500	300	500
Bitkisel yağlar	500	52	50
Terebentin	500	0	200
Kuyruk yağı	500	0	100
İç yağ	20	0	4
Ziftli ip çeşitleri	50	0	50
İnce kalın fileler	500	0	30
Balyalar halinde ince ve kalın bükülmüş ipler	50.000	0	50.000
Keten kumaş	500	0	300
İnce sicim ip	500	0	100
Sülfür-antimonio	1.000	0	0
Ham balmumu	1.000	0	200
Vernik maddesi	1.000	0	0
Civa	100	0	0
Mutfakta kullanmak için katran	2	0	2
Terziler için büyük ve küçük broşlar, çengelli iğne	4	0	4
Su boruları	400	0	400
Barut fiçileri	12	1	2
Pişirilmiş halatlar	80 miara	150 miara	80 miara
Misketler için kurşun	450 miara	91 miara	200 miara
Misketler	1.000	0	1.000
Misket ve barut taşımak için keseler	1.000	0	1.000
Uzun menzilli arkebüzler	200	0	50
Zırhlar	500	150	100
Arnavut tarzı kılıçlar	1.000	1.000	0
İtalyan tarzı kılıçlar	500	1.310	0
Mızraklar	600	200	600

Kısa namlulu süvari arkebüzleri	300	0	300
Çeşitli tabancalar	200	400	200
Çeşitli küçük arkebüzlerin eğeleri	0	20	0
Çeşitli küçük tabanca pistola namluları	500	0	500
Çeşitli larise, ladin kereste parçaları yuvarlak olanlar	40	0	40
Standart kirişler	150	240	0
Standart olmayan kirişler	200	0	100
Küçük kirişler	400	0	400
Mozali kereste	1.000	100	900
Güverte kerestesi	400	0	400
Düz kereste levhaları	1.000	0	1.000
İşlenmemiş kereste levhaları	1.200	0	1.000
Ağacın iç kısmından elde edilen hafif yapıya sahip kereste parçaları, standart kirişler	80	0	80
Çeşitli kiriş parçaları	200	200	0
Genel kiriş parçaları	800	1.000	0
Küçük kiriş parçaları	1.000	0	1.000
Sıradan kereste parçaları	3.000	1.550	450
Güverte keresteleri	1.500	600	900
Düz kereste levhaları	1.500	600	900
İşlenmemiş kereste parçaları	1.500	1.000	500
6 piedi uzunluğunda ve 4 miara genişliğinde yapı direkleri, kazıklar	6.084	0	6.084
10 piedi uzunluğunda, 12 miara genişliğinde direkler, kazıklar	13.260	0	13.260
Yedek kazıklar	4.000	0	4.000
Küçük çiviler	15.208	0	15.208
Fıçılar için çeşitli çiviler	24	12	12

Tablo 3.2 : Aralık 1665 Tarihindeki Kandiye’ye Teçhizat Yardımı.

3.2.4. Kandiye'ye Usta Desteği

Venedik Devleti evre tersanelerine sadece malzeme konusunda değil personel konusunda da yardım ediyordu. Bu tersanelerde donatılması, inşa edilmesi ya da tamir edilmesi gereken gemiler için usta ihtiyaı oluyordu. Merkez tersane bu ihtiyaı imkanları dahilinde karşılamaya çalışıyordu. Özellikle savaş dönemlerinde ustalara daha fazla ihtiyaç duyuluyordu. Gemi inşasında evre tersaneler arasında Girit Savaşı sırasında Kandiye'ye destek sağlamak için etkin rol oynayan Korfu olmuştu. Bu yüzden Korfu'ya daha sık bir şekilde ustabaşı gönderimi gerçekleşiyordu. Girit Savaşı'nın başlarında donanmanın tamiri için Korfu ve Kandiye'ye gönderilecek ustaların seçimine karar verilmişti. Kararın uygulanması için geriye kalan tek zorluk maaşlarının bir kısmını avans olarak vermek ile ilgiliydi. Zira ustalar maaşlarının bir kısmını ailelerine bırakmak istedikleri için avans istiyordu. Bu yüzden meblağların maaşlarından düşülmesi ve geri kalanının daha önce kararlaştırılan şartlarla ödenmesi koşuluyla Korfu'ya gidecek olan ustalar için 15 duka, Kandiye'ye gidecek ustalar için 20 duka avans verilmesi kararlaştırıldı. Ustaların ihtiyaçlarının hemen karşılanması ve eksiklerin tamamlanarak Venedik'ten ayrılacak ilk gemi ile bu kişilerin mümkün olan en kısa sürede yola çıkmalarının sağlanması gerekiyordu. Bu konu tek başına patroniye bırakılmadı. Ayrıca ustaların erzak ve diğer tüm ihtiyaçları için de iki görevli daha atandı.⁸⁰

1649 yılında Kandiye'ye, donanma hazırlıkları için marangoz ve kalafatçılar ile Korfu'ya ulaşacak kadırgaları onarmak için ustabaşı gönderilmesi kararlaştırılmıştı. Ustaların savaş gemileri ve kadırga ile gönderilmesi ngrlmş olmasına rağmen, anılan gemiler çoktan yola çıkmıştı Böylece ustalar planlanan şekilde gönderilemedi. Kamu menfaatine daha fazla zarar verilmemesi gerektiğinden, gecikmeye izin verilmemesi konusunda yönetim uyarıda da bulunmuştu. Bu yüzden patroni, belirlenen kişilerin sayısını hemen tespit etti. Belirlenen bu kişilerin maaşları ve avansları halledildikten sonra kararlaştırılan yerlere gönderilmesi için işlemler başlatıldı. Eğer herhangi biri direnç gösterip itaatsizlik ederse uygun görülen kalelere kapatılıp cezalandırılacak ve yerlerine bir başkası sağlanacaktı. Bu durum collegioya da rapor edildi. 1649 yılında devletin belirlediği görevli kişilerin, özellikle

⁸⁰ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 14 Ekim 1649.

donanmayla ilgili görevlerde yer alacak marangozlar ve kalafatçılar gibi işçilerin, hemen tespit edilmesi ve işlerini yapmaları için uygun yerlere gönderilmeleri konusunda verilen talimat Kandiye'deki durumun aciliyetini göstermekteydi.⁸¹ Ertesi yıl yine ihtiyaçlar doğrultusunda en iyi kaptanların gözetiminde Korfu'ya 4 marangoz ve 12 kalafatçının gönderilmesine karar verildi.⁸² Tersane patronisi, 1654 yılında da donanmanın bakım işleri için gerekli ustaları geçmişte olduğu gibi Kandiye'ye ve adalara göndermek amacıyla gerekli hazırlıkları yapma talimatı almıştı. Kandiye'den gönderilen ayrıntılı rapora göre, tersane patronisinin, Kandiye ve Korfu'ya donanmanın bakım işleri için gönderilecek ustaları hemen seçmesi gerekiyordu. Olağan usullerle seçilen bu kişiler, gemi kaptanı Mocenigo ile birlikte yola çıkmak üzere hazırlandı.⁸³ Ustalara, Venedik'ten ayrılmadan önce ailelerinin geçimlerini sağlamaları amacıyla avans olarak dört maaş verildi. Ardından, ihtiyaçlarını karşılamaları için toplu bir şekilde üç maaş daha verildi. Böylece daha yüksek bir moral ile çalışmalarına devam edebileceklerdi.

Yine aynı yıl Kandiye'de bulunan gemi gövdelerinin her an donanmaya katılacak şekilde donatılması amacıyla ustalar görevlendirildi. Bu ustalar donanmadaki bakım onarım işlerini tamamlandıktan sonra, Kandiye'ye doğru yola çıktılar. Başkomutan kadırgalardaki mevcut ustaların eksikliği durumunda, bu durumu yönetime bildirmekle görevlendirilmişti. Böylece yönetim, onların yerini dolduracak başka ustalar seçip atayabilir ve her zaman donanmanın ihtiyaç duyduğu usta sayısının sağlanmış olması temin edilirdi.⁸⁴

3.2.5. Girit Savaşı Sırasında Kürek ve Kürekçi Temini

Girit Savaşı sırasında donanmanın ağırlıkta olduğu gemiler kürekli gemiler olmuştu. Bu yüzden donanma için sürekli bir kürek temini söz konusu olmuştu. Teminin aksatılmadan sağlanması için kolay tüketilen kürek stoklarının azalmasına izin verilmemesi gerekiyordu. Kürek ihtiyaçları daha önce de belirttiğimiz üzere özellikle Alpago ormanlarından karşılanırdı. Bu bölgede kürek yapımını uygun

⁸¹ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 30 Ekim 1649.

⁸² A.S.V.e., Senato Mar, reg. 111, 27 Ekim 1650.

⁸³ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 5 Eylül 1654.

⁸⁴ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 9 Eylül 1654.

ağaçlar mevcuttu. Savaş yoğunluğunda kürek yapımında kullanılacak keresteyi temin etmek için bu orman başta olmak üzere birçok bölgede ağaç kesimi yapılmıştı.

Tersane patronisinin küreklerin temin edilmesi ile ilgilenmesi gerekiyordu. Savaşın ilk yıllarında, Alpago Ormanı'ndan 1.500 adet ince kadirga küreği, donanma sandalları için 1.000 kürek, 500 adet küçük kayık küreği ve birkaç tane mavna küreği kesimi emredilmişti. Bu işlem kürek ustabaşının denetimi altında yapılması ve kesim işleminin ağustos ayı içinde daha önce benzer durumlarda uygulanan talimatlara uygun şekilde gerçekleştirilmesi gerekiyordu.⁸⁵ Girit Savaşı sırasında yine Alpago ormanlarından 300 mavna küreği ve 1.000 adet ince kadirga küreği için kesim kararı alındı.⁸⁶ Bu ormandan kürek yapımı için kesimim uzun süre devam ettiği anlaşılmaktadır. 1656 yılında aynı ormandan, silahlı kadirgalar için 2.000 adet kürek elde edilecek kereste kesilmesine karar verilmişti. Ormanda geriye kalan ve uygun olan diğer ağaçlardan ise ince kadirga için 2.000 adet daha kürek kerestesi temin edilmesi istenmişti.⁸⁷

1650 yılında tersane yöneticileri Kandiye ve Korfu'daki askerlerin ihtiyacı için çeşitli malzemeler ve kürekler hazırlamıştı. İnce kadirga ve mavnalar için gerekli tüm kürekler ve diğer ekipmanların tamamlanması gerekiyordu.⁸⁸ Alpago ormanlarından, belirlenen mavna ve ince kadirga kürekleri için yapılan kesim işlemi devam ederken, fazladan kalan kerestelerden başkaca fayda sağlanabileceği de fark edildi. Bu nedenle tersaneye bu kesimden arta kalan kerestelerle kürek sapları, kürek destekleri ve silahlı tekneler için kürekler yapılması talimatı verildi. Ayrıca bu malzemelerin uygun görülen miktarda yapılması bu şekilde ihtiyacı karşılayacak bir stok sağlanması da istendi.⁸⁹

Kürek tersanenin yıllar içerisinde değişmeyen temel ihtiyacıydı ve farklı ağaç türlerinden sağlanabiliyordu. 1655 yılında, kürek yapımında kullanılmak üzere ağaçların çeşitli türlerinde 500 adet karaçam, 400 adet kayın ve 600 adet meşe olmak üzere farklı ağaçlar kesilmesi kararı alındı. 1652 yılından beri olgunlaşmış durumda olan 100 adet işaretli ağacın da kesimi bu arada sağlanmış oldu. Bunların, 100 adedi

⁸⁵ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 18 Ağustos 1646.

⁸⁶ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 3 Mart 1650.

⁸⁷ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 31 Ağustos 1656.

⁸⁸ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 111, 27 Ekim 1650.

⁸⁹ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 20 Nisan 1650.

mavna için kürek, 200 adedi ince kadirga için kürek yapımında kullanılması kararlaştırıldı.⁹⁰

Tersane patronları ince kadirga kürekleri ve diğer malzemelerin durumları konusunda planlamalar yapmak zorundaydı. Küreklerin bakımı ve diğer gerekli malzemelerin temin edilmesinde herhangi bir gecikme yaşanmaması gerekiyordu.⁹¹ Bu düzenlemelerin hemen öncesinde yine küreklerin üretimi konusunda anlaşmalarda da bulunuldu. İhtiyaç duyulan tüm kürekleri sağlama ve bu iş için bütün maliyetleri karşılama konusunda tersane bu işi üstlenecek kişilerle çeşitli anlaşmalar yaptı.⁹² Gemi inşalarının daha hızlı bir şekilde tamamlanması için Senato tersane çalışanlarına, ustalara bazı taleplerde bulunuyordu. Tersanedeki yöneticiler kürek yapımındaki işlerin yavaş olduğunu gördüklerinden buna karşı önlemler aldı. Durumu iyileştirmek için bir düzenleme yapılmasına karar verildi. Kürek yapımında ustabaşı olan kişi her hafta altı işçiye rehberlik edeceklerdi. Ayrıca bu kişiler on iki işçiyle birlikte ince ve mavna küreklerini tamamlama yükümlülüğünü üstlenmişti. Her pazartesi yapılan işlerin raporunu hazırlayarak patronlara sunuyorlardı. Patroni ve ustalar tüm bu süreç içinde talimatlara uymadıkları takdirde adalet karşısında sorumlu tutuldular.⁹³

Tersane yöneticilerinin kürekleri temin etmeleri yanında maliyetlere de dikkat etmesi gerekiyordu. Bu ihtiyacın en düşük maliyetle karşılanabilmesi için öneriler sunuluyordu. En uygun bütçe ile kürekler genelde Alpago ormanlarından sağlanıyordu. Bu bölgede kürek ihtiyacını karşılayacak kereste ihtiyacı boldu.⁹⁴ Ancak farklı ormanlardan da kürek temin ediliyordu. Bu amaçla Girit'te Suda ormanına gönderilmek üzere uzmanları görevlendirildi. Bu uzmanların, donanma için 1.700 adet direk ve 300 adet kürek için kesim yapması kararlaştırıldı.⁹⁵ Küreklerin tüketimi fazla olduğu için bu önemli ihtiyacı karşılamak adına sık sık ve bol miktarda

⁹⁰ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 4 Eylül 1655.

⁹¹ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 114, 7 Eylül 1652.

⁹² A.S.V.e., Senato Mar, reg. 110, 31 Ocak 1649; Zuanne Rado ile ihtiyaç duyulan küreklerin sağlanması için anlaşma yapıldı. Toplam 480 adet büyük kürek tedariki sağlanmalıydı. Her ay 30 adet teslim edilmesi gerekiyordu. Marco Benetto ile toplamda 1.800 adet ince küreğin sağlanması üzerine anlaşma yapıldı. Ayrıca ince kürekler yanında her ay 30 direk teslim etmesi gerekiyordu. Bu işi üstlenen Rado ve Benetto her gün sabah saat sekizden akşam dörde kadar çalışmak durumundaydı. Marco Bernardo ve Lorenzo Nicolo küreklerin kalitesinin denetlenmesinden sorumlu tutuldu. Küreklerin kalitesi tersane patronisi tarafından onaylandıktan küreklerin kabulüne karar verilmesi uygun bulundu.

⁹³ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Terminazione 141, 1 Eylül 1653.

⁹⁴ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 9 Mart 1656.

⁹⁵ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 9 Mart 1656.

kürek sevkıyatı yapılması gerekiyordu. Bu nedenle, tersanede bulunan küreklerin tümünün donanma hizmeti için derhal sevk edilmesi kararlaştırıldı.⁹⁶ Aynı günlerde tersane patronisine 650 adet ince kadirga küreği sevk etmeleri talimatı da verilmişti.⁹⁷

Venedik Devleti ve tersanesi çevresinde yer alan ikmal noktaları ile sürekli iletişim ve destek halindeydi. Kürekler kadar kürekçiler konusunda da önemli kararlar almak zorundaydı. Girit Savaşı sırasında da şehirde bulunan mahkûm kürekçilerin Korfu'ya aktarılması kararlaştırıldı. Mürettebat buradan donanmaya katılacaktı. Bu kişilerin donanmaya ulaşması konusundan olağanüstü provveditor olarak atanan Marco Molin sorumluydu. Bunun için düzenlemeler yapıldı ve bazı eksikler tespit edildi. Bu eksiklikler tamamlanmaya çalışılırken Korfu'ya Lissa'dan (Vis Adası) gerekli kadirgalar ulaşmıştı. Bu yüzden kürekçilerin Korfu'ya gitmesinin artık gerekli olmadığı ve doğrudan donanmaya katılması gerektiği bildirildi.⁹⁸

3.2.6. Tersanenin Tüccarlar ile Yapmış Olduğu Anlaşmalar Üzerinden Malzeme Temini

Tersane, ihtiyacı olan birçok farklı malzemenin bir kısmını kendi ürettiyordu. Ancak üretilmeyen kimi ürünlerin temini tüccarlar ile yapılan anlaşmalarla sağlıyordu. Örneğin Girit Savaşı başlamadan hemen önce tersane patronisinin talimatı ile Anglene'den 800 direk tedarik edildi. Bu malzemeler tersane ihtiyaçlarına uygun olmak zorundaydı.⁹⁹ Acil halat ihtiyacından dolayı Tana'da halat yapım işleri hızlanmıştı. Ancak iplik tedarikinde sorun vardı. 1646 yılında bu ihtiyacın temini için de tüccarlar ile anlaşma yapılmak zorunda kalındı.¹⁰⁰ 1650 yılında ise dümenlerle ilgili olarak, ceviz ve karaağaç kerestesi anlaşmaları yapıldı. Bu keresteler farklı kişiler ve yerlerden tedarik edildi.¹⁰¹ Kaba keten kumaşı ve yelken bezi malzemelerinde büyük bir stok sıkıntısı vardı. Bu nedenle, malzemelerin tedarikinde çok daha büyük bir özen gösterilmesi istendi. Ülke toprakları dışında bu malzemenin satışını yapan kişilere durum bildirildi. Bu amaçla yine 1650 yılında malzeme tedarikine devam etmek için anlaşmalar yapıldı.¹⁰² Aynı yıl ortaya çıkan çiviler ve metal malzeme ihtiyaçları için

⁹⁶ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 2 Eylül 1656

⁹⁷ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 9 Eylül 1656.

⁹⁸ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 110, 4 Temmuz 1650.

⁹⁹ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 110, 16 Mart 1640.

¹⁰⁰ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 25 Temmuz 1646.

¹⁰¹ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 3 Mart 1650.

¹⁰² A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 3 Mart 1650.

tersane yönetimi Brescia bölgesinde bulunan tüccarlara durumu bildirdi. Bu bölge demir malzemelerin üretimi ile ön plandaydı. Yapılan anlaşma ile bölgeden ihtiyaç duyulan kalite ve miktarda malzemenin temin edilmesi gerekiyordu.¹⁰³ Bu yıl beliren ihtiyaçlardan biri de saman ihtiyacıydı. Jacamo Hebreo yapılan anlaşma ile 100 çuval saman sağlandı, her çuval 10 duka idi.¹⁰⁴ Leon Hebreo ile yapılan anlaşmaya göre 300 çuval saman Lido'da kullanılmak üzere satın alındı. Her çuval için 10 duka fiyat belirlendi.¹⁰⁵

3.2.7. Malzeme Temininde Yasal Düzenlemeler

Savaş boyunca yeni düzenlemeler, bunların eski kararlara dayandırılması ile eski kararların gündeme gelmesi, mali kısıtlamalar ya da tersane ustalarının daha hızlı davranması adına verilen talimatlar Venedik yönetiminin gündeminden düşmüyordu. Malzeme temini ve mali kontrol için Senato durmadan yeni kararlar alıyor, bu kararların uygulanmasına yönelik talimatlar hazırlıyor ve tersane yönetimi tarafından bu talimatların dikkatle izlenmesi hususunda uyarılarda bulunuyordu. Venedik Devleti, savaş esnasında ekonomik durumuna da ayrıca özen göstermeye çalışmıştı. Donanmayı ve tersaneyi destekleyen her fonu sıkı denetlemek zorundaydı. Yaptığı anlaşmalar ve bunun karşılığında yapılan ödemeler de buna dahildi. Tersanedeki ustalarının tersane içerisinde kendilerine lazım olan malzemeler için yapılan düzenlemeler ve yapılan ödemeler sıkı bir şekilde denetleniyordu. Kısacası kamu fonundan yapılan ödemelerin doğru bir şekilde yapılıp yapılmadığının denetlenmesi gerekiyordu. Bu sırada tersane için gerekli olan malzeme temininin de aksamaması gerekmektedir.

Girit Savaşı'nın ilk yıllarında malzeme temini için yapılan anlaşmalar çok çeşitli ürünler üzerine gerçekleşti. Bu çerçevede anlaşmaların düzenli bir şekilde izlenmesi ve ödemelerin takip edilmesi için belirli kararlar alındı. Bu kararlardan birinde tüm anlaşmaların banka üzerinden ve %20 ek vergi eklenmiş şekilde yapılması talimatı gündeme geldi. Malzemeler üzerinde bir işlem yapıldıysa bu işlemi yapan ustaların ücreti nakit ödenirken, yapılan anlaşmaların bedelinin banka üzerinden ödenmesi kararlaştırıldı. Bu yüzden her hafta poliçelerin kayıt altına alınması tembih

¹⁰³ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 3 Mart 1650.

¹⁰⁴ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 111, 16 Ekim 1650.

¹⁰⁵ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 111, 20 Ekim 1650.

edildi. Böylece, usta emeği ve malzeme tutarı birbirine karışmamış ve kime ne kadar ödenmesi gerektiği net bir şekilde belirlenmiş oluyordu. Bu işlemi yönetme görevinde bulunan kişinin en önemli işi poliçelerin düzgün tutulması idi. Görevli bu işlemi yerine getirmeden önce başka hiçbir işlemi yapamazdı. Haftalık olarak poliçelere eklenmesi gereken bu anlaşmaların ayrı olarak belirtilmesi gerekiyordu. Bunu ihmal etmesi durumunda görevden alınma ve diğer ağır cezalarla karşılaşması söz konusuydu. Her durumda, anlaşmaların tam ve zamanında uygulanması, keza ödemelerin de aynı şekilde olması gerekiyordu. Kamu kaynaklarının yönetiminde şeffaflık, titizlik ve hesap verilebilirlik ilkelerine büyük önem verildiğini anlaşıyordu. Ekonominin sıkı bir şekilde denetlenmesi ve harcamaların kısılması için kurallar devam etti. Buna göre mevcut üç denetçinin tersanenin kasalarını ve yapılan tüm ödemeleri gözden geçirmesi gerekiyordu. İncelemelerine, görevli memurların görevlerini son tamamladığı andan itibaren başlamaları istenmişti. Özellikle ödemelerin alınması ve harcanmasında herhangi bir haksız kazanç sağlanıp sağlanmadığına bakılıp, eğer bir haksız kazanç varsa bu kazançtan kimlerin yararlandığı ve pay aldığı belirlenip gerekli yasal işlemler başlatılıyordu. Yazışmalarda herhangi bir düzensizlik olup olmadığı da inceleniyor ayrıca daha önce alınmış olan kararların uygulanıp uygulanmadığı da kontrol ediliyordu. Denetleyiciler, tespitlerini yazılı olarak en kısa sürede rapor ediyorlardı. Ayrıca kamu hizmetine en uygun olanın ne olduğunu dair önerilerini de not etmeleri kendilerinden istendi. Tüm bunlar, yemin altında ve alınan kararlar doğrultusunda yapılıyordu. İhtiyaç duyulursa denetimdeki bu kişilerin kontrolü için collegio tarafından görevli atanabiliyordu. Gerektiğinde, başka görevlilerin de bu inceleme sürecine dahil edilmesi söz konusu idi.¹⁰⁶

Ödemelerin ve anlaşmaların poliçelere eklenmesi oldukça önemliydi. Çünkü ödemeler aksadığında tersanenin ham madde ihtiyacında aksamalar meydana gelebilir, anlaşma yapılan kişiler bu durumdan rahatsız olabilir ve ürünleri zamanında tersaneye teslim etmeyebilirdi. 1650 yılında tersane ile Gio Maria Arigoni ve ortakları demir işleri konusunda anlaşma yapmıştı. Teslim ettikleri işlere göre haftadan haftaya poliçelerle ödemelerinin yapılacağına dair bir anlaşma da imzalamışlardı. Ödemeler

¹⁰⁶ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 8 Şubat 1649; "Tersane patronisi Brescia'daki mühimmat için Gandelli kardeşler tarafından teslim edilen halatın ve bu iş için kendilerine ödenen paranın hesabını ayrıntılı bir şekilde sunulmak zorundaydı."

düzenli olarak yapıldı. Ancak son poliçelerde, 8 Ağustos tarihli kararda bu anlaşmaya dair herhangi bir atıfta bulunulmadığı için ödeme yapılmamıştı ve bu nedenle bu tahsisatın banka yoluyla ödenmesi gerektiği gibi bir durum ortaya çıkmıştı. Bahsedilen taraflar, yazılı olarak bu anlaşmanın zamanında yerine getirilmesini talep etmişti. Talep uygun olduğu görüldü ve hemen çözüm bulunması istendi. Sonuç olarak, anlaşmaların haftalık poliçelere göre düzenlenmesi karışıklığa neden olmuştu. Yaşanan bu durum ödeme süreçlerinde doğan gecikmelerin nasıl ele alınması gerektiğini ortaya çıkaran bir örnek teşkil etti. Patroniye, söz konusu ustalarla yapılan anlaşmanın her hafta poliçelere eklenmeye devam etmesi ve bu ustaların haftalık olarak 300 duka almaları gerektiği, bu ödemenin nakit olarak yapılması gerektiği emredildi.¹⁰⁷

Girit Savaşı sırasında tersanede gemi inşa faaliyetlerinin daha sağlıklı ve hızlı bir şekilde devam etmesi için 1654 yılında bir karar daha alındı. Bu karar oldukça ince detaylara sahipti ve malzeme israfının önüne geçmeyi amaçlıyordu. Tersanenin çeşitli bölümlerinde işlerin aksadığı ve bazı önemli sorumlulukların yerine getirilmediği fark edilmişti. Bu durum, kamu düzeni üzerinde olumsuz bir etki yaratıyordu. 1649 tarihli Senato'nun aldığı kararlara atıfta bulunularak, bu aksaklıkların düzeltilmesi ve yeni düzenlemelerin yapılması gerektiği belirtildi. Aynı zamanda, sorunların çözümü için belirlenen yöntem ve kuralların kesinlikle uygulanması gereği bir kez daha vurgulandı. Tersanenin giriş kapılarında tutulması gereken belirli kayıtların ele alınmasında yeni bir düzene geçildi. Tersanede bulunan tüm eşyalar için bir envanter hazırlanması istendi. Tersanedeki tüm malzeme ve eşyaların dikkatle kayda geçirilmesi gerekiyordu. Yetkililer emirleri dikkatle ve tam olarak yerine getirmeliydi. Bu amaçla tüm kararların ve talimatların bir kopyasının alınması istendi. Böylece bu talimatlar tersanede herkesin görebileceği bir yere asılacaktı ve yerine getirilmemesi için hiç bir bahane olmayacaktı. Amaç şeffaf bir denetim sürecinin oluşturulmasıydı. Örneğin bu

¹⁰⁷ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 12 Mart 1650; Bu antlaşmanın temeli 9 Eylül 1641 yılına dayanıyordu. Tersane bu kişiler ile uzun bir alışveriş geçmişine sahipti. 20 Nisan 1650 yılındaki belgeye göre yaşanan bu sorun hala devam ediyordu. Buna göre; "12 Mart tarihli karara göre Gio Maria Arigoni ve ortaklarının tersaneye teslim ettikleri demir işçiliği karşılığında, anlaşmalarına göre ödemelerin nakit olarak yapılmasına dair karar, geçersiz kılınmış ve iptal edilmiştir. Anlaşmalarında, yalnızca her hafta ustalara verilen poliçelere göre ödemelerin yapılacağı belirtilmiştir. Mevcut durum, banka üzerinden yapılan ödemelerle daha iyi düzenlenebilir. Bu nedenle, mevcut alacakları ve gelecekteki talepleri için ödemelerinin banka aracılığıyla yapılması gerektiği belirlenmiştir."

denetim ve düzenlemelerle işlenmiş demirin teslimi sırasında ortaya çıkan ağırlık kaybı ile ilgili sorunların önüne geçilebilirdi. Ham demirin işlenmesi sonucunda oluşan ağırlık kaybı teslim sırasında dikkate alınmadığından demir işçileri bu kayıp nedeniyle borçlu duruma düşüyordu. Bu durum işleyişte önemli bir aksaklık ve düzensizlik yaratıyordu. Demir işleyen işçilerin bu ağırlık kaybı için sorumlu tutulmaması ve yaşanan bir kayıp olursa bu kayıptan onların hesaplarına zarar gelmemesi gerekiyordu. Sürecin adil bir şekilde ilerlemesi için işlenen demirin, bu işi bilen demir ustaları ya da işçileri tarafından değerlendirildikten sonra yeminli uzmanlarca kontrol edilmesi kuralı getirildi. Ayrıca çivi gibi demir parçalarının tesliminde ve kaydında da sorunlar vardı. Çeşitli boy ve işlevlere sahip çiviler arasında ayırım yapılmadan teslim sırasında tüm parçalar, belirli bir kişiye ya da görevlendirilen birine ağırlık olarak teslim ediliyordu. Bu da parçaların karışmasına, düzensizliğe ve zaman kaybına neden oluyordu. Bu yüzden malzemelerin ayrı ayrı kayıt edilmesi ve teslimin bu şekilde sağlanması istendi. Ağırlık üzerinden işlem yapıldığı ve tane tane sayılmadığı için görevli kişi, depo sorumlusu ya da dağıtımçı malzemelerin ağırlığını kontrol edip istediği miktarı kayda geçiyordu. Ayrıca önceki yıllarda alınan karar gereği tersaneden dışarıya gönderilen malzeme ve eşyaların gönderen kişinin sorumluluğuna kayıt edilmesi gerekiyordu. Bu malzemeler teslim edilirken hangi miktar ve türde oldukları sorumlu kişilerin hesaplarına işlenecekti. Bu kayıt sistemi, gönderilen eşyaların miktarını ve kalitesini kolayca görmeyi sağlıyordu. Böylece, eşyaların ne kadar ve ne türde oldukları şeffaf bir şekilde takip edilebildi.

Nakliye ve teknelerde görevli olan patroni ve kaptanlar da teslim aldıkları eşyaların sorumluluğunu üstlenmek zorundaydı. Teknelere yüklenen mallardan sorumlu olup, teslim aldıkları her şeyin hesabını vermeleri gerekiyordu. Eşyalarla ilgili herhangi bir sorun çıkmaması için güvenilir bir kayıt ve takip sistemi olması elzemdi. Malların limanlarda teslimi sırasında hem gemiler hem de onların kaptanları veya patronisi, teslim aldıkları mallar için borçlandırılıyorlardı. Böylece görevliler teslim aldıkları eşyaların sorumluluğunu üstlenmiş oluyorlardı. Malları teslim edenler teslim edilen malların rapor veya fiş, fatura gibi detaylarını sunmak zorundaydı. Bu kayıtlar, teslim edilen malların doğruluğunu ve karşılıklı sorumluluklarını kanıtlamak için gerekiyordu. Teslim raporları ve diğer belgeler, sadece tersanede malzemelerden sorumlu masser görevlisinin eline değil, aynı zamanda ilgili kontrol birimlerine de

ulaşmalıydı. Bu belgeler ilerideki hesaplamalar ve kontroller için kritik öneme sahipti. Borcun kaydedildiği yerde, aynı zamanda kredinin de görünmesi gerekiyordu. Teslim edilen ve alınan malların karşılıklı olarak kaydedilmesi hem kamu hem de özel güvence açısından önemliydi. Teslim fişlerinin geçerli olabilmesi için belgelerin tamamlanmış olması gerekiyordu. Bu belgeler olmadan, teslim işlemleri tamamlanmış sayılmazdı. Teslim edilen mallar için borç ve kredi kaydı eş zamanlı tutulmalı, belgeler doğru bir şekilde kaydedilmeli ve denetimler sağlanmalıydı. Malların teslimi ve denetimiyle ilgilenmek üzere güvenilir ve dürüst dört kişi seçilmesi kararlaştırıldı. Bu kişiler, malzemelerin teslimini kontrol etmek için atanıp tersanedeki yetkililer ile birlikte çalışıyorlardı. Görevlilere, işlerini tamamlayana kadar günlük olarak ödeme yapıldı. Seçilen bu kişiler, sabah gün doğumundan gün batımına kadar çalışmak zorundaydı. Bu önemli işin başarıya ulaşmasında en büyük rol, aynı işte görev alan görevlilerin disiplinine ve dakiklığına bağlıydı. Bu olmazsa en iyi kurallar ve düzenlemeler bile boşa giderdi. Ancak iş aksadığında gerekli çözüm bulunmalıydı. Bu yüzden, patroni, görevlilere işlerini düzgün yaptıkları sürece maaş ödemesi yapacaktı. Ayın tamamlanmasından sekiz gün sonra, meşru bir engel olmaksızın, bankanın ilgili kişilerin sorumluluklarını yerine getirdiğinden emin olması gerekiyordu. Aksi takdirde cezaya maruz kalıyorlardı. Bu durumda görevlilerin hesaplarından ceza olarak 25 duka kesileceği bildirmekteydi. Bu ceza ticari mallar ve diğer özel işlerle ilgili evraklara da yansıtılıyordu. Aynı uygulama, kayıtları her hafta banka önüne getirme yükümlülüğü olan diğer tüm görevliler için de geçerliydi. Böylece her şeyin bankanın gözetimi altında olması planlandı.

Kereste sorumluları, kürekçiler, marangozlar, kenevir denetleyicileri, kaba ve ince demir işleri ile ilgili olanlar ve diğer işçilerin, karşılaştırma için haftadan haftaya faturaları teslim etme zorunluluğu vardı. Faturalar teslim edilmedikçe maaşlarını veya avanslarını alamazlardı. Başka bir deyişle bu işlemi gerçekleştirdiklerine dair kanıt olmadan ödeme yapılmayacaktı. Aksi takdirde, görevlerini yerine getirmedikleri süre için maaşlarını kaybetme cezasına çarptırılırlar ve bu para kamu mal varlığına aktarılırdı. Bu nedenle, maaş karşılaştırmasını ve işlerin düzenliliğini sağlayan muhasebe ve denetçiler bu süreci titizlikle takip etmek zorundaydı. Bu sürecin, ödeme

kayıtları ve diğer belgelerle birlikte sadece günlüğe ve deftere (rollo delle maestranze)* değil, muhasebe defterlerine (giornale ve quaderno)* aynı zamanda günlük olarak kaydedilmesi zorunluydu. Bu işin tek bir kişi tarafından yapılması daha fazla hataya açık olacağı için, bir kişi daha atamanın yerinde olacağı öngörüldü. Bu kişi, Senato'dan gerekli onay almak zorundaydı. Ayrıca, bu kişiye, diğer görevlilerin hesaplarını da takip etme sorumluluğu verilmişti. Ayda bir kez patroniler önüne tüm işleri detaylı olarak getirmek, her şeyin onların bilgisi dahilinde olmasını sağlamak ve maaş hesaplarının kontrol edip düzenlenmesini yapmak görevleri arasındaydı. Patroni ise gerekli tedbirleri almakla sorumlu tutulmuştu. Görevlilerin maaşları askıya alındığında, eksikliklerini en kısa süre içinde tamamlamaları gerektiği bildirilmeliydi. Ancak o zaman ödemelerini almaya devam edebilirlerdi. Bu kurallar sıralanırken hesap açıkları olan görevliler de yeri geldiği için belirtildi. Örneğin Giovanni Battista Mariti'nin yaklaşık on beş aylık bir eksikliği vardı ve altı ay içinde bunu kapatması lazımdı. Franco Riva'nın quaderno defterinde yirmi bir aylık eksikliği vardı ve altı ay içerisinde kapatması gerekiyordu. Domeneglo Scaligero yaklaşık iki yıl dört ay boyunca görevde bulunmamıştı, onun yerine geçecek bir kişi bulunmalı ve bu kişi sekiz ay içinde bu eksik görevleri tamamlamalı, yerine getirmeliydi. Bu görevlilerin tümü, kendilerine atanan süre boyunca, olağan maaşıyla ödeme yapılmasına karar verildi. Süre sona erdiğinde ve yukarıda belirtildiği gibi sorumluluklarını yerine getirmediklerinde, kendilerine belirlenen cezalar ve maaş kesintileri uygulanıyordu. Ayrıca görevlerine on gün içinde başlamadıkları takdirde bu cezalara tabi olacaklardı. Belirlenen kuralların duyurulması sadece görevlerini yerine getiremeyenlere değil, aynı zamanda görevde bulunan diğer yetkililere de yapılıyordu. Görevde olmayan kişiler olduğunda, yetkililer bu eksikliği gidermek adına, görevde bulunmayanların yerine geçici görevliler sağlıyorlardı.

Senato tarafından yapılan mali denetimin bir başka boyutu da inşaa faaliyeti sırasında zayi olan malzemenin maliyetiydi. Kullanılan hammaddenin mamul maddeye dönüşmesinde bir miktar malzeme zayi olurdu. Örneğin demirin hammadde

* Tersane ustalarının kayıt edildiği defterlerdir. Bu defterler ustaların işe giriş, çıkış, ayrılma nedenlerini, maaşlarının kayıt edildiği defterlerdir ve Napolyon döneminde kaybolduğu düşünülmektedir.

* Tersane patronilerinin günlük ve aylık olarak tuttuğu muhasebe defterleridir. Muhtemelen bu defterler rollo delle maestranze olarak adlandırılan defterlerdi.

olarak işlenmesi sırasında, metalden çıkan cüruf, metalin köpüğünün alınması, işlem sırasında atık hale gelen metaller bir kayıp oluştuyordu. Ham demirin mamul hale dönüşmesi sırasında ortaya çıkan kayıp oranı %8 ila %20 arasında idi. Bu oldukça önemli bir kayıp oranıydı. Hesaplamalar yapılırken bu durum dikkate alınıyor, buna göre hesaplamalar yapıyordu. Zayiat oranları şu şekilde idi:

Demir işlerinde zayiat oranı	%8
Karaçam kürek zayiat oranı	%14
İnce kadirga demir aksamalarının zayiat oranı	%18
İnce kadirga ve mavnalar için bazı metal aksamaların zayiat oranı	%18
Kalafat gereken yerlerin zayiat oranı	%25
Dümenler için metal aksamaların zayiat oranı	%16
Kadirga ve kalyonların çapaları için zayiat oranı	%20
Barçalar için kullanılan destek metal parçaları için zayiat oranı	%14
Barçalar için kullanılan ama hem yeni hem eski demir karışımından yapılan destek parçalarının zayiat oranı	%8
Fıçıların zayiat oranı	%14
Köprülerde kullanılan kerestelerin aşınma zayiat oranı	%10
İnce ve mavnalarda kullanılan çivilerin zayiat oranı	%10

Marangozların yapmış oldukları işler ve işçilikleri hakkında marangozun yeminine göre değer biçme kararı verilip buna göre zayiat oranı belirleniyordu.¹⁰⁸ Tersanede yaşanan düzensizlikler böyle yeni bir envanter hazırlanmasını zorunlu kılmıştı. Bu envanterin hazırlanması sırasında tersanede yaşanan malzeme teminindeki düzensizlikler de ele alındı. Eski sistemdeki eksiklikler ve hatalar düzeltilerek ve gerektiğinde değişiklikler yapılarak, yeni kuralların yerleştirilmesi gereği ortaya çıkmıştı. Ayrıca tersane halkı için belirlenmiş cezaların uygulanabilmesi için yeni kayıt defterlerinin tutulması gerekiyordu. Tersanede mevcut eşyaların

¹⁰⁸ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Terminazione 141, 20 Temmuz 1654. A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Terminazione 141, 12 Ağustos 1654; Tersanenin patronileri, Senato'nun kararı doğrultusunda ustalar arasından belirli kişilerin seçilmesi gerektiğine karar vermişti. Bu kişiler, şu anda tersanede bulunan tüm malzemelerin envanterini çıkarmakla görevlendirildi. Her birinin yetkinliği ve becerileri dikkatlice değerlendirilmişti ve en uygun, yetenekli olanlar seçilmişti. Bu kişiler, envanter işlemi boyunca çalıştıkları günler için kendilerine ödeme yapılması şartıyla sabahdan akşam mesai bitimine kadar görevlerini yerine getirmekle yükümlüydü. Göreve, kürek ustası Zan Franco Zuanne, kalafat ustası Antonio Zorzi, kürek ustası Piero Franco seçildi.

envanterinin çıkarılması için tersaneden dört usta ve on iki hamalın sürekli olarak bu envanterin tamamlanmasında çalışması gerektiği kararı alındı. Envanter çalışmasını yürüten kişiler makul bir ücretle işin hızlanmasını sağlamakla yükümlü tutuldu. Tersanedeki yöneticilere, tersane çalışanları arasından envanter hazırlama işine uygun kişiler seçme yetkisi verildi. Envanterin hazırlanmasında çalışacak dört ustaya günlük maaşlarının üçte biri oranında ek ödeme yapıldı. On iki hamal ise günlük 20 soldi alıyordu. Bu miktar aldıkları maaşa ek olarak verildi. Bu kişiler, sabahtan akşam çanına kadar kesintisiz çalışmak zorundaydı. Yukarıda belirtilen denetimin mümkün olan en hızlı ve sistematik bir şekilde marangoz deposunda da uygulanması kararı alındı. Sürecin düzenli ilerlemesini sağlamak için sık sık rapor verilmesi istenmişti. Patroniye ise bu görevlilerin zamanında gerekli düzenlemeleri yapıp yapmadıklarının kontrolü görevi verilmişti. Böylece gecikmeler ve aksaklıklar önlenmiş olacaktı.

Aksaklıkların önlenmesi ve denetimin sağlanması bütün gün ve gece boyunca takip edilmesi gereken bir durumdu. Bu bağlamda gece kontrolü için gece bekçisi ihtiyacı ortaya çıktı. Patroniden işi bilen, yeterli beceriye sahip bir bekçisi seçmeleri istenmişti. Bu kişi, üç patroni oylamasının ikisinin onayını almalı ve 15 yıldır çalışan tecrübeli biri olmalıydı.¹⁰⁹

Devlet yönetiminde resmi işlemlerde düzenli kayıt tutmak önemli yere sahipti. Kimi yolsuzluklar ve yanlış anlaşılmalara önüne geçiyordu. 1630 ile 1652 yılları arasına ait tüm hesaplar ve kayıtlar gözden geçirilmiş ve tüm malzemeler ile kamu hizmetine yönelik donanımların doğru bir şekilde kayıt altına alınması gerektiği vurgulanmıştı. Tersaneye borçları olan kişilerin kayıtlarına bakıldığında bazı görevlilerin borçlarını ödemede yetersiz kaldıkları açıkça anlaşılmıştı. Bu kişiler, çeşitli zamanlarda borçlarını hafifletmeleri ve kolayca ödemeleri için fırsat

¹⁰⁹ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 23 Temmuz 1654; Lorenzo Marcello, halatlar ve diğer askeri teçhizat için toplamda 137 duka borçlu görünüyordu. Donanmadaki görevlerinde yaptığı masrafların hesaplanması sırasında, teslim ettiği malzemeler arasında eksiklikler olduğu görülmüştü. Ancak alacakları da vardı. Barut, kurşun ve mermi için yaptığı ek harcamalarla kıyaslandığında teslim ettiği bu ürünlerin miktarı eksiklerin oldukça üzerinde olduğu anlaşılmıştı. Bu durum, kadirgâsının kayıtlı defterinde de belirtilmişti. Bu nedenle, borcun alacakla dengelenmesini ve böylece bu hesap üzerinden herhangi bir rahatsızlık veya sıkıntıya maruz kalmamasını talep ediyordu. Tersane ve topçu yetkilileri tarafından bu talebin adil ve makul olduğu değerlendirilmişti. Benzer durumlarda uygulanan yöntemlere göre Marcello'nun borcunun alacağının borcuyla dengelenmesi kararı alındı. Böylece Marcello ve mirasçıları bu hesaptan kaynaklı herhangi bir rahatsızlık veya zarar görmeyeceklerdi. Aynı şekilde, gelecekte devletten bu hesaplara ilgili herhangi bir geri ödeme talebinde bulunamayacaklardı.

verilmesine rağmen, yükümlülüklerine uygun hareket edememişlerdi. İnceleme sonunda, şehirdeki tüm denetçilere, 1630 yılından 1652 yılına kadar olan dönemde, kayıtlarda borçlu olarak listelenmiş olan her kişi için dikkatli ve titizlikle işlem yapmaları kesin emredildi. Her bir denetçinin, uygun şekilde işlemleri yürütmesi ve bu borçlara ilişkin özetleri doğru şekilde hesaplayarak kayıt altına alınmasını sağlaması gerekiyordu. Bu işlemler sırasında, kayıtlarda hataya yer bırakmamak için gereken özen gösterilmesi zorunluydu.¹¹⁰

Denetimler sıklaştırılmış olsa da tersane yönetiminde yer alan görevlilerin bilerek ya da bilmeyerek görevlerini kötüye kullanmaları söz konusu olabiliyordu. Venedik Devleti, usulsüzlüklerin önüne geçebilmek adına her konuda birçok önlem almış olsa da bu açığı kapatmak mümkün değildi. Sürekli sıkı bir denetim gerekiyordu. Örneğin 1650 yılında Andrea Bernardo tersanede denetçi olarak görevlendirildi. Görevini yerine getirdiği esnada bazı sorunlar tespit etti. Keza Sebastian Contarini'nin denetiminde de kural ihlalleri ortaya çıktı. Giacomo Oliviere'ye uygun olmayan bir şekilde 3.000 birimlik mal tahsis edilmişti. Belgede ürünün ne olduğuna dair bir bilgi yoktu ancak muhtemelen bu kenevirdi. Bu ürünler üzerinden vergi kaçırıldığı tespit edildi. Vergilerin kamu yararı adına telafi edilmesi için işlem başlatıldı. Yürürlükte olan 7 Eylül 1641 tarihli karara göre tazmin edilen tüm miktar tersane kasasına bırakılması uygun bulundu.¹¹¹

Sıkça denetimlere ve düzenlemelere tabi olan konulardan biri de ormanlardı. Yönetim, gemi inşa faaliyetlerinin temelini oluşturan kerestenin temin edildiği ormanlar konusunda da oldukça hassastı. Bu konuda sert önlemleri vardı. Görevini yanlış uygulayan ya da usulsüzlük yapanlar affedilmezdi. Tersane yönetimine ait ormanlarda kesim yapmanın belirli şartları vardı ve bu şartlara uyulmadığı takdirde ciddi cezalar veriliyordu. Gaspato Moroso ve Franco Bonatis düşük bir fiyata oldukça geniş bir arazi satın almıştı. 1650 yılında bu arazinin içerisine dahil olmaması gereken bir ormanı mülklerine geçirdiler. Moroso ve Bonatis satın aldıkları bu arazideki ormanda büyük miktarda meşe ve kavak kesimi yaptı. Ancak bu ağaçlar kamuya aitti ve kamu yararına korunma altına alınmıştı. Bu yüzden tersane yönetimi harekete geçti.

¹¹⁰ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 4 Temmuz 1654.

¹¹¹ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 20 Haziran 1650.

Bu çerçevede bir usulsüzlük olduğunu düşünöldü. Çünkü satılan arazi içerisinde bu ormanın olması mümkün değildi. Bu yüzden satış tamamen iptal edildi. Kesilen kereste haciz edildi. Ardından süreç tümüyle Onlar Meclisi'ne bırakıldı. Meclis en katı kuralları uyguladı. Yalnızca meşe ağaçlarının bir ihmâl ile kesilmesi konusunda değil, arazi içerisinde yer alan ormanın satılması konusunda da soruşturma başlattı. Bu duruma ilişkin tutulan tutanaklardan tersane yönetimi de haberdar edildi ve suçlulara gereken cezaların verilmesi için sıkı bir çalışma başladı.¹¹²

Girit Savaşı sürecinde tersane içerisinde malzeme düzeninin sağlanması, gemi inşa faaliyetleri için gerekli olan malzemelerin zamanında temin edilmesi ve temin edilen malzemelerin gerektiği gibi kullanılması için ciddi önemler alındığı açık bir şekilde görölmüşü. Çünkü bir savaş durumu söz konusu idi ve bu savaş Venedik Cumhuriyeti'nin en uzak coğrafyasındaydı. Dolayısıyla hem malzeme temini hem de temin edilen malzemenin buraya ulaştırılması hayati bir öneme sahipti.

3.3. Venedik Devleti'nde Kalyona Geçiş Süreci ve Kalyon İnşa Etme Aşamaları

3.3.1. Venedik Devleti'nde Erken Kalyon Örnekleri

Venedik Devleti'nin, Osmanlı Devleti ile olan savaşlarının ve Akdeniz'deki hakimiyet mücadelesinin gemi inşa faaliyetlerine yansıdığı bir gerçektir.¹¹³ Venedik Cumhuriyeti'nin gemi inşa faaliyetlerini etkileyen belirli savaşlar olmuştu. Venedik'in 1463-1479 yıllarında Osmanlı ile olan savaşı, ona toplar konusunda eksik olduğunu gösterdi.¹¹⁴ Osmanlıların bu savaşta büyük toplar kullanması, Venedik donanmasında bu tarz gemi ve teknolojilerin hangi noktada olduğunu sorgulamasına sebep oldu. 1486 yılında Venedik Tersanesi'nde top taşıyabilecek düzeyde büyük gemilerin inşasının başlamasını tetikledi. Leonardo Bressan gibi gemi ustaları ile 1498 ve 1540 yılları arasında barça adı verilen karak benzeri gemiler inşa etti.¹¹⁵ Güçlü toplarla donatılmış

¹¹² A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 27 Haziran 1650.

¹¹³ Venedik Devleti'nin kadirgâlardan vazgeçememesinin birçok nedeni vardı. Bu nedenler arasında Osmanlı Devleti en önemli etkendi. Osmanlı Devleti ile olan Akdeniz'deki hakimiyet mücadelesinde kadirga vazgeçilmez bir unsurdur.

¹¹⁴ Guido Candiani, *I Vascelli della Serenissima, Guerra Politica e Construzioni Navali Venezia in eta Moderna, 1650-1720*, Venezia, 2009, s.3, 5.

¹¹⁵ Giorgio Bellavitis, *L'Arsenale di Venezia*, Venezia, 1983, s. 97; Samuele Romanin, *Storia Documenta di Venezia*, c., VI, Venedik, 1857, s.248; Bressan, silahlı yuvarlak gemiler ile ön plana çıkmıştı. Frederic C. Lane, "Naval Actions and Fleet Organization, 1499-1502", *Renaissance Venice*, ed., J. R. Hale, Londra, 1973, s. 149; Kadirga ve ticaret için kullanılan yuvarlak gövdeye sahip iki

büyük gemilerin kullanımında Osmanlılar ve Venedikliler bu anlamda öncü olmuştu. 1499 Zonchio-Sapienza Savaşı'nda Venedik dört barça, Osmanlılar iki büyük savaş gemisi kullandı. Venedik'in iki barçası Osmanlı'ya karşı ciddi saldırıda bulundu ve çatışma sonunda bir Osmanlı gemisi ve üç Venedik gemisi patladı ve yandı.

Büyük gemiler savaşta etkili olmuştu ama manevra kabiliyetleri kısıtlıydı. Bu gemilerin düşük manevra kabiliyetleri rahatsız ediciydi.¹¹⁶ Sınırlılıkları, Venedik ve Osmanlı Devleti'ni yelkenli gemilerden uzak tuttu, kürekli gemilere yönlendirdi. 1538 Preveze Savaşı'nda kalyon ve barçalar ön safhalarda yer aldı. Ancak temel görevleri savunmaydı. Venedik, gemilerdeki toplarını Osmanlı ilerlemesi sırasında bütünlüğü bozmak için kullandı. Aynı durum İnebahtı Deniz Savaşı'da da söz konusuydu. Aktif çatışma, saldırıdan ziyade daha durağan bir pozisyonda beklemek ve düzeni bozmaktı. İnebahtı Deniz Savaşı ile Venedikli denizciler hem yelkenleri hem de kürekleri etkili bir şekilde kullanabileceklerini anladılar. Aslında daha önce inşa ettiği ve kullandığı bir modeli bu kez silahlarla daha fazla destekleyerek yeni bir modeli ön plana çıkardı. Venedik, bu gemiye mavna adını verdi. Kadirga ve kalyon arasında inşa edilmiş hem yelkenleri hem kürekleri olan hibrit bir gemiydi. Bu savaştan sonra Venedik Tersanesi'nin ana inşa faaliyeti ince kadirga galeazze (büyük kadirga) Osmanlıların adlandırması ile mavna üzerine olacaktı.¹¹⁷ İnebahtı Deniz Savaşı'nda mavnaların önemi oldukça açıktı. Mavnalar, savaşın başında Osmanlı donanmasının saldırı formasyonunu bozdu ve büyük zarar verdi.¹¹⁸ İnebahtı Deniz Savaşı'nda Venedik gemilerinin daha iyi bir performans göstermesi ince kadirgalar ile mavnaların birlikte hareket etmesinden dolayı mümkün olmuştu. İki kadirga türünün senkronizasyon sağlaması savaşın kazanılmasında etkili oldu. Bu durumu fark eden Venedik Tersanesi

geminin teknik kimi özelliklerinin birleştirilmesi ile ortaya çıkmıştı. Gemilerin silah taşıma kapasitesi arttı. Tam donanımlı bir Karak, üç ya da dört gemi direğine ve beşten yediye kadar yelkene sahipti. Bu yelkenlerin bazıları Latin yelkeni iken, genellikle kare yelkene sahip olurdu. Karaklar, 1.200 ve 2.000 tonluk yük alabilecek kapasiteye sahipti ve ticarete de kullanıldı. Çünkü hızlı bir şekilde yüklenip boşaltılabilen bir gemiydi. Leonardo Bressan tarafından geliştirilmişti. Bressan, Venedik Tersanesi'nde 15. Yüzyılın son on yılında ustabaşıydı.

¹¹⁶ Candiani, **I Vascelli**, s. 6; J.F. Guilmartin Jr. **Gunpowder and Galleys, Chaning Technology and Mediterranean Warfare at Sea in the Sixteenth Century**, Conway Maritime Press, London, New York, 2003, s. 269, 270.

¹¹⁷ İdris Bostan, **Osmanlı Bahriye Teşkilâtı: XVII. Yüzyılda Tersâne-i Âmire**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1992, s. 87, 88.

¹¹⁸ Marco Morin, **La Battaglia di Lepanto in Venezia e i Turchi**, Milano, 1985, s. 12; Osmanlı donanması Venedik'in altı mavnasını başta yük gemileri olarak değerlendirmişti.

mavna inşasına daha fazla önem verdi. Ancak İnebahtı Savaşı'nda tecrübelerine dayanarak bu mavnaların kimi eksiklerini gördüğü için onları tamamlayarak üretime devam etti.

Venedik Devleti'nin İnebahtı Deniz Savaşı'nda ince kadırgalar ve mavnaların birlikte hareket etmesinin etkin şekilde kullanması savaşı başarılı kılan etkenlerin başında gelir. Ancak durumun tek nedeni bu değildi. Bu senkronizasyon kadar, savaşta kullanılan topların başarısı da önemliydi.¹¹⁹ Ayrıca İnebahtı Deniz Savaşı sırasında Venedik ve ittifakın gemileri ile Osmanlı gemileri arasındaki yakın mesafeli çatışmalarda arkebüzler ön plana çıkmıştı. Burada gemi inşa teknolojileri kadar silah teknolojilerinin de önem taşıdığı anlaşıldı. Senato'nun raporlarına göre savunma ve saldırı için kullanılabilecek en iyi silahlar arkebüzlerdi. Venedik, arkebüzlerini Gardone Val Trompia bölgesinden temin ediyordu. Bu bölge, ateşli silah üretimi ile ünlü olup, Venedik Cumhuriyeti'nin silah tedarikinde önemli bir rol oynamıştı.¹²⁰

¹¹⁹ Carlo Beltrame, Marco Morin, **I Canoni di Venezia Artiglierie della Serenissima da Fortezze e Relitti**, Università Ca'Foscari, Venedik, 2008, s. 10, 27, 28, 32, 33, 63, 64; Alman tüccarlardan bakır satın alınmış ve sürekli olarak mükemmel Cornwall kalayı edinilmişti. Venedik bronz topları, Akdeniz'deki en iyi toplar olarak kabul edilmişti ve Avrupa'da yalnızca Alman toplarından geride kalmıştı. Bunun nedeni muhtemelen iklim koşullarıydı. Lagünün yüksek nem oranı, ateş parçalarının döküldüğü toprak kalıplarının mükemmel bir şekilde kurumasını engellemişti. Demirden yapılan toplar çeşitli demir atölyelerinde üretildi. Bronz toplar ise Cannaregio bölgesinde, muhtemelen Yahudi mahallesinde dökülüyordu. Zamanla, bu üretim, topların test edildiği tersaneye daha yakın bölgeye taşındı. Birçok özel dökümhane San Geminiano, San Luca ve San Salvador gibi merkezi mahallelerde bulunuyordu. 1451 yılında Venedik Senatosu tarafından alınan bir karara göre serbest rekabet ve bireysel sorumluluk, üretimin kalitesini arttırdığı ve dökümcülerin yaratıcılığını teşvik ettiği için top dökümü tek bir kişiye verilmedi. Bunun yerine Alberghetti ve Conti-Mazzaroli ailelerin arasında devam eden uzun süreli bir tekelin resmi hale gelmesiyle üretim yapıldı. Devlet, top döküm üretimini tersanede merkezileştirmeye yönlendirme konusunu 1500 yılında sona ermişti. 1500 yılında, top atışları sırasında kullanılan duvarın yıkılma tehlikesi nedeniyle, Senato bir karar alarak tersanede artık duvara karşı top denemesi yapılmamasına karar verdi ve ceza olarak 100 duka uyguladı. Bu tarihten itibaren testler Lido'daki San Nicolo'da geniş bir atış alanında gerçekleştirilmeye başlandı. Bu alan, aynı zamanda falconetto tipi topların atış denemeleri için de güvenli bir şekilde kullanılmaktaydı. Bronz toplar genellikle Almanya'dan ithal ediliyordu. Ayrıca Alberghetti ve Conti ailelerine ait bazı binalarda top döküm işlemlerinin yapılmasına izin verilmişti. Marco Morin, **Provveditori alle Artiglierie 1551-1797**, Venedik, 2018, s. 2; "16. yüzyılın başlarında, onlar meclisi, tarafından seçilen bir *Provveditore sopra le Artiglierie e le Munizioni* kurumu vardı. Bu denetçilerin görevi, topçu malzemelerinin üretimini denetlemek, mühimmat tedarikini ve üretimini sağlamaktı. Top döküm faaliyetleri 16. yüzyıldan itibaren sıkı bir şekilde denetlenmiş ve Provveditori alle Artiglierie tarafından organize edilmişti. Marco Morin, "Le Mavna a Lepanto", **Fondazione Civiltà Bresciana-Forensic Science Society di Harrogate**, Milano, 1985, s. 103; "Muhtemelen tersanede saklanan provveditori alle artiglierie arşivi kayboldu. Envanteri çıkarılan az sayıdaki malzeme yalnızca geç dönem kararların kopyalarını, çeşitli ilanları ve birkaç nitrat üreticisine karşı 18. yüzyılda açılan davaları içeriyordu. Geçmişte olanları yeniden inşa etmeye çalışmak için tek seçenek onlar konseyinin 1350 yılından 17. yüzyılın ilk yarısına kadar olan karar defterlerini ve Senato'nun 1350 yılından 1797 yılına kadar olan karar defterleri oldu."

¹²⁰ Morin, **La Battaglia**, s.17.

Tersane bu tür silahlar için iyi miktarda yedek bulundurmak zorundaydı. Bu silahlardan kalelere de gönderilmişti. Ancak bu silahların uygun ve etkin şekilde kullanılabilmesi için onları kullanmayı bilen personelin bulunması asıl önemli kısımdı. Aksi halde sadece silahların sağlanmış olması gereksiz olurdu. Ayrıca arkebüzler hafif toplar olan falconettiler ile birlikte kullanılıyordu. Topların ve arkebüzlerin birlikte kullanılması için askeri talimler yapılıyordu. Bu planlama çerçevesinde senkronizasyona göre 4 arkebüz ve 8 küçük top şeklinde, arkebüz ve topların eşgüdümlü kullanılması öngörülmüş ve bu şekilde etkinlik sağlanmıştı. Arkebüz ve topçuların birlikte atış yapabilmeleri amacıyla eğitimlerin devamlı bir şekilde yapılması için tersane patronisine emir verildi. Top eğitimlerinin verildiği ve topçuların bulunduğu bölgelerde arkebüz kullanan kişiler mevcut değilse bu kişilerden 8’li gruplar halinde personel gönderilmesi kararı alındı. Böylece topçu ve arkebüz kullananlar birlikte eğitim görebilecekti. Ayrıca eksik ve ihtiyaç olan belirli teçhizatlar da beraberlerinde gönderilmişti. Geminin ateş gücünde en önemli malzemeler olan misket ve baruttu.¹²¹ İnebahtı Deniz Savaşı sırasında ve sonrasında olan savaşlarda ateşli silahların etkinliği, savaşların seyrini etkileyen kilit unsurlardan biri olmuştu.

Mavna adını verdikleri savaş gemileri ile denizlerde iyi bir çıkış yakalayan Venedik Devleti ve tersanesinin büyük gemi türleri, kalyonlar karşısında tutumları inişli çıkışlı olmuştur. Venedik Devleti, tersanenin inşa faaliyetlerinde ve donanmasında ince kadirga ve mavna gemi türlerini ön planda tutmuştu. Mavna ve ince kadirgalar Venedik donanımının ana gücü olduğu için tersane bütçesinin oldukça büyük bir miktarı bu gemilerin inşası için kullanıldı.¹²² Belgelerin yansıttığı üzere İnebahtı Deniz Savaşı sırasında yeni bir kalyon inşasında bulunmak yerine mevcut olanların değerlendirilmesi uygun görülmüştü.¹²³ 1565 yılında alınan karara

¹²¹ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all’Arsenale, Capitolare 11, 19 Ağustos 1569; Savaşta etkili olabilmek adına toplar ve arkebüzlerin birlikte kullanımı için çalışmalar yapılmıştı.

¹²² A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 22 Nisan 1570, 28 Nisan 1570; 11 mavna ve 2 firkaatının donanımı ve için 60.607 duka ayrıldı. Mühimmatların ve kadirga donanımlarından her defasında patroniler sorumlu tutuldu. Benzer hükümler için bkz; A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 7 Haziran 1570, 287 duka bütçe gerekli mühimmatlar için ayrıldı. Kılıç, arkebüz gibi silahlar için 308 duka patroniye verildi. Korfu’daki kale onarımı için 1.695 duka bütçe ayrıldı. 10 Haziran 1570; çeşitli top parçası ihtiyaçlarının karşılanması için 1.500 duka bütçe ayrıldı. 13 Haziran 1570 yine bir emre göre çeşitli arkebüz, kılıç ve kalkanlar için 128 duka bütçe verildi.

¹²³ Mario Nani Mocenigo, **L’Arsenale di Venezia**, Ufficio Storico della Marina, Roma, 1938, s. 69, 70; “Vettor Fausto, 2 Ekim 1526 tarihli Senato kararıyla tersanede “quinquireme faustina” inşa etmişti. Çalışmaların en gizli şekilde yürütülmesi için ona tersanede kapalı bir tersane tahsis edilmişti. Gemi

dayanılarak Vettor Fausto'nun inşa ettiği kalyonun belirlenen standartlara uygun olduğu sürece kullanılmaya devam edilmesine karar verilmişti.¹²⁴ Bu kalyon patroniye verilen talimatlara göre önce onarıldı sonra Contarini'nin savaşta ciddi zarar gören mavnası yerine Contarini'ye bu kalyonun yönetimi verildi. Kalyon ve yönetimi mavnaların genel yöneticisine bağlı kaldı ve onun talimatları doğrultusunda hareket etti.¹²⁵

Venedik Devleti, kalyon inşası konusunda sınırlı kaldı. Ancak nave (büyük gemi) kiralamalarında bulundu.¹²⁶ Kiralama yöntemi İnebahtı Deniz Savaşı'na kadar geriye gidiyordu. Hükümet yeterli miktarda gemi bulma konusunda sıkıntı

yaklaşık 50 metre uzunluğundaydı. 200 küreği vardı. Başarılı olmasına rağmen, quinquireme sadece bir yıldan biraz fazla süre hizmet verdi ve bir daha silahlandırılmadı. Çünkü inşa maliyeti çok yüksekti ve silahlı halde tutulması da oldukça masraflıydı. Ayrıca savaşta kaybedilmesi donanma için büyük bir kayıp olacaktı. 1500 yıllarının ortalarına kadar ince kadirga yapımında önemli değişiklikler olmadı. Ancak o dönemde, kürek düzenlemesinde köklü bir değişiklik yapma fikri ortaya çıktı. O zamana kadar kadirgalarda her biri bir kürekçi tarafından çekilen küreklerle donatılırdı ve her sırada üç kürekçi bulunurdu. Daha sonra, her küreğin üç veya daha fazla kişi tarafından kullanılması düşüncesi ortaya atıldı.” Ayrıca İnebahtı Deniz Savaşı'ndan önce bir kalyon batığı girişimciler tarafından çıkarılmak istenmişti. Bu durumu tersane de desteklemişti. Ancak çalışmalar başarısız olmuştu. A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 11, 25 Eylül 1561; “1561 yılında Kaptan Bortio Campi ve kardeşleri batık bir kalyonu çıkarma işini almışlardı. Bu iş için tersane destek vermişti. Ancak bu çıkarılma işi esnasında tahlisiz bir olay yaşanmıştı ve kurulan iskele yıkılmıştı. Bu yüzden oldukça fazla zarar ortaya çıkmıştı. Bu yapı nedeniyle, tersanenin deposundan büyük miktarda malzeme alınmıştı ve bu malzemenin kullanımı sırasında önemli ölçüde kayıp, eksilme ve zarar meydana gelmişti. Yapılan hesaplamalar sonucunda, Campi ve kardeşleri bu işten dolayı tersaneye 7.690 duka borçlu hale gelmişti. Ancak bu şartlarda kendisinin bu borcu hemen ödemesi mümkün değildi. Bu durum dikkate alınarak, tahlisizlik karşısında, Venedik Cumhuriyeti'nin vatandaşına yardımcı olmak istemişti. Tersane yönetimi, bu borcun ödenmesi için esneklik sağlamış, ancak borcun ödeneceğinden emin olmak adına güçlü teminatlar talep etmişti. Nicolo Toso bu borç için kefil olmuştu. Borcun, sekiz yıl içinde her yıl bir taksit halinde ödenmesine karar verildi. Bu borcun güvencesi olarak, Nicolo'nun kardeşi Andrea Toso, 3.000 duka değerindeki mallarıyla birlikte kefil oldu. Ayrıca, şu malvarlıkları borca karşılık teminat olarak gösterilecekti; 1.000 dukalık bir banka hesabı, 2.500 duka değerinde Floransa'ya ait senetler, Lubia'daki çiftliklerden gelen gelirler, 500 dukalık Monte de Sussidio'dan gelen gelirler. Tüm bu malvarlıkları, belirlenen borç toplamı için güvence altına alındı ve borcunun tamamının ödenmesine kadar borcun teminatı olarak kabul edilmesine karar verildi.”

¹²⁴ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 11, 22 Nisan 1570; “1568 yılında alınan kararla, Vettor Fausto tarafından inşa edilen kalyonun, gerekli olan tüm donanımların hazırlanması amacıyla düzenlenmesi kararlaştırılmıştı. Tersane patronisine Vettor Fausto'nun inşa ettiği kalyon suya indirilmesi talimatı verildi. Bu kalyon, şu anda donatılması uygun olmayan ve mevcut savaş durumu nedeniyle kullanılmaz durumda olduğu anlaşılan mavnanın yerine hizmet verildi ve komutası da mavnaların kaptanının yetkisi altında alındı.”

¹²⁵ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 22 Nisan 1570; 6 Haziran 1570 yılında soylu Contarini'nin mavnası için belirli bir bütçenin patronilere verilmesi emri verildi. Toplam 329 duka harcandı.

¹²⁶ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 14, 7 Ocak 1626; Nave tipi gemiler yük gemisi olarak kullanıldı. Ayrıca büyük gemi olarak adlandırılan diğer gemi türü Galeon yani kalyonu. Ayrıca vascelli tondi yani yuvarlak gemi savaşlarda kullanılan diğer bir gemi türüydü. Nave, Galeon, Vascelli Tondi Venedik için farklı gemi tipleri olarak farklı işlevlerde kullanılmıştı. Ayrıca Fregate/Firkate, Fusta/Fuste, Barcha/Barche/Barça, gibi gemi çeşitleri vardır.

yaşadığında, şehirde bulunan gemilerden bazılarını kiraliyordu. Büyük gemileri daha çok asker ve mühimmat taşıma ihtiyacını karşılamak amacıyla kullanıyordu.¹²⁷ Kiralama yönteminin de kimi sıkıntıları söz konusuydu. Kimi zaman gemi sahipleri kiralama şartlarını beğenmiyordu ya da kiralama ücretlerini çok fazla istiyordu. Senato ihtiyaçların karşılanması için çözüm yolu bulmak adına önlemler aldı. Bu önlemlere göre bilirkişi belirleniyor, bu kişinin kiralanması planlanan gemilerin durumları hakkında rapor hazırlaması bekleniyordu. İstenen kira bedelleri bu raporlara göre tespit ediliyordu. Bu işlem önceki dönemde yer alan gemi kiralama usullerini temel almıştı.¹²⁸ İnebahtı Deniz Savaşı esnasında donanmanın ihtiyaçlarını karşılamak için yedi büyük gemi kiralandı. Bu gemilerle sadece donanma için gereken miktarda peksimet, mühimmat ve diğer gerekli eşyalar değil, aynı zamanda birçok asker gerekli görülen bölgelere taşındı. Donanma açısından gerekli ihtiyaçların zamanında karşılanması önemli olduğu için büyük tonajlı gemilerin düzenli bir şekilde yönetilmesi gerekiyordu. Kalyonların yönetimi, büyük ve ince kadirga genel yönetimine bağlanmıştı.¹²⁹ Kalyonlar, savaş zamanında kadirgalar Venedik şehirden

¹²⁷ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 3 Mayıs 1570; Yaşanabilecek bir askeri operasyon ve donanmanın her an daha etkin olması için çok sayıda gemi ve gemi teçhizatına ihtiyaç olduğu vurgulanmıştı. Donanma ihtiyaç duyduğunda her an mühimmat, yiyecek ve askerleri taşımak için bu gemilerin kullanılması gerekiyordu. Kiralama durumu collegionun onayı ile gerçekleşirdi. Belirlenen üç kişiye ihtiyaç duyulan gemilerin kiralaması konusunda görev verildi. Kiralanan gemilerin sahipleri, kaptan ve denizci temin etmekle yükümlüydü. Ayrıca, bu gemilerin güvenli bir şekilde seyir yapabilmesi için gerekli tüm önlemleri almalı, maaşları ödemeli ve tüm masrafları karşılamaları gerekmekteydi. Ayrıca bu yetkililer, kiralanmış gemilerin denizcileri hakkında deniz kuvvetlerine gerekli bilgileri düzenli olarak vermeli ve deniz kuvvetleri de gerekli denetimlerini aksatmamalıydı. Eğer denetim sırasında eksik personel bulunursa buna göre cezalandırmalar vardı. Düzeni sağlamak ve gemi personelinin masraflarını denetlemek için üç yetkili görevlendirildi. Gemilerin sahipleri, yüksek rütbeli kaptanlar, subaylar, çavuşlar ve benzeri yetkililerin masraflarını karşılamak zorundaydı. Bunlar sıradan askerlerden daha yüksek maaş alan kişilerdi. Ayrıca gemide bir denetleyici varsa bu kişinin de ücreti, kürekçilerde de olduğu gibi gemi sahipleri tarafından ödenmeliydi. Devlet, collegio kontrolünde gemi sahiplerine veya patronilere, gemi kiralama ve masraflarını karşılamak üzere belirli bir miktar para verilmesi yetkisi verilmişti. Bu miktar, gemilerin düzenlemeleri, gerekli malzemeleri temin etmeleri ve diğer gerekli işlemleri yapmaları için kullanılacaktı. Bu karar hakkında deniz kuvvetleri komutanına bilgi verilmesi gerekiyordu. Askeri hazırlıkların düzgün bir şekilde yapılmasını ve devletin ihtiyaçlarına zamanında yanıt verilmesini sağlamak amacıyla, mavna ve ince kadirga yöneticileri kurallara uymak zorundaydı. Gemilerin durumuna göre peksimet devlet tarafından karşılanırdı. Bu masrafı geminin yazmanı kayıt altına alırdı. Eğer kural ihlali olursa 1.000 duka ceza verilirdi ve bu ceza tersaneye ödenirdi. Kiralanan gemilerin ihtiyaçları tersanede karşılandıktan sonra 6 gün içerisinde şehirden ayrılması gerekiyordu.

¹²⁸ A.S.V.e., Senato Mar reg. 39, 11 Mart 1570.

¹²⁹ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 8 Mayıs 1570; Kürek kullanılmayan bu gemiler için seçilecek kaptan deniz işlerinde deneyimli bir soylu olmak zorundaydı. Bahsedilen gemilerin hepsi bu kaptana bağlıydı ve kaptan hangi gemide bulunmak isterse o gemi ile denize açılabilirdi. Masrafları ve maaş ödemesi için aylık 300 duka belirlendi. Yola çıkacak bu gemilerin mühimmatı ile ilgilenmesi gereken tecrübeli

ayrılacağı sırada sabah erkenden onlarla birlikte yola çıkmak zorundaydı. Kalyon yönetiminin, kadirga yönetimine ayak uydurması gerekiyordu¹³⁰ Kalyonların yavaş yavaş ön plana çıkmaya başladığı ilk zamanlarda onlar için devlet bürokrasisinde ayrı bir kademe yoktu. Ancak kaptanlarının belirli özgürlükleri vardı. Bu kişiler kendi personelini seçebilirdi. Bu dönemde Piero Tron büyük gemilerin genel kaptanı seçilmişti. Gemileri için bir papaz, iki sancak görevlisi tahsis edildi ve maaşları hükümet tarafından karşılandı. Papazın ilk dört kez maaşı 15, sonrakiler 12 lira ve sancak görevlilerinin ilk dört maaşı 16 lira sonraki maaşları 12 lira olarak belirlendi.¹³¹ Bu dönemde nadir olarak rastladığımız kalyon mürettebatına dair bilgiler mevcuttu. Bir kalyonun eksiklerinin giderilmesinde mavna ile kıyas yapılmıştı. Buna göre kalyonun mavnadan farklı olarak bir kaptan, 6 tecrübeli denizci, 4 topçu ve 4 çırak daha fazla mürettebata ihtiyacı vardı. Mürettebat ihtiyacı, mevcut olan mavnaların mürettebatından sağlandı ve 20 çırak bu kalyona transfer edildi. Düzenlemenin mavna yönetimine zarar vermeden yapılması konusuna ayrıca dikkat edilmesi yönetim tarafından istendi.¹³²

Tersane yönetimi kadirgalar konusunda yeterli miktarda topa erişemediğinde ve bazı gemi parçalarında eksikler olduğunda kiralanan gemilerdeki toplar ve parçaları da kullanabiliyordu.¹³³ İhtiyaç olduğunda ya da savaş gibi acil durumlarda büyük gemi kiralamaları artıyordu. Venedik şehrinde bulunan ve kayıt altına alınmış büyük gemilerin kullanılması ve kiralınması adına kararlar alınabiliyordu. Bu usul ile çok sayıda büyük gemi kiralandı. Gradeniga, Moceniga Justiniana, Formentina naveleri ve Kandiye'den gelen bir Lombard gemisi ve Garzaruol Kalyon'uydu bu tarz gemiler arasında göze çarpan büyük gemiler isimleri ile birlikte verilmiş ve kiralınmıştı.¹³⁴ Kiralanan gemilerin hükümetin istediği gibi yirmi gün içinde hazır olması

bir ustaya ihtiyaç vardı. Bu yüzden ne zaman ve nasıl yola çıkacağına collegio karar verecekti. Ayrıca bu gemilerde mühimmat konusunda tecrübeli biri daha olmalıydı. Bu göreve Franco Nicolo seçildi. Gemilerden birine gemi kaptanı olarak atandı ve maaşı 10 duka olarak belirlendi.

¹³⁰ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 21 Mayıs 1570; Proveditoriler denetlemeleri yapmalı ve gemilerin limandan ayrılmasını son düzenlemelerin gözden geçirilmesi collegioya gönderilmeliydi.

¹³¹ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 24 Mayıs 1570.

¹³² A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 27 Mayıs 1570.

¹³³ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 10 Haziran 1570; Nave türü gemilerden alınan top parçalarının kalitesi ve türü dikkatli bir şekilde kayıt altına alınmalıydı. Çünkü herhangi bir kayıpta devlet maddi zararı karşılayacaktı.

¹³⁴ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 13 Temmuz 1570.

gerekiyordu.¹³⁵ Şehirde bulunan büyük gemilerin bakımı ve hazırlıklarının tamamlanması ile patroni ilgileniyordu.¹³⁶ Kiralama usullerinde kurallara uymayanlar için 1.000 duka ceza uygulaması da vardı.¹³⁷ Venedik Devleti büyük gemileri ve kalyonları daha çok ikmal sağlama ve asker taşıma işinde kullanmıştı. 16. yüzyıl ortalarında inşa girişimleri olsa da bu gemi türü tersanede yapılamadı. Cumhuriyet'in bulunduğu coğrafyaya hitap etmeyen ve hem siyasi hem ekonomik olarak uzak kaldığı bu gemi tiplerine olan ilgisi oldukça geç oluştu. Ayrıca büyük gemilerin, kalyonların inşasının gecikmesinde birçok faktör vardı. Örneğin Hollanda ve İngiltere kalyon inşa etme konusunda üstünlüğü ellerinde bulunduruyorlardı. Ayrıca bu gemilerin etkili kullanılmasında top ve mürettebat en önemli faktördü. Aslında bu iki devlet tarafından inşa edilen bu kalyonlara ticari kalyonlardan çevrilme kalyonlar demek yerine doğrudan savaş kalyonu demek daha yerinde olacaktır. Çünkü bu kalyonlar ateş gücünü oldukça etkili kullanmak üzere inşa ediliyordu. Ticari kalyonlar bu konuda kısıtlı kalıyordu.

3.3.2. Venedik Devleti'nde Kalyon İnşasına Giden Sürecin Aşamaları

Venedik Devleti, 16. yüzyılda Hollanda ve İngiltere'nin yelkenli gemilerini takip etmek yerine ince savaş kadırgalarını tercih etmişti. Yelkenlileri vardı ancak bunlar ticaret ve savaş zamanlarında malzeme taşımak için kullanılıyordu. Rüzgarsız koşullarda bu gemileri kullanmak ve kürekli gemiler ile iyi bir koordinasyon

¹³⁵ Kiralanan bu yük gemileri nave ve galeon olan gemi türleridir. Ayrıca galeonlar savaşlarda sıcak çatışmalarda kullanılmak üzere kiralanabiliyordu. Nave gemilerinde kullanılan toplar vardı ama daha çok savunma içindi kullanılıyorlardı. Ayrıca bu gemilerin temeline dair bakınız; Frederic Lane, "Venetian Shipping During The Commerical Revaolution" c., XXXVIII, **The American Historical Review**, 1933, s. 219, 220, 223; "Venedik Cumhuriyeti'nin filosu genel olarak iki tip gemiden oluşuyordu. İlki ticari, ağır ve yük taşıyan, Latin yelkenli yuvarlak gemilerdi. Bunlar tek güverteli ve "taraette" olarak adlandırılırken, iki ve daha fazla güverteli olanlar da uzun yolculuklara çıkanlar "navi" olarak adlandırılır. Elizabeth Crouzet-Pavan, **Venice Triumphant The Horizons of a Myth**, çev., Lydia G. Cochrane, The John Hopking Universty Press, London, 2002, s. 85, 86; Mavnalar için ortalama 200 mürettebat gerekiyordu ve çatışmalar esnasından daha korunaklı, yüksek bordroları vardı. Savaş filosu ise hafif kadırgalardan oluşuyordu. Bunlar Capitano Generale tarafından yönetilen tek Latin yelkenli gemilerdi. Zaman zaman mavnalara eşlik ediyordu ve amaçları onları deniz çarpışmalarından korumaktı. Teknik değişimlerin asıl olduğu nokta yuvarlak gemilerdi. Yuvarlak gemileri "cocha-cog-carrack-karak" takip etti. Bu gemiler kare yelkenlere sahipti. Büyük yük gemisi olan bu gemiler 14. yüzyılda kare yelkene sahipken, 15. yüzyıla geldiğimizde birçok direk ve yelkene sahip, karaktan evrilen gemi türü şeklini almaya başladı. Bunlar özel tersanelerde inşa ediliyordu. 15. yüzyıl sonlarına doğru özellikle ateşli silahların gemilerde kullanım alanının gelişmesi ile hem ticari hem de savaş gemilerinde değişimler oldu.

¹³⁶ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 25 Ekim 1570; Nave Dolfina Grossa, Nave Vianuola, Nave Moceniga, Navetta Ragusea, Navetta di Bon'homo, Nave Nana Nuova.

¹³⁷ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 13 Temmuz 1570.

yakalamasını sağlamak zordu. Savaş kadirgalarına odaklanıp onlar üzerinde bazı değişikliklerde bulundu.¹³⁸ Galeazze olarak adlandırılan mavna İnebahtı Deniz Savaşı esnasında kimi değişiklikler ve topların eklenmesi ve ince kadirga ile senkronizasyonu başardı. Bunu fark eden Venedikli gemi yapımcıları mavnalara kürekler, yelkenler, savaş ve güvenliği için toplar ekledi ve küreklerin ölçüleri konusunda hız kazanmaları için kimi değişikliklerde bulundu. Yüksek bordolu ticari gemilerin yavaş yavaş daha ön plana çıktığı görüldü. Aslında bu değişiklikler ile birlikte ortaya mavna çıkmış oldu. Mavna büyük savaş kadirgasıydı. Devlet tersanesinde savaş için özel üretildi. İnebahtı Deniz Savaşı’ndan sonra mavna olarak adlandırılan bu gemiler tersanenin en prestijli üretimi olmuştu.

Kalyonlar, Venedik Devleti tarafından kullanılmış olsa da tersanede inşa edilmeleri söz konusu değildi.¹³⁹ Girit Savaşı esnasında inşa edilmek yerine daha çok mürettebatı ile birlikte kiralanmıştı. 1660 yılına kadar¹⁴⁰ tersanenin üzerinde ısrarla

¹³⁸ Candiani, **I Vascelli**, 2009, s. 3; İnce kadirgalar sürekli evrim geçirdi ancak 16. yüzyılın ortalarında kesin bir form kazandı. Galee Sottile olarak adlandırılan bu ince kadirgalar, mavna olan galee grosse/galeazze tarafından desteklenirdi. Ayrıca bu gemi türleri di mercato olarak adlandırılan ticaret için inşa edilmişti ve gerektiğinde filoyu desteklemek adına top döşenirdi. Mavnaların bordo yükseklikleri, genişlikleri, donanımları ince kadirgalara göre daha üstün olsa da manevra kabiliyetleri kısıtlıydı. Özellikle bir savaşın savunma aşamasında başarılıydı ama inisiyatifi ellerine almak istediklerinde ince kadirgalar kadar etkili olamıyorlardı.

¹³⁹ Lane, “Venetian Shipping” s. 223; “Mavna ve ticaret kadirgalarının gemi endüstrisi farklıdır. Mavnalar, devlet tersanesinde inşa edilirken, ticaret alanında kullanılan kadirgalar ve kalyonlar özel tersanelerde inşa edilirdi. 15. yüzyılın sonlarında ticari gemilerin yapımına gereklilik arttığı için devlet özel tersanelere başvurmuştur. Tersanede inşa ya da tamir edilemeyecek olan büyük yelkenliler ve kalyonlar için özel tersaneler tercih edilmiştir ama inşa süreçlerini devlet tersanesi belirlemiştir.

¹⁴⁰ A.S.V.e., Senato Mar, Filze 549, 23 Mart 1666; Venedik Tersanesi’nde ilk kez iki adet kalyon inşa edilmesine dair karar alındı. Senato’nun aldığı karara göre; “Savaş gemilerine ve nakliye gemilerine olan ihtiyaç, aynı hedefe hizmet eden ya da bu hedefle ilgili olarak karşılaşılan zorluklar ve dirençler, ya da aşırı temkinlilik hem gemi inşasında hem de kamu yararına olan tüm işlerde karşılaşılan durumlardır. Bu zorlukları hafifletmek ve kamuya olan yükü azaltmak için çaba sarf etmek gereklidir. Gemilerin yapımı ve yönetimi konusunda alınan kararlar, kamu çıkarlarına hizmet etmelidir, bu yüzden bu işlere özen gösterilmelidir. Öyle ki, bu amaçla yapılan işlerin sonuca ulaşması için gerekli dikkat gösterilmelidir. Tersane yönetiminden alınan bilgilere göre, depolarda çok miktarda kereste bulunmaktadır, ancak bu keresteler iyi durumda değildir ve eğer gemi yapımında kullanılmazlarsa, çürüme tehlikesiyle karşı karşıya kalacaklar ve sonuç olarak işe yaramaz hale geleceklerdir. Bu nedenle, gemi yapımında kullanılmak üzere bu kerestelerden iki tane büyük tonajlı kalyon yapılması emredilmelidir. Bu gemiler hem savaşta kullanılacak hem de nakliye amacıyla hizmet verecektir. Bu gemilerin inşa edilmesi ve işlerin yürütülmesi, yetkililerin gözetimi altında, onların önerileri doğrultusunda ve en büyük kamu tasarrufuyla yapılmalıdır. Aynı şekilde, çalışmalarını dikkatle denetleyip, işlerin başarılı bir şekilde yerine getirilmesini sağlayacaklardır. Tersanede inşa faaliyetleri mümkün olmazsa, başka yollar bulunacaktır ve San Antonio’da daha önce bu tarz başka gemilerin yapıldığı yerlerde bu kalyonların inşasına başlanacaktır.”

durduğu gemiler ince kadirga ve mavna olmuştu.¹⁴¹ Bu yıla kadar Venedik Tersanesi yalnızca ince kadirga ve mavna üretti demek abartı olmazdı.¹⁴² Venedik donanmasında yelkenli savaş gemileri vardı. Ayrıca kürekli ve yelkenli gemi konusunda daha öncesinde birkaç başarısız girişimi de olmuştu. Vettor Fausto'nun inşa ettiği quinqueres (beş kürekli) denize açılrsa da devrilme korkusu ile az kullanılmıştı.¹⁴³ Venedik Devleti'nin kalyon inşa etme girişimleri 17. yüzyılın ortalarında kadar geçici ve düzensiz olmuştu. Bu durumun birçok sebebi vardı. En önemlisi Akdeniz gibi değişken rüzgarlara sahip bir denizde kalyonların bağımsız bir şekilde hareket etme yetenekleri kadirgalara göre yavaştı ve çevik değillerdi.¹⁴⁴ Ayrıca düşük manevra kabiliyetlerinin sonuçlarından biri de gemi üzerindeki topların etkili bir şekilde kullanılamamasıydı. Bu yüzden de kürekli kalyonlar inşa etme fikri ortaya çıktı. Böylece çeviklik kazandırılacak ve toplar istenildiği yönde kullanılabilecekti.¹⁴⁵

Ticaret filosunu korumak ve savaş zamanında kullanmak üzere 1601 yılında bir kalyon inşa edilmeye karar verilmişti.¹⁴⁶ Bu kalyon San Domenico di Castello'da bulunan bir özel tersanede inşa edildi. Çünkü kalyonun tersane kanalından çıkması mümkün değildi. Ancak kalyonun denize indirilmesi 1607 yılını buldu. 1609 yılında

¹⁴¹ Lane, "Venetian Shipping" s. 231; L'Armata Sottile ince kadirga donanmasını ifade etmektedir. İnce kadirgalar uzun süre boyunca Akdeniz'de savaş kadirgaları olarak kalmaya devam etmiştir.

¹⁴² Frederic Chapin Lane, **Venetian Ships and Shipbuilders of the Renaissance**, The Johns Hopkins University Press, Baltimore and London, 1992, s. 48, 52. Kalyon savaşta kullanılmak üzere Kuzeyliler tarafından geliştirildi. 1660 yılında Venedik Tersanesi'nde böyle bir geminin inşasına bir İngiliz gemisi model alınarak başlandı. Venedikli inşa ustaları savaşta kullanılması için bir yuvarlak gemi tasarlamıştı. Ancak uzun yıllar boyunca kadirgalar savaş filolarının bel kemiği olmuştu. Kalyonlar, rüzgâra bağımlılıkları ve manevra güçlüklerine rağmen bir armada için savaşta etkili yardımcıları olarak kabul edildi. Venedik Devleti tarafından inşa edilen ilk kalyon 1526 ve 1530 yılları arasındaydı ve gemi yapımcısının adı Matteo Bressan'dı. Matteo Bressan'ın kalyonu uzun yıllar birçok iyi hizmet vermişti. Fakat devlet için inşa edilen kalyonlar oldukça ağır kabul edilen gemiler olmuştu.

¹⁴³ Joseph Eliav, "The Oar System of the Venetian Quinquereme", **The Mariner's Mirror**, c., 98, sy. 3, Londra, Ağustos 2012, s. 285, 300; Lane, **Venetian Ships**, s. 32, 64. Venedik Cumhuriyeti, Akdeniz'deki deniz gücünü yeniden kazanmak için Venedik gemi yapımcılarını savaş kadirgaları için yeni tasarımlar sunmaya teşvik etti. Bu konuda, deneyimli bir gemi yapımcısı değil, Yunan dil ve edebiyatı profesörü olan Vettor Fausto ön plana çıktı. 1529 yılında, Fausto, quinqueres'e dayanan bir quinqueres inşa etti. Bu kadirga modeli Romalılar tarafından savaşlarda kullanılan gemiye dayanıyordu.

¹⁴⁴ Candiani, **I Vascelli**, s. 7, 8.

¹⁴⁵ Ennio Concina, **Navis L'umanesimo Sul Mare 1470-1740**, Torino, 1990, s. 124.

¹⁴⁶ A.S.V.e, Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 13, 8 Haziran 1602; Tersanede çalışan ustalar ve işçiler çalışma saatleri esnasında su yerine şarap alabiliyordu. Ancak özel tersanede bir kalyon inşasında bulunan personel ise bu imkana sahip değildi. Bu yüzden kalyon inşasında yer alan personel kendilerine de şarap verilmesini talep etmişti. Fakat inşa esnasında mola verdiklerinde tersaneye gidip orada yemek yemek ve şarap içmek için zaman harcamaları çalışmalarını aksatabilirdi. Kalyon inşasında yer alan bu işçilere kalyon inşası sırasında görevde bulundukları sürece şarap yerine her bir çalışana günlük 5 soldi ödenmesine karar verilmişti.

hizmet vermiş olsa da işletme maliyetleri sebebi ile hizmet dışı kaldı.¹⁴⁷ Bu kalyon, 1616 yılında Doğu Akdeniz’de ticaret yapan Almerigo Balbi tarafından satın alındı.¹⁴⁸ 1621 yılında kalyon bir yangında yok oldu.¹⁴⁹ Kalyonların dengesi konusunda kararsızlıklar ve tartışmalar devam etti.¹⁵⁰ Mevcut olan ve ticarete kullanılanları revize edilmesi kararı alındı.¹⁵¹ 1626 yılında iki kalyon inşasına daha karar verildi,¹⁵² ancak inşası gerçekleşmedi.¹⁵³ İnşa edilmesi planlanan kalyonlar için tersane uygun

¹⁴⁷ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all’Arsenale, Terminazione 137; 1 Mart 1610; Patronlerin değerlendirilmesi üzerinde, Burchio (düz tabanlı ve geniş bir yük gemisi türüdür) tipi gemi kaptanları Paolo Viazio ve Battista Mondo yukarı limandaki kalyonu serbest bırakmak için görevlendirilmişlerdi. Bu hizmeti yerine getirmek için, ihtiyaç duydukları denizcilerle birlikte gitmişlerdi. Ancak görevlerini tamamlamak için Lido’da 25 gün boyunca, yukarı limandan bu kalyonun gelmesini beklemek zorunda kalmışlardı. Buna rağmen kendilerine verilen talimat uyarınca bu görevi zamanında ve başarıyla yerine getirmişlerdi. Belgede net bilgilere yer verilmemiş olsa da muhtemelen bu satılan kalyonun tersaneden çıkarılmasıydı.

¹⁴⁸ Candiani, **I Vascelli**, s. 6, 10.

¹⁴⁹ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all’Arsenale, Capitolare 14, 28 Haziran 1621; Yangından doğan zararın limandan kaldırılmasına dair; A.S.V.e., Patroni e Provveditori all’Arsenale, Capitolare 14, 1 Temmuz 1621; Buna göre kalyonun kaldırılması için provveditori ve patroni görevlendirildi. Masraflar belirlendi ve maliyetler kayıt altına alındı.

¹⁵⁰ Candiani, **I Vascelli**, s. 13; Provveditore Nicolo Contarini ve patroni Girolamo Morosini tarafından inşa edilen kalyonların sorununun uzunlukları olduğu belirtildi. Bu sebeple boyları uzatıldı. 24 metreden ortalama 33 metreye çıkarıldı. Ayrıca kapasitesi 500 botteden 800 botteye çıkarıldı. Yeni bir gemi inşa etmekten boylarının uzatılıp revize edilmesi daha az maliyetliydi. Yeni bir inşa işinin maliyeti 26 bin duka iken yenileme için 12 bin duka yeterliydi. 1618 yılındaki Ossuna Dükü’ne karşı olan çatışmada büyük ölçekte kiralanmış gemiler vardı. Bunlar Venedikli armatörlere ait değildi. Hollanda gibi yabancı tarafların mülkiyetine aitti. 40 kadar yelkenliden yalnızca 2 adeti Venedik Devleti’ne aitti. Çatışmadan sonra hizmette kalan 8 gemiden 6 adeti Hollanda kökenliydi.

¹⁵¹ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all’Arsenale, Capitolare 14, 24 Kasım 1626; Kıbrıs ve Suriye’ye yapılacak seferler için iki yük gemisinin tahsis edilmesi gerektiği anlaşılmıştır. Bu gemilerin inşa edilmesini ticaret işleriyle ilgilenen cinque savvi alla mercantia tarafından etmiştir. Bu karar karşısında tersane yönetimi 700 bottelik Pellegrin di Rossi adlı geminin onarılmasını uygun buldu. Bu onarım için yaklaşık 1.200 dukalık bir masraf yapılacaktı. Geminin tam anlamıyla onarımı yaklaşık bir ay sürmesi bekleniyordu. Gemi, bu onarımların ardından dört veya beş yolculuk daha yapabilecek kapasitede olacaktı. Ayrıca 700 botte kapasiteli Tre Re adlı geminin de ihtiyaçlar doğrultusunda tamir edilmesine karar verildi. Bu gemiler için yapılan masrafların hepsi ayrı bir defterde düzenli şekilde kayıt altına alınmalıydı.

¹⁵² A.S.V.e., Patroni e Provveditori all’Arsenale, Capitolare 14, 2 Aralık 1626; Venedik Devleti sadece düşmanlarına karşı başarılı olmak için değil, korsanlara karşı da güçlü kalabilmek için iki kalyon inşa edilmesine karar vermişti. Bu kalyonlar hem savaşta kullanılmak üzere hizmet verecek hem de Kıbrıs, Suriye ve diğer ihtiyaç duyulan ticaret merkezlerine yük taşımak için inşa edilmeliydi. Her bir gemi yaklaşık 800 botte kapasitesinde olacaktı. Merkez tersane kalyonların inşasına uygun olmadığı için Sant’Antonio Tersanesi’nde inşa edilecekti. Ancak bu kalyonlar inşa edilirken tersanede inşası devam eden mavna ve ince kadırgaların yapım süreçlerinin olumsuz etkilenmemesi istenmişti. A.S.V.e., Patroni e Provveditori all’Arsenale, Capitolare 14, 7 Ocak 1626; Tersanede bazı malzemeler hızla tüketilmekte olduğu için eksiklerin tamamlanması istenmişti. İnce kadırga, mavna ve kalyon inşası için gerekli olan malzemelerin hemen tedarik edilmesi gerekiyordu.

¹⁵³ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all’Arsenale, Capitolare 14, 2 Aralık 1626; A.S.V.e., Patroni e Provveditori all’Arsenale, Capitolare 14, 7 Ocak 1626; Denizde savaşma yöntemleri büyük ölçüde değişmişti. Savunma ve saldırının daha iyi bir şekilde olması için büyük oranda yuvarlak savaş gemileri (vascelli tondi) üzerinde yoğunlaşma başlamıştı. Bu gemilerin üzerinde daha fazla durmak gerekiyordu.

olmadığından Poveglia Adası'nda Sant Antonio seçilmişti. Mart ayında verilen emre göre malzemeler hazırlanmalı ve tersane yönetimi bu inşa ile bizzat ilgilenmeliydi. Her iki kalyon da 800 botte olacaktı,¹⁵⁴ fakat inşaya hemen başlanamadı. 1628 yılında bu iki kalyonun inşası girişimi tekrar gündeme geldi. Ağırlıkları bu kez 1.000 botteye çıkarılmıştı.¹⁵⁵ 1634 yılında Girit'teki tersanede bir kalyon inşa edildi ama bu da iki yıl sonra battı. Kalyonların inşa amaçları savaştan ziyade ticari yük taşımaktı. Savaş zamanlarında bunlara yeni toplar eklenir ve kullanılırdı.¹⁵⁶

Tersanede kalyon inşa edilmesine dair ilk planlı ve ciddi girişim 1666 yılında gerçekleşti.¹⁵⁷ Kalyon inşasına başlanmasının birçok nedeni vardı. Bu nedenler arasında hem yerel hem de uluslararası stratejiler etkili oldu. Ayrıca silah ile donatılmış ticaret gemilerinin verimsizliği ortadaydı ve kalyon kiralama konusunda Venedik maddi sıkıntılar yaşıyordu.¹⁵⁸ Bu dönemdeki filosu büyük ölçüde kiralıktı.¹⁵⁹

¹⁵⁴ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 14, 2 Aralık 1626.

¹⁵⁵ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 14, 28 Temmuz 1628; İnşasına karar verilen iki kalyon kereste yetersizliği, ikmal sorunları sebebi ile gecikmeler yaşadı ve inşaları ertelendi. Bu iki kalyonun inşası sırasında yaşanan aksaklıklardan dolayı elde kalan malzemelerin merkez tersaneye getirilmesi istendi. Ertelenen inşanın gözetim altında tutulması ve gemilerin korunması için bir görevli atanmıştı. A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 14, 5 Eylül 1626; Tersane ince kadirga, mavna ve inşasına devam edilmesi düşünülen kalyonların kereste ihtiyacı için 4,5 piedi ve üstü kalınlıkta düz ve eğri meşe ağaçlarına büyük ihtiyaç vardı. Bu yüzden Montona'dan 1.000 meşe ağacının kesilmesine karar verildi. A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 14, 19 Ekim 1626; Tersane ince kadirga, mavna ve kalyonlar için 4,5 piedi ve üstü kalınlıkta düz meşe ağaçlarına büyük ihtiyaç devam ediyordu. Tersane patronilerinin tavsiyesine uygun olarak Friuli bölgesindeki, Piave, Livenza ve Treviso arasındaki özel ormanlarda aralık ayında 1.000 meşe ağacının kesilmesine yetki verilmesi gerektiği kararlaştırılmıştı. 1.000 meşe ağacı yetersiz kalırsa bölgede kesimin 3.000 meşe ağacına çıkarılması da gündeme gelmişti. Ayrıca Porto Buffole altında bulunan Vizza Ormanı'ndan ise 200 meşe ağacı daha kesilecekti.

¹⁵⁶ Candiani, **I Vascelli**, s. 3, 19.

¹⁵⁷ A.S.V.e., Senato Mar, Filze 549, 23 Mart 1666.

¹⁵⁸ Candiani, **I Vascelli**, s. 65, 72, s. 262, 265, 314, 325.

¹⁵⁹ A.S.V.e., Senato Mar, Filze, 549, 7 Nisan 1666; Yük taşımak amacı kiralanan kalyonların (nolleggio del vascello) sözleşmelerinde gemi kaptanlarının nelere dikkat etmesi gerektiği açık bir şekilde belirtilmişti. Franco Romagni'den bir kalyon kiralanacaktı. Pomagni'nin gemisini iyi durumda ve donanımlı olarak teslim edilmesi gerekiyordu. Gemide 25 gemi mürettebatı, 40 kürekçi ve 8 deneyimli denizcinin olması istenmişti. Ayrıca bu gemide 12 ek port yani top yuvası açılabilceğine ve bu masrafın kamu tarafından karşılanmasına karar verilmişti. Gemi içerisinde işe yaramaz toplar varsa bunlar gemiden çıkarılacak yerlerine yenileri eklenecekti. Bunların da masrafı kamu tarafından karşılanacaktı. Gerekli görülen kürekler, peksimet ve gemideki gerekli olan malzemelerin hepsi yine kamunun yapacağı masraflar arasındaydı. Bunlara ek olarak askerler için gerekli malzemelerin düzenlemeleri ve giysileri gemi kaptanı tarafından sağlanacaktı. Bu gemi kamu hizmetinde gerekli görülen her yerde ve her görevde kullanılabilirdi. Eğer aynı gemi, savaş sırasında zarar görür ve kullanılamaz hale gelirse Romagni herhangi bir yükümlülük altında kabul edilmeyecekti. Ayrıca kiralanan bu belge üzerine bir not dikkat çekmektedir. Belgeyi yazan kâtip, gemi türü hakkında önce nave yazmıştır. Ardından yanlış yazdığını fark etmiş, navenin üstünü çizip vascello yazılarak gemi türünü belirtmiştir. Ayrıca 13 Nisan 1666 yılında iki vascello daha karşımıza çıkmaktadır. Bu gemiler Kandiye için gerekli malzemelerin taşınması adına tersane tarafından kiralanmıştı. Fakat belge kimden nasıl kiralandığına dair bir herhangi

Filoya katkı sağlamak amacıyla Senato, 23 Mart 1666 yılında iki tane kalyon inşa etmeye karar verdi.¹⁶⁰ 1666 yılında yapımına karar verilen bu iki büyük kalyonun inşası başladı. Gemilerin boyutları büyük olduğu için tersane girişi buna uygun değildi. Bu yüzden tersane girişinde bulunan bir kulenin yıkılması önerisi gündeme gelse de bu gerçekleşmedi.¹⁶¹ Bu yüzden gemilerin bir kısmı tersane içinde inşa edilerek kalan kısmının ise Sant Antonio'da tamamlanması planlandı.¹⁶² Bu gemilerin inşasında iki farklı finansman vardı. Biri Paulo d'Ottivio Corso, diğeri Zuanne ve İsepo de Piero kardeşlerdi. Maliyet olarak 31.800 dukadan söz edildi.¹⁶³ Venedik Devleti, 1666 yılından sonra 1675 yılında bir kez daha kalyon inşa etme kararı aldı. Yıllar sonra bir kez daha kalyon inşa etme kararının alınmasında rakip devletlerin donanmaları, silahlı ticaret gemilerinin yetersizliği, askeri stratejik kararlar ve gemi kiralananmasının gittikçe maliyetli ve zor hale gelmesi etkili olmuştu. 1690 yılından sonra yelkenli gemi inşa etme isteğinde artış yaşandı. İnce kadirga ve savaş kadirgası taraftarları karşısında kendine ancak bu yüzyıldan sonra yer edinebilmiş olsa da savaş kadirgalarına göre yine daha az sayıda üretimi gerçekleşti.¹⁶⁴

3.3.3. Girit Savaşı Esnasında Kalyon İhtiyacının Karşılanması

Venedik, Kandiye için desteklerini sürekli bir halde sağlarken kalyon inşa etme girişimlerinde de bulundu. Bu girişimler yeni değildi ama sürekli inişli çıkışlı bir seyir

bir bilgiye yer verilmemiştir. Yine aynı tarihte 6 gemi daha kiralınmıştı. Dört gemi nave, 2 gemi vascello türündeydi. Bu gemiler ile Kandiye'ye ince kadirgalar ve mavnalar için 600 adet kürek, peksimet, kereste ve barut taşınacaktı.

¹⁶⁰ A.S.V.e., Senato Mar, Filze, 549, 23 Mart 1666; 1666 yılında tersanede yer alan meşe ağaçları çürüme noktasına gelmiştir. Kerestenin bir an önce kullanılması ve filoya iki kalyon inşa edilmesi kararı alınmıştır. Burada dikkat çeken nokta donanma için iki kalyon ihtiyacının tersanedeki kötü durumda olan kerestelerden yapılmasıdır. İnce kadirga veya mavna inşa etmek yerine hemen kalyon inşasına karar verilmesi ilginçtir. Anlaşıyor ki Venedik Devleti'ndeki kadirga ve kalyon inşa faaliyetlerinde kazanan hep kadirgalar olmuştur. 18. yüzyıla adım atarken Venedik'te yelkenlilerin gerekli değeri gördüğü açıktır. Ancak bu değeri pratiğe dökme konusunda Venedik geç kalmıştır. Mario Nani Mocenigo, *L'Arsenale di Venezia*, Ufficio Storico della Marina, Roma, 1938, s. 81; İngiltere, Hollanda, Fransa ve İspanya'nın okyanus donanmaları, 16. yüzyılda kürekli gemileri askeri filolarından çıkardıkları halde, Akdeniz'de 16. yüzyılın sonuna kadar filoların çekirdek yapısını kadirgalara dayanmaktaydı. Venedik Cumhuriyeti, 1660 yılında kalyon inşasına başlamıştı. Bu tür gemilerin ilk inşası 1667 yılında Kandiye için yapılan barış antlaşmasının arifesinde gerçekleşmişti. Kare yelkenli gemiler Kandiye için olan savaşta bulunmuştu. Ancak gemiler genellikle Hollanda'dan satın alınıyor veya kiralanıyordu.

¹⁶¹ Candiani, *I Vascelli*, s. 199, 200; İki kule arası mesafe 32 piedidir. Bu 1686 yılında 40 piediye çıkarılmıştı.

¹⁶² A.S.V.e., Senato Mar, Filze 549, 23 Mart 1666.

¹⁶³ Candiani, *I Vascelli*, s. 68, 80.

¹⁶⁴ Candiani, *I Vascelli*, s. 65, 72, 321.

izlemişti. Kalyon inşa etme konusunda kararsızlık yaşamasının birçok nedeni vardı. En önemlisi tersane ustalarının kalyon karşısındaki tutumları kısaca geleneklerdi. Kadırga konusunda ehil olan ustalar kalyon inşa edilmesini hem meslekleri hem de coğrafyaları için pek mantıklı bulmuyorlardı. Üstelik kalyon inşa etmek devlet için oldukça maliyetli bir işti. Kadırgadan daha fazla keresteye ihtiyaç vardı ve kereste konusunda yaşanan sıkıntılar kalyondan uzak durulmasında tek nedeni değildi ama en önemli nedenleri arasındaydı. Ayrıca kalyon için mürettebat bulmak oldukça zor bir işti. Kadırgadan daha farklı bir işletme sistemi olan bu gemi tipi için tecrübeli mürettebat gemileri etkin kullanabilmenin en önemli yoluydu. Bir diğer bir neden coğrafyaydı. Venedik pazar alanının oluşturulduğu coğrafya için kalyon ne kadar hayati bir öneme sahip olduğu tartışmalıydı. Çünkü kıyı ticareti ve kıyı ticareti ile sürekli bir ürün, vergi sirkülasyonu daha cezbediciydi. Kalyondan uzak durulmasının diğer bir sebebi kadırgalar ile olan senkronizasyon sorunuuydu. Hem ticarete hem savaşta bu sorun kalyona ön yargılı yaklaşımların diğer bir sebebi oldu. Çünkü bir kalyonun etkin kullanımı bünyesinde yer verdiği toplar kadar kadırgalar ile olan senkronizasyonundan geçiyordu. Özellikle savaş esnasındaki sıcak çatışmalarda bunu gözden kaçırmamak gerekiyordu. Bir başka neden ise Venedik Tersanesi'nin kalyon üretimi konusundaki durumuydu. Tersanenin elverişsiz alt yapısı ve göz boyutları kalyon inşasına engeldi. Devlet, daha büyük gemiler inşa etmek adına tersaneyi genişletme girişimlerinde bulunmuş ama büyük tonajlı gemileri özel tersanelerde yaptırma veya yurtdışından satın alma yolu ile karşılamayı daha uygun görmüştü. Bu çerçevede Kandiye için verilen mücadele sırasında kalyona geçiş aşamalarının belgelere nasıl yansıdığını ele almak, gemi inşa faaliyetlerinin daha sağlıklı incelenmesini sağlayacaktır. Bu yüzden Venedik Cumhuriyeti'nin Girit Savaşı'nın başından sonuna dek verdiği mücadeleyi ele almak ve anlamak için ince kadırga, mavna ve kalyon inşa etme girişimlerinin aşamalarına dikkat etmek gerekiyordu.

Büyük tonajlı gemilerin inşası Venedik Tersanesi'nde gerçekleştirilemediği için squeri denilen özel tersanelerde ya da devlet tersanesi için üretim yapan belirli tersanelerde mümkün olabiliyordu. Bunlardan bir tanesi Poveia'da bulunan tersaneydi. Girit Savaşı esnasında tersane patronisinin incelemeleri sonucu tersanenin acilen bir onarıma ihtiyacı olduğuna karar verildi. Onarım için yaklaşık 2.300 liraya bir maliyet hesaplanmıştı. Bunun yanın sıra kalafatçı ustabaşı Giacomo Tomio ve Domeco Prassi,

bu tersaneyi satın almayı talep ettiler. Ancak bu yerin denizciler ve kaptanlar için açık tutulması ve kamu yararına gemilerin onarımı için kullanılması gerekiyordu. Bu nedenle satış gerçekleşmedi. Tersane patronisi burayı mümkün olan en kısa sürede ve en düşük maliyetle onarmakla görevlendirildi. Şimdiye kadar uygulanan yöntemlerin izlenmesine ve hem kamuya hizmet etmesi hem de bireylerin memnuniyetini sağlaması hedeflenmişti.¹⁶⁵

Girit Savaşı esnasında iki kalyon inşa edilmesi kararı alınmıştı. Ancak bu kararın uygulanmasının önünde birçok engel vardı. Ekonomik durum, savaş hali ve kereste sıkıntıları kalyon inşa edilmesinden ziyade kiralamaya giden yolları açmıştı.¹⁶⁶ Kalyonun yanı sıra kadirga ve mavna inşasında temel malzeme olan keresteyi dışarıdan ithal etmek mecburiyeti de bir başka sorundu.¹⁶⁷ Kereste ithal etmenin bir sonraki adımı ithal gemi, özellikle büyük tonajlıların kiralanması oldu. Venedik Devleti'nde gemilerin, özellikle büyük tonajlı gemilerin kiralanmasının birçok nedeni vardı. Kalyona geçiş aşamasında kiralamaların yeri ve etkisi de ayrıydı. Devlet için bir kalyon inşa etmektense kiralamak her anlamda daha mantıklı ve ekonomik bir durum halini almıştı.

3.3.4. Girit Savaşı Esnasında Kiralanan Büyük Tonajlı Gemiler

Büyük tonajlı gemilerin inşa edilmesinde inişli çıkışlı süreçler yaşanırken savaş esnasında eksikliklerini tamamlamak için yabancı gemi kiralama sistemine başvuruldu.¹⁶⁸ Venedik Devleti, İnebahtı Deniz Savaşı'nda olduğu gibi belirli gemileri

¹⁶⁵ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 5 Şubat 1649.

¹⁶⁶ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 4 Mart 1656; Bembo komutası altında sefere çıkacak olan Croce adlı nave türü geminin tamiri için kereste gerekiyordu. Bu gemi Çanakkale ablukası sırasında yapılan çatışmalarda hasar görmüştü. Geminin yenilenmesi için, şehirdeki tersanelerde uygun kereste bulunmaya çalışılmış, ancak yeterli sağlamlıkta kereste bulunamamıştı. Gemi için oldukça büyük kereste levhaları gerektiği için bu sıkıntı yaşanmıştı. Çünkü kullanılacak olan kerestenin daha dayanıklı olması amacıyla ek yerinin olmaması gerekiyordu. Kamu hizmeti gereği, geminin tamir işlemlerinin bir an önce tamamlanması ve gecikmeden filoya katılması önem arz ediyordu. Çünkü donanmanın denize açılma zamanı yaklaşıyordu. A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 6 Temmuz 1656; Grand Principe adlı nave Çanakkale ablukası esnasında zarar görmüştü. Savaşta hasar görmüş olsa da onarımından sonra ticari amaçlarla kullanılmasına karar verilmişti.

¹⁶⁷ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 20 Nisan 1650; Kadirgalar ve mavnaların yapımı için gerekli olan kerestelerin temin edilmesinde sıkıntılar yaşandığı için yeni bir ağaç kesimine karar verildi. Yapılacak kesimden yeteri kadar kereste temin edilmezse gerekli olan kereste ihtiyacı tüccarlar ile anlaşmalar yapılarak sağlanmalıydı. Gerekirse Hollanda ve diğer yabancı ülkelerden kereste tedarik edilmeliydi.

¹⁶⁸ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 14, 22 Ağustos 1628; "10 adet yelkenli (vascello) kiralama işlemi başlatıldı. Lane, "Venetian Shipping" s. 235, 236, 1606 yılında 27 gemiden

kiralama yönetimine başvurmuştu. Bu kiralama sistemine noleggiate adı verilmişti. Özellikle asker ve teçhizat taşımak için bu gemiler gerekiyordu.¹⁶⁹ Malzemelerin seri ve düzenli şekilde taşınması önemli bir konuydu.

Girit Savaşı esnasında tersane kaynakları ile inşa edilen gemiler ön planda olsa da bu gemilerin yanı sıra kiralama sistemi ile savaşın başlangıcında büyük gemi türünde 45 gemi kiralanmıştı. Bu gemiler arasında Venedik'e ait bir tane gemi vardı. Kiralanan bu gemilerin armatörleri cephaneye ve top donanımını sağlamayı taahhüt ederken, devlet de aylık 1.500-3.000 duka arası ödeme yapmayı taahhüt etmişti.¹⁷⁰ 1665 yılında Colpi Ban Lio ile bir geminin kiralanması konusunda anlaşma yapılmıştı. Bu geminin direğinde bir sorun vardı. Bu sorun devlet tarafından kamu yararına çözülmesi için tersaneye görev verilmişti. Ayrıca geminin yeterli sayıda denizci, 20 top ve her türlü teçhizat ile donatılıp yolculuk için uygun hale getirilmesi gerekiyordu. Bunların yanında askerler için kalkan görevi görecektik ahşap levhalar, çivi, kereste gibi gerekli malzemeleri geminin kaptanının sağlaması söz konusuydu. Bunlar için herhangi bir ödeme yapılmayacağı anlaşmada belirtilmişti. Öte yandan gemi on beş gün içerisinde hazır olmak zorundaydı. Geminin yükleme tamamlandığında, kaptan, kendi hazırladığı yük senetlerini düzenlemek zorundaydı. Bu senetler, askerler, atlar ve diğer eşyaların donanma kaptanının talimatına uygun olarak karaya indirilmesi için yapılıyordu. Ayrıca kaptanın gemi boşaltması için 10 gün süresi vardı. Taşıma ücreti için Venedik'te ödemeler yapıldı. Askerler için seyahat ücreti olarak çadır başına beş duka, her bir at için 42 duka ödeme öngörüldü. Eğer atlar gönderilmezse, yine de her bir at için 42 duka ödeme yapılmasına karar verilmişti. Ayrıca kişisel ve diğer için kişi başına 5 duka ödeme yapıldı. Her şey tersanede yetkililer tarafından incelenip kaydedildi.¹⁷¹ Yine aynı yıl Kaptan Mattio ile peksimet ve diğer gerekli malzemelerin donanmaya taşınması için La Madonna di Conecacion üzerine bir anlaşma yapıldı. Buna göre gemideki kamaraların kamu yararına açık kalması gerekiyordu. Peksimet taşınacağı için ürünlerin bozulmaması adına tüm ek ahşap parçaları kaptan temin

14'ü yabancı yapıymıydı. Yabancı gemi bağımlılığı artarak devam etti. 1693 yılında, Venedik'te inşa edilmiş 9 gemi yanı sıra, 35 gemi yabancılardan satın alınmıştı.

¹⁶⁹ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 111, 14 Ekim 1650; Giacomo Corner gemi kiralama işlerini yerine getirmek üzere Malamocco'ya gitti. Beraberindeki iki uzman ile birlikte kiralanacak gemilerin hizmete uygun olup olmadığına karar verecekti.

¹⁷⁰ Candiani, **I Vascelli**, s. 22, 23.

¹⁷¹ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 130, 7 Eylül 1665.

etmek durumundaydı. Kaptan, gemiyi su geçirmez hale getirdikten sonra yeterli sayıda teçhizatla donatmak zorundaydı. Gemide ayrıca 12 denizci, 12 top ve küçük toplar bulunması gerekiyordu. Tüm bunlar, geminin belirtilen yolculuğa elverişli olacak şekilde hazırlanmasını sağlamak amacıyla istenmişti. Standart şekilde ürünlerin yüklenmesi için on beş gün süre verilmişti. Gemiye boşatma işlemi için de on beş gün verilmişti. Yük senetleri yine kayıt altına alındı ve bu senetler talimatlara uygun şekilde donanmaya malzemeler ile birlikte teslim edilmesi gerekiyordu. Her 1.000 adet peksimet başına 4 duka ödendi.¹⁷²

Yine bu tarihlerde Pinco Imperaero isimli geminin kaptanı Cornelio Vandimel komutasında 74 adet binek atı taşımak üzere kiralınmasına ilişkin anlaşma Senato tarafından onaylandı. Tersane görevlileri tarafından yapılan değerlendirmelere göre, bu atlar birim başına 400 lira olarak ücretlendirilmişti. Toplam maliyet 3.552 dukaya denk geliyordu. Ancak bu antlaşma daha sonra değiştirildi ve sadece at taşınmasına değil diğer başka eşyaların da taşınmasına da karar verildi. Taşıma işlemi askerler, kişisel eşyalar ve Marchese Villa'nın eşyalarının kapsıyordu ve ödemesi buna göre yapıldı.¹⁷³ Levant'e yelken açmak üzere hazırlanmış beş nave tipinde gemi yola çıkması gereken zamanda hala yola çıkmamıştı. Bu yüzden, daha fazla zaman kaybetmeden yola çıkmaları için yetkililere, kaptanlara kesin ve sıkı emirler verildi.¹⁷⁴ Girit Savaşı'nın son döneminde Fenice adlı İngiliz gemisinin kaptanı Roberto Chicurch ile at ve asker taşınması anlaşması yapıldı. Kaptan, gemiyi su geçirmez durumda, iyi donanımlı 30 denizci, 20 top ve yeterli yatak malzemesiyle donatılmış olarak hazır bulundurmakla yükümlüydü. Gemideki yatak malzemelerini, parapetleri ve bunların yan bileşenlerini hem peksimetlerin muhafazası hem de askerler ve atların rahatlığı için hazır hale getirmek zorundaydı. Bu amaçla, tahtalar, destek kirişleri, çiviler, yapım malzemeleri gibi gereken tüm ekipmanları kendi kaynaklarından sağlaması gerekiyordu. Ayrıca geminin yükü için bol miktarda fıçı ve su tedariki yapılmalıydı. Yükleme ve boşaltma için kaptana on beş gün süre verildi. Ardından geminin hemen yola çıkması talep edildi. Venedik'ten yola çıkmadan önce ödeme yapılması şartıyla taşıma bedeli olarak, atların her biri için binişli ise 48 duka, eğer

¹⁷² A.S.V.e., Senato Mar, reg. 130, 9 Eylül 1665.

¹⁷³ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 130, 16 Eylül 1665.

¹⁷⁴ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 130, 28 Eylül 1665.

binışsiz ise 42 duka, atlarla ilgilenecek kişilerin her birine 5 duka, gemide taşınacak askerler için de kişi başına 5 duka değer ile anlaşıldı.¹⁷⁵

Belgelerin sunduğu bilgilere göre bu gemilerin kiralanmasında belirli yöneticiler etkin rol oynuyordu. Bir belgede isimleri yer almayan iki kişiden söz ediliyordu. Bu iki kişi devlete gemi kiralama konusunda oldukça özverili davranmıştı ve aynı şekilde başkaca gemilerin ve en son kiralanan Zenice adlı geminin yola çıkışını hızlandırmakla görevlendirilmişti. Girit'e 1665 yılında 600 piyade asker, 2.000 kilo un ve hazır bulunan büyük miktarda peksimetin sevkiyatının aciliyet taşınması nedeniyle, görevlilere, limanda bulunan ve ihtiyaçları karşılayabilecek gemileri hızla kiralamak üzere harekete geçilmesi konusunda talimat verilmişti.¹⁷⁶ Kandiye'nin ve donanmanın ihtiyaçlarını karşılamak için birçok gemi kiralanmıştı ancak gemi kiralamaları esnasında birçok sıkıntı yaşanmıştı. Kiralanan gemilerin kaptanları, donanma ile uyum sağlamak yerine kendi kararlarına göre hareket edebiliyordu. Bu yüzden devlet görevlileri sıkı tedbirler almak zorunda kalıyordu.¹⁷⁷ Hatta sadece ikmal taşımak için kiralanan gemiler değil, savaşmak için kiralanan gemilerin yönetimi ile savaş tansiyonunun en yüksek olduğu zamanlarda dahi krizler yaşanabiliyordu.¹⁷⁸

3.3.5. Kalyon Mürettebatının Sorunları

Kiralanmış olan gemiler geleneksel kadirga ve mavnalar ile hareket etmek durumundaydı. Bu yüzden sadece teknik açıdan değil mürettebat açısından da iki farklı grup vardı. Kürekli gemilerin mürettebatı Venedikli vatandaşlar iken, kiralanan gemilerin mürettebatı yabancıydı. Bu iki bileşeni entegre etmek zorlu bir görevydi. Bu iki farklı yapıyı kontrol etmek için Governatori di Navi atanmıştı.¹⁷⁹ Çanakkale Boğazı ablukaya alındığı sırada Venedik komutanları ve Hollandalı, İngiliz komutanlar arasında çıkan anlaşmazlıklar blokajın askıya alınmasına sebep olmuştu. Bu durum Osmanlıların işine yaramıştı. Bu, kiralama sisteminin en sıkıntılı yanıydı. Ayrıca

¹⁷⁵ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 130, 9 Ekim 1665.

¹⁷⁶ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 130, 9 Ekim 1665; Görevlendirilen iki kişinin sağladığı hizmetten övgü ile bahsedilmiştir. Gerekli sayıda geminin hızlıca kiralınması, ihtiyaç duyulan bölgelere asker, peksimet ve donanım malzemelerinin düzenli bir şekilde ulaştırılması konusunda oldukça iyi hizmette bulunmuşlardır.

¹⁷⁷ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 111, 14 Ekim 1650; Gelen haberlere göre Aquila Turchina ve Tre Re gemilerinin kaptanları görevlerini yerine getirmemekteydi. Bu disiplinsizlikleri yüzünden mevcut kaptanlar değiştirilmeliydi.

¹⁷⁸ Candiani, **I Vascelli**, s. 57.

¹⁷⁹ Candiani, **I Vascelli**, s. 22, 23.

blokaj esnasında gemiler aşınmış ve yıpranmıştı. Venedik'in Osmanlı gemilerini boğazda tuzağa düşürme umutları da böylece son bulmuştu.¹⁸⁰ Venedik Devleti deneyimli mürettebat bulma ve yönetme konusunda zayıf kalıyordu. Bu sebeple mürettebatın işe alınması konusunu özel sektöre bırakmıştı.¹⁸¹ Ayrıca Venedik otoritelerinin kürekli gemilerde edindiği deneyim, yelkenli gemilere özgü personel konusunda pek işe yaramamıştı. Bu kamu kalyonlarının hizmette tutulmasını zorlaştıran bir diğer durum olmuştu. İnce kadirga ve mavnalarda kürekçi bulma konusunda sıkıntı yaşıyor olsa da görece daha kolay ulaşılan mürettebat özelliklerine sahipti.¹⁸²

Yelkenli gemilere mürettebat bulma konusunda sıkıntı yaşanmasının iki sebebi vardı. Öncelikle nüfus azdı, olanlar da genelde daha yüksek maaş ve iyi koşullara sahip ticaret gemilerini tercih ediyorlardı. Ayrıca kamu gemilerinde yemek ile ilgili sorumluluklar kaptanlara yüklenmişti. Bu usul Hollanda geleneğinden geliyordu. Kaptanlara yemek ile ilgili giderler konusunda özgürlük tanınması, kaptanların yemek üzerinden elde ettikleri kısıtlamalar sonucunda bir gelirin olması demekti. Mürettebat bu konuda oldukça şikayetciydi.¹⁸³ Ayrıca mürettebatın maaşlarının zamanında ödenmesi konusundaki sıkıntılar kamusal hizmete karşı bir tutumu belirlemişti.¹⁸⁴ Devletin ödemelerdeki gecikmeleri nedeni ile kaptanlar ve mürettebat sıkıntılar yaşıyordu. Bu durum kaptan ve mürettebatın verimliliğini de etkiliyordu.¹⁸⁵ Kiralanan gemilerin en büyük sorunu bu açıdan mürettebatının yönetim ile olan ilişkisi olmuştu. Bu sorunlar Venedik Devleti'nin kamuya ait kalyon inşa etmeye karar vermesindeki nedenlerden birini oluşturdu.

3.4. Venedik Devletini Kalyon İnşasına Yaklaştıran ve Uzaklaştıran Süreçler

Venedik Devleti'ni kalyon inşasına yaklaştıran ve uzaklaştıran birçok sebep vardı. Bu belirleyici faktörlerin başında ekonomi gelmektedir. Venedik Devleti'nde

¹⁸⁰ Candiani, **I Vascelli**, s. 29.

¹⁸¹ Candiani, **I Vascelli**, s. 43.

¹⁸² Candiani, **I Vascelli**, s. 39.

¹⁸³ Candiani, **I Vascelli**, s. 40.

¹⁸⁴ Candiani, **I Vascelli**, s. 43.

¹⁸⁵ Candiani, **I Vascelli**, s. 84.

Girit Savaşı esnasında nakit akışı sıkıntısı oluşmuştu.¹⁸⁶ Nakit akışı ardından salgın hastalıklar, büyük gemi inşa etme maliyetleri, kereste ile ilgili yaşanan sorunlar geldi. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi kalyon yapımı engellerinden birisi de tersane alt yapılarının büyük tekne yapımına uygun olmaması idi. Böyle bir yapı geleneği olmadığı için inşa ustası bulmak da sorun oluştuyordu.

Büyük gemilerin yapımı sorun olunca kiralamak daha mantıklı hale geldi. Ancak kiralanan gemilerin de başka sorunları vardı. Kiralanan gemi ve kaptanın, Venedik yönetiminin kurallarına uymama, yönetime karşı gelme gibi problemleri oluyordu. Bu örnekler savaş esnasında da yaşanmıştı. İki Hollandalı gemi kaptanı kendi mürettebatı ile savaşmayı reddetmiş, ikna çabalarından sonra anlaşma sağlanabilmişti.¹⁸⁷ Bu sorunlar sebebi ile ulusal yelkenli donanmasının inşa edilmesi 1660 yılında gündeme geldi.

3.4.1. Kalyon İnşa Sürecinde Kereste Temini

Daha önce de belirttiğimiz gibi gemi inşasının en temel maddesi keresteydi. Gemilerin inşasında temel malzeme olan keresteye mavnaların inşasında daha fazla ihtiyaç duyuldu. Özellikle İnebahtı Deniz Savaşı'ndan sonra mavnaların önemini fark eden Venedik bu gemilerin inşasını arttırmak istemişti. Bu yüzden, 17. yüzyılın başından itibaren büyük gemilerin ve yelkenliler inşasında ihtiyaç duyulan kereste ikmalini karşılamak için belirli önlemler alındı. Kalyon inşa sürecine doğru yönelim artarken öncesinde görülen ormanları koruma önlemleri daha sıkı bir şekilde tekrar gündeme geldi. Bu süreçte tersanenin de başkaca birçok önlem aldığını görüyoruz. Ancak alınan kararların uygulanması dönem şartlarından dolayı ertelenebiliyordu.¹⁸⁸ 1609 yılında kereste işletme maliyetleri ağır geldi.¹⁸⁹ Ormanları korumak ve kereste

¹⁸⁶ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 130, 28 Eylül 1665; Tersaneye tahsis edilen ödeneklerin eksik ve yetersiz kaldığı belirtildi. Bu durum gerekli malzemelerin temininde gerekli olan nakit akışını etkilemişti. Tersanenin mali işlemlerini denetlemek ve eksik kalan ödenekleri tamamlamak için savio cassiere (hazinedar) ve üç görevli atanmıştı. Bu kişiler, tersaneye yapılacak tahsilatların düzenli ve yeterli olmasını sağlamak için eksikliklerin nedenini araştırmak ve gerekli düzenlemeleri yapmakla yükümlü kılındı.

¹⁸⁷ Candiani, **I Vascelli**, s. 57.

¹⁸⁸ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenal, Capitolare 13, 11 Mayıs 1601.

¹⁸⁹ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenal, Capitolare 14, 16 Mayıs 1609; Meşe ağaçlarının kesimi için lisans talep eden kişiler, taleplerini belirli bir prosedürde tersaneye sunmalıydı. Talepler, tersane yönetimi tarafından değerlendirildikten sonra uygun bulursa onaylanırdı. Amaç ormanları korumaktı. Bunların yanında lisansların dağıtımını hızlı ve etkili bir şekilde yapılmak durumundaydı. Bürokratik engeller ortadan kaldırılmalı ve uzun onay süreçlerinin kısaltılması lazımdı. Verilen lisansı sadece o lisans sahibi kullanabilirdi, başkaları kullanamazdı bu yasaktı. Yoksa lisansları iptal edilirdi, belirli

akışını sağlamak adına 1623 yılında bir karar alındı. Buna göre Friuli ve Treviso topraklarında kesim fazla olduğu için 10 yıl yasak getirildi. Tersane patronu Gerolemo Morosini bölgeleri gezmiş ve tersane yönetimine buralardaki kesimin fazla olduğunu raporlamıştı.¹⁹⁰

Girit Savaşı sırasında önemli bir karar daha alındı. Özel mülkiyette olan meşe ağaçlarının da kullanımına ve korunmasına dair kurallar getirildi. Bu ormanlardaki meşe ağaçlarının yarısı sahibine diğer yarısı tersaneye bırakılacaktı. İhtiyaçlar doğrultusunda ayrıntılı bir envanter hazırlamak şart oldu. 1663 yılında Francesco Querini bu durumu aşmak adına Friuli'deki orman için envanter hazırladı.¹⁹¹ Kereste ihtiyacının artması ile Senato'da meşe ağaçlarının korunmasına dair önlemler alındı.¹⁹² Girit Savaşı ile birlikte kalyona geçiş aşaması çerçevesinde kereste kesimleri arttı. Bu durumu birçok örnekte görmekteyiz. Örneğin 1664 yılında Friuli'de 800 meşe kesimi, Piave ve Livenza'da uzmanların denetiminde 800 meşe kesimi, Montello'da 300 meşe kesimi ve 200 baccalari-bacalaureas olan bir ağaç türünün kesimine karar verildi. Daha çok meşeye ihtiyaç olduğundan bu eksiklerin kısa sürede giderilmesi istendi. Montello'daki sevkiyatta gecikmeler yaşandı. Friuli'de ise daha iyi bir çalışmanın yürütüldüğü ancak yerel yöneticilerin disipline edilmesi gerektiğinin altı çizildi.¹⁹³

yaptırımlara maruz kalırdı. Lisanslar konusunda çıkabilecek her türlü sorun ve evrakın düzenlenmesinden sorumlu tersane yönetiminde bulunan patroniydi. Ancak görülüyordu ki 3 yıl içerisinde 13.433 lisans verilmişti. Bu oldukça yüksek bir lisans verme oranıydı. Bu yüzden özel kullanımlar adına yapılan lisanslardan daha fazla ücret alınmasına karar verilmişti. Böylece fazla lisans verilmesi karşısında önlem alınmış oldu. Görevli kişilerin dikkat edeceği bir konu da bu kayıtları düzenli tutmaktı. Kayıtlar okunabilir olmalı ve herkes tarafından açık şekilde anlaşılması gerekiyordu. Meşe ağaçlarına dair önemler 14 Temmuz 1622 yılında edildi. 28 Haziran 1629 yılında kesimlerde kontrol sağlanmıştı. A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 15 Haziran 1650.

A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 28 Şubat 1653; Gio Maria Mutti'nin Venedik şehirde bir kalyon inşa etmesine izin verilmişti. Bu yüzden Padova, Mestre ve Treviso ormanlarından özel mülkiyete ait 50 adet meşe ağacını kesmesine izin verilmişti. Kesim işlemi, yasalar tarafından belirlenen kurallara ve tersane patronilerinin vereceği talimatlara uygun olarak yapılması ve belirlenen sayı aşılmaması gerekiyordu. Ayrıca bu meşe ağaçlarının yalnızca söz konusu kalyonun inşasında kullanılmasını sağlayacak gerekli güvence alındıktan sonra kesim yapılması uygun bulundu.

A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 14 Temmuz 1655 tarihli belgeye göre meşe ağaçlarındaki kontrollü kullanıma devam edilmişti. A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Terminazione 141, 28 Mayıs 1660; Squeroli olarak adlandırılan özel tersanelerin kereste kullanımına dair önlemler arttırılmıştı.

¹⁹⁰ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 14, 6 Temmuz 1623.

¹⁹¹ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 8 Haziran 1658; 8.000 meşe ağacı iyileştirilmesi yapılmıştı. 4 Nisan 1663 yılında envanter hazırlandı.

¹⁹² A.S.V.e., Senato Mar, Filze 547, 6 Aralık 1665.

¹⁹³ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 30 Temmuz 1664; Patronilere, 1.300 meşe ağacının kesilmesi işlemini başlatmaları emredilmişti. Bu ağaçlar, 4,5 piedi genişliğinde olmalıydı. Kesim, 500 adet olmak üzere Friuli'de ve 800 adet olmak üzere Piave ve Livenza nehirleri

İstenilen miktarda ve uzunlukta ağaç bulmak sıkıntılıydı. Elde edilen meşe kerestesinin kurumadan hemen işleme tabi tutulmaları inşa faaliyetlerindeki diğer bir sıkıntıydı.¹⁹⁴ Büyük gemilerin inşasında kereste temini oldukça kritik bir seyirde izlediği için gerekli önlemler alınmaya çalışılmıştı ancak uzun vadede bu önlemler pek etkili olmadı ve kereste temini sıkıntısı, ikmalinin pahalılaşması yönetimi ithal keresteye yönlendirdi.¹⁹⁵

3.4.2. Milli Büyük Gemilerin Azalması

Venedik Tersanesi'nde savaşlarda kullanılacak olan iki adet kalyon inşa etme kararı 3 Kasım 1666 tarihinde alınmıştı. İki yelkenli inşa etme kararı Osmanlı Devleti ile olan savaş yanında, Venedik Devleti'nin geçmişte karşılaştığı askeri ve ticari endişeleri barındırıyordu. Özellikle 1657 yılında ticaret ile ilgili her prosedür ile ilgilenen cinque savi alla mercanzia, Venedik Cumhuriyeti'ndeki armatörlük koşulları hakkında bir rapor sunmuştu. 1644 yılına kadar geriye giden raporda büyük tonajlı gemilerin önemli ölçüde azaldığını vurgulanmıştı. Milli ticari büyük gemiler, ticari hayatta azalmıştı.¹⁹⁶ Ayrıca bu gemiler savaş zamanlarında önemli bir yere sahipti. Bu gemilerin azalması ile yabancı gemilere talepte artış meydana geldi. Bu durum geleneksel ticareti koruma politikasını da zayıflatmıştı. Yerel armatörlere de daha az destek sağlanmasına neden olmuştu.¹⁹⁷ Venedik Devleti'nin özellikle ticari gemiler için uyguladığı kurallar oldukça dikkat çekiciydi. Bu kurallara kısaca bakmak hem kiralama sistemini anlamayı hem de milli gemi inşa etme çabalarının neden zayıf kaldığını anlamayı kolaylaştıracaktır. Venedik, topraklarında inşa edilen veya faaliyet gösteren çok sayıda gemiyi tek bir sicilde toplamaya hiç girişmemişti. Bunun yerine

arasındaki bölgede gerçekleştirilecekti. Özel mülkiyete ait ormanlar ve kamuya ait alanlarda bulunan 21 bölge belirlenmişti. Ayrıca kesim sırasında tüm küçük dallar ve ağaçlar budanacaktı. Gerekli miktarda meşe ağacı dikkatlice seçildikten sonra nehir ve su yolları üzerinde taşınmadan önce düzgün bir şekilde işlenmeliydi. Böylece yanlış kullanımların ve kamu zararının önüne geçilecekti. 18 Ağustos 1665; Tersanede inşa edilecek büyük ve ince kadirgalar için Montello'da 300 adet ağaç kesimi yapılması gerekiyordu. A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 27 Temmuz 1664; Tersanede mevcut meşe ağaçları azalmıştı. Bu yüzden patronilere gerekli meşe ağaçlarının kesilmesi talimatı verildi.

¹⁹⁴ Candiani, **I Vascelli**, s. 162, 220, 275, 585.

¹⁹⁵ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 20 Nisan 1650.

¹⁹⁶ Frederic Chapin Lane, **Venice a Maritime Republic**, Johns Hopkins University Press, London, 1973, s. 384; Lane, **Venetian Ships**, s. 232, 233; Yabancı gemilere, Venedik'te inşa edilen gemilerle aynı haklar tanınmıştı. Ayrıca tahıl kıtlığı yaşanan yıllarda, buğday ithal eden bazı yabancı yapıları gemilere Venedik sicili verilmişti.

¹⁹⁷ Candiani, **I Vascelli**, s. 65.

yerel yönetimler tarafından anlık ihtiyaçlar karşılandı.¹⁹⁸ Ticari gemiler için az da olsa bir takım sicilleri vardı. 15. yüzyılda consoli dei mercanti sicili buna örnekti. Bu sicilde Venedik'te inşa edilen veya yerelleştirilen tüm gemilerin sınıflandırması bulunuyordu.¹⁹⁹

Yabancılar gemi devri veya satışına karşı ciddi denetim vardı.²⁰⁰ San Marco bayrağı taşıyan bir geminin Venedik vatandaşı olmayan bir kişiye satılması kesinlikle yasaktı. İnşa edildiği tarihten itibaren en az on yıl süre sonra satılabilirdi. Geleneksel olarak yabancıların gemi inşa ettirme, gemi sahibi olma veya Venedik'in ticari gemilerinde hissedar olma hakları yasaklanmıştı. Bu politika, 13. yüzyıllara kadar uzanan denizcilik yasalarına dayanıyordu.²⁰¹ Venedik vatandaşlarına da yabancı yapımı gemi satın almak ya da hissedar olmak yasaklanmıştı. Yabancı yapımı gemilerin kiralanması istisnalara tabi olmuştu. Senato'nun ortadan kaldırmak istediği diğer bir durum ise yabancılar ile Venedikliler arasındaki ortaklıktı. Bu yasakların 16. yüzyılın sonlarına kadar yürürlükte kaldığını belirtmek gerekiyor.²⁰² Zira gemi inşa endüstrisindeki değişimler kuralları da değiştirdi. Venedik'teki yabancı ve koloni gemilerinin de dahil olduğu tüm gemilerin, geniş çaplı bir inceleme girişimi gerçekleşti. Fakat sadece lagüne demir atan gemiler kayıt edildi. Bu durum gemilerin sağlıklı bir şekilde takip edilmesini engellemiştir. Alınan bu sert önlemler zamanla

¹⁹⁸ Renard Gluzman, **Venetian Shipping from the Days of Glory to Decline 1453–1571**, Brill, London, 2021, s. 9.

¹⁹⁹ Gluzman, **Venetian Shipping**, s. 9; Hem ticari hem de askeri gemilerin gerekli olduğu anlarda birbiriyle hareket ettiği noktada inşa faaliyetleri konusunda ayırım yapmak oldukça zordur. Çünkü kimi zaman bir ticari gemi askeri gemiye dönüştürülebiliyordu. Askeri gemiler ve ticari gemilerin işletme kuralları doğal olarak farklıydı. Ancak ticari gemilerin işletme kuralları bir dönemden sonra devlet tersanesi yönetimine verilmişti.

²⁰⁰ Gluzman, **Venetian Shipping**, s. 10.

²⁰¹ Renard Gluzman "What Made a Ship Venetian?", **Cultures of Empire: Rethinking Venetian Rule, 1400–1700**, Brill, Leiden, Boston, 2020, s. 293, 328, Gluzman, **Venetian Shipping**, s. 11.

²⁰² Gluzman, **Venetian Shipping**, s. 12, 13; 1590 yılına kadar yabancı yapımı bir gemiyi Venedik bayrağı altına almanın tek yasal yolu, özel bir izin olan gratia spetial başvurusunda bulunmaktır. Venedik, yabancı yapımı gemilerin yerleştirilmesini teşvik etmedi, ancak aynı zamanda özel durumlar için kapıyı açık bıraktı. Savaşlarda ele geçirilen gemiler, korsanlık gibi yasa dışı faaliyetler sonucunda el konulanlar bunların arasında yer aldı. Venedik deniz yasaları aynı zamanda deniz aşırı topraklarında inşa edilen gemilere de uygulanırdı. Gemi inşası, ekonomik değişimlere oldukça duyarlıydı. Bu yüzden Venedik hem ekonomik hem siyasi anlamda yetersiz kaldığı anlarda sadece ticari amaçla değil askeri amaçla da gemi kiralama yoluna gitmişti.

değiştirdi ve kurallar konusunda esneklikler sağlandı. Bir süre sonra Venedik vatandaşlarının gemilerine verilen haklar yabancı gemilere de verilmeye başlandı.²⁰³

Venedik Devleti'nin deniz güçlerinin ulusal kalmasını engelleyen diğer sebep devlet gemi mürettebatı ile kiralanan gemilerin mürettebatının yönetiminin farklı olmasıydı. Devlet, mürettebatını bizzat kendisi yönetmişti. Yönetim, denizcilerin ve askerlerin sayısı ve maaşlarını belirliyordu ve bir soyluya teslim ediliyordu. Ancak kiralanan gemilerde durum farklıydı. Yabancı kaptanlar belirli bir aylık ücret karşılığında mürettebat bulma, ödeme yapma ve onların beslenmesini sağlama görevini kendileri üstlenmişti. Mürettebat yönetimi konusunda bu değişiklik Venedik'in deniz gücünün Avrupa'nın önde gelen diğer deniz güçleri gibi ulusal kalmasını engelledi. 1666 yılında tekrar kalyon inşasına karar verilmişti ama devlete ait gemilerin de yönetiminde kiralama sistemi uygulandığı için doğrudan yönetim sağlanamadı ve ulusal deniz kuvveti oluşturma hedefine ulaşılması engellenmiş oldu. Gemi işletme sorumluluğunu yabancı kaptanların devralması ile devletin doğrudan gemilere müdahalesi ve kontrolü engellenmişti. Gemi işletmeciliği özel sektöre verilmiş olmakla birlikte gemilerin kendisi, teçhizat ve toplar devletin yönetiminde kalmıştı. Durum böyle olsa da bu işletme mantığına göre devletin kontrolü elden bırakması sonucu ortaya çıkıyordu.

Venedik Devleti'nin kiralama sistemini ön plana çıkarmasının en önemli nedeni maliyetlerin düşük olmasıydı. Ancak bu durum ulusal bir deniz gücü oluşturma potansiyeline de engel olmuştu. Venedik Cumhuriyeti'nin 17. yüzyılda Akdeniz'de canlı bir ticaret potansiyeli olsa da Venedik yapımı gemiler, Venedik'in elinde bulunan işleri taşıyacak kadar çok değildi. Osmanlı Devleti'nin ilerlemesi onu zorlamıştı.

²⁰³ Lane, **Venetian Shipping**, s. 41; Gluzman, "What Made" s. 295, 328; Devlet tarafından inşa edilen ticari gemilere Navi di Comun denirdi. Devlete ait savaş gemileri San Marco bayrağı asmaktaydı ama ticari gemilerin asıp asmadığı belli değildi. Çünkü ticari gemilerin her zaman Venedik bayrağı taşıma zorunluluğu olup olmadığı tartışmalıdır. Özellikle askeri gemiler, törensel ve resmi durumlarda sergilenseler de özel ticari gemilerin askeri faaliyette bulunmadığı dönemlerde Venedik bayrağı kullanıp kullanmadıkları belirsizdi. Bayrak çekme durumu savaşa ya da dostluğa yol açan bir durum olabilirdi. Bir gemi limana girerken kesinlikle bayrak çekmek zorundaydı. Kaçakçılık ve vergi dolandırıcılığını engellemek için yapılan bu uygulamaya karşı gelen olursa para cezasına çarptırılırdı. Venedik yasalarına göre bir gemi Venedik'te inşa edildiyse Veneziana olarak kabul edilirdi ve San Marco bayrağı çekme hakkına sahipti. Bayrak çekme hakkı geminin inşa edildiği yer ile doğru orantıya sahipti. Venedik özellikle ticari gemilerin özel tersanelerde inşa edilmesini teşvik etmişti. Böylece kamu tersanesi kasasına binen yükü azaltmaya çalıştı.

Ancak asıl kaybı, hızla değişen deniz konjonktürüne ayak uyduramaması olmuştu.²⁰⁴ Ayrıca belirtmek gerekir ki bu büyük gemiler ticaret için kullanılıyor olsa da savaş dönemlerinde savaş teçhizatı ile donatılıyordu. Gemiler ticaret gemileri olsa da işletilme mantığını bu açıdan anlamak gerekmektedir.

İki kalyonun inşa edilmesinde etkili diğer bir sebep, 1664 yılında patlak veren Hollanda ve İngiltere arasındaki savaş olmuştu. Büyük gemi inşa etmek maliyetler açısından kafa karıştırıcıydı, üstelik sınırlı faydaları vardı. Ancak bu gibi savaş zamanlarında gemi kiralamak daha fazla zorlaşıyordu. Ayrıca silahlı ticaret gemileri yeni taktikler karşısında yeterliliğini yitirmişti. Yeni savaş doktrininde silahlı ticaret gemileri güçlü hat gemilerine karşı koyamıyorlardı. Hat gemileri konusunda Hollandalılar bu dönemde gerçek savaş gemilerine odaklanmış durumdaydı. Avrupa'da ön plana çıkan hat taktiği Levant'da bu kadar ön planda değildi. Venediklilerin tam bu zamanda savaş gemisi inşa etmeye karar vermesi ticaret gemilerine olan güveninin az olması ve Avrupa'nın bu eğilimine paralel olarak denizde daha güçlü kalabilme gibi nedenlerden kaynaklanmış olmalıdır. Ayrıca 1669 yılında Fransızlar üç güverteli gemilere odaklanmıştı. Hollandalılar ise iki güverteli gemiler üzerine çalışmıştı. Bu gemiler oldukça ciddi bir teknolojik ve stratejik gelişmeler sonucu ortaya çıkmış ve deniz savaşlarının dinamiklerini değiştirecek etkiye sahip olmuşlardı.²⁰⁵ Venedik bu konjonktürde ve Fransızların Latin dünyasında ön plana çıkmaya başlaması ile endişelenmiş ve bu iki gemiyi inşa etmeye karar vermiş olabilir. Bunlar büyük gemi inşa etme kararındaki dış etkilerdi.

İç dinamiklere baktığımızda Venedik, 1661 yılında Venedik Denizci Şirketi kurma girişiminde bulunmuştu. Amaç Hint ticaretinin yeniden canlanmasını sağlamaktı. Bu yüzden modern savaş filosu oluşturmak gerekiyordu.²⁰⁶ Ayrıca diğer bir endişe, Venedik elit sınıfının tersanede özellikle savaş gemisi üretme konusunda sahip olduğu monopoli gücünü korumaktı. Tersane, Venedik Devleti'nin deniz gücünü sürdürebilmesi ve arttırabilmesi için önemli bir role sahipti. Venedik, yelkenli filosunu inşa ederken bu endişeleri göz önünde bulundurmuş ve Hollanda savaş gemilerini

²⁰⁴ Candiani, **I Vascelli**, s. 19.

²⁰⁵ Candiani, **I Vascelli**, s. 69.

²⁰⁶ Candiani, **I Vascelli**, s. 70, 71.

örnek almıştı. Venedik yelkenli donanmasının Hollanda donanması ile kimi benzerlikleri vardı.

Venedik donanması, Girit Savaşı esnasında gemilerinde var olan geleneksel uzaktan ateşe odaklanan Venedik topçu geleneğini terk etmiş, Hollanda gemilerine benzer kullanıma sahip, topçuların düşman gemilerine zarar vermek yerine borda çıkarmalarına öncülük etme görevi üstlenmiş teknik özellikleri kullandı. Bu yüzden daha küçük çaplı ve hızlı doldurulabilen toplar kullanıldı. Büyük kalibreli toplar mavnalara aitti. Bu mavnaların bazı özellikleri yelkenliler tarafından aşılmış olsa da neden hizmette kaldıklarının bir göstergesiydi.²⁰⁷ Bu yüzden 1665 yılında hem ticari hem de askeri amaçlarla kullanılmak üzere büyük gemi inşasını destekleyen bir çaba içerisine girilmişti. 1666 yılında iki kalyon inşa edilmesi düşüncesi buna dayanıyordu.²⁰⁸ İki kalyonun inşasında patronilerin kararı ile 1657 tarihli eski bir sultana boyutları örnek alınmıştı. Fakat bu büyüklükteki bir geminin tersaneden çıkması mümkün değildi. Bu yüzden gemilerin San Antonio’da inşa edilmesine karar verilmişti.²⁰⁹

3 Kasım 1666 yılında inşasına karar verilen kalyonların inşa sürecinde birtakım sıkıntılar ortaya çıktı. Bu sıkıntılar arasında mavnalara karşı olan tutum ve kerestenin ikmalinde sıkıntı yaşanmasıydı. İnce kadirga yetersizliği konusunda endişeler mevcuttu ve bu iki kalyonda kullanılacak kerestenin ince kadirgalarda kullanılması önerisi gündeme geldi. Ancak bu öneri kabul görmedi.²¹⁰ İki kalyonun inşası için üç tersane ustası ile anlaşma yapıldı. Paolo Ottovio Corso, Zuanne ve İseppo Piero Pieri kardeşlere inşa görevi verildi. Bu ustalar her iki gemi için toplamda 31.800 duka üzerinden anlaşmıştı. Bu bedel içerisinde gemi inşasında kullanılacak malzemeler, emek ve diğer masraflar da vardı. İnşa süresi on ay içerisinde tamamlanmak

²⁰⁷ Candiani, **I Vascelli**, s. 77.

²⁰⁸ Candiani, **I Vascelli**, s. 65.

²⁰⁹ Candiani, **I Vascelli**, s. 66. Bu sultana muhtemelen Çanakkale ablukası esnasında ele geçirilen üç sultaneden biriydi. Özellikle tersanede tamir edilmesine karar verilen sultana idi. A.S.V.e., Patroni e Provveditori all’Arsenale, Capitolare 15, 16 Aralık 1656; Tersane patronisi Dominico Trevisan, bir Osmanlı gemisinin onarım işini üstlenmesinden dolayı tersanede diğer görevlerinden geçici olarak muaf tutulmuştu. Çünkü Trevisan’ın bu onarım işine yoğunlaşması hem kamu hizmeti açısından gerekiyordu hem de tersanede yürütülen diğer görevleriyle birlikte her iki işi yapması süreci yavaşlatıyordu. Ayrıca diğer iki Osmanlı gemisinin durumu için tersane yetkilileri ve patronlerine satışını düzenleme ve kamu yararına en yüksek faydayı sağlama konusunda kesin talimatlar hatırlatılmıştı.

²¹⁰ A.S.V.e., Senato Mar, Filze 554, 12 Ocak 1667.

durumundaydı.²¹¹ İnşa edilen iki kalyon Girit Savaşı'nın son aşamasında görev aldı. 1669 yılında Osmanlı Devleti'nin adaya yardım etmesini engelleme ve Venedik konvoylarına eşlik etme görevinde bulundu. Bir tanesinin direğine zarar geldi ve onarıldı. Bir diğeri Girit sularında delindi ve su aldı. Su aldığı yer uzun süre bulunamadığı için sürekli su tahliyesi ile uğraşıldı. Savaş sonunda adadan ayrılanları taşıdı.²¹²

3.4.3. Girit Savaşı Sırasında Kalyon İnşası Konusunda Komutanların Etkisi

Büyük yelkenli gemi olarak anılan vascelli üretimi, Lazzaro Mocenigo²¹³ tarafından başlatılan bir politikaydı ama vefatı ardından bu unutuldu. Mora fatihi olarak anılan Francesco Morosini ile ince kadırgalar ön plana tekrar çıkmıştı. Girit Savaşı esnasında Venedikliler, Çanakkale Boğazını ablukaya aldığı zaman Osmanlılar Venediklilerin yelkenlileri karşısında oldukça sıkıntılı bir durumda kalmıştı. Osmanlılar Kuzey Afrika'daki gemileri yanlarına katmış olsa da destek geçici ve düzensiz olmuştu. Osmanlı Devleti de Venedik Devleti gibi gemi kiralamaya çalıştı ama politik çıkarlar ve dini farklılıklardan pek verimli olmadı. Bu yüzden Osmanlı Devleti yelkenli inşa etme çabası içine girdi. Ancak bu gemileri inşa edecek personeli eksikti.²¹⁴ Bu noktada Venedikli olan ve savaştan önce devlet tarafından desteklenen Nadalin Furlan'ın oğlu Nicolo Furlan inşa faaliyetleri için önemli olmuştu.²¹⁵ Babasının inşa ettiği geminin yönetiminde yer alan Nicolo Furlan'ın gemisi savaş esnasında kiralanmıştı. 1646 yılında Osmanlı Devleti tarafından ele geçirilmişti ve İstanbul'a götürülmüştü. Furlan, Müslümanlığı kabul ettikten sonra Mustafa adını alarak Osmanlı donanmasında görev aldı. Osmanlılar kalyon teknikleri konusunda ona

²¹¹ Candiani, **I Vascelli**, s. 68.

²¹² Candiani, **I Vascelli**, s. 81, 84.

²¹³ Candiani, **I Vascelli** s. 45, 46; Lazzaro Moncenigo 16 Mayıs 1654 yılında Çanakkale Boğazı'nın kapatılması sırasında San Marco kalyonu ile geç kaldı ve başarılı olamadı. Ardından komutaya Francesco Morosini geldi. Geleneksel yönü ağır basan bir yöneticiydi. Moncenigo'nun faaliyetlerini beğenmiyordu. Çanakkale Boğazı'nın kapatılması Osmanlı Devleti'ni oldukça zorlamıştı. Fakat Venedik tarihi açısından bu duruma bakıldığında kalyonlar hakkında tam tersi bir durum olduğu görülmüyordu. San Marco kalyonunun geç kalması ve Osmanlı kadırgalarının çevikliği ile abluka aşılmış, Girit'e ikmaller ulaştırılmıştı. Bu konuda Venedik kadırgaları yetersiz kaldı. Venedik'te bazı otoriteler tarafından bu durum kalyon aleyhine kullanıldı. Morosini'nin gelmesi ile birlikte ince kadırgalar daha fazla ön plana çıktı.

²¹⁴ Candiani, **I Vascelli**, s. 25.

²¹⁵ Candiani, **I Vascelli**, s. 26.

başvurmuştu. Furlan savaşta 60 topa sahip bir sultanada yer almıştı. Bu sultana Venedikliler tarafından ele geçirilince Furlan, Venedik'e getirildi ve hapis hayatından sonra idam edildi.²¹⁶ Osmanlı Devletinin yelkenli inşa etme sürecinde personel eksikliği yelkenlilere devam etmemesinde en önemli neden olmuştu. Candiani'nin tezine göre Osmanlılar, savaş esnasında Çanakkale Boğazı'nda Venedikliler tarafından üç sultananın kullanıldığını görmüş olsaydı, gemilerinin kaliteli olduğunu anlayıp inşa faaliyetlerine devam ederek bu anlamda Venediklileri tehdit edebilirlerdi.²¹⁷

Venedik donanmasında, 1655 yılında Francesco Morosini etkin olmaya başlamıştı. Onun Osmanlı Devleti'nden alınan üç sultan ve diğer büyük gemilere olan ilgisi azdı. Daha geleneksel bir strateji benimsemişti. Bu strateji Çanakkale Boğazı'nın kapatılması, blokaj sistemi yerine kürekli savaş gemileriyle çıkarmalar yapılması, amfibik stretejiydi. Francesco Morosini ile birlikte ince kadirga filosu ön plana çıkmış ve devlet gemi inşasında bu stratejiye göre hareket etmişti. Bu dönemde Alvise Mocenigo genel kaptandı ve büyük gemilerden yanaydı. Bu iki komutanın görüş ayrılıkları Girit Savaşı esnasında alınan birçok gemi teknolojisi ve stratejik kararları etkilemişti.²¹⁸ Ayrıca 1656 yılında San Marco gemisi, Osmanlı-Venedik çatışması esnasında karaya oturdu ve kurtarılamayınca yakıldı. Bu durum da büyük gemilerin aleyhine işledi. Lazzaro Mocenigo vefat edince savaş esnasında benimsenen kuşatma blokaj stratejisi sona ermişti. Yeni genel kaptan Franceso Morosini oldu. Böylece ince kadirgalar ön plana çıktı. Morosini ile deniz stratejisinde keskin bir değişim olmuştu.²¹⁹ Morosini 1661 yılına gelindiğinde görevde değildi ama komutanlığı sona erdiğinde yelkenli birimlerin durumu iyileşmedi. Bu gemiler Kandiye'ye malzeme taşıyan basit nakliyat gemilerine dönüştü.²²⁰ Venedik Devleti için büyük gemiler daha çok malzeme taşımak için kullanılmıştı.²²¹

Büyük gemilerin kamu gemisi çatısı altında takip edilmesi 1658 yılında zorlaşmıştı. Çünkü kiralanmış gemiler arasında kaybolup gitmişlerdi. Belgelerde takip

²¹⁶ Candiani, **I Vascelli**, s. 27.

²¹⁷ Candiani, **I Vascelli**, s. 34.

²¹⁸ Candiani, **I Vascelli**, s. 46.

²¹⁹ Candiani, **I Vascelli**, s. 50, 55.

²²⁰ Candiani, **I Vascelli**, s. 59.

²²¹ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 130, 7 Eylül 1665; 9 Eylül 1665; 9 Ekim 1665; 9 Ekim 1665.

edilebilmeleri Venedik'e geri dönüp bakım yapılmaları ile mümkün oluyordu. 1660 yılına gelindiğinde Çanakkale Boğazı'nın kapatılması ile benimsenen strateji terkedilmişti. Bu durumda Morosini'nin izlemiş olduğu politika anlayışı ve Köprülü'nün izlemiş olduğu politika etkili olmuştu. Büyük gemilerin bu bölgede kalması zor bir hale gelmişti.²²² Çünkü 3 Kasım 1666 yılında²²³ Köprülü bizzat çıkarma yaptığı sırada, Senato tersanede yelkenli savaş gemileri inşa etmeye karar vermişti.²²⁴ Aslında bu savaş esnasında ince kadirga ve mavnalar ile yelkenliler arasındaki rekabet bir örnek ile çok güzel özetlenebiliyordu. Sakin havalarda kaplumbağaların tavşanları durdurması gibi büyük gemilerin, kadirgaları durdurması söz konusuydu. Bu yüzden büyük gemiler elden çıkarılmak isteniyordu. Fakat büyük kamu gemileri elden çıkarılmaya çalışılsa da talep olmadığı için mecburen elde tutulup tamir edilmeye çalışılmıştı.²²⁵ 1661 yılında yaşanan veba, Girit Savaşı'nda Osmanlı Devleti ile olan mücadeleyi sekteye uğratmıştı. Adaya, Osmanlı tarafından sürekli bir şekilde gelen ikmal engellenemedi. Venediklilerin bölgede kullandığı gemiler batma riski ile de karşı karşıya kalıyordu. Bu durum Akdeniz'in bir özelliği idi.²²⁶ Yelkenlilere olan tutum karşısında olumsuz olaylar bitmek bilmedi. Bu dönemde korsan faaliyetleri arttığı için büyük gemilerin onları takip etmesi oldukça zordu. Ayrıca ihtiyaçlar doğrultusunda inşa edilmesi kararının geçerliliği ve yerindeliği sorgulandı.²²⁷ Korsan faaliyetleri Venedik Devleti'ni Girit ve Levant bölgesinde sürekli devriye gezen özel bir filo oluşturmaya zorlamıştı. 1663-1665 yılında yeni bir veba salgını Osmanlı askeri hareketlerini bir kez daha etkiledi. Ayrıca Habsburglar ile olan mücadele ile denizlerde korsanlar arttı. Habsburglar ile olan mücadele nedeni ile Venedikliler askerlerini ana karadaki doğu sınırına takviye etmişti. Bu süreçte Venedik'in üç büyük yelkenlisi vardı. Senato'da birçok karşıtlığa rağmen bu yelkenlilerin bakımı 1664 yılında gerçekleşti.²²⁸ 1665 yılında Habsburglar ile olan savaş bitince dikkatler yine Girit'teki çatışmaya odaklandı. Osmanlı Devleti, Girit'e her yerden takviyede bulunmuştu. Bunlar küçük gruplar halindeydi ama yoğundu.

²²² Candiani, **I Vascelli**, s. 57.

²²³ A.S.V.e., Senato Mar, Filze 547, 3 Kasım 1666.

²²⁴ Candiani, **I Vascelli**, s. 64.

²²⁵ Candiani, **I Vascelli**, s. 58.

²²⁶ Candiani, **I Vascelli**, s. 59.

²²⁷ Candiani, **I Vascelli**, s. 57.

²²⁸ Candiani, **I Vascelli**, s. 61.

Venedikliler kimi başarılar elde etmiş olsa da Osmanlıların gemileri çevik ve hızlı hareket ediyordu ve Venedik gemileri bunun karşısında yavaş kalıyordu.²²⁹

Venedik Tersanesi'nin kalyon inşa etme girişimlerindeki serüveninde sürekli bir ilerleme olmadığını görüyoruz. Kalyon inşa etme konusunda devlet tarafından alınan kararlar söz konusu olsa da bu kararların pratik hayata geçmesi sıkıntılı olmuştu. Organizasyon sorunları, ekonomik gerekçeler ve en önemlisi böyle büyük gemilerin kereste ikmalinde yaşanan sıkıntılar, Venedik Tersanesi'nin hem yönetim hem de çalışanlarının²³⁰ kalyon karşısındaki tutumları, gecikmede etkili oldu. Görüldüğü üzere sosyal, askeri ve siyasi anlamda gemiler konusunda Venedik'in tercihleri açıktı.

Sonuç olarak, 1650 yılından sonra deniz stratejisinde niceliksel ve niteliksel değişimler yaşanmıştı. 1650-1680 yılları arasında hat taktiği gelişmişti.²³¹ Bu sürecin başrol oyuncularını Hollanda, İngiltere ve Fransa olmuştu. Venedik ise bu süreçte geride kalmıştı. 17. yüzyılın ortalarında bir yelkenli savaş filosu oluşturmaya çalıştı ama temeli yabancı gemilere dayandı. Bu durum onu bu konuda geride bırakmıştı. 1670 yılından sonra Avrupa'yı yakalama konusunda geç kaldı. Bu gelişmeler esnasında 1650 yıllarında Osmanlı Devleti'nin yelkenli savaş gemileri konusundaki girişimleri Venedik'i bir yere kadar zor durumda bıraktı. Ancak Osmanlılar açısından bunun devamı gelmemişti. Yelkenli savaş gemisi filosuna sahip olmaktan vazgeçmişti. Bu Venedik için bir avantaj oldu. 1675 yılından sonra Venedik deniz gücünü modernleşme yolunda ilerletmeye çalışmıştı. Bu yüzden tersane daha büyük gemilerin inşa edilebileceği kapasiteye ulaştırılmaya çalışıldı.²³² Girit Savaşı ardından, Venedik

²²⁹ Candiani, **I Vascelli**, s. 62, 63.

²³⁰ Luca Zan, Franco Rossi, Stefano Zambon, **Il Discorso del Manneggio, Pratiche Gestionali e Contabili all'Arsenale di Venezia 1580-1643**, Bologna 2006, s. 322; Romanin, **Storia Documentata**, s.436, 248, 249; Tersanede ki ustaların tutumları ve tersanenin yönetim anlayışı bu durumun önündeki diğer engellerden biriydi. Bunun erken dönem örneği Vettor Fausto'nun yenilikleri oldu. Vettor Fausto'nun önerdiği yeni bir kadirga inşa edilmesine karar verildi. Bu kadirga modeli dönemine göre oldukça iddialı bir modeldi. Ancak başarılı olamadı. İnşa için harcaması büyük olmuştu. Ustalık alanı quinquereydi. Birçok usta gemi yapımcısı aileden öğrendikleri ile bu alana gelirken Fausto'nun durumu farklıydı. Yunanca ve matematikte uzman bir öğretmendi. Antikçağ'da kullanılabilecek benzer inşa ettiği gemi çağının ötesinde yer aldı. Bu durumu bir kısım gemi ustası desteklese de bir kesim karşı gelmişti. 1546 yılına dek Fausto tersane ve özel tersanelerde tasarımlarına devam etti. 1624 yılında Mattio Zorzi'nin de raporunda belirttiği maddesi bir Venedik efsanesiydi. Bu gemilerin yapımı Venedik Tersanesi'ni diğer tersanelerden ayrı ve benzersiz kılan şeydi. Onun karakterini yansıtıyordu ve İnebahtı Deniz Savaşı'nda bunu ispatlamıştı. Preveze Savaşı'nda da görüldüğü üzere yelkenli gemiler atik değildi. Kürekli gemilerin ön plana çıkarılması durumu Osmanlı Devleti ile olan savaşların etkili olduğu açıktı.

²³¹ Candiani, **I Vascelli**, s. 115.

²³² Candiani, **I Vascelli**, s. 116.

Devleti için Fransa'ya duyulan endişe yerini 1676 yılından sonra Osmanlı Devleti'ne bırakmıştı. Venedik bu noktada stratejik davrandı. Osmanlı Devleti'nin zayıf noktası yelkenli savaş gemilerini yönetecek personel eksikliğiydi. Bu yüzden Venedik daha çok ateş gücünün üzerine düştü. Böylece Venedik'in kürekli gemilerindeki eksiklik bu şekilde kapatılmaya çalışılmıştı. Bu yönde büyük kamu gemilerini arttırmaya çalışmıştı.

Venedik Devleti 17. yüzyılda yelkenli savaş gemilerinin önemini daha net görmüştü.²³³ Bu gemilerin önemini daha öncesinde anlamış olsa da devamını getirememişti. Bu konuya engel olan birçok neden vardı. Yönetimin ve ustaların tutumu, gelenek, ekonomik durum, kiralanan gemilerin avantajları ve dezavantajları, teknolojik olarak gerçekleşen değişimlerle çelişmiş ve ters düşmüştü. Geniş perspektifte bir durumun sonucu ile diğer bir durumun doğal veya zorunlu sonucu arasındaki farkı ayırt etmek bu açıdan önemliydi.

3.5. Girit Savaşı Esnasında Ele Geçirilen Osmanlı Gemileri

Girit Savaşı esnasında Lorenzo Marcello önderliğinde el konulan üç sultana gemisi Venedik'e getirildiğinde tamir edilip kullanılmaları konusu büyük tartışmalara yol açtı. Marcello ve tersane yönetiminde yer alanlar bu büyük gemilerin tamir edilmesini istememişti. Çünkü 43 bin duka kadar masraf çıkıyordu ve bu bütçenin ince kadırgalara yatırılmasının daha yerinde olacağını düşünüyorlardı. Bu üç sultanın işleri tersanede üç ay kadar ertelendi. Çünkü tamiri için 210 kalafatçı ve 48 marangoz ile ayda 1.400 dukalık bir maliyet ile 100 kadar mürettebata sahip olması gerekiyordu. Böylece 4 maaş ve 8 aylık gıda ödemesi ile devlete geleneksel avans hesaplamasında 21.600 duka yük oluşturunuyordu. Ayrıca şehirde mürettebat bulmak mümkün değildi ve mürettebatı yurtdışında aramak ayrı bir maliyet gerektiriyordu. Bu yüzden bunları tamir etmek yerine, armatörlerin yönettiği silahlı ticaret gemilerini kiralamak daha mantıklı göründü. Diğer yandan ele geçirilen üç sultana tamir edildikten sonra kullanıma uygunlukları açıktı. Bunu hem tersane uzmanları hem de Hollandalı gemi sahipleri onaylamıştı. Hesaplanan 43 bin dukanın 17 bin dukası tasarruf edilebilirdi. Ayrıca aylık harcamalar 1.200 dukaya düşürülebilirdi. Böylece 4 aylık maaş ve 8 aylık gıda masrafı 15.000 dukayı buluyordu. Ayrıca personel sıkıntısını çözmek adına üç

²³³ Candiani, **I Vascelli**, s. 121.

sultana tek tek tamir edilebilirdi. Üstelik sultana gibi bir gemiyi kiralamak ayda 2.000 duka maliyete yol açıyordu. 1645 yılında sultana boyutundaki yedi adet Hollanda gemisi için aylık 3.000 duka harcanmıştı.

Yönetimdeki görüş ayrılıkları aslında Venedik'in ihtiyaç duyduğu gemilerin doğasına dair genel bir ayrılığı yansıtıyordu. Senato bu görüşler çerçevesinde 1651 yılı Aralık ayında bir sultanayı restore etmeye karar verdi. Gemi restorasyonunda çalışacak personelin maaşı teşvik amacıyla arttırılmıştı.²³⁴ Bu sultana tersaneye sığmayacağı için San Antonio'da inşasına karar verilmişti. Şubat 1652 yılında San Alvise adı ile hizmete sunuldu.²³⁵ Toplam maliyeti 11.446 duka tutmuştu. Bu durumda diğer iki sultananın da restore edilmesine karar verildi. Bu sultanalar San Marco ve Santissima Annunziata olarak adlandırılmıştı. Bu gemiler de San Antonio'da revize edildi. San Marco gemisi donanma kaptanı gemisi olarak hazırlanmıştı. Restorasyonu 18.000 duka olarak hesaplanmıştı. Ancak devlet kısıtlamaya gittiği için 11.494 duka bütçe ile sınırlı tutuldu. Bu bütçe kısıtlaması gemide birçok kusurun oluşmasına yol açtı. Bu gemilerde bulunan 56 topun yalnızca 7 tanesi kullanıldı. Çünkü diğerlerinin çapı Venedik çaplarından çok farklıydı. Restore edilmek için de oldukça kırılgan olduklarından kullanılmamışlardı. Bu gemilerin en az 50 top ile donatılması gerekiyor olsa da toplar konusunda donanım sıkıntısı olduğu için 30 adet bronz top ile donatılabilmişlerdi. İnce kadirga ve mavnalarda olduğu gibi bu kalyonların yönetimi de soylulara verilmişti. San Marco'nun 115 kişilik mürettebatı vardı ve aylık bütçesi 1.407 dukaydı.²³⁶

Belgelerde yoğun bir şekilde karşımıza çıkan San Marco, San Marco Sultana adı ile geçiyordu. Sultana San Marco gemisinde çalışmalar özel bir dikkat ve özenle ilerlemişti. En kısa sürede yük alabilecek duruma getirilmesi amaçlanıyordu. Bu yüzden tersane patronilerine ilgili geminin ihtiyacı olan halatlar, demirler ve diğer gerekli malzemeleri sağlamaları için emir verilmişti.²³⁷ Sultana San Marco gemisinin onarımını Contarini üstlenmişti ve büyük bir özen ve gayretle çalışmalarını sürdürerek gemiyi neredeyse tamamen yeni durumuna getirmişti.²³⁸ Onun gözetiminde yapılan bu

²³⁴ Candiani, **I Vascelli**, s. 32, 35.

²³⁵ Candiani, **I Vascelli**, s. 41; San Alvise, 1653 yılında batmıştı. Bu durum hızlı inşa faaliyetlerine bağlanmıştı.

²³⁶ Candiani, **I Vascelli**, s. 36.

²³⁷ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 11 Mart 1654.

²³⁸ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Terminazione 141, 29 Ağustos 1653; Senato'nun 29 Aralık 1653 tarihli kararıyla, Marco adlı kişi tarafından yönetilen Sultana gemisinin tamir edilmesi

alışmalar, kamu yararına olduğu için takdirle karşılanmış, dolayısıyla kendisine en yüksek derecede övgüler sunulmuştu. Bu şekilde, San Marco gemisi, bir sonraki sefer için eksiksiz bir biçimde hazırlanmış oluyordu. San Marco gemisinin donanımı için gerekli topların dikkatle belirlenmesi amacıyla, deneyimli bir topçu ustası grevlendirilmışti. Bu ustanın topları gemiye hemen yükleyip yerleştirmesi gerekiyordu. Geminin gücünü artırmak ve hizmete uygun hale getirmek amacıyla, yalnızca iki farklı kalibrede top kullanılmasına zen gösterilmesi istendi. Aslında top yönetimi ile ilgilenecek kişilerin eksikliğinden dolayı geminin hareketinin gecikmemesi veya ertelenmemesi için, Contarini tarafından önerilen bu çözümün uygulanması gerekiyordu. Donanma görevlileri, San Marco gemisinin kaptanını gerekli topçu başı ve gerekli sayıda denizciyi sağlama konusunda görevlendirmişti. Bu kişilerin görevleri yerine getirecek yeterlilikte olmalarına dikkat edilmesi gerekiyordu. Eğer gemide görev yapan denizcilerin geçmiş hizmetleri nedeniyle gecikmiş maaş ödemeleri varsa bu da hemen tamamlanacaktı. Bu demenin tutarının collegioya rapor edilmesi gerekiyordu. Ayrıca bu gemiye belirli bir miktar peksimet yerleştirilmesi lazımdı. Bu nedenle, Levant’a gönderilmek üzere görevlendirilen iki yetkili, geminin donanımıyla ilgili diğer tüm ayrıntılar için deniz kuvvetleri komutanı ile görüşerek, gerekli gördükleri miktarda peksimeti yüklemeleri talep edildi. Bu görevlilerin özel sorumluluğu, geminin donanımı için gerekli tüm malzemelerin ve ihtiyaçların hızlı ve tam olarak temin edilmesinde diğer ilgili görevlileri harekete geçirmekti. Eksik kalan malzemeler yine collegioya rapor edilmek zorundaydı. Ayrıca Contarini’nin Sultana San Marco gemisindeki işleri oldukça beğenilmışti. Bu yüzden aynı titizlikle diğer

gerektiği belirtilmişti. Tersanedeki patroniler, bu tamiratla ilgili gerekli kararları almak, işlemleri yürütmek ve gerekli malzemeleri sağlamak zorundaydı. Masraflar ayrı bir defterde, olağan kayıtlardan farklı olarak tutulmalıydı. Ayrıca bu sultana için sağlanacak olan malzemelerin yönetimi ve denetimi için güvenilir bir kişi seilmışti. Bu kişi malzemelerin korunması ve denetiminden sorumluydu. Görevliye geminin onarıldığı Povegia’daki malzeme deposunun anahtarları teslim edilmişti. Ayrıca görevde bulunan kâtip, işçilerin mesailerini sıkı bir şekilde takip etmek zorundaydı. Bu işlemi ustabaşılar da onaylamak durumundaydı. Işiler, sabah güneş doğduğunda çalışmaya gitmek zorundaydı ve yalnızca güneş batarken oradan ayrılabilirlerdi. Görevli kâtip, her cumartesi günü işçilerin maaşlarının ödenebilmesi için hesapları, polizzeleri tersanenin sorumlularına göndermek zorundaydı. Ayrıca işçilerin çalıştığı her gün için bir buçuk günlük ödeme yapılacaktı. Bu geminin inşasında yer alan kimi görevlilerin isimleri verilmişti. Patroniler, Tomaso Marcolini hakkında iyi tavsiyelerden dolayı onu kâtip olarak atamıştı. Denetleyici olarak Zuanne, malzeme sorumlusu olarak Nicolo’nun oğlu Pasati, kalafat işlerinin başı olarak Benevando’nun oğlu Gerrimo ve iş başındaki ustabaşı olarak Zuanne’nin oğlu Licenzo atanmıştı. Bekçiler, tüm tatiller ve gece boyunca geminin ambarında kalacaktı. Paskalya bayramı sırasında marangozlara her gece için yarım günlük ücret ve bayram günü için tam günlük ücret ödenecekti.

gemi Samma'nın da onarımı Contarini'ye verildi. Gereksiz olduğunu düşündüğü işçileri ve çırakları işten çıkarma yetkisine sahipti. Ayrıca uygun bulduğu kalafatçılara günlük 50 soldi ücret verebilme hakkına da sahipti. Tersane yöneticilerine, gemi için ihtiyaç duyulan donanımlar, yelkenler ve diğer eksik malzemeleri mümkün olan en hızlı şekilde temin etme görevi de verilmişti. Ayrıca bu geminin Spignon'a taşınması kararı alınmıştı. Gemiye Poveggia Tersanesi'ne çekip daha önce San Marco gemisinin onarıldığı yerde çalışmalara başlanması öngörülmüştü.²³⁹ Sultana San Marco gemisi ve yola çıkacak diğer gemiler için önceden kararlaştırılmış malzemeler patroniler tarafından hızla temin edildi. Malzemeler teslim edildikten sonra, ortaya çıkacak ihtiyaçlara göre yine destek sağlanması kararlaştırıldı.²⁴⁰

San Marco, Mayıs 1654 yılında Çanakkale'ye zamanında yetişemedi. Bu durum onun kadirgahlar kadar hızlı hareket edememesine bağlanmıştı. Doğal olarak büyük bir gemi kadirgahlar kadar hızlı hareket edemezdi ve bu yönetimde birçok tartışmaya sebep oldu.²⁴¹ Sultanın tamir edilmesinden tam bir yıl sonra patroniler geminin durumu hakkında yönetime ayrıntılı bir rapor hazırladı. Raporda gemiye bakım yapılması için her ay harcanan masraflar ve gemiyi zamanın olumsuz etkilerinden korumak için alınacak önlemler belirtilmişti. Bunun sonucunda gemiyi kamu hizmeti için tersanede tutmanın uygun olup olmayacağını değerlendirilmesi istenmişti. Uzmanlar tarafından gemiyi parçalama masrafları, malzemelerden elde edilebilecek avantajlar ve bu malzemelerin nasıl kullanılabileceği de göz önüne alınması istendi. Ayrıca patroniler, gemiyi açık artırmaya çıkarmak ve bu süreçte elde edilecek teklifleri değerlendirerek en uygun çözümü bulmakla görevlendirilmişti. Özel kişilerden gelen teklifleri dinleyerek, bu teklifleri ve teklif sahiplerinin isimlerini belirterek rapor etmeleri istenmişti. Böylece kamu yararına sağlayacak en iyi çözüm değerlendirilebilecekti.²⁴² Kamu gemisi olan Sultana uzun zamandır Povegia'da kalması nedeniyle önemli derecede değer kaybına uğramıştı. Geminin masrafları oldukça çoktu. Geminin güvenliği için tahsis edilen muhafızlara aylık 60 duka veriliyordu. Ayrıca gemi lagün üzerinde ciddi bir risk oluştuyordu. Meydana

²³⁹ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 6 Nisan 1654.

²⁴⁰ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 16 Nisan 1654.

²⁴¹ Candiani, **I Vascelli**, s. 46.

²⁴² A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 28 Nisan 1655.

gelebilecek zarardan korunmak gerektiği için tersane patronileri geminin satışa sunulmasını daha uygun buldu. Gemi için verilen teklifler değerlendirildi. Geminin satın alınması için Justo Vanaische aday olmuştu. Vanaische, gemiyi her iki tarafın seçeceği, iki uzmanın uygun gördüğü bir fiyatla almayı teklif etmişti. Bu patroniler tarafından da uygun bulunmuştu. Her iki tarafa ait uzmanın değerlendirilmesinden sonra Vanaische'nin belirlediği değer uygun bulunmazsa tarafsız üçüncü bir uzman atanması kararı da alınmıştı. Ayrıca tersane patronilerinin, kamu zararına yol açabilecek herhangi bir hile veya gizli anlaşmayı önlemek amacıyla dikkatle ve etkin bir gözetimle değerlendirmelerde bizzat bulunması gerekiyordu. Belirlenen fiyatın yarısının tersanenin ihtiyaçları doğrultusunda ve önerilen fiyatla uyumlu olacak şekilde, kurşun, kereste ve diğer gerekli malzemelerle karşılanmasına izin verilmişti. Geri kalan yarısını ise alıcı, kendi sahip olduğu kredilerle ödeme yoluna gidebiliyordu. Gemi Poveia'dan Lido'ya taşınırken, Vanaische aynı şehirde bulunan kadirga ve silahlı tekneleri kullanabilirdi, ancak bu işlem kamuya herhangi bir ek yük getirmeksizin ve tamamen alıcının kendi risk ve sorumluluğunda gerçekleşmesi gerekiyordu.²⁴³

Osmanlı Devleti'nden alınan gemiler Venedik Devleti ve tersanesi için sürekli gündemde kalan bir konu oldu. Çanakkale ablukasında ele geçirilen gemilerin kullanılıp kullanılmaması konusu da tartışılmıştı. Tersane patronlarına, konseyin kararı ile kamu kuvvetleri tarafından ele geçirilen Principe di Toscana gemisinin durumunu dikkatlice incelemeleri görevi verilmişti. Hazırlanan raporlarda, uzmanların değerlendirmesine göre, geminin savaş için yeterli olmadığı ancak basit bir nakliye hizmeti için kullanılabileceği belirtilmişti. Bu amaçla uygun hale getirilmesi için en az 6.000 duka harcama yapılması gerekiyordu. Büyük harcamalar ve gemiden sağlanacak düşük faydayı göz önüne alarak, gemiyi elden çıkarmanın daha uygun olduğu düşünülmüştü. Bu nedenle tersane patronlerine, geminin açık artırmaya çıkarılması ve mümkün olan en avantajlı teklifleri almak için hemen harekete geçmeleri emredilmişti. Kendilerine sunulan tekliflerin tutarlarını ve yürütülen işlemlerin sonucunu yönetime bildireceklerdi.²⁴⁴

²⁴³ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 18 Kasım 1655.

²⁴⁴ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 5 Şubat 1655.

Çanakkale ablukasında ele geçirilen diğer bir gemi hakkında da karar alınması gerekiyordu. Bu yüzden patroni ve uzmanlar dikkatli bir değerlendirme yapmak için görevlendirilmişti. Geminin savaş için mi yoksa sadece taşıma amacıyla mı kullanımının daha uygun olduğu, masrafları, onarım için gereken süresi ve satışa uygun olup olmadığının tespiti istendi.²⁴⁵ Ayrıca bu ablukada ele geçirilen başka üç Osmanlı gemisinin durumu da ele alınmıştı. Bu gemiler, Venedik Donanması tarafından kullanıma uygun hale getirilmek üzere değerlendirilmeye alınmıştı. Poveglia Kanalı'nda bekliyorlardı. Gemilerin uzun süre beklemlerinden dolayı zarar görmemesi için bazı önlemlerin alınmasına karar verildi. Tersane patronisi geçen Eylül ayı içerisinde kendilerine verilen talimatları titizlikle yerine getirmek durumundaydı. Bu yüzden söz konusu gemileri incemişler ve uzmanların yardımıyla değerlendirmişlerdi. Raporlarına göre her bir geminin onarımı için yaklaşık 17.000 dukalık bir maliyet ortaya çıkmıştı. Ancak patroniler bu değerlendirmede daha temkinli bir yaklaşım sergilemek istedikleri için başka bir uzmanın görüşünü de almayı tercih ettiler. Bu diğer uzman, gemilerden sadece bir tanesinin savaş amaçlı onarım için uygun olduğunu ve bu onarımın, belirtilen maliyetten daha düşük bir harcamayla yapılabileceğini ifade etmişti. Bu durumda, üç Osmanlı gemisinden ikisinin satılması, en yeni ve en sağlam olan geminin ise onarılarak savaşa uygun hale getirilmesi ve donanmaya katılması uygun bulunmuştu. Bu geminin onarım sürecinde bir patroninin sadece bu iş ile ilgilenmesi istendi. Yapılan çalışmaları düzenli bir şekilde rapor etmesi görevi verilmişti. Bu arada, diğer gemilerin satışıyla ilgili olarak patroninin açık artırma üzerine görüşmeler yapmaları, en yüksek kamu yararını sağlamaya yönelik avantajlı teklifleri değerlendirmeleri istenmişti. Kendilerine yapılacak teklifleri kayda geçirmeleri ve collegioya sunmaları gerekiyordu.²⁴⁶ Tersane patronisi Dominico Trevisan'ın bir Osmanlı gemisinin onarım işini üstlenmesinden dolayı tersanedeki diğer görevlerinden geçici olarak muaf tutulmuştu. Çünkü Trevisan'ın bu onarım işine yoğunlaşması hem kamu hizmeti açısından gerekiyordu hem de tersanede yürütülen diğer görevlerle uyumlu olmadığı için, onun aynı anda her iki işi de yapması süreci yavaşlatıyordu. Ayrıca, diğer iki Osmanlı gemisinin durumu için, tersane yetkilileri ve

²⁴⁵ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 18 Kasım 1655.

²⁴⁶ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 11 Kasım 1656.

patronilerine satışını düzenleme ve kamu yararına en yüksek faydayı sağlama konusunda kesin talimatlar hatırlatılmıştı.²⁴⁷

Anlaşıldığı üzere Osmanlı Devleti'nin gemileri Venedik'te belirli süreler boyunca hizmette kalmıştı. Elden çıkarılmasının ve satılmasının çeşitli nedenleri vardı. Osmanlı Devleti'nden elde edilen büyük gemiler, kalyonlar konusunda inşa kaynak ya da teknoloji eksikliği yoktu. Venedik Devleti'nde olduğu gibi Osmanlı Devleti'nde de kalifiye eleman sorunları vardı. Bilmezlik ya da farkında olmazlık değil mürettebat ve kalifiye eleman eksikliği ortak sorundu. Büyük gemiler için inşa ustaları ve onları kullanacak mürettebat sıkıntısı Venedik'in de en büyük problemlerinden birisi olmuştu.²⁴⁸ Bunu savaş taktiklerinde yapılan hatalarda görüyoruz. Mocenigo ve Morosini arasında yaşanan durum da aslında böyle bir şeydi. Komutanların kişisel strateji eğilimleri savaşın seyrini değiştirebiliyordu.

3.6. Girit Savaşı Sırasında Personele Verilen Mükafat ve Cezalar

Girit Savaşı öncesinde ve sonrasında yararlılık gösteren kişileri devlet unutmadı ve olabildiğince destek oldu. Bu konuda oldukça cömert davrandı. Devleti için fedakârlıklarda bulunanlar ve sadakatle çalışan personel mükafatlandırılmıştı. 1650 yılında moral olması amacıyla bir kereye mahsus olmak şartı ile seçilecek komutanlara 1.000 duka mükafat verilmesi kararlaştırıldı.²⁴⁹ Kimi emektar ve itibar sahibi askerlerin orduda yer alması gündeme geldi. Bu askerlerin uygun komutanlar altında hizmette kalacak şekilde düzenlenmesi ve devletin yararına hizmet etmeleri amaçlanmıştı. Savaş sırasında adayı savunmak için sadece devlet birimleri değil gönüllüler de çaba sarf ediyordu. Savaş sürecinde gönüllü komutanlar yer alıyordu. Vincenzo Contarini'nin kardeşi Tomaso kaptanlık ve bir mavnada görev için dilekçe

²⁴⁷ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 16 Aralık 1656.

²⁴⁸ A.S.V.e., Patroni e Provveditori, all'Arsenale Terminazione 141, 6 Nisan 1668; Kamu gemilerinin hazırlanmasında yeterli sayıda marangoz bulunmadığından ve eksikliğin tersaneden sağlanarak giderilmesi mümkün olmadığından dolayı tersanedeki yöneticiler bu ihtiyacı acil bir şekilde karşılamak için düzenlemeler de bulunmalıydı. Bu yüzden dışarıdan işçi alınmasına karar verilmişti. Alınacak işçilerin günlük ücreti 3 lira olarak belirlenmişti.

²⁴⁹ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 110, 2 Temmuz 1650; Böyle bir karar savaş teşviki içindi. Normal şartlarda atanan komutanlara böyle bir mükafat yoktu. Olağanüstü seçim söz konusuydu ve komutanlara böyle bir mükafat verilmesi uygun görülmüştü. Atananlar donanma komutanlarıydı. İsimlerine dair herhangi bir ayrıntı belgede mevcut değildir. Ancak hemen ardından gelen aynı tarihli başka bir belgede özel olarak bir isim yer almaktadır. Bu isim Marco Molin'dir. Donanmanın olağanüstü denetim yetkilisi olarak seçilmişti. Aylık olarak 150 duka maaş belirlenmişti. Ayrıca bir defaya mahsus olmak üzere 1.000 duka mükafat verildiğine değinilmiştir.

verdi.²⁵⁰ Bernardo Bembo komutasındaki askerlerin ihtiyacı için her türlü malzeme sağlandı.²⁵¹ Hemen ardından mühimmatlar için 2.066 duka bütçe ayrıldı.²⁵² Ayrıca kimi kaptanlara yardım etmek için kimisinin kadirga ihtiyacını karşıladı kiminin maddi kayıplarına çözüm bulundu.²⁵³ Venedik'in kendi iç savaşlarında yararlılık gösterdikten sonra Osmanlı Devleti ile olan savaşta da yararlılık gösteren Paro Prifti Bua'da yönetim tarafından unutulmamıştı. Bua, Osmanlı devletiyle yapılan anlaşmanın başında, 1649 yılında Levant'da Osmanlılara köle olarak götürülmek üzereyken, kendisini kurtarmak için kendi mal varlığından sağladığı yirmi duka fideye ödedi. Ayrıca kendi mal varlığını kullanarak iki lira karşılığında bir denizci köle de satın aldı ve onu Osmanlı devletinden kurtardı. Kurtulduktan sonra üç fusta ve bir küçük Osmanlı kadirgasını ele geçirdi. Ardından tüm Çanakkale savaşlarına ve diğer çatışmalara katıldı. Ayrıca Bozcaada ve Limni adalarındaki operasyonlara da katıldı. Orada bir saldırı düzenleyip komutayı eline almıştı. Komutayı başarıyla yürütüp, her zaman halkın yararına sonuçlar elde etmişti. Üstün başarısını dört saikanın-hafif savaş gemilerinin ele geçirmesinde ve Osmanlı gemilerini tutsak alma sürecinde de göstermişti. On adet Osmanlı kadirgasını ele geçirdiği için ödüllendirilmesi isteniyordu.²⁵⁴ Gasparo Piero, devleti için gösterdiği sürekli ve yerinde hizmetler,

²⁵⁰ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 114, 7 Eylül 1652.

²⁵¹ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 114, 7 Eylül 1652; Tersane patronilerine askeri teçhizat gönderilmesi talimatı verilmişti. Buna göre bir büyük tente, bir yelken, 5 kürek ve çeşitli yelken ipleri gönderildi. Ayrıca Kandiye için 2.000 duka bütçe ayrılmış fakat bu yeterli gelmemişti. Bu yüzden 1.000 duka daha tahsis edildi.

²⁵² A.S.V.e., Senato Mar, reg. 114, 16 Aralık 1652. Silahlar için ayrıca 784 duka harcama yapıldı. Bu bütçe görevli Servino Priuli'ye verildi. A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Terminazione 141, 23 Ocak 1653; Abram'a ait Sacrificio adlı gemi için ihtiyaç duyulan yeni bir direğin teslim edilmesi için patroniler görevlendirildi.

²⁵³ A.S.V.e., Senato Mar Filze 547, 3 Aralık 1665; Korfu'dan gelen ve hizmette bulunan Tomaso Polgora'ya küçük gemisi için bir tente verildi.

²⁵⁴ A.S.V.e., Senato Mar Filze 547, 25 Temmuz 1665; "Bu kişi her çatışmada aktif rol aldı ve başarılı oldu. Sonunda, kesintisiz hizmetlerinde son günlerini donanmada geçirdi. Onun mirasını da ben aldım. Fakat babam öldü ve her şey durdu. Babam bana her şeyi göstermişti, ama onun izinden tam anlamıyla gitmedim. Ancak onunla aynı çizgide olmak için savaşmayı öğrenmeye hevesliyim. Türklerle yapılan çatışmalarda ben de savaştım ve halkım için başarılar elde ettim. Fakat ben zavallı bir şekilde babamı, mallarımı ve hayatta kalma şansımı kaybettim. Üstelik üç evlenmemiş kız kardeşim ve dul annemle birlikteyim. Daha da kötüsü, Türkler benden her şeyi aldılar ve artık kendi evime dönüp huzur bulamıyorum, çünkü babamın ölümünden sonra bu barbarlar beni hedef aldılar. Türkler tarafından elimden alınanlar nedeniyle kendi evimde bile huzur bulamıyorum. 5 Mart 1664 tarihli kamuya ait bir kararnameyle, Cornaro bana ayda 2 duka maaş ödemeyi kabul etti. Şimdi ise saygıyla ve yalvararak bu maaşın onaylanmasını diliyorum. Ayrıca, bana biraz daha destek vermenizi rica ediyorum, çünkü başka bir gelir kaynağım yok. Tanrı biliyor ki, size hizmet etmek için elimden gelen her şeyi verdim ama artık bunu yapamaz oldum. Babasız ve desteksiz kalan zavallı ailemin üyeleri talihsizliklerle boğuşuyorlar. Talihsizliğe ve zorluklara rağmen bu asil ve saygıdeğer ailenin bir üyesi olarak hiçbir karşılık

kamu tarafından takdir edilmeyi hak etmişti. Gasparo, Levant bölgesinde hizmet vermek üzere görevlendirildiğinde, uzun süre esir düşmüş ve esareti sırasında inancını görünüşte terk etmeye zorlanmış olmasına rağmen, kalbinde inancını her zaman saf ve sağlam bir şekilde muhafaza etmişti. Esaret döneminde Venedik'e olan bağlılığını koruyarak mümkün olduğunca değerli ve güvenilir haberler iletmekten geri durmamıştı. Böylelikle, devletine olan bağlılığını her daim canlı örneklerle kanıtlamıştı. Sonunda esaretten kurtulmuştu ve esareti öncesinde de tersanede marangoz olarak çalıştığı için ona bu becerisini tersanede sürdürme izni verilmişti. Bu görevinde ona günlük 30 soldi ödenmesine karar verildi.²⁵⁵ Antonio Santorini, babasının verdiği hizmetler ve geçmiş savaşta kendini cesurca ortaya koyarak kullandığı iki gemiyi kaybetmesi nedeniyle uğradığı zararlar ve evinin ekonomik sıkıntıya düşmesi dolayısıyla, kamuya yapılan hizmetler karşılığında teşekkür mahiyetindeki yardımları hak etmişti. Şu anda geçimini sağlamak için bir geliri yoktu. Bu yüzden Santorini'nin, tersanedeki marangoz ustaları arasına kaydedilmesi ve kendisine iki liralık bir tahsisat yapılması uygun bulunmuştu.²⁵⁶

Savaşlarda yararlılık gösterenler yanında tersane içerisinde özveri ile çalışan personel de unutulmuyordu. Ustaların daha iyi ve verimli çalışmaları için teşvikler yapılmış, maaşlarında iyileştirilmelere gidilmişti. Böylece inşa faaliyetleri daha sağlıklı bir şekilde ilerleyecekti. Aslında bu teşvikler ve maaş iyileştirmeleri ekonomik durumunda ne halde olduğunu da gösteriyordu. Bu yüzden devlet için uzun yıllar çalışan gemi inşa ustalarının teşvik edilmesi önemli olmuştu. Zuanne Quella tersanede elli yıl boyunca aralıksız tersane amirliği görevini yerine getirmiş sadık marangoz ustası olmuş ve diğer görevlerde hep büyük bir sadakat ve bağlılık göstermişti. Kamu hizmeti gerekliliklerine uygun olarak kendisine verilen her işte, hiçbir şeyden kaçınmadan çalışmıştı. Onun idaresi altında birçok kadirga ve mavna inşa edilmişti. Amir olarak taşıdığı sorumlulukların yanı sıra, son zorluklar nedeniyle kendisine verilen aylık yirmi dört buçuk duka dışında başka bir geliri yoktu. Üstelik bu maaş, defalarca artırılmış olmasına rağmen, aynı pozisyonda olan diğer memurlardan daha

beklemeksizin her şeyi feda ettim. Şimdi efendim, benim size hizmet etmeye devam edebilmem için lütfen, bana bir kez daha yardım edin ve askerlik onurunu ve şerefini korumama izin verin.”

²⁵⁵ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 20 Haziran 1654.

²⁵⁶ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 23 Şubat 1655.

azdı. Patroniler Zuanne'nin kamu tarafından yardımla desteklenmeyi ve teselli edilmeyi hak ettiğini belirtmişti. Bu yüzden çabası ve üstlendiği zorluklar için kamu tarafından bir takdir ödüllendirilmesi gerektiği düşünülmüştü. Aldığı yirmi dört buçuk duka üzerine beş duka daha eklenerek maaşının toplamda aylık otuz duka olması kararlaştırıldı. Ancak bu artış, yalnızca bu kişiye verilmişti. Bulunduğu göreve ve makama bağlı değildi. Böylece kamu takdiri ile teselli edilen bu kişinin, aynı sadakatle görevini sürdürmesi ve uzun süredir tersanede gösterdiği titiz çalışmasına devam etmesi sağlandı.²⁵⁷

Collegio, tersanede çalışan Anto Cesani Massaco'nun emeği ve başarısını takdir etmişti. Collegio'nun 1631 ve 1641 yıllarında göreve atanan oğulları Cesare ve Ottavio da özverili olarak çalışmıştı ve bu durum patroniler tarafından doğrulanmıştı. Her biri, bu hizmeti karşılığında otuz soldi maaş alıyordu. Her birine yirmi soldi daha eklenmesi kararlaştırıldı.²⁵⁸ Zuanne Anto ve Zuanne Geramo tersanede ürünlerin değer biçilmesinde görevliydi ve her zaman iyi hizmet etmişlerdi. Yoksulluklarından dolayı ikisi de bir miktar yardıma layık görüldü. İşe başladıklarında aylık on duka dışında başka bir tahsisat yapılmamıştı. Bu maaş, ailelerini geçindirmeye yetmiyordu. Çalışmalarını sürdürmeleri ve yoksul ailelerine destek olabilmeleri için her birine aylık iki duka maaş artışı verilmesi kararlaştırıldı.²⁵⁹ Franco Gabriel Zorzi, Venedik Tersanesi'nde uzun yıllar hizmet vermişti ve burada sadece bir kürek ustası ve Muca'da gece bekçisi olarak çalışmakla kalmamış, aynı zamanda donanmada da birçok kez en iyi hizmetlerini sunmuştu. Aynı meslekte olan babasından örnek almıştı ve hayatını ormanlarda ve kadirgelerde geçirmişti. Bahsi geçen kişi, kalabalık bir aileye sahipti. Ailesi sadece kırk soldi ile geçimini sağlayamıyordu. Bu nedenle kamu merhametine yardım için başvurmuştu.²⁶⁰ Kürek ustası Franco'nun aldığı kırk soldiye dört soldi daha eklenmesine karar verilmişti.²⁶¹

Franco Zuanne, tersanede marangoz olarak küçük yaşlardan itibaren çalışmaya başlamıştı. Çalışma disiplini ve yeteneğiyle kadirgalar, küçük gemiler, silahlı barcalar

²⁵⁷ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 27 Ağustos 1646.

²⁵⁸ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 26 Eylül 1646.

²⁵⁹ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 30 Ekim 1646.

²⁶⁰ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 29 Eylül 1654.

²⁶¹ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 12 Mart 1650; "Collegionun özellikle tersane çalışanlarına karşı merhamet göstermesi beklenen bir görevdir ve bu durum hakkında gelen bilgilere göre yapılacak yardımın uygun olduğu kabul edilmiştir."

inşa etmişti. Marangozun isteği patronilerin onayı ile onaylanınca on soldi olan maaşı kırk sekiz soldiye çıkarılmıştı.²⁶² Kalafat ustabaşısı Franco Cavazaina'nın başarılı hizmeti ve yetkinliği patroniler tarafından onaylanmıştı. Kendisi, bu şehirde ve adalarda donanmanın bakım işlerinde hizmet verdikten sonra, kamu yararına olan bu çabalarının ve gösterdiği fedakarlığın takdir edilip ödüllendirilmesini rica ediyordu. Bu yüzden ustabaşı Franco'ya, günlük sekiz soldi ek ödeme verilmesi uygun görülmüştü. Francesco Paulo, denizcilik mesleğinde tüm aşamalardan geçmiş ve uzun süre kamu hizmetine layık görülerek büyük özveri ve çabayla hizmet etmişti. Birçok tehlikeli durumda sadık ve vefalı bir Venedik vatandaşı olarak tanınmıştı. Şu anda donanmadan dönmüş olan Paulo, yeniden donanmada görevlendirilmişti. Bu nedenle kalabalık ailesini geçindirebilmesi amacıyla tersanede ustalar arasında kadroya alınması kararı verilmişti. Günlük iki lira alması uygun bulunmuştu.²⁶³ Kalafatçı Domino Giavimo yüce bir sadakatle mevcut savaşa daima katkıda bulunmuştu, özellikle Hanya'da on iki yıl süren muharebe sırasında kararlılığını ve sadakatini korumuştur. Hizmetleri karşılığında ayda otuz duka değerinde bir ödenek tahsis edilmişti.²⁶⁴

Kimi zaman yapılan hizmetlerin karşılığı nakit değil unvan olarak verilebiliyordu. Kalafat ustası Alvise, tersanede ve donanmada, aynı zamanda bu şehirde, önemli katkılarda bulunmuştu ve özel bir takdir kazanmıştı. Alvise'ye, tersane bölümlerinden birinin sorumluluğu verilmişti. Bu görevinde, tüm bayram günlerinde de ücret almasına karar verilmişti.²⁶⁵

Devlet yönetimi tersanede yer alan ve ana kadroyu oluşturan ustabaşlarına ve ailelerine ayrı bir önem veriyordu. Hem savaş dönemlerinde hem de barış dönemlerinde çekirdek kadro içerisinde yer alan tersane kadrosunun ayrıcalıkları tersane yönetmeliklerinde önemli bir yer tutuyordu. Bu ustaların çocuklarına yönetim ayrı bir özen gösteriliyordu. Girit Savaşı esnasında alınan kararlar bunu yansıtmıştı.²⁶⁶

²⁶² A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 26 Mart 1650.

²⁶³ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 30 Aralık 1656.

²⁶⁴ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 130, 26 Eylül 1665.

²⁶⁵ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 130, 28 Eylül 1665.

²⁶⁶ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 15 Haziran 1650; Tersane ustalarını desteklemek ve teşvik etmek adına onların çocuklarının kaydedildiği bir defter oluşturulmuştu. Aslında bu konuda düzeni sağlamak için 14 Ekim 1629 tarihinde böyle bir karar alınmıştı. Ancak patronilerin çalışmalarına rağmen uygulanamamıştı. Karara göre marangoz, kalafatçı ve kürekçilerin çocukları 10 yaşına ulaştıklarında çırak olarak bu deftere kaydedilecekti. Tersane kâtibinin tutacağı bu deftere her

Tersanede ustabaşı olan ve vefat eden kişiler için devlet onların ailelerine yardımda bulunuyordu. Bu yardımlar aylık bağlamak ya da var olan çocuklarını tersaneye işe almak üzere gerçekleştiriliyordu. Cattarina del Dorigo Campanella, beş küçük çocuğuyla birlikte son derece yoksul bir durumda kalmıştı ve devletten yardım talep etmişti. Kocas, tersanede oldukça deneyimli bir marangoz ustasıydı. Venedik'in patronileri durumu doğrulamıştı ve aileye yardım edilmesi uygun bulunmuştu. Bahsi geçen Dorigo Campanella'nın yedi yaşındaki oğullarından biri, normalde on yaş gerektiren şartlara rağmen, aynı meslekte çırak ya da yardımcı işçi olarak tersaneye kaydedildi. Ancak diğer çıraklar gibi belirlenen zamana kadar denemeye alınmayacaktı. Bu şekilde annesi ve diğer aile üyeleriyle birlikte maddi durumu iyileştirilmiş oldu.²⁶⁷ 1661 yılında Antonio Colobri, tersanede marangoz ustabaşı olarak çeşitli ustalarla birlikte donanmayı hazırlamakla görevlendirilmişti. Başka sorumluluklar nedeniyle bazı zorluklar yaşamasına rağmen, baş ustaların gözetiminde görevine devam etmişti ve bu durum 1663 Şubat tarihli bir belgeyle doğrulanmıştı. Bu süreçte ailesi bazı maddi sıkıntılarla karşılaşmıştı. Ailesine destek olmak için tersane yönetimi gerekli ödemeleri yapma talimatı aldı.²⁶⁸

Mükafatlandırmalar birçok alanda ve oldukça çeşitliydi. Tersanede çalışan marangoz Steffo Galdente, 6 Haziran 1633 tarihinde küfür nedeniyle yirmi yıl süreyle sürgün edilmişti. Beş yıl sonra, 21 Temmuz 1638 tarihinde Collegio tarafından kalan sürgün süresi, tersanede yarı maaşla marangoz olarak hizmet etme şartıyla değiştirildi. Ayrıca ona, bu hizmeti sırasında tam maaş verilmemesi kararlaştırılmıştı. Çünkü çalışmaları ile kamu hazinesine 1.764 lira 10 soldi bırakmış olduğu anlaşılmıştı. Daha az hizmetle özgürlüğünü kazanabilecekken, sadakatle hizmetine devam ederek altı yoksul çocuğunu destekleyip yetiştirmesine olanak tanındı.²⁶⁹

bir ustanın meşru çocukları ve torunlarının isimleri kayıt edilebilirdi. Bu durum doğa ve doğacak çocukları için geçerli bir kural haline getirilmişti. Kayıt edilen çocuklar çırak olarak zanaatlarında hemen eğitime başlayacaklardı. Bu düzenleme denetlenince kayıtlarda olmaması gereken işlemler ortaya çıktı. Deftere sadece ustaların çocukları değil aynı zamanda onların kız kardeşlerinin de çocukları kayıt edilmişti. Ayrıca babalarının meslekleri tersane dışında olan çocukların 10 yaşını doldurmadan kayıt edildiği de görüldü. Tersanenin bu iki yanlış uygulamalıyı ortadan kaldırması gerekiyordu. Çocuklarının yaşları konusunda doğruyu söylemeyen babalara ceza verilmesi uygun bulundu. Tersane patronileri yanlış kayıt yapılmaması konusunda uyarı aldı.

²⁶⁷ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 29 Mart 1650.

²⁶⁸ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 8 Haziran 1664.

²⁶⁹ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 6 Eylül 1646.

Venedik Devleti'nin tersane için çalışanları konusunda kimi kısıtlamaları, denetlemeleri, ödülleri, kesintileri olsa da çalışanlarının maaşlarını olabildiğince zamanında ve tam olarak vermeye çalıştığı görülmüyordu. Bu durumu belgelerde kullandığı dilden ve bir örnekten de anlayabiliriz. Sebastian Contarini, kısa bir süre önce dağlık bölgedeki kenevir denetçisi olarak görev yapmış ve dört ay olan olağan sürenin görev süresinin on sekiz gün üzerine çıkmak zorunda kalmıştı. Bunun sebebi, Padova'daki hazineден gerekli bütçeyi zamanında alamamış olmasıydı. Bu nedenle alacaklılara, işçilere ödeme yapamamıştı. Geçmişte bu durumu açıklayan bir yazı göndermişti. Bu nedenle, kamu yararı için olağan görev süresinin ötesinde kaldığı durumlarda diğer selefleriyle aynı şekilde uygulandığı gibi, kendisine orantılı olarak maaş verilmesi gerekiyordu. Patronilere, Sebastian Contarini ve onun yardımcılara, görevinde fazladan kaldığı on sekiz gün için olağan maaşın ödenmesi emredildi.²⁷⁰

Girit savaşı esnasında devlete destek olanlar yanında savaşma konusunda isteksiz olanlar da vardı. Kotor yöneticisi bu konuda uyarılmıştı. Yönetim görevli askerlerin yerlerinden ayrılmaması ve Osmanlıların çevredeki bölgelerde hareketlerine dair haberler aldıklarını bildirmişti.²⁷¹

Her şeyden önce Venedik Devleti'nin en büyük rakibi her zaman Osmanlı Devleti olmuştu. Osmanlılar ile her an savaşa hazır olabilmek adına iyi donanımlı savaş filosunu tersanede hazır bekletmişti.²⁷² Özellikle Girit Savaşı'nda ihtiyaçları doğrultusunda kalyon inşa etmeye çalışmış ya da kiralanmıştı. Osmanlı Devleti ise Kandiye şehrine doğrudan saldırmak yerine bir süre kuşatma altında tutmuştu. Bunun sebebi farklı cephelerdeki durumuydu. Osmanlı Devleti genelde kısa ve büyük bir savaş ile seferini tamamlıyordu. Kandiye için de bu durum geçerliydi ama 1648 yılında duraksamıştı. En büyük sebep şehrin surları oldu. Ekonomik sıkıntılar, farklı

²⁷⁰ A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenale, Capitolare 15, 12 Mart 1650.

²⁷¹ A.S.V.e., Senato Mar, reg. 110, 28 Temmuz 1650; "Bölgedeki askerler yerlerinden ayrılmamalıdır. Bölgede Türklerin hareketlerine dair haberler gelmektedir. Buradaki aksiyonlarınızın sonuçlarını almanızı en kısa zamanda bekliyoruz."

²⁷² A.S.V.e., Senato Mar, reg. 39, 23 Temmuz 1569; Tersanede 100 kadirganın hazır bulunması için tersane patronlarına gerekli silah ve malzemeler için belirli talimatlar ve 12.000 duka bütçe patronilere verildi. Bütçenin sadece bu gemilerin düzenlenmesi için kullanılması gerekiyordu. Bu bütçenin nasıl harcandığına dair ayrıntılı bir rapor da istendi. A.S.V.e., Patroni e Provveditori all'Arsenal, Capitolare 11, 23 Temmuz 1569; 100 kadirga donatma durumunu patronilerin planlı ele alması gerekiyordu. Bu doğrultuda patronilere 2.000 duka bütçe verilmişti. 100 kadirga rezervinin tersanede her an donanımına hazır olarak bekletilmesi Venedik Cumhuriyeti'nin Osmanlı tehdidine hızlı bir yanıt sağlamak istemesinden kaynaklanıyordu.

cephelerde savaşlar ve tahıl sıkıntısı, kuraklık, çıkan yangınlar, gelir ve giderlerdeki dengesizlik, Venedik'in Çanakkale Boğazı ablukasını Osmanlı'nın Kandiye'ye yoğunlaşmasını engelledi.²⁷³ Venedik daha çok savunma durumunda kaldı. Venedik'in en büyük düşmanı para ve erzak sıkıntısı idi. 1668 yılında Roma büyükelçiliğı bu savaşta harcanan miktarın yıllık 4.392.000 duka olduğunu söylemişti. Toplam 125 milyon dukadan bahsedilmişti. Bu dönemi dikkate aldığımızda Cumhuriyet'in yıllık geliri 4 milyonu geçmemişti. Bu yüzden 1641 ve 1660 yılları arasında kamu borcunun yaklaşık 6 kat artması şaşırtıcı değildi.²⁷⁴ Ayrıca Venedik Devleti'nin eski bir tersane alt yapısı olmasına rağmen neden yeni bir düzende tam anlamı ile yer alamadığı bu noktada önemli bir yer teşkil etmişti. Buna en başta Doğı'da Osmanlı Devleti ile yapılan savaşlar eklenebilir. Bu sırada Venedik'in yaşadığı savaş yükünün getirdiğı ekonomik dalgalanmalar da söz konusu idi. Çünkü zaman zaman tersane çalışanlarının ödemelerinin yapılamaması ya da kimi ustalara belirli periyotta sürekli zam verilmesi bunun göstergesidir.

²⁷³ Roberto Vaccher, **La Guerra di Candia: Un Confronto di Mezzi Risorse**, Acta Histriae, Koper, 2016, s. 577, 579.

²⁷⁴ Roberto Vaccher, **La Guerra**, s. 575.

SONUÇ

Venedik Cumhuriyeti birçok konu ve çalışmaya ilham kaynağı olmuştur. Özellikle bürokrasisinin geleneksel ast üst ilişkileri yüz yıllar içinde bazı kriz ve savaş dönemlerinde değişmiştir. Bu durum genel bürokrasi yanında deniz yönetimi için de geçerlidir. Devlet bürokrasisinin önemli bir ayağı olan tersane yöneticilerinin görev ve yetkilerini tanımlamak sınırlarını belirleyerek tasnif etmek hayli zaman ve çaba gerektiren zorlu bir durumdur. Bunda Venedik'in birden fazla mekândan oluşan bir şehir devleti olması da etkili olmuştur. Çalışmamızda gemi teknolojisinin değişim ve dönüşüm sürecinden önce tersane bürokrasisi ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Buna göre tersane üst yöneticilerinin ve görevlilerinin sorumlulukları ve yetkileri iç içe geçmiş bir yün yumağı şeklinde ifade edilebilir.

Tersanenin kurum tarihini ele almak denizlerin yönetim stratejisinin tanımlanmasında ilk adımdır. Bu çerçevede Venedik Tersanesi, gemi inşa potansiyeliyle Orta Çağ'dan itibaren Akdeniz ticareti ve deniz gücü için kritik bir rol üstlenmişti. Özellikle kadirga inşa faaliyetleri ile denizcilik tarihinin merkezinde yer almıştı. Kadirgaların hız ve manevra kabiliyeti, Venedik'in hem askeri hem de ticari gücünün temelini oluşturmuştu. Kadirgalar Venedik Cumhuriyeti'nin denizlerdeki üstünlüğünü uzun süre korumasını sağlamıştı. Venedik'de galeazze olarak, Osmanlı Devleti'nde ise mavna olarak adlandırılan büyük kadirgalar, ince kadirgalar ile birlikte tersanede inşa faaliyetlerinde öne çıkmış ve uzun süre önemini korumuştur. Venedik, Akdeniz'deki gücünü bu kadirgalar sayesinde sağladı. Osmanlı Devleti ile olan rekabetinde bu kadirgalar etkili rol oynadı.

Venedik Cumhuriyeti, bir denizci devletti. Gerek merkezde gerekse çevre kolonilerinde önemli tersanelere sahipti. Tersane yönetiminin etkin bir organizasyonu ve sağlam bir geleneği vardı. Venedik Tersanesi gemi inşa ve tamir faaliyetlerinde oldukça yoğun çalışan bir merkezdi ve geniş bir tersane halkına sahipti. Bunun yanı sıra gemi inşası tersane dışında da çok sayıda çalışanın olduğu bir sektör idi. Gemi inşa faaliyetleri esnasında temin etmesi gereken çok farklı malzemeler vardı. Bunlar; gövde, direk ve kürek yapımında kullanılan farklı cins keresteler, yelken bezi, halat, giysi yapımında kullanılan kenevir gibi tekstil ürünleri, zincir, çivi gibi malzeme yapımında kullanılan madenler ve katran diğer ürünleriydi. Bu malzeme kimi zaman hammadde olarak alınıp tersanede işleniyor, kimi zaman da mamul madde olarak satın

alınıyordu. Tersane içindeki imalat atölyelerindeki üretimlerde mümkün olduğunca standardizasyon sağlanmaya çalışılıyordu. Malzemenin verimli kullanılabilmesi için yönetmelikler düzenleniyor ve çalışanların bunlara uymaları sağlanıyordu. Tersanedeki işlerin yolunda gitmesi için geniş bir organizasyon ağı gerekiyordu. Bu organizasyon ağı içerisinde en önemli kişiler de tersane patroni ve proveditorileriydi. Venedik tersanesi bu haliyle uzun yıllar Akdeniz tipi gemi yapımcılığında önemli bir merkez olarak kaldı. Bu durum Korfı gibi çevre koloni tersaneleri için de geçerliydi.

Venedik Arşivi'nde tersaneye ait belgelerde çeşitli gemi türleri göze çarpmaktadır. Bunların arasında ön plana çıkan galea sottile (ince kadirga), galeazze (büyük kadirga-mavna), galea grosse (ticaret için kullanılan büyük kadirga) galeon (kalyon) ve vascello (büyük yelkenli gemi) türleri olmuştur. Mavna bir savaş gemisi olarak inşa edilmeden önce ticarete kullanılan büyük kadirga olarak karşımıza çıkmaktadır. Aslında mavna ince kadirga ve kalyon arasındaki bir gemi türüdür. Bu açıdan hibrit bir yapısı vardır. Ticarete kullanılan büyük kadirgalar, ihtiyaç halinde toplar eklenerek savaşlarda kullanılabilirken özellikle İnebağı Deniz Savaşı esnasında bu gemilerin bazı eksikleri olduğu fark edilmiş ve daha hızlı hareket edebilmesi için küreklerinde kimi değişikliklere gidilerek savaş kadirgasına uyarlanmıştır. Artık bu gemi türü galea grosse olarak adlandırılmasından ziyade galeazze olarak anılmaya başlanmıştır. Belgelerde de bu isimle ön plana çıkmıştır. Ayrıca bahsedilen gemi türleri arasında yaşanan bu geçiş durumu kalyon ve yelkenliler arasında da görülmektedir. Bu noktada Venedik Devleti kimi zaman kalyon ve yelkenli gemi türlerinin isimlerini birbirinin yerine kullanmış olsa da ikisinin arasında bir fark olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü büyük gemi inşa etme konusunda iniş-çıkışlar yaşayan Venedik aynı büyük ticaret kadirgası ve mavna arasındaki geçişte olduğu gibi kalyon ve vascello dediğimiz yelkenliler arasındaki geçişte de adaptasyon yaşamaya çalışmıştır. Mavnaya geçiş süreci merkez tersanesinde yaşanırken kalyon için bu geçiş daha zor şartlar altında olmuştur. Çünkü ticari kalyonların inşa edilmesinde merkez tersane kullanılmadığından bu kalyonlar daha çok özel tersanelerde üretilmiş ancak daha çok ticaret kalyonları olarak kalmışlardır. Özellikle savaş için üretilmemişlerdir. Venedik Devleti, Girit Savaşı'nın sonuna dek ticari kalyonları inşa ederek ya da kiralayarak bu açığını tamamlamaya çalışmış olsa da ticari kalyonlar da bir yerden sonra özellikle Hollanda'nın savaş için ürettiği hat gemileri

karşısında yetersiz kalmıştır. Ticari kalyonların kiralanmasında karşılaşılan problemler nedeni ile kendisi savaş için kalyon üretmeye çalışmıştır. Bu inşa faaliyetinin önemi tam olarak Girit Savaşı'ndan sonraki süreçte anlaşılmış ancak geç kalınmıştır.

1545 yılında Senato tarafından yapılan düzenlemeyle tersanede ince kadırgalar ve mavnaların rezervini bulundurma kararı alınmıştı. Bu kararda Osmanlı Devleti etkili olmuştu. Çünkü onunla olan rekabeti sürekli halihazırda bir donanmanın bekletilmesi zorunluluğunu getirmişti. Bu ihtiyaç İnebahtı Deniz Savaşı'ndan sonra daha net şekilde görüldü ve tersane faaliyetleri bu karar üzerine devam etmişti. Tersanenin ana inşa faaliyeti bu yüzden kadırğa ağırlıklı olmuştu. Ancak gemi teknolojisi ve dünya önemli derecede değişmeye başlamıştı. Venedik Cumhuriyeti ticari faaliyetlerindeki etkinliğini devam ettirebilmek ve Osmanlı Devleti'nin kadırgaları karşısında daha güçlü kalabilmek için kalyon inşası için girişimlerde bulundu.

Venedik yönetiminin kalyona geçme isteği birkaç sebebe dayandırılabilir. Venedik Devleti'nin bir yüzü Akdeniz'e bakarken diğer yüzü Avrupa'da yer alan rakiplerine bakıyordu. Aslında Venedik tam anlamı ile arada kalmıştı. Akdeniz'deki en güçlü müttefiki aynı zamanda onun en büyük rakibi olan Osmanlı İmparatorluğu idi. Osmanlı ile olan deniz savaşlarında Venedik mavnaları her zaman işe yaramıyordu. Öte yandan İngiltere, Fransa ve ardından Hollanda'nın Akdeniz'de kalyonlarıyla boy göstermesi Venedik için olumsuzluktu. Venedik yönetimi, hem Osmanlı Devleti ile rekabetine devam etmek zorundaydı hem de değişen gemi teknolojisine ayak uydurmak durumundaydı.

Venedik yönetiminin kalyon inşası girişimi süreklilik gösteremedi. Venedik Cumhuriyeti'nin kalyon yapımına geçememesinin farklı sebepleri vardı. Öncelikle, kalyon inşa etme girişimleri, tersane inşa faaliyetlerinde ve iş gücü organizasyonunda önemli değişimleri beraberinde getirmişti. Geleneksel kadırğa üretiminde uzmanlaşmış ustalar, kalyon yapımına uygun daha karmaşık üretim süreçlerine adapte olmak durumunda kalmıştı. Bu durum kimi ustaları rahatsız etmişti. Ayrıca kalyon inşasında gerekli olan malzemelerin temini süreci, özellikle kereste ikmalinin sağlanması bu gemilere olan tutumu etkilemişti. Bu yüzden tersanenin ana gücü olan kadırgalarda kullanmak varken kalyon gibi çok sıcak bakılmayan gemilerin inşasında

bu kerestelerin kullanılması sürekli tartışma konusu oldu. Teknik açıdan bir başka problem de kadirga inşasına göre dizayn edilmiş olan Venedik Tersanesi'nde büyük tonajlı kalyonların üretilmesi mümkün olmamasıydı. Daha sonra az sayıda kalyon ise şehir içerisinde büyük gemileri inşa etmeye müsait tersanelerde inşa edilmişti. Bir başka problem de böylesi büyük gemilerin sevk ve idaresinde uygun personelin bulunmasında yaşanıyordu. Diğer bir problem de bu büyük teknelerin Venedik donanmasının bel kemiğini oluşturan kadirgalarla olan koordinasyonu idi. Kalyonların bakım ve işletme maliyetleri de oldukça yüksekti. Son olarak kalyonlara karşı geleneksel bir karşı duruş da önemli etkendi.

16. yüzyıldan itibaren gemi teknolojisindeki gelişmeler, kalyon gibi daha büyük tonajlı ve dayanıklı gemilere geçişi zorunlu kılmıştı. Gemi teknolojisinde değişim süreci yaşanırken Venedik Devleti değişimin farkındaydı ama bu alanda bir dönüşümde bulunabilme yeteneği yoktu. 17. yüzyılın sonlarına kadar Venedik tersanesi ağırlıklı olarak kadirga inşasında bulunmuştu. Çok az sayıda kalyon tipi gemileri vardı. Bu gemileri kullanıyordu ama bu gemileri ağırlıklı olarak Hollanda gibi ülkelerden kiraliyordu. Cumhuriyet, kalyon ihtiyacını büyük ticari gemileri toplarla donatarak ya da başka devletlerden bu gemileri kiralama yolu ile karşılamaya çalıştı. Fakat ticari gemilerin ve kiralanan kalyonların sıkıntıları milli gemi inşa etme ve özellikle savaş için kalyon inşa etme ihtiyacının elzem olduğunu gösterdi.

Girit Savaşı esnasında ele geçirilen “sultana” denilen Osmanlı kalyonları Venedikliler tarafından bakımları yapıldıktan sonra kullanılmıştı. Bu durum Osmanlıların gemilerinin kullanılmaya değer olduğunu gösteriyordu. Bu aynı zamanda Venedik'in rakibi Osmanlı Devleti'nin kalyon açısından Venedik Cumhuriyet'ine bir örneklik oluşturdu. Girit Savaşı oldukça uzun soluklu ve yorucu bir halde seyretmişti. Osmanlı Devleti ile uzun süren bu savaş, Venedik'in deniz gücünün sınırlarını zorlayan bir mücadeleye sürüklemişti. Bu mücadelede kalyonların savaş ve lojistik ihtiyaçlardaki önemi giderek artmıştı. Girit'in stratejik konumu ve savaşın uzunluğu, Venedik'in daha dayanıklı ve güçlü savaş gemilerine olan ihtiyacını artırmıştı. Girit Savaşı sırasında, kalyonların taşıma kapasiteleri ve top gücündeki üstünlükleri, Venedik'in Osmanlı donanması karşısında rekabet edebilmesi için hayati hale gelmişti.

Venedik yönetimi, 1660 yılında kendi kalyonunu inşa etmeye karar vermişti. Daha önce de sınırlı sayıda kalyon inşası vardı ama otoritelerin kalyon karşısındaki durumu olumsuz olmuştu. Çünkü bu büyük gemiler hem maliyetliydi hem de kadırgalar ile iyi bir senkronizasyon sağlayamıyordu. Donanması kadırga ağırlıklı olan bir devlet için bu oldukça olumsuz bir durumdu. Akdeniz coğrafyasının da kalyondan ziyade kadırga yapısına uygun bir coğrafya olduğunu kabul etmek gerekiyordu. Ayrıca ticaret gemilerinden dönüştürdüğü gemiler ve kiraladığı kalyonlar Çanakkale'nin ablukasında önceleri etkili olmuştu. Fakat kadırgalar ile yaşanan senkronizasyon sorunları ve Osmanlı kadırgalarının çevikliği karşısında bu iri ve hantal gemilerin yetersiz kalması Venedik için kalyon yapımı konusunda kararsızlığı arttırdı.

Venedik Devleti, kalyon inşa etmenin tartışmalara ve eksikliklere rağmen mecburiyetini Girit Savaşı'ndan sonra daha net bir şekilde gördü. Özellikle hat tipi gemilere dikkatini vermek durumunda kaldı. Ancak yine de kadırgalardan özellikle mavnalardan vazgeçmedi. Çünkü bulunduğu devlet yapısı ve coğrafya bu zorunluluğu beraberinde getiriyordu. Venedik Tersanesi, sadece bir gemi üretim merkezi değildi. Aynı zamanda Venedik Cumhuriyeti'nin denizcilik gücünü ayakta tutan stratejik bir araç olarak şekillenmişti. Kadırgadan kalyona geçiş, yalnızca gemi teknolojisinde bir dönüşümü değil, aynı zamanda Venedik'in ekonomik ve askeri stratejilerinde köklü bir değişimi temsil ediyordu. Bu değişim süreci, Venedik Tersanesi'nin adaptasyon kabiliyeti ve yenilikçi yapısını ortaya koyarken, aynı zamanda modern denizcilik tarihinin temellerini atan önemli bir evreyi işaret etmişti. Venedik Devleti 17. yüzyılda kalyonların değerini daha iyi anlamıştı. Ancak bu kalyonlar ticaret gemilerinden evrilen kalyonlar değildi. Savaş için bizzat üretilmiş kalyonlardı. Çünkü ticari amaçla üretilmiş ve gerektiğinde top ile donatılarak savaşa katılan kalyonlar, savaş için inşa edilmiş ve hat sistemi ile hareket eden kalyonlar karşısında yetersiz kalmıştı. Bu konuda Hollanda ve İngiltere'nin iyi olduğu kabul edilmişti. Bu bağlamda, Venedik Tersanesi'nde gemi inşa alanındaki değişimler sadece Venedik Devleti sınırları içerisinde değil, genel olarak denizcilik tarihi içerisinde bir paradigma değişimi olarak değerlendirilmesi daha uygun olacaktır. Bu paradigmanın nedeni, gelişmesi ve sonucu, kadırgalardan uzun süre neden vazgeçilemediği ve kalyon inşası devam ederken kadırga inşasına devam edilmesinde etkin rol oynayan Osmanlı Devleti ile olan ilişkilerin varlığı önemli bir yer tutmaktaydı. Akdeniz coğrafyasında etkin rekabet

sürecinde bulunun bu iki devletin gemi teknolojisindeki refleksleri birbirleri ile olan ilişkilerine bağlı kalmıştı.

KAYNAKÇA

ARŞİV KAYNAKLARI

ARCHIVIO DI STATO DI VENEZIA (ASVe)

a. Patroni e Provveditori Capitolare

Patroni e Provveditori 11, all'Arsenale Capitolare 11.

Patroni e Provveditori 13, all'Arsenale Capitolare 13.

Patroni e Provveditori 14, all'Arsenale Capitolare 14.

Patroni e Provveditori 15, all'Arsenale Capitolare 15.

b. Patroni e Provveditori Terminazione

Patroni e Provveditori 138, all'Arsenale Terminazione 136.

Patroni e Provveditori 137, all'Arsenale Terminazione 137.

Patroni e Provveditori 138, all'Arsenale Terminazione 138.

Patroni e Provveditori 139, all'Arsenale Terminazione 139.

Patroni e Provveditori 140, all'Arsenale Terminazione 140.

Patroni e Provveditori 141, all'Arsenale Terminazione 141.

c. Senato, Deliberazioni, Mar, Mar. Registri

Senato, Deliberazioni, Mar, Mar. Registri 36.

Senato, Deliberazioni, Mar, Mar. Registri 39.

Senato, Deliberazioni, Mar, Mar. Registri 43.

Senato, Deliberazioni, Mar, Mar. Registri 44.

Senato, Deliberazioni, Mar, Mar. Registri 45.

Senato, Deliberazioni, Mar, Mar. Registri 46.

Senato, Deliberazioni, Mar, Mar. Registri 47.

Senato, Deliberazioni, Mar, Mar. Registri 48.

Senato, Deliberazioni, Mar, Mar. Registri 49.

Senato, Deliberazioni, Mar, Mar. Registri 52.

Senato, Deliberazioni, Mar, Mar. Registri 55.

Senato, Deliberazioni, Mar, Mar. Registri 56.

Senato, Deliberazioni, Mar, Mar. Registri 57.
Senato, Deliberazioni, Mar, Mar. Registri 58.
Senato, Deliberazioni, Mar, Mar. Registri 59.
Senato, Deliberazioni, Mar, Mar. Registri 60.
Senato, Deliberazioni, Mar, Mar. Registri 61.
Senato, Deliberazioni, Mar, Mar. Registri 62.
Senato, Deliberazioni, Mar, Mar. Registri 63.
Senato, Deliberazioni, Mar, Mar. Registri 64.
Senato, Deliberazioni, Mar, Mar. Registri 65.
Senato, Deliberazioni, Mar, Mar. Registri 110.
Senato, Deliberazioni, Mar, Mar. Registri 111.
Senato, Deliberazioni, Mar, Mar. Registri 113.
Senato, Deliberazioni, Mar, Mar. Registri 114.
Senato, Deliberazioni, Mar, Mar. Registri 130.

d. Senato, Deliberazioni, Mar, Mar. Filze

Senato, Deliberazioni, Mar, Mar. Filze 547.
Senato, Deliberazioni, Mar, Mar. Filze 549.
Senato, Deliberazioni, Mar, Mar. Filze 554.

KAYNAKLAR

Calender of State Papers and Manuscripts,
English Affairs, Existing in the Archives and
Collections of Venice, 1509-1519, c. II, ed:
Rawdon Brown, Longmans, Green, Reader and
Dyer, Londra, 1867.

Mecmua-yı Muahedat, c. II, İstanbul, 1294.

Vacobulario di Marina Tre Lingue, Dalla
Stamperia Reale, Milano, 1813.

Alberi, Eugenio:

**Relazioni degli Ambasciatori Veneti al
Senato III, c. II, Societa Editrice Fiorentina,**
Firenze, 1844.

Alberi, Eugenio:

**Relazioni degli Ambasciatori Veneti al
Senato, c. I, Firenze, 1844.**

Besta, Fabio:

La Ragioneria, Tipogrefia Emiliana, Venezia,
1880.

Casoni, Giovanni:

Breve storia dell'Arsenale, Nell'i R. Priv.
Stabilimento Nazionale, Venedik, 1847.

Daru Pierre, Antoine:

Historie de la Republique de Venise, Paris,
1819.

- Forsellini, Marcello: **L'organizzozione Economica dell'Arsenale di Venezia nella Prima Meta del Seicento**
Archivio, Veneto, c. V, 1930.
- Gasperoni, Domenico: **Veneta Racolta, e fatainci der in Rume dal fu Soprain Tendente ora Inspetor General**,
Venezia, 1782.
- Lamansky, Vladimir Ivanoviç: **Secrets D'etat de Venise: Les Relations de la Republique de Venise avec la Grece, les Slaves du Sud et l'Empire Ottoman aux XV et XVI Siecles**, Imprimerie de l'academie Imperiale des Scinces, Saint-Peterbourg, 1884.
- Maffioletti, Gianmaria: **Nello Apirsi degli Studi Fisico-Matematici Relativi alla Navale Architettura, nell'Arsenal di Venezia Discorso Pronunciato alla prefenza dell'Eccellentissimo Reggimento**, Venezia, 1777.
- Manfroni, Camillo: **Storia della Marina Italiana, Dalla Caduta di Costantinopoli alla Battaglia di Lepanto**,
Roma, 1897.
- Pantera, Pietro: **L'armata Navale**, Roma, 1614.
- Pinelli, Antonio: **Ordinanze Relatice alle Due parti Economiche della Regra Casa dell'Arsenal, Inquisitori all'Arsenale, in Relazione al Decreto, dell'Eccellentissimo Senato**, Venezia, 1792.

Pinelli, Antonio:

Prospetto degli Studi, ed Articoli Relativi sui Quali Sono da Istituirsi gli Esami della Scuola Scientifica Navale nell'Arsenale di Venezia, Venezia, 1794.

Romanin, Samuele:

Storia Documenta di Venezia, c. VI, Venedik, 1857.

Rosi, Michele:

“Nuovi Documenti Relativi alla Liberazione dei Principali Prigionieri Turchi Presi a Lepanto”, **Archivio della Società Romana di Storia Patria** 24, Roma, s. 141-200. 1901.

ARAŞTIRMA-İNCELEME ESERLERİ

Deonomasticon Italicum Dizionario Storico dei Derivati da Nomi Geografici e da Nomi di Persona, Wolfgang Schweickard, 2006.

Venice a Documentary History 1450-1630, ed., David Chambers, Brian Pullan, Basil Blackwell, Oxford, 1992.

Venice Cita Excelentissima Diaries of Marin Sanudo, ed., Patricia H. Labalme ve Loura Sancuneti White, çev. Linda L. Carroll, Baltimore, Johns Hopkins University, 2008.

Adıyeke A. Nükhet, Adıyeke, Nuri:

Osmanlı Dönemi Kısa Girit Tarihi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2021.

Adıyeke Nuri, Berkay Neyyir: “Venetians’ and Ottomans’ Capability to Benefit from the Island’s Economic and Demographic Potential During the Cretan War”, **Kritikos Polemos 1645-1669, Agnostes Ptihes (Girit Savaşları 1645-1669, Bilinmeyen Yönleri)**, ed: Giannis Mavromatis, Irini Lydaki, Irini Papadaki, 1-3 November 2019, Vikeleia Dimotiki Bibliotekhi Heraklio, Yunanistan, 2021, s. 137-145.

Arbel, Benjamin: “Venice’s Maritime Empire in The Early Modern Period”, **A Companion to Venetian History, 1400-1797**, ed. Eric.R. Dursteler, s. 4, Brill, Boston, 2013, s. 125-131.

Arbel, Benjamin: “Daily Life on Board Venetian Ships: The Evidence of Renaissance Travelogues and Diaries, Rapporti Mediterranei, Pratiche Documentarie, Presenze Veneziane: Le Reti Economiche e Culturali XIV-XVI Secolo”, ed. Gherardo Ortalli, Alessio Sopracasa, **Dall’Istituto Veneto di Scienze, Venedik**, 2017, s. 183-220.

Aydın, Y. Alperen: **Sultanın Kalyonları**, Küre Yayınları, İstanbul, 2011.

Aymard, Maurice: “XVI. Yüzyıl Sonunda Akdeniz’de Korsanlık ve Venedik”, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası**, c. 23, sy. 1, 2, 1963.

- Barbero, Alessandro: **İnebahtı**, Alfa Tarih, çev., Erdal Turan, İstanbul, 2017.
- Basso, Luca: “Il Mestriere del Remo nell Armata Sottile Venezia Cosrizione Debito Pena e Schiavitu Secco XVI-XVII”, **Studi Veneziani**, c.64., Venedik, 2012, s. 15-64.
- Bellavitis, Giorgio: **L'Arsenale di Venezia**, Marsilio, Venezia, 1983.
- Bellavitis, Giorgio: **L'Arsenale di Venezia, Storia di una Grande Struttura Urbana**, Venezia, 2009.
- Beltrame, Carlo, Morin Marco: **I Canoni di Venezia Artiglierie della Serenissima da Fortezze e Relitti**, Universita Ca'Foscari, Venedik, 2008.
- Beltrame, Carlo: **Boats, Ships and Shipyards, Proceedings of the Ninth International Symposium on Boat and Ship Archaeology**, Oxbow Books, Venedik, 2000.
- Bostan, İdris: **Osmanlı Bahriye Teşkilâtı: XVII. Yüzyılda Tersâne-i Âmire**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1992.
- Braudel, Fernand: **II. Felipe Döneminde Akdeniz ve Akdeniz Dünyası I**, çev., Mehmet Ali Kılıçbay, Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2017.

- Brummett, Palmira: **Osmanlı Deniz Gücü**, çev. Nazlı Pişkin, Timaş Yayınları, İstanbul, 2009.
- Burke, Ersie C.: **The Greeks of Venice 1498-1600: Immigration, Settlement, and Integration**, Brepols, Belçika, 2016.
- Candiani, Guido: **I Vascelli della Serenissima, Guerra Politica e Construzioni Navali Venezia in eta Moderna, 1650-1720**, Venezia, 2009.
- Celetti, David: **Canapa e Potenza Navale L'approvvigionamento dell'Arsenale di Venezia**, Clueb, Bologna, 2005.
- Chojnacki, Stanley: "Identity and Ideology in Renaissance Venice: The Third Serrata", **Venice Reconsidered The History and Civilization of an Italian City State, 1297–1797**, ed. John Martin, Dennis Romano, The Johns Hopkins University Press, Baltimore-London, 2000, s. 263-294.
- Concina, Ennio: "Venezia: Arsenale, Spazio Urbano, Spazio Marittimo, L'età del Primato e L'età del Confronto" **Arsenali e Città nell Occidente Europe**, La Nuova Italia Scientifica, Roma, 1987, s. 11-32.
- Concina, Ennio: **L'arsenale della Repubblica di Venezia**, Mondadori Electa, Milano 1984.

- Concina, Ennio: **Navis L'umanesimo Sul Mare 1470-1740**, UTET, Torino, 1990.
- Cozzi Gaetano, Knapton Michael,
Scrabello Giovanni: **La Repubblica di Venezia nell'età Moderna Dal 1517 alla fine della Repubblica**, UTET, Torino, 1992.
- Crouzet-Pavan, Elizabeth: **Venice Triumphant The Horizons of a Myth**, çev. Lydia G.Coachrane, The John Hopking Universty Press, London, 2002.
- Crowley, Roger: **City of Fortune: How Venice Ruled the Seas**, The Random House, New York, 2011.
- Davis, James C.: "Shipping and Spying in the Early Career of a Venetian Doge 1496-1502", **Studi Veneziani** **16**, 1974, s. 97-108.
- Davis, Robert C.: **Shipbuilders of the Venetian Arsenal**, Johns Hopkins University Press, London, 1991.
- Dursteler Eric R.: "Introduction: A Brief Survey of Histories of Venice", **A Companion to Venetian History 1400-1797**, c. IV, ed., Eric R.Dursteler, Brill-Leiden-Boston, 2013, s. 1-24.
- Eliav, Joseph: "The Oar System of the Venetian Quinquereme", **The Mariner's Mirror**, c. 98, sy. 3, Londra, Ağustos 2012, s. 285-300.

- Gilmore, Myron: “Myth and Reality in Venetian Political Theory”, **Renaissance Venice**, ed., John R. Hale, Faber and Faber, London, 1973, s. 191-212.
- Giustiniani, Bernardo: **Venetian of the Quattrocento Uomini e Dottrine**, Edizioni di Storia e Letteratura, Roma 1969.
- Gluzman, Renard Renard: **Venetian Shipping from the Days of Glory to Decline 1453–1571**, Brill, London, 2021.
- Goodman, David: **Spanish Naval Powder, 1589-1665: Reconstruction and Defeat**, Cambridge Studies in Early Modern History, Cambridge University Press, Cambridge, 1997.
- Grubb, James S.: **Elite Citizens, Venice Reconsidered The History and Civilization of an Italian City-State, 1297-1797**, ed. John Martin-Dennis Romano, The Johns Hopkins, University Press, Baltimore, 2000.
- Guilmartin, John F. Jr.: **Kalyonlar ve Kadirgalar**, çev. Ali Özdamar, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2010.
- Guilmartin, John. F. Jr.: **Gunpowder and Galleys, Channing Technology and Mediterranean Warfare at Sea in the Sixteenth Century**, Conway Maritime Press, London, New York, 2003.

- Hanlon, Gregory: **The Twilight of a Military Tradition, Italian Aristocrats and European Conflicts, 1560-1800**, Routledge, New York, 2014.
- Hess, Andrew: **Unutulmuş Sınırlar**, Küre Yayınları, İstanbul, 2010.
- Iordanou, Ioanna: “Pestilence, Poverty, and Provision: Re-evaluating the Role of the Popolani in Early Modern Venice”, **The Economic History Review**, c. LXIX/III, İngiltere, 2016, s. 801-822.
- Kahane, Henry-Renée - Tietze, Andreas: **The Lingua Franca in the Levant, Turkish Nautical Terms of Italian and Greek Origin**, Abc Kitabevi, İstanbul, 1988.
- Knapton, Michael: “Lo Stato Veneziano Fra la Battaglia di Lepanto e la Guerra di Candia 1571-1644”, **Venezia e la difesa del Levante da Lepanto a Candia**, 1570-1670, Venice, Arsenale Editrice, 1986, s. 14-26.
- Landels, J. G.: **Eski Yunan ve Roma’da Mühendislik**, çev., Barış Bıçakçı, Tübitak Popüler Bilim Kitapları, Ankara, 2004.
- Lane, Frederic C.: “Naval Actions and Fleet Organization, 1499-1502”, **Renaissance Venice**, ed. John R. Hale, Faber and Faber, London, 1973, s. 155-184.

- Lane, Frederic C.: "The Rope Factory and Hemp Trade in the Fifteenth and Sixteenth Centuries, **The Journal of Economic History**, c. 14, 1954, s. 12-24.
- Lane, Frederic C.: "Venetian Seamen in the Nautical Revolution of the Middle Ages, in: Venezia e il Levante Fino al Secolo XV", c. I, **Pertusi Agostino**, 1973, s. 403-429.
- Lane, Frederic C.: "Venetian Shipping During The Commerical Revolution", c.,XXXVIII, sy. II, **The American Historical Review**, 1933, s. 219-239.
- Lane, Frederic C.: "Wages and Recruitment of Venetian Galeotti 1470-1580", **Studi Veneziani**, 1982, s. 15-43.
- Lane, Frederic C.: **Storia di Venezia**, Torino, 1973.
- Lane, Frederic C.: **Venetian Ships and Shipbuilders of the Renaissance**, The Johns Hopkins University Press, Baltimore and London, 1992.
- Lane, Frederic C.: **Venice: A Maritime Republic**, The John Hopkins University, Baltimore, 1991.
- Lazzarini, Antonio: **Boschi, Legnami, Costruzioni Navali**, Viella, Venezia, 2021.
- Mocenigo, Mario Nani: **Storia della Marina Veneziana da Lepanto alla Caduta della Repubblica**, Roma, 1935.

- Mocenigo, Mario Nani: **L'Arsenale di Venezia**, Ufficio Storico della Marina, Roma, 1938.
- Mocenigo, Mario Nani: **La Sala D'Armi, Rivista Marittima**, Roma, 1908.
- Morin, Marco: "La Battaglia di Lepanto Alcuni Aspetti della Tecnologia Navale Veneziana", **Meditando sull'Evento di Lepanto Odierne Interpretazioni e Memorie**, Venedik, 2002, s. 3-18.
- Morin, Marco: **La Battaglia di Lepanto in Venezia e i Turchi**, Milano, 1985.
- Morin, Marco: **Provveditori alle Artiglierie 1551- 1797**, Venedik, 2018.
- Mosto Andrea: **L'Archivio di Stato di Venezia**, c. I, Roma, 1937.
- Nicole, David: **The Venetian Empire 1200-1700**, Osprey, London, 1995.
- Ongaro, Giulio: **Peasants and Soldiers The management of the Venetian Military Structure in The Mainland Dominion Between the 16th and 17th Centuries**, Routledge, New York, 2017.

- Ortega, Stephen: “Across Religious and Ethnic Boundaries: Ottoman Networks and Spaces in Early Modern Venice”, **Mediterranean Studies**, America, 2009, s. 66-89.
- Özbaran, Salih: **Yemen’den Basra’ya Sınırdaki Osmanlı**, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2004.
- Pedani, Maria Pia: “Ottoman Ships and Venetian Craftmen in the 16th Century”, **Seapower, Technology and Trade Studies in Turkish Maritime History**, ed. Dejanirah Couto, Feza Günergün, Maria Pia Pedani, Denizler Kitabevi-Kaptan Yayıncılık, İstanbul, 2004, s. 460-464.
- Pedani, Maria Pia: **Inventory of the Lettere e Scrittura Turchesche in the Venetian State Archives**, Leiden, 2020.
- Pullan, Brian: “The Occupations and Investments of the Venetian Nobility in the Middle and Late Sixteenth Century”, **Renaissance Venice**, ed. John R. Hale, Faber and Faber, London, 1973, s. 379-408.
- Renn Jürgen, Valleriani Matteo: **Galileo and the Challenge of the Arsenale**, Max Plank, Berlin, 2001.
- Romano, Dennis: **Patricians and Popolani: The Social Foundation of Venetian Renaissance**: John Hopkins University Press, , Baltimore, 1987.

- Romano, Dennis: **Venice Reconsidered, The History and Civilization of an Italian City-State, 1297-1797**, ed. John Martin, The Johns Hopkins Univesity Press, Baltimore and London, 2000.
- Romano, Ruggiero: “Economic Aspects of the Construction of Warships in the Sixteenth Century”, **Crisis and Change in the Venetian Economy in the Sixteenth and Seventeenth Centuries**, ed. Brian Pullan, London, 1968, s. 45-59.
- Setton, Keneth M.: **VII. Yüzyıl Dünyasında Venedik, Avusturya ve Türkler**, çev. Arif Erbil, Al Baraka Yayınları, İstanbul, 2022.
- Tenenti, Alberto: “The Sense of Space and Time in The Venetian World”, **Renaissance Venice**, ed. John R. Hale, Faber and Faber, London, 1973, s. 367-378.
- Tenenti, Alberto: **Venezia e il senso del Mare Storia di un Prisma Culturale del XIII al XVII Secolo**, Istituto Italiano per gli Studi Filosofici Saggi, c. XXXIV, **Guerini e Associati**, İtalya, 1999.
- Thompson, Janice E.: **Mercenaries, Pirates and Sovereigns: State-Building and Extraterritorial Violence in Early Modern Europe**, Princeton University Press, Princeton, 1994.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı: **Osmanlı Tarihi**, c., III, I. Kısım, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara, 1983.

- Vaccher, Roberto: **La Guerra di Candia: Un Confronto di Mezzi Risorse**, Acta Histriae, Koper, 2016.
- Verhaaren, Christine Isom: **Kafirle İttifak**, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2015.
- Vicent Alfred: “Money and Coinage in Venetian Crete, 1400-1669; An Introduction”, **Thesaurismata**, Venice, c., 37, 2016, s. 267, 326
- Wiesner-Hanks, Merry E.: **Erken Modern Dönemde Avrupa 1450-1789**, çev. Hamit Çalışkan, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2009.
- Zan Luca, Rossi Franco, Zambon Stefano: **Il Discorso del Manneggio, Pratiche Gestionali e Contabili all’Arsenale di Venezia 1580-1643**, Bologna, 2006.
- Zan, Luca: “Accounting and Management Discourse in Proto Industrial Settings The Venice Arsenal in The Turn of The 16th Century”, **Accounting and Business Research**, c. XXXII, sy. II, London, 2004, s. 145-175.

ÖZGEÇMİŞ

İlkokul, ortaokul ve lise öğrenimini Bursa’da tamamladı. 2009 yılında lisans eğitimine Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü’nden *Memaliki Osmaniye’de Demirbaş Şarl* bitirme tezi ile 2013 yılında mezun oldu. Aynı yıl Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı’nda başladığı yüksek lisans programını *Girit Savaşları Çerçevesinde Osmanlı-Venedik İlişkileri* isimli tezi ile 2016 yılında tamamladı. 2017 yılında İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı programına başladı.